

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI DOKTORA PROGRAMI
2024-DR-260

AKIŞKAN ÇAĞDA YİTİRİLEN KOLEKTİF BAĞLAR VE
KÖKSÜZLÜK OLGUSU: GENÇ KUŞAKLARA ÖZGÜ
AİDİYETİN YENİ İÇERİMLERİ

HAZIRLAYAN
Güliden ŞAHİN HATİPOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Serdar ÜNAL

AYDIN 2024

ÖZET

AKIŞKAN ÇAĞDA YİTİRİLEN KOLEKTİF BAĞLAR VE KÖKSÜZLÜK OLGUSU: GENÇ KUŞAKLARA ÖZGÜ AİDİYETİN YENİ İÇERİMLERİ

Güliden ŞAHİN HATİPOĞLU

Doktora Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serdar ÜNAL

2024 XVIII + 342 sayfa

Modernleşme ile geleneksel yapı ve dolayısıyla geleneksel topluma bağlı ortak değerler, inançlar, semboller bireyi destekleme ve belirleme gücünü kaybetmiştir. Kolektif yapıların çözülme sürecine girmesi ile kimliği tanımlama noktasındaki benzerlikler yerini farklılıklara bırakmış, bütünsel ve kararlı kimliklerden daha ziyade parçalanmış kimliklerden bahsetmemiz daha mümkün hale gelmiştir. Geleneksel toplumlarda kolektiviteye bağlı tekil kimlikler, akışkan çağımızda konjonktüre bağlı çoğul nitelik kazanmıştır. Bu noktadan hareketle kimliğin kararlı referans zeminini kaybetmesinin ve kolektif oluşumlardan sıyrılmasının bireylerin yaşamları, aidiyet duyguları ve mekan deneyimleri üzerinde yarattığı etkileri anlamamanın önemli olduğu düşünülmüştür. Bu çerçevede, günümüz toplumu yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerin etkisiyle kapsamlı ve derinlikli bir çözülüş süreci yaşamakta, yerleşik, kolektif yapıların etkinliği azalmakta ve dolayısıyla birey giderek yalnızlaşmaktadır. Bu yönde çalışma kapsamında araştırmanın örneklemini oluşturan, kökleri ile yani ailesinin memleketi ile bağı kopan, herhangi bir yere kendini ait hissetmekte zorlanan bireylerin, akışkan bir toplum içinde, aidiyet algısı ve mekan ile kurduğu ilişki, potansiyel aidiyet kaynakları, potansiyel köksüzlük duygusunun yarattığı aidiyet boşluğu, bu boşluğun nelerle ikame edildiği ve potansiyel köksüzlük duygusunun ve aidiyet ihtiyacının birey üzerindeki etkisi ampirik düzeyde anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın evreni, araştırmanın hedef kitlesinin sahip olduğu özellikler gözetilerek akışkan yaşam koşulunu en iyi yansıtan kentlerden biri olan İstanbul'un Şişli ve Kağıthane ilçeleri olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içinde anlamaya imkan veren ve anlamacı-yorumlayıcı paradigmaya dayanan nitel yöntem ile genellenebilirliğe ve sayısal verilere ulaşılmasına imkan veren nicel yöntem kullanılmıştır. Araştırma bulguları çerçevesinde, kimliğin kararlı referans zeminini kaybetmesinin ve bireyin kolektif oluşumlardan sıyrılması ile deneyimlenen köksüzlüğün bizatihi sonucu zaruri bir yalnızlık

olarak deneyimlenmektedir. Yalnızlıkla betimlediğimiz bu kimlik yaşantısının içine sıkışan köksüz bireylerin potansiyel aidiyet boşluğu ve ihtiyacına yönelik ikame aidiyet arayışları ve inşaları söz konusudur. İnşa edilen bu ikame aidiyet kaynakları simbiyotik bir nitelikte olmasa da -yine akışkan yaşamın doğasına özgü- geçici olarak aidiyet ihtiyacını gidermektedir. Bir diğer deyişle her şeyin geçici bir nitelik taşıdığı akışkan yaşamda geleneksel kolektif aidiyetlerin ikame edildiği alternatif aidiyet kaynakları da bir o kadar geçici ve kırılganırlar.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Aidiyet, Akışkan Çağ, Akışkan Yaşam, İkame Aidiyet Kaynakları, Kimlik, Kökensizlik, Köksüzlük, Mekansal Aidiyet, Memleket.

ABSTRACT

LOST COLLECTIVE BONDS AND THE PHENOMENON OF ROOTLESSNESS IN THE LIQUID AGE: NEW IMPLICATIONS OF BELONGING SPECIFIC TO YOUNG GENERATIONS

Glden ŒAHİN HATİPOĞLU

Doctoral Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Assoc. Prof. Serdar NAL

2024 XVII + 342 pages

The emergence of modernization has led to the decline of traditional structures, resulting in the diminished influence of shared values, beliefs, and symbols on individual identity. As collective structures crumble, distinctions have taken the place of the shared traits that define identity, putting a greater emphasis on fragmented identities rather than unified and stable ones. In the fluid age we are in, the singular identities that were once associated with collectivity in traditional societies have become more diverse and varied. It is crucial to comprehend the impact of losing a stable reference point for identity and disconnecting from collective groups on individuals' lives, sense of belonging, and spatial experiences. Contemporary society is currently experiencing a thorough and profound process of dissolution as a result of its rapid and transformative impact. Established collective structures are becoming less efficient, resulting in a rise in individual isolation. The sample for this study comprises individuals who have completely disconnected from their origins, specifically their family's place of origin, and face difficulty experiencing a sense of belonging in a constantly changing society. The study aims to empirically comprehend the relationship between a person's sense of belonging and their physical environment, as well as the potential factors that contribute to a sense of belonging, the void that a potential lack of rootedness creates, the factors that fill this void, and the effects of potential rootlessness and the desire for belonging on people. The study focuses on the ŒiŒli and Kağthane districts of Istanbul, which are chosen as they are believed to accurately represent the characteristics of a dynamic society that align with the target audience. The research employs a combination of qualitative methodology, grounded in the interpretative paradigm, to gain insight into social phenomena within their authentic context, and quantitative methodology to derive numerical data and make generalizations. The study results suggest that lacking a permanent reference point for

identification and disconnecting from collective groups might lead to a sort of essential loneliness known as rootlessness. Individuals experiencing loneliness strive to create other connections to fill the void of belonging. While these alternate sources of belonging are not symbiotic, like fluid life, they momentarily satisfy the urge for belonging. In a dynamic existence where everything is impermanent, new forms of belonging that replace traditional common belongings are also transient and delicate.

KEY WORDS: Belonging, Fluid Age, Fluid Life, Homeland, Identity, Iterative Belonging Sources, Rootlessness, Spatial Belonging, A Stateless,

ÖN SÖZ

Akışkanlıklar çağında, referanslarını geleneksel toplumlardan alan kimliğin bir çözülüş sürecine girmesi ve geleneğin etkisini yitirmesi ile bireyler seçenekler arasından hayat tarzlarına yönelik bir tercih yapmaya zorlanmaktadır. Dolayısıyla sürekli bir kimliğe bağlı kalmanın anlamı önemini yitirmeye başlamış ve yerini bu akışkan zemine ayak uyduran, kaynağını geleneksel yapıdan değil bireyin kendisinden alan geçici/köksüz kimliklere bırakmıştır. Yeni dönemde artık öznel, kendi kendini inşa etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu toplumlarda kimlik edinmek ve hatta inşa etmek sonu gelmeyen bir çaba haline dönüşmektedir. Modern toplumdaki kimlik tasarımı, bireysel seçim ve kararlara tabi bir özgürlük alanına içkindir. Bu gerçeklik bireylerin artık kimliklerini kolektif oluşumlardan devralmadıklarını ve kuvvetli bağlılıklardan sıyrılarak kimliklerini inşa etme yükümlülüğünün yalnızca kendilerinde olduğunu ifade etmektedir. Modern toplumlarda kimliğin, geleneksel toplumlara nazaran daha az atfedilir olması diğer bir deyişle inşası, kolektif ilişkilerin çözülüşü ve bireyselleşmeye yapılan vurgudur.

Bu nedenle çağımızın öznesi değişimlere uyum sağlamak adına parçalanmış ve palyatif kimliklere sahip olmalıdır. Keza birey bu kimlik parçalarını bir arada tutacak harca da sahip değildir. Çünkü kimliği bir arada tutan ve kolektiviteden süzülen değerler, semboller ve simgeler birey için artık birer engeldir. Kararlılık ve kalıcı formlardan azade birey her gün kendisini yeniden ve yeniden yaratmak zorundadır. Yani, her toplumsal yapıya özgü ilişkiler ve bu ilişkilerin temsil ettiği birey değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla insandan ve insan benliğinden ayrı düşünemeyeceğimiz kimlik de öyledir. Her dönem kimlik varlığını korusa da kimlik oluşumuna zemin hazırlayan nitelikler değişkenlik göstermiştir. Değişim tüm zamanlar için kaçınılmaz bir olgu olduğundan her bir zaman dilimi kendinden sonraki ya da önceki ile farklılıklar göstermektedir. Önemli olan bu farklılıkları anlamak ve yorumlayabilmektir. Tarihsel süreç içinde kimlik daha bütünlüklü ve kararlı bir yapıdan, belirsiz, istikrarsız ve parçalı bir forma dönüşmüştür. Ortaklıkların, bağlılıkların ve derin anlamlarla çevrili ilişkilerin engel olarak konumlandırıldığı bir yaşamda birey için değişmeyecek olan yegâne değer kendi varlığı konumundadır. Bu noktadan hareketle geleneksel aidiyet biçimlerinin gerilemesi, birey ve toplum arasında köprü vazifesi gören kolektif bağların yürütülmesi ve bireyselleşme ekseninde mekana dair duyguların, hatıraların, köken duygusunun, bireyin ontolojik varlığını bir yer üzerinden tanımlamasının insan yaşamında oldukça büyük öneme sahip olduğu gerçeğinin aksine, modern sonrası dönem ile

birlikte insanların mekana yabancılaşması, köksüzlük duygusu, bir yere ait olamama ya da her yere ait olma gibi olgular da söz konusudur.

Bu nedenle değişimin ve hareketliliğin arttığı günümüzde köken duygusu ve aidiyet farklı bir boyut kazanmıştır. Bu noktadan hareketle, akışkanlıklar çağında köken/kökensizlik (köksüzlük) durumuna ve bireylerin aidiyet inşalarına, akışkan yaşam temelinde bireylerin kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihlerine, kimlik tanımlamalarına, aidiyet boşluklarına, aidiyet arayışlarına ya da inşalarına dair bir kavrayış oluşturma çabası anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla, bu ekseninde gerçekleştirilen araştırmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Ayrıca, doktora sürecime özel öğrenci olarak başladığım ilk günden itibaren akademik hayatımı inşa etmemde bana en büyük desteği veren, yol gösteren, inanan, akademik hayatıma yeni pencereler açan ve özellikle bu çalışmanın belirlenmesinde beni yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Serdar ÜNAL'a en içten teşekkürü bir borç biliyorum. Akademik hayatıma ilk önemli adımı attığım yüksek lisans yıllarımdan itibaren bana destek veren ve akademik bilgilerini paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ'a, tez çalışmam dolayısıyla tanıdığıma fırsatını yakaladığım, süreç boyunca akademik bilgi ve fikirleri ile beni destekleyen değerli hocam Doç. Dr. Tuncay SAYGIN'a, tez savunma jürimde bulunan ve yapıcı eleştirileri ile çok değerli katkılarını sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Selda ADİLOĞLU EKLEMZLER ve Doç. Dr. Kadir ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunuyorum. Tüm sürecim boyunca beni hep destekleyen, yorulduğumda devam etmemi sağlayan ve her zaman yanımda olduğunu hissettiğim eşim Bilal HATİPOĞLU'na, her zaman koşulsuzca yanımda olan ve daima ilerlemem için beni motive eden, her zaman örnek almaya çalıştığım babam Mustafa Kemal ŞAHİN'e, aklına ve fikirlerine her daim ihtiyaç duyduğum annem Gürsün ŞAHİN'e, hayatımdaki varlığının bile benim için en büyük anlam olduğu, tez sürecimde görüşmecilere ulaşmam noktasında en büyük desteği veren kardeşim Gökçe ŞAHİN'e, hayatıma girdiği andan itibaren her konuda yanımda olan ve tez sürecimde de beni asla yalnız bırakmayan Duygu ŞEN BAYKAL'a ve yeri geldiğinde beni benden fazla düşünen, tez sürecimde beni hep motive eden ve nicel araştırma analizlerimin öğreticisi Elif PAKLACI'ya, bu süreçte yanımda olan tüm iş arkadaşlarıma ve araştırmama katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Güliden ŞAHİN HATİPOĞLU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM ONAY SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
GRAFİKLER DİZİNİ	xv
TABLolar DİZİNİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	7
1. ARAŞTIRMA ALANI	7
1.1. Araştırmanın Konusu.....	7
1.2. Araştırmanın Amacı ve Sorunsalları.....	14
1.3. Araştırmanın Özgün Değeri.....	16
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	19
1.5. Araştırmanın Aşamaları.....	20
1.6. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği	21
1.7. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	24
1.7.1. Nicel Araştırma Kapsamında Evren ve Örneklem.....	24
1.7.2. Nitel Araştırma Kapsamında Evren ve Örneklem	29
2. BÖLÜM	32
2. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	32
2.1. Sosyal Yapı Farklılaşmaları.....	32
2.1.1. Geleneksel Toplum ve Modernleşme	32
2.1.2. Kolektivitinin Çözülüşü	37

2.1.3. Bireyselleşen Toplamlar	40
2.1.4. Akışkan Yaşam	46
2.2. Geleneksel Toplamlardan Günümüze Kimlik İnşası.....	50
2.2.1. Kimlik Kavramına Dair Yaklaşımlar	52
2.2.2. Akışkan Yaşamda Kimlik İnşası.....	57
2.2.3. Kolektif Kimliklerin Parçalanışı: Habitustan Uzaklaşma ve Ben Odaklı Kimlikler.....	59
2.3. Aidiyet, Köken/sizlik ve Evrensel Yabancılık.....	63
2.3.1. Kolektiviteden Uzaklaşma ve Aidiyet İhtiyacı	66
2.3.2. Hareketlilikte Aidiyet ve Kökensizlik.....	70
2.3.3. Akışkan Yaşamda Bireyin Konumu: Hiçkimseleşme.....	74
2.3.4. Yalnızlaşma ve Geçici/Alternatif Kolektiviteler.....	78
2.4. Akışkan Yaşamda Mekan ve Aidiyet Tartışmaları.....	80
2.4.1. Mekan.....	83
2.4.2. Mekan ve Mekansal Aidiyet	85
2.4.3. Çoklu Mekansal Aidiyetin Akışkanlığı.....	88
2.4.4. Bir Kimlik Alanı ve Geçici Kolektivite Kaynağı: Sanal Mekanlar ve Anlamlar	92
3. BÖLÜM	98
3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMU	98
3.1. Araştırmaya Katılanların Genel Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler	98
3.2. Köksüzlük ve Kısa Süreli Yer Deneyimleri	108
3.2.1. Kimlik Tanımlama Referansında Atıl Bir Yer: Memleket/Köken Algısı.....	110
3.2.2. Derin Yer Deneyiminin Uzağında Memleket/Köken Aidiyeti	115
3.2.3. Memleketin Önemi: Yitirilen Enformasyon Değeri ve Anlam Evreni	130
3.3. Aidiyete İlişkin İzlenimler	158

3.3.1. Aidiyet Boşluğu	160
3.3.2. Aidiyetle Mesafelenme: Tek Başlılık ve Endemik (Yerli) Aidiyet.....	170
3.4. Bireysel Kimlik ve Mekan Temelinde Kimlik Tanımlamaları	187
3.4.2. Prestij Sembolü Olarak Mekan Tercihi.....	195
3.4.3. Mekanlararası Akışkanlık: Yerleşiklikten Uzaklaşma.....	198
3.4.4. Mekan Tercihinde Güvenlik ve Bireysellik	207
3.5. Kökensizliğin Etkileri: Kolektivitiden Uzaklaşma-Kopuş.....	214
3.5.1. Bireyselleşme: Kolektivitenin Dönüşümü ve Değerlerin Bireyci İnşası	216
3.5.2. Duygusal/Psikolojik Etkiler	226
3.5.3. Yalnızlaşma/ma: Kendiyle Kalma-Kapanma.....	231
3.5.4. İnsan İlişkilerinin Güvensizliği ve Seçilmiş Yalnızlık.....	238
3.5.5. Birlikteliklerde Değişen Ortak Yaşam Algısı	243
3.6. Zaruri Yalnızlık İçinde Yeni Aidiyet Arayışları: Alternatif Kanalların Yaratımı .	249
3.6.1. Geçici Psikolojik Destek Grupları ve Sosyalleşme Alanları: Modern Kurumlar.....	251
3.6.2. Dijital Mecralar/Mekanlar: Dijital Sevilme ve Yalnızlık Giderme Pratikleri	255
3.6.3. İşe Yarar Geçici Birliktelikler: Yüzeysel Arkadaşlık İlişkileri.....	260
3.6.4. Aidiyete Tutunma Aracı Olarak Sınırlı Arkadaşlıklar	264
3.6.5. Mikro Aidiyet Referansları (Kaynakları): Aile, Eş, Sevgili, Çocuk.....	266
3.6.6. Duygu Tatmininde Antropomorfizm Hedefi: Evcil Hayvan	271
3.6.7. Bireysel Rehabilitasyon Etkinlikleri ve Seküler Bağlanma İnançları.....	278
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	286
5. KAYNAKÇA.....	297
6. EKLER	319
Ek 1. Görüşmeci Listesi	319
Ek 2. Anket Soru Formu.....	320

EK 3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	334
ÖZ GEÇMİŞ	342

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. Katılımcıların Yaş Aralığı.....	99
Grafik 3.2. Katılımcıların Cinsiyeti.....	100
Grafik 3.3. Katılımcıların Medeni Durumu.....	101
Grafik 3.4. Katılımcıların Aylık Geliri.....	102
Grafik 3.5. Katılımcıların Hanesinde Birlikte Yaşadığı Kişiler	103
Grafik 3.6. Hane Halkı Sayısı	104
Grafik 3.7. Kardeş Sayısı	105
Grafik 3.8. Çocuk Sayısı	106
Grafik 3.9. Hanenin Ortalama Toplam Geliri	107
Grafik 3.10. Katılımcıların Türkiye Koşullarında Kendisini Gördüğü Sınıf	108
Grafik 3.11. Bireyin Kendisini Tanımlarken Referans Aldığı Mekan	111
Grafik 3.12. İnsanların Kendisini “Bir Yerli” Olarak Tanımlamasının Gerekli Görülmesi	112
Grafik 3.13. Bireyin Memleketi Sorulduğunda Verdiği Cevap	116
Grafik 3.14. Memleket Sorusuna Verilen Cevap x Verilen Cevabın Kendisiyle Özdeşleştirme.....	117
Grafik 3.15. Bireyin Memleketine Gitme Sıklığı.....	122
Grafik 3.16. Bireyin Memleketine Gittiğinde Nasıl Hissettiği	123
Grafik 3.17. Bireyin Memleketine Gitmediğinde Hissettiği Özlem x Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi	125
Grafik 3.18. Bireyin Kendisini Tanımlarken Referans Aldığı Mekan x Bireyin Kendisini Memleketine Göre Tanımlamasının (Sosyo-Ekonomik) Bir Fayda Sağlamasa da Önemli Olması	127
Grafik 3.19. İnsanların Nereli Olduğunun Önemi.....	131
Grafik 3.20. Yeni Biri ile Tanıştığında Memleketini Sorma.....	132

Grafik 3.21. Yeni Biri ile Tanıştığında Memleketini Sorma x Memleketini Sorma Sıklığı	133
Grafik 3.22. Sadece Aynı Memlekette Olması Nedeniyle Tanışılan Kişiyeye Yakın Hissetme.....	135
Grafik 3.23. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Memlekete Özgü Geleneklere Uygun Yaşam Sürdürme İsteği	137
Grafik 3.24. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Memlekete Ait Kelimeleri veya Şiveyi Kullanma İsteği.....	138
Grafik 3.25. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi	142
Grafik 3.26. Bireyin Kendisini Bir Dünya Vatandaşı Olarak Görmesi/Hissetmesi	143
Grafik 3.27. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Köksüz/Kökensiz Hissetme.....	144
Grafik 3.28. Memleketinden Uzakta Yaşamaları Nedeniyle Köklerinden Koparılmış Hissetme.....	146
Grafik 3.29. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Memleketinden Uzakta Yaşamaları Nedeniyle Köklerinden Koparılmış Hissetme	148
Grafik 3.30. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Emekli Olduğunda Memlekete Yerleşme İsteği	150
Grafik 3.31. Bireyin Emekliliğinde Yaşamak İsteddiği Yer	151
Grafik 3.32. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Emeklilikte Yaşamak İsteddiği Yer... ..	152
Grafik 3.33. Bireyin Mezarının Olmasını İsteddiği Yer	155
Grafik 3.34. Memlekete Aidiyet Duymamanın Hissettirdiği Aidiyet Boşluğu	161
Grafik3.35. Herhangi Bir Gruba-Topluluğa Aidiyet Duymamanın Hissettirdiği Boşlu..	155
Grafik 3.36. Geniş Aile Yapısına Özenme Durumu	171
Grafik 3.37. Bir Yerli Olmakla Anılma-Bir Yere Ait Hissetme İsteği	174
Grafik 3.38. Bireyin Bir Yere Aidiyet Duyma Noktasındaki Düşüncesi... ..	175

Grafik 3.39. Bireyin Herhangi Bir Kişiyi/Gruba/Topluluğa Ait Hissetme Noktasındaki Düşünceleri	181
Grafik 3.40. Bireyin Kendisini Hiçbir Yerli Görme/Hissetme Durumu	183
Grafik 3.41. İkamet Edilen Yere Karar Verme Sürecinde Etkili Olan En Önemli Faktör	190
Grafik 3.42. İkamet Edilen Yere Karar Verme Sürecinde Etkili Olan En Önemli Faktör x Fiziksel Koşulların Uygunluğu Dışında Mekana Atfedilen Özel Anlam	191
Grafik 3.43. Elit Bir Yerde Yaşamının Kişiyi Kendisini Nasıl Hissettirdiği.....	196
Grafik 3.44. Sıklıkla Yer Değiştirme	199
Grafik 3.45. Sıklıkla Yer Değiştirme x Kendisini Hiçbir Yerli Hissetme.....	201
Grafik 3.46. Sabit Olmayan Yaşam Tarzı İsteği	202
Grafik 3.47. Bireyin Hayatı Boyunca Hep Aynı Yerde Yaşama İsteği.....	205
Grafik 3.48. İkamet Edilen Yerde Güvende Hissetme	207
Grafik 3.49. Yaşanılan Mahalle/Konutta Sosyal İlişki Düzeyi	209
Grafik 3.50. Tek Başına Hayatını Sürdürebilme Düzeyi	217
Grafik 3.51. Bireyin Yaşamını Belirlemede Referans Aldığı Durum	218
Grafik 3.52. Kültürü Yaşam Tarzına ve Düşüncelerine Uygunsa Kabul Etme Durumu .	220
Grafik 3.53. Ekonomik Koşullar Çerçevesinde Çocuk Dünyaya Getirme Algısı	223
Grafik 3.54. Çoğu Zaman İnsanlardan Nefret Ettiğini Hissetme Durumu.....	228
Grafik 3.55. Yalnızlıktan Hoşlanma.....	233
Grafik 3.56. İnsanların Güvenilmez Olması Nedeniyle Kimseyle Yakınlaşmak İstememe	240
Grafik 3.57. Dünyadaki En Önemli Şeyin İnsanın Kendisini İyi Hissetmesi Olduğu Düşüncesiyle İyi Hissetmek için Her Şeyi Yapma	244
Grafik 3.58. Evcil Hayvan Sahibi Olma İsteği.....	272
Grafik 3.59. Evcil Hayvanı Olmasını İsteme Sebebi	273
Grafik 3.60. Bireyin Dindarlık Açısından Kendisini Tanımlama Biçimi	281

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. $\alpha= 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükler	18

GİRİŞ

Giddens'a (1994: 39-40) göre, geleneksel kültürlerde geçmişe, önceki kuşakların deneyimlerini içerdği ve sürdürdüğü için saygı gösterilir ve gelenek geçmişin, bugünün ve geleceğin sürekliliği içine yerleştirilen bir zaman ve uzam kullanma yolu olarak konumlandırılırdı. Bu çerçevede bireylerin eylemlerini, kimlik, ilişki ve günlük yaşam akışlarını belirleyen gelenek ve geleneğin yeniden yorumu ile sınırlıydı. Ancak Vandemark'ın (2007: 242-243) da ifade ettiği gibi “günümüz toplumlarının dinamik doğasında modern öncesi toplumları çerçeveleyen gelenek artık bireyi tanımlamaz”. Bireyler geleneksel pratiklerini mevcut uygulamalara gömerek, otobiyografilerini daha geniş anlatılarla ilişkilendirir (Tomaney, 2014: 4) ve geleneğin zorunlu olarak ima ettiği sabitlemelerden kaçınır (Lahdesmaki, 2016: 9). Bu noktadan hareketle denilebilir ki; modern öncesi toplumlarda dayanışma, bağlılık, yakınlık ve biz duygusu bileşenlerince verili olan kimlik (Pollini, 2007: 499) günümüz akışkanlığında toplumsal gerçeklikle uyumlu olarak her türlü kolektif değerden uzak, bireysel olarak ele alınan ve çağımızın hızlı değişimlerine tabi oluş olarak konumlandırılabilir ve bireyler kolektif değerlerden uzak olarak inşa ettikleri kimliklerini buna bağlı olarak hayatlarını ve ilişkilerini mekan denilen zeminde yaşar.

Bu nedenle mekan, dünyayı görmenin, bilmenin ve anlamının da bir yoludur. Dünyaya gördüğümüz yerlerin dünyası olarak baktığımızda insanlar arasındaki ilişkileri ve bağlantıları görürüz. Yani aslında anlam ve deneyim dünyalarını görüyoruz (Creswell, 2004: 11). Bu yüzden denilebilir ki; mekanın kendisi ilksel olarak verili olsa da mekanın örgütlenmesi ve anlamı toplumsal aktarımın, dönüşüm ve deneyimin, birey ve mekan arasındaki diyalektik ilişkinin bir ürünüdür (Soja, 2019: 111,112). Diyalektikten kastımız mekanın örgütlenmesinin toplumsal ilişkilerden oluşması ancak mekanın da bu ilişkileri etkileme potansiyelinin izahıdır (Harvey, 2003: 276). Bu etkileşim ağı ile insanların dünyaya bağlandığı mekanlar oluşur. Bu nedenledir ki her yer, adı, belirli çevresel nitelikleri, kendisine bağlı hikayeler ve paylaşılan hatıralar ve insanların ona yüklediği veya türettiği anlamların yoğunluğu ile bitişik ve daha büyük veya daha küçük alanlardan ayrılan bir önem bölgesidir (Relpy, 2008: 24). Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki; mekan yalnızca fiziksel özellikleri ile tasvir ettiğimiz bir gerçeklik ya da salt insanların eylemlerine olanak sağlayan bir alan değildir. Duyu organlarımızla algıladığımız, anılarımız ve yaşamımızın özel anları ile ilişkilendirdiğimiz yerdir. Diğer bir deyişle duyumsanan, hissedilen, algılanan ve dolayısıyla

tasarlanan, üretilen ve değiştirilebilen bir yer. Bu nedenle mekan ilişkilerin kurulduğu, insanların anılar biriktirdiği, duygusal aktarımlarla örülen anlamlı yerler olarak kimliğin de önemli bir yönünü oluşturur. Bu noktada anlam mekan temelinde inşa edilen kimliğin, mekan ile etkileşimin ve aidiyetin anlaşılabilmesi açısından da önem taşımaktadır. Mekan, insanların yaşamlarını, geleneklerini, değerlerini ve bakış açılarını aktaran ve etkileyen bir ortamdır. Bu nedenle anlamlarla yüklüdür. Ancak her ne kadar mekanı bu ilişkiler ağı içinde düşünsek de mekan ile kurulan bağ ya da etkileşim bireyseldir. Yani mekan ilişkilerle çerçevelenir ancak anlam bireyseldir ve mekandaki sembollerin bireyin zihinsel temsiliyetinde anlamının olması ile mekansal aidiyet meydana gelir. Bu noktada belirtilmelidir ki; mekansal bağlılık kimliğin önemli bir yönünü oluştursa da mekansal aidiyet ve mekan kimliği bağlılıktan daha fazlasıdır (Hauge, 2007: 46). Yer duygusu, insanın çevreyle olan etkileşimlerinden/deneyimlerinden ortaya çıkar. Yer duygusu öznedir ancak bileşenleri sistematik olarak farklılık gösterir. Davranış türleri, yerle olan kalıplaşmış ilişkiler yoluyla tahmin edilebilir. (Masterson vd., 2019: 556). Yer-kimliği, öz kimliğin bilişsel bir alt yapısı olarak sonsuz bir çeşitlilikten oluşur. (Proshansky vd., 1983: 62).

Aslında coğrafi mekanları, insan deneyiminde üstlenebilen duygusal önem ve anlam, onları bir mekana dönüştürüyor (Giuliani, 2003: 146) denilebilir. Günlük deneyimlerimizden biliyoruz ki, zaman içinde, belirli yerlere doğru bağlar geliştiririz. Yani mekanı duygusal ve bilişsel olarak kendi içimizde önemli hale getiririz. Böylelikle mekan ile ilgili fiziksel çevre kavramları bizi mekanın bireysel temsilcileri haline getirir. Bu, bir yerin görüldüğünden daha kapsamlı ve derinlikli bir kavram olduğunu gösterir (Knez, 2005: (207). Eylemlerimizin, deneyimlerimizin, ve anlamlarımızın bir araya geldiği “mekan” insanların duygusal durumlarını niteleyen bir alan olarak tanımlar. Bu tür anlamlı ortamlara ve bu ortamlara içkin duygusal bağlanmaya “mekansal aidiyet” denir. Bu noktada kişisel deneyimler insan-mekan deneyimlerinde ve mekansal aidiyet geliştirmede büyük bir rol oynar. Yani benliğin başkalarıyla olan deneyimlerine dayalı olarak inşa edilir (Counted, 2016: 9). Topluluk perspektifinden bakıldığında, yerlere bağlılık, o yerde anlam bulan insanların motivasyonla bağlanması nedeniyle eyleme ilham vermeye yardımcı olabilir. Başka bir deyişle, paylaşılan deneyimler ve bu deneyimlerin ortak anlamı, bu deneyimlerin gerçekleştiği yerle bağ kurulmasına veya bağlı olunmasına yol açar (Plunkett vd., 2018: 473-474). Bu yüzden kökler/köken kökler, bir duygu inşa etme sürecinin ve kimliğin ayrılmaz bir parçasıdır denilebilir (Lewicka, 2005: 393).

Kökene/memlekete duyulan aidiyet, bir yeri diğer yerlere göre değerlendirmek, özellikle duygusal bağlardan dolayı “başka hiçbir yerin bu kadar iyi olamayacağı” fikrine katılma düzeyini veya bir yere olan bağımlılığı ifade eder. Bu konseptin odak noktası “‘burası’ benim (kimliğimin) ve başkalarının benim hakkımda düşüncelerini istediğim şeyin bir parçası” olduğu algısıdır. Mekan ile etkileşimler çerçevesinde sürdürülen bu bağlanma biyolojik, çevresel, psikolojik ve sosyokültürel süreçler arasındaki bağlantıları içerir (Trentelman, 2009: 200). Bu, mekanın sadece "önemli ilişkiler" açısından anlam kazandığı bir çerçevedir; önemli bir ilişki, bireyin bilişsel durumundan ve kendini içinde bulduğu bağlamdan bağımsız belirlenemez. Bu nedenle mekan, bireyin mekana dair duygu ve tasavvurlarının oluşturduğu bütündür. Her kişi, öyle görünüyor ki, kendi geometrik sisteminde ördüğü mekansal ilişkiler ağında yaşamaktadır. bireylerin (henüz belirlenememiş) bir oranda, bazı grup normlarından üretilmiş bir "ortak imge"ye ve fakat bir oranda da gayet özel ve önceden kestirilemeyen bir "benzersiz imge"ye sahip olduklarını geçici bir varsayım olarak kabul etmek mantıklı görünmektedir (Harvey, 2003: 37, 38).

Bu geçicilik algısı mekanın anlamının zamansallık boyutunu içermektedir. Zamansallık boyutu aynı zamanda şunu da ifade eder: değişiklik olasılığı. Zamanla yerler, bazen dış etkenlerden dolayı bazen bireysel deneyimler çerçevesinde yeni anlamlar kazanabilir ya da var olan anlam kaybolabilir. Bu süreklilik ve değişim etkileşimi açıkça yerin anlamının bir kez verilmediğini gösterir (Gustafson, 2001: 13). Bu noktadan hareketle yere bağlılık temel bir insani ihtiyaç olarak kabul edilse de artan hareketlilik eğilimi, dinamizm, sürekli değişimler vb. nedeniyle çağdaş toplumun giderek daha fazla tatmin edemediği bir ihtiyaç olarak konumlanmaktadır. Dolayısıyla vuku bulan yerlerle tamamen işlevselci bir ilişki deneyimidir (Giuliani, 2003: 146).

Bir kişinin yaşamı boyunca meydana gelen değişikliklerle ilgili olarak kişinin hem kendi kimliğinin korunmasını hem de kişinin yaşamı boyunca oynadığı rollerdeki değişiklikler de dahil olmak üzere fiziksel veya sosyal dünyadaki dönüşümlere karşılık gelen kimlik değişikliklerini gerektirir (Giuliani, 2003: 152). Yani toplum içindeki yapısal dönüşümler dolayısıyla kimliğe de etki etmektedir. Modernleşme ile geleneksel yapı ve dolayısıyla geleneksel topluma bağlı ortak değerler, inançlar, semboller bireyi destekleme ve belirleme gücünü kaybetmiştir. Kolektif yapıların çözülme sürecine girmesi ile kimliği tanımlama noktasındaki benzerlikler yerini farklılıklara bırakmış, bütünsel ve kararlı

kimliklerden daha ziyade parçalanmış kimliklerden bahsetmemiz daha mümkün hale gelmiştir. Günümüzde kimlik verili ya da ulaşılması gereken bir değerden daha ziyade bireyler tarafından ömür boyu inşa edilmesi gereken bir görev haline gelmiştir. Geleneksel toplumlarda kolektiviteye ayarlı tekil kimlikler, akışkan çağımızda konjonktüre ayarlı çoğul nitelik kazanmıştır. Bu çerçevede, günümüz toplumu yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerin etkisiyle kapsamlı ve derinlikli bir çözülüş süreci yaşamakta, yerleşik, “kolektif” yapıların etkinliği azalmakta ve dolayısıyla birey yalnızlaşmaktadır. Böylece köklü dayanaklarını yitiren kimlik, istikrarlı ve kararlı referans zeminini kaybetmektedir.

Akışkan modern yaşam bireyleri kolektif bir hafızadan ve kuvvetli bağlarla ilişkilendikleri topluluklarından kopararak bir nevi özgürleştirmiş ancak aynı zamanda kimlik inşası için önem arz eden sosyal ilişkileri de sınırlandırmıştır. Günümüz çağında bireylerden kimliklerini kendilerinin inşa etmesi beklenmektedir. Şüphesiz ki bu durumun yol açtığı pek çok şey var. Öncelikle ve belki de en önemlisi, (fiziksel, coğrafi, toplumsal) mekanla olan bağların gevşekliği: Tam bağlılık yok, kesin bir kalış süresi yok. İnsanlar ilişki kurdukları kişilerle sürekli olarak karşılaşacaklarını bilir veya buna inanırlarsa, karşılıklı bir bağlılık geliştirmek için çabalar, bir arada yaşamının yollarını arar, herkesin uyacağını varsaydıkları kurallar oluştururlar. Ancak bu kurallar sadece kalıcı ilişkilerde gereklidir. Kalıcı bir şey söz konusu değilse ve böyle olması da beklenmiyorsa, kişi, yaşamında sürekli bir değişim ve dönüşüm halindeyse ilişkilerini ve hayatını gidişata göre oluşturur. Böylesi bir bağ gevşekliği -bir yerde olmak ama o yere ait olmamak- (Franklin ve Bauman, 2009: 82) kökensizliği yaşamın isabetli ve geçerli bir eğretilmesine dönüştürür. Bu perspektiften hareketle akışkan bir toplum içinde, geçicilik ve uçuculuk üzerinden kimliğini inşa eden günümüz insanının köken/memleket algısını ve aidiyetini anlamak önemli görülmüş ve kökleri ile diğer bir deyişle ailesinin memleketi ile bağı kopan, herhangi bir yere kendini ait hissetmekte zorlanan bireylerin bir köksüzlük/kökensizlik duygusu yaşayıp yaşamadıkları, potansiyel aidiyet kaynakları diğer bir deyişle köksüzlük/kökensizlik duygusunun yarattığı aidiyet boşluğunun nelerle ikame edildiği, mekanla kurulan ilişkiler bağlamında kimlik tanımlamaları, aidiyet duymamanın ve olası köksüzlüğün/kökensizliğin birey üzerindeki etkisi araştırma kapsamında anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda tezin birinci bölümünde araştırmanın konusu ve problemi genel olarak izah edilmiştir. Ayrıca ilk bölümde araştırmanın amacı, sorunsalları, önemi, sınırlılıkları,

araştırmanın hangi aşamalardan geçilerek gerçekleştirildiği ile araştırmanın yöntemi ve tekniğinin nasıl oluşturulduğu, evren ve örneklemin nasıl belirlendiği konuları açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünü ‘mekan, kimlik ve aidiyete’ dair teorik ve kavramsal çerçeve ve araştırma sürecini destekleyici tartışmalar oluşturmaktadır. Tezin ikinci bölümünün temel amacını çalışmamızın ana kavramsal dayanağını ve iskeletini inşa edebilme çabası oluşturmaktadır. Nitekim bu bölüm araştırma bulgularına ve bulguların yorumlanmasına destek sağlamış yani çalışma boyunca devam eden tartışmaların teorik ve kavramsal bakış açısını inşa eden ve tartışmaları biçimlendiren kısım olmuştur. Bu içeriğin ilk kısmını “Sosyal Yapı Farklılaşmaları” oluşturmuştur. Bu noktada kimlik ve aidiyeti daha iyi anlamak adına geleneksel toplumlardan günümüze değin toplumsal yapıda yaşanan değişimler ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu yönde, kolektivitinin zamanla çözülüşü ve günümüze değin kimliğin verili ya da ulaşılması gereken bir değer olma durumundan bireyler tarafından ömür boyu inşa edilmesi gereken bir görev haline gelmesi ile yerini bireyselleşmeye bırakması; en nihayetinde bireyselleşmiş toplumda akışkan bireyin belirsizlikler içinde bağlılıklar oluşturamaması ya da bu konuda zorlanması konuları üzerinde durulmuştur. İkinci kısmı oluşturan “Geleneksel Toplumlardan Günümüze Kimlik İnşası” başlığı altında kimliğe dair yaklaşımlar, akışkan bir zeminde kimlik inşası ve kolektif kimliklerin parçalanması ile vuku bulan ben odaklı kimlikler üzerinde durulmuştur. Bu bölümün üçüncü kısmını oluşturan “Aidiyet, Köken/sizlik ve Evrensel Yabancılık” başlığı altında köksüzlük/kökensizlik, aidiyet ve aidiyet ihtiyacı ile akışkan yaşamda bireylerin hiçkimseleşme süreçlerine değinilmiştir. İkinci bölümün son kısmını oluşturan “Akışkan Yaşamda Mekan ve Aidiyet Tartışmaları” başlığı altında mekan, mekansal aidiyet, akışkanlıkla ilişkili çoklu mekansal aidiyetler, bir kimlik alanı olarak sanal mekanlar ve anlamları üzerinde durulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünü araştırma bağlamında elde edilen verilerin analiz kısmı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgularının sunulduğu ve yorumlandığı bu bölüm altı kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar, “Araştırmaya Katılanların Genel Özelliklerine İlişkin Bilgiler”; “Köksüzlük ve Kısa Süreli Yer Deneyimleri”; “Aidiyete İlişkin İzlenimler”; “Bireysel Kimlik ve Mekan Temelinde Kimlik Tanımlamaları”; “Kökensizliğin Etkileri: Kolektiviteden Uzaklaşma-Kopuş: Bireyselleşme” ve “Zaruri Yalnızlık İçinde Yeni Aidiyet Arayışları: Alternatif Kanalların Yaratımı” şeklindeki ana alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu alt başlıklar çerçevesinde araştırma kapsamında elde edilen nitel ve nicel

veriler bir arada değerlendirilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen veriler ve nicel araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket yoluyla elde edilen veriler değerlendirme boyunca birbirlerini tamamlayacak şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tezin son bölümünü araştırmanın sonuç ve değerlendirme kısmı oluşturmuştur. Bu bölüm içinde araştırma kapsamında elde edilen tüm bulgular tek tek gözden geçirilmiş ve daha bütüncül bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Böylelikle araştırmanın temel amaç ve sorunsalları doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılmıştır. Nitekim nc bölümde parça parça sunulan değerlendirmeler daha bütüncül bir görünümle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA ALANI

1.1. Araştırmanın Konusu

Toplum kavramı ve bununla ilişkili olarak sosyal yapı, ülke, ulus, sosyal bünye gibi kavramların çağdaş dünyayı anlamada yetersiz kalmasıyla artık yeni bir metaforun gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Tüm dünyayı kat eden ilişkiler ve ulusal sınırları aşan etkileşimler giderek daha belirleyici bir nitelik kazanmaktadır. Toplumsal kurumlar çöküş süreci yaşamakta; dünyayı kateden kültürel koridorlar ve göç akımları, ulus ötesi topluluklar yaratmakta; kişiler arası katı bağların yerini sıvı, akışkan bağlar almaktadır. Bu nedenle dünyayı anlamada, 'akışkanlık ' metaforunun daha uygun görüldüğüne (Bilgin, 2007: 20) vurgu yapılmaktadır.

Tarihin ilk evrelerinden günümüze kadar toplumlar için tarım, sanayi, tüketim vb. farklı koşulların etkili olduğu birçok aşamadan söz edilebilir. Toplumların her bir dönemde sahip oldukları farklı değerler, yönetim anlayışları, ilişkiler sistemi söz konusu olmaktadır. Her bir toplumsal aşama köklerini kendinden önceki dönemden alması, diğer bir deyişle önceki dönemde olgunlaşmasından dolayı, geçmişin izlerini taşımasına rağmen yine de farklılaşan yönleriyle özgünlük taşımaktadır. Bu yönde, günümüz çağı geçmiş dönemlerden belirgin fark ve niteliklere sahip bir süreci yaşamaktadır.

Değişim ve dönüşüm, toplumsal geçmişin en tartışılmaz gerçekliğidir. Bu noktadan hareketle değişim ve dönüşümün yaşanmadığı hiçbir toplum da bulunmamaktadır. Ancak hızlı gelişme, küresel ölçekte yaşanma ve toplumların bu değişim ve dönüşümleri hızlı bir şekilde içselleştirmesi, günümüzde yaşanan değişim ve dönüşümleri geçmişteki benzerlerinden ayıran temel özellikler olarak ifade edilebilir.

Yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler belirsizlikleri beraberinde getirmekte ve güvensizliği daha hissedilir kılmaktadır. Kaynağını kuralların çokluğu olarak da açıklayabileceğimiz bu çağ, belirsizliğin güçlü bir şekilde hissedildiği çağdır (Bauman, 2011: 33). Akışkan yaşam, içinde üyelerinin davranışlarını alışkanlıklara ve rutinlere dönüştürme fırsatı dahi bulamadan hızla değiştirdiği bir toplumdur. Akışkan modern toplumda, bireysel

başarılar katlaşıp kalıcı varlıklara dönüşemez çünkü kısa sürede varlıklar yükümlülöklere, beceriler engellere dönüşöverir. Gelecekteki eğilimleri tahmin etmek için geçmiş hadiselerden yola çıkmak, gittikçe daha riskli hâle gelir, her gün daha yanıltıcı olur. Güvenilir hesaplamalar yapmak giderek zorlaşıırken, hatasız teşhisler yapmak iyice tahayyöl edilemez hâle gelir. Denklemlerdeki değişkenlerin hepsi olmasa bile çoğu bilinmediğinden, gelecek eğilimlere ilişkin tahminlere tam anlamıyla güvenmek imkânsızdır. Kısaca akışkan yaşam sürekli belirsiz koşullarda yaşanan kararsız, riskli bir hayattır (Bauman, 2018: 7-8). Her şeyin hız temelli olduğu günümüzde akışkanlıktan kaçmak da mümkün görünmemekte, toplumsal yapılardan insan ilişkilerine, iş yaşamından zaman ve mekana kadar her şey akışkanlıktan etkilenmektedir.

Güven temin edecek ve uzun dönemli bir güvende sabitlenecek kadar uzun bir süre hiçbir formun şeklini koruyamadığı akışkan modernliğin uçucu dünyasında (Bauman, 2012: 100) köken duygusu, mekana ya da bir coğrafyaya duyulan aidiyet de farklı bir boyut kazanmıştır. Mekana dair duygular, ev (yuva), hatıralar, köken duygusu, bir yere, coğrafyaya duyulan aidiyet insan hayatında oldukça büyük öneme sahip olması öncölüne karşıt hareketliliğin ve hızın etkisi ile birlikte insanların mekana yabancılaşması, köksüzlük duygusu, birçok yere ait olamama gibi olgular da söz konusudur. Diğer bir deyişle; bir tarafta sabit, değişmeyen, geçmişten beri devam eden, kökleri olan bir “mekan/yer aidiyeti” ile diğer tarafta hareketlilikten kaynaklanan, köksüz, değişen bir “mekansızlık/yersizlik” söz konusudur. Günümüz insanının en önemli ayırt edici niteliklerinden biri olan ‘yersizlik’ fiziksel birtakım gerçekliklerden ziyade, insanlar tarafından duyumsanan, deneyimlenen bir durum olarak ele alınmaktadır.

Kimlik ve aidiyet belirli toplumsal ilişkiler sistemi içerisinde oluşur ve bu belirlenim toplumsal ve kültürel ortamla sıkı sıkıya bağlıdır (İlhan, 2013: 1-2). Yaşam mekanları ve mekanlara yüklenen anlamlar, birey ve toplum arasında gerçekleşen etkileşimin, aidiyetin en önemli unsurlarındandır denilebilir. Bilgin’e göre (2011) “yerler, bireysel ve grup kimliklerini ve aidiyetini tamamlayıcı niteliktedir”. Elbette mekan açısından sınırlı olmasına ve belirli yerlere gönderme yapmasına rağmen, yerellik, coğrafi değil, öncelikle toplumsal bir kategoridir. Giddens’ın (1984), "etkileşimlerin şu veya bu şekilde yoğunlaşmasına yarayan kesin sınırları" olan fiziksel bir yer olarak tanımladığı 'yerel' kavramından yola çıkarak, belli bir yerde yaşayan insanların ilişki, karşılıklı bağımlılık ve etkileşimlerine gönderme yapmakla

birlikte; yerelliğin, günlük yaşamın odağı; insanların sadece ikamet ettikleri yer değil, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri, yaşam dünyalarını oluşturdukları yerler olarak nitelendirilebilir (Berner, 2005:144-145).

Bir “yer”e duyulan aidiyet olarak ifade edebileceğimiz köklere bağlılık kavramı Heidegger’de ilk olarak “inşa etmek ve “iskân etmek” kavramlarıyla yakından ilgilidir. Oturmak iki türlü tarif edilebilir; ilki günlük anlamda ve derin olmayan anlam, yani barınacak bir evi olma, bir adrese sahip olma vs. gibi oldukça dar bir anlamdır. İkinci ve daha özsel anlamı ile oturmak ya da ikamet etmek, insanın bulunduğu yere bağlılık hissetmesi, yer sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Toprakkaya, 2018: 68). Bu anlamda bahsi geçen ‘yersizlik’, köklerden bir kopuş, güvenli zeminlerin kayışı, insan varoluşunu sarıp sarmalayan, kuşkusuzca anlamlandıran, kimliğini sabitleyen hayat bütünselliğinin çözülüşüdür. İnsan hayatının, geleceğinin, kaderinin onları önceleyen bağlardan sıyrılışıdır. Bu anlamda bireylerin ‘yer’e yükledikleri anlamlardaki değişimler doğrudan toplumla kurulan ilişkileri, bireyler arası sosyal bağları ve grup aidiyetini de etkilemiştir.

Benliğin bir grupta ilişkilendirilmesi beraberinde grup başarılarından doğan benlik saygısını, belirsizlik azaltma ve sosyal durumların anlamlandırılmasını, anlaşılmasını ve görece en önemlisi de grup içinde güvende hissetmeyi, aidiyet ihtiyacının tatmin edilmesini getirmesine (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2016: 267) karşın günümüz akışkanlıklar çağında bireyler, dışsal olarak grup üyeliği üzerinden belirlenen bir hayat içine doğmamakta, kolektiviteden uzaklaşma ile bireylerin toplum, aile, grup, cemaat vb. yapılarla bağları zayıflamaktadır. Dolayısıyla insanların herhangi bir toplumsal sınıfa, gruba hangi yollarla dahil olacakları ya da konumlanışın varlığını nasıl devam ettireceklerine, sürekli kalıcı ilişkiler sürdürmeye dair bir endişeleri de olmamaktadır.

Günümüzde insanlar arasındaki bağların rahatsız edici kırılganlığı, güvensizliği (Bauman, 2017: 8), geçmişin güven ve istikrar çerçevesinde anlam kazanan ikili ilişkileri karşısında tam bir zıtlık oluşturmaktadır. Bireyler sadakat, güven, süreklilik, anlam arayışı isteklerini desteklemek yerine, geçiciliğin, kolay ulaşılabilir ve kolay vazgeçmenin kendi başına bir değer ya da amaç olmasını sağlama yönünde hareket eder. Bireylerin bu yönelimine zemin oluşturabilecek uygun ortam günümüzde anında sunulabilmektedir. Teknolojik gelişme ve internet üzerinden birey –uzun ömürlü ilişkiler kurma zahmetine girmeden herhangi bir riski

göze almak zorunda kalmadan- istedikleri grupla, bireyle istedikleri zaman bağlantı kurabilmektedir.

Günümüzde bahsettiğimiz bu bağlantılar “sanal ilişkiler”dir. Gerçek ilişkilerin aksine sanal ilişkilerin kurulması ve koparılması daha kolaydır. İlişkilerin anlık kurulup istenildiğinde dağıtılabilmesi daha cazip görünürken, köklü bağlılıklar bireyin sahip olduğu alternatifler önünde bir engel oluşturmaktadır (Bauman, 2017: 10-13). İletişim teknolojilerinin ve özel alan- kamusal alan arasındaki sınırların silikleşmesine neden olan mekanizmalarının hayatımızın her alanını etkilediği, gerçeklik algısını dönüştürdüğü bir çağda yaşıyoruz; bireyin şimdi ve geleceğe tutunmasını sağlayacak toplumla kurulan ilişkiden, insanlar arası sosyal bağlara, kurumsal ilişkilerden çalışma yaşamındaki değer dönüşümüne kadar. Bu dönüşümler kalıplaşmış ve sistemleşmiş yapıları da geçersiz bir konuma yerleştirmiştir.

Geçmişteki toplumları anlatmak için kullanılan (toplum, sistem, yapı, cemaat) terimler yerine ağ metaforunun kullanılması, bu toplumsal grupların sınırlarının belirsizliği, sürekli değişim durumunda ve akışkan oldukları farkındalığını yansıtmaktadır (Bauman, 2010: 16). Hızlı ve dengesiz değişimlerle dolu değişken dünyamızda, yerleşik alışkanlıklar, sağlam bilişsel çerçeveler ve sabit değerler birer handikaba dönüşür (Bauman, 2012a: 101).

Günümüzde muntazam bir şekilde işleyen, içerisinde yaşadığımız çevrenin rahatlıkla kestirilebilir olduğu düzenli bir dünya (Bauman, 2013b: 165) yerine “her birimiz, aralarında hiçbir mecburi birlik ve beraberlik bulunmayan, eşitsiz, parçalanmış ve süresiz mekansal referanslar evreninde hareket ederiz” (Robins, 1996: 81). Bu mekanlar, dönüşümler sebebiyle ortaya çıkan çoklu aidiyetlerimizin ve kimliklerimizin icra alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler, çoklu bağlamlar olan ulusötesi sosyal alanlar ve mekanlar içerisinde kimlikleri inşa ederler ve yeniden üretirler. Bu kimlikler bireylerin aidiyet algılarını, bağlarını, yerelliklerini, bağlılık duydukları yerleri aşarak bireyin gündelik hayatlarına yerleşir (Yazgan, 2016:289).

Modern çağı öncekilerden ayıran en belirgin özelliklerden biri aşırı dinamizmdir. Modern dünya "kontrolümüzden çıkmış bir dünyadır": Toplumsal değişme hızı önceki zamanlardan daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme derecesi ve kapsamlılığı da yüksektir (Giddens, 2010:26). Modern çağ

önceki tüm toplumsal düzen biçimlerinden dinamikleri, geleneksel alışkanlıklar ve âdetleri aşındırma dereceleri ve etki düzeyleri bakımından ayrılır. Modernite gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantılarımızın en kişisel, özel yanlarını bile etkiler. Bu yüzden modernitenin yol açtığı köklü değişim ve dönüşümlerin doğrudan bireysel hayatla ve bu yüzden benlikle iç içe geçtiği unutulmamalıdır (Giddens, 2010: 8).

Kişinin biyografisi çerçevesinde düşünsel olarak algıladığı benlik olarak ifade edebileceğimiz özkimliğin yapılanmasında, geleneğin etkisini yitirmesi, gündelik hayatın yerel ve küresel arasındaki karşılıklı etkileşim çerçevesinde bireylerin seçenekler arasından hayat tarzlarına yönelik bir tercih yapmaya zorlanması yani düşünsel olarak örgütlenmiş hayat planlaması etkilidir (Castells, 2008: 18). Akışkanlıklar çağında, referanslarını geleneksel toplumlardan alan ve anlamlı bir toplumsal sistem olarak toplumun çözülmesi anlamına gelen ortak kimliklerin eriyip gitmesi (Castells, 2008: 534) sonucu sürekli bir kimliğe bağlı kalmanın anlamı önemini yitirmeye başlamış ve yerini bu akışkan zemine ayak uyduran, kaynağını geleneksel yapıdan değil bireyin kendisinden alan geçici/köksüz kimliklere bırakmıştır.

Bu yeni dönemde artık özneler, kendi kendini inşa etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Geleneksel aidiyet biçimlerinin gerilemesi, birey ve toplum arasında tampon vazifesi gören kolektif bağlardan uzaklaşma, normatif modellerin veya sosyal pratiklerin gözden geçirilmesi ve revizyonu, sosyal rollerin sorgulanması gibi özellikler göstermektedir. Burada birey, kurumlar, kolektivite ve gelenek tarafından taşınmamaktadır. Birinci modernitenin karakteristik süreci özgürleşme olarak ifade edilirken, ikincisinin farklılaşma sürecidir. Bu süreç sonunda, her şeyin hızlı bir değişim gösterdiği kaygan bir zemin ve çoklu kimliklere sahip bir birey ortaya çıkmaktadır. Burada bireyler arası ya da toplumla kurulan sosyal bağ, miras alınan, kalıcı ve tartışılmaz bir bağ değil, seçilen ve her an yeniden gözden geçirilebilir, sorgulanabilir bir bağdır (Bilgin, 2007: 52-53).

Bireyselleşme fikrinin içerdiği şey, bireyin toplumsal karakterinin, atfedilerek, miras alınarak ve doğuştan kazanılarak belirlenme durumundan kurtulmasıdır. Diğer bir ifadeyle, bireyselleşme, insan kimliğinin bir "veri" den bir "görev" e dönüştürülmesinden ve aktörlere bu görevi yerine getirmenin ve bunun yaratacağı sonuçların sorumluluğunun yüklenmesinden ibarettir (Bauman, 2005:178).

Bireylerden artık toplumsal olarak yaratılan sorunlara bireysel çözümler bulmaları bekleniyor; bunu bireysel kaynaklarını kullanarak ve seçimleri ile eylemlerinin başarı ve başarısızlığının sorumluluklarını üstlenerek yapmaları isteniyor. Başka bir deyişle artık hepimiz "*hükmen bireyiz*"; kendi hayatlarımıza yön vermeye muktedir olmamız ve yaşam hedeflerimizin peşinden koşmamız ve onları elde etmemiz gerekiyor (Bauman, 2013a: 129).

Bireysel kimlik, bireyin eylem sisteminin devamlılığının bir sonucu olarak verili bir şey değil, aksine bireyin refleksif etkinlikleri içinde rutin bir biçimde yaratılması ve sürdürülmesi gereken bir şeydir (Giddens, 2010: 70). Hiçbir kimliğin ontolojik özsel bir gerçekliği yoktur (Bilgin, 2007:35); kimlik her ne kadar keşif gibi algılansa da bir inşadır (Castells, 2006:12).

Geleneksel toplumda, -aile, akrabalık, din vb. sistemlerince dışsal olarak belirlenmiş grup üyeliği üzerinden- kimlik büyük ölçüde önceden veriliydi. Yani daha istikrarlı yapılarla entegreydi ve bu durum kimliğin kararlı ve bütünlüklü kalmasını sağlıyordu (İlhan, 2013: 235). Günümüzde ise “doğal bağlarının kabuğu soyulan bizatihi insan” (Bauman, 2011a: 106) için "aynılık" ve "süreklilik" olguları nadiren yaşanan duygular ve arzu edilmeyen durumlardır; bugünlerde aranan "kimlikler", "giysi değiştirir gibi benimsenebilen ve çıkarılıp atılabilen" kimliklerdir (Bauman, 2005: 182-184). Bu durum değerlerin, hayat tarzlarının istikrarlı ilişkilerin, şeylere, yerlere, insanlara, eyleme ve “olma” konusunda öğrenilmiş tarzlara bağlılığın da atılabilmesi anlamını taşımaktadır (Harvey, 2006:319). Dolayısıyla insanlar “eski belirlilikler ve bağlılıklar ortadan kalkınca, yeni aidiyetler ararlar” (Bauman, 2015a: 93).

Modernitenin, yerlerine daha büyük, kişisel-olmayan organizasyonları geçirerek, küçük toplulukların ve geleneğin koruyucu çerçevesini yıktığı söylenebilir. Böyle bir ortamda birey, daha geleneksel ortamların sağladığı psikolojik ve sosyal destekten, güven duygusundan yoksun olduğu bir dünyada kendisini kaybolmuş ve yalnız hisseder (Giddens, 2010: 48). Aidiyet ve bağımsızlık birbirini dışlayan iki ayrı kavramdır. Denetleyici, belirleyici ve koruyucu bir bütünden kopma bireye anlamlı bir özgürlük alanı yaratsa da, güvenli zeminlerin yitişi aynı zamanda kaygı da üretmektedir.

Kimliği besleyen, ona süreklilik kazandıran anlamlar dünyasının parçalandığı, toplumun ve yerlerin akışkanlaştığı, çoklu kimliklerden bahsettiğimiz, sürekli değişim ve

dönüşümün popüler hale geldiği bir dünyada bireyin yaşadığı bir köksüzlük/kökensizlik duygusu söz konusudur. Yaşanan bu zorluğun kaynağı Bauman'ın da ifade ettiği üzere “birden fazla gruba aidiyet değil, aidiyetin belirsizliğidir” (Bauman, 2003:156). Özgün, kalıcı ve verili bir durum düzenle eşzamanlı algılanırken, belirsizlikler içinde çoğalan alternatiflerin toplamı da düzensizliği ya da kaosu temsil eder (Bauman, 2013b: 164).

Yeniden bütünleşme mekanizmalarının, hızlı bir biçimde seyreden toplumsal farklılaşma sürecine aynı hızda paralellik göstermemesi rahatsızlığı ve huzursuzluğu besler. Bireyselleşme yoğunlaştıkça, ortaya çıkan durumun karşılıklı ilişkileri desteklemeyecek düzeyde otonom olma riskleri de artar. Her meslek, sınıf, alt-kültür, topluluk ve benzeri kendi benzeşlerinden soyutlandıkça, ayrıldıkça, toplumsal çözülme tehlikesi ve bu tehlikenin beraberinde sürüklediği kişilik çözülmesi de artar. Bu durumda rol tanımları ve aidiyet belirsizleştiğinde, kişiler risk, kuşku, kaygı, belirsizlik gerilimleri altına girdiklerinde toplu davranış olayları meydana gelir. Yitirilen geleneksel toplum için duyulan derin özlemle bağıntılı olarak, bugünkü toplumsal bağların doğasına ilişkin bir kuşku kendisini hissettirmektedir (Smith, 2011: 142-146). Çağımızdaki değişimin hızlılığı ve yoğunluğu yanında farkındalığın ve her alanda ilerlemenin arttığını kabul ederken, çöküşlerin, artan suçların niçin meydana geldiğini veya bu çöküşleri neyin önlediğini bilme çabası ön plana çıkmaktadır.

Aynı zamanda modern toplumda kimlik oluşumunda bireyin kişiselliğinin giderek merkezilik kazandığı noktasından hareketle, modernliğin ilerlemesiyle birlikte öncelikle grup bağlarının zayıflaması söz konusu olmakta ve dolayısıyla bireyler kolektif inanç ve bağlılıklarla giderek mesafeli hale gelmektedirler. Yerleşik inanç yapılarından bağımsız bir şekilde, kendi görüş ve ilgileriyle paralel olarak toplumu kurma, değiştirme veya ona karşı çıkma doğrultusunda bir eğilim ortaya çıkmıştır (İlhan, 2013: 235). “İnsanın kendi kendini, biz'siz bir ben" olarak tanımlaması söz konusudur; bireyler giderek, geleneksel koruyucu bütünlüklerden veya dar gruplardan sıyrılmakta ve geniş bir tercih imkanına kavuşmaktadır; Ancak kendi yaşamları hakkında özgürce karar verme, özerk olma imkanına sahip olmanın yanı sıra, özerk olma zorunlulukları da vardır. Geleneksel öğretilerle kendini denetleme ve disipline sokma mecburiyetleri yerine, kendi sorumluluğunu bizzat kendi üstlenerek kendini inşa etme anlayışına geçilmesi, bireyi bir eğretilik, kırılğanlık, kolayca zarar görebilirlik içine sokmaktadır. Kendini disiplinle ayarlamak, insana görece sorumluluk yüklemekten, bireyin

özerklikle tanımlanması, onu kendinden ve eylemlerinden sorumlu hale getirmektedir. Sosyal destekten yoksun kalan bireylerde, bir yetersizlik duygusu geliştirmekte ve birey nevrotik çatışmalara düşmektedir. Zira depresyon, kendi kimliğini kendi belirleme sorumluluğu ve zorluğunun en belirgin sonuçlarından (Bilgin, 2007: 55). Bu noktadan hareketle kimliğin kararlı referans zeminini kaybetmesinin ve kolektiviteden sıyrılmanın bireylerin yaşamları üzerinde yarattığı etkileri anlamının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çerçevede, günümüz toplumu yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerin etkisiyle kapsamlı ve derinlikli bir çözülüş süreci yaşamakta, yerleşik, “kolektif” yapıların etkinliği azalmakta ve dolayısıyla birey yalnızlaşmaktadır. Böylece köklü dayanaklarını yitiren kimlik, istikrarlı ve kararlı referans zeminini kaybetmektedir. Bu perspektiften hareketle akışkan bir toplum içinde, geçicilik ve uçuculuk üzerinden kimliğini inşa eden günümüz insanının aidiyet algısını anlamak önemlidir. Kökleri ile diğer bir deyişle ailesinin memleketi ile bağı kopan, herhangi bir yere kendini ait hissetmekte zorlanan bireylerin potansiyel aidiyet kaynaklarını, aidiyet duymamanın ve köksüzlük/kökensizlik duygusunun yarattığı boşluğun nelerle ikame edildiğini ve olası köksüzlük/kökensizliğin birey üzerindeki etkisini irdelemek ve anlamak bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Sorunsalları

Bireylere geleneksel olarak atfedilmiş, ırk, toplumsal cinsiyet toplumsal sınıf, vatan, doğum yeri, memleket gibi mensubiyetler (sosyal aidiyetler) akışkan yaşamlarda artık giderek daha önemsiz hale gelmekte, sulandırılmakta ve değiştirilmektedir (Bauman, 2020a: 35). Modern toplumun kültürel başlangıcı ile geleneksel grup yaşamının görece gerilemesi sonrasında bir sorun haline gelen kimliğin oluşum odağı, bireyin iç yaşamına kaymış, grup bağları zayıfladıkça bireyler giderek kolektif bağlılık ve yapılarla daha mesafeli hale gelmişlerdir (Dunn, 1998: 53). Bugünkü kimliğimizi oluştururken geçmişimiz hakkında kendimize anlattığımız hikayelerin tanınması sorunudur bu (Morley ve Robins, 1997: 130). Şayet bağlılık özellikle de bir kimliğe bağlılık anlamsız hale gelirse, ilk ve son kez seçilmiş olan yegane kimlik bağlantılar ağıyla değiştirilir. Fakat bunu yaptığımız anda, bağlanmak ve bu bağlılığı güvenilir kılmak her zamankinden daha zor (aynı zamanda daha rahatsız edici, hatta korkutucu) görünür. Artık bağlılığın işe yaramasını sağlayabilecek becerilerden de yoksunuzdur (Bauman, 2020a: 43-44).

Mekana dair duyguların, evin, hatıraların, köken duygusunun, bireyin ontolojik varlığını bir yer üzerinden tanımlamasının insan yaşamında oldukça büyük öneme sahip olduğu gerçeğine paradoks; modern sonrası dönem ile birlikte insanların mekana yabancılaşması, köksüzlük duygusu, bir yere ait olamama ya da her yere ait olma gibi olgular da söz konusudur. Hareketin ve hareketliliğin arttığı günümüzde köken duygusu ve aidiyet de farklı bir boyut kazanmıştır. Bu noktadan hareketle; akışkanlıklar çağında köken/kökensizlik durumuna ve bireylerin aidiyet inşalarına dair bir kavrayış oluşturma çabası anlam kazanmaktadır.

Modern öncesi toplumlarda daha dar bir alanda gerçekleşen sosyalizasyon ile görece verili ve sabit mekansal aidiyet yerini, “kırılgan” “çoklu” mekansal aidiyetlere bırakmıştır. Bu kırılgan çoklu mekansal aidiyetler genel olarak bireylerin kendi mekan tercihleri ile inşa edilen ve yaşamları süresince değişen şartlardan kolaylıkla etkilenecek başka bir yerde yeniden inşa edilebilen mekansal aidiyetlerdir. Dolayısıyla, çalışmanın temel eksenini günümüz akışkan yaşam yapısında daha çok irdelenmeye ihtiyaç duyulan ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş veya zayıflamış bireyler açısından aidiyet duygusu ve köksüzlük/kökensizlik ilişkisinin boyutları ve dinamikleri oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, araştırmanın temel amacı kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) bağları kopmuş ya da zayıflamış bireylerin, akışkan yaşam temelinde kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihlerini, kimlik tanımlamalarını, köken duygularını, aidiyet boşluklarını, aidiyet arayışlarını ya da inşalarını ve bu sürecin bireysel etkilerini çok boyutlu olarak inceleyebilmektir.

Kimliğini, akışkan, kaygan ve güvensiz bir ortamında inşa etmeye çalışan günümüz insanının aidiyet duyduğu sabit değerler çözülmüş, sınırları genişlemiş, yaşam pratikleri değişmiş ve mekanı deneyimleme, içselleştirme ve mekanda yer edinme potansiyeli zayıflamıştır. Yaşadığımız çağın temel karakteristikleri çerçevesinde bu hızlı ve köklü değişim içinde, aidiyet duygusuna yaklaşım ve aidiyet duygusunun referanslarının da değişmesi kaçınılmazdır. Bu noktadan hareketle çalışmanın temel sorunsalı, bireylerin konjonktürel kimliklerine bağlı olarak aidiyetle mesafenin ve potansiyel kökensizliğin yarattığı boşluğun yerine konan mekanizmaları açığa çıkarmaktır.

Bu kapsamda, çalışmada cevabı aranan sorular şu şekilde ifade edilebilir:

- Akışkanlıklar çağında bireylerin –yaşadıkları yerlerle ilişkileri temelinde- gündelik yaşamlarında yerlerin anlam(lar)ı var mıdır? Bu anlam(lar) ne(ler)dir?
- Kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) bağları kopmuş ya da zayıflamış bireylerin kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihleri nasıldır?
- Ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler kendilerini mekan temelinde nasıl tanımlamakta ve nasıl bir kimlik benimsemektedirler?
- Ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler bir yere ait hissetme noktasında zorluk yaşamakta mıdır?
- Ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireylerde bir aidiyet boşluğu veya köksüzlük/kökensizlik duygusu oluşmakta mıdır?
- Ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler yaşadıkları köksüzlük/kökensizlik duygusunu -rahatsızlık ve kaygı çerçevesinde mi yoksa üretken bir özgürlük alanı olarak mı-nasıl tanımlamakta ve aidiyet duygusuna nasıl yaklaşmaktadırlar?
- Bireylerin kendilerine rehber olacak bir referans sitemine ya da özdeşleşme modeline (grup/kolektivite/köken) bir özlemi ya da bağ ihtiyacı var mı?
- Potansiyel aidiyet boşluğu veya köksüzlük/kökensizlik duygusu yaşanan yerde ne(ler) ile doldurulmaya çalışılmaktadır?
- Ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireylerdeki olası köksüzlük/kökensizlik ve aidiyet boşluğunun yarattığı bireysel düzeydeki etkiler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Özgün Değeri

Türkiye'nin Cumhuriyet dönemi ile yaşadığı en önemli değişim ve dönüşümün temel etkenlerinden biri “göç ve kentleşme” olgusudur. Cumhuriyet tarihinde “kırdan kente” doğru yaşanan bu büyük nüfus hareketleri hem toplumun değişim ve dönüşümünde tetikleyici bir unsur olmuş hem de kuşaklar boyu sürecek bir değişim çizgisinin de başlangıcını oluşturmuştur (Şahin ve Demir, 2009: 172, 173). Nitekim, “1950’ye kadar çok yavaş artış

kaydeden (kendi iç dinamikleriyle) ülke kent nüfusu, bu yıllardan sonra özellikle kırsal alanlardaki yapısal dönüşümlerden kaynaklanan çözülmenin, kentlere yönelik yoğun göçlere neden olması sonucunda, çok hızlı bir artış sürecine girmiştir. 1950’den sonra artan ve kırdan kente yönelik göçlerin şekillendirdiği bu hızlı kentleşme, günümüzde de devam etmektedir” (Işık, 2005: 58).

1950 yılından itibaren gerçekleştirilen göç hareketlerine baktığımızda bunun daha çok köyden kente doğru olduğunu görmekteyiz. 1980’den sonra bu tablonun değişmekte olduğunu ve göçün istikametinin küçük şehirlerden daha büyük şehir veya metropollere doğru yöneldiği dikkatimizi çekmektedir (Sağlam, 2006: 39). Türkiye’de modernleşme ve kentleşme süreçlerine paralel olarak doğduğu il dışında yaşayanların ya da memleketi dışında yaşayanların giderek artışı, iç göçün doğal bir sonucu olduğu gibi “yerli” nüfustan “göçmen” nüfusa doğru bir geçişin yaşandığı ileri sürülebilir (Yakar, 2017: 393). Yani 20. yüzyılın sonuna doğru Türkiye’de, insan-yer ilişkisi temel alındığında kentleşmenin büyük ölçüde tamamlanmış olması sonucu, kırdan kente doğru olan göçün yönü kentten kente doğru değişmiştir. Tarımsal toplum tipinden modern topluma geçişin tamamlanması anlamına gelen bu değişim, kentleşme eksenli iç göç araştırmalarının sorunsalının giderek anlamını kaybetmesine bağlı olarak araştırma sayısında da bir azalmaya yol açmıştır. Oysa, hem hareketliliğin boyutları giderek artmış, hem de çeşitlenme görülmeye başlamıştır. Yeni bir toplumsal dönüşümün eşiğine gelinmiş olunmasıyla insan-yer ilişkisinin yeniden kurulması ve tanımlanması (Yakar, 2017: 373) gerekli hale gelmiştir.

Günümüzde farklı yaşam evrelerine bağlı olarak farklı mekanlarda bulunmak, mekanı deneyimlemek, keşfetmek ve ömür boyunca aynı yerde kalmamak daha anlamlı hale gelmektedir. Dünyanın küreselleşmesi, bilgi toplumuna geçiş ile göç kavramının temeli olan herkesi bir yaşam noktasıyla özdeşleştirme imkânı kalmadığı, insanların akışkanlığının arttığı tespitine dayanmaktadır. Bu bağlamda insanları bir yere bağlı düşünerek “göç”ten bahsetmek yerine, yaşamları boyunca belli güzergâhlar üzerinde hareket halinde olduklarını söylemenin (Şimşek, 2017: 141) daha doğru olduğunu ifade etmek mümkündür. Bir diğer deyişle; değişen dünya düzeni, küreselleşme, bireylerin değişen ihtiyaç ve yer değişikliğine dair motivasyonları ve dünya nüfusunun dinamik yapısı nedeniyle göç hareketleri de sürekli yeni boyutlar kazanmaktadır (Südaş ve Mutluer, 2010: 32). Nitekim bu değişim ve hareketlilik vurgusu çerçevesinde yerlilikten göçmenliğe geçişin -mekan ile olan deneyimin mekansal

kimlik için önemi göz önünde bulundurulduğunda- aidiyet ve kendileme ile mekanın benliğin bir parçası haline gelmesi durumunu üzerindeki potansiyel etkisini yeniden düşünmeyi ve anlamayı gerektirmektedir denilebilir.

Bu noktadan hareketle Lalli'ye (1992: 294) göre mekansal kimlik benlik ve çevre arasındaki karmaşık ilişkinin bir sonucudur. Mekan bireyin kişisel deneyimlerinin zenginliğinin bir sembolü haline gelir. Bununla birlikte mekan sadece bu deneyimlerin bir yansıması olmayıp, kişi için bu somut deneyimler zemininden giderek daha bağımsız hale gelen öznel bir zamansal süreklilik duygusu sağlar. Yani bir diğer ifadeyle mekan kişinin biyografisi için geçmişi ile bağlantı kurmasını sağlayan kimlik geliştirici bir bağlam ve dolayısıyla belirli sosyal değişikliklerden nispeten bağımsız bir süreklilik sağlar. Böylelikle mekana bağlılık, köklülük ve aidiyet duygusunun oluşmasıyla gelişen “evde hissetme”, aşinalık ve buna bağlı olarak orada o mekanda olmayı isteme arzusu yaşanır. Ancak giderek kentlerde ve özellikle metropollerde heterojen yapıya (yerlilikten göçmenliğe) doğru geçiş düzeyinin artması ve hareketlilik bireylerin mekan ile kurduğu ilişkiyi değiştirmiş ve dolayısıyla bireyin mekan algısı (duygusal ve bilişsel anlam) da farklı bir yöne evrilmiştir denilebilir. Bu nedenle iç göçün ve süregelen hareketliliğin mekansal, yaşamsal ve kökene bağlı bilişsel ve duygusal arka planını anlamamanın önemli olduğu düşünülmüştür.

Aynı zamanda çağımızın hızla değişen ve gelişen örüntüleri ile kimlik tanımlamalarımız, yaşam tarzlarımız, algılayışlarımız da farklılaşmaktadır. Bireysel edimlerin anlam kazandığı, geliştiği ve kolektif yaşam tarzının yitirildiği bu süreç, kimliğimizin önemli bir bileşeni olan mekan algılayışımızı, mekana dair kimlik tanımlamalarımızı ve dolayısıyla aidiyet duygularımızı, yani mekan ve birey arasındaki anlamsal bağlamı da değiştirmektedir. Nitekim, evrensellik, hareketlilik, akışkanlık, özgürlük, bireyselleşme gibi kavramlarla açıklanabilecek günümüz toplumunda aidiyetin yeniden tanımlanmasını olanaklı kılacak tarzda kimliğin nasıl inşa edildiği önemle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Bir insan olmak gerçekte her zaman, şu veya bu betimleme altında, hem ne yaptığını hem de onu niçin yaptığını bilmektir öncülüyle (Giddens, 2010: 49), içinde yaşadığımız dünyada kendimizi, nereden geldiğimizi, ne olduğumuzu ve nereye gittiğimizi anlattığımız "kimlik hikâyelerine" talep artar. Güvenliği eski haline getirmek, güven oluşturmak ve "diğerleriyle anlamlı etkileşimler kurmayı mümkün" kılmak için acilen böyle hikâyeler gerekir. "Eski sadakatler ve kesinlikler yok edildiği için insanlar

yeni aidiyetler ararlar" (Bauman, 2016:106-107). Bu noktadan hareketle, kimliklerin esnek ve geçici niteliği göz önünde bulundurularak günümüz toplumlarının tanımlayıcı nitelikleri tarafından aşındırılan ve köksüzleşen yani diğer bir deyişle yerleşik köklerini kaybeden aidiyet duygusunun yeni tanımlamalarını ve günümüz toplumlarında bireyin kökensizliğin neden olduğu aidiyet boşluğunu nasıl ikame ettiğini anlamının önemli olduğu düşünülmektedir.

Diğer yandan zayıflayan sosyal ilişkiler çerçevesinde yalnızlaşan, aidiyet bağları çözülerek bir tür yersizlik, yurtsuzluk ve savrulma içine sürüklenen birey için temel olarak görülen ‘aidiyet’ ve ‘kimlik’ kavramlarına ilişkin, yaşam pratiklerinde sürekliliklerinin sağlanabilmesi için izlenilen yollardaki dönüşümlerin de anlaşılabilmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) bağları kopmuş ya da zayıflamış, herhangi bir yere kendini ait hissetmekte zorlanan bireylerin, akışkan yaşam temelinde kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihlerini, kimlik tanımlamalarını, aidiyet arayışlarını ya da inşalarını ve bu sürecin bireysel etkilerini çok boyutlu olarak inceleyebilmek çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın kapsamlı bir reçete sunmak gibi bir iddiası bulunmamaktadır. Ancak üzerinde durulması gereken, küresel ölçekte önemli değişimlerin ve dönüşümlerin yaşandığıdır. Özellikle akışkanlık süreci içerisinde zaman ve mekana, kökene (memlekete), kimlik ve aidiyet inşalarına ve insan ilişkilerine dair yaşanan değişimlere ilişkin yeni açıklamalara ihtiyaç duyulduğu gerçeğidir.

Temel yaklaşım çerçevesinden de anlaşılacağı üzere- sosyal olguların hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisinde olmasından dolayı araştırmanın temel amaç ve sorunsallarına ilişkin açıklamalar çalışmanın yapıldığı zamanla sınırlıdır ve İstanbul, akışkanlık metaforunu en iyi yansıtan kent olması nedeniyle çalışmanın evreni olarak tercih edilmiştir. İstanbul’un akışkan yaşamın içinde barındırdığı nitelikleri yansıtan en belirgin alan olması ve bu kapsamda kökensizliği daha hissedilir kılması bakımından anlamlı olması göz önünde bulundurularak, verilerin herhangi bir yere aitlik hissetmekte zorlanan, kuvvetli bağlar oluşturmaya mesafeli duran Türkiye’deki diğer bireyleri kapsayacak biçimde genellenemeyeceği açıktır. Bu nedenle çalışma katılımcıların görüşleri ile sınırlıdır.

Son olarak çalışmanın gerçekleştirileceği örneklem olarak orta sınıf, çok katmanlı ve geniş bir kesimi temsil eden bir kategori konumundadır. Ayrıca ülke refahı, ekonomi vb. hızlı yapısal değişimlerden etkilenmektedir. Bu noktadan hareketle orta sınıf tek başına geneli kapsayacak şekilde kullanılmamış, bazı özellikler ön planda tutularak sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında sınıfsal konum, niceliksel sınırlamalar çerçevesinde elde edilen gelirden yola çıkarak atfedilen konuma ek olarak araştırma öznelerinin gelirleri çerçevesinde kendilerini hangi sınıfta hissettikleri de göz önünde bulundurularak ele alınmıştır.

1.5. Araştırmanın Aşamaları

Araştırma bütüncül çerçevede dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci aşamasında konuya ilişkin yazınsal literatür taraması ile elde edilen bilgiler derlenip genel bir teorik/kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ancak belirtilmelidir ki bu aşama tüm araştırma süreci boyunca devam etmiş ve saha araştırmaları boyunca değerlendirmeye açık olmuştur.

Araştırmanın ikinci aşamasında niteliksel yöntem bağlamında memleketi ile mekansal bağları kopmuş ya da zayıflamış olduğu düşünülen bireyler ile sistematik olmayan görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler yoluyla konuya ilişkin yazınsal literatür değerlendirilerek araştırmanın sorunsalları ve sınırları tekrar gözden geçirilmiştir. Bu süreçle eş zamanlı olarak nitel yöntem kapsamında tercih edilecek olan “yarı yapılandırılmış görüşme formu” oluşturulmuş ve yine sistematik olarak “derinlemesine görüşmelerden” elde edilmesi muhtemel kategorileri/verileri destekleyecek “anket soruları” hazırlanmıştır.

Üçüncü aşamada öncelikle nitel araştırma süreci bağlamında sistematik “derinlemesine görüşmeler” gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Görüşmeler ilerledikçe nicel yöntem bağlamında kullanılacak ankete nihai hali verilmiştir. Devamında ilgili aşama hem nitel yöntem bağlamında “derinlemesine görüşmeler” yoluyla hem de nicel yöntem bağlamında “anket tekniği” yoluyla devam etmiş ve veriler toplanmıştır. Anket uygulaması ilk olarak 58 kişi ile pilot çalışma biçiminde gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının test edilmesi ile alınan geri bildirimler göz önünde bulundurularak veriler gözden geçirilip, gerekli görülen düzenlemeler yapılarak sistematik olarak nicel yöntem bağlamında veri toplama aşamasına geçilmiştir. Nicel yöntem kapsamında 16 Eylül 2022- 20 Kasım 2023 tarihleri arasında 512 kişiye anket uygulanmıştır. Bu aşamada, eş zamanlı olarak yürütülen nitel

araştırma bağlamında 9 Ağustos 2022- 16 Aralık 2023 tarihleri arasında toplamda 43 kişiyle “derinlemesine görüşmeler” gerçekleştirilmiştir.

Dördüncü aşamada, anket verileri SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analizde sadece basit betimsel istatistikler yani yüzdeler ve çapraz tablolar kullanılmıştır. Daha ileri istatistiksel hesaplamalar ve analizler tercih edilmemiştir. Nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Son olarak, çalışmanın son kısmını değerlendirme süreci oluşturmuştur.

1.6. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Toplumsal araştırma, insanların bilgi üretmek için sistematik olarak kullandığı yöntemler topluluğudur. Bilimsel yöntem, bilgi üretme ve değerlendirme amacıyla kullanılan kurallar, teknikler ve yaklaşımlardır (Neuman, 2006: 3-17). Araştırmacıların araştırmanın konusuna, amaç ve sorunsallarına ilişkin en uygun yöntemi belirlemeleri sonuca ulaşabilmek adına önem taşımaktadır. Herhangi bir durumu, çeşitli yönleri ve belirli kurallar içerisinde ortaya koyma çalışmalarına genel anlamda araştırma denilmektedir. Araştırmalar; farklı ölçütlere göre sınıflandırılabilir. Araştırmadaki yaklaşım farklılıkları; sorulacak soruları, seçilecek yöntemleri, kullanılacak veri analizi tekniklerini, yapılacak çıkarımları ve araştırmanın amaçlarını etkilemektedir. Araştırma yaklaşımlarının nicel ve nitel olarak sınıflanmasının temelinde de böyle bir düşünce yatmaktadır. Araştırmaların nicel ve nitel araştırmalar olarak sınıflanmasının durumunun birden fazla nedeni olsa da öncelikle, bu iki yaklaşımı birbirine rakip olarak değerlendirmenin yanlış bir yaklaşım olacağı belirtilmelidir (Yeşil, 2020: 51).

En genel anlamda nicel araştırma, verilerin sayılar biçiminde olduğu görgül araştırmalardır. Bir teoriyi test etmek üzere, sayısal ölçümler ve istatistiki teknikler kullanılarak analiz edilebilecek bir problem durumunu araştırmayı ifade etmektedir. Nicel araştırma, olaylar ve durumlar arasındaki nedensel ilişkileri test etmek üzere deneysel yöntemlerin ve nicel ölçümlerin yapılmasını gerektiren bir araştırma türüdür (Yeşil, 2020: 52). Nitel bir çalışmayı tasarlamak için ise başlangıçta mantıklı bir strateji geliştiremezsiniz ve sonrasında doğru bir şekilde uygulayamazsınız. Araştırma tasarımınızı, önemli ölçüde süreç içerisinde yapılandırmanız ve sonra yeniden yapılandırmanız gerekir. Nitel araştırma tasarımı, nicel araştırma tasarımına kıyasla “hazır kullan” dan daha ziyade tasarımın farklı

bileşenleri arasında bağlantı kurmayı ve bunların birbiri için uygulamalarını değerlendirmeyi içeren büyük ölçüde bir "kendin yap" sürecidir (Maxwell, 2018: 3).

Nitel ve nicel araştırma paradigmalarının tek bir çalışmada aynı anda kullanıldığı araştırmalar ise karma araştırma yöntemi olarak ifade edilir. Karma araştırma, tek bir araştırma içerisinde iki araştırma yapmak gibidir (Akarsu & Akarsu, 2019: 82, 84). Bu yöntemle iki yaklaşımın güçlü ve zayıf tarafları göz önünde bulundurularak daha zengin araştırma sonuçları elde edilebilir (Akarsu & Akarsu, 2019: 4).

Bu noktadan hareketle araştırmada, sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içinde anlamaya imkan veren ve anlamacı-yorumlayıcı paradigmaya dayanan nitel yöntem ile genellenebilirliğe ve sayısal verilere ulaşılmasına imkan veren nicel yöntem kullanılmıştır. Her iki yönteme de başvurmadaki amaç her iki yöntemin güçlü yanlarından faydalanmak ve farklı veri kaynakları, farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırmaya yönelik çaba olarak nitelendirilebilir. Her iki yöntemden yararlanılması hem nitel hem de nicel verilerin toplanmasını, analizini ve bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Bu yolla, farklı yaklaşımların her birinin tek başına araştırmaya sağlayacağı katkıdan fazla katkıyla araştırma probleminin daha iyi anlaşılması sağlanmış olur.

Nitel araştırma derinlerde olanı, söylenmemişi, dikkate alınmayan, günlük hayatın içinde kaybolanı öne çıkartmayı ve anlamlı kılmayı amaçlar. Sosyal bağlama duyarlıdır ve öznelere kuşatan bağlamları çözümleyerek yani bütünü görerek parçaları anlamlı kılar (Bal, 2013: 43). Nitel araştırma tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşme, araştırma problemine ilişkin yüzeysel bilgilerden çok, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplanmak istendiğinde kullanılan bir görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde nicel araştırmalara nazaran daha az sayıda insanla görüşülerek çok detaylı bilgi elde edilmeye çalışılır. Araştırma konusuna ilişkin bütün ayrıntılara ve boyutlara ilişkin bilgilerin görüşme sürecinde elde edip edilmemesi araştırmanın derinliği açısından önem taşımaktadır (Kümbetoğlu, 2005: 81). Bu kapsamda araştırmada derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Araştırmacı ile bireyler arasında yüz yüze etkileşimi mümkün kılan "derinlemesine görüşme tekniği" araştırmacıya gözlem ve görüşmenin akışına müdahale imkanı vermesinin yanında daha ayrıntılı verilere ulaşma imkanı da taşımaktadır. Ayrıca bireylerin konuya yaklaşım biçimleri, olgulara yükledikleri anlamların anlaşılması bakımından da avantaj

sağlaması nedeniyle derinlemesine görüşme tekniğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analizinde “betimsel analiz” kullanılmıştır.

Nicel araştırmalar, sayısal olarak ölçülebilen verilerin istatistiksel analizleri aracılığıyla sosyal olguları inceleyen ve bu olgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini ortaya koyarak sonuca ulaşmayı amaçlayan araştırmalardır. Nicel araştırma, gerçekliği değişkenler ve değişkenler arasındaki ilişkiler açısından kavramsallaştırır. Ölçmeye dayanır ve bu nedenle de veriler, genellikle araştırma soruları, kavramsal çerçeve ve tasarım önceden yapılandırılır. Örneklem, her zaman için nitel çalışmalardakinden daha büyüktür ve örneklemden hareketle genelleme son derece önemlidir. Bağlamı temel almaz ve verileri bağlamından koparır, verilerin çözümlenmesi için oldukça gelişmiş ve sistemli teknikler söz konusudur. Teknikler, genelde nitel araştırma yaklaşımındakilere göre daha tek-boyutlu ve daha az değişkendir (Punch, 2005:228). Nitekim, bu çalışmada nicel yaklaşım bağlamında “anket tekniği” seçilmiştir. Anketler, sosyal bilimlerde gözlemleri standartlaştırmak üzere başvurulan araçlardan biridir. Bu çalışmada elde edilen nicel (anket sonucunda elde edilen) veriler, SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Burada, sadece “basit betimsel (descriptive) istatistikler (ortalamalar, yüzdelik dağılımlar ve çapraz tablolar)” kullanılmıştır.

Nicel ve nitel yaklaşımlar bilimin temel ilkelerini paylaşmasına rağmen kayda değer farklılıkları vardır. Nicel veri tekniklerinin çoğu, veri özetleyicileridir. Büyük resmi görmek için verileri özetlerler. Nitel yöntemlerse, en iyi veri çoğaltıcılar olarak düşünülebilir. Veriler arttığında, olayların anahtar yönlerini daha net görmek mümkün olur (Neuman, 2006:20-21). Dolayısıyla nicel araştırmalarda belirlenen örneklem, nitel araştırmalara nazaran daha büyük ve veriler de genellenebilir niteliktedir. Bu anlamda, araştırmada, nicel veriler nitel verilerin daha bir genelleme yapılabilecek duruma getirilmesine yardımcı olmak amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla, araştırmanın nitel ve nicel yönünün eşit ağırlıkta olduğu söylenebilir. Bu nedenlerle, araştırmanın özelliği ve yapısı nedeniyle nicel yöntem bağlamında elde edilen anket verilerinin analizinde ileri istatistiksel analizler tercih edilmemiştir. Ayrıca, bu tip araştırmalarda, yani nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı çalışmalarda ileri istatistiksel analizler yapmak araştırmanın nicel yönünü ön plana çıkartmak anlamına geleceği gibi araştırmanın genel karakteristiğini de görmezden gelmek anlamına gelebilecektir. Tek başına nicel yöntemin benimsendiği araştırmalarda ileri

istatistiksel analizler araştırmanın temelini oluştururken ve bu bir zorunluluk iken, nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılmasını benimseyen araştırmalarda bu tercih edilmeyen bir durumdur.

1.7. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren, araştırma bulgularının genellendiği ve içerisinde araştırma örnekleminin seçildiği büyük gruptur. Ortak özellikleri olan her türlü öge evren içerisinde değerlendirilir. Evren, genel evren (ideal evren) ve araştırma evreni (ulaşılabilir evren) olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Genel evren aslında tanımlanması kolay fakat ulaşılması güç ve çoğu zaman olanaksız olan bir evrendir. Bu noktadan hareketle örneklem ise araştırma evrenindeki birimler arasından sistemik bir şekilde seçilen ve evreni temsil ettiği kabul edilen daha küçük kümedir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 125). Evren ve örnekleme bütün araştırma türleri için problemdir. İlgilendiğimiz konu kapsamında her örneği incelemeyiz. Her çalışma, belirli sayıda örneği inceleyerek çalışmanın sonuçlarının bizim deyişimizle genellenebilir olduğu, belirli bir türden olan her şeyi kapsayacak bir açıklamaya bulmaya çalışır. Nitel ve nicel araştırmalar örnekleme farklı yaklaşır. Örnekleme ile ilgili çoğu tartışma nicel tarzı kullanan araştırmacılardan gelir. Başlıca amaçları, temsil gücü olan bir örneklem ya da daha büyük bir toplamdan küçük bir birimler toplamı elde etmektir. Böylece araştırmacı, son derece yüksek temsil gücü olan örneklemler sağlayacak olan belirli tekniklere odaklanarak, evreni temsil gücü olan küçük grubu inceleyerek büyük grup hakkında doğru genellemeler üretebilir (Neuman, 2012: 319). Örneklemin başlıca amacı araştırmanın konusunu derinleştirecek ve sorunsallarını netleştirecek belirli örnekleri bulmaktır. Bu kapsamda araştırmanın nitel ve nicel veri elde etme sürecindeki örneklem seçimlerine ilişkin açıklamalar sunulacaktır.

1.7.1. Nicel Araştırma Kapsamında Evren ve Örneklem

Çalışma evreninden, belirli kural ve ölçütlere göre seçilmiş olan ve seçildiği çalışma evrenini temsil ettiği kabul edilen küçük kümeye örneklem denir. Araştırmalarda örnekleme ihtiyaç duyulmasının temel nedeni ise, tüm çalışma evrenine ulaşılmasının zaman, maliyet, kontrol ve enerji açısından oldukça güç olmasıdır. Araştırmalar, örneklem üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçları çoğu durumda ilgili evrene genellenir (Durmuş, 2020: 113). Ayrıca bütün nitel yöntemlerde ortak olan anahtar özellikler, nicel yöntemlerle karşılaştırıldığında

görülebilir. Nicel veri tekniklerinin çoğu, veri özetleyicileridir. Büyük resmi görebilmek için verileri özetlerler. Nitel yöntemlerse, tersine, en iyi veri çoğaltıcılar olarak düşünülebilir. Veriler arttığında, olayların anahtar yönlerini görmek daha mümkün olur (Neuman, 2006: 20).

Nicel araştırma yönteminde, evreni temsil yeteneğine sahip örneklemin seçimi için araştırmalarda kullanılan çok sayıda örnekleme türü/yolu bulunmaktadır. Şüphesiz, hangi örnekleme türünün seçileceği yapılacak araştırmanın özelliğine, niteliğine, maliyetine, olanaklarına vb. değişkenlere göre belirlenecektir. Evrenden onu temsil edebilecek birimleri ve bu birimlerden oluşacak örneklemini seçebilmek için evreni iyi tanımak, hakkında oldukça geniş bilgi sahip olmak gerekir. Başka bir deyişle, örnekleme yapılırken, öncelikle araştırmanın amaçları doğrultusunda sonuçların genellenmek istendiği evrenin sınırlandırılıp çalışma evreninin tanımlanması gerekir. Araştırmaların amaçlarına göre en uygun bir çalışma evreni vardır (Karasar, 2005:116). Bu yönde, araştırma kapsamında öncelikle evrenin çerçevesi belirlenmiş ve sonrasında uygun örnekleme türü seçilmiştir.

Çalışmanın temel eksenini, günümüz akışkan yaşam yapısında daha çok irdelenmeye ihtiyaç duyulan ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler açısından aidiyet duygusu ve köksüzlük/kökensizlik ilişkisinin boyutları ve dinamikleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede, araştırmanın temel amacı kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) bağları kopmuş, herhangi bir yere kendini ait hissetmekte zorlanan bireylerin, akışkan yaşam temelinde kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihlerini, kimlik tanımlamalarını, aidiyet arayışlarını ya da inşalarını ve bu sürecin bireysel ve toplumsal etkilerini çok boyutlu olarak inceleyebilmektir. Bu yönde, araştırmanın hedef kitlesinin önemli bir özelliği ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler olmasıdır. Bu bireyler aynı zamanda ekseriyetle aile kökenlerinin dayandığı memlekette doğmamış olan hayatlarını başka kentsel alanlarda sürdüren kişilerdir. Bu durum araştırma evreninin yani hedef kitlenin ayırıcı bir özelliği olup araştırma evrenin belirlenmesinde bir tür kota olarak kabul edilmiştir.

Ayrıca bazı temel kültür değerleri görece ortak olmakla birlikte yaşayış tarzlarında, dünyayı algılama bakımından yaş grupları arasında önemli değişiklikler gözlemlenmekte ve ortaya çıkan bu durum, kuşaklar arasında yerel (memleket kültüründen) kültürden soyutlanmış kimlikler benimsenmesine, kuşaklara göre farklılık gösteren eğilimlere zemin hazırladığı düşünülmektedir. Bu yönde araştırma öznelerini yine genç kuşak olarak ifade

edebileceğimiz y (1980-1999 yılları arasında doğanlar) ve z (2000 yılı ve sonrası doğanlar) kuşakları oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırma süresince ve analizlerde y ve z kuşakları arasında bir ayırım yapılmamıştır. Y ve z kuşağı olarak ayrı ayrı ifade edilmesindeki temel yaklaşım x kuşağının dışarıda bırakıldığını vurgulamaktır. Nitekim, araştırma evreninin yani hedef kitlenin bir diğer ayırıcı özelliği yaş temelli olup araştırma evreninin şekillenmesindeki bir diğer kotayı oluşturmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın evreni, araştırmanın hedef kitlesinin sahip olduğu özellikler gözetilerek akışkan yaşam koşulunu en iyi yansıtan kentlerden biri olan İstanbul’un Şişli ve Kağıthane ilçeleri olarak belirlenmiştir. Şişli ve Kağıthane ilçeleri, ağırlıklı olarak göç alan ve dolayısıyla heterojen (“yerli” değil “göçmen”) bir popülasyona sahip, sosyo-ekonomik olarak gelişmiş ve insan sirkülasyonunun (hareketinin) görece yoğun olduğu yani hareketli bir nüfus yapısına sahip yerler olması nedeniyle nicel araştırma kapsamında tercih edilmiştir. Bu iki yerleşim yerinin araştırmanın hedef kitlesine ulaşılabilirlik açısından uygun yerleşkeler olduğu varsayılmıştır. Bu hususta araştırmacının ilgili yerleşim yerlerine dair ön bilgisi ve nüfus yapısına dair veriler dikkate alınmıştır.

Evrenin çerçevesi bu şekilde çizildikten sonra sıra evreni temsil edecek kümelerin belirlenmesine gelmiştir. Evreni temsil yeteneğine sahip örneklemin seçimi için araştırmalarda kullanılan çok sayıda örnekleme türü/yolu bulunmaktadır. Şüphesiz, hangi örnekleme türünün seçileceği yapılacak araştırmanın özelliğine, niteliğine, maliyetine, olanaklarına vb. değişkenlere göre belirlenecektir.

Bu araştırmada, olasılığa dayalı (rastlantısal) örneklemenin bir türü olan “çok aşamalı küme örnekleme” tercih edilmiştir. Küme örnekleme, kümelerin raslantılı dağılımını veya değişkenliğini yineleyeceği ilkesine dayanır (Sencer ve Sencer, 1978:473). Çok aşamalı küme örnekleme *küme örnekleme*sinin biraz daha karmaşık bir şeklidir. Evren kümeler (örnekleme birimlerine) ayrılır. Bu örnekleme birimlerinden rassal seçimle birinci örnekleme birimleri örnekleme oluşturulur ve bu işlem aynı şekilde örneklemenin nihai aşamasına kadar sürdürülür ise yapılan örnekleme “çok aşamalı küme örnekleme” olarak tanımlanır. Kısacası, bunda ilk aşama küme seçmektir; ondan sonraki aşama veya aşamalarda gittikçe birbiri içine girmiş alt-küme, alt-altküme vb. seçmek amaçtır ve en son aşamada ise seçilmiş alt-alt...-küme içinden basit rasgele örnek seçilir.

Nitekim, öncelikle İstanbul'un Avrupa Yakasında yer alan Şişli ve Kağıthane ilçelerinin toplam nüfus yapısı ve araştırmanın hedef kitlesi için belirlenen kotalar da göz önünde bulundurularak “çok aşamalı küme örnekleme” yöntemi temelinde örneklem seçimi gerçekleştirilmiştir.

İstanbul'a bağlı Şişli ilçesinin nüfusu 2022 verilerine göre 276.528 ve **Kağıthane nüfusu** 2022 verilerine göre 455.943'tür (<https://www.nufusbu.com/>). Şişli ve Kağıthane ilçelerinin toplam nüfusu 732.471'dir.

Şişli ilçesinin nüfus yapısı verilerine göre 20-44 yaş aralığındaki toplam nüfus 123.960'tır. **Kağıthane** ilçesinin nüfus yapısı verilerine göre de 20-44 yaş aralığındaki toplam nüfus 206.697'dir. Dolayısıyla araştırmanın evreni açısından her iki ilçedeki hedef kitlenin yaş aralığı itibarıyla toplam nüfus içindeki büyüklüğü 330.657'dir. Araştırmanın hedef kitlesinin diğer ayırıcı özelliği olan aile kökeniyle/memleketiyle yaşadığı yerin aynı olmaması kriteri/kotası dikkate alındığında araştırmanın evreni daha da sınırlandırılmış olmaktadır. Ancak, toplam nüfus içinde bu kritere göre sistematik bir eleme yapılamayacağı için burada hedef kitleye ulaşılabilirlik evren için temel ölçüt olarak kabul edilmiş ve toplam evren sayısı 330.657 olarak kabul edilmiştir.

Bu aşamadan sonra, örneklem büyüklüğünün nasıl belirleneceği ve ne kadar (kaç kişi) olacağı sorusu gelmektedir. Örneklem hacmini belirlemek büyük ölçüde araştırmacının bilgisine, konuya hakimiyetine, tecrübesine, yeteneğine bağlıdır. Ancak, buradan hiçbir zaman örnek büyüklüğü tamamen tesadüfi olarak ve isteğe bağlı belirlenir gibi bir anlam çıkartmamak gerekir. Bu nedenle örnek hacmini son derece dikkatli seçmek gerekir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:46). Nüfusu temsil edebilecek bir örneklemin büyüklüğü iki unsura bağlıdır. Bunlar, nüfusun büyüklüğü ve heterojenliğidir. “Eğer bir nüfustan sonsuz sayıda örneklem alırsak, standart sapma, aritmetik ortalama gibi açıklayıcı istatistik veriler nüfusun normal dağılımını alacaktır” (Fink, 1995:28).

Örneklem büyüklüğünü saptamak konusunda araştırmacıya yardımcı olabilmek amacıyla geliştirilmiş bazı formüllerin yanı sıra araştırmacıların kullanmasına yönelik $\alpha = 0.05$ için ± 0.03 , ± 0.05 ve ± 0.10 örnekleme hataları için farklı evren büyüklüklerinden çekilmesi gereken örneklem büyüklükleriyle ilgili hazırlanmış şemalar da bulunmaktadır

Sosyal bilimlere dayalı araştırmalarda çoğu kez $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyi yeterli olmaktadır (Yazıcıoğlu; Erdoğan, 2004:49-50).

Tablo 1.1. $\alpha = 0.05$ İçin rneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	+ 0.03 rneklem hatası (d)			+0.05 örneklem hatası (d)			+0.10 örneklem hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 mil.	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:50)

Yukarıdaki Tablo-1 temel alındığında, $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde ve $d = \pm 0.05$ örneklem hatası ana sütununda $p=0.3$ $q=0.7$ sütunu baz alınmak suretiyle her iki ile için toplam örneklem büyüklüğü belirlenmiştir. Bu yönde, araştırmanın hedef kitlesinin ayrırcı özellikleri ve İstanbul’a bağlı şişli ve Kağıthane ile nüfus yapılarının özellikleri de gözetilerek toplamda 512 kişilik bir örneklem hacmi oluşturulmuştur. Örneklem dağılımı burada şişli ve Kağıthane ilçelerinin toplum nüfus oranlarına göre değil daha çok araştırmanın hedef kitlesinin özelliklerini taşıyanlar ve ulaşılabilirlik kriteri dikkate alınarak şekillendirilmiştir. En nihayetinde ulaşılan toplam örneklem büyüklüğü her iki ilçenin toplam nüfus hacmine uygun olarak şekillenmiştir.

Buraya kadar anlatılanlar araştırmanın nicel veriler elde etme sürecindeki örneklem seçiminde izlediği yolu içermektedir. Aşağıda, araştırmanın bir diğer yanı olan “nitel veri” elde etme sürecindeki örneklem seçiminin nasıl gerçekleştirildiği açıklanmaya çalışılmıştır.

1.7.2. Nitel Araştırma Kapsamında Evren ve Örneklem

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel araştırma için veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olguların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 302) ve araştırmacı araştırmanın nihai amaç ve sorunsallarına ilişkin veri elde etmeye çalışırken sosyal olguları bağlı bulundukları çevreden yalıtarak analiz etmez, kendi doğal ortamında ve ilişkiler ağı içerisinde anlamaya ve yorumlamaya çalışır (Neuman, 2012:224).

Niteliksel araştırmalar katılımcıların olgulara yaklaşımını derinlemesine anlamaya, keşfetmeye çalışırken, niceliksel araştırmalar bu yaklaşımların görüşlerin ölçülür evrene genellenbilmesine imkan verir. Ancak niteliksel araştırmalarda kesin sonuçlara varma, elde edilen sonuçların evrene genellenmesi kaygısı güdülmez (Yıldırım ve Şimşek, 2008:48-66). Nitel yaklaşımda seçilen konuya, temel problem ve sorunsallara, araştırmanın amacına, araştırma ve araştırmacının sınırlılıklarına uygun olarak en uygun örneklem belirlenmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:87). Ancak araştırmacının temel gayesi genellemeler yapmak olmadığından, örneklemine araştırmanın temel sorunsallarına ilişkin anlamlı veriler elde edebileceği öznel oluşturmalıdır. Nitel araştırmaların birincil kaygısı, nicel araştırmalarda olduğu gibi belirli bir evrene sağlam genellemeler yapmak değil, bir evrende olması olası çeşitlilik, zenginlik, farklılık ve aykırılıkları çalışmalarına dahil ederek bütüncül bir resim elde etmektir (Goetz ve LeCompte, 1984). Nitel araştırma, çalışılan konuyu derinlemesine ve tüm olası ayrıntıları ile incelemeyi amaç edinmektedir.

Buradan hareketle araştırmada olasılıklı olmayan, amaca yönelik ya da yargıya dayalı örnekleme modellerinden “amaçlı örnekleme” ve “teorik örnekleme” teknikleri kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en etkin kullanımı için bilgi bakımından zengin vakaların belirlenmesi ve seçilmesi için nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Bu örnekleme yöntemi, ilgilenilen konu hakkında bilgili ve deneyimli bireylerin ya da grupların tanımlanması ve seçilmesini içerir. Teorik örnekleme ise, verilerin kodlanarak karşılaştırılması ve belirli kategoriler altında kümülatif olarak birikmesi halinde devam eden süreci ifade eden tekniktir. Teorik örneklemede belirlenecek olan yeni amaçlar önceden toplanmış verilerden yola çıkılarak ortaya konmaktadır. Teorik örneklemede nihai hedef araştırmacılara veri örnekleme seçiminde rehberlik edecek en belirgin öncülleri dikkate

almaktır (Sarantakos, 2005; akt., Aksakal ve Kırkaya, 2013: 3). Teorik örnekleme, araştırma kapsamında anlamlı ve önemli olduğu düşünülen kavramları temel alarak yapılan bir örneklem alma işlemidir. Teorik örneklemede araştırmacı bir taraftan veri toplar, onları kodlar ve analiz ederken bir taraftan da bir sonraki aşamada hangi verilerin nereden toplanacağına karar verir. Bu kararın verilmesi ise analiz sırasında ortaya çıkan ya da geliştirilmeye çalışılan kavramlara dayalı olarak geliştirilir (Gençoğlu, 2014: 695).

Araştırmanın konusunu, kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) bağları kopmuş ya da zayıflamış, herhangi bir yere kendini ait hissetmekte zorlanan bireylerin, akışkan yaşam temelinde kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihleri, kimlik tanımlamaları ve aidiyet arayışları ya da inşaları oluşturmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere araştırmanın hedef kitlesinin önemli bir özelliği ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler olmasıdır. Bu bireyler aynı zamanda ekseriyetle aile kökenlerinin dayandığı memlekette doğmamış olan hayatlarını başka kentsel alanlarda sürdüren kişilerdir. Bu durum araştırma evreninin yani hedef kitlenin ayırıcı bir özelliği olup araştırma evrenin belirlenmesinde bir tür kota olarak kabul edilmiştir. Araştırma öznelere yine genç kuşak olarak ifade edebileceğimiz y (1980-1999 yılları arasında doğanlar) ve z (2000 yılı ve sonrası doğanlar) kuşakları oluşturmaktadır. Nitekim, araştırma evreninin yani hedef kitlenin bir diğer ayırıcı özelliği yaş temelli olup araştırma evreninin şekillenmesindeki bir diğer kotayı oluşturmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın evreni, araştırmanın hedef kitlesinin sahip olduğu özellikler gözetilerek akışkan yaşam koşulunu en iyi yansıtan kentlerden biri olan İstanbul'un Şişli ve Kağıthane ilçeleri olarak belirlenmiştir. Bu iki yerleşim yerinin araştırmanın hedef kitlesine ulaşılabilirlik açısından uygun yerleşkeler olduğu varsayılmıştır. Bu çerçevede, araştırma öznelere doğal yollardan erişimin mümkün olmaması nedeniyle belirtilen örnekleme teknikleri kullanılarak araştırmanın konusu ve amacına uygun örneklem grubu oluşturulmuştur. Sosyalleşme sürecinin ve değer aktarımlarının ilk olarak ailede başladığı öncülünden hareketle, örneklem grubu oluşturulurken en az iki kuşağın yani araştırma öznesinin ve ebeveynlerinin memleketinden uzakta yaşıyor olmaları durumuna dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Bu yönde, nitel araştırma kapsamında amaçlı örnekleme ve teorik örnekleme teknikleri aracılığıyla belirlenen toplam 43 kişi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada sistematik olmayan derinlemesine görüşmeler yapılmış, daha sonra sistematik derinlemesine kişi görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. “Teorik örnekleme” bağlamında, söz konusu bu işlemlere başlamadan önce görüşme yapılacak kişilerin sayısı belirlenmedi. Başka bir deyişle, örneklem araştırmacının teorik çıkarsamaları ile belirlenmiş ve araştırmanın başlangıç aşamasında oluşturulmamıştır. Süreç içinde teorik bir doyum noktasına ulaşılan kadar, yani analize yeni bir veri ilave etmeyen veya yeni bir katkı sunmayan görüşmeler ortaya çıkıncaya kadar örneklem belirlenmeye (görüşme yapılacak kişilerin seçilmesi) devam etmiştir.

Görüşmeler gerçekleştirilmeden önce araştırmanın amacı ve sorunsallarına uygun kategoriler belirlenerek yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler imkanlar ölçüsünde ve görüşmecilerin uygunlukları doğrultusunda yüz yüze ve online olarak gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmelerde görüşmeye başlamadan önce araştırma kapsamına ve gizliliğine yönelik kısa bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca yüz yüze ve online gerçekleştirilen her görüşme öncesi -metinselleştirme ve tahlilinin daha sağlıklı gerçekleştirilebilmesi açısından önemli olduğu belirtilerek görüşmenin kayıt alınmasına yönelik katılımcılardan izin alınmıştır. Bu kapsamda tüm görüşmeler katılımcıların izni dahilinde kayıt altına alınmıştır. Bu çerçevede araştırma süresince 26 kadın ve 17 erkek toplamda 43 kişi ile görüşülerek en uzun 1 saat 41 dk en kısa 32 dakika olmak üzere toplamda (44,45 saat) kayıt yapılmıştır.

2. BÖLÜM

2. TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Yapı Farklılaşmaları

Gelip geçici kalabalıklardan, gruplaşmalardan ayrılan bu kavramları aşan, derinliği ve yoğunluğu olan bir sosyal varlık ve gerçeklik olan toplumun bir bütünlüğü, örgütlenmeyi, sürekliliği, yapılanmayı, kendine yeterliliği vardır. Bu bakımdan toplum, kendini oluşturan parçaların bir sentezi, organik ve işlevsel bütünlüğü dolayısıyla bir “yapı” demektir. Bu noktadan hareketle ögeleri aktörler (bireyler), sosyal statüler, sosyal gruplar ve kurumlar olan sosyal yapı ise, ilişkiler ağının düzenlenmiş, kalıplaşmış biçimi ve sosyal ilişkilerin, etkileşimlerin olduğu bir bütünlüktür (Yaka, 2011: 17, 18, 19). Sosyal yapı en genel sosyal sistem olarak, organize olmuş sosyal ilişkileri, örgütleri, birlikleri, kurumları ve kalıplaşmış değer sistemlerini içinde barındıran dinamik bir bütündür. Sosyal yapı, statik değil, değişen ve gelişen bir bünyevi özelliğe sahiptir. Bu itibarla insanlar dünya üzerinde toplum halinde yaşamaya başladıkları andan itibaren kurmuş oldukları sosyal yapılar zamanla çeşitli faktörlerin etkisiyle değişmiştir. Değişmenin sosyal sistem içerisinde yaygınlık arz ederek genele yayılması sonucundan meydana gelen farklılaşmalar ise farklı tanımlamalar kullanılarak ifade edilmiştir (Ersoy, 2015: 200). Toplumsal yapı ile kastedilen toplumu oluşturan bireyler, gruplar, etnik topluluklar, inanç toplulukları, statü grupları, sınıflar, toplumsal cinsiyetler vb. arasındaki sistematik ilişkiler bütünüdür. Toplumsal değişme ile kastedilen ise bu ilişkilerde yaşanan dönüşümdür (Alpkaya, 2017: 7). Toplumsal yapının statik ve dinamik olmak üzere mevcut iki hali vardır. Toplumsal yapının bu iki hale de ihtiyacı vardır. Toplumlar için mutlak durağanlık da mutlak değişme de yoktur ve bunlar tek başlarına ele alınamazlar (Çetin, 2013: 63). Sosyal yapıda meydana gelen değişmeler dikkate alındığında toplum tiplerinin her biri kendi şartlarında bireylerin yaşaması ve davranması için farklı müessese ve değer yargılarını geliştirmiştir. Bu sebeple her toplum tipi farklı özellik arz etmekte ve orada hayatın rengi farklı olmaktadır (Ersoy, 2015: 200).

2.1.1. Geleneksel Toplum ve Modernleşme

Geleneksel toplum en genel anlamıyla geleneğin veya geleneksel değerlerin hakim olduğu toplum biçimi olarak tanımlanır. Geleneksel toplum, modern toplumun sanayileşme,

şehirleşme, bireyselleşme, akılcılık gibi özelliklerine sahip değildir. Tarıma dayalı ev içi üretimin olduğu bir ekonomik yapı vardır. İnsan ilişkileri duygusal, samimi ve yüz yüzedir. Sosyal bağlar oldukça kuvvetlidir. Aile ve birincil ilişkiler hakimdir. Sosyal hareketlilik ve değişim yavaştır. Değişme geleneklerin belirlediği sınırlar çerçevesinde gerçekleşir ve geleneksel yapı büyük ölçüde değişmeden muaf kalır (Ersoy, 2015: 202). Yani, toplumsal hareketliliğin çok yavaş olduğu geleneksel toplumlarda, değişim de ağır bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu toplumlarda, değişimi sağlayan toplumun iç dinamikleri, toplumların etkileşimi ve doğa koşullarıdır. Geleneksel toplumlar, inanç merkezli toplumlardır ve bu toplumlarda zihin kodları, algılar, düşünceler, ifadeler, öncelikler, tutum, değer ve davranışlar ile sosyal ilişki kurma biçimi inançlar esas alınarak belirlenmektedir. Başka bir ifadeyle, geleneksel toplumlar inanç esaslı kavrayış ve değerlendirmelerin belirleyici olduğu toplumlardır (Yazıcı, 2013: 353-354). Bu nedenle toplum içindeki düzen, sosyal kontrol ve buna bağlı olarak gündelik yaşam bireylerin inançları, gerçeklik inşaları ve değerleri etrafında şekillenir.

Geleneksel toplumlarda sosyal düzen adetlere, geleneklere ve dine göre düzenlenir; sosyal ilişkiler ise akrabalık bağları üzerinden şekillenir. Zira bu toplum yapısında akrabalık bağları çok kuvvetlidir. Sosyal kontrol vasıtalarının kuvvetli olduğu böyle bir toplumda değerler nesilden nesile önemli farklılaşmalar görülmeden geçmiştir. Bu yönüyle değerler, toplum içerisinde sosyal hayatın odağında yer almakta ve bireylerin benimseyeceği değerler hazır olarak ona sunulmaktadır. Sunulan değerler ise yine toplum tarafından sıkı bir denetim ile kontrol edilmektedir (Ersoy, 2015: 202). Bu toplumlarda kişiler arası münasebetin yakın, normların ve kuralların çok sıkı bir şekilde ferdi sarmasından dolayı şahsiyet kişiye değil topluma bağlı ve ona aittir. Toplumsal yapının ortaya koymuş olduğu bu kişilik biçiminden sapmalar hoş karşılanmamaktadır. Toplumun belirlediği ve istediği istikamette beklenen davranışları sergileyenler, toplum tarafından olumlu karşılanırken, toplumun beklemediği davranışları sergileyenler tepki ile karşılaşır (Ersoy, 2015: 202-203).

Geleneksel toplumlardan farklı olarak modernizm, “akılcılık” temelinde inşa edilmiştir. Modernizme göre akılcılık insanlığı evrensel gerçeğe götürebilecek yegane özelliktir. Aydınlanma, rasyonalizm ve pozitivistin temelleri üzerinde yükselen modernizm, tüm bunların kendisine sağladığı meşruiyet zeminıyla modern toplum öncesindeki bütün toplumsal ve kurumsal yapıları dönüşüme uğratmıştır. Bu bağlamda modernizm öncesindeki

toplumsal zihniyetin yerini, kapitalist ilişkilerle bezenmiş evrensel değerler, bireysel hak ve özgürlükler, uzmanlaşma, gelişmiş iş bölümü kavramları almıştır. Gelenek ile bağını koparan modern toplumlarda, katmanlardan oluşan sınıfların yerini tek bir ulus altında birleşen homojen ulus-devletler alırken, bireylerde de “yerleşik inanç yapılarından bağımsız bir şekilde kendi görüş ve ilgileriyle paralel olarak toplumu kurma, değiştirme veya ona karşı çıkma doğrultusunda bir eğilim ortaya çıkmıştır” (Dunn, 1998: 53). Bu bakımdan modern olmak, bireylere serüven, güç, coşku, gelişme, kendini ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğu, bildiği ve olduğu her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulunmaktadır. Modern ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer; modernliğin, bu anlamda insanlığı birleştirdiği söylenebilir. Ama, paradoksal bir birliktir bu, bölünmüşlüğü birliğidir: İnsanları sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve sorunların girdabına sürükler. Modern olmak, katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği bir evrenin parçası olmaktır (Berman, 2013: 27).

Sosyolojinin bir ürünü olarak ortaya çıkan ve 1970'lere kadar sosyal bilimler alanında egemen akımlardan biri olan modernleşme kuramı, toplumsal değişme sürecini geleneksel toplumdan modern topluma giden kaçınılmaz, geri döndürülemez olumlu bir süreç (ilerleme) olarak görür. Modernleşme olarak adlandırılan süreç düşünsel alanda başlar, modern siyasi seçkinlerin güçlenmesiyle birlikte siyasi alana sıçrar, modern seçkinlerin iktidarı ele geçirmesi sonucu ekonomi ve toplum dönüştürülür ve en sonunda toplumsal bütünleşme aşamasına ulaşılır. Dikkat edileceği gibi modernleşme kuramında toplumsal değişimin başladığı yer düşünsel alan, toplumsal değişimin taşıyıcı öznesi ise modern seçkinlerdir. Bu sürecin sonunda ise geleneksel toplumun değerleri modern değerler ışığında yeniden yorumlanarak ilerleme süreci tamamlanır (Alpkaya, 2017: 8).

Ancak Kongar'a göre (2014: 217, 304) “*modernleşme, batılı toplumsal bilimciler tarafından bütün gelişmekte olan toplumların, batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş bir kavramdır. Böylece toplumsal değişimin özel bir görüşe (batılı görüşe) göre ele alınan özel bir durumu (azgelişmişlerin değişmesi) olmaktadır. Modernleşme, tekrarlanacak olursa, insanoğlunun genel evrim çizgisi bakımından geri kalmış toplumların, zamanımızda bu çizginin son noktasına gelmiş olan toplumlara yetişmesi demektir. Yani insanoğlunun gelişmesi yönünden modernleşme bir*

ilerleme değil bir eşitleme sürecidir". Modern kelimesinin kökeni Latince "modernus" dan gelmektedir. Modernus, "modo" dan türemiş bir kelimedir. Modo eski Latince'de "hemen şimdi" demektir. Modernlik ile modern toplum arasında farklılık olduğu kabul edilir. Modern toplum batı toplumsal ve siyasi örgütlenmesinin idealleştirildiği, durağan olmuş bitmiş bir şeydir. Modernlikte ise değişme vardır. Modern olmak, içinde yaşanılan çağın bilincinde olmak demektir. Başka bir ifade ile modernlik, radikal değişimler sonucunda, değişen anı yüceltmektir. Yani modern bugüne ait olan bir şeydir. Aynı şey yarın daha başka ve daha modern olabilir (Ersoy, 2015: 203). Toplumsal hareketliliğin ve dolayısıyla toplumsal değişimin yavaş olduğu ve bu nedenle görece daha durağan olarak nitelendirilen geleneksel toplumlara nazaran modern yaşamın en temel özelliği sosyal hareketlilik ve değişimdir.

Modernleşme kuramlarının özünde "değişme" olgusu yatar. Bu bakımdan modernleşme kuramcıları ya da toplumsal değişme konusunda çalışanlar modernleşmeyi, toplumsal değişimin özel bir türü olarak ele alırlar. Modernleşme kuramları değişme kavramından, Batı ülkelerinde ulaşılmış "gelişme" çizgisine doğru bir farklılaşmayı anlatır; bu farklılaşma iktisadi, toplumsal ve kültürel alanlarda gerçekleşir (Aydın, 2010: 22). Modernleşme kavramı, eski zamanların toplum tipinden günümüzdeki toplum tipine doğru bir değişme anlamına gelmektedir. Bu açıdan modernleşme özellikle Batı toplumunun gelişim seyrini ifade eden bir kavram olarak görülmekle birlikte, kitlevi üretime dayalı endüstriyel kompleksleri, artan eğitim seviyesini ve şehirleşmeyi, düşünce ve hareketlerin akılcılaşmasını, aşırı bireyciliği ve diğer ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel değişimleri içeren bir kavramdır. Dolayısıyla modernleşme geleneksel hayat tarzından daha karmaşık, teknolojik yönden ileri ve hızla değişen bir hayat tarzına yönelmeyi ifade eder. Bu doğrultuda genel olarak modernleşmenin, sekülerleşme, sanayileşme, kültürel farklılaşma, metalaşma, şehirleşme, bürokratikleşme ve rasyonelleşme süreçlerini kapsayan bir süreç olduğu söylenebilir (Ersoy, 2015: 203-204).

Modernleşme konusunda genellikle geleneksel toplum ve modern toplum ayrımı yapılır. Dolayısıyla bu iki toplum tipinin de ayırt edici özellikleri sıralanır. Geleneksel toplumun oluşturduğu bir insan modeli olduğu gibi, modern toplumun da yarattığı bir insan modeli vardır. Modernleşme teorisi geleneksel ve modern toplumlar arasında yapılan ayrıma yaslanarak işlemektedir (Wagner, 2005: 217; akt. Yaka, 2011: 269). Geleneksel ve modern toplumların değer sistemleri farklıdır. Geleneksel toplum içinde sürekli gelişme düşüncesi

yoktur. Kişilerin amaçlarını rasyonel bir incelemeye koyma veya bu amaçları herhangi bir kapsamlı, ayrıntılı bir tahmin çerçevesi içinde düzenleme çabası da söz konusu değildir. Buna karşın modern sistemler araştırma, incelemeyi ve özgürlük, yaratıcılıkla ilgili görünümü överler. Amaç ve sonuçların özünde rasyonelleşme yatar ve sürekli değişme ve ilerleme düşüncesi, geçerli ve tutarlı her modern toplumun temel taşıdır. Bir sistemi modernleştirme onu daha kapsamlı ve etkin bir iletişim ağıyla donatma anlamına gelir; bu donatım da sistemin 'rasyonel amaç oluşturma' kapasitesini artırır. Bu durumda artık topluluklar amaç ve hedeflerini, evvelki gibi sadece araç olarak değil fakat rasyonel ölçüte dayalı olarak seçebilirler. Modern bir toplumda kişiler bilinçli olarak eylemde bulunurlar ve yine bilinçli olarak geniş bir alana yayılmış çok sayıda seçeneklerden seçimlerini yaparlar (Smith, 1988: 69).

Modernleşme süreciyle nüfusun büyük çoğunluğunun köyler yerine kentlerde yaşadığı, ekonominin tarım yerine sanayi ve hizmetlere dayandığı, siyasal yapıların despotizmden demokrasiye dönüştüğü, cemaat ilişkilerinin yerini bireyin ve cemiyetlerin aldığı, geniş ailelerin çekirdek ailelere dönüştüğü, dogmalar yerine bilimin egemen olduğu bir yapı ortaya çıkar. Dolayısıyla, modernleşme kuramı açısından toplumsal değişme süreci geleneksel yapıların yerine kentlerin, sanayinin, demokrasinin, bireyin, cemiyetlerin, çekirdek ailenin, bilimin vb. geçmesi sürecidir (Alpkaya, 2017: 9). Teknolojide ve sanayide meydana gelen yenilikler, iş kollarının farklılaşması ve yeni mesleklerin ortaya çıkışı, bireylerin hem sosyal bir hareketliliği yaşamasını hem de kabiliyetlerinin bu sürece uyum sağlamasını gerekli kılmıştır. Bu süreçte yaşanan göç ve şehirleşme, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, okuryazarlık oranının artması gibi gelişmeler, bireylerin tutum ve değerlerinde de önemli değişimleri beraberinde getirmiştir (Ersoy, 2015: 204). Modernite, yenileşme, değişme ve yenilik söylemlerine dayanır. Modernite bütün yönleriyle geleneğe karşı çıkan bir gelenektir. Modernite, değişim, özgürlük, insan hakları gibi söylemlerin yanı sıra toplumları disiplin altına alma söylemine de dayanmaktadır. Modernleşme ile kişisel ve yüz yüze ilişkilerin yerini mesafeli ilişkiler almış, geleneksel toplum hayatının sağladığı güven ve dayanışma duygusu zayıflamaya başlamıştır (Çetin, 2013: 19).

Geleneksel dönem içten ilişkilerin, aile, toplum, din vb. kurumlara güçlü bağlarla ifade edilen, işbölümü, uzmanlaşma ve coğrafi hareketliliğin az olduğu, homojen yani toplumu oluşturan bireylerin benzerliklerinin belirgin olduğu, toplumsal düzenin daha çok ortak değer,

gelenekler tarafından sağlandığı bir toplumdur. Genel olarak modern toplum ise daha çok inançtan uzaklaşan eğilimlerin rasyonel yönelim kazandığı, aile yapısının, kurumların niceliksel ve niteliksel açıdan değişime uğradığı, sosyal hareketliliğin daha fazla olduğu ve uzmanlaşmanın çeşitlendiğı bir yapıya sahiptir. Değişmenin hızı, toplumdan topluma değişiklik göstermekle birlikte; geleneksel toplumlarda değişme daha yavaş olurken, modern toplumlarda daha hızlı bir biçimde gerçekleşmektedir. Eklemek gerekir ki; bu karşılaştırma neticesi gereğı geleneksel toplum ve modern toplum arasına bir çatışma olduğunu belirtmek anlamını taşımamaktadır. Değişim tüm zamanlar için kaçınılmaz bir olgu olduğundan her bir zaman dilimi kendinden sonraki ya da önceki ile farklılıklar göstermektedir. Önemli olan bu farklılıkları anlamak ve yorumlayabilmektir.

2.1.2. Kolektivitenin Çözölüşü

Kimlik, farklı alanlarda farklı şekillerde tanımlanan kavramlardan biridir. Kimlik kavramının tanımında ortak bir noktada buluşulamamasının nedeni kavramın fiziksel, bilişsel ve toplumsal öğeleri içeriyor olmasıdır ve kimlik literatürde en genel anlamıyla, bireyin “ben kimim?” sorusuna verdiği yanıt olarak tanımlanmaktadır (Atak, 2011: 164). Birey kelimesi bireysel halden türetilen bir kendini duyumsayış biçimi, stratejik bir kimlik biçimi veya kimlik ontolojisi, feodal kastların çözölmesinden sonra doğan bir figür; kast, grup vb. kümelerinden bir şekilde bağımsız, kendi başına bir entitedir. Bu entite, ontoloji öncesidir: birey yalnızdır -grup vb.’den kopma, ayrılma veya yalnız olma anlamında- ancak bu, bireyin mutlak anlamda yalnız olduğu anlamına gelmez, birey mutlaka kendisini başka bireyler olarak duyumsayan bireylerle birlikte duyumsamak, mutlak yalnızlığını bir tür görelî yalnızlığa çevirmek zorundadır (Tuncel, 2021: 71).

İnsanın ontolojik statüsü, insan dışındaki nesnelerden farklı olarak, insana ait olduğu, başka varlıklarda olmadığı düşünölen bir niteliğın, akıl sahibi ve düşünöen bir varlık olma niteliğının, insana atfedilmesiyle, insanın ne olduğunun anlaşılması bakımından güçlükler doğurmaktadır. Bu güçlüğün en önemli nedeni ise bizler, bu özelliğimize bir benlik kurgusu oluşturuyor ve bundan hareketle de kendimizi kendi olarak ortaya koymamıza olanak sağladığını düşündüğümüz bir benlik ve kimlik sahibi olduğumuzu iddia ediyoruz. İnsanın en önemli yetilerinden biri, kendini “kendilik” olarak ortaya koymasına olanak sağlayacak bir kendilik inşa etme yetisi ve bu yeti ile hem kendi ile hem de başkaları ile yine kendinden hareketle bir ilişki kurabiliyor olmasıdır (Yağanak, 2017: 47-49). Yani kimlik inşası sürecinde

insanlar sadece pasif alıcılar değildir. Hem bireysel hem de kolektif düzeyde kimlik sınırlamalarında ve inşasında aktif rol oynarlar. İnsanlar farklı yapılara ve değişen derecelerde hiyerarşilere sahip aile, yerel topluluklar, din kurumları, arkadaş grupları vb. sosyal ağlara katılırlar. Arkadaşların, aile bireylerinin, meslektaşların vb. oluşturduğu bu sosyal ağlar ve bu ağlar içerisindeki ilişkiler kimlik inşası için önemli kurumlardır (Madsen ve Naerssen, 2003: 62).

Bu ilişkiler çerçevesinde sosyal, kolektif veya toplumsal nitelemeleri kimliğin grup boyutunda sosyal açıdan ele alınırken kullanılan isimleridir. Sosyal kimlik çerçevesinde bireyler kitle içinde artık “biz” olma durumuna geçmektedirler. Bununla birlikte aidiyet duygusu ön plana çıkmaktadır. Aidiyet duygusunun yanında kendini tanımlamaya çalışan kimlik aynı zamanda ötekini inşa etmek durumundadır. Böylece kimlik ötekiyle ilişkisel bir boyuta girer (Acar ve Esen, 2021: 43). Bu anlamda kolektif kimlik terimi her şeyden önce bir kuruma, bir cemaate ya da bir kültüre, yani bir gruba aidiyeti içerir. Kimlik aynı zamanda, bu grup aidiyetinin bilincinde olmayı; söz konusu kimliği bir arada tutan bazı değerlerin paylaşıldığının farkında olmayı gerektirir (Kıray, 2006: 303, 304). Böylelikle bireyler kolektif kimlik kodları ile “öteki”nin olduğu kadar “biz”in de imge, imaj ve sınırlarını inşa ederler (Karolewski, 2011: 938). “Biz” algısı ile çerçevelenen kolektif kimlik, aynı grubun parçası olma, bazı açılardan ortak düşünme, grupla iletişim halinde olma, kendimizi onunla özdeşleştirme, geçmişimizi birleştirme vb. yönelimlerini içerir. Bir başka deyişle, kendimizi parçası olduğumuz grubun bir üyesi olarak düşünme ve hatırlama -yani o grubun bakış açısını benimseme, tüm üyelerinin ortak kullandığı kavramları kullanma vb.- alışkanlık ve becerisini içinde barındırır (Halbwachs, 2019: 33).

Beck (2013), çağımızda kimlik oluşturma, biyografik öykülerini yaratma ve sürekli öz tanımlamalarını değiştirme yeteneklerinin küreselleşme çağımızın temelini oluşturduğu, birbiriyle bağlantılı bilgi teknolojileri ve farklılaştırılmış iletişim ağları dünyasında, dünyanın durumu ve yönü ile ilgili bilgilerin ışığında insanların kişisel alışkanlıklarını ve kimliklerini sürekli gözden geçirdiğini, yeniden yaptığını ve yeniden keşfettiğini iddia eder. Beck’e göre, geleneksel toplumlar, anlam kategorileri önceden belirlenmiş olduğu için, bireylere özerklik için çok az alan bırakır ve özellikle modernitenin sosyal olanaklar ve kültürel görüşlerde meydana getirdiği değişikliklere bağlı olarak, kişinin yaşam ve eylem yönelimi anlayışında geleneksel çerçevelere bağlı kalması gittikçe zorlaşmaktadır (Elliot ve Lemert, 2011: 76).

Bugün bireyler yönlerin karmaşasına ve gelecek üstünde hüküm süren belirsizliğe, kimliklerini daha bireyci bir tarzda kişisel olarak üreterek, toplumsal etkilerin, derin ve kalıcı kurallardan çok zamanın ruhuna bağlı olduğu bir tür kültürel tadilatla karşılık veriyor. Toplum artık bireyi ikirciksiz olarak içine alarak varoluşa anlam verebilmekten uzaktır. Birey gitgide daha çok kendine gönderme yapmakta; eskiden başkalarıyla temasta, toplumsal kurumlarda ve kültüre başvurmakta aradığı şeyi artık kendi içinde aramaktadır (Breton, 2019: 59). Yani birey için kimlik artık kendisine has bir özellik ve özellikler bütünü olmasının yanı sıra “kişinin kendi biyografisinden hareket ederek refleksif olarak kavradığı benliktir” (Giddens, 2010: 71).

Bütün toplumsal düzenin durmadan sarsılması, sonu gelmeyen bir belirsizlik ve hareketlilik, günümüzü daha eski çağların tümünden ayırır. Donmuş ve paslanmış bütün toplumsal ilişkiler, eski ve saygın düşünceleri ve kavramları da peşlerinden sürükleyerek çözülmüşlerdir; bunların yerlerini alan yeni düşünceler ve kavramlar ise kemikleşme olanağı bulamadan miadını doldurmaktadır. Sağlam ve kararlı olan ne varsa buharlaşmış, kutsal bilinen ne varsa bu sıfatını yitirmiş ve sonunda insanlar kendi konumları ve karşılıklı ilişkileri ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır (Marx ve Engels, 2009: 19). Modernliğin kendi vaatlerini yerine getirme konusundaki başarısızlığı, bize onun ötesine gitmemiz için bazı akli nedenler sağlar. Ama daha derin bir akli neden, kendi varoluşumuzun tatmin edici olmayan ve tehlikeye atılmış doğası tarafından sağlanmaktadır. Modern dünya bağlamında, geleneksel özbilgi arayışı bir kendi kendini yapma girişimine dönüşmüştür (Poole, 1993: 213). Modernitenin gelenek-ötesi düzeninde ve yeni dolaylı deneyim biçimleri zemininde, bireysel-kimlik refleksif olarak düzenlenen bir çaba haline gelmiştir. Tutarlı ancak her zaman gözden geçirilen biyografik anlatıları sürdürmeyi içeren “refleksif benlik tasarımı” soyut sistemlerin süzgecinden geçen bir çoğul seçimler bağlamında yer alır ve bu seçimlerin nihai sonucu olarak "hayat tarzı" kavramı özel önem kazanır. Gelenek gücünü yitirdikçe ve gündelik hayat yerel ve küreselin diyalektik etkileşimi temelinde yeniden inşa edildikçe, seçenekler çeşitliliğine sahip bireyler hayat tarzı seçimlerini daha fazla gözden geçirmek zorunda kalırlar (Giddens, 2010: 16). Geleneksel kuralların yetkelerini yitirdiği bir zamanda, kendilerine sunulan olanakların zenginleşmesi onları daha hırslı ve sınır tanımaz hale getirir. Tutkular ve heveslere daha güçlü bir disiplin gerekirken, tersine, daha başıbozuk bir durum oluşur; düzensizlik ve kuralsızlık durumu da bu ortamda artar (Durkheim, 2013: 255).

Kolektif toplumsal yapılar bireylere bir bütünün parçası olma bilincini vermektedir. Yani aslında hem bireysel kimlik hem de sosyal kimlik kazanımı açısından önem arz ederler. Sosyal kimliğin ifadesi, onun sadece kolektif değerlerden oluştuğu anlamına gelmemektedir. Geleneksel ve modern toplumlar kimlik üzerindeki etki düzeyleri ve baskınlıkları yönünden değişiklik göstermektedir. Yani toplum içindeki yapısal dönüşümler dolayısıyla kimliğe de etki etmektedir. Modernleşme ile geleneksel yapı ve dolayısıyla geleneksel topluma bağlı ortak değerler, inançlar, semboller bireyi destekleme ve belirleme gücünü kaybetmiştir. Kolektif yapıların çözülme sürecine girmesi ile kimliği tanımlama noktasındaki benzerlikler yerini farklılıklara bırakmış, bütünsel ve kararlı kimliklerden daha ziyade parçalanmış kimliklerden bahsetmemiz daha mümkün hale gelmiştir. Günümüzde kimlik verili ya da ulaşılması gereken bir değerden daha ziyade bireyler tarafından ömür boyu inşa edilmesi gereken bir görev haline gelmiştir. Geleneksel toplumlarda kolektiviteye ayarlı tekil kimlikler, akışkan çağımızda konjonktüre ayarlı çoğul nitelik kazanmıştır.

2.1.2. Bireyselleşen Toplamlar

Durkheim, sosyal gerçekliklerin karakteristik özellikleri arasında dışsallığını, yaptırım gücünü ve genelleyici yanını (toplumun bütün üyelerini kapsaması anlamında) sayar. Dışsaldırlar çünkü kolektif bir birlikteliğin, davranış tarzının ve tasarının ürünü olarak oluşurlar. Dışsallığı vurgulamasının yanı sıra bireyleri içsel olarak etkileyen psikolojik öğelerin varlığını da yadsımaz. Durkheim sosyal gerçekliklerin baskıcı yanının da toplumsal eylem ve düşünme tarzından kaynaklandığını ileri sürer. Hiç kimseye doğmadan önce içine doğacağı toplumu seçme özgürlüğü tanınmaz. Birey tesadüfi bir şekilde herhangi toplumun içine doğar, onun dilini öğrenir, değerlerini içselleştirir, yasalarını ve normlarını kabul eder. Durkheim'e göre birey yaşadığı sosyal yapı içerisinde zamanla bireyselleşip bazı tercih ve tutumlarını değiştirse de (din ve ahlak gibi) yapacağı tercihler ve reformlar içine doğduğu toplumsal yapı ile sınırlıdır. Belli sınırlarının olması hasebiyle toplum baskıcıdır. Sosyal yapı genelleyicidir, çünkü belirli bir durum ve olay için değil, sürekli olarak bütün kolektif olay ve olgular için bağlayıcıdır. Toplum bütün üyelerinden normlara ve değerlere uymasını talep eder. Toplumsal kurallara uymayan üyelere yaptırım uygulanır. Durkheim için toplum soyut bir anlam taşımaz. Üyelerinin katılmasının zorunda olduğu normları ve yaptırımları olan somut bir birlikteliktir (Durkheim, 1984: 94-105; akt. Taş, 2020).

Modernlik öncesi çağda, bireylere kuralları bizatihi topluluk düzeni tarafından hatırlatılan bir ilişki biçimi geçerliydi. Fiili bağların güçlü, sıkı ve sürekli olduğu dolaysız ve yakın ilişki ağları muhataplar arasında sorumluluk duygusunu azalan mesafe oranında arttırıyordu. İnsanların geleneksel bağlar ve değerlerle birbirine sürekli bağlarla bağlı oldukları bu dönemde, ilişkiler, samimi, yoğun ve derinlikli olmakla birlikte, haliyle toplumsal baskı da çok belirgindi; başka bir deyişle, taraflar yaşamın olağan akışı içinde sürekli olarak birbirleriyle ilişki kurma ve sürdürme baskısı altındaydılar. Zira topluluktaki her bir üyeyi denetimi altında tutmaya yarayan toplumsal bilincin alanı çok dar ve herkesin yaşamı belirgin biçimde göz önündeydi. İnsanlar görece dar bir etkileşim alanında, birbirine çok yakın bir mesafeden ilişki kuruyorlardı. Henüz nüfus yoğunluğu fazla olmadığı için nedenselliğe dayalı etkileşim biçimleri söz konusu olmadığı gibi, ilişkiye taraf olanların sayısı da çok fazla değildi. Kişiler arası ilişkilerde yakınlık, doğrudanlık ve gayri şahsi tavır ve yönelişlere doğru eğilim arttıkça karşılıklı sorumluluk duygusuna dayalı bağımlılık da artmaktaydı. Bu durum, her iki tarafın da birbirinden sorumlu olmayı bizzat deneyimlemek suretiyle öğrendiği bir etik yaratıyordu. Bağlayıcılığı da olan bu etik, muhataplar açısından karşılıklı olarak beyan edilmiş bir taahhüttü aynı zamanda (Köse, 2017: 14). Herkesin birbirini tanıdığı, yüz yüze ilişkiler kanalıyla toplumsal normların oluştuğu, her bireyin yaşamının başkalarının gözü önünde ve başkalarının denetimine tabi olduğu, sabit kurumların bireyin yaşamını yönlendirdiği modern öncesi toplumlardan modern topluma geçiş, bireye geniş bir özgürlük alanı tanımış, bireysel yaşamlar görünür olmaktan çıkmış, birey başkalarının baskılarına maruz kalmadan özgürce kendi yaşam alanını ve tercihlerini saptayabilir olmuştur (Toprak vd., 2009: 11).

Beck'e (2011: 193-194) göre, merkezi devlet egemenliğinin oluşumuna, sermaye yoğunlaşmasına, işbölümünün örgütlenmesine ve piyasa ilişkilerinin örgüsüne ve kitlesel tüketime yol açan modernleşme bütün bunlarla birlikte bireyselleşmeye de yol açar. Hatta bu bireyselleşme üç boyutlu bir modeldir ve tamamen “sonsuz bir yanlış anlamalar haznesidir”. Bu tarih dışı modelinin ilk boyutu “özgürleşme” yani ayrışma boyutudur. Bu boyut geleneksel egemenlik ve geçimi tedarik ilişkileri anlamında tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal biçim ve bağılıklardan kopuştur. İkinci boyut “büyünün bozulması” yani istikrarın kaybedilmesi boyutudur. Pratik bilgi, dini ve rehber normların kaybına işaret eden geleneksel güvencelerin yitirilmesidir. Üçüncü boyut ise “kontrol” ya da “yeniden bütünleşme” boyutudur.

Bilgin (2007: 58), günümüzde evrensel bir model olarak sunulan bireyselliğin, kişiyi, Batı dünyasında tarihin belirli bir döneminden itibaren içine soktuğumuz bir kalıp gibi düşünölebileceğini belirtir. Dolayısıyla bu kalıba girip birey haline gelen kişi, her şeyden önce egosu ve benlik bilinci tarafından karakterize edilen bir bütündür. Bu anlamda birey, bir kurgudur ve sosyal olarak inşa edilmiştir. Her inşa gibi, bireyselliğin inşasında da belirli özellikler öne çıkarılmıştır. Bu özelliklerden en temel olan üçü tekillik, özerklik ve içsellik olarak sıralanabilir. Bu özellikler liberal birey kurgusuna tekabül eder. Zira birey kendisini biricik, tekil ve farklı olarak görmekte, özerk ve bağımsız olduğuna inanmakta, dolayısıyla da kendi kendine yeterli olduğu inancını taşımakta ve olayların nedenlerinin kendi içinde olduğu eğilimini taşımaktadır. Modern dünyanın değerler sisteminde, bireysel sorumluluk esastır ve insanın kendi dünyasını şekillendirdiğine inanır, kısaca kendisi de inşa edilen bir varlık olarak kendi dünyasını da inşa eder yani diğer bir deyişle birey faildir.

Giddens (1993: 81) failliği “somut varlıkların dünyada süregiden olayların gidişatına fiili veya tasarlanmış nedensel müdahalelerinin akışı olarak” tanımlar. “Faillik kavramı için analitik olarak önemli olan aktörün başka türlü davranabilmesi ve aktörden bağımsız olarak süregiden olayların akışıyla kurulan dünyanın, önceden belirlenmiş bir geleceğe dayanmamasıdır”. Toplumsal hayatın önceden belirlenmemiş bir geleceğe dayanmaması, failin olayların gidişatına müdahale edebilme ve değiştirebilme potansiyeline sahip olmasına vurguda bulunur.

Bennett’e (2018: 94) göre bireyselleşme, “bireylerin belirli bir yönelim için gerekli irade, kimlik ve istekle dolu birer özne olarak kendilerine dair daha düşünömsel bir anlayış kazandıkları kendini gerçekleştirme edimidir; diğer bir deyişle, bireyler kendilerini çalışılacak ve kendini gerçekleştirme ve gelişmeyle mükemmelliğe ulaştırılacak bir “proje” olarak algılaması durumudur. Bu şekilde bireyler kimliği (kimliklerini) önceden belirlenmiş senaryodan kendi kaderlerini kontrol etmeye ya da en azından aktif olarak şekillendirmeye çalıştıkları kişisel bir arayışa, bireysel bir keşif yolculuğuna dönüştürürler”. Bu durum bireylere seçim yapma özgürlüğünü getirir. Seçme özgürlüğü, kendi sonuçlarına yönelik sorumluluğu beraberinde getirir. Özgür olmak, kişinin seçimlerinden sorumlu olması demektir. Seçim ise -bildiğimiz ve unutamayacağımız üzere- iyilik ve kötölük, daha iyi ya da iyinin kötüsü veyahut da daha kötü ve kötünün iyisi arasındaki bir seçimdir. Bu nedenle sorumluluk ve özgürlük Siyam ikizleri gibidir; en becerikli cerrahların bile birini diğerinden

ayırması mümkün değildir. Sorumluluk özgürlükle birlikte gelir ve özgürlük devam ettiği müddetçe sorumluluk da devam eder (Bauman ve Obirek, 2018: 12).

Günümüzde hayatın her alanında bireyler artık merkez haline gelmiştir, kendi yaşamlarına bir anlam vermek onların işidir; bireyler her şeyi sorgulamakta, sormaktadır ve aynı zamanda kendileri olmayı istemektedirler. Bu iki gerek aslında çatışmalıdır. Kimlik çağıyla birlikte disipline dayalı sosyalleşmenin yerini, kendini gerçekleştirme talepleri almıştır. Başlangıçta az çok, düşsel bir iklim içindedir bireyler; yaşamın hafifliği ön plandadır, gelecek bir dizi vaatle gülümsemektedir, bireyin egosu, bir keyif halinde dünyayı temaşa etmektedir. Ancak bunların bir bedeli olacaktır. Kurumsal destekten yoksun kalan özerk birey, bir eğretilik ve belirsizlikle karşı karşıyadır. Bir yanıyla psişik bir özgürleşme, öbür yanıyla kendini güvende hissetmeme, 'özgürlük korkusu' dinamikleri işlemektedir. Ve kaygılar yavaş yavaş ön plana gelmekte ve pek çok insan ' kendisi olmaktan yorgun' düşmüş görünmektedir. Kimlik devrimi, hayatın anlamını kişisel olarak inşa etme sürecinde öznelliğin ön plana geçmesiyle nitelenen bir yeni oluşum olarak tanımlanmaktadır. Fakat özne olmak oldukça zordur. Bunun için geleceğe dönük olarak kimliği inşa edilen bir şey, bir proje gibi görmek gerekir (Bilgin, 2007: 50)

Kimliğimizi ya da daha doğru bir ifade ile kimliklerimizi tıpkı yapboz parçalarından bir resim tasarladığımız gibi oluşturmamız gerekir; fakat biyografiyi ancak içinde birkaç parçanın eksik olduğu kusurlu bir yapboz bulmaca ile kıyaslayabiliriz. Mağazadan satın aldığımız yapboz bulmaca tek bir kutunun içindedir ve oluşacak resmin son hali kutunun üzerinde zaten net bir biçimde gösterilmiştir. Resmi oluşturmak için gerekli tüm parçaların kutunun içinde olduğu ve para iadesi garantisiyle size belirtilmiştir. O parçalar kullanılarak başka bir resim yapılmaz. Bu yüzden, her parçayı yerleştirdikten sonra, önceden bilinen varış noktası için doğru yolda olup olmadığımızdan emin olmak ve varmak için hep kutunun üstündeki resme bakarsınız. Kimliğimiz olacak şeyi oluştururken elde bu tarz rahatlıkların hiçbirisi yoktur. Masanın üzerinde anlamlı bir bütün oluşturacağını umduğumuz çok sayıda küçük parça vardır ancak onca gayretinizin sonucunda oluşması gereken resim baştan belirlenmemiştir. Bu yüzden onu meydana getirmek için ihtiyacımız olan tüm parçalara sahip olup olmadığımızdan, masanın üzerinde duran parçalar içinde doğru olanı seçip seçmediğimizden, seçtiklerimizi doğru yere yerleştirip yerleştirmediklerimizden asla emin olamayız (Bauman, 2020a: 62-63).

Simmel (1998: 81-82) açısından modern yaşamın en derin sorunları, bireyin, etkin sosyal kuvvetler; tarihsel miras, dışsal kültür ve yaşam tekniği karşısında varoluş özerkliğini ve bireyselliğini muhafaza etme amacından kaynaklanır. Metropol tipi bireyselliğin psikolojik temeli, dışsal ve içsel uyarıların hızlı ve müdahalesiz değişiminden kaynaklanan sinir uyarımının güçlendirilmesinden ibarettir. Karşıdan karşıya caddenin her geçilmesiyle, ekonomik ve sosyal yaşamın, çalışma yaşamının temposuyla ve çoğulluğuyla kent, zihinsel yaşamın duysal kurumlardan açısından, kasaba ve kır yaşantısıyla derin bir karşıtlık oluşturur. Metropol, ayrımcı bir yaratık olan insandan kırsal yaşamın yaptığından farklı bir miktar bilinçlilik çıkartır. Kırsal yaşamın ritmi ve duysal zihin hayalgücü çok daha yavaş, çok daha alışılmış ve çok daha düzgün akar. Daha derinden hissedilen ve duygusal ilişkilere oturan kasaba yaşantısı karşısında, metropole özgü zihinsel yaşamın karakteri yüzeysel ve geçici ilişkiler üzerine oturur.

Geleneksel toplulukta bütünleşmiş (entegre) durumdaki birey, bugünkü anlamda kimlik sorunu yaşamıyordu. Eğer şimdi kimlikler çağına girmişsek, bu, kimliklerin kendi kendine işlememesinden, her biçime girebilen bir özellik taşımalarından ve inşa edilmeleri gerektiğindendir. Bireysel kimlik duygusu 19. yüzyılda yavaş yavaş yayılmaya başlamış ve romantizm, bunun en canlı tezahürlerinden biri olmuştur. Ancak bu ilk modernitedir ve burada kimlik sorunu çok keskin bir tarzda ortaya çıkmamıştır; çünkü kimlikler yukardan gelmekte, tahsis edilmektedir. 20. yüzyılın ilk yarısı bu konuda bir değişiklik getirmemiştir. 1960'lı yıllar, gerçek bir dönemeç olmuştur. Bu yeni dönemde artık özneler, kendi kendini inşa etmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır (Bilgin, 2007: 52). Bireyselleşme, sosyal sınıf, cinsiyet ve etnik statünün yok oluşu anlamına gelmemektedir, kimlik oluşumunda belirli bir merkezin etkisinin azalmasını ifade etmektedir. Kişisel yaşam politikası anlamında bireyler müphemlikle savaştığı için hâlâ moderndir fakat; günümüzü postmodern ya da akışkan kılan şey, müphemlikle savaşmanın bireylerin üzerine kalması durumudur (Başer, 2013: 127-128).

Monty Python'un filme adını vermiş kahramanı Brian, Mesih olarak ilan edilmesi ve ne zaman bir yere gitse arkasında yüzlerce inananın takılması sonucunda öfkeye kapıldığından, arkasından gelenleri koyun gibi davranmayı bırakıp dağılmaya ikna etmek için nafile yere büyük uğraş vermişti: "Hepiniz birer bireysiniz" diye bağıırıyordu. Kendilerini ona adayanlar koro halinde "Hepimiz bireyiz" yanıtını veriyordu. Sadece cılız bir ses ve yalnız

bir ses itiraz ediyordu, “Ben birey değilim” diye. Brian bu sefer başka bir argümana geçip, “Hepiniz farklı olmalısınız” diye haykırıyordu. Koro kendinden geçerek “Evet hepimiz farklıyız” diyordu. Yine tek bir cılız ses karşı çıkıyordu: “Ben değilim”. Bu noktada birey olmanın ne anlama geldiğini kime soracak olursanız olun yanıtlar birbirine benzeyecektir. Birey olmak diğerleri gibi olmamaktır. Kişisel bir özgürleşme ve kendi kendini var etme edimi olarak bireysellik, günümüzde neredeyse evrensel bir zorunluluktur (Bauman, 2020b: 26-29). Bireysellik, bireylerden oluşan toplumun üyelerine biçtiği bir görevdir. Tek tek bireylere verilen, bireysel olarak gerçekleştirilmesi gereken, bireylerin bireysel kaynaklarını kullanarak yerine getirmesi beklenen bir görevdir (Bauman ve Leoncini, 2020: 29). Bireyselleşme ile birlikte insanlar, gerekli kapasite ya da araçlar olmadan son derece karmaşık sorunlarla başa çıkmaya (Bauman, 2008: 14), özel meselelere toplumsal çözümler bulmak yerine toplum kaynaklı sorunlara kendilerine özel çözümler bulma zorunluluğuna terk edilmişlerdir (Bauman, 2012a: 102). İnsanlar, bireyler olarak, kendi kendilerini inşa ve yeniden inşa zorunluluğu ve dün toparlayabildikleri şeyleri bugün aşma yoluyla kendi kimliklerini oluşturma ödevi ile karşı karşıya kaldılar (Bauman, 2001: 228). Bireysel kimliklerin savunmasızlığı ve kendi başına kimlik oluşturma çabalarının tehlikeli durumu, kimlik oluşturmakta olan kişilerin bireysel olarak yaşadıkları korku ve kaygılarını asabilecekleri askılar aramalarına yol açar (Bauman, 2016: 22).

Modern toplumlarda geleneksel yapı ve ilişkilerin hem formları değişmiş hem de etkileri kırılmıştır. Bu toplumlarda bireysel kimlik edinmek devamlı çaba gerektiren bir eylem haline dönüşmektedir. Modern toplumdaki kimlik tasarımı, verili olmaktan daha ziyade bireylerin rasyonel seçimleri ve hayat tarzları etrafında inşa edilen bir hal almaktadır. Bu eğilim bireylerin artık kimliklerini geçmişten devralamadıklarını ve kolektif ilişkilerden sıyrılarak kimliklerini inşa etme yükümlülüğünün yalnızca kendilerinde olduğunu ifade etmektedir. Modern toplumlarda kimliğin özellikle geleneksel toplumlara nazaran daha az atfedilir olması; kolektif ilişkilerin çözülüşü ve bireyselleşmeye yapılan vurgudur. Böyle bir ortamda bireyler, birçok değişkene bağlı olarak kimliklerini oluşturmak ve seçimlerinden de sorumlu olmak zorundalardır. Günümüz modern çağı kolektif merkezli, grup aidiyetlerini temel alan mutlak kimliklerin yerine birey merkezli çoğul kimlikleri koymaktadır.

2.1.3. Akışkan Yaşam

Günümüz toplumları modernliğin katı evresinden akışkan evresine geçmektedir. Sıvılar şekillerini uzun süre aynı tutamadıkları için böyle adlandırılırlar ve biçimli bir taşıyıcıya dökülmedikleri sürece en küçük bir gücün etkisiyle bile şekil değiştirmeye devam ederler. Akışkan bir ortamda sel mi yoksa kuraklık mı beklenmesi gerektiği bilinmez; her iki duruma da hazır olmak en iyisidir. Mevcut (ya da olması muhtemel) yapıların uzun ömürlü olması beklenmemelidir. Tüm bu akma, sızma, damlama ve dökülmelere dayanamayacaklardır. Er ya da geç suya batacak, yumuşayacak, eğilecek veya dağılacaklardır. Bugünün saygı duyulan otoriteleriyle yarın dalga geçilecek, ünlüler unutulacak, trend oluşturan idoller sadece televizyon yarışmalarında hatırlanacak, el üstünde tutulan yenilikler çöp tenekelerine atılacaktır (Bauman, 2020a: 65-66).

Akışkan yaşam ve akışkan modernlik birbirini besleyen ve birbiriyle iç içe geçmiş kavramlardır. Akışkan yaşam, uzun bir süre biçimini ve rotasını koruyamayan, sürekli belirsiz koşullarda yaşanan, kararsız, riskli, akışkan modern bir toplumda yaşanan bir hayattır (Bauman, 2020b: 7-8). Bu yaşam tarzı, uzun vadeli taahhütlere ve bir topluluğa ait olma hissinin oluşmasına hiç alan bırakmaz. Sürekliliğin ve geleneklerin mantığı geri planda kalmışken, sürekli değişim halinde olmak ve yeni mekanlarda yeni insanları keşfetmenin hazzı “bağımsız kişilerin”, gezgin vatandaşların yani akışkan modernliğe ait insanların ayrıcalığı haline gelmiştir (Bauman ve Donskis, 2000: 196). Bir yerde geçici olarak bulunmak ve o yeri tanımak, oraya ait olmamak ya da geçici aidiyetler ile öyle ya da böyle oranın yerel yaşamına sıkışmış olmamak bu çağın temel özelliğidir (Franklin ve Bauman, 2009: 82). Yerel olanlar “bizim gibi insanlar” ile “yerel olmayanlar” yabancılar, dışarıdan gelenler vs. arasında çizilen bir ayrım, verili bir coğrafi alanda yaşayanlara ait kültürün bir parçası konumundadır (Urry, 1999: 106). Akışkan yaşam “yerellikten ve geçmişten öylesine koparılmış ve habire, öylesine baş döndürücü bir hızla koşturuyor ki, kök salamıyor, başlangıca dönemiyor; bir günden ertesine ayakta kalabilmekle yetiniyor. Bu hız ve değişkenlik içinde, istikrarlı ve tutarlı kişisel ve toplumsal geçmiş içinde kök salıp durma arzumuz, geçmişimizin fiziksel ve toplumsal zeminlerini ve duygusal bağlarımızı yok eden büyümeye duyduğumuz arzuya; bize sağlam bir kimlik sağlayacağını umduğumuz etnik, ulusal, sınıfsal gruplara olan bağlılığımız, kimliklerimizi tüm dünyaya yayan gündelik hayatın uluslararasılaşmasına; yaşamımıza

yardım edecek berrak ve sağlam değerlere duyduğumuz arzu, tüm değerleri karmakarışık eden modern hayatın ve deneyimin sınırsız imkanlarına bırakıyor (Berman, 2013: 56-57).

Akışkan yaşam, hayatı tüketmektedir. Dünyayı tüm canlı ve cansız parçalarıyla tüketim nesnelere dönüştürür. Yani kullanıldıkları esnada kullanışlıklarını (ve dolayısıyla parıltıları, cazibeleri, ayartıcı güçleri ve kıymetlerini) kaybeden nesnelere dönüşürler. Bu nedenle akışkanlıkta sadakatin değil, her an tetikte olmanın yattığını unutmamak zorundayız. Akışkan modern dünyada sadakat, gurur değil utanç kaynağıdır (Bauman, 2020b: 17). Akışkan yaşamda sürekli, beklemeden ilerlemek durumundayız. Değişimin ve ilerleyişin yönüne karşı koymadan, hiçbir yerde durağanlaşacak, yaşamınızda sahip olduğumuz şeylere, tanık olduğumuz durumlara veya karşılaştığımız insanlara hatta kanaatlerimize veya dünya görüşümüze takılacak kadar uzun kalmadan ilerlemeliyiz (Bauman, 2020b: 12). Akışkan yaşamda, geleceğe dair uzun planların, insanlarla kurduğumuz kalıcı bağların bireyin hayatında sadece bir engel konumunda olduğunu; kesinliklerin ve net çerçevelerin hayatın her alanında silikleştiğini ya da yok olduğunu Bauman (2001: 124) şöyle ifade eder;

"Yolculuklarınızı çok uzun planlamayın, yolculuğunuz ne denli kısa olursa onu tamamlama şansınız da o kadar büyük olur; molalarda karşılaştığınız insanlarla duygusal bağlar kurmayın, onlarla ne kadar yüzeysel ilişkiler kurarsanız onlardan ayrılarak yola devam etmeniz de o kadar kolay/maliyetsiz olacaktır; insanlara, mekânlara ve amaçlara çok fazla bağlanmayın, bunların ne kadar süreceğini ya da sizin taahhüdünüze ne kadar değdiğini bilemezsiniz; elinizdeki kaynaklara sermaye gözüyle bakmayın, tasarruflar çok çabuk değer yitirir ve bir zamanlar göklere çıkartılan "kültürel sermaye" bir anda kültürel borca dönüşebilir. Hepsinden önemlisi de mutluluğunuzu ertelemeyin; tabii bu elinizde ise. Neye sahip olmak istiyorsanız onu şimdi elde etmenin yollarına bakın. Çünkü bugün aradığınız mutluluğun yarın da hâlâ mutluluk verici olup olmadığını bilemeyeceğimizden beklemek vakit kaybıdır"

"Bekleme"nin kirli bir kelime haline geldiği bir çağda yaşıyoruz. Giderek herhangi bir şey için bekleme zorunluluğunu (olabildiğince) yitirdik ve yeni, favori sıfatımız "hemen" oldu. Artık en temel ihtiyaçlarımıza, günlük rutinlerimize ve hatta ilişkilerimize dahi uzun zamanlar ayıramıyoruz. Zamanla yarıştığımız bir çağda akışkan yaşamın üyelerinin artık hiçbir şeyi beklemeye vakti yok (Bauman, 2011b :16). Akışan modern dünyanın sakinlerinin büyük çoğunluğu için vakit kaybı olan, uyumu dert edinmek, kurallara bağlı kalmak, değiştirilebilir ve kısa vadeli fırsatlar dalgası yerine teamüllere uyup süreklilik fikrine sadık kalmak gelecek vaat eden seçenekler değildir. Başka bazı kimseler tarafından benimsenmeleri durumunda, bunlar anında toplumsal yoksunluğun belirtileri ve başarısız bir hayatın, mağlubiyetin, daha düşük değer, beceriksizliğin damgası olarak algılanıp söz konusu insanlar bir kenara ayrılacaktır (Bauman, 2020a: 68). Akışkan yaşamda bireyden beklenen

sabitlikler, kalıcılıklar ve bağılılıklar değildir. Bunun yerine hızlı değişimlere anında uyum sağlayabilen bireyler olmamızdır; duygulara, düşüncelere, insanlara bağlanmayan yani akışta olan.

Bauman'a (2018: 114-115) göre, modernite öncesi hayat, doğadaki canlılar hariç her şeyde ebediyetin günbegün deneyimlenmesi idiye, akışkan modern hayat günbegün her şeyin geçiciliğinin deneyimlenmesidir. Dünyada hiçbir şey, değil ebedî olmak, kalıcı da değildir. Bugün yararlı ve vazgeçilmez görünen eşya, birkaç istisna dışında, yarının atığıdır. Hiçbir şey gerçekten zaruri, yeri doldurulamaz değildir. Doğarken üstünde ölümün damgasını taşımayan hiçbir şey yoktur; üretim bandından geçen her şeyin üstünde “son kullanma” tarihi bulunur; (gerektiğinde) yıkılabileceği izni alınmayan inşaatlara izin verilmez, geçerlilik süresi ya da gelecekte vuku bulabilecek tehlikelere bağlı olarak feshedilebileceği yazılmayan sözleşmeler imzalanmaz. Hiçbir adım, hiçbir seçim nihai, geri dönülmez değildir. Hiçbir taahhüt dönüşü olmayacak kadar uzun sürmez. İnsan yapısı olan ya da olmayan her şeyden vazgeçilebilir, ikinci bir kararla değiştirilebilir. Akışkan modern dünyanın sakinlerinin, onların tüm emeklerinin ve yaratılarının üstünde bir hayalet, ıskartaya çıkarılma hayaleti dolaşmaktadır. Akışkan modernite fazlalıkların, ıskartaların, atıkların ve atık tasfiyesinin uygarlığıdır.

Bauman (2008: 1-4), modern dünya üyelerinin karşı karşıya olduğu güvensizlik ve belirsizliğin altını çizmek için “akışkan zamanlar” terimini kullanmaktadır. Küreselleşmiş bir dünyanın başlıca getirisi -istikrarsızlık, belirsizlik ve korku ile işaretlenmiş- “katı” aşamadan “sıvı” aşamaya geçiştir. Bauman'ın perspektifinde akışkanlık; bireylerin, davranış, rutin vb. gibi sosyal formların uzun süre varlığını koruyamadığı sürekli değişen bir çevreyle baş etmek zorunda kalmaları, kolektifliğin azalmasıyla birlikte bireyselliğin artışı, toplumun bir yapıdan ziyade ağ olarak değerlendirilmesi, uzun vadeli düşünmenin ve planlamanın çöküşü, bireylerin özgür seçimler yapabilmesi; fakat bütün sonuçlarına da kendilerinin katlanmasıdır.

Akışkan bir modern toplumda, bugün bize kesin ve doğru görünenler yarın anlamsız, garip ya da talihsiz birer yanlış haline gelebilir. Bunun gerçekleşebileceği şüphesini taşıyoruz. Dolayısıyla evimiz sandığımız dünyamız gibi sürekli değişime hazır bulunmak zorunda olduğumuzu hissediyoruz. Akışkan modern dünyamız sürekli hareket halinde olduğundan, yerimizde durmaya, bir yere bağlanmaya çalıştığımızda (Bauman, 2012a: 7-8) dahi belirsizlik ve huzursuzluğun bilinmez akıntılarında olduğumuzu (Berman, 2013:146) üzerinde durduğumuz zemin zeminin ayaklarımızın altından kaydığını hissediyoruz. Bu anlamda

akışkanlık insanın dünyasını kesintiye uğratan yeni ve beklenmedik olan her şey, sürekliliği kıran, kesen ve onu parçalara ayıran, yalçın bir dehşete maruz bırakan bir apansızlık olarak deneyimlenmektedir (Ellis, 2012: 72). Akışkan dönem de bireylerin belirsizlik algılaması, onların yeteneklerini, insan ilişkilerini ve planlarını etkilemektedir. İş yaşamındaki süreksizlik ve esneklik koşulları, bireylerin yaşam siyasetinde de kısa vadeli ve gelip geçicilik temalarını ön plana çıkarmaktadır. Kişiler arası ilişkilerde uzun vadeli taahhütler ve sorumluluklar değer kaybetmektedir. Güvencesizlik, türlü toplumsal mevkilerin ve statülerin istikrarsız olduğu, kimsenin ayrıcalıklı olmadığı bir dünya tablosu çizmektedir. Böylesi belirsiz bir dünyada kararsız yaşam stratejileriyle birlikte bireyler, umutla korkunun karışımı hislere sahiptirler. En rasyonel olan beceri, esnekliktir; yani farklı beceri ve alışkanlıkları öğrenebilme, unutabilme ve dünyanın değişimine ayak uydurabilmektir. Anlaşılabacağı üzere akışkan dünyada birey, belirsizliğe uyum sağlamaya çalışan bir karakteri ifade eder. Bireyselleşmiş toplumda akışkan birey karakter tipi belirsizlikler içinde kesinlikler arayan, planlar yapamayan, bağlılıklar oluşturmamayan bir nitelik taşır (Başer, 2013: 128, 130). Bu kültürde ve bu kültürün değer verdiği, teşvik ettiği hayat stratejilerinde ideallere pek az yer vardır. Uzun erimli, çok uzaklarda olduğu bariz hedeflere küçük adımlarla, sabır ve çabayla ulaşmayı gerektiren ideallere daha az yer vardır (Bauman, 2018: 137).

Akışkan bir modern toplumda üyeler, kendi haline terk edildiğinde sürdüremeyecekleri şeyi onlar için sürdüren, karmaşalar karşısında köklerini, amaçlarını ve düzenlerini onlar adına belirli ölçülerde koruyan sabit bir referans noktası bulamazlar (Bauman, 2020b: 45). Bulsalar dahi, ne yaparlarsa yapsınlar sahip oldukları şeyler, karşılaştıkları durumlar ve tanıdıkları insanlar nefes kesici bir hızla kaymaya ve yitip gitmeye devam edeceğinden onları bırakmak zorundadırlar (Bauman, 2020b: 12). Değişimin sürekli ve aralıksız olduğu bu gerçeklikte hiçbir kriter sağlam kalamayacağı (Bauman ve Donskis, 2000: 202) gibi davranışların alışkanlıklara ve rutinlere dönüştürme fırsatı dahi bulamadan hızla değiştiği akışkan bir modern toplumda, kriterler yükümlülüklerle, beceriler engellere dönüşür (Bauman, 2020b: 7-8). Pratikler akışkanlığa, kendiliğinden işleyişe hatta reflekse döktüklerinde işlevlerini en iyi şekilde görmüş olurlar. Kendini hızlı değişimlere karşı - artık ulaşılabilir ya da uygulanabilir olmasa da- gelenekten yana konumlayanlar, tahmin edilmedik, alışılmadık veya hızla değişen durumlarla baş edebilme yeteneklerini kaybeder, başarısız olurlar (Hobsbawm ve Ranger, 2006: 4,10). Eğer yeni bir şey inşa ediyorsak, inşaat

alanını temizlememiz şart. Yeni bir başlangıcın büyüğü, eski düzene duyulan tiksintiden doğar. (Bauman ve Obirek, 2018: 192).

Akışkanlık toplumsal yapıda sürekli değişimleri ifade eden bir kavramdır. Toplumsal yapıyı oluşturan bireyler, gruplar, ilişkiler, kurumlar vb. herhangi bir güç ya da kuvvet karşısında değişime karşı koymazlar. Değişimlerin sürekliliği ve hızı beraberinde bazı riskler ve belirsizlikler getirir. Şimdiye ve geleceğe dair belirsizlikler bireylerin sağlam bir dayanak ve güvenlik ihtiyaçlarını zorunlu kılsa da bu noktada bireylerin değişmeden kalabilmeleri adına tutunacak sabit bir referans noktaları da yoktur. Çünkü akışkanlıkta yapılar uzun süre formlarını koruyamazlar. Hızlı değişim ve bu belirsizlikler insanların tüm ilişkilerini, planlarını, hayat tarzlarını ve en önemlisi de aidiyet algılarını etkiler. Aidiyet bireyin kendisinden daha büyük bir bütünün parçası olduğunu hissetmesini sağlayan dayanaktır. Böyle bir dayanaktan yoksun kalan birey, en içkin duygusunun uzağında yalnız yaşar.

2.2. Geleneksel Toplumlardan Günümüze Kimlik İnşası

Kimlik kavramı, geçmişli olmayan tarihsiz bir kavram değilse, onu, belirli bir tarihsel bağlama oturtmak gerekir. Kimlik olgusunun tarihsel-sosyal bağlamdan bağımsız evrensel antropolojik bir geçerliğinin bulunmadığını belirten Gauchet'nin (2002b) düşüncesi de kimliğin tarihte yerleştirilmesi gerektiği şeklindedir. 1960'lardan itibaren azınlıkların yükselişi ve bireyleşmenin önem kazanması, üzerinde en çok durulan hususlar olarak dikkati çekmektedir. Kimlikler bir inşa ürünü olarak nitelendirildiğinde bu inşa, geçmişe ait her şey silinerek boş bir levha üzerinde bireysel aktörlerin keyfi taleplerine göre gerçekleştirilen bir etkinlik değildir. Kimlik olgusu, tarihsel bir nitelik taşır. Kimliklerin, bireylerin özneliliğiyle ilgili boyutlara sahip olması bunun aksini göstermez, zira bizzat bireyin kendisi de tarihsel bir inşa olarak görülebilir; zaman ve mekana aşkın, “her türlü sosyal ve tarihsel bağlamdan bağımsız evrensel antropolojik bir geçerliğinden” söz edilemez. Bu perspektifte, çeşitli yazarlar kimliği modernliğin bir ürünü olarak görmektedir. Ibanes'in (1989) belirttiği üzere, insanın en genel biçimde kendi kendini tanımlaması, bizim çağımızda ve modern toplumda, insanın rasyonel nitelikli eylemlerinden hareketle kendi kendini belirleme kapasitesine sahip bir insan gibi görmekten geçmektedir. Burada, bilişsel etkinlikleri vasıtasıyla kendi kendini yöneten bir insan temsili söz konusudur; benliğe grupsal aidiyetlerin ve aidiyet grubunun diğer üyelerine referansın dışında, 'kendini bir insan' olarak temsil etme boyutunun eklenmesi,

insanda tarihsel-sosyal olarak inşa edilmiş bir ihtiyacı, özerkliğini ortaya koyma ihtiyacını varsaymaktadır (Bilgin, 2007: 45).

Kimlik olgusu çok yeni bir kavram değildir. Ancak kimlik krizi modernleşme süreci ile ortaya çıkmıştır. Bireysel ve sosyal kimlikler geleneksel toplumlarda da vardır. Ancak bu toplum yapısında kimlik sorunu, kimlik krizi, kimlik bunalımı yoktur. Bunun nedeni, geleneksel toplumlarda din, töre, akrabalık ilişkileri gibi unsurların nesilden nesile aktararak geleneksel kimliğin inşasına ve gelişimine yön vermesinden kaynaklanmaktadır. Kimlik, geleneksel toplumda bu gibi öğelerin etkisi altındadır. Kişi kendisini mensubu olduğu grup çerçevesinde tanımlamakta, kimliğini ve yaşam tarzını buna göre oluşturmakta ve sabitlemektedir. Geleneksel toplumlarda kan bağına dayalı cemaatsel kimlikler genellikle doğumla birlikte verilmektedir. Modern dönemde ise insanı çevreleyen öğelerin sayısı arttığından kimlik daha fazla devingen çok katlı bir hale gelmektedir. (Girgin, 2018: 212).

Geleneksel toplumlar kültürel bakımdan farklılaşmamış, birincil, samimi, içten ilişkilerle örülmüş homojenize topluluklardan oluşmuştur ve biraradalıkları yani diğer bir deyişle toplumsal bütünleşme gelenekler, görenekler, inanç vb. benzerlikler üzerine kurulmuştur. Bu nedenle geleneksel toplumlarda bireylerin kimlik form ve algıları da toplumsal yapı ile doğru orantılı olarak görece benzer nitelikler göstermektedir. Diğer yandan geleneksel toplumlarda değişim seyrinin yavaşlığı kimliğin daha sabit ve kararlı olmasını da sağlamıştır.

Geleneksel toplumlarda bireyin kimliği durağan, öngörülebilir olsa da modern toplumda bireyler kimliklerini değişimlere uygun olarak sürekli değiştirmek, dönüştürmek ve gözden geçirmek durumundadır. Diğer bir deyişle edinilen/atfedilen katı, değişmez ve sabit kimliklerden, daha kırılgan, değiştirilebilir ve esnek kimliklerin inşasına doğru bir geçiş söz konusudur. Bu bir kendiliğinden ve seçime dayalı bir geçişten daha ziyade bireyselliğin ve kendine ait, özerk bir hayatın da korunması adına neredeyse bir zorunluluktur. Kimliklerimizin içinde olduğu toplumsal dünya hızlı bir değişim süreci içindedir. Toplumsal kurumların ve yapıların en etkisiz sayılabilecek uyarılarla/güçlerle değişime uğradığı günümüz toplumlarında yerleşik olan her değer derinlikli bir çözülüş sürecine tabidir. Her ne kadar kimlik, yaşam tarzı, kurum vb. olgulardan hala bahsedebilsek de formları geçicilik, kırılganlık ve sürekli değişim halinde olma nitelikleri etrafında şekillenmektedir.

2.2.1. Kimlik Kavramına Dair Yaklaşımlar

Castells'e göre (2008: 12-13) kimlik, insan varlığının indirgenemez özelliği, anlam ve tecrübe kaynağı olmakla birlikte toplumsal bağlamla ilişkilidir. Söz konusu toplumsal bağlamın kararlı ve istikrarlı yapısı, kimliğin de kararlılığına işaret eder. Bu anlamda geleneksel toplumda kimlik, büyük ölçüde, grup ve topluluk içindeki üyeler aracılığıyla verilir, dışarıdan akrabalık ve din sistemleri tarafından belirlenirdi. Geleneksel kültürlerde kimlik, birey dünyaya geldiği andan itibaren görece sabitlenir ve istikrarlı gelenek yapılarına entegre edilirdi (Dunn, 1998: 52). Geleneksel toplumlar, "bireylerin belirli bir habitusa doğduğu, herkesin yerinin olduğu, bunu bildiği ve koruduğu" bir yapıdaydı (Bauman, 2000: 102). Bu yapıya içkin görece verili kimliklerde Bilgin'e göre (1994: 53) geçmişe dönük bir yan vardı; çünkü kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilirdi.

Böylelikle kimlik modern öncesi dönemlerde bütünlüklü ve tutarlı bir görünüme sahipti. Zira kimliğin, içinde olduğu sosyo-kültürel/ekonomik bağlam görece durağandır. İnsanlar gruba/kolektiviteye genellikle ömür boyu bağlı kalırlar, orada sosyalleşirler, gruplarıyla bütünleşir, üyesi oldukları grup içinde anlam üretirlerdi, kimlikleri burada oluşur, bura- da şekillenir ve genellikle ömür boyu sürerdi. Böylece kimlik, görece sabit niteliklere karşılık gelir, kararlı hususiyetler gösterir, tanımlanabilir ve tanımlayabilir bir kendilik olarak görünürlük kazanırdı (İlhan, 2013: 235). Geleneksel toplumlar, toplumsal yapılanma açısından bir soy ve kan birliği üstüne oturmaktadır. Bu toplumların yaşamını metafizik öğeler yönetmektedir. Aydınlanma çağı ile geleneksel toplumlarda, gündelik yaşamın nasıl sürdürülmesi gerektiğini belirleyen metafizik anlayışın yerini, nesnel/bilimsel düşünce almıştır. Aydınlanma, geleneksel toplum yapısının dayatmış olduğu metafizik düşüncenin yerine aklın ön plana geçtiği kesin doğruların araştırıldığı, evrensel ve sonsuz bir ilerleme şeklidir (Akça, 2011: 4).

Aydınlanma, akıl ve onun uygulama araçları olan deney ve gözlem aracılığıyla en doğru bilgilere nasıl ulaşılabileceğini, toplum yaşamı da dahil olmak üzere insan yaşamını ilgilendiren her konunun en doğru şekilde nasıl düzenlenebileceğini göstermektedir. Geleneğe dayalı anlamlandırma mekanizmalarının işlevini yitirmesi, din ve metafizik temelli bakış açısının yerine akılcılığa ve bireyciliğe yönelik bakış açısının yüceltilmesine sebep

olmuştur. Doğaya organik şekilde bağlanmış toplum yapısının dönüşmesi, yaşanan bilimsel gelişmeler, keşifler ve bu keşiflerin yaratmış olduğu etki, orta çağın din merkezli toplum yapısının sona ermesinde ve modern toplumların oluşmasında etkili olmuştur. Modernizmle birlikte, doğanın insan düşüncesinin bir uzantısı olduğu fikri, doğanın insan eylemlerinin bir nesnesi olduğu fikrine dönüşmüştür. İnsan dünyaya düşünerek anlam vermekten vazgeçmiş, onun yerine dünyayı deneysel düzlemde incelemeyi kendisine görev edinmiştir. Böylelikle doğa, insan düşüncesinin uzantısı halinden, bilim dünyası tarafından incelenen ve teknik gelişimlerle kendisini üretime açan bir nesne haline dönüşmüştür (Dunn, 1998: 53).

Tarihsel süreç içerisinde, geleneksel toplumlardan postmodern toplumlara dek her türlü alanda yaşanan köklü dönüşüm, iletişim bilimlerinden sanata, sanattan insan ilişkilerine kadar birçok ilişki biçimini dönüştürmüştür. Bu dönüşümün tam orta noktasında yer alan kimlik kavramı da bu durumdan fazlası ile etkilenmiştir. Toplumlar gelişip karmaşıklaştıkça kimlik kavramı ve onu tanımlamanın yolları da çeşitlenmiştir. Postmodern dönemin içermiş olduğu özellikler doğal olarak kimlik kavramının ele alınış yönteminin de dönüşümüne yol açmıştır. Kimlik tanımlamalarındaki kırılma postmodern toplumla başlamıştır (Girgin, 2018: 212). Postmodernitenin toplumsal dokuda temel değişiklikler yaratan bir süreç olarak kavranmasının aynı zamanda kimlik kavramıyla ilişkisinde de çok önemli içerimler taşıdığı iddia edilebilir. Çağdaş toplumsal ortamda, postmodern durumun arttığı iddia edilen etkisi, bireysel kimliklerin doğası ve nasıl şekillendikleri konusunda merkezi bir sorun haline gelmiştir. Postmodernizm bireysel öznelerin merkezileşmesine öyle büyük katkı yapmıştır ki, kimlikler sıg ve yüzeysel hale gelmiştir. Modernitenin aşınmasının, bireylerin kendilerini ve başkalarıyla ilişkilerini onun aracılığıyla kavradıkları gündelik hayatın temel yapısal özelliklerinin, -sınıf, cinsiyet, ırk, meslek ve diğerleri- üzerinde çözücü bir etkisi olmuştur. Postmodernitenin merkezlessiz öznesi artık kimliğini tarihsel ve zamansal bakımdan düşünmeyi bırakmış, bunun yerine postmodern benlik kendisini süreksiz bir varlık, nötr zamanda devamlı yeniden imal edilen kimlik (kimlikler) olarak görür (Bennett, 2018: 67-68).

Urry'e göre (1999: 292) postmodernite, modern dönemin geleneksel biçimde sabit kimlikleri yerine çok daha açık ve akışkan kimlikler getirir. Öznenin, postmodern kültürde, parçalı ve bağlantısız, coşkulu yoğunluklar değişimi halinde dağıldığı ve merkez bozumuna uğramış benliğin artık kaygı duymadığı ve modern benliğin ideal ve olağandışı başarısı olan derinlik, gerçeklik ve tutarlılığı artık taşımadığı iddia edilmektedir. Postmodern kuramcılar,

öznelerin, yığınlar haline dönüştüğünü, parçalı, kopuk ve kesintili yaşam biçiminin postmodern kültürün temel özelliği olduğunu savunmaktadır. Bu kuramlarda, kimlik oldukça kararsızdır ve kimi postmodern kuramlarda tümüyle gözden yitmiştir.

Geleneksel toplumlarda insanının verili bir habitusa doğması gibi, ilişkilerin de verili halde geliyor olması söz konusuydu. İnsanlar doğduğu ailede, akraba çevresinde, köyde ve cemaatte ilişki kurmuyordu. Kendilerini bilmeye başladıkları anda birlikteliklerini tamamen verili halde buluyordu ve ölene kadar bunu neredeyse olduğu gibi koruyor ya da üzerine çok az şey ekliyordu. Tanışmak ve tanış olmak, dostluklar kurmak geleneksel insan muhayyilesinde ilişki kavramına tekabül eden bir şey değildi. Geleneksel grup yaşamında muhataplar, insanlar kendilerini bildiğinde oradaydılar ve ölene kadar da orada kalırlardı (Hazır, 2017: 238). Geleneksel toplumlarla akışkan modern dünyanın sakinlerinin farklılaştığı yer tam da burasıdır. Akışkan yaşamın üyeleri kimliklerinin komünal referanslarını hareket halindeyken arıyor, inşa ediyor ve bir arada tutuyor, benzer şekilde mobil ve hızla hareket eden gruplarla eşleşmeye çabılıyor, onlarla fazla uzun sürmeyen anlık birliktelikler peşinde koşup, bu tür ilişkiler kurmaya ve onları hayatta tutmaya çalışıyoruz (Bauman, 2012a: 38). Hayatın akışkan modern sahnesinde kimlikler, müphemliğin belki de en yaygın, en akut, en derinden hissedilen ve en zahmetli tecessümleridir (Bauman, 2020a: 44).

Modern kimliklerin, geçmişin sınıflı toplumlarındaki kategorik ayrımlardan daha akışkan olduğunu söylemek adet haline gelmiştir. “Akışkan” kelimesi uyum sağlayabilen anlamına gelebilir. Ancak başka bir bağlamda, akışkan, kolaylığı çağrıştırır; örneğin akışkan hareket, karşısına engel çıkmayan bir harekettir. Her şey bizim için akışkan hale geldiğinde herhangi bir şeyle olan bağımız da yüzeyselleşir. Artık esneklik ve akışkanlık yüzeysellik ile iç içe geçmiştir (Sennett, 2008: 77). Modernliğin başlarında "isnat" toplumundan "başarı" toplumuna (yani, insanların kimlikleri içerisine "doğdukları" bir toplumdan, kimlik oluşumunun insanların görevi ve sorumluluğu olduğu bir topluma) geçişten bu yana, "kimlik" önemli bir mesele ve ilgi çekici bir iş olarak kalmasına rağmen, artık başka yaşam donanımlarının kaderini paylaşıyor: Belirlenmiş bir yönden kesinlikle mahrum; artık arkasında katı ve yok edilemez izler bırakmayan kimliğin bundan böyle kolayca çözülmesi ve farklı şekillerdeki kalıplara girmeye uygun olması bekleniyor ve tercih ediliyor. Vaktiyle "yaşamın bütününe" dair bir proje olan kimlik, anın bir özelliğine dönüştürülmüştür artık. Vaktiyle tasarlanan kimlik, artık "sonsuz dek devam etmek üzere inşa edilmez" aksine

sürekli olarak bir araya getirilmesi ve parçalara ayrılması gerekir (Bauman, 2011b: 25). Günümüzün gelişmiş toplumları da insanları birbirinden farklılaştıran şeyleri ve 'ben' olarak kimliklerini yüceltmektedir. Çağdaş değerler sisteminde, 'ben'in kimliği', 'biz' in kimliği'nden üstün tutulmaktadır (Bilgin, 2007: 55).

Bireylere geleneksel olarak atfedilmiş, ırk, toplumsal cinsiyet toplumsal sınıf, vatan, doğum yeri, memleket gibi mensubiyetler (sosyal aidiyetler) akışkan yaşamlarda artık giderek daha önemsiz hale gelmekte, sulandırılmakta ve değiştirilmektedir (Bauman, 2020a: 35). Modern toplumun kültürel başlangıcı ile geleneksel grup yaşamının görece gerilemesi sonrasında bir sorun haline gelen kimliğin oluşum odağı, bireyin iç yaşamına kaymış, grup bağları zayıfladıkça bireyler giderek kolektif bağlılık ve yapılarla daha mesafeli hale gelmişlerdir (Dunn, 1998: 53). Bugünkü kimliğimizi oluştururken geçmişimiz hakkında kendimize anlattığımız hikayelerin tanınması sorunudur bu (Morley ve Robins, 1997: 130). Şayet bağlılık özellikle de bir kimliğe bağlılık anlamsız hale gelirse, ilk ve son kez seçilmiş olan yegane kimlik bağlantılar ağıyla değiştirilir. Fakat bunu yaptığımız anda, bağlanmak ve bu bağlılığı güvenilir kılmak her zamankinden daha zor (aynı zamanda daha rahatsız edici, hatta korkutucu) görünür. Artık bağlılığın işe yaramasını sağlayabilecek becerilerden de yoksunuzdur (Buaman, 2020a: 43-44).

Birey için sürekliliğe, sabitliğe dayanan bir dünya tasarımının kendi başına bir sorun teşkil etmemesine karşılık (Ellis, 2012: 73) olarak hızlı ve dengesiz değişimlerle dolu değişken dünyamızda, yerleşik alışkanlıklar, sağlam bilişsel çerçeveler ve sabit değer tercihleri (Bauman, 2012a: 101), belirli bir anlayışın kendi bütünlüğünü korumasına ve değişmeksizin dönemin tamamına yayılmasına izin verecek kadar süreklilik taşımayan bir zamanın (Halbwachs, 2007: 55) içinde birer handikaba dönüşür. Hızla yol alan ve gitgide hızlanan bir dünyada, farazi sürekliliklerine dayanarak yararlılık iddiasında bulunan referans çerçevelerine artık güvenemeyiz. Şüphesiz onlara ne güvenir ne de ihtiyaç duyarız. Olabildiğince katı ve inatçı olan bu çerçevelerin aynı zamanda son kullanım tarihi geldiğinde eski içerikleri temizleyip onlardan kurtulmaları da zordur. Geçici fırsatlar ve kırılğan tahvillerin cesur yeni dünyasında, eski katı ve müzakere edilmez kimlikler de tek kelimeyle başarısız olacaklardır (Bauman, 2020a: 38-39). Dolayısıyla da artık mesele, bir kimliğin nasıl inşa, icat ve keşfedileceği, nasıl toplanabileceği değil, bunun çok bağlayıcı, sıkı olmasının - vücuda yapışmasının- nasıl önleneceğidir. Sıkıca inşa edilmiş ve dayanıklı bir kimlik arık

kazanç olmaktan çıkıp borç, yükümlülük haline gelmiştir. Akışkan hayat stratejisinin özü kimlik inşası değil, sabitlemekten kaçmaktır (Bauman, 2001: 122).

Kişi zamanla aidiyet ve kimliğin alinyazısı olmadığı, ömür boyu garanti sağlamadığının, fazlasıyla müzakereye açık ve vazgeçilebilir şeyler olduğunun, kendi kararlarının, attığı adımların, eyleme biçiminin hem aidiyet hem de kimlik için hayati faktörler olduğunun farkına varır. Başka bir deyişle, aidiyet alternatifsiz bir koşul olarak kaldığı sürece bir kimliğe sahip olma düşüncesi söz konusu olmayacak ya da özlem olarak kalacaktır (Bauman, 2020a: 20). Kimliğe duyulan özlem, akışkan yaşamda kendisi de muğlak olan güvenlik duygusundan beslenir. Kimliğe giden yol, özgürlüğe duyulan arzu ile yalnızlık ve çaresizlik korkusuyla güvenliğe duyulan ihtiyaç arasında sonu gelmez bir mücadeledir (Bauman, 2020b: 44). Kısa vadede ne kadar canlandırıcı olursa olsun, henüz denenmemiş bir tecrübenin vaatleri ve belirsiz önsezileriyle ne kadar dolu olursa olsun, kötü tanımlanmış bir boşlukta, inatçı ve rahatsız edici bir “ne o ne de bu” konumunda desteksiz süzölmek uzun vadede sinir bozucu ve endişe uyandırıcı bir durumdur. Öte yandan, sonsuz ihtimaller arasında sabit bir pozisyon da cazip bir seçenek değildir. Serbest süzölen yükümsüz bireyin popüler kahraman sayıldığı şu akışkan modern zamanlarda sabit olmak, esnemez ve geri dönülmez bir biçimde tanımlanmak gitgide daha çok eleştirilen bir özelliktir (Bauman, 2020a: 41).

Akışkan bir modern yaşamda özgürlük, kişinin kendi kimliğini seçme, kişisel tercihlerine göre imge ve onlara eşlik eden duyarlılıkları benimseme özgürlüğüdür. Kimlikler tüketim nesneleri ve kaynakları yoluyla şekillendirilen, sabit olarak tanımlanamayan, bunun yerine oynanıp değiştirilebilen daha akışkan bir inşa olarak görülür (Bennett, 2018: 69-70) ve bu noktada gerçek sorun kimliğin nasıl inşa edileceği değil bunun nasıl korunacağıdır. Kumda ne inşa ederseniz edin bu bir kale olmayacaktır. Çölvari bir dünyada ayak izleriyle bir yol yaratmak zor bir iş değildir; zor olan şey, bu yolu belli bir süre sonra tanınabilecek şekilde muhafaza etmektir. Kimlik(ler) akışkan bir modern yaşamda, sağlamlıklarını, kesinliklerini ve sürekliliklerini yitirdiler. Dayanıklı nesnelerden oluşan dünyanın yerini “anlık kullanım için tasarlanan dayanıksız ürünler dünyası aldı”. Böyle bir dünyada kimlikler tıpkı bir kostüm değiştirmek gibi -bir süreliğine- benimsenebiliyor ve atılabiliyor (Bauman, 2001: 120-121).

Her toplumsal yapıya özgü ilişkiler ve bu ilişkilerin temsil ettiği birey değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla insandan ve insan benliğinden ayrı düşünemeyeceğimiz kimlik

de öyledir. Her dönem kimlik varlığını korusa da kimlik oluşumuna zemin hazırlayan nitelikler değişkenlik göstermiştir. Tarihsel süreç içinde kimlik daha bütünlüklü ve kararlı bir yapıdan, müphem, istikrarsız ve parçalı bir forma dönüşmüştür.

2.2.2. Akışkan Yaşamda Kimlik İnşası

Geleneksel toplumun çözülmesinden sonra istikrarlı ve yinelenen kurumların ve davranış kalıplarının yeni bir zeminde yeniden ortaya çıkması söz konusu olmamıştır. Tasfiye artık sistemden kişisel yaşam deneyimlerine, makro düzeyden mikro düzeye kadar uzanmaktadır ve bütünü altüst edebilecek kolektif bir tepki için gerçek bir olasılık da yoktur. Hepimiz, katı modernitenin bıraktığı giderek daha gözenekli hale gelen sınırları kolaylıkla aşan, geçiciliğe süreklilikten daha fazla değer veren, kalıcı bireysel benlik duyguları erozyona uğramış, göçebe, bölge dışı bireyleriz (Jay, 2010: 80).

Birey olarak kim ve ne olduğumuz gerçeği her zaman ve zorunlu olarak içinde yaşadığımız dünyanın sonucudur (Elliot ve Lemert, 2011: 43) ve bizler de dünyanın kırılganlığının, geçiciliğinin ve riskliliğinin her zamankinden daha fazla farkındayız (Jay, 2010: 101). Yaşamlarımızın, teknoloji temelli küreselleşme ve kapitalizmin dönüşümü tarafından yeniden şekillendirildiği mevcut sosyal koşullarda, en önemli şey, bireyin özel bireyselliği değildir. Giderek belirginleşen şey, insanların bireysel anlatım ve arzularını sembolize ederek, kimlik ve kültürel biçimlerini nasıl yarattıkları ve belki de tüm bunların ötesinde, kimliklerin yeniden keşfedilme ve anında dönüşme hızıdır (Elliot ve Lemert, 2011: 76).

İhtiyacın anında giderilmesine ve “şimdi”ye ayarlı bir yaşam, hızlı değişimlere ve yeni durumlara uyum sağlamayı zorunlu kılmaktadır. Yani "kullan at" becerisini. Bu beceri aynı zamanda değerlerin, hayat tarzlarının, istikrarlı ilişkilerin, şeylere, binalara, yerlere, insanlara ve eyleme ve olma konusunda öğrenilmiş tarzlara bağlılığın da atılabilmesi anlamını taşıyordu. "Geniş toplumdaki hızlandırıcı atılımın bireyin sıradan günlük deneyimi" ile çatışmaya girişinin dolaysız ve elle tutulabilir biçimleriydi bunlar. Daha yavaş değişen bir toplum hayatı ile karşılaştırıldığında anlık kurulup dağılması gereken bir hayat bireyleri “atılabilirlikle, yenilikle, şeylerin hızla işe yaramaz hale gelişi ihtimaliyle başa çıkmaya zorluyordu" (Harvey, 2006: 319). Bugün toplumsal gerçekliğin geçmişle karşılaştırılmaz bir hızda değişmesi, onu sürekli bir “oluş” modunda tutmaktadır. Paralel olarak “kimlik” de

sürekli değişim yasasına tabidir. Bu bakımdan kimlik sabit ve bitmiş bir kendilik olmaktan çok tamamlanmamış bir “oluş” sürecidir. Dolayısıyla kimlik/ler ancak devamlı bir yeniden müzakere sürecinde var olmaktadır. Kimliğin oluşumu ve yeniden oluşumu hayat boyu sürmekte, asla tamamlanmamaktadır. Hayatın hiçbir noktasında kimlik “nihai” değildir, devamlı değişim halindedir. Değişim halindeki toplumsal gerçeklikle uyumlu olarak açık uçlu, istikrarsız, dağınık ve olumsaldır, daima şu ya da bu biçim altında eklemlenme sürecinde olup, sürekli müzakereye tabidir (Bauman, 2010: 16- 21; akt. İlhan, 2013: 234).

Postmodern dönemde kimlik, ulaşılması gereken bir hedef değil, bir süreliğine refakat edilen sonrasında terk edilen bir yol arkadaşına benzer. Değişken, parçalı, dağınık ve değişimlere açıktır (Girgin, 2018: 212). Kalıcı ya da edinilmiş kimliklerden söz etmek yerine, hepimizin zorunlu olduğumuz için ya da seçerek sürdürdüğümüz, asla sonu gelmeyen, daima yetersiz kalan, bitmemiş ve açık uçlu bir etkinlikten, kimlik edinmekten söz etmek, küreselleşen dünyanın gerçekliklerine daha uygun olacaktır. Günümüz akışkan çağında daha çok aranan "kimlikler", "giysi değiştirir gibi benimsenebilen ve çıkarılıp atılabilen" kimliklerdir (Bauman, 2005: 184, 188).

Akışkan yaşam benliği bir arada tutan mekanizmaları (aile, ilişkiler, arkadaşlıklar vb.) zayıflatmış, ortak değerler ve toplumsal simgeler artık bireyi tanımlamaz hale gelmiştir. Ayrıca güvensizlik ve kaygı ekseninde yaşanan polarizasyon bu ortaklıkları ortadan kaldırmakta, düşünsel, fikirsel ve yaşamsal ayrılıklara neden olmaktadır. Her bir değerlin kararlı hususiyetini kaybettiği akışkan yaşamda birey geçici ilişkilerin, zayıf bağların, belirsizlik ve hızlı değişimlerin getirdiği koşullar altında desteksiz, korunaksız yani tek başına kalmıştır. Kendisini tanımlamak, daha az derinlikli ilişkilerini düzenlemek, değişimlere uygun olarak hayatına yön vermek ve tüm bunların sorumluluğunu da yine birey üstlenmek durumundadır. Hızla değişen koşullar karşısında tutarlı bir kimliğe sahip olmak, kendini bir bütün olarak görmek neredeyse imkansızdır ve bireyler geçici, anlık ve dayanıksız kimliklerin toplamından oluşmaktadırlar.

2.2.3. Kolektif Kimliklerin Parçalanışı: Habitustan Uzaklaşma ve Ben Odaklı Kimlikler

Kollektif kimlik, belirli bir alanda kök salmış birtakım grupların diğer gruplardan farklarını ortaya koyma, vurgulama talebidir. "Bir grup bireyin, kendilerini tanımak ve ilgileri, mekanları, sosyal ilişkileri grup halinde işlenebilen, yönetilen, doğrulanabilen bir grup oluşturmak için geliştirdikleri bir eğilimdir" (Ben Mabrouk, 1992; akt Bilgin, 1994: 53). Kollektif kimlik, bir süreci yansıtır. Bir komünitenin kimliği, diğer komünitelerle ilişki içersinde ve zamanla değişir. Hiçbir komünite, tek başına ve zaman-mekan dışı bir tözsel kimliğe sahip değildir. Nasıl ki bireysel kimliklerin oluşumu ancak kişiler arası ilişkiler bağlamında mümkünse, kollektif kimliklerin oluşumu da komüniteler arası ilişkiler bağlamında söz konusu edilebilir. Kollektif kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır; çünkü kollektif kimlik, birtakım semboller, anılar, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kollektif bellekten hareketle inşa edilir. İnsan toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanır, bu geçmişi belleğine işler (Bilgin, 1994: 53) ve bu topluluklar içinde her insan "kendi çerçevesi içinde, heveslerinin nereye kadar gidebileceğinin, hangi noktadan sonra bir isteği olmayacağını belli belirsiz biçimde farkındadır ve sınırlar içinde özgürdür. İnsanların yazgılarından hoşnut olmalarını sağlayan, ama bu arada onları yazgılarını iyileştirmeleri yolunda yüreklendiren işte bu görece sınırlandırma ve ondan doğan ılımlılıktır. Birey bu koşullar içinde umutsuzluğa kapılmaz çünkü sahip olduğu şeyi sevdiği ve tüm tutkusunu sahip olmadığını aramak uğruna tüketmediği için, zaman zaman imrendiği yenilikleri bulamamakla birlikte aynı anda her şeyin eksikliğini de hissetmiyordur. İstediklerinin önemli bir bölümü ondadır. Mutluluğun dengesi bir kararda kalır, çünkü belirlenmiştir ve onu bozmaya birkaç hoşnutsuzluk yetmez" (Durkheim, 2013: 252,253).

Bir benlik anlatısı olarak kimlik, zaman içinde sosyal bağlamlarla etkileşim yoluyla sürekli olarak yeni anlamlar ve biçimler kazanan dinamik bir süreçtir. Değişim ve süreklilik arasındaki bu etkileşim hem geçmiş hem de şimdiki deneyimleri aynı zamanda gelecekteki beklentileri de kucaklayan bir süreci içerir. Bu şekilde bireyler belirli bir toplumsal çerçevede kimliklerini aktif olarak kendi içlerinde inşa ederler. Bu sosyal çerçeve hem geçmiş hem de bugünü içerir. Geçmişle ilgili toplumsal çerçevede Bourdieu'nun (1990) habitus kavramı yararlıdır (Ghorashi, 2003: 63).

Corcuff'a (2016: 382) göre, "Pierre Bourdieu'nun (1990) kalıcı ve aktarılabılır yakınlıklar sistemi olarak tanımlanan habitus kavramı, kolektif kaynaklardan ve zorlamalardan doğmuş bireysel bir tekilliği düşünmeye imkan verir. Bir birey tarafından içselleştirilmiş sosyal olarak inşa edilmiş şemaların konfigürasyonu tek bir defada kişinin bütünlüğünü ve devamlılığını yapılandırır". Habitus nesnelleştirilmiş geçmiş veya bireyleri kontrol eden bir alışkanlıklar sistemi olarak, kimlik oluşturma sürecine kimliğin sürekliliği ve değişimdeki kalıcılık çerçevesinde belirli bir boyut kazandırır. Habitus kavramını kimlik kavramına uygulamak iki noktayı gündeme getirir. İlk olarak, insanlar kimliklerini özgürce değiştirmezler. Bu değişiklik geçmiş ve şimdiki ortamların her ikisini de içeren müzakereler yoluyla gerçekleşir. İkincisi, insanlar kimliği her zaman bilinçli olarak seçmezler. Habitus bu şekilde çalışır; insanların davranış ve düşünme biçimlerine yön veren köklü şemalardır (Ghorashi, 2003: 64). Bourdieu'a göre (1990: 56) habitus:

"Habitus, ürünü olduğu tüm geçmişin aktif mevcudiyetleridir. Bu nedenle dış belirleyicilere göre eylemlerimize göreceli özerkliklerini veren şey şimdiki zamandır. Bu özerklik yasalaştırılan ve eyleme geçirilen geçmişin özerkliğidir. Birikmiş sermaye işlevi görerek tarih temelinde tarih üretir ve böylece bireyi kendi içinde bir dünya haline getiren değişimdeki sürekliliği sağlar"

İnsanlar davranış ve düşünme biçimlerine yön verecek bir gruba ve olumlayacakları bir tür kimliğe ihtiyaç duyarlar. Modernite bağlamında kimliğin bu olumlaması, aile, akrabalık temelinde formüle edilerek gerçekleştiriliyordu. Gündelik var oluşun bu türden dayanaklı biçimleri yoluyla bireyler kim olduklarını ve diğerleriyle olan ilişkilerinin değerini anlayabiliyorlardı. Salt fizyolojik olmayan bütün insan kimlikleri ve benlikleri, kişilerin kendilerini çevreleyen dünyada iştirak ettikleri ilişkilere dayanıyordu. Postmodern dönemeç toplumsal kimliğin sabit formlarından yeni ve akışkan bir duruma ani bir geçiş yarattı. Gündelik kültürel varoluşlarını bir zamanlar şekillendiren bağlara yabancılaşan bireyler gittikçe daha fazla kendilerine yönelip, kendileriyle ilgilenir hale geldiler. Bu bakış açısından postmodernitenin ana özelliği; bireysel özneye sınıf ve geleneğin kısıtlamalarından özgürleşmiş kimlikler kurmasına imkan vererek onu güçlendirmesidir (Bennett, 2018: 68-69).

Bireyselliğin yükselişi, yaşamın tüm faaliyetlerini sıkı sıkıya çevreleyen o yoğun toplumsal ağların zayıfladığının veya koptuğunun işaretçisi olmuştur (Bauman, 2020b: 31). Yani bireyselleşme benlik kültürünün parçalanması ve farklılaşması anlamına gelir (Beck, 1998: 388). Günümüz akışkan yaşamı, kimlik arayışları, miras alınan kolektif özellikleri

canlandırarak insanı tam da aksi yöne götürmekte, biyolojiden veya gelenekten gelen şeylerin peşine düşürerek hayatın yeni bir anlamını yaratmaktan uzaklaştırmaktadır (Bilgin, 2007: 51).

İçinde yaşadığımız akışkan modern yaşamda bireysel hayatlarımız zayıf bağları olan epizodlar silsilesine dönüşmüştür (Bauman, 2020a: 21,24). Kimliği modernlikle ilişkilendiren yazarlardan Kaufmann'a göre “geleneksel topluluğa entegre olan birey, bugünkü anlamda, kimlik sorunu yaşamıyordu. Kimliklerin yükselişi, toplumun bireyselleşmesi sonucunda topluluğun çözülmesinden kaynaklanmıştır”. Bu demektir ki, günümüzdeki kimlik olgusu, özü itibariyle modernliğe ve bireyselleşmeye bağlıdır (Bilgin, 2007:48). Günümüzde evrensel bir model olarak sunulan bireysellik, kolektif amaçlardan daha değerli gördüğü bireysel amaçların ve mutluluğun gerçekleştirilmesine öncelik verir. Ancak birey, bireysel amaçlarını, kimliğini ve moralini seçme gibi riskli bir görevle karşı karşıyadır. Bu her ne kadar bireye bir özgürlük alanı sunsa da sosyal yaşamda mümkünler alanı genişledikçe, riskler de çoğalır; ayrıca sosyal gruplar arasında geleneksel karşıtlıkların hallettiği çatışmalar, artık bireye kalır. (Bilgin, 2007: 54-58).

Kişiyi, tutarlı ve bütünlüklü hususiyetini veren yerleşik toplumsal yapıların, günümüz postmodern kültürüne yenik düşmesi, başka deyişle, toplumun çözülüşü bugüne dek görülmemiş bir kişilik tipinin oluşumuna kaynaklık etmektedir. Bu yeni kişilik tipi, postmodern ben- odaklı kişilik olarak kavramsallaştırmaktadır. Postmodern ben-odaklı kişilikle kastedilen; postmodern yaşam koşulları ve yaşam dünyalarının etkisi altındaki insanların düşünme, hissetme ve eyleme biçimlerini gittikçe daha çok belirleyen yeni bir karakter yönelimidir. Hiçbir kişilik tipi çağa uygun bir yaşam modeli olarak şimdiye kadar bu denli yaygınlaşmamış ve kamusal kabul görmemiştir. Bu “kişilik”in temel inancı, güçlü bir “ben” üzerine kurulu olup, “kim olduğunu sana başkalarının söylemesine izin verme. Seni sen yapan sen olacaksın” ifadesinde cisimleşir. Hiç kimsenin, neyin iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış, sağlıklı ya da hasta, hakiki ya da yapay, gerçek ya da yanılsama olduğunu söyleme hakkı yoktur. Önemli olan tek şey, benim ben olduğum gerçeğini ben-odaklı biçimde üretmesidir (İlhan, 2013: 240). Kendi zihninde, neyi istediğine ya da istemediğine ve neyin kendi çıkarlarına hizmet edip etmeyeceğine ilişkin bir görüş geliştiren kişi, gerçekliği de belli bir şekilde sınayacaktır. Yani kendisinin gerçekliğe uygunluğundan çok gerçekliğin içinde kendisi için ne bulunduğu bakacaktır (Sennett, 2013: 287).

Funk'ın (2013: 55-61) belirttiği gibi postmodern ben-odaklı karakter özgür, spontane, bağımsız bir biçimde, kendini, kural ve ölçülerle sınırlamadan, bütün gücüyle kendi yaşamını kendisi belirlemeye çalışmaktadır. Burada önemli olan, kişinin, kendisinin belirlediği bir tarzdaki ben-odaklı bir dünya üretiminden keyif almasıdır; bu dünya hem kendisinin ürettiği ve kendisini çevreleyen gerçekliktir, hem de kişi olarak kendisi de "*Ancak kendi kendinden bir şey yaratırsan, bir şeysin dernektir*" düsturuyla yarattığı gerçekliğin bizatihi kendisidir. Ben-odaklı bir dünya yaratılmasından keyif alınması, bu toplumsal (toplumda yaygın olan) karakter yöneliminin postmodern ben-odaklılık olarak adlandırılmasının da nedenidir. Ben odaklı birey için çekici olan, yaşantıların ve yaşantı dünyalarının özgürce üretilmesi, yaşantı dünyalarına kendi belirlediği biçimde katılmaktır.

Akışkan modernite, zorunluluğu olumsuzluğa dönüştürür; yani habitusumuz, beklenenden ziyade, tesadüfi bir biçimde tecrübe edilir. Başka bir ifadeyle akışkan modern hayat, katı bir ontolojik konuma sahip değildir. Herhangi bir sabit yer çekimi merkezi olmaksızın, akışkan modern hayat, bireyin görünebilir otoritesini merkeze alır. Bu hayat, bireyleri görünür kılmak için kendi kimliklerini performe etmeye zorlar. Bazı hayatlar şüphe yok ki diğerlerinden daha akıcıdır ve bazı bireyler, kendi kimliklerini performe etmekte diğerlerine göre daha beceriklidirler (Karadeniz, 2013: 51).

Ortak değerler, anlamlar, kolektif ilişkiler etrafında kendisini şekillendiren geleneksel insanın aksine günümüz akışkan dünyasında insan tüm kuvvetli bağlardan sıyrılmalıdır. Yani akışkan hayatın insanı da akışkan olmalıdır. Çünkü sabitlikler, kalıcılıklar bireyin hızlı değişimlere uyum sağlaması önünde büyük bir engel konumundadır. Sabitlik ve kalıcılıklar bir nevi aidiyeti de zorunlu kılar. Bu nedenle koparılamayacak her derin bağ birey için bir prangadır. Durmak, beklemek bireyde bir şeyleri kaçırmış olma hissiyatına ya da yetişememe duygusuna neden olmakta ve bir hız yanılsaması yaratmaktadır. Bu nedenle çağımızın öznesi değişimlere uyum sağlamak adına parçalanmış kimliklere sahip olmalıdır. Zaten birey bu parçaları bir arada tutacak harca da sahip değildir. Çünkü toplumu bir arada tutan değerler, semboller ve simgeler birey için artık silikleşmiştir. Bu nedenle her gün kendisini yeniden kurmak ve yaratmak zorundadır. Ortaklıkların, bağlılıkların ve derin anlamlar atfedilen ilişkilerin engel olarak konumlandırıldığı bir yaşamda bireye eşlik edecek onunla değişecek, dönüşecek ve hayatı yakalayacak tek bir şey kalmıştır; kendisi.

2.3. Aidiyet, Köken/sizlik ve Evrensel Yabancılık

Giddens'a (2010: 187) göre insan ömrü kuşakların yaşam döngüsünden (birbirini izlemesinden) ayrı, bağımsız bir zaman dilimi olarak ortaya çıkar ve "yaşam döngüsü" fikri, gerçekte, bireysel hayat ile kuşakların birbirini izlemesi arasındaki bağlantılar bir kez koptuğunda artık fazla anlam taşımaz. Diğer bir deyişle gelenek ve kuşakların sürekliliği doğası gereği birbiriyle bağlantılıdır. Kuşak farklılıkları esasen modern çağdan önceki toplumlarda bir zaman hesaplama biçimiydi. Bir kuşak, bireyin hayatını kolektif bir dizi geçiş evresi içinde düzenleyen ayrı bir akran grubu veya düzenidir. Bununla beraber, modern çağda "kuşak" kavramı sadece standartlaşmış zaman temelinde giderek daha fazla anlam kazanır. Başka deyişle, sözgelimi 1950'ler, 1960'lar kuşağından söz ederiz. Zamansal ardışıklık, bu anlamda, önceki çağlara özgü kolektif geçiş süreçlerini daha az barındırır. Geleneksel bağlamlarda yaşam döngüsü, tekrarla ilgili güçlü anlamlar taşır, zira her gelenek öncülerinin bazı hayat tarzlarını büyük ölçüde yeniden keşfeder ve yeniden yaşar. Kültürel anlamlar bireyler arasındaki müzakerelerde olduğu kadar onların tükettikleri, imgeler, metinler, sözler ve nesneler aracılığıyla yaşatılır (Bennett, 2018: 95). Tekrar pratiklerinin, sadece refleksif olarak haklılaştırılabilirdikleri sürece tekrarlandığı üst modern ortamlarda anlamını yitirmesi (Giddens, 2010: 187) gelenekten de köklü bir kopuşu ifade eder. Hatta gelenekler bizi rahatsız etmeye de başlayabilir. En kötü ihtimalle görmezden gelinen gelenekler en iyi ihtimalle cehalet olarak konumlandırılır (Lovell, 1998: 3). Bir zamanlar üstünde durulan sorunlar ve fikirler yalnızca sonradan gelenler yepyeni gibi öne çıksınlar diye gözden ve gönülden uzaklaşıyorlar. Bu sürecin her alanda yoğunlaştığı görülüyor. Toplum giderek artan bir hızla daha az anımsıyor (Jacoby, 1996: 25).

Modernlik öncesi kültürlerdeki güven ilişkilerinin ana bağlamı geleneğin kendisidir. Gelenek, dinden farklı olarak, belli bir inanç ve uygulama gövdesine değil, bu inanç ve uygulamaların, özellikle zamanla ilişkili olarak düzenleme biçimine işaret eder. Gelenek rutindir ancak öylesine sürdürülen boş bir alışkanlık olmasından çok, asli olarak anlamlı olan bir rutindir. Gelenek, güveni, geçmiş, şimdi ve geleceğin güveni içinde sürdürdüğü ve bu tür bir güveni rutinleşmiş toplumsal uygulamalara, ilişkilere ve ritüellere bağladığı sürece ontolojik güvenliğe de temel bir biçimde katkıda bulunur (Giddens, 1994: 96).

Gelenek ve geleneğe içkin kültür, günlük iletişim bağlamında gelişip, kültürel belleğin işlevsel alanına dahil edilir. Diğer bir deyişle, günlük iletişim bağlamında geçmişten devralınarak geleneğin akışını oluşturur. Gelenek ve kültür bağlayıcı yapı 'olarak adlandırdığımız bir şeyi oluşturur. Bu yapı hem sosyal boyutta hem de zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcıdır, Ortak deneyim, beklenti ve eylem mekanlarından bir “sembolik anlam dünyası” yaratarak, birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak-imkanı sağlayarak insanları birbirine bağlar. Gelenek ve kültürün yönlendirici ve nakledici yönü bireylere “biz” deme imkanı veren kimlik ve aidiyet temellerini yaratır. Tek tek bireyleri aidiyet ile örülen bir “biz” de birleştiren, bir yandan ortak kurallar ve değerlere bağlılık, öte yandan ortak yaşanmış geçmişin anılarına dayanan, ortak bilgi ve kendini algılayış biçiminin oluşturduğu bağlayıcı yapıdır (Assmann, 2015: 23,101). Bu anlamda bir yaşam alanı ve kültürel alan olarak kökene duyulan aidiyet hissi, sadakat, dayanışma ve dil ortaklığı duygusundan bile daha derin bir anlamı ifade eder (Bauman ve Obirek, 2018: 117).

Bauman’a (2003: 16) göre aidiyet, birlikte olma ya da "parçası olma” bilincini gerektirir. Dolayısıyla da aidiyet, kaçınılmaz olarak, kendi belirsizliğinin, tecrit olasılığının, yabancılaşmanın önüne geçme ya da bunun hakkında gelme gereksiniminin bilincinde olmayı gerektirir. Aidiyet bir bütünün tamamlayıcı ve vazgeçilemez parçalarından biri olduğunu hissetmektir. İnsan ve mekan ilişkisinin temelinde de mekanı kendine mesken edinme yani sahiplenme duygusu belirir. Kendini birine ya da bir yere ait hissetmeyen, o yere yabancılaşan insanın temel güdüsü oradan ayrılmaktır. Bu anlamda aidiyet insanları mekana ve sosyal ilişkilere bağlama potansiyelinin yanında, belli bir yerde olma fikrini ve/veya özlemini duygusal olarak yaratır. Mekanın bu duygusal çekimi köken veya kökensizliği vurgulayarak var olur (Lovell, 1998: 1-2).

Lovell’a göre (1998: 4) köken, kolektif kimlik, bir duygu sağlamaya hizmet eden aidiyet, uyum ve kültürel ortaklık kavramlarının içinde yer alır. Yerinden edilme, göç vb. durumlarda bile kökene ilişkin kolektif bir kimliğin hafızası, bir yer mefhumu etrafında kristalleşebilir. Bu hafıza kökeninden uzaklaşmış insanlara bir aidiyet yolu sağlar ve aidiyet kavramı öncelikle bir sadakat duygusunu ima eder (Woldeselassie, 2017: 424).

Urry’e (1999: 227) göre aidiyet ve sadakat temelinde, kökene ilişkin kimlikler zaman, mekan ve belleği bir araya getiren belirli duygu yapılarından, hayali cemaatlerden ortaya çıkmaktadır. Ancak büyük miktarlarda hareketlilik, akışkanlık belirli mekan, zaman ve bellek

konfigürasyonları etrafında oluşturulmuş bu tür kimlikleri dönüştürebilir. Dolayısıyla Giddens'in (2010) ifade ettiği gibi; akışkan bir modern toplumun üyeleri, gruplarla ve önceden kurulan yerleşik bağlarla ilişkili dış faktörlerden giderek bağımsızlaşır. Çoğu modern çağ öncesi bağlamda farklı türden akrabalık bağları bireyin hayat deneyimlerinin temel dış dayanaklarıydı. Akrabalık ilişkileri bireyin yaşadığı olayların seyrini tüm ömrü boyunca etkileyen temel kararların belirlenmesinde yardımcı olur veya tamamen belirler; ne zaman ve kiminle evlenileceği, nerede oturulacağı, ne kadar çocuk yapılacağı, çocukların bakımı, kişinin yaşlılığını nerede geçireceği konusundaki kararlar. Yer ve akrabalığın dış dayanakları genelde köken ile yakından ilişkilidir. Ancak, modern dünyada büyük bir nüfus kütlesi için bu tür bir fenomen fiilen bilinmez ve modern çağ öncesi ortamlardaki çoğu yaşantıda büyük bir öneme sahip olan "atalar" kavramı muğlak ve anlaşılması zor bir olguya dönüşür. Başkaları tarafından sunulan dış göndergelerin olmadığı modern dünyada "yaşam" öncelikle bireyin projeleri ve planlarıyla ilişkili bir hayat çizgisi olarak ortaya çıkar (Giddens, 2010: 189).

Akışkanlığın benimsenmesinden sonra artık bireyler, toplumda sadece tek bir alt sistemine bağlı kalamazlar; artık bireylerin toplumsal anlamda yerlerinden edildikleri a priori kabul edilmelidir. Yani birey, tanımı gereği, "yerinden edilmiş" bir insandır: Bireyi birey kılan şey, ancak bir araya geldikleri zaman bireyin yaşam sürecini bütün kılan sayısız işlevsel alt sistemin hiçbirine tam olarak dahil edilememesidir (başka bir ifadeyle, bireyin alt sistemlerden hiçbirine tam olarak ait olamaması ve hiçbir alt sistemin bireyin bağlandığı tek yer olma iddiasında bulunamamasıdır). Birey, bu alt sistemlerin her biri için, birçok anlamdan oluşan bir birim, müphem bir bileşke -ve daima kısmi bir yabancıdır. Bu alt sistemlerin hiçbirisi için tamamen yerli değildir. Yaşamının herhangi bir anında, bu farklı dünyalardan birkaçında aynı anda yaşar. Sonuç şudur: Birey, bunların her birinden "koparılır" ve hiçbirinde de kendini "evinde" hissetmez. Çağdaş bireyin evrensel yabancı olduğu söylenebilir (Bauman, 2003: 127-128).

Geleneksel ilişkiler, akrabalık çoğu kez, zaman-uzam aralığı boyunca süren istikrarlılaştırıcı bir dostça ya da yakın ilişkiler örüntüsü sağlar. İlke olarak ve çok yaygın biçimde uygulamada da güven ilişkilerini düzenleyici bir araç oluşturan güvenilir toplumsal bağlantılara bir dayanak noktası sağlar. Bu noktadan hareketle aynı durum yerel ilişkiler için de geçerlidir. Kentler de dahil olmak üzere modern öncesi toplumların çoğunda, yerel çevre

iç içe geçmiş toplumsal ilişki kümeleri alanıdır ve ilişkilerin zaman içinde sağlam kalmasını sağlayan bir öneme sahiptir (Giddens, 1994: 94). Kuşaklararası dayanışma, güçlü bir toplumsal bağdır. Bugünse bencil bireycilik kazanıyor. İnsanlara bizlerin bir topluluk olduğumuzu ve yüklerimizi birlikte omuzlamamız gerektiğini anlatmak yerine şunu söylüyorlar: "Vatandaş! Uyuma! Bireysel emeklilik fonunda ne kadar para biriktiğini kontrol et." Attığımız her adımda -emeklilik maaşı gibi çok temel meselelerde bile- toplumsal dayanışmaya pek bel bağlamamamız öğretiliyor (Bauman ve Obirek, 2018: 69). Akışkan modern toplumda gelenek, ritüel, akrabalık gibi görece sabit fonksiyonlar, tahakküm, rahatsız edici bir kontrol ve gözetim mekanizması (Bauman, 2012a: 103) bireyin güçlerini geliştirmesini, hayatını özgürce yaşamasını, kişiliğinin kendi kendine yeterliğini hissetmesini engelleyen (Simmel, 2009: 212) korkulara veya rahatsız edici bir duruma dönüşmektedir.

Akışkanlıkta, toplumun üyelerinin geçmişleriyle ilgili olarak zihinlerinde gelenek, ritüel vb. sakladıkları imgeler bir yana, yeni ortamın belleğini kalıcı bir hale getirecek önemli bir değişikliğin gerçekleşmesi için bile hareket yığınlarının yıllarca, belki de onlarca yıl boyunca üst üste eklenmesi gerekebilir. Zamanın, topluluğun düşüncesini biçimlendiren bir çerçeve sağlaması, yeterince uzun bir süre boyunca, bir şekilde hareketsiz kalması, bu süre boyunca kendisi de aşağı yukarı aynı yapıyı koruyan, doğası değişmeyen ve aynı nesnelerle ilgilenmeyi sürdüren bir yapıya sahip olması sayesinde mümkün olur. Bunun için zamanı, değişmeyen, bugün de dün olduğu gibi kalan, süreklilik içeren bir ortam olarak görmemiz gerekir, öyle ki dünü, bugünün içinde bulabilelim (Halbwachs, 2007: 64-66). Bir zamanlar geleneklerde bulduğumuz süreklilik ve huzura inanabiliyorken bugün akışkanlığın getirdiği sorumlulukları yüklenmek zorundayız (Morley ve Robins, 1997: 147). Gelenek ne kadar gücünü kaybederse o kadar gündelik hayat, yerel ve küreselin diyalektik etkileşimi açısından yeniden kurulur; daha fazla birey, yaşam tarzı seçimlerini müzakere etmeye zorlanır (Bendle, 2002: 7).

2.3.1. Kolektiviteden Uzaklaşma ve Aidiyet İhtiyacı

En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların "Kimsiniz, kimlerdensiniz?" sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır. Aile dışındaki toplulukların, "Kimsiniz, kimlerdensiniz?" sorusuna verdiği yanıtlar, onları aileye ve birbirlerine yaklaştıran ya da ondan uzaklaştıran bir soy sop ya da tarih bilinci olabilir. Kişi ve grupların bu tür sorulara verdiği yanıtlar, kültüre, toplum yapısına, dünya görüşüne bağlıdır. Yanıtlar, zamana,

durum ve koşullara, çevrenin beklentilerine, olayların gidişine göre değişebilir. İnsanın birden çok kimliği vardır: sosyal kişilikleri, rolleri ve statüleri gibi. Geleneksel toplum ve topluluklarda kimlik bir soru veya sorun değildi. Geleneksel, küçük toplumlarda yaşayan insanların elbet kimlikleri vardı ama kimlik sorunları yoktu. Sosyal-kültürel değişmelerin yayılıp hızlanmasıyla, kişilerin tercihine, seçim ve özdeşimine bırakılan kimlik kavramı bir sorun haline gelmiştir (Güvenç, 1995: 3-5). Günümüz toplumlarında -geleneksel toplumların aksine- kimlik edinimi/inşası bireyler tarafından sürekli bir çaba sarf etme gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Her zaman gözden geçirilmesi gereken "refleksif benlik tasarımı" çoğul seçimler bağlamında yer alır. Böylelikle modern dünyada "hayat tarzı" kavramı özel önem kazanır. Gelenek gücünü yitirmiş ve gündelik hayat sabit değerlerden çok yerelin ve küreselin etkileşimi ile inşa edilmektedir. Sürekli değişim ve olanakların çeşitliliği nedeniyle bireyler hayat tarzı seçimlerini daha fazla gözden geçirmeye mecburdurlar. Günümüzde “toplumsal hayatın açıklığı” ve “eylem ortamlarının çoğulluğu” bireysel kimliğin gündelik hayat içinde öneminin artmasına yol açmaktadır (Giddens, 2010: 16).

“Biz” e karşı “ben” in değer kazanması (Corcuff, 2016:19) ile kolektif ağlardan uzaklaşan birey kendisini kuşatacak güvenli ve istikrarlı bir kurumsal kozadan mahrumdur. İçinde yer aldığı habitusun sürekli dağılıp yeniden kurulması onu sabit bir toplumsal konumdan ve sosyal bağlardan/iilişkilerden izole kılar. Toplumsal konumunu/iilişkilerini geçicilik üzerinden kurar, hep geçicilik modundadır. O yüzden de toplumsal konumuna dair sürekli kuşku içindedir. Belli bir ulusun, dinin, sınıfın tam ve gerçek bir üyesi olmayışı, onu kurumsallaşmış toplumsal baskılardan ve kısıtlayıcı bağlardan azade kılar, özgürleştirir. Böylece konjonktüre ayarlı bir serbestlikle hareket eder (İlhan, 2013: 240). Bireysel kimliklerin ve insanlar arası bağların bu kırılganlığı ve kolayca iilişkilerin gözden çıkarılabilirliği günümüz toplumlarında bireysel özgürlüğün özü olarak yansıtılır (Bauman, 2023: 127) ve bu bireysel özgürlük her türlü bağlılık ve süreklilik duygularına mesafeyi de içinde barındırır. Günümüz toplumlarında bireylerin kendileri olabilmelerinin önkoşulu kolektif iilişkilerden kopuştur. Bir gruba bağlı kalmamak, farklılaşmak, ayrışmak bireysel olarak inşa edilen hayat tarzı için önemli unsurlar olsa da aidiyet üreten pratikleri içermezler ya da zayıf, koparılabilir bağları içermelidir.

Aidiyet duygusu insanlar arası dayanışmanın faydalarına ve bu dayanışmanın doğup ona hizmet edeceği vaadinde bulunan ve onun güvenlişliğini temin eden kurumlara güven

anlamını taşır (Bauman, 2023: 166). Ait olma ihtiyacı ilişki kurma arzusunu ifade eden yaygın insan dürtüsü olarak ifade edilebilir. İnsanlar etrafında bulunan kişilerle olumlu ilişkiler kurabilir ancak bu noktada önemli olan ilişkilerin tatmin edici olması ve bireyin kabul edildiğini hissetmesidir. Bu nedenle kişinin hayatın değerli ve anlamlı olduğunu bilmesi ve kendisini iyi hissetmesi için ait olma ihtiyacını karşılaması önem taşımaktadır (Lambert vd., 2013: 1418).

İnsanlar sosyal varlıklardır ve bu yeteneğini geliştiren bir dizi özellik çerçevesinde gruplar içinde yaşarlar (Watt ve Badger, 2009: 517) ve diğer insanlarla ilişkiler -arkadaşlıklar, romantik ilişkiler, grup üyelikleri vb.- insanlar arası etkileşimlerden ortaya çıkar. İnsanlar genellikle her türlü kişilerarası ilişkinin gelişmesi için mensubiyeti bir diğer deyişle aidiyeti gerekli görürler (Leary, 2010: 868). Ancak hareketler, kaymalar, akışlar ve bu akışlar içinde bariz bir kolaylıkla dolaşan bedenler, fikirler vb. içinde bulunduğumuz çağı çerçeveleyen kapsayıcı metaforlardır (Rios-Rojas, 2011: 64). Bireysel farklılıklar ve bu değişken bağlam ait olma motivasyonumuzda merkezi bir rol oynar. Karşılaşılan durum ve deneyimlerin değişkenliğine, durum ve deneyimlere ilişkin algılara bağlı olarak, mutluluk ve diğer duyguların değişmesine benzer şekilde öznel aidiyet duygusu da değişebilmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse insanların kurum, grup vb. her türlü kolektiviteye aidiyet motivasyonları değişkenlik gösterebilmektedir (Allen vd., 2021: 89, 93).

Günümüzde kimlik ve dolayısıyla aidiyete kararlılık sağlayan yapılar etkinliğini kaybetmiştir; yani kimliklerin kesin ve belirsizlikten uzak biçimde tanımlanmasının ve zaman içinde de aynı şekilde kalmasının asli sebepleri bir zamanlar sahip oldukları yaptırım gücünü kaybetmiştir. Kimliği hareket içinde yakalamak, hayat boyu süren bir inşa süreci olarak görmek en arzulanır özgürleşme hareketidir. Bu özgürleşme hareketi değişmez otoritelerden, önceden belirlenmiş rutinlerden uzaklaşarak kendini tanımlama özgürlüğüdür (Bauman, 2020a: 41). Grupların çözülmesinin ve koruyucu bağların zayıflamasının dolaysız etkisi, toplumsal bileşimin yalıtılmış, kısıtlayıcı bağlardan kurtulmuş ve serbestçe özgürlük arzusu ile hareket eden bireyler halinde atomlaşmasıydı. Buradaki özgürlük arzusu, baskının deneyimlenmesiyle; yani kişinin rızasının olmadığı bir şeyi yapmaktan kaçamaması ya da tam aksine yapmayı istediği bir şeyi yapamaması hissiyle birlikte gelir. Ancak “tam özgürlük” yalnızca tek başına kalma durumunda, yani diğer insanlarla iletişime geçmekten bütünüyle kaçınma yoluyla erişilebilir. Böylesi bir durum teoride bile savunulamaz. İlk olarak,

toplumsal bağlardan özgürleşmek, “özgür” kişiyi doğanın ezici üstünlükleri karşısında yalnız bırakır; diğer insanlar, istenmeyen taleplerin kaynağı olarak her ne kadar zararlı ve rahatsız edici olsalar da aynı zamanda yokluklarında tüm fiziksel sağ kalma çabalarının kötü sonuçlanacağı kaynaklardır (Bauman, 2011a: 230, 233). Bu nedenle bireyler hem sağlam bir ilişki hem de her an ilişkiyi koparmada özgür olma isteği, hem gerçek, derin, kalıcı bir ilişki yaşamak, ama istendiği anda gözden geçirilmeye uygun bir ilişki arayışındalar. Günümüz toplumlarının en karakteristik özelliği, insanların birbiriyle zayıf bağlantılı tarzdaki birlikte varoluşudur. Kişiler arası sosyal bağlar gelişigüzel ve hassas olduğundan, değişimlerden de kolay etkilenmektedir. Bu durum, onları, angajman gerektiren uzun vadeli planlar yapmaktan alıkoymaktadır. Bir yandan istikrarsız bir dünyada insanlar, eskisinden daha çok sağlam ve güvenilir bir ilişki ihtiyacı duyarken, öte yandan koşulsuz birliktelik ve bağlantılardan da korkuyor (Bilgin, 2007, 53-54).

Kalabalık gruplar, bireylerde var olması mümkün olan birey olarak var olma, içgörü ve düşünme yeteneğini zayıflatırlar ve kalabalık ne kadar büyük olursa bireyin önemi o kadar azalır (Jung, 1999: 46, 54). Diğer yandan yaşamdaki insan sayısı azaldıkça da birey kendi iç dünyasına daha fazla gömülür. Var olan kısıtlı ilişkilerinden beklentileri artar. Sevgi, ilgi ve destek aldığı insanların sayısı azaldıkça bu duygusal ihtiyaçların açlığı da artar. Birey, bu ihtiyaçların yoğunluğunun giderilmesi için var olan sınırlı ilişkilerini kullanmayı arzular ve bu da aynı kişilerden taleplerin giderek artmasına neden olur. Bir diğer deyişle birey yalnızlaşır. (Erol, 2018: 50). Toplumun bireyselleşmesinin büyümesi bu ikilik ve tutarsızlıkla karakterize edilir. Bireyselleşme, olmayanın seyrelmesine ya da yok olmasına neden olur. Bu noktada sosyal yalnızlık, bağları koparma konusunda derin bir deneyimle kendini gösterir (Blaginin, Erguvona ve Pyankova, 2017: 71-72).

Akışkan modern yaşamda birey, birbirine benzer yaşamları, ortak değer ve bağları sunan kolektif yapılardan koparak yaşamını dar ve kısıtlayıcı olandan uzak inşa edebildiği ölçüde özgürdür. Yani, akışkan yaşamda birey “kendine ait bir yaşamı” inşa etmek ve korumak için her türlü bağdan feragat etmek ya da bağlarını kırılğanlaştırmak durumundadır. Kolektivitiden kopuşun en doğal bedeli ise yalnızlıktır. Yalnızlık bağlanma, güven, yakınlık, birliktelik vb. durum ve duygulara yönelik duyulan ihtiyaca ya da eksikliğe bağlı olarak ortaya çıkar. Yalnızlığın derinliği, bireyselleşme ve aidiyet ihtiyacı arasındaki gerilim kadar

hissedilir, artar veya azalır. Yalnızlık sorunu ve aidiyet ihtiyacı bireysellik atomize olmuş modern yaşamın olumsuz sonuçlarından biridir.

2.3.2. Hareketlilikte Aidiyet ve Kökensizlik

Gündelik hayat dilinde yarattığı çağrışımlar düşünüldüğünde, "aidiyet" her şeyden önce "ev"le bağlantılı bir kavram. "Ev", mekansal ve toplumsal olarak kendimizi "ait" hissettiğimiz yerdir. Burada "ev"i fiziksel bir yapı olarak değil, yarattığı simgesel çağrışımlar anlamında düşünmeliyiz elbette. "Evimiz, mekansal, varoluşsal ve kültürel olarak ait olduğumuz, parçası olduğumuz topluluğun, ailemizin ve sevdiklerimizin yaşadığı, kendi kökenlerimizi bulacağımız, dünyanın başka bir yerindeyken geri dönmeyi özlediğimiz yerdir". "Ev"i, dünyaya bakışımızı ve dünyadaki konumlanışımızı şekillendiren simgesel bir evren olarak tanımladığımızda, "yurt", "memleket", "ülke", "vatan" kavramları, "ev"in bir tür uzantısı olarak çıkıyor karşımıza. Memleket, "bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü" anlamına gelen "ülke" sözcüğüyle eşanlamlı olarak kullanılabildiği gibi, "bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, yurt" anlamını da taşıyabilmektedir. Böyle tanımlanan bir "memleket", "ev"in kendiliğinden bir uzantısı, aidiyet ilişkisinin yaşandığı temel alanlardan biri olacaktır ister istemez. "Aidiyet" kavramının, zaten her zaman içinde barındırdığı istikrarsızlığa ilaveten, günümüzün hızla küreselleşen dünyasında, bu döneme özgü yeni bir krize sürüklendiği de muhakkak. Fiziksel ve sanal hareketlilik imkanlarının daha önce görülmedik biçimde artması, insan, imge ve bilgi akışının ulusal sınırları aşındırmasıyla birlikte, "ev, yuva ve vatan kavramları, metaforik anlamda, daha önce hiç olmadığı kadar derin bir kriz içine girmiştir" (Suner, 2006: 17-19).

Günümüz çağında daha önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde bir "yurtsuzluk", daha önce görülmedik derinlikte bir "köksüzlük" fenomeniyle karşı karşıyayız. "Yurtsuzluk" ve "köksüzlük" insanın (insanlığın) içinde bulunduğu soruna işaret etmektedir. Yurtsuzluk, insanın bir yere ait olamaması, kendisinin oluşturduğu bir dünyada yaşayamaması anlamına gelir. Köksüzlük ise hem insanın içinde bulunduğu anı hem de geleceği belirsizleştirmekte ve insanı anlamdan yoksun bırakmaktadır. Yurtsuzluk ve köksüzlük insanlığı bir arada tutan bağdan yoksun bırakırken, aynı zamanda insanlığın parçalanmasına yol açmış ve insanı anlamdan yoksun bırakmıştır. Modern insan yaşamın anlamını yitirmiş, insan kendisinin oluşturduğu ancak benim dediği bir dünyada yaşamamaktadır (Arendt 1979: XXV; 1996:111; akt. Kılıç, 2012: 81). İnsanların oluşturduğu sosyal çevreler giderek doğal bir çevre

karakterine bürünmektedir. Bu nedenle bireyler artık giderek daha anonim, mat, erişilmez ve kontrol edilemez bir gerçeklikle karşı karşıya olduklarını hissetmektedir. Yabancılaşma ve insanların içinde büyüdükleri çevrelerinden uzağa taşınma meyilleri oldukça yaygındır (Dijk, 2018: 244). Belirli kökenlere bağlı olmaktan ziyade yerler arasında bulunan kimlik, yersiz yurtsuzlaştırılmış görünür (Lovell, 1998: 5). “Yani asla tamamen uyumlu olmama; kendini her zaman, deyim yerindeyse, "yerliler"in işgal ettiği aşına muhabbet dünyasının dışında hissetme durumu. Geçmişte kalmış ve herhalde daha istikrarlı bir nitelik arz eden evde olma durumuna geri döneemezsiniz; maalesef yeni evinize de asla varamazsınız, yeni eviniz ya da durumunuzla asla özdeşleşemezsiniz” (Said, 1995: 58).

Modern çağ, sokakta var olmanın yerine coğrafi sınırlamaları yok etme arzusunu koyar (Sennett, 2013: 30) ve yerelliği de silikleştirerek göçebe bir dünyada bireylere evrensel yabancı deneyimini yaşatır. Herkesin yabancı olduğu, dolayısıyla kimsenin de yabancı olmadığı söz konusu evrensellik vizyonu köksüzlükten doğar (Bauman, 2003: 130). Merkezinde hareket özgürlüğü yatan (Bauman, 2012b: 9) bu evrensel yabancılik deneyimi, kökene bağlı kimlik tanımlamalarından uzaktır. Bu noktada doğuştan gelen aidiyetin kendiliğinden ve su götürmez bir biçimde bir ulusa ait olmak anlamına geldiğine dair önermenin doğallığı (Bauman, 2020a: 33) ve güvenilirliği akışkan bir modern yaşamda tartışılır hale gelmiştir. Bir diğer deyişle; kendinizi bir mekanla ifade edebilir ancak ait hissetmeyebilirsiniz. Kabul edildiğinizi ve “ait” olduğunuzu hissedebilir ancak mekan temelinde kimliğinizi tam olarak tanımlamayabilirsiniz veya bağlılıklarınız bölünebilir (Anthias, 2006: 19-20).

Şüphesiz ki bu durumun yol açtığı pek çok şey var. Öncelikle ve belki de en önemlisi, (fiziksel, coğrafi, toplumsal) mekanla olan bağların gevşekliği: Tam bağlılık yok, kesin bir kalış süresi yok; her şey "bir sonraki bildirim kadar" geçerli. Geçicilik varsayımı, varoluşun ve davranışın yapısına işlemiştir. "Tekrar karşılaşacağız" varsayımı - yarın, ertesi gün, gelecek yıl, belki de gelecek on yıl içinde. İnsanlar tekrar ve tekrar karşılaşacaklarını bilir veya buna inanırlarsa, karşılıklı bir sözlü anlaşmaya uymak için çabalar durur, bir arada yaşamının yollarını ayrıntılı olarak planlar, herkesin uyacağını varsaydıkları kurallar (normlar) oluştururlar. Ama kurallar da sadece kalıcı ilişkilerde gereklidir. Kalıcı bir şey söz konusu değilse ve böyle olması da beklenmiyorsa, kişi, yaşamında sürekli yeni bir sayfa açıyor, yeni bir döneme geçiyorsa, kuralları gidişata göre oluşturur; duruma özel, bir

kelebeğin ömrü kadar ömrü olan kurallar. Böylesi bir bağ gevşekliği -bir yerde olmak ama o yere ait olmamak- kökensizliği yaşamın isabetli ve geçerli bir eğretilmesine dönüştürür (Franklin ve Bauman, 2009: 82).

Zamansal/mekansal mesafelerin teknoloji vasıtasıyla sıfırlanması, insanlık durumunu homojenleştirmekten çok kutuplaştırma eğilimindedir. Bu, belirli insanları bölgesel tehditlerden azad eder ve belirli cemaat-üretici anlamları yurtsuzlaştırır; öteki insanların hala sınırları içinde olduğu toprakları ise anlamından ve kimlik bahsetme yeteneğinden yoksun bırakır. Bazı insanlar için bu, fiziksel engellerden eşi görülmedik bir kurtuluşun, duyulmadık bir hareket yeteneğinin ve uzaktan uzağa eyleme kabiliyetinin habercisidir. Bağlarını koparıp başka yere taşınma şansı çok az olan diğerleri için ise, yerelliği kendine mal etme ve evcilleştirme imkanı bulunmadığının işaretidir. “Artık bir şey ifade etmeyen mesafeler”le birbirinden ayrılmış yerellikler de anlamların yitirirler. Gelgelelim, bu durum bazıları için anlam yaratma özgürlüğünün habercisiyken, ötekiler için, kendilerine atfedilecek anlamsızlığa işaret eder. Bazıları yerellikten (herhangi bir yerellikten) canları isterse şimdi kopup gidebilir. Diğerleri de üzerinde oturdukları yegane toprağın ayaklarının altından kayıp gittiğini umarsızca seyreder (Bauman, 2012b: 25).

Her yerde tamamen ya da kısmen yersiz yurtsuz olmak ve tam anlamıyla hiçbir yerde olmamak bir nevi sorumluluktan, kişinin kendini çıkıntı hissettiği veya başkalarınca saçma görünen bazı veçhelerden uzak olmak anlamına gelir. Hatta kişi akışkan yaşamın müphem koşullarıyla başa çıkmak için ihtiyaç duyulan zorlu becerileri ne kadar çok geliştirir ve onlara hakim olursa, keskin uçlar o kadar körelir ve belirsizlikler bunaltıcı olmaktan çıkar. Böylelikle kişi her yerde evinde hissetmeye bile başlayabilir. Ancak bu durumda kişinin ödemesi gereken bedel artık hiçbir yerin kendisi için gerçekten ve tam anlamıyla yuva olamayacağını kabullenmektir (Bauman, 2020a: 22). Modernliğin evsizlik ve aidiyetsizlik hali içinde olduğu evresinde, müphemliğe karşı bir özür borcu vardı. Bu özrün bir muhatabının olmayışıysa, modernliğin bizim yaşadığımız döneminin en belirgin ve önemli özelliklerinden biridir. Bugün bireyler, evrensel evsizliğin ortasında bir ev kurmayı umdukları tek yer olarak çoğu zaman özel yaşamlarına yöneliyorlar. Ne var ki bu umutları yıkılıyor (Bauman, 2003: 128).

Genişleyen ufuklar ve çözülen sınırlar dünyasında yuva fikri sorunludur. Modern öncesi zamanlarda, güven duygusu, akrabalık sistemlerinden kaynaklanırdı; yerel topluluklardan, dini duygulardan ve geleneklerin sürekliliğinden gelirdi. Modernliğin büyük

dinamik güçleri "bazı temel özellikteki güven ilişkilerini yerel bağlamdan ayırmıştır". Bulunulan yer, artık kimliğimizin sağlam bir desteği değildir. Bilgi ve iletişim akışının yaygınlaşması ve yoğun göçler sonucu sınırlar gitgide aşınmış ve kültürlerle kimlikler, bunun için her zamankinden daha çok karşı karşıya gelmiştir. Bir zamanlar kültürler zaman ve mekan içinde sınırlarla birbirinden ayrılmaktayken şimdi "sabit, bütüncül ve sınırlarla çevrili kültür kavramı, yerini kültür kümelerinin akışkanlığı ve nüfuz edilebilirliği kavramına bırakmıştır". Bu anlamda kimlik tanımları da sürekli olarak değişmekte ve kimliğin sürekliliği de kopmaktadır (Morley ve Robins, 1997: 125). Bu bağlamda sürekli değişen ve öngörülemeyen bir dünyada kimlik, insanlarla ortak olan bağlarımız ile akışkanlık arasında bir ait olma sorunu dolayısıyla köksüzlük/kökensizlik olarak karşımıza çıkar.

Akışkan bir modern toplumda kimlik ebedi olarak ve geri dönülmez bir biçimde doğuşallıktan ayrılıyor. Yabancıların birbirlerinin gözünde dönüştükleri yüzeylerin “doğal” hiçbir yanı yoktur. Bunların ait olduğu ve bunlara ait olan hiçbir derinlik bulunmuyor. “İnsan, kimliğin bildik çerçevesine, görünüşte toplumsal olan ırk, sınıf, yaş, cinsiyet ya da etnisite sabitliklerine uymayan şeyler yaparak ya da böyle duygulara girerek kendi kendisine yabancı hale gelebilir.” Hiçbir kimlik sabit değildir; her birinin inşa edilmesi gerekiyor ve dahası bu insanın biteceğinin garantisi de yoktur. Yani “doğuşallığa “geri dönüş” yoktur. Geçmiş, çıkarılacağı, tozunun alınacağı ve eski güzelliğine yeniden kavuşturulacağı zamana kadar bir ambarda saklanmıyor. Bu anlamda geri ile ileri, geçmiş ile gelecek ve “şanlı miras” ile cesur proje arasında herhangi bir statü farkı yoktur. Aranan/özlenen ev ister geçmişte tahayyül edilsin isterse de bilinçli olarak gelecekte tasarlansın bu ev her zaman için koyutlanan bir evdir ve koyutlanmış hedefi besleyen umudun önüne geçmek hiç durmadan çalışmayı ve yoğun bir duygusal yüklenmeyi gerektiriyor (Bauman, 2001: 182-183).

"Yurt," bütünlük, birlik fikrini içerir. Ortak gelenekler ve hatıralar üzerine kurulu bir topluluktur. Bu kelime, daima kuvvetli duygularla, anılar ve özlemlerle ilişkilidir. Yurt, bizde daima kaybolmuş ya da çok uzaklardaki bir şeyler, insanın kolay kolay erişemeyeceği ya da bulamayacağı bir şeyler hissi uyandırır. Öyle görünüyor ki, insan ondan uzaklaştıkça yurt fikri daha bir belirgin hale geliyor. Yurt, kökleri kayıp bir geçmişte, daima parçalanmış bir geçmişte yatan söylencesel bir bağdır: "Onu yakalamayı arzu ederiz; fakat o, mesnetsiz ve kaygandır; yaslanacak sağlam bir dayanak ararız, fakat kendimizi bilinmezliğe kucak açmış buluruz (Morley ve Robins, 1997: 129). Geri dönüş, yerlerin (memleket, köken) belirli

kavramsallaştırılmasından kaynaklanan bir hareketlilik biçimidir. Geri dönüş, deneyimi, anı ve hayallerin tortularını yani kökleri izler. Bu anlamda geri dönüş algısı da köken, yuva, ata gibi kültürel açıdan özcü konuları içinde barındıran, bağ kurma ve sürdürme ihtiyacının bir göstergesidir (Bon ve Repic, 2016: 5-9).

Geleneksel toplum insanı görece doğduğu yerde yaşar, büyür ve ölürdü. Hayatını çevreleyen ilişkiler de neredeyse hep aynı mekanda aynı insanlarla yaşanırdı. Ancak günümüz akışkan çağında aynı yerde doğup aynı yerde ölmüyoruz. Çünkü hayat farklı deneyimlerin yaşanması, tecrübelerin edinilmesi ve henüz bilinmeyenin keşfi için beklerken bireyi de harekete zorlamaktadır. Bu nedenle mekanla, geçmişle ya da bellekle kurulan her kuvvetli bağ birey için engeldir. Veyahut hareketlilik de zaten aidiyeti aşındırır. Aşındırmasa dahi çoğaltır. Günümüz akışkan çağında bireylerin mekanla kurduğu bağlar kaçınılmaz bağlardır. Bu nedenle günümüz akışkan çağında köksüz/kökensiz bireyler bulundukları hiçbir yerde “ev”de hissetmezler ve kimsenin “ev”inde hissetmediği bir çağda bu duyguyu hissedecekleri bir mekan arayışındadır da insan. Aidiyet, güven, samimi ilişkiler, desteklenme duygularını da beraberinde getirir. Bireyler bu duyguları hissetmek ister ancak derin bağlar kurmadan.

2.3.3. Akışkan Yaşamda Bireyin Konumu: Hiçkimseleşme

Şehirler yabancıların karşılaştığı, birbirlerine yakınlaştıkları ve birbirleri için yakın kalmaya devam ederek uzun süre etkileşimde bulundukları, birbirlerine çok yakın barınıp yer değiştirdiği mekanlardır. Şehir yaşamının daimi bileşkesi olan ve görünür yabancıların sürekli olarak her yerdeki varlığı, şehirdeki herkesin yaşamsal meşguliyetlerine bir miktar kaygı ve belirsizlik katar (Bauman, 2017: 142,144). Kaygı, belirsizlik ve güven eksikliği, kaçınılmaz olarak iletişimin zayıflamasına yol açmış; iletişimden uzak duruldukça ve onu yeniden canlandırma yönünde bir ilgi olmayınca, yabancıların yabancılıkları daha da derinleşmeye başlamıştır (Bauman ve Donskis, 2000: 133). Yabancı kategorisini kavramak isteyen herkes çelişkiye alışmak zorundadır. Genel bir ifade ile yabancı kategorisinin, yerel dünyanın (yerlilerin dünyası) yerleşik kategori ve streotiplerinin içinden açıldığını söylemek mümkündür. Yabancılar olması gerektiği gibi derli toplu bir kaba sığmazlar. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, yabancılar aslında toplum düzeninin streotiplerinden dışlanmış olanlardır ve bir şeyin ya da birinin kendi ya da bir başkasının perspektifinden “yabancı” olarak algılanması, verili kabul edilen gerçeklerin referans çerçevesine bağlıdır. Her insanın yabancı durumuna geçmesi için sadece bazı sınırlardan geçmesi gerekir (Beck, 1996: 381).

Şehirler yabancıların birbirleriyle iç içe yaşadığı, birbirlerine sokuldukları yerlerdir. Yabancıların her yerde bir arada, her an göz önünde ve erişim mesafesinde yani yabancıların varlığı, oldukça bereketli ve hiç hafiflemeyen gerginlik hissinin kaynağıdır. Doğuştan sahip olduğumuz, belirsiz, öngörülemez ve bilinmez olandan duyduğumuz korkuyu dışa vurmak için, yabancılar oldukça elverişli ve işe yarar kaynaklardır. Yabancıları evlerimizden ve sokaklarımızdan kovarken, kısa bir anlığına da olsa bu gerginlik ve belirsizlik ortadan kalkar (Bauman, 2013a: 80-81).

Korkuların yoğunluğu düşünüldüğünde, hiç yabancı yoksa icat edilmelidir. Yabancı, mahalle sakinlerinin güvenlik amaçlı gözetleme yapması, kapalı devre televizyon ve tepeden tırnağa silahlı korumalar vasıtasıyla günlük olarak icat edilir ya da tercihen yorumlanır. Tetiklediği ihtiyat ve savunucu/saldırgan atılımlar, kendi hedeflerim yaratırlar. Onlar sayesinde yabana, saçma bir yaratık şekline sokulur, yaratık da tehdit haline dönüştürülür. Etrafa saçılmış, serbestçe dolaşan kaygılar, sert bir çekirdek edinirler. Asırlık saflık rüyası, kısa süre önce, "kusursuz" (şeffaf, kestirilebilir, beklenmedik olaylardan muaf) toplum görüşünü sarmaladı ve artık esas hedefi "güvenli mahalle cemaati" oldu. "Güvenli cemaate" (güvenlik için cemaat) giden uzun yolun ufkunda görünen ise, "gönüllü gettonun" tuhaf bir mutantıdır (Bauman, 2016: 122-123). Paradoksal bir şekilde, aslında içinde yaşayanlar için güvenli bir alan sağlamak adına kurulmuş ancak günümüzde güvenliktense tehlikeyle özdeşleştirilen (Bauman, 2013a: 83) modern şehirler, insanların yabancılara karşı olan güvensizlikleri nedeniyle, insanları ve toplulukları entegre edecek şekilde inşa edilmek yerine artık insanlara koruma sağlamak amacıyla inşa edilmektedir (Bauman, 2018: 83). Ortak kentsel yerleşim alanları bütün öteki türler arasından ağırlıklı olarak bir tür insanın bulunabileceği ya da belli türden insanların bulunmayacağı alanlara bölünmeye başlamıştır. Seçilmişlerin girdiği bu alanlarda bile kişi hala yabancılar arasındadır (Bauman, 2013b: 76-77).

Duvarların arkasında gerginlik azalacağına artar ve aynı şekilde sakinlerin, tehlikeyi ve tehlike korkusunu ortadan kaldıracakları vaadiyle pazarlanan, ileri teknoloji ürünü "yeni ve gelişmiş" aletlere olan bağımlılığı da artar. Kişi etrafını ne kadar çok aletle sararsa, içlerinden birinin "arıza yapma" korkusu o kadar artar. Ve kişi, her yabancıнын içinde barındırdığı tehditten endişe duymakla ne kadar fazla ve yabancılarla birlikte ne kadar az zaman harcarsa, "beklenmeyene duyduğu hoşgörü ve takdir" o kadar azalır, aynı şekilde şehir

yaşamının canlılığı, çeşitliliği ve zindeliğiyle yüzleşme, başa çıkma, bunu takdir etme ve bundan zevk alma yetisi de o kadar azalır. Korkulardan kurtulmak için kendini bir rezidansın içine hapsetmek, çocukların yüzmeyi en güvenli şekilde öğrenmesini sağlamak için havuzdaki suyu boşaltmaya benzer (Bauman, 2013a: 89-90).

Yabancılar arasında yaşamamanın en alt üst edici yanı, bir an için etkisiz kılınabilseler, hatta daha az zararlı hale getirilseler bile, onlardan hiçbir zaman tam olarak kurtulamamamızdır. Fiziksel olarak yakın ancak manevi olarak uzak, davet edilmedikleri halde çevremizde dolanan, geliş gidişlerini kontrol edemediğimiz insanların bize eşlik etmesinden tamamen kaçamasak bile yabancıların varlığında hissedilen tehlike karşısında bir silah olarak kullanılan “mesafe” incelikli bir ayırım yöntemidir (Bauman, 2013b: 78-80). Güven eksikliğiyle sınırlar çizilir ve şüpheyle, karşılıklı önyargılarla güçlendirilip, cephelere dönüştürülürler. Güven eksikliğinin, iletişimin etkisini yitirmesine sebep olması kaçınılmaz olur; iletişimden kaçınıldığında ve yenilenmesine herhangi bir ilgi gösterilmediğinde, yabancıların "garipliği" derinleşmeye ve gittikçe daha karanlık ve fesat tonlar almaya mahkumdur. Bunların birleşiminde, yabancılar en uç noktada bile, olası diyalog ortakları olma haklarını kaybederler; aynı şekilde karşılıklı olarak güvenli ve uzlaşılabilir bir birlikte yaşam müzakeresinde bulunma haklarını da (Bauman, 2013a: 92-939).

Modern şehirlerde mesafe, hissedilen tehlikeler karşısında güvensizlikle çizilen sınırlar hale gelmiş, mekana göre ayırım önem kazanmıştır (Bauman, 2013b: 76). İnsanların kendilerini duvarların ve kapalı devre ‘kapalı sitelerin’ arkasına kilitlemekteki temel dürtülerinin, bilerek ya da bilmeyerek, açıkça ya da üstü kapalı olarak, yabancılarla ilişkiyi mesafeli tutma arzularından kaynaklanmaktadır. Sadece bir an için beğenecekleri ve o andan bir nebze olsun daha fazla beğenemeyecekleri kadar bir ‘topluluğu’ -anlamlandıracak etkileşime sahip olmasalar da- hoş görebilecek oranda yalnız bırakılma ayrıcalığını satın alıyorlar (Bauman, 2003: 173). Bizim şimdimiz birbirinden şüphe duyan ve kendilerinden emin olmayan, hangi zaman dilimi olursa olsun çaresiz bir biçimde tutunacak bir dal ve güvenli bir liman arayan yalnızların toplamından oluşuyor (Bauman ve Obirek, 2018: 114-115). Aynı zamanda refleksif modernite yabancı kategorisini, temel özelliği evrensel yabancılık olan bir kategoriye genelleştirir. Giderek daha fazla sayıda insan soy ve sosyal konum yoluyla sosyal tanımlarını ve aidiyetlerini yitirmektedir. Kimlikler birbirine karışmakta, sınırlar artık kimlikleri desteklememekte ya da sınırlamamaktadır. İnsanlar

kendilerinin de yabancı olduğu yabancılarla birlikte yaşamaktadır. Modern toplum yabancılığı genelleştirir yani herkes yabancı olabilir (Beck, 1996: 388).

İnsanların ait olduklarına ve sığınak arayabileceklerine (ve bulacaklarına) inandıkları hayali bütünlükler arasında evvelden "toplumun" işgal ettiğı yerde bir boşluk açılır. Bu kelime bir zamanlar, yaptırım araçlarıyla olduğı kadar en azından en aşırı sosyal adaletsizlikleri düzeltecek güçlü imkânlarla donanmış devleti simgelerdi. Uygun şekilde istendiğinde ya da baskı yapıldığında devletin, yaşam biçiminin güvensizliğini azaltmak için elle tutulur bir şey yapacağına dair umut, kuraklığı yağmur dansıyla bitirme umudundan fazla değildir. Güvenli bir yaşam biçiminin özlenen rahatlığının başka yollardan aranması ihtiyacı giderek artmaktadır. Acımasızca bireyselleşen ve özelleşen dünyada insan yaşamının diğer yönleri gibi, emniyet de "kendin yap" tarzı bir iş olmalıdır (Bauman, 2016: 119).

İnsan gelişiminin başlarında dış çevreye duyulan güven daha çok kişisel güvenden kaynaklanır ve kuşkusuz şu ya da bu biçimde yaşam boyunca süren bir başkalarına güven duyma gereksinimini oluşturur. Günümüzde başkalarına güven duyma gereksiniminin yerini alan soyut sistemler, günlük yaşamda modern öncesi düzenlerde bulunmayan ölçüde bir güvenlik sağlamıştır. Soyut sistemlere duyulan güven, modern kurumların geleneksel dünyayla karşılaştırıldıklarında gündelik yaşamda sundukları zaman uzam uzaklaşması ve geniş güvenlik alanlarının bir koşuludur. Soyut sistemlerle bütünleşen rutinler modernlik koşullarındaki ontolojik güvenlik için merkezi önemdedir. Ancak, bu durum, yeni psikolojik zayıflık biçimlerini de yaratır, soyut sistemlere duyulan güven, kişilere duyulan güvenin psikolojik olarak sağladığı biçimde ödüllendirici değildir (Bauman, 1994: 103-104).

Geleneksel toplumlarda insanlar görece uzun süre aynı mekanda yaşar ve hatta mekanın bir miras gibi kuşaktan kuşağa aktarılması dahi söz konusudur. Aynı mekanın uzun süre paylaşılması tanıdıklık, bilinirlik durumlarını da beraberinde getirir. Böyle bir ortamda kimse birbirine yabancı değildir; yabancı olan da anında tespit edilebilir. Bugün kentlerde kişiler gündelik yaşamlarında sayısız tanımadığı insanla karşılaşır. Her bir diğer gün tanınmayan sayısız insana yenileri eklenir. Yaşanılan, uğranılan, bir süreliğine beklenen çoğu ortam tanınmayan sayısız insanla paylaşılır. Tanımadığımız birini tekrar görmemiz bizi şaşırtan bir durumdur da çoğu zaman ve tanımadığımız her birey -hatta aşına olduğumuz ama yine tanımadığımız- bizim için yabancıdır. Benzer bir durum bireyin kendisi için de

geçerlidir. Kimsenin kendisini tanımadığı, kabalıklar içinde anonim olduğu yerde birey de yabancıdır. Aslında bir diğerrinin karşında hiçkimse.

2.3.4. Yalnızlaşma ve Geçici/Alternatif Kolektiviteler

İnsanlar genellikle sosyal ilişkiler ile anlamlılık duygusunu ilişkilendirir. Bu nedenle yalnızlık ve yalnız hissetme durumundan da bir anlamsızlık ya da dünyanın anlamsız bir yer olduğuna dair bir algı doğar (Lambert vd., 2013: 1419). Bu nedenle insan ilişkileri, geliştirdiğimiz nitelikleri, belirlediğimiz hedefleri ve inandığımız değerleri biçimlendirecek kadar büyük bir öneme sahiptir. İnsan sevgi ve onay ihtiyacı içindedir. Herkesin, sevilme, ait olma, yardım edilme gibi istekleri olduğunu varsayabiliriz. Bilhassa da “hem hayatın tüm beklentilerini karşılayıp hem de iyiliğin ve kötülüğün sorumluluğunu üzerine alacak bir partnere, yani arkadaşına, sevgiliye, eşe ihtiyaç duyarız. Onu başarı ile çekip çevirmek bu partnerin başlıca görevidir. Bu ihtiyaçlar zorlantılıdır, rastgeledirler ve karşılanmadıklarında kaygı ve umutsuzluğa, yalnızlığa neden olurlar (Horney, 2017: 36-39). Bir başka deyişle, ait olma ihtiyacının karşılanmaması izolasyon, yabancılaşma ve yalnızlık gibi duygulara yol açarlar. Bu nedenle denilebilir ki; aidiyet sadece sosyal bağlılığın öncüsü değil aynı zamanda yalnızlığa karşı da bir tampondur (Mellor vd., 2008: 213).

Bauman’a göre (2016: 7-8) kelimelerin anlamları vardır. Fakat bazı kelimeler bir “duyguyu” da yansıtır. “Grup” kelimesi bunlardan biridir, iyi bir his verir: “grup” kelimesi ne anlama gelirse gelsin, bir “ grubun içinde yer almak”, “bir gruba dahil olmak” iyidir. Her şeyden önce, grup “sıcak” bir ortamdır, keyifli ve rahat bir yerdir. Zor durumlar karşısında sığındığımız bir liman görevi görür. Sosyal yaşantımız risk ve güvensizlikler ile çevrilmiştir. Böyle bir çevrede sürekli dikkatli olmak ve her türlü tehlikeye karşı savunmada beklemek gerekmektedir. Ancak grubun içindeyken güvendedir, burada sürekli dikkat etmemiz gereken, kendimizi korumak zorunda olduğumuz tehlikeler yoktur. Birey grup içinde güvende ve anlaşılabilir olduğunu hisseder. Birey böyle bir grup içinde “yabancı” ya da “hiçkimse” değil, bir bütünün anlamlı parçası konumundadır. Dolayısıyla yalnız değildir. Yabancı olmama, yalnız hissetmeme arzusu “ben”in sınırlarının yitirilmesi anlamına gelmekle birlikte bireyi kolektif oluşumla özdeşleşmeye yatkın hale getirir. Bireyin bir grup içinde yer alması ile bireysellik yitirilir. Ancak bir grubun üyesi olmak kişiye güçlü bir “ben” kazanma imkanı sağlar (Chasseguet-Smirgel, 2020: 91).

Ancak böyle bir kolektif grup içinde yer almanın da bazı sonuçları vardır. "Kolektif bir yapı içerisinde olma" ayrıcalığını elde etmek için ödenmesi gereken bir bedel vardır. Bu bedel, özgürlüktür. Bir diğer deyişle "özerklik", "kendi kendini savunma hakkı", "kendin olma hakkı". Bu ikilem içinde birey özgürlüğü tercih ederse güvenliğinden, güvenliği tercih ederse özgürlüğünden feragat eder. Çünkü kolektif bir oluşum arayışı içinde olmak, güvenlik arayışı içinde olmak demektir; kolektif bir oluşum içinde yer almak bir süre sonra özgürlük arayışına girmek anlamına gelir. Güvenlik ve özgürlük, aynı ölçüde önemli ve ulaşılmak istenen iki değer olmakla birlikte, dengelenebilir ancak görece hiçbir zaman tam anlamıyla bağdaşamazlar (Bauman, 2016: 9-10). Bu yüzden yalnızlık, yalnız hissetme modern toplumların bir getirisi olarak ifade edilebilir. Geleneksel yaşamdan farklı olarak kendimizi inşa etmeye yönelik hissettiğimiz güçlü duygu ya da görece zorunluluk çerçevesinde arzu edilen özerklik "bireysel sınırlar" ile korunmalıdır. Bireyler sınırlar inşa ettikleri andan itibaren "birilerine" karşı yakınlık ve uzaklık içine girmiş olurlar ve genel olarak uzaklık. Bireylerin kendilerine ait bir yaşamı koruyabilmek adına çizmiş olduğumuz sınırların bizatihi sonucu da yalnızlık olmaktadır.

Diğer yandan yalnız olmak ve yalnız hissetmek farklı kavramlardır. Yalnız olmak her zaman rahatsızlık yaratan bir durum değildir. Bilhassa bireyin kendi seçimi olduğunda; görece rahatlatıcı, iyi hissettirici ve olumludur. Tek başına kalmayı seven ve yalnız hissetmeyen kişiler, yalnızlığın yarattığı o ıstırap verici sıkıntı duygusunu, aidiyet eksikliğini, bireyin psikolojisini etkileyen derin içsel boşluk duygusunu ve değersizlik hissini yaşamazlar ya da bunun farkında olmazlar. Kişinin kendi seçimi olmadığını hissettiren durumlarda tek başına kalış, yalnızlık duygusunun açığa çıkmasına ve bir problem olarak nitelendirilmesine neden olur (Erol, 2018: 28-29). İnsanın sosyal bir varlık oluşu görüşünden hareketle, yalnızlık bireylerde fiziksel, duygusal tahribatlara neden olmaktadır (Tan, 2022). Bu tahribatları en aza indirmek ancak aynı zamanda bireysel sınırlarını da korumak isteyen bireylerin aidiyeti tecrübe ettiği ve kimlik inşasını mümkün kılan, yeni gruplar bulmaya ve inşa etmeye yönelik birtakım yönelim ve uğraşlar içinde oldukları söylenebilir (Bauman, 2020a: 35). Ancak insanlar deneyimlemedikleri kolektif bir oluşumun özlemini çekse de bu yapılar birey olarak kalmaya müsaade etmediği için ikamelerle yetinirler (Franklin ve Bauman, 2009: 91). Dolayısıyla geçici kolektiviteler diye adlandırılacak birlikteliklere yönelik giderek artan bir eğilimin olması kaçınılmaz bir durum olarak da görülebilir. Geçici kolektiviteler aidiyet ihtiyacını giderebilmek için geçici olarak bir araya getirilir ve bireyin hayatına engel

oluşturana kadar da yaşatılır. Onların hakiki kolektif yapılar karşısındaki en büyük avantajı tam anlamıyla kısa yaşam sürelerinde ve onlara katılmak ve ayrılmak için gerekli olan taahhüdün zayıflığında gizlidir. Fakat bu tip kolektiviteler diğer sabit kolektivitelerin hayal edilen sıcaklığı ve dayanışmasından -ürünlerin orijinalinden farklı olması gibi- farklılık gösterirler (Bauman, 2020a: 43).

Akışkan yaşamda, toplumla bütünleşmeyi sağlayan ortak değerlerin, simgelerin varlığının silikleşmiş olması, daha doğrusu bu değerlerin bireyin psişik dünyasında karşılık bulamamasının nihai sonucu birey için mecburi bir içe dönüş ve yalnızlaşma olmuştur. Böyle bir durum genellikle kişinin kendisini yakın hissettiği ve duygusal bağ kurduğu kişilerin olmaması durumunda ya da arzuladığı desteklenme ihtiyacı karşılanmadığında ortaya çıkar. Bireyin ömrü boyu tek başına inşa etmek ve sahip çıkmak zorunda olduğu yaşamında kolektiviteden uzaklaşması ile kazanılan özgürlük, kurulan yüzeysel ilişkiler, başka birine güven duymakta güçlük çekme ve yaşanan duygusal mesafelerle hissedilen yalnızlıkla birlikte deneyimlenmektedir. Dolayısıyla birey kendi hayatı üzerindeki hakimiyeti kaybetmemek adına uzun süreli, dayanıklı, kuvvetli bağlar geliştirebileceği ilişkiler yerine; geçici, parçalı, anlık birlikteliklerin ya da etkileşimlerin arayışına yönelmektedir.

2.4. Akışkan Yaşamda Mekan ve Aidiyet Tartışmaları

Giddens'a (1994: 39-40) göre, geleneksel kültürlerde geçmişe, önceki kuşakların deneyimlerini içerdiği ve sürdürdüğü için saygı gösterilir ve gelenek geçmişin, bugünün ve geleceğin sürekliliği içine yerleştirilen bir zaman ve uzam kullanma yolu olarak konumlandırılırdı. Bu çerçevede bireylerin eylemlerini, kimlik, ilişki ve günlük yaşam akışlarını belirleyen gelenek ve geleneğin yeniden yorumu ile sınırlıydı. Ancak Vandemark'ın (2007: 242-243) da ifade ettiği gibi "günümüz toplumlarının dinamik doğasında modern öncesi toplumları çerçeveleyen gelenek artık bireyi tanımlamaz". Bireyler geleneksel pratiklerini mevcut uygulamalara gömerek, otobiyografilerini daha geniş anlatılarla ilişkilendirir (Tomaney, 2014: 4) ve geleneğin zorunlu olarak ima ettiği sabitlemelerden kaçınır (Lahdesmaki, 2016: 9). Bu noktadan hareketle denilebilir ki; modern öncesi toplumlarda dayanışma, bağlılık, yakınlık ve biz duygusu bileşenlerince verili olan kimlik (Pollini, 2007: 499) günümüz akışkanlığında toplumsal gerçeklikle uyumlu olarak her türlü

kolektif değerden uzak, bireysel olarak ele alınan ve çağımızın hızlı değişimlerine tabi oluş olarak konumlandırılabilir.

İnsan yaşamı “ritüelleşmiş geçiş evreleri”nden ziyade "açık deneyim basamakları" etrafında yapılır (Giddens, 2010: 189). Birleştirici ve bütünleştirici ideolojilerin gözden kaybolması, geleneksel kurumların bireyler üzerindeki etkisinin azalması eş görülmemiş bir bireysel özgürlüğün önünü açmıştır. Kişinin kendi hayatını düzenlemesi için zorunlu tutulduğu hiçbir kural yoktur. Değişimin her derde deva kabul edildiği, her türlü kalıcılık ve bağlılığın ayak bağı olarak görüldüğü akışkanlıkta bireyler kendi kimliklerini icat etmek için yeni olanaklar yaratmak ve değişen koşullara uyum sağlamak zorundadırlar. Bu anlamda her ilişki taahhüt garantilidir ancak kısa bir süre için; değişen koşullar harekete geçene kadar. Bireylerin kimliklerinde meydana gelen değişimlere paralel olarak bağlılıklar da değişmektedir (Christensen, 2005: 553, 554). Çağımızın hızla değişen ve gelişen örüntüleri ile kimlik tanımlamalarımız, yaşam tarzlarımız, algılayışlarımız farklılaşmaktadır. Bireysel edimlerin anlam kazandığı, geliştiği ve kolektif yaşam tarzının yitirildiği bu süreç, kimliğimizin önemli bir bileşeni olan mekanı algılayışımızı, mekana dair kimlik tanımlamalarımızı ve dolayısıyla aidiyet duygularımızı, yani mekan ve birey arasındaki anlamsal bağlamı da değiştirmektedir.

Bireyin, yaşadığı yere, doğduğu coğrafyaya özel bir anlam yüklemesi, mekan ve birey arasındaki anlamsal bağ ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle insanlar, mekanı sadece ilişkilendirilmiş görsel ya da semboller vasıtasıyla yaşamazlar, aynı zamanda hermeneutik (yoruma dayalı) ve bilişsel süreçlerin vasıtasıyla mekan ile kurulan anlamsal bağ aktif bir şekilde yapılandırır (Ploger, 2001: 64). Yani mekan, yaşanarak, kendisine bağlı hikayeler ve anılarla hatırlanarak, yorumlanarak ve nihayetinde insanların ona yüklediği anlamla bir kimlik kazanarak özel bir mekan haline gelir (Relph, 2008: 24). Mekanla dair kimlik tanımlamaları da verilen bu sembolik anlamları içerir ve bir yer ile, yerleri paylaştığımız insanlarla olan ilişki, anılar, fikirler ve duygulardan doğar. Bu psikolojik yatırım ile mekan kimliğin bir parçası haline gelir. Bu anlamda bir mekan kimlik ilişkisinden doğan bağ, bireye kontrol ve güvenlik sağlama, kaygıyı azaltma, benlik saygısını artırma gibi duyguları sağlar. Kişiler kimliklerini bu tür bozulmalardan korumak için yer değişikliğini azaltma veya en aza indirmek için de çaba gösterirler (Anton ve Lawrence, 2016: 146). Bu durum mekan ile girilen anlamlı bir ilişkinin bizatihi sonucu olarak yaşanır.

Mevcut coğrafi deneyimin yakın zamandaki öncüllerle basit bir karşılaştırması, mekan ile olan ilişkinin zaman içinde değiştiğini göstermektedir. Bu değişkenliğin merkezinde konumlandırabileceğimiz insan hareketliliği çeşitli biçimlerde giderek artan bir ilgi görmekte ve bu durum da hareketlilik ile mekansal aidiyet arasındaki ilişkiye dair birçok sorunsalı da beraberinde getirmektedir. Modern iletişim ve ulaşım ağları, (mekan ve zamanı birbirinden ayırarak) kendimizi sürekli olarak daha geniş bağlamlarda konumlandırmamıza olanak tanır ve bu nedenle, günümüzdeki yer aidiyeti, modern öncesine göre çok daha yaygın ve dağınıktır ve bu nedenle, bir şekilde daha sığ olarak ifade edilebilir (Relph, 2008: 26-27). Atalarımız tıpkı en yakınları gibi beşikten mezara kadar birbirleriyle aynı civarda, birbirlerine ulaşabilecekleri ve birbirlerini kolaylıkla görebilecekleri şekilde aynı mekanda yaşıyorlardı. "Topografik" temelli olarak adlandırabileceğimiz bu tür uzun süreli, hatta yaşam boyu süren bağlara artık rastlanmıyor, hatta bu bağlar bireysel yaşam öykülerinin değişkenliğine ve zamanın akışına karşı daha da bağıksız ve kırılğan. Akışkan modernitede tamamıyla ve gerçekten "sınır ötesi"nde olanlarla "teması sürdürmek" için çeşitli yollarımız var ve dolayısıyla fiziksel yakınlığın derecesi ve sıklığına bağımlı değiliz (Bauman, 2016: 56). Böylelikle modern öncesi toplumlarda daha dar bir alanda gerçekleşen sosyalizasyon ile görece verili ve sabit mekansal aidiyet yerini, "kırılğan" "çoklu" mekansal aidiyetlere bırakmıştır. Bu kırılğan çoklu mekansal aidiyetler genel olarak bireylerin kendi mekan tercihleri ile inşa edilen ve yaşamları süresince değişen şartlardan kolaylıkla etkilenererek başka bir yerde yeniden inşa edilebilen mekansal aidiyetlerdir.

Akışkan yaşam, bizlere serüven, güç, coşku, gelişine, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Her şeyin hızla değiştiği ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer. Sürekli parçalanma ve yenilenmenin girdabında sürüklenen insanların "bu girdabın içinde kendilerini bir biçimde yuvada hissetmeleri" oldukça güçtür. İçinde bulunduğumuz çağ, ufukların genişlediği ve sınırların eridiği, "zaman ve mekanın çöktüğü" dönüşmüş enformasyon ve iletişim akışları aracılığıyla küreselleşmenin yaşandığı ve bölgesel cephelerin ve açık seçik ulusal ve başka toplumsal kimliklerin aşınma uğradığı bir çağdır. Özellikle bu tür küresel değişim, yere ilişkin kimlikleri ciddi biçimde dağıtmıştır- "yerel bağlamların niteliklerinden kaynaklanan güven ilişkisinin bazı temel biçimleri"nde bir ayrışma yaşanmaktadır (Urry, 1999: 224).

Günümüz çağı uzun süre hiçbir şeyin formunu koruyamadığı, korumasının da mümkün olmadığı bir akış çağıdır. Akış içinde kimlik yaşam boyu yeniden inşa edilmekte ve kesintiye uğramadan geçici olma özelliğini devam ettirmektedir. Değişen şartlara göre esnemekte, terk edilmekte ve parçalanmaktadır. Bu hususta kimliğin ilişkili olduğu önemli olgulardan biri olan mekan ve insan-mekan birlikteliğinin formu (insanın mekan ile kurmuş olduğu ilişki, mekanın anlamı, mekan algısı) da değişime uğramıştır. Mekan, ev, memleket vb. ile ilişkiler daha çok geçici kalıcılıklar şeklinde deneyimlenmekte ve yer daha çok otonom bir alan haline evrilmektedir. Kök salmak yerini, mekanlar arası akışa -farklı yerleri deneyimlemek-, bambaşka bir hayat kurma imkanı veren bir yanılsamaya veya heyecana bırakmıştır. Bu durumun nihai sonucu, kimsenin kendisini evinde hissedemediği bir köksüzlük/kökensizlik, yersizlik durumu olmuştur.

2.4.1. Mekan

İnsan, hemcinslerinden ve çevresinden yalıtılmış olarak yaşayabilen bir varlık değildir. İnsanların ilişki ve etkileşimlerinin sonucu olarak ortaya çıkan toplumun söz konusu ilişkileri “mekan” olarak nitelendirdiğimiz bir düzlemde gerçekleşir. İçinde yaşayanlar tarafından algılanan ve değerlendirilen bir düzlem olan mekan, salt geometrik değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik, psikolojik ve siyasal boyutları da olan kompleks bir sistemdir. Dolayısıyla mekan, varlık alanında fiziksel olarak sürekli inşa edilirken, zihin dünyasında da yeniden biçimlenen bir olgudur. Varoluşa temellenen kökeni ve tarihselliği, geçmiş dönemlerde toplumların kavrama biçimleri, toplumsal ve gündelik hayatla olan teması çerçevesinde mekan olgusu tarihsel süreç boyunca anlaşılması güç kavramlardan biri olmuştur.

İnsan ile mekan arasında birbirini değiştiren ve dönüştüren bir ilişki mevcuttur. Bu nedenle mekan, toplumun değişimine paralel olarak değişebilen, çeşitli anlamlarla ve ruhla yüklü bir varlıktır. Her mekan, deneyimlenen-algılanan, teorik-pratik, önemli-önemsiz birçok sürecin çok yönlü bir sonucudur. Yani her mekanın özgül bir doğası ve tarihi vardır (Lefebvre, 1991: 110). Mekanın salt ontolojik bir kategori olmadığını savunan Harvey (2003) için mekan, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyuttur: "Mekansal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin olduğu cansız nesneler olarak değil, toplumsal süreçleri, bu süreçlerin mekansal olmasıyla aynı tarzda 'içeren' şeyler olarak görülmektedir." (Harvey, 2003: 11). Harvey (2003), mekanın, içerisine doğası gereği

“mekansal olmayan” şeylerin tıktırıldığı verili veya mutlak bir “kap” olmadığını, toplumsal pratikler ve süreçlerin mekanları yarattığını ve bu mekanların da bu pratikleri ve süreçleri olanaklı kılarak değiştirdiğini savunmuştur (Hubbard ve Kitchin, 2021: 409). Harvey’in sosyal yaşamının hem nedeni hem de sonucu olarak ele aldığı mekan, Smith, tıpkı David Harvey gibi, doldurulması gereken boş bir matristen ziyade toplumsal ilişkilerin ve süreçlerin bir ürünü olduğunu iddia etmiş, “kendi inşasından önce var olamayacak ve formu belirlenemeyecek olan” şeklinde betimlediği mekanı sosyoekonomik, sosyokültürel ve coğrafyaya bağlı edimlerle açıklamaya çalışmıştır (Hubbard ve Kitchin, 2021: 639). Benzer şekilde mekanı “(Toplumsal) mekan (toplumsal) bir üründür” temel savı üzerine inşa eden Lefebvre (2014), zihinsel olan ile kültürel olanı, toplumsal ile tarihseli birbirine bağlayan mekanın, pasif boş bir şey ya da ürün gibi, karşılıklı müdahalede bulunmaktan, tükenmekten ve yok olmaktan başka bir anlamı olmayan bir şey olarak düşünülemeyeceğini savunmuştur (Lefebvre, 2014: 24-25). Kartezyen mekan anlayışına karşın, mekanın durağan ve yalıtılmış bir olgudan ziyade dinamik, canlı ve değişen bir yapısı olduğunu ileri sürmüş ve mekanı “mekansal pratik”, “mekan temsilleri” ve “temsil mekanları” üçlüsü çerçevesinde incelemiştir (Lefebvre, 2014: 63). Yine Soja (2019), sabit, cansız ve diyalektik olmayan olarak nitelendirdiği mekanı, mekansal, zamansal (tarihsel) ve toplumsal varlığa dayalı üçlü bir diyalektik üzerinden okumaya çalışmıştır. Soja’ ya göre mekanın kendisi ilksel olarak verili olsa da, mekanın örgütlenmesi ve anlamı toplumsal aktarımın, dönüşüm ve deneyimin bir ürünüdür (Soja, 2019: 20,21-111,112). Fiziksel varlığımızın içinde bulunduğu mekan bir ilişkiler düzenidir ve her toplumsal faaliyet biçimi kendi mekanını tanımlar; toplumsal mekanı ancak toplumsal faaliyetlere göre anlayabiliriz (Harvey, 2003: 34).

Kültür hepimizin içinde asılı kaldığı, insanlar tarafından örülmüş anlam ağlarından meydana gelir. Gerçekte, bu ağların dünyaya dokunduğu ve insanları dünyaya bağladığı mekanlar oluşur. Bu nedenle mekan, adı, belirli çevresel nitelikleri, kendisine bağlı hikayeler, paylaşılan hatıralar ve insanların ona yüklediği veya türettiği anlamların yoğunluğu ile bitişik bir önem bölgesidir (Relph, 2008: 24). Mekan, aynı zamanda dünyayı görmenin, bilmenin ve anlamının da bir yoludur. Mekana sirayet eden ilişkilerde insanlar arasındaki bağlantıları, anlam ve deneyim dünyalarını görürüz (Creswell, 2004: 11). Bu anlamda mekan, bireysel ve kolektif faaliyetler çerçevesinde insanların duygusal durumlarını ve anlamlarını da niteleyen bir alan olarak tanımlanabilir. Bu anlamlar bireyin başkalarıyla olan deneyimlerine dayalı olarak inşa edilir. Yani bir başka deyişle bireysel deneyimler insan-mekan deneyimlerinde

büyük rol oynar (Counted, 2016: 9-10). Auge'ye (1997) göre "kimliklerin, ilişkilerin ve hikayelerin üretilebileceği" alanlar olarak tanımlayabileceğimiz mekan (Hubbard ve Kitchin, 2021: 67), kişilere tanıdık gelen, kimlik kazanmış, tüm fiziksel unsurlardan daha ziyade daha çok ilişkiler ve bağlantılarla okunan bir olgu olarak yorumlanabilir (Cresswell, 2004). Bir mekan ilişkisel, tarihsel olarak tanımlanabiliyorsa ve kimlikle ilgiliyse; ilişkisel veya tarihsel olarak tanımlanamayan, kimlikle ilgili olmayan bir mekan, bir yer-olmayan olacaktır (Auge, 1997: 75-115).

Mekan fiziki özellikleri ile tasvir ettiğimiz geometrik bir kurgu ya da salt insanların eylemlerine olanak sağlayan bir alan değildir. Duyu organlarımızla algıladığımız, anılarımız ve yaşamımızın özel anları ile ilişkilendirdiğimiz yerdir. Diğer bir deyişle duyumsanan, hissedilen ve algılanan bir yer. Toplumsal olarak tasarlanır, üretilir, değiştirilir ve yaşanır. Bu nedenle mekan ilişkilerin kurulduğu, insanların bağlandıkları anlamlı yerler olarak kimliğin de önemli bir yönünü oluşturur. Bu noktada "anlam" mekan temelinde inşa edilen kimliğin, mekan ile etkileşimin ve aidiyetin anlaşılabilmesi açısından da önem taşımaktadır. Mekan, insanların yaşamlarını, geleneklerini, değerlerini ve bakış açılarını aktaran ve etkileyen bir ortamdır. Bu nedenle anlamlarla yüklüdür. Her ne kadar mekanı ilişkiler ağı içinde düşüsek de mekan ile kurulan bağ ya da etkileşim bireyseldir. Yani mekan ilişkilerle çerçevelenir ancak anlam bireyseldir.

2.4.2. Mekan ve Mekansal Aidiyet

Aidiyet en yalın haliyle bireyin kendisini, bir grubun ve çevrenin ayrılmaz bir parçası olarak hissetmesini sağlayan tamamlayıcı özellikler olarak ifade edilebilir (Hagerty vd., 1996: 236-237). Bu anlamda bağlılık, dayanışma, sadakat gibi köklü duyguları çerçeveleyen ve bireyin kolektife dahil olduğu ve onunla özdeşleştiği karşılıklı kurucu ilişkilerden doğan (Tomaney, 2014: 2) aidiyet, istikrarlı, çekışmeli veya geçici bir ortamda kendi kendini tanımlama veya başkaları tarafından tanımlanma eylemi olarak tanımlanabilir. Bunun yanında en istikrarlı ve ilkel biçimlerinde bile doğallaştırılmış bir şeyleşmiş sabitlik değil, her zaman dinamik ve inşa edilebilir bir süreç olarak yorumlanabilir (Yuval Davis, 2006: 199). Yani aidiyet, bir kez inşa edildikten sonra katılaştan sabit bir özellikten daha ziyade sürekli geçmiş, şimdi ve gelecek arasında müzakere edilen, değişen bir süreçtir (Lahdesmaki vd., 2016: 5).

Bireyin sevilme, kabul ve ilgi görme duygularına bağılı olarak kendini güvende hissetmesi bir gruba ya da topluma aidiyet hissetmesi ile mümkündür. Dolayısıyla aidiyet duygusu yalnızca sosyal katılmanın bir parçası değıl aynı zamanda yalnızlığa karşı da bir tampon konumundadır (Mellor vd., 2008: 213). Bu anlamda ait olma ihtiyacı yalıtılmışlık duygusundan kaçınmak, insanların asgari miktarda olumlu ve anlamlı kişilerarası ilişkiler oluşturmak ve sürdürmek için sahip oldukları önemli bir dürtüdür (Baumaster ve Leary, 1995: 497). Kişilerarası ilişkiler kurmak ve sürdürmek için sahip olunan bu dürtünün doğuştan verili olduğunu kabul ederek, insanı doğal olarak aidiyet kurmaya ve sürdürmeye yönelmiş olarak tasvir etsek dahi, insanların bu ihtiyacı nasıl ifade edip tatmin ettiğine ilişkin bireysel farklılıklar söz konusu olacaktır (Baumaster ve Leary, 1995: 499). Aidiyet duygusunu tatmin etmek için bireyler farklı sıklık ve yoğunlukta duygusal ve sosyal ilişkiler yaşamaktadır (Hill, 2006: 211). Yani, insanların oluşturmak ve sürdürmek için motive oldukları kişilerarası bağlar yeni olmasa da (Baumaster ve Leary, 1995: 497) insanlar aidiyet gereksinimlerinin düzeyi açısından birbirlerinden farklılaşırlar. Bazı insanlar bu gereksinimi karşılamak için daha az anlamlı ilişki ve bağlara gereksinim duyarken, bazıları daha fazla anlamlı ilişki ve bağlara gereksinim duyabilirler. Benzer şekilde, insanlar aidiyet gereksinimlerini doyumak için farklı sıklıkta sosyal ve duygusal ilişkiler içinde olabilirler (Duru, 2015: 38).

Bu sosyal ilişkiler doğası gereğı mekana gömülüdür (Lahdesmaki vd., 2016: 5). Bu anlamda mekan, geçmişten gelen deneyimleri, şimdiki zamanı ve geleceğe yönelik beklentileri birbirine bağlayan bir çerçeve olarak işlev görür (Lahdesmaki vd., 2016: 4-5). Urry'e (2001: 11) göre mekan soyut, boş ve durağan olmaktan ziyade nitelikselidir. İnsanın doğduğu ev, yaşadığı şehir gibi mekanın öneminden aidiyet inşa etmek söz konusu olduğunda her türlü mekan bellek izleriyle doludur ve mekanın anlamı kişiseldir. Bu kişisel mekan mefhumlarının nasıl ortaya çıktıklarını, deneyimle nasıl yoğrulduklarını ve değişen mekansal biçim karşısında ne kadar kararlı olduklarını düşünmemiz gerekecektir. Harvey (2003) açısından bir mekansal şema üzerine toplanmış bilginin çoğı, bireysel deneyimin sonucu olmalıdır ve şemanın, deneyimle birlikte değişikliğe uğraması da mümkündür. Simgeleştirmenin belirlenmesinde bu deneyimin doğası yaşamsal önemde olabilir - örneğin kentin, mutsuz anılar nedeniyle yaklaşımdan nefret ettiğiniz bir bölgesi ya da tersine her zaman güzel anıları çağrıştıran bir bölge. Deneyim birikmeye devam eder ve bu deneyim, muhayyilede kayıtlı zihinsel haritayı ya da mekansal biçimi değiştirebilir veya genişletebilir. Hafıza zayıflayabilir ve mekansal imgenin güçlendirilmemiş parçaları hızla kaybolabilirler.

Bu anlamda mekana yüklenen anlam sadece bireyden bireye ve gruptan gruba değil, zamana göre de değişir (Harvey, 2003: 39-40).

Fiziksel çevrenin insanların yaşamında sanıldığı kadar önemli bir rol oynamadığına dair azımsanmayacak kanıtlar vardır. İnsanlar binalarda oturur, çalışır ve eğlenirler ama davranışlarını belirleyen binalar değil, içlerindeki iktisadi, kültürel ve toplumsal ilişkilerdir (Harvey, 2003: 48). Dolayısıyla insanlar mekanı salt fiziksel bir gerçeklik olarak deneyimlemekten ve kaydetmekten daha fazlasını yapar. Mekan ile girilen ilişkiden edinilen iyi ve kötü deneyimlerden belirli sosyal anlamlar ve değerler ortaya çıkar. Fiziksel dünyaya dair bu tutumlar, duygular ve inançlar, öz kimliğin bilişsel bir alt yapısı olan mekansal kimliği tanımlamaya ve bütünleştirmeye hizmet eder (Proshansky vd., 1983: 59-62). Bu anlamda yerler insanlara, kişisel, kültürel ve sosyal anlamlarla dolu, sınırları belirlenmiş yerler olarak, kimliğin inşa edildiği, sürdürüldüğü ve dönüştürüldüğü önemli bir çerçeve sağlar. Böylelikle insanlar, nesneler ve faaliyetler gibi yerler de sosyal dünyanın ayrılmaz bir parçası olarak kimliğin inşa edildiği önemli mekanizmalar haline gelirler (Cuba ve Hummon, 1993: 112). Mekan, insanların anılarının ve geçmişin deposudur; ve aynı zamanda kültürel sembollerin deposu olarak işlev görür (Urry, 2001: 12). Bu noktada anlam ağları ile donatılmış mekan olarak ifade edebileceğimiz kökler, bir duygu, kimlik inşa etme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Lewicka, 2005: 393).

Yerler, yaşam boyu kişisel anlamların depoları olarak bir anımsatıcı görevi görerek benliği korur (Cuba ve Hummon, 1993: 113). Bu anlamda bir yere ait olma duygusu ile kendini oluşturma sürecinin karşılıklı olduğu ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle “ben kimim? sorusu “ben nereye aitim?” sorusundan yalıtılamaz (Antonsich, 2010: 646). Yani aidiyet duygusu ve mekansal aidiyet; deneyimler, yaşantı, anılar, rutinler bütününde bireyin çevresine karşı içselleştirdiği algı ve anlam ile ilişkili olarak gelişmektedir (Manzo, 2003: 52). İnsan ve yer arasındaki ilişkinin bir tezahürü olan yer aidiyeti, insanların yaşadıkları, doğdukları vb. yerlere geliştirdiği derin bağlılık olarak kendini gösterir (Fried, 2000: 193). Yer aidiyeti bir ilişkiye (ailesel, toplumsal, etnik, kültürel vb.) doğru geliştirdiğimiz bağıdır (Knez, 2005: 208). Yerin ruhunu kavramamızı, yerler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri takdir etmemizi sağlayan, bellek ve niyet mercekleriyle deneyimlenen yer aidiyeti (Relph, 2008: 25-26) mekansal kimlik duygusunun gelişimi için de büyük bir öneme sahiptir (Fried, 2000: 193). İnsanın yer ile özdeşleşmesi, diğer bir deyişle yer aidiyeti genellikle “evde” olma

duygusu ile deneyimlenir. Yani yer aidiyeti kişinin, tanıdık, rahat ve gerçekten “ben” olmakla ilişkilendirdiği “evinde hissetmek” duygusuyla ilişkilidir (Cuba ve Hummon, 1993: 113). “Ev” burada rahatlık, güvenlik ve duygusal bağlanma çerçevesinde sembolik bir aşinalık anlamına gelir. Yer, ev olarak hissedilir ve bu anlamda mekansal aidiyet kişinin kendisini evinde gibi hisseceği bir yer bulması demektir (Antonsich, 2010: 646).

Aidiyet bir yer ile ilişkilendirildiğinde mekana dair anlam ve duygulara göndermede bulunur. Yere ilişkin anılar, ilişkiler, sosyal gereksinimler vb. yer ile olan karşılıklı etkileşim sonucu yere dair duygular, anlamlar oluşur. Bireyin kendisini anlam yüklediği bir mekanın parçası olarak görmesi de mekansal bağlılık olarak ifade edilebilir. Bu noktadan hareketle denilebilir ki; aidiyet ve yere bağlılık, benlik oluşumunda ve kimlik tanımlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Sahiplenme, güvende hissetme, mekana dair sembolik öğeler üzerinden kendini mekanla ifade etme, mekan temelinde benimsenen kimliğin önemli bileşenlerini oluşturmaktadır.

2.4.3. Çoklu Mekansal Aidiyetin Akışkanlığı

Urry’e göre (2001: 5) yoğun hareketlilik, uyaranların çeşitliliği, hız, yerlerin görsel olarak tahsis edilmesi günümüz modern yaşamın en merkezi özellikleridir. Küresel çaptaki bu yoğun hareketlilik sadece insanların, ürünlerin ve bilginin taşınmasını sağlamakla kalmamış; insanla ilintili birçok olgunun da anlamının değişmesine neden olmuştur. İnsana bakışın önemli ölçüde değiştiği bu küresel dünyada, üretim şekilleri ve dağıtımından tüketim alışkanlıklarına, günlük yaşam pratiklerinden toplumsal ilişkilere, mekan ile olan ilişkilerden bunların algılanışına kadar çok şey anlam değişikliğine uğramış ve birçok kavram artık yüzeysel karşılıklar bulmaya başlamıştır (Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011: 856). Harvey (2006: 227), hareketliliğin, değişimin ve değişim hızının damgasını vurduğu günümüzde zaman ve mekan geçmişin herhangi bir döneminden çok daha fazla birbirinden ayrıldığını ve iletişimin çok hızlı ve artık mekandan bağımsız bir hal alması durumunun, insan varoluşunun temel kategorilerinden olan zaman ve mekanı birbirinden ayırdığını vurgular. Giddens’in (1994) zaman-mekan uzaklaşması adını verdiği bu durumu Harvey (2006: 270) zaman-mekan sıkışması olarak ele alır ve şöyle açıklar:

“Mekan ve zamanın nesnel niteliklerinde öylesine devrimci değişimler olur ki, dünyayı görüş tarzımızı, bazen çok köklü biçimlerde, değiştirmek zorunda kalırız. “Sıkışma” terimini kullanıyorum, çünkü bir yandan kapitalizmin tarihine hayatın hızının artışı damgasını vururken, bir

yandan da mekansal engellerin dünya sanki üzerimize çökecekmişçesine aşıldığını sağlam biçimde iddia etmenin mümkün olduğunu düşünüyorum. Mekanı katetmenin aldığı zaman ve bu gerçeği olağan olarak gösterim tarzımız, sözünü ettiğim türden olguların yararlı birer göstergesidir. İki tanıdık gündelik imgeye başvurarak söyleyecek olursak, mekan telekomünikasyonun yarattığı bir "küresel köy"e ve ekonomik ve ekolojik karşılıklı bağımlılıklardan örülmüş bir "uzay gemisi dünya"ya doğru küçüldükçe ve zaman ufkumuz sonunda içinde bulunduğumuz andan başka bir şey kalmamacasına kısaldıkça, mekansal ve zamansal dünyalarımızın sıkışması duygusunun hakimiyetiyle başa çıkma zorunluluğuyla karşı karşıya kalırız"

Ulaşım ve iletişimin gelişmesi ile enformatik toplumun yaratılması; metaların, üretim ve tüketim kalıplarının hiçbir engel tanımadan türdeş dünya pazarlarında bir ağ içerisinde dolaşıma girmesi; mesafelerin giderek azalması ve mekansal telekomünikasyonun yarattığı "küresel köy" olgusu; tüm mekansal duvarları yıkmış, parçalamış ve mekanlar tümüyle egemenlik altına alınmıştır. Harvey, bireyin kendini tanımladığı zaman ve koordinatlarında bir belirsizliğe ve kaymaya yol açan ve dolayısıyla algılamaları da sarsan ve mekanın zaman aracılığıyla yok edilmesine götüren bu sürecin, zamanın da mekansallaşmasını sağladığını ifade eder. Bir taraftan mekanlar birbirine yaklaşıırken, diğer taraftan kentler değişen algılar çerçevesinde hiper mekanlar olarak üst üste yığılmakta, kesişmekte ya da yan yana durmaktadır (Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011: 856). Hiper hareketlilik içinde derin bağlılıklarla sabit kalmaktan korkarak (Bauman, 1996: 25) içinde yaşadığımız gezegenin küresel bir köy halini almasında iletişim ve ulaşım teknolojilerinin insana sağladığı güçle dünyanın küçülmesi devam etmektedir. Durmak ve düşünmek ya da görmek arasındaki ilişkiyi göz önüne aldığımızda çağımız insanının hayatının sürekli bir akış ve harekette olma halini aldığını gözlemleyebiliriz.

Bauman'ın (1998) ifadesiyle "günümüz dünyasında fiziksel olarak hareketsiz kalsak bile hareket halindeyiz. Sürekli değişim dünyasında hareketsizlik gerçekçi bir seçenek değildir. Küreselleşmiş bir dünyada yerel olmak, sosyal yoksunluğun ve bozulmanın bir işareti konumundadır. Yerelleştirilmiş varoluşun rahatsızlıkları, yerelliklerin anlam üretme ve anlam müzakere etme kapasitelerini kaybetmeleri gerçeğiyle daha da artmaktadır". Giddens'a (1994: 94) göre, kentler de dahil olmak üzere, modern öncesi toplumların çoğunda, yerel çevre iç içe geçmiş toplumsal ilişki kümeleri alanıdır ve söz konusu ilişkilerin zaman içinde sağlam kalmasını sağlayan küçük bir uzamsal aralığa sahiptir. Modern öncesi toplumlarda nüfus hareketleri, göçebelik, tüccar ve serüven meraklılarının uzun mesafeli yolculukları çok yaygındı. Ancak, nüfusun büyük çoğunluğu (modern ulaşım araçlarının sağladığı düzenli ve yoğun devinimlilik biçimleri ve farklı yaşam biçimlerinden haberdar olunması ile

karşılaştırıldığında) görelî olarak durağan ve izole durumdaydı. -Modern öncesi toplumlarda insanların yaşamları boyunca yalnızca birkaç yüz kişiyle tanıştığını, konuşarak ve yürüyerek iletişim kurduklarını ve doğdukları yerden birkaç kilometreden fazla nadiren seyahat ettiklerini söyleyebiliriz. Böylesine coğrafi odaklı bir yaşam, her insanın, adetlerine, evlerine, yollarına aşina olduğu ve adlarıyla bilindiği bir yerle çok derin bir birlikteliğe yol açmış olmalıdır. Mekan ve insan ilişkisindeki bu anlamlı bağ modern öncesi bir deneyimdir. Günümüzün akışkan ve hızla değişen dünyasında yer deneyimi tüm dünyaya yayılmıştır. Bir yüzyıldan daha kısa bir sürede, yerlerin hem doğrudan hem de dolaylı deneyimi muazzam ölçüde genişlemiş; bir ömür boyu birbirinden farklı yüzlerce yeri ziyaret etmek ve binlerce insanla tanışmak artık normal hale gelmiştir. Modern iletişim ve ulaşım ağları, kendimizi sürekli olarak daha geniş bağlamlarda konumlandırmamıza ve birçoğunu ziyaret ettiğimiz veya en azından televizyonda gördüğümüz uzak yerlerle karşılaştırmalar yapmamıza izin verir ve hatta bunu gerektirir. Bu nedenle, günümüzdeki yer aidiyeti, iki kuşak öncesine göre çok daha yaygın ve dağınıktır ve bu nedenle, bir şekilde daha sığ (Relph, 2008: 26-27) olmakla birlikte artan hareketlilik, tek bir yerel ya da kozmopolit görünüm yerine birden çok yerel bağlılık doğurmaktadır (Tomanbey, 2014: 3). Yani, hareket halindeki kişilerin, harekete daha az istekli güçlü toprak bağları olan insanlarla kıyaslandığında, güçlü ve sabit tek bir bölgesel/mekansal aidiyet duygusu geliştirmesi ve sürdürmesi daha az olasıdır (Gustafson, 2009: 491-492). Bu durum, mevcut genişletilmiş mekan aidiyetinin zayıf veya eksik olduğunu ileri sürmekten daha ziyade, sadece modern öncesi, köklü/sabit aidiyet deneyimlerinden farklı olduğunu söylemektir.

Yaşantı dinamikleri durmaksızın değişmektedir. Buna bağlı olarak algımız, deneyimlerimiz, bedenimiz, toplumsal yaşantımız, tüm yaşamsal ve zihinsel edimlerimiz de stabil kalmamaktadır. Değişen tüm toplumsal ve yaşantı edimleriyle beraber, mekan kavrayışımız da dondurulmuş bir alana sıkışmamakta ve sürekli olarak değişmektedir (Ulubay ve Önal, 2020: 607,612). Sosyal dönüşümün hızlı bir tempoda gerçekleşmesi, gerek ekonomik gerekse bunun dışındaki mesleki iş bölümünde uzmanlaşma, değer ve dünya görüşü konumlarında çoğulculuk ve bir yandan sosyal katmanların skalasında iniş - çıkış şeklinde, diğer yandan da ilişki gruplarının yatay değişiminde görülen yüksek sosyal hareketlilik ile birlikte kendini mekanla özdeşleştirmek, mekanı yalnızca konut, işyeri ve ulaşım olanakları sunan bir şey olmanın ötesinde algılamak ve kalıcı tek bir mekansal aidiyet geliştirmek giderek daha zor hale gelmektedir (Helle, 1998: 71-73). Mekan ve insan

arasındaki bağ, kültürden yoksun, gelenekten kopuk olmakla birlikte salt estetik ve yerel pratik kaygılar tarafından belirlenir (Tomaney, 2014: 2). Hareketin hiç olmadığı kadar kolaylaştığı akışkan çağımızda insanın mekan ile deneyimi; güvenlik, işe yakınlık, sağlık, okulların kalitesi, kirlilik, trafik vb. ile ilgili endişeleri içerir. Bu pratik kaygılar, bir yer için aşinalık ve sevginin bir parçasıdır ve dolayısıyla aidiyetin. Kısacası, pragmatik bir mekan duygusu için sağlam bir temel, mekan deneyiminde ve çağdaş gündelik hayatın arka planında bulunabilir (Relph, 2008: 27). Mekansal aidiyetler -derinden hissedilse dahi- her zaman geçici bir karakteri korur ve kırılmandır (Tomaney, 2014: 3).

Geçici mekansal aidiyetler üzerine inşa edilen yaşamlar kolaylıkla taşınabilir, yer değiştirebilir. Sürekli değişen mekanlar, bireyler, gruplar ile gerçekleşen etkileşimler aynı kişilerle tekrarlanan etkileşimlerden daha az tatmin edici (Baumaster ve Leary, 1995: 497) olsa da akışkan yaşamda çoğu insan için aidiyet eksikliği geçicidir. Uzun vadeli beşeri ilişkiler oluşturmak ve sürdürmek, anın parçalı ve derinliksiz gerçekliğinin yoğun hükmü altındaki geç modern çağ insanı için gayet masraflı ve zahmetli bir iştir, o nedenle de onun sorumluluk almayı ve her türlü taahhüdü dışlayan, güvensizliği taraflar açısından bir tür özgürlükmüş gibi sunan söylemlerin yedeğindeki kısa vadeli birlikteliklere ihtiyacı vardır (Köse, 2017: 30). Bu anlamda aidiyet ihtiyacı evrensel kabul edilse de, akışkan çağın insanı için sosyal bağlar oluşturma ve özellikle ilişkileri sürdürmedeki motivasyon (ne kadar güçlü bir şekilde arzu ettikleri) bireyler arasında değişkenlik gösterir (Vergahen vd., 2018: 499). Bu noktadan hareketle akışkan çağın insanı aidiyet duygusunu yeniden kurmak için, yeni sosyal bağlar aramak, yeni ilişkiler kurmak ve yaşamlarında gerçekleştirdikleri kişilerarası değişikliklere (kolektif bağlara sahip kişilerle kıyaslandığında daha kolay) yönelir. Bu durum aidiyet eksikliğini geçici kılar ve böylelikle toplumdan tamamen kopmuş hissetmezler (Lee vd., 2001: 310).

Modern öncesi toplumlarda değişimin ve insan hareketliliği günümüz toplumlarına nazaran daha durağandır. İnsanlar yaşamları boyunca, benzer hatta aynı insanlarla iletişim kurmuş ve mekan deneyimi daha dar bir alanda ancak daha kuvvetli bağlar ile gerçekleşmiştir. Modern öncesi toplumlarda mekan ve insan ilişkisindeki bu derinlikli anlam, günümüzün akışkan ve hızla değişen dünyasında salt fiziksel bir gerçekliğe dönüşmüştür. Çünkü akışkan yaşamda ilişkiler kırılğan ve bağlar gevşektir. Kişisel alan ve “bireysel yaşamlarda” kalıcı ilişkilere, kuvvetli bağlara ve sabitliklere yer yoktur. Bu nedenle ilişkiler geçicilikle nitelenir

ve yapısı gereği sosyal ilişkiler de mekana gömülüdür. Dolayısıyla ilişkilerde yaşanan bu değişim mekan deneyimini de etkilemiş; sosyal dönüşümün hızlı bir tempoda gerçekleşmesi, yüksek sosyal hareketlilik ile birlikte mekan yalnızca (pragmatist açıdan) fiziksel özellik ve olanaklara indirgenmiş, mekanla özdeşleşmek, kalıcı tek bir mekansal aidiyet geliştirmek giderek daha zor hale gelmiştir.

2.4.4. Bir Kimlik Alanı ve Geçici Kolektivite Kaynağı: Sanal Mekanlar ve Anlamlar

Modernlik öncesi çağda, bireylere kuralları bizatihi topluluk düzeni tarafından hatırlatılan bir ilişki biçimi geçerliydi. Fiili bağların güçlü, sıkı ve sürekli olduğu dolaysız ve yakın ilişki ağları muhataplar arasında sorumluluk duygusunu azalan mesafe oranında arttırıyordu. İnsanların geleneksel bağlar ve değerlerle birbirine sürekli bağlarla bağlı oldukları bu dönemde, ilişkiler bilgi-yoğun ve derinlikli olmakla birlikte, haliyle toplumsal baskı da çok belirgindi; başka bir deyişle, taraflar yaşamın olağan akışı içinde sürekli olarak birbirleriyle ilişki kurma ve sürdürme baskısı altındaydılar. Zira topluluktaki her bir üyeyi denetimi altında tutmaya yarayan toplumsal bilincin alanı çok dar ve herkesin yaşamı aşikâr biçimde göz önündeydi. İnsanlar görece dar bir etkileşim alanında, birbirine çok yakın bir mesafeden ilişki kuruyorlardı. Henüz nüfus yoğunluğu fazla olmadığı için nedenselliğe dayalı etkileşim biçimleri söz konusu olmadığı gibi, ilişkiye taraf olanların sayısı da çok fazla değildi. Kişiler arası ilişkilerde yakınlık, doğrudanlık ve gayri şahsi tavır ve yönelişlere doğru eğilim arttıkça karşılıklı sorumluluk duygusuna dayalı bağımlılık da artmaktaydı. Bu durum, her iki tarafın da birbirinden sorumlu olmayı bizzat deneyimlemek suretiyle öğrendiği bir etik yaratıyordu. Bağlayıcılığı da olan bu etik, muhataplar açısından karşılıklı olarak beyan edilmiş bir taahhüttü aynı zamanda (Köse, 2017: 14). Modernliğin -rasyonel ve nesnel bağlamı üzerinden yükseltilmiş, radikal ve bir o kadar da özgürleştirici iddiaları olan moderliğin- temel nosyonlarının başında ilerleme fikri gelir. İlerleme ise Harvey'in (2010: 232) ifadesiyle "mekanın fethini, bütün mekansal engellerin yıkılmasını ve nihai olarak mekanın zaman aracılığıyla yok edilmesini içerir".

Harvey (2010: 270), "*zaman-mekan sıkışması*" terimiyle mekan ve zamanın nesnel niteliklerinde gerçekleşen devrimci değişimlere vurgu yapmaktadır. "*Sıkışma*" terimi ile kapitalist süreçte hayat hızının artışı ve mekansal engellerin ortadan kalkışını ifade etmektedir. Ona göre bu terim, mekan telekomünikasyonun yarattığı bir "*küresel köy*"e dönüşmekte ve zaman da içinde bulunduğumuz anın dışına çıkamayarak kısalmaktadır.

Harvey (2010: 297-300), modernite döneminde demiryolları, buhar gemiciliği, balon yolculuğu ve bunların fotoğraflanması ile birlikte telsiz, telgraf, radyo, X-ışınları, sinema, bisiklet, otomobilin zaman-mekan deneyimlemesini değiştirdiğini, iç içe geçirdiğini ve kamusal zamanın mekanda her geçen gün daha türdeş ve daha evrensel hale geldiğini belirlemekte, bununla birlikte zaman-mekan sıkışmasının Fordist üretimden esnek üretime geçişle birlikte, postmodern dönemde hızını arttırdığını söylemektedir. Yeni organizasyon biçimleri ve yeni teknolojiler ile bu mümkün olmaktadır (Harvey, 2010: 317). Bu sistemde emek hareketlidir, modalar ve kısa süreli meraklar vardır (ki bu zamanın ufkunu yok eder), her şey para ekonomisinin konusu olabilmektedir ve üretim devri olduğu kadar tüketimin de devri hızlıdır, kitle turizmi yaygındır, kara-deniz ve demiryolu taşımacılığı hızlıdır. Bu durum mekansal engellerin aşılması, mekanın zaman aracılığıyla yok edilmesi demektir (Harvey, 2010).

Bilim ve teknolojinin günümüzde hızlı bir biçimde gelişmesi yeni iletişim araçlarını gündeme getirmiş ve yeni medya olarak nitelendirilen araçların yaygınlığını artırmıştır. Özellikle bilgi teknolojileri de denilen bu araçlar toplumsal dönüşümleri etkilemiş ve günümüz toplumlarının yeni adlarla anılmasına neden olmuştur. Postmodern topluma temel özelliğini veren bilgi teknolojisi, internet ve dünyayı saran bilişim ağlarıdır (Slattery, 2007: 399-400). Dolayısıyla sosyal ağlar artık bireyin gerçek yaşamındaki mekana da karşılık gelmekte ve kimlik/ler inşa etme alanı olarak kullanılmaktadır.

Dijital teknoloji ve elektronik medyanın beraberinde getirdiği yeni imkanlar günümüzde pek çok insanın kimi alanlardaki (kişisel, mesleki, sosyal, kültürel, toplumsal, politik) yaşam pratiğini kökten değiştirmiştir. Dijital teknoloji ve elektronik medyayla birlikte mekanın ve zamanın sınırları silinmekte, bunun sonucu olarak zaman ve mekandan bağımsız olunabilmektedir. Herkes her zaman ve (neredeyse) her yerde herkesle bağlantı kurabilmekte, mesleğini icra edebilmekte, bilgi, eğitim ve eğlenceye erişebilmekte, böylece gece gündüze, gündüz geceye, pazar günü iş gününe, iş günü tatil gününe dönüşebilmekte, herkes kusursuz bir biçimde gösteriye dönüşen yaşantı mekanlarıyla geçmişe ya da geleceğe gidebilmektedir. Dijital teknoloji ve elektronik medyayla insan belirlenmişlikten ve zorunluluklardan kurtulabilmekte, kendi kararları doğrultusunda kendini gerçekleştirebilmektedir: Geleneklerle, kurallarla, ayrıcalıklarla, sınırlamalarla, hukuki taleplerle, erişim sınırlamalarıyla, açılış saatleriyle, fiyat ve ücret belirlemeleriyle, kullanım kılavuzlarıyla,

ücret tarifeleriyle düzenlenen ve yönetilen bir dünya karşısında yeni imkanlar insanı belirlenmişlikten ve zorunluluklardan kurtarmakta, yaşamı yeniden düzenleyerek birey için yeni kendini gerçekleştirme imkanları yaratıp kullanabileceği kaynaklara erişmesini sağlamaktadır (Funk, 2013: 44-46).

Castells'e (2002: 214-215) göre toplumun bakış açısından, artık iletişim elektronik temelli iletişimdir. Yeni iletişim sistemi, çeşitliliği, çok tarzlılığı ve verimliliği sayesinde ki, bütün anlatım biçimlerini -bunun yanı sıra, toplumsal çatışmanın dile getirilmesi de dahil olmak üzere çıkar, değer ve imgelem farklılıklarını- kucaklayıp bütünleştirebilmektedir. Bu yeni iletişim sistemi, insan yaşamının boyutları olan uzam ve zamanı kökten dönüşüme uğratmaktadır. Yerler kültürel, tarihsel ve coğrafi anlamlarından soyutlanmakta, işlevsel ağlar ya da görüntü kolajları halinde yeniden bütünleştirilmekte, yerlere özgü uzamın yerine geçen akışkan uzamı devreye sokmaktadır. Geçmiş, şimdi ve geleceğin aynı iletide birbiriyle etkileşim içinde olacak şekilde programlanabildiği yeni iletişim sisteminde zaman silinmektedir. Akışlar uzamı ve zamansız zaman, tarihsel olarak aktarılan sunum dizgelerinin çeşitliliğini aşan ve içeren yeni bir kültürün -hayali kurgunun kurguya inanç haline geldiği gerçek sanallık kültürünün- maddi temellerini oluşturur.

Sanallık kültürünün bir ürünü olarak ifade edebileceğimiz sosyal medya günümüz insanının günlük rutinleri arasında kendine yer bulmuş ve her geçen gün daha fazla sayıda insanın kullandığı bir araçlar bütünü haline gelmiştir. Sosyal medya, uzaklık algısını ortadan kaldırarak, zaman ve mekan sınırlaması olmadan, paylaşımın esas olduğu bir iletişim şeklidir (Çetin, 2017: 150-152). Bauman (2014: 253), sosyal medyanın uzakta olan insanları daha yakın fakat yakında olan insanları daha uzak hissettirebilme etkisine vurgu yapar. Ağlar çoğunlukla birlikte keyifli vakit geçirmek içindir. Bu anlamda sanal birliktelikler ilginin ve ilişkinin gelip geçici olduğu bir birlikteliği ifade eder (Bauman, 2016: 53). Çok köklü kurumların sarsılmaz dayanıklılığını her gün doğrulayan eski "doğal aidiyet" hikâyelerinden keskin bir farkla ayrılan yeni kimlik hikâyelerindeki sorun, "ilişkilerde emek harcanması gereken ve kimsenin zorla kabul ettirmediği güven ve bağlılığın, bireyler onları bitirmeyi tercih edene kadar devam etmesidir" (Bauman, 2016: 106-107). Çevrimiçi "bağlılık vaadi olmayan" ilişkiler, öngörülen sürelerini, beraberinde getirdikleri tatmin süresine indirger: Bağlanma, tatmin canlılığını kaybedene ya da makul standardın altına düşene kadar geçerlidir (Bauman, 2011b: 29).

Çevrimiçi ortamda kurulan ilişkiler kolayca topluluk oluşturabilmeye benzer şekilde onlara katılmaya olanak tanır; ama aynı şekilde ilginin, sempatinin ve antipatinin, ruh halinin farklı bir yöne kayması durumunda terk edilmeleri de kolaydır. İnternet toplulukları ferdi "bağlanma" ve "bağlantıyı kesme" kararları ve dürtüleri ile oluşturulurlar, parçalanırlar, genişlerler ve küçülürler. Dolayısıyla bariz bir şekilde değişken, kırılgan ve durdurulamaz bir şekilde parçalanmaya yatkındırlar. İşte tam bu yüzden akışkan koşullarda yaşayan bunca insan bu ağların gelişini kutlar ve onları "eski tip" topluluklara yeğler. "Eski tip topluluklar", üyelerinin günlük davranışlarını gözlerler, onların yaptıklarını yakından kontrol ederler, sadakatsizliklerinin her belirtisiyle, hatta anlık kötü davranışlarıyla mücadele ederler ve fikir değiştirmeyi ya da gruptan çıkmaya karar vermeyi imkansız kılarlar. Bu daimi geçicilik halleri, uzun dönemli bağlılık ya da kesintisiz sadakat ve katı disiplin bile gerektirmemeleri, onları bunca kişi için çekici yapan özellikleridir: sıvı modern yaşam türündeki akışkan ortam böyle kaldığı sürece (Bauman, 2013a: 117-119).

‘Düzgün, gerçek iletişimin’ bir kenara atılmasa da zorunlu işler listesinden çıkarılmasının yan etkisi, böyle bir ‘düzgün, gerçek iletişimin’ gerektirdiği yeteneklerin giderek sönükleşmesi, silikleşmesi ve kaybolması demektir (Bauman, 2016: 42). Akışkan bir modern toplumun üyeleri, elektronik olarak şekillendirilebilen ve kolayca girilip terk edilebilen, kırılgan sanal topluluklara dönüşme eğiliminde olup giderek insanlarla kendiliğinden oluşan ilişkiler geliştirme yeteneklerini kaybetmektedirler (Bauman, 2020a: 36). Büyük oranda unutulmuş ya da hiç edinilmemiş yüz yüze iletişim becerisi yanında, çevrimiçi olmanın kusuru sayılabilecek sanal ‘bağlantı’ bir avantaj sayılmaktadır (Bauman, 2012: 13). Akışkan modern düzende yalnızların sürekli temasta olma halinin yaygınlaşması için -cep telefonu, sanal medya ve internet ile- bir ağ hazırlamış ve norm haline getirilmiştir (Bauman, 2012a: 40).

Sürekli ya da istediğimizde temas kurabilmek için nerede bulunduğumuzun bir önemi yoktur. Bir yerle başka bir yer arasındaki, görebileceğimiz ve dokunabileceğimiz insan grubu ile bir diğeri arasındaki farklılık ortadan kalkmıştır, geçersizleşmiştir, içi boşalmıştır. Hareketli nesneler evreninde siz biricik istikrar noktasısınız; tıpkı uzantılarımız gibi: onlar bağlantılarımızdır. Bağlantıların bağladığı kişilerin yer değiştirmesine rağmen bağlantılar dokunulmamış kalır (Bauman, 2017: 85). Etrafımızdaki kalabalık tadımızı kaçırdığında bu bağlantıların (ağın) içine her zaman sığınabiliriz. Cebimizdeki bir telefonun sunduğu

imkanlar sayesinde kalabalıktan koparsınız ya da söz konusu kitleye katılım tarzını bu oluşturur. Böylelikle birbirinden kopan insan kitlesi: daha kesin bir ifadeyle, bir sürü, birliklerini korumak için yönlendiren birine ihtiyaç duymazlar. Söz konusu kitle, hareketli her birimin aynı şekilde hareket ettiği ama hiçbir şeyin ortak yapılmadığı hareketli bir bütündür (Bauman, 2017: 86).

İnternet, insanı bütünleştirmenin, karşılıklı anlayış, iş birliği ve dayanışmanın sayısını artırmak ve kalitesini iyileştirmek gibi bir amaca hizmet etmek yerine, izole etme, ayrılık, dışlama, düşmanlık ve çatışma eylemlerini kolaylaştırır da, çevrimiçi dünya, potansiyel olarak her zaman bağlantıda kalınan bir dünyadır (Bauman ve Leoncini, 2020: 56-58). Bu nedenle de akışkan yaşamın her türlü bağdan sıyrılmasıyla yalnızlaşan bireyine en iyi yoldaş, arkadaşdır. Nitekim cep telefonu, internet, sanal mecralar ve benzeri yalnızlık giderici birer kaynak olarak hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Sürekli hızla değişen dünyamızda tek başına bırakılma ihtimalinin, dehşet verici, huzursuz edici algılanması ile (Bauman, 2012a: 12) insanlar yalnızlıktan kaçarken sürekli bağlantıda kalabilmek adına, tek başınalık şansını da yitirir (Bauman, 2012a: 14) ya da tek başına kalmayacağını garanti eder. Hayatını ve kendini ciddiye alan herkes ara sıra tek başına kalmak ister. Yaşadığımız çağ, bizi gündelik hayatın dışsal gereklerinin girdabına öyle çekmiştir ki bu ihtiyacı pek anlayamayız; oysa tüm çağlarda bu gereksinim kişinin kendi potansiyelini gerçekleştirmesi için imkan tanınmasına (Horney, 2017: 56) karşın tek başına kalmak ara sıra dahi olsa korkutucu gelebilmektedir.

İnsan yalnızlığı aşırı huzursuz edici, ürkütücü bir koşulmuş gibi algılamak için pek çok neden bulabilir. Zaten halihazırda şu ana kadar tek başına düşünceleriyle, düşleriyle, endişeleri ve umutlarıyla hep tek başına kalmış olan birey için sosyal medyadan uzak kalmak hiç kimse olmaktır (Bauman, 2012a: 11). Bu anlamda sanal mekanlar bir ağ içinde bireyleri görünür kılarak hiçkimse olmamalarını ve fiziksel yaşamdaki ilişkilere bir alternatif olarak-kolektif dijital ağlar içinde yalnız hissetmemelerini sağlar. Bu noktada yalnızlığa en büyük destek konumunda olan sosyal medya aynı zamanda önemli bir aidiyet ikame kaynağı konumundadır da.

Akışkan modern yaşam bireyleri kolektif bir hafızadan ve kuvvetli bağlarla ilişkilendikleri topluluklarından kopararak bir nevi özgürleştirmiş ancak aynı zamanda kimlik inşası için önem arz eden sosyal ilişkileri de sınırlandırmıştır. Günümüz çağında bireylerden kimliklerini kendilerinin inşa etmesi beklenmektedir. Akışkan yaşamın bireyleri belirsizlik,

kaygı, köksüzlük/kökensizlik ve zayıf sosyal bağların beraberinde getirdiği koşullar altında yalnız kalmışlardır. Bu nedenle yalnızlıklarına bir süreliğine de olsa ortak olacak ilişkileri bulmak, geçici de olsa bir kimlik ve aidiyet duygusuna sahip olma yönelimleri, sosyal ağları (sosyal medyayı) gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir parçası ve önemli bir dayanak haline getirmiştir. Çevrimiçi fırsatlar -dijital de olsa- bir birliktelik hissi yaratarak mutsuzluklarına eğlence, korkularına destek, yalnızlıklarına yoldaş ve ilişkilerine geçicilik imkanı sağlamıştır. Tanıdıkları ya da tanımadıkları insanlarla istediklerinde iletişim kurabilir ve saniyeler içinde iletişimi sonlandırabilir, zevklerini ve yaşam tarzlarını ifade edebilir, günlük etkinlik arşivleri ile geçmişi dahi değiştirebilir, sevgi ve beğenilme ihtiyacını karşılayabilirler ve bunları birkaç parmak hareketiyle mekandan bağımsız olarak gerçekleştirirler.

3. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMU

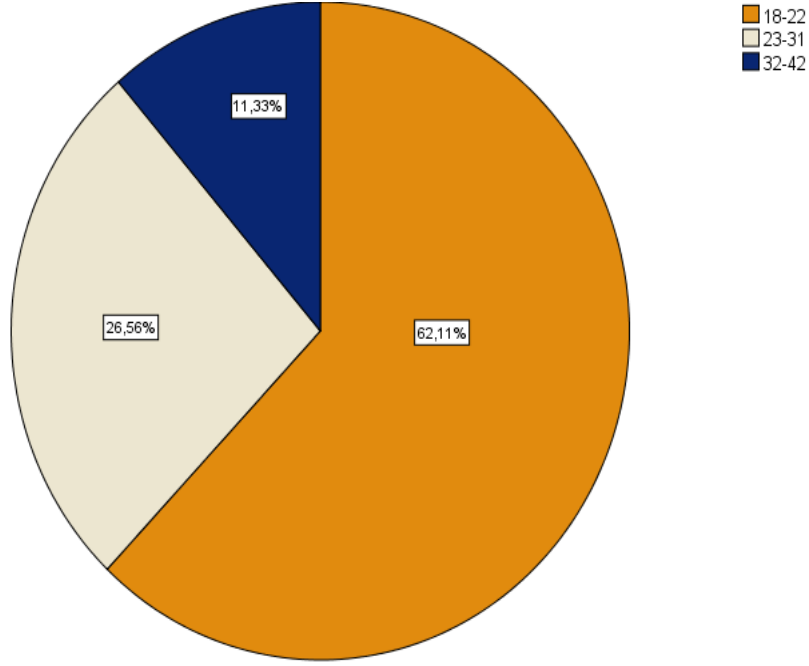
3.1. Araştırmaya Katılanların Genel Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Araştırma kapsamında, sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içinde anlamaya imkan veren ve anlamacı-yorumlayıcı paradigmaya dayanan nitel yöntem ile genellenebilirliğe ve sayısal verilere ulaşılmasına imkan veren nicel yöntem kullanılmıştır. Her iki yönetime de başvurmadaki amaç her iki yöntemin güçlü yanlarından faydalanmak ve farklı veri kaynakları, farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırmaya yönelik çaba olarak nitelendirilebilir. Her iki yöntemden yararlanılması hem nitel hem de nicel verilerin toplanmasını, analizini ve bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Bu yolla, farklı yaklaşımların her birinin tek başına araştırmaya sağlayacağı katkıdan fazla katkıyla araştırma probleminin daha iyi anlaşılması sağlanmış olur.

Bu kapsamda nitel araştırma kapsamında derinlemesine görüşme tekniği ve nicel araştırma kapsamında anket tekniği tercih edilmiştir. Araştırmacı ile bireyler arasında yüz yüze etkileşimi mümkün kılan “derinlemesine görüşme tekniği” araştırmacıya gözlem ve görüşmenin akışına müdahale imkanı vermesinin yanında daha ayrıntılı verilere ulaşma imkanı da taşımaktadır. Ayrıca bireylerin konuya yaklaşım biçimleri, olgulara yükledikleri anlamların anlaşılması bakımından da avantaj sağlaması nedeniyle derinlemesine görüşme tekniğinin önemli olduğu düşünülmüştür. Diğer yandan nicel araştırmalarda belirlenen örneklem, nitel araştırmalara nazaran daha büyük ve veriler de genellenebilir niteliktedir. Bu kapsamda, araştırmada, nicel veriler nitel verilerin daha genellenebilir duruma getirilmesine yardımcı olmak amacıyla kullanılmıştır.

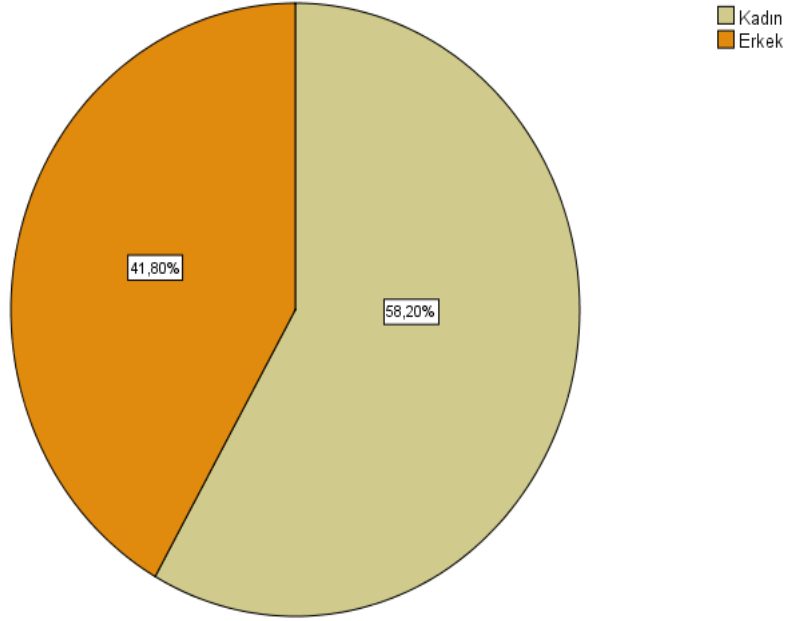
Bu kısımda nicel araştırma kapsamında uygulanan ankete katılım sağlayan kişilerin genel demografik özelliklerine ilişkin bilgiler verilecektir.

Grafik 3.1. Katılımcıların Yaş Aralığı

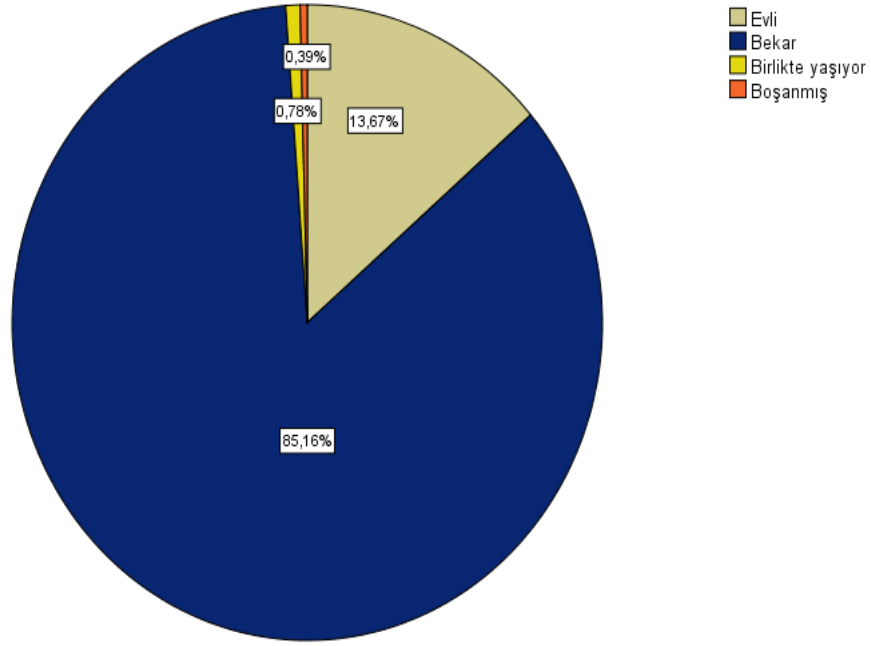
Araştırma kapsamında katılımcıların %62,1'i "18-22" yaş aralığında, %26,6'sı "23-31" yaş aralığında ve %11,3'ü "32-42" yaş aralığındadır (Grafik- 3.1.) Ankette yer alan "42-56" yaş aralığını, "57-65" yaş aralığını ve "66 ve üzeri" yaş aralığını işaretleyen katılımcılar araştırma kapsamında belirlenen örneklem dışında kalması nedeniyle analize dahil edilmemiştir. Araştırma katılan kişilerin çoğunluğu "18-22" yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır denilebilir.

Grafik 3.2. Katılımcıların Cinsiyeti

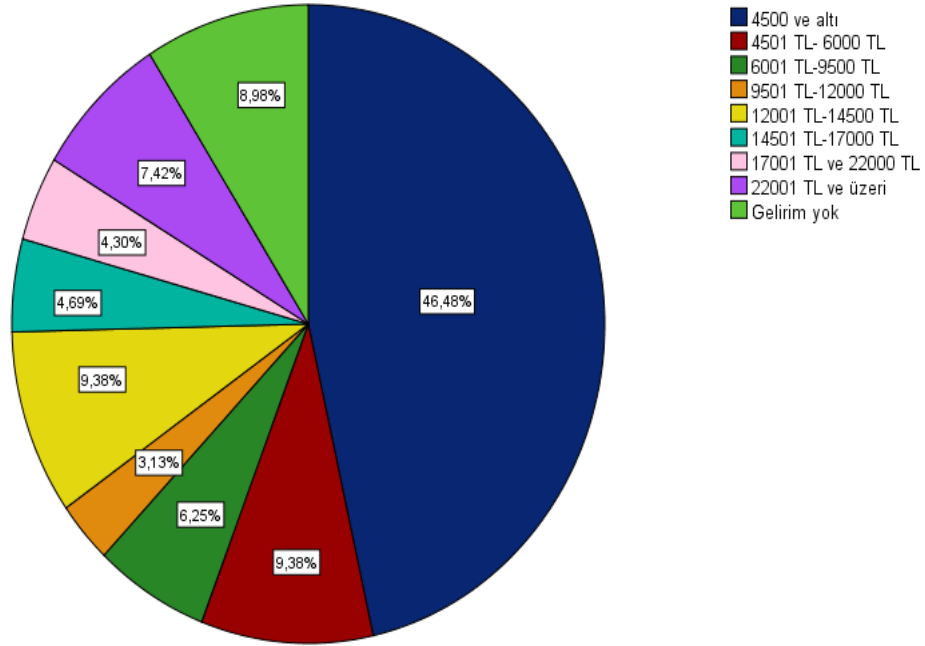
Araştırma kapsamında katılımcıların %58,2'si “Kadın” ve %41,8'i “Erkek” katılımcılardan oluşmaktadır (Grafik- 3.2.). Ankette yer alan “Diğer” seçeneğini işaretleyen katılımcı olmamıştır ve yine belirtilmelidir ki araştırma amacına ulaşma ve cevap aranan sorunsalları karşılama noktasında cinsiyet faktörü ve dağılımı anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Grafik 3.3. Katılımcıların Medeni Durumu

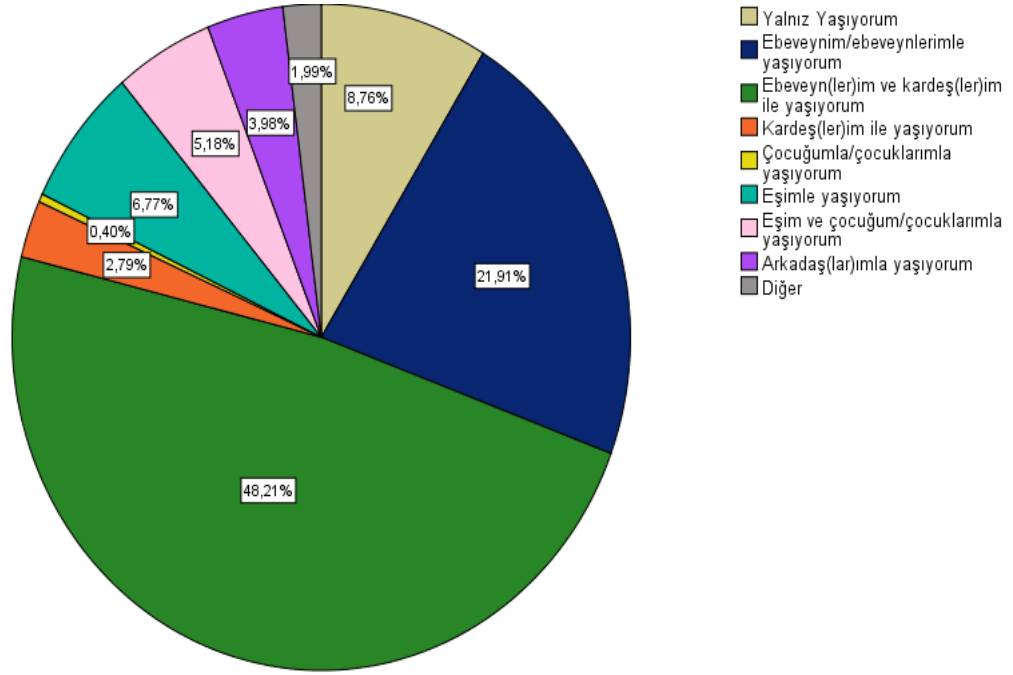
Araştırma kapsamında katılımcılar medeni durumlarını %85,2'si “Bekar”, %13,7'si “Evli”, %0,8'i “Birlikte yaşıyor” ve %0,4'ü “Boşanmış” şeklinde ifade etmişlerdir (Grafik-3.3.). Veriler çerçevesinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun medeni durumunun “bekar” olduğunu ifade etmek mümkündür.

Grafik 3.4. Katılımcıların Aylık Geliri

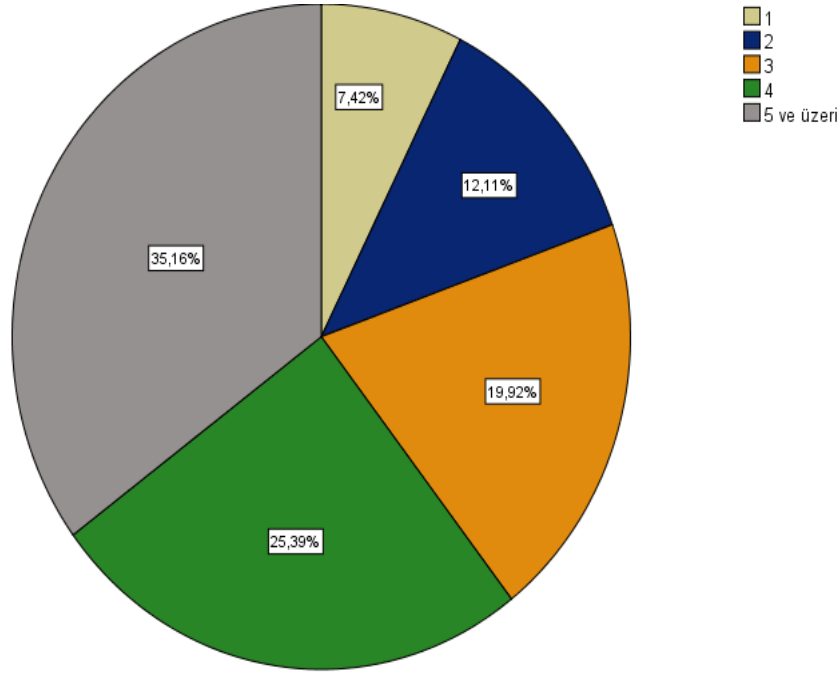
Araştırma kapsamında katılımcılara aylık gelirleri sorulmuştur. Katılımcıların %46,5'i aylık gelirini "4500 TL ve altı" olarak, %9,4'ü "4501 TL-6000 TL" olarak, %6,3'ü "6001 TL-9500 TL" olarak, %3,1'i "9501 TL-12000 TL" olarak, %9,4'ü 12001 TL-14500 TL" olarak, %4,7'si "14501 TL-17000 TL" olarak, %4,3'ü 17001 TL-22000 TL" olarak ve %7,4'ü "22001 TL ve üzeri" olarak belirtmiştir. "Geliri olmadığını" belirten katılımcılar ise %9'udur (Grafik- 3.4.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğunun aylık gelirinin "4500 ve altı" olduğunu ifade etmemiz mümkündür. Bu noktada araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğunun yaş ortalaması (%62,1'i 18-22 yaş aralığı) göz önünde bulundurulduğunda henüz gelir getiren düzenli bir işte çalışmadıklarını da ifade etmek mümkündür.

Grafik 3.5. Katılımcıların Hanesinde Birlikte Yaşadığı Kişiler

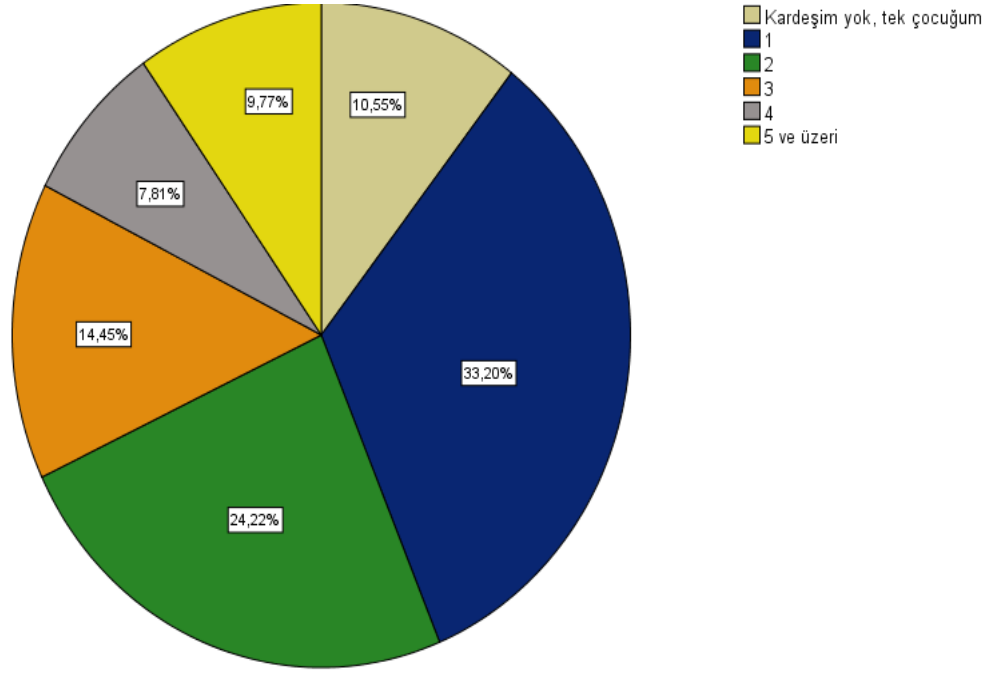
Araştırma kapsamında katılımcılara “*Hanenizde kimlerle yaşıyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (48,2’si) “Ebeveyn(ler)im ve kardeş(ler)im ile yaşadığını” belirtmiştir. Katılımcıların %8,8’i “Yalnız yaşadığını”, %21,9’u “Ebeveyn/ebeveynleri ile yaşadığını”, %2,8’i “Kardeş(ler)i ile yaşadığını”, %0,4’ü “Çocuğu/çocukları ile yaşadığını”, %6,8’i “Eşi ile yaşadığını”, %5,2’si “Eşi ve çocuğu/çocukları ile yaşadığını”, %4’ü “Arkadaş(lar)ı ile yaşadığını” belirtmiştir. Katılımcıların %2’si ise “Diğer” olarak ifade etmişlerdir (Grafik- 3.5.). Araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde katılımcıların genel olarak “Ebeveyn(ler)i ve kardeş(ler)i ile yaşadığını” ifade etmek mümkündür.

Grafik 3.6. Hane Halkı Sayısı

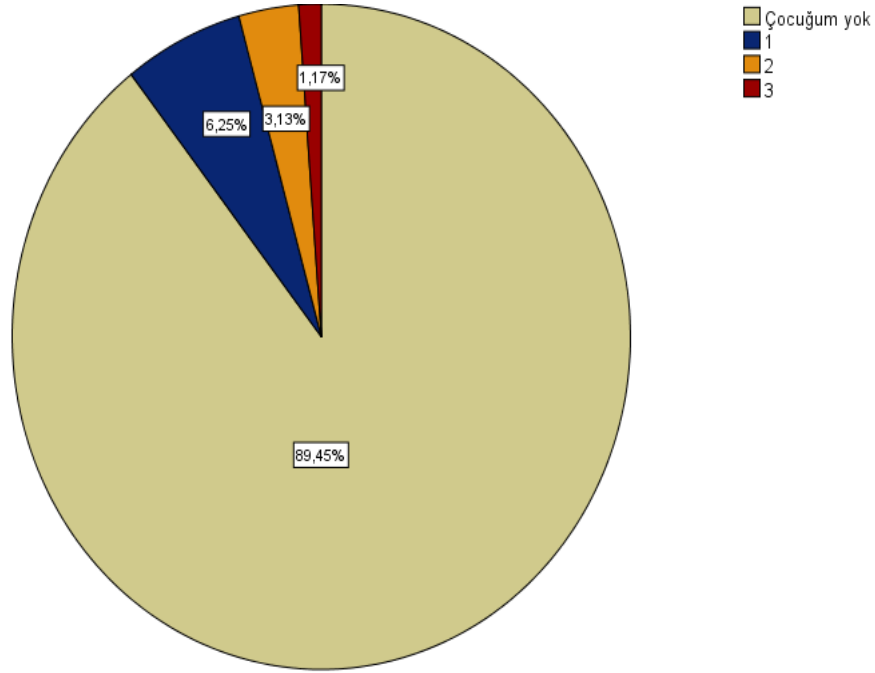
Araştırma kapsamında katılımcılara “*Hanenizde kimlerle yaşıyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %7,4’ü hane halkı sayısını “1”, %12,1’i hane halkı sayısını “2”, %19,9’u hane halkı sayısını 3, %25,4’ü hane halkı sayısını “4” ve %35,1’i ise hane halkı sayısını “5 ve üzeri” olarak belirtmiştir (Grafik- 3.6.). Veriler çerçevesinde katılımcıların hane halkı sayısı “5 ve üzeri” kişi olduğu ifade edilebilir.

Grafik 3.7. Kardeş Sayısı

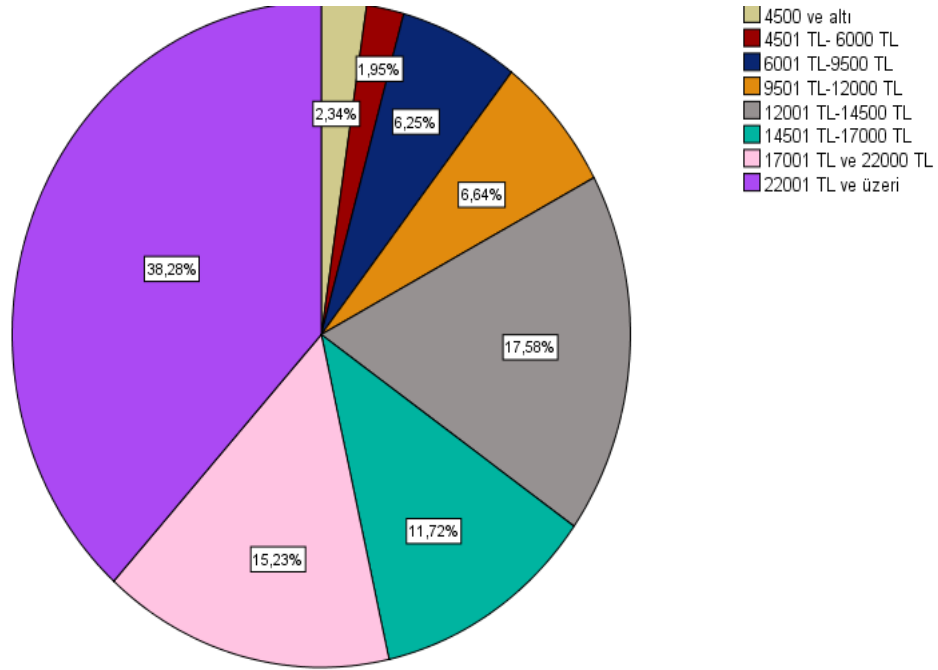
Araştırma kapsamında katılımcılara “*Kaç kardeşiniz var?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %10,6’sı “Kardeşim yok, tek çocuğum” olarak, %33,2’si “1” olarak, %24,2’si “2” olarak, %14,5’i “3” olarak, %7,8’i “4” olarak, %9,8’i “5 ve üzeri” olarak belirtmişlerdir (Grafik- 3.7.). Araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğunun “1” ya da “2” kardeşi olduğu söylenebilir.

Grafik 3.8. Çocuk Sayısı

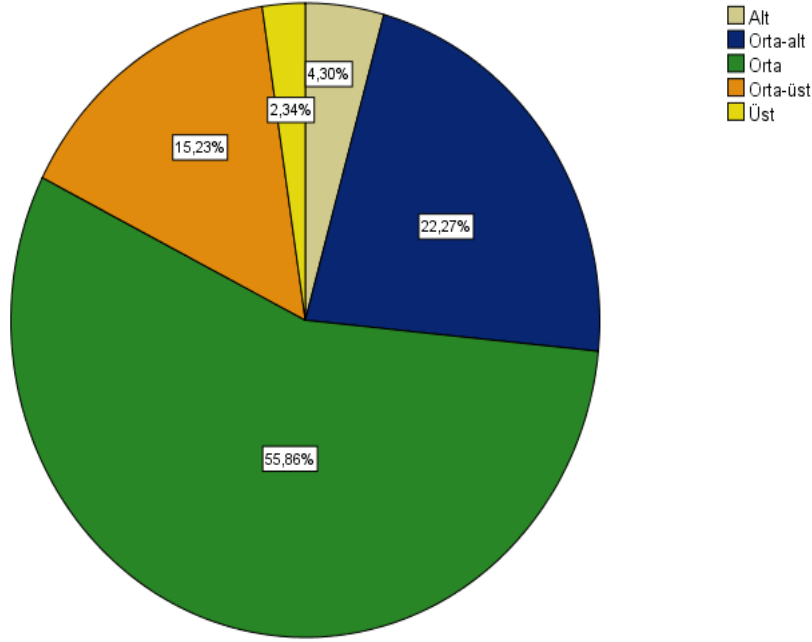
Araştırma kapsamında katılımcılara “Kaç çocuğunuz var?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (89,5’i) “Çocuğum yok” olarak ifade etmiştir. %6,3’ü çocuk sayısını “1” olarak, %3,1’i “2” olarak, %2,2’si “3” olarak belirtmiştir (Grafik- 3.8.). Seçenekler arasında yer alan “4” ve “5” seçeneklerini belirten katılımcı olmamıştır. Veriler çerçevesinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun “çocuğunun olmadığı “ ifade edilebilir.

Grafik 3.9. Hanenin Ortalama Toplam Geliri

Araştırma kapsamında katılımcılara hanelerinin ortalama toplam geliri sorulmuştur. Katılımcıların %2,3'ü hane toplam gelirini “4500 TL ve altı” olarak, %2'si “4501 TL-6000 TL” olarak, %6,3'ü “6001 TL-9500 TL” olarak, %6,6'sı “9501 TL-12000 TL” olarak, %17,6'sı 12001 TL-14500 TL” olarak, %11,7'si “14501 TL-17000 TL” olarak, %15,2's'i 17001 TL-22000 TL” olarak ve %38,3'ü ise “22001 TL ve üzeri” olarak belirtmiştir (Grafik-3.9.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğunun hane halkı toplam geliri “22001 TL ve üzeridir” denilebilir.

Grafik 3.10. Katılımcıların Türkiye Koşullarında Kendisini Gördüğü Sınıf

Araştırma kapsamında katılımcılara “Kendinizi Türkiye koşullarını düşündüğünüzde hangi sınıfta görüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %4,3’ü “Alt” sınıfta gördüğünü, %22,3’ü “Orta-alt” sınıfta gördüğünü, %55,9’u “Orta” sınıfta gördüğünü, %15,2’si “Orta-üst” sınıfta gördüğünü ve %2,3’ü “Üst” sınıfta gördüğünü belirtmiştir (Grafik- 3.10.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğunun kendisini “orta” sınıfta gördüğü ifade edilebilir.

3.2. Köksüzlük ve Kısa Süreli Yer Deneyimleri

Mekansal aidiyet genel anlamda insanların bulundukları yerde deneyimledikleri veyahut bir mekana özgü hissedilen köklülük ve güvende hissetme duygusu ile ilişkilendirilebilir (Casakin ve Reizer, 2017: 641, 642). Bu nedenle insanların kendi olabildiği, bir bütünün parçası hissettiği bir durumda aidiyetten bahsetmek mümkün olabilmektedir. Bu anlamda mekanı birey için özel, anlamlı kılan ve kuvvetli bağlılıklar geliştirmesini sağlayan “sübjektif bir mekan tecrübesidir”. Yani mekansal aidiyet her birey için ayrı bir deneyim ve anlam setidir. Mekansal aidiyetin her birey için farklılaşması beraberinde tutuma yönelik farklılaşmaları da getirmektedir. Bu anlamda birey mekanı, mekana özgü sembolleri kimliğinin bir parçası olarak tanımlamakta veyahut tanımlamamaktadır (Ayhan, 2022: 59).

Bu noktadan hareketle mekansal kimlik, aidiyet duygusunu teşvik eden mekana özgü sembollere dayanmaktadır da denilebilir. Böylelikle mekansal kimlik hem öz hem de grup kimliğinin geliştirilmesinde ve aynı zamanda sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Bu nedenle insanların mekanla ilgili öznel ve yaşanmış deneyimlerini kendi ifadelerine dolayısıyla gerçekliklerine başvurarak anlamak, insanların mekan ile ilgili bağlarını anlamak ile aynı anlama gelir (Davenport ve Anderson, 2005: 627, 628, 629). Bir mekanın nasıl algılandığı ve yorumlandığı, bireyin bir mekanla kurduğu duygusal bağların yani bir diğer deyişle mekansal aidiyetin anlaşılması bakımından büyük önem taşır (Félonneau, 2004; Scannell ve Gifford, 2010; akt. Casakin ve Reizer, 2017: 641). Çünkü geriye dönük zaman kesitlerini, anıları bilişe gömen, insanın hafızasını canlandıran zaman değil mekandır (Bachelard, 2017: 37). Bu noktadan hareketle kültürel çerçevede hala varlığını devam ettiren *memleketin/kökenin* önemli mekan tanımlamalarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda memleket/köken fiziki bir yer tanımından ziyade sembolik anlam setlerinden oluşan ve kimlik inşa sürecinde anlamlı bir değerdir denilebilir. Bu özelliği ile mekan kişilere bir profil ya da yaşam tarzı sunmaktadır. İçselleştirilen ve devam ettirilen mekana içkin her öge insan ve mekan arasındaki bağı kavileştirmektedir. Ancak hiçbir formun uzun süre varlığını koruyamadığı günümüz akışkan yaşamında kalıcılık ve sabitliklere yönelik rağbetin zayıflamasıyla mekanın bireyin değer algısındaki etkinliğini yitirmeye başladığı ileri sürülebilir.

Bu nedenle mekanın nasıl algılandığını ve dile nasıl yansıdığını anlamak aynı zamanda mekana yönelik duygusal bağların varlığını ya da yokluğunu anlamak demektir denilebilir. Bu noktadan hareketle katılımcıların memleketlerine yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal yönelimleri anlaşılmalı çalışılmıştır. Nicel ve nitel araştırma kapsamında memleket aidiyetine yönelik çıkarımlar “Kimlik Tanımlama Referansında Atıl Bir Yer: Memleket/Köken Algısı”, “Derin Yer Deneyiminin Uzağında Memleket/Köken Aidiyeti”, “Memleketin Önemi: Yitirilen Enformasyon Değeri ve Anlam Evreni” ve “Mekanın Zihindeki İzdüşümü: Köksüzlük Duygusu ve Düzeyi” başlıkları altında açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Kimlik Tanımlama Referansında Atıl Bir Yer: Memleket/Köken Algısı

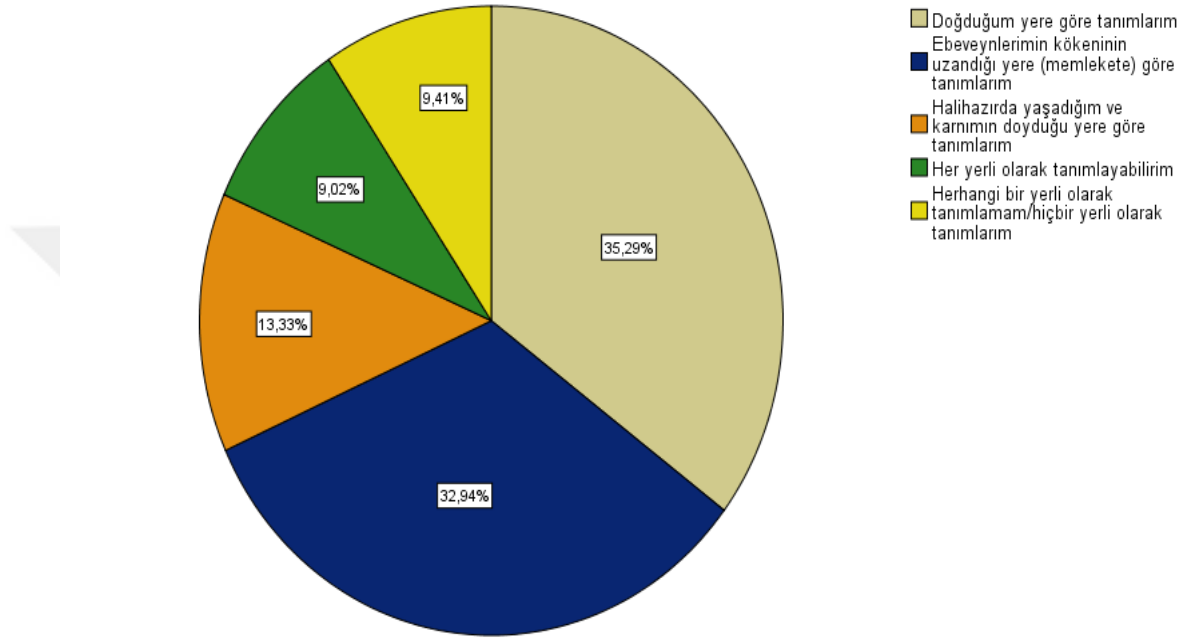
Kentler kişiler, gruplar ya da alt kültürler için tekil ve bir arada olma ihtiyacını aynı anda karşılar. Tıpkı bireysel kimliklerin oluşma sürecinde olduğu gibi, kentsel kimlikler de ötekinden farklı ve ötekiyle aynı olma süreci boyunca gelişir. Belirli bir yere ait olma, “biz” duygusunu üretir ve bu duygu aynı mekanda yaşayan bir grubun üyesi olmanın güvenliğini ve konforunu sağlar. Bireysel bir deneyimin sonucunda bu süre, insanın yaşadığı mekanları kişiselleştirmesi ve bu mekanları başka yerlerden farklılaştırmasını içermektedir. Farklılaştırma süreci, insanın bir “burası” noktası kurmasıyla başlamaktadır. Yaşanan evin diğer evlerden, kentin diğer kentlerden ayırt edilmesi ve kolektif hafızada “benim evim”, “benim kentim” şeklinde nitelendirilmesiyle inşa edilmektedir (Göregenli, 2021: 188).

Kolektif hafızayı, belirli bir insan topluluğunun geçmişteki hatırlamaya değer olaylarla ilgili göstergeleri tanıdığı belirli yerlerle ilişkili olarak kavrarız. O yüzden kolektif hafıza, mekanı bir tür anlam deposu olarak kullanır. Bu nedenle kolektif hafıza, kolektif olarak tanınan bir geçmişe yönelik anlamlı referansları kurma ve biriktirme süreci olarak görülür. Bu noktadan hareketle hafıza ve unutma toplumsal olarak algılanan mekanla ilişkilendirilecekse o zaman söz konusu mekan, toplumsal aktörlerin anlamlı bir geçmişle yakalayıp kavrama sürecindeki mekanı temsil edecektir (Stavrides, 2019: 177-178). Özellikle geleneksel dünyadaki kültürel üretim, içinde yer aldığı bağlamla doğrudan ve zorunlu bir anlam ilişkisi içindeydi. Bu ilişki sadece anlamsal zorunluluk taşımakla kalmıyor, kültür nesnesini, bağlamı tanımlayan yerin/mekanın zorunlu ve koparılamaz bir parçasına dönüştürüyordu. Kuşkusuz modern öncesi dünyada bir diğer deyişle geleneksel dünyada yer ile mekan özdeş ve anlamlı bir bağlamın parçasıydı (Köksal, 2021: 11). Ancak Giddens’a (1994: 24) göre modernliğin ortaya çıkışı ile yüz yüze etkileşim durumundan uzak insan ilişkileri gelişmiş ve mekan “yöre”den kopmuştur.

Dolayısıyla denilebilir ki zaman içerisinde bireylerin mekana yükledikleri anlam ve önem de değişmiştir. Genel çerçevede ifade etmek gerekirse kavramlara yüklediğimiz anlamlar gerçeklik inşamızı ve tutumuzu dolayısıyla tutumumuza bağlı olarak kavramlara ilişkin düşüncemizi, duygumuzu ve ilişkilerimizi de belirler. Bu anlamda araştırmaya katılanların memleket aidiyetini anlayabilmek adına mekan temelinde memlekete/kökene dair tutumunu bir diğer deyişle somut bir yerin yani memleketin bireylerin zihnindeki yansımasını anlamaya çalışmanın önemli olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle “Kimlik Tanımlama

Referansında Atıl Bir Yer: Memleket/Köken Algısı” bölümünde bireyin memleket/köken algısı; kendisini tanımlarken referans aldığı mekan, memleket özelinde kimlik tanımlamalarının birey açısından önem ve gerekliliği, memleketin birey için (var ise) duygusal ve bilişsel karşılığı türünden hususlar anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır.

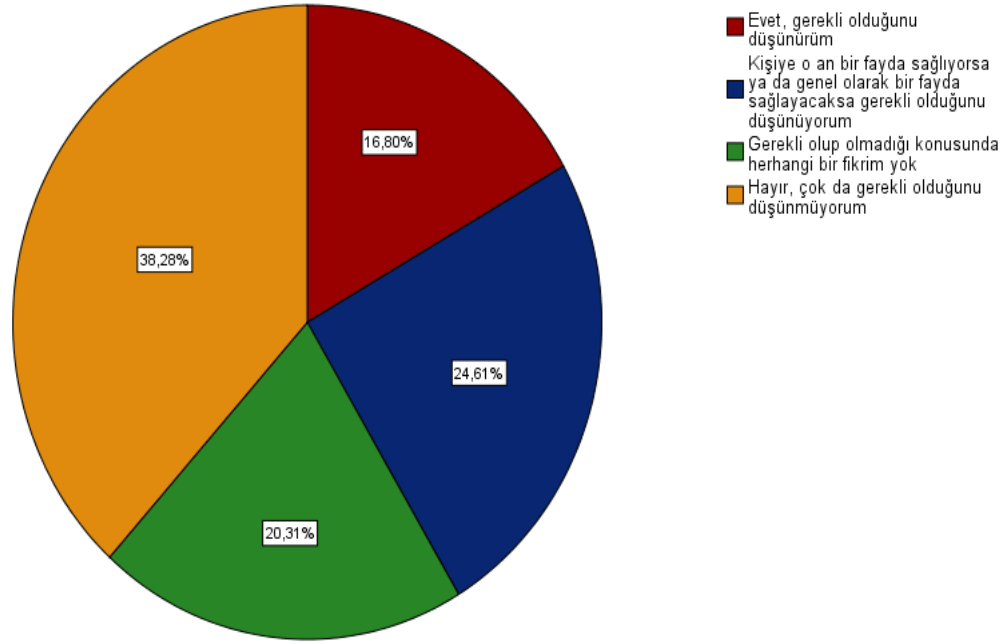
Grafik 3.11. Bireyin Kendisini Tanımlarken Referans Aldığı Mekan

Bu yönde araştırmaya katılanlara “*Kendinizi daha çok nereli olarak tanımlarsınız?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %35,3’ü doğduğu yere göre, %32,9’u ebeveynlerinin kökeninin uzandığı yere (memlekete) göre, %13,3’ü halihazırda yaşadığı ve karınınin doğduğu yere göre tanımladığını ifade ederken, kendisini “her yerli” olarak tanımlayanlar katılımcıların %9’unu ve “hiçbir yerli” olarak tanımlayanlar ise katılımcıların %9,4’ünü oluşturmuştur (Grafik -3.11.). Elde edilen veriler çerçevesinde kendisini ebeveynlerinin kökeninin uzandığı yere (memlekete) göre tanımlayanlar azınlıktadır. Katılımcıların çoğunun doğdukları yer ile ebeveynlerinin kökeninin uzandığı yerin farklı olması da göz önünde bulundurulduğunda bireylerin çoğunluğunun kendi kimliklerini ana kökenlerine referansta bulunmadan tanımlamayı tercih ettikleri görülmektedir. Aidiyetin en temel görüngülerinden biri mekanı benimsemektir denilebilir ve bireylerin çoğunluğunun kendi kimliklerini ana kökenlerine referansta bulunmadan tanımlamayı tercih etmeleri memleketlerine dair duyarlılıklarını kaybettiklerinin bir göstergesi konumundadır. Aynı zamanda halihazırda

yaşadığı ve karnının doyduğu yere göre tanımlayanlar, her yerli olarak tanımlayanlar ve herhangi bir yerli olarak tanımlamayan yani hiçbir yerli olarak tanımlayan bireylerin kendileri için herhangi bir mekanı anlamlı görmediklerini ve bu noktada mekan algılarının dolayısıyla herhangi bir mekana dair aidiyetlerinin olmadığını da ifade etmek mümkündür.

Grafik 3.12. İnsanların Kendisini “Bir Yerli” Olarak Tanımlamasının Gerekli Görülmesi

Yine bu kapsamda “İnsanların kendilerini bir yerli olarak tanımlaması (yani şu memleketliyim demesi) gerekli midir?” sorusu katılımcıların %16,8’i tarafından gerekli olarak karşılanırken, kişiye o an bir fayda sağlıyorsa gerekli olduğunu düşünenler %24,6’sı olup, gerekli olup olmadığı konusunda herhangi bir fikri olmadığını belirtenler %20,3 ve gerekli olmadığını düşünenler ise katılımcıların %38,3’ünü oluşturmuştur (Grafik -3.12.). Dolayısıyla katılımcıların çoğu açısından bu tanımlamanın gerekli görülmediği ya da kendilerine bir fayda sağladığı sürece gerekli olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Memlekete referansla gerçekleştirilen kimlik tanımlamalarının gerekli görülmemesi katılımcıların memleket aidiyetlerinin zayıflığını ve memleket kavramının katılımcıların çoğunluğu için özel bir anlamının da olmadığını göstermektedir denilebilir.

Bu noktada, nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler bağlamında, bireylerin memleketleri sorulduğunda verdikleri cevaplar, memleket kavramına

yönelik tutumları, bir diğer deyişle memleket kavramının kendilerindeki duygusal ve bilişsel karşılığına yönelik bulgular da nicel verileri destekler niteliktedir:

“Cevap verirken sadece cevap vermiş olmak için veriyorum. O an herhangi bir şey hissetmiyorum. Eğer muhabbetin memleket çerçevesinde devamı gelirse soru cevap şeklinde söyleyecek bir şey bulamıyorum. Çünkü memleket algısı olan ya da bu konuya önem veren birisi değilim. Evet insanlar bir yerlerde doğmuşlar ya da aileleri, ailelerinin aileleri... Böylelikle şuralıyım buralıyım demek belki önemli hale gelmiş ya da ihtiyaç olarak algılanmış. Ben artık böyle olduğunu düşünmüyorum.” (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

“Bence artık önemli değil. Z kuşağı dediğimiz kuşak artık bunu takmıyor. Biz de o şekilde büyütülmedik açıkçası. Hani sen nerelisin, sen osun sen busun artık hiçbir önemi yok. Sonuçta aramızda artık Afganlar da yaşıyor, Suriyeliler de öğrenci. Hani artık hiçbir önemi yok bunun. Hiçbir anlam ifade etmiyor.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

“Benim için açıkçası pek bir önemi yok. İnsan ait olduğu yerde var olmalı. Hani bir insan için arkadaş ortamında da sosyal ortamında da bizim Türkiye’de çok önemli ya hani böyle durumlar. İşte hemşerim, şuyum, buyum... Benim için bunların hiçbir önemi yok. Belki de o yüzden kendimi bir yere ait hissedemiyorum. İnsan hani hemşerim der, şu der, bu der ama benim için bunun hiçbir karşılığı yok. Daha çok insanın kişiliğine, işte bana acaba uyum sağlayıp sağlayamamasına, düşünce yapısı olabilir bu noktada odaklanıyorum. Yani memleket benim için şu anda hiçbir şey.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Harvey’e göre (2014: 291) modernite insan ve mekan arasındaki bağlamı zayıflatmıştır. Mekana dair yaşanan bu algı değişimi memleketin katılımcılar için anlamı çerçevesinde kendisini göstermektedir. Katılımcıların çoğu açısından memleket “hissiz” oldukları, kendileri için “hiçbir anlam ifade etmeyen” atıl bir yer konumundadır. Katılımcılar için memleketin diğer yerlerden herhangi bir farkı, kutsallığı ya da özel bir anlamı da yoktur. Dolayısıyla mekan ve insan arasındaki bu örüntü çerçevesinde düşünüldüğünde kökene dair güçlü bir memleket bilincinden ve aidiyetinden söz etmek mümkün görünmemektedir.

“...yani bana çok önemli bir şeymiş gibi gelmiyor. İşte mesela şöyle bir şey oluyor; memleketsel sınıflandırmalar oluyor kimi insanlarda. İşte “doğulu bu”, “Kırıkkale’den adam mı çıkar” işte gibi mesela. Bana bu çok gerekli gelmiyor yani çok gereksiz geliyor bana bu durum. Yani beni kafama çok oturtabildiğim bir şey değil. Nasıl ki hani mesela eşim bazen çok yer değiştirdiğimiz için meslekten dolayı, işte “memleketimi özledim ya”, “oraya geri dönelim” gibi şeyleri söylediğinde nasıl ki bu bana yavan bir his veriyorsa, yabancı yani gerek yok bana göre gibi ve günümüzde bu ne kadar gerçek? Benim açımdan saçma geliyor hani yalanmış gibi. “Memleketlimdi işte yardım ettim”, “Memleketlimdi tabi ki ev arkadaşım o olacak” gibi denilen şey sanki sahteymiş gibi geliyor sanki arkasında başka bir sebep var da bu bunu gizliyormuş gibi geliyor.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“...aslında şunu söyleyebilirim; hiç aklıma gelmiyor insanlara nerelisin diye sormak. O hiç aklıma gelmiyor, çok da merak uyandırmıyor aslında bende. Hani acaba nereli? İşte insanlar birbirlerini tanıyorlar; sen Giresunlusun, sen Trabzonlusun. Ben onun ayırdını edemiyorum, o ayrıma sahip değilim. Nereliyim diye sorduklarında Siirtliyim diyorum ama bu sadece hani küçükken babamların öğrettiği bir öğretiyebilirim. Yani okula giderken bunu söyleyeceksin gibi. Hani kaç yaşındasın dediklerinde 7 yaşındayımı öğrettikleri gibi bir öğretiyim için.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

“...ben bir kere gittim köyüme ama onu da çok idrak edebileceğim bir yaşta gitmediğim için çok hatırlamıyorum. Hem fiziksel olarak hem o an gerçekten memleket kavramını sindirmek gibi değil de bir yerden başka bir konuma gitmek ama onun memleketim olduğu düşüncesi yok. Sadece yer değiştirme ama şöyle bir yere bağlanma olayının sadece memleketine olacağını düşünmüyorum insanın. Çünkü dediğim gibi ben İtalya’ya karşı hatta çoğu ödevimde de yer veriyorum. Çok feci bir

bağlılık duyuyorum. Mesela ben memleket diye orayı tanımlarım kendimi gitmedim ama ki orali olmamama rağmen.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Ayrıca görüşmeler çerçevesinde ‘bir yerli olmak’, *önemli olmayan, sıradan gündelik bir öğreti* ve memleket ile kurulan kuvvetli bağlar ise başka bir sebebi gizleyen, göstermelik *sahte* bir yönelim olarak nitelendirilmiştir. Memleket kavramının katılımcılardaki bilişsel yansıması aidiyet oluşturunca unsurların çok uzağındadır. Bir mekanı anlamlı kılan insanların mekana ilişkin tasavvurları ve anlam dünyalarıdır ve mekan üzerinden kimlik tanımlama söz konusu olduğunda bireyler o mekanın kültür ve sembolleri ile de özdeşleşmekte dolayısıyla bir aidiyet vuku bulmaktadır. Ancak nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilere göre de memleketin anlamı katılımcılar açısından *sıradanlaşmış* ya da *olumsuz duygularla* donatılmıştır. Katılımcıların çoğu için kendilerinin veya başkalarının köken/memleket üzerinden tanımlanmasının da çok bir anlamı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların önemli bir kısmı için memleket veya kökene dair algılamaların ve hafızanın zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle memlekete, kökene dair tanımlamalar ve dolayısıyla memleket aidiyeti katılımcıların yaşam sahnesinde yer bulamamaktadır denilebilir.

İnsan ve mekan etkileşimi çerçevesinde esasen insan davranışları, belirli fiziksel ve sosyal çevrede oluşmaktadır. Kent -araştırma kapsamında memleket- bu çevrelerin en önemlilerindedir ve bu nedenledir ki çevrenin birey tarafından algılanması ve temsili de bu doğrultuda oldukça önemlidir. “Algılama, çevresel bilginin duyular aracılığı ve zihinsel bir süreçle okunması şeklinde gerçekleşen aktif bir süreçtir” (Özen, 2006; akt. Solak, 2017: 15). İnsan yaşadığı çevreyi, ortamı, kenti hem fiziksel olarak anlamlandırmakta hem seçmekte hem de bilişsel çerçevede zihninde örgütlemektedir. Bu anlamda bireyin mekanı algılaması ve mekanın insan için anlamlı hale gelmesi, insanın mekanı seçici bir algıyla imgeye dönüştürmesinin sonucunda yaşanır (Göregenli, 2021: 17). Bu anlamda memleket, bir toplumsal grup ile bu grubun, üyeleri tarafından paylaşılan bir dünyayı tanımlama çabası arasındaki ilişki olarak ifade edilebilecek zihinsel müşterek mekanlardır (Stavrides, 2019: 63). Bu müştereklik kolektif ilişkiler, kolektif hafıza ve kolektiviteden hareketle kimlik tanımlamaları vb. yani kolektif olan her şeyi de içinde barındırır.

Araştırma kapsamında sözü edilen ‘memleket algısı’, zihinsel bir kolektiviteyi içinde barındıran, yer ve yer ile ilişkilerin aracılık ettiği, bir birey tarafından atfedilen yerin öznel

yorumunu ifade etmektedir. Bir takım sosyal değişimler çerçevesinde hem bireysel hem de topluluksal değişikliklerin yaşanması anlamlı bir mekan olarak kullanılan memlekete dair algıyı da değiştirmiştir denilebilir. Değişimlere uyumlu olarak sürekli değişmesi ve dönüşmesi gereken kimlik tanımlamalarının temel referans noktası her türlü kuvvetli bağ ile mesafeli, birey olmaya ve kalmaya olanak tanıyacak kadar esnek kaynaklardan oluşmaktadır. Bu kapsamda nitel ve nicel bulgular bağlamında katılımcıların memlekete yönelik kimlik tanımlamalarının zayıf olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bir diğer deyişle; memleket üzerinden elde edilen eski aidiyet biçimleri katılımcıları (yeteri kadar) tanımlamaz hale gelmeye başlamıştır. Böylelikle kolektif bir kimlik, kültürel ortaklık ve aidiyet sağlamaya hizmet eden *memleketin* akışkan yaşamın akışkan insanları için *sıradan* ve hatta *anlamsız* bir kavram haline geldiği söylenebilir. Bu noktada katılımcıların memleket algısını anlamak memlekete dair aidiyeti, atfedilen önemi de destekler nitelikte olacaktır. Yani denilebilir ki katılımcıların memleketlerine/kökenlerine yönelik kimlik tanımlamalarının ve tutumlarının güç derecesinin zayıflığı ile memleketlerine ve memleket kavramına ilişkin olumsuz algıları, katılımcıların memleketlerine/kökenlerine dair aidiyetlerini anlamak için bir çerçeve oluşturmaktadır.

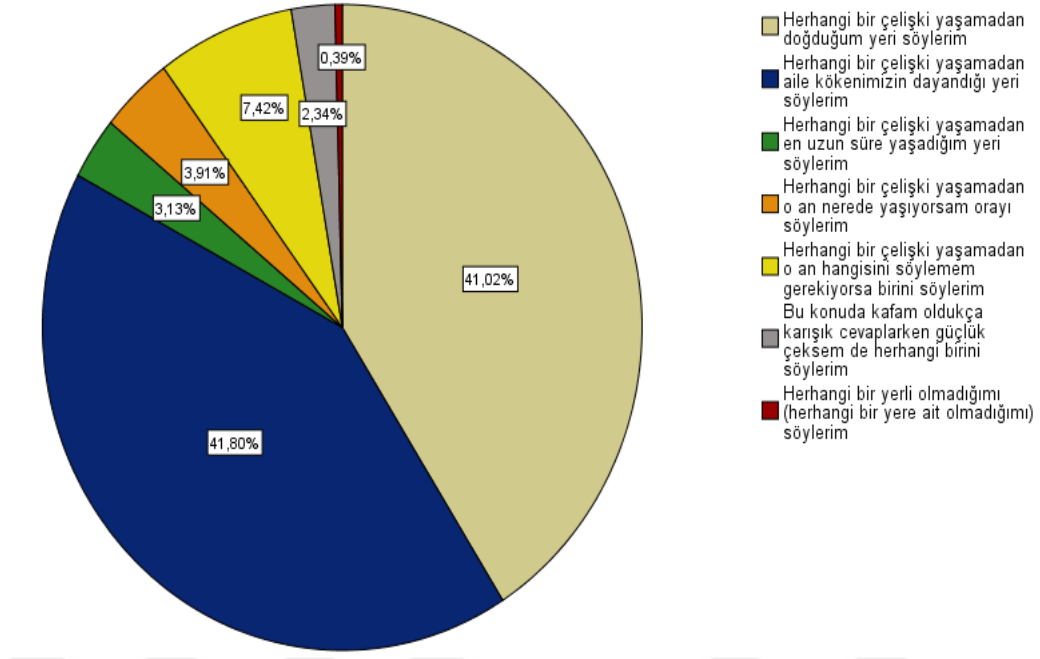
3.2.2. Derin Yer Deneyiminin Uzağında Memleket/Köken Aidiyeti

Yer kimliği, günlük yaşamımızda var olan rutin deneyimler yoluyla ve insan deneyiminin ve aktivitesinin meydana geldiği ev ve ev dışı mekanlarda oluşmaktadır. Kültürel olarak tanımlandığında bağlılık fikri, insanın “tür” olarak paylaştığı eğilimler ve bir birey olarak mekana yönelik yaşadığı duygulanım arasındaki bağa işaret etmektedir. Yeri anlamlı kılan bu bağ sıklıkla zamansal bir boyut da içermektedir. Bu zamansal boyut aynı zamanda bir değişim olasılığını da içinde barındırmaktadır. Zamanla yerler bazen yaşanan dış olaylar veya gelişmeler sebebiyle, bazen de katılımcıların bilinçli çabaları doğrultusunda yeni anlamlar kazanabilir (Göregenli, 2021: 178, 179), var olan anlam şekil değiştirebilir ya da atfedilen anlam kaybolabilir.

Bireyin kendisinden daha büyük bir bütünle ilişkilene ihtiyacı noktasında memleket önemli bir zemini oluşturmaktadır denilebilir. Yani aslında bireyler bazen kendi var oluşlarını bir mekan üzerinden anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu anlamda “bir yerli” olmak ile oluşturulan/işkilendirilen anlam evreni bireyi tanımlar hale gelmekte ya da bireyin kendisini “bir yer” ile tanımlaması söz konusu olabilmektedir. Ancak araştırma kapsamında bu yönde

gerçekleştirilen sorgulamalar neticesinde geçmişten gelen bu bağlanma ilişkisinin günümüzde çözülmeye başladığını ifade etmek mümkündür. Araştırma kapsamında bu savı destekler nitelikte olan nicel veriler ve sonrasında nitel veriler değerlendirilecektir.

Grafik 3.13. Bireyin Memleketi Sorulduğunda Verdiği Cevap

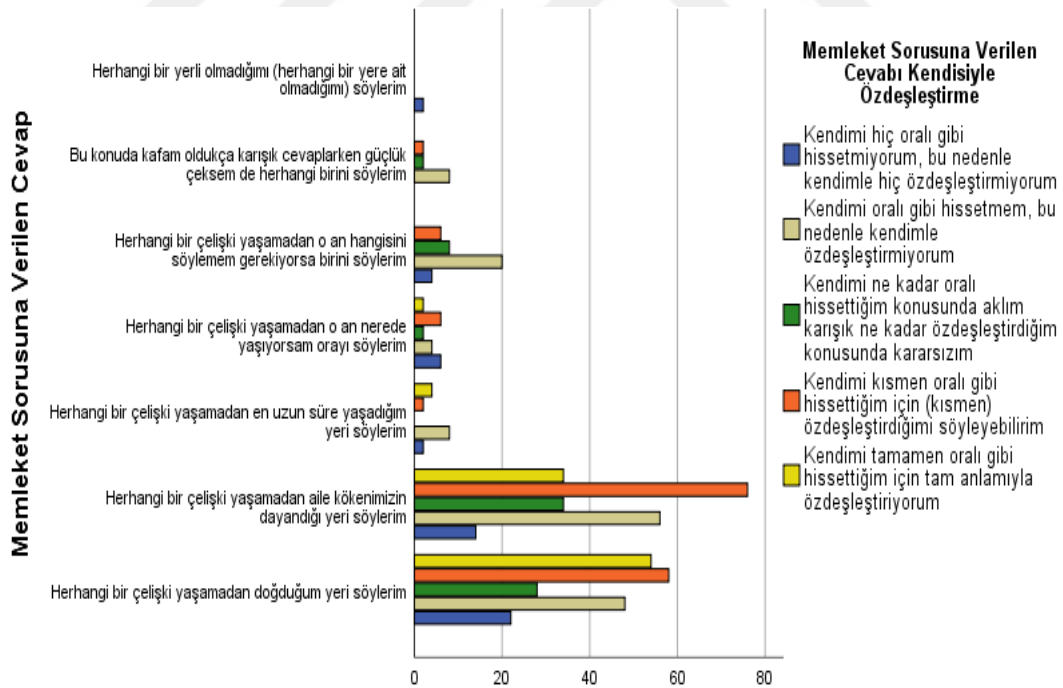
Araştırma kapsamında katılımcılara “Genel olarak gündelik hayatınızda nerelisiniz sorusuna (memleketiniz neresi) ne cevap verirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %41’i herhangi bir çelişki yaşamadan doğduğu yeri söylediğini, %41,8’i herhangi bir çelişki yaşamadan aile kökeninin dayandığı yeri söylediğini ifade ederken, katılımcıların %3,1’i herhangi bir çelişki yaşamadan en uzun süre yaşadığı yeri söylediğini, %3,9’u herhangi bir çelişki yaşamadan o an nerede yaşıyorsa orayı söylediğini, %7,4’ü herhangi bir çelişki yaşamadan o an hangisini söylemesi gerekiyorsa birini söylediğini belirtmiştir. Katılımcıların %2,3’ü bu konuda kafasının karışık olduğunu cevap verirken güçlük çekse de herhangi birini söylediğini belirtmiş ve %0,4’ü de herhangi bir yerli olmadığını (herhangi bir yere ait olmadığını) söylediğini ifade etmiştir (Grafik -3.13.).

Araştırma sonucunda elde edilen verilerden hareketle katılımcıların çoğu nereli olduklarına memleketi/kökeni dışında bir cevap vermektedir. Çoğu katılımcının ‘kendilerini tanımlarken referans verdikleri mekanın memleketleri dışında olması’ durumuna benzer

olarak ‘memleketleri sorulduğunda’ da çoğunlukla memleketleri dışında bir yer ifade edilmiştir. Bireylerin çoğunluğunun nereli oldukları sorulduğunda “memleketleri dışında” bir yeri ifade etmeleri durumu memleketlerine dair duyarlılıklarını kaybettiklerinin bir göstergesi olduğu kadar, memleketlerine yönelik bağlarının zayıflığını da temsil etmektedir denilebilir.

Aynı zamanda memleketleri sorulduğunda “aile kökeninin dayandığı yer”i söylediğini ifade eden katılımcıların gündelik yaşam içinde “Nerelisin?” sorusuna verilen yanıtın genellikle “baba kökenine” atıfla cevaplandığı bilinciyle böyle bir yönelim içinde olma ihtimallerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle, elde edilen veriler katılımcıların memleketlerine yönelik aidiyet duygularının zayıflığına dair bir çıkarsamada bulunmamızı sağlasa da gündelik yaşamımızın hala bir parçası konumunda olan bu sorunun katılımcılar tarafından hangi duygu ile yanıtladığı da önem taşımaktadır. Bu noktada bireylerin “Nerelisiniz (memleketiniz neresi)?” sorusuna verdikleri yanıt kadar bu yanıtı kendileri ile ne kadar özdeşleştirdiklerinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

Grafik 3.14. Memleket Sorusuna Verilen Cevap x Verilen Cevabın Kendisiyle Özdeşleştirme

Bu nedenle araştırma kapsamında “Genel olarak gündelik hayatınızda nerelisiniz sorusuna (memleketiniz neresi) ne cevap verirsiniz?” sorusu ile “Son iki seçenek dışında bir

cevap verdiyseniz: Memleketiniz sorulduğunda verdiğiniz cevabı kendinizle ne kadar özdeşleştiriyorsunuz (içselleştiriyorsunuz)?” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Buna göre, memlekete duyulan aidiyeti anlama noktasında özellikle katılımcıların toplamda %58,2’sinin “Genel olarak gündelik hayatınızda nerelisiniz sorusuna (memleketiniz neresi) ne cevap verirsiniz?” sorusuna “memleketi dışında” bir cevap vermiş olması durumunun memlekete yönelik bağın olmadığını anlamak adına önemli olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan “Herhangi bir çelişki yaşamadan aile kökeninin dayandığı yeri” söylediğini ifade eden %41,8 katılımcının yalnızca %15,9’unun kendisini tamamen oralı gibi hissettiği için verdiği cevabı kendisiyle tam anlamıyla özdeşleştirdiğini belirtmiştir (Grafik - 3.14.). Yani katılımcılar herhangi bir çelişki yaşamadan aile kökeninin dayandığı yeri memleketi olarak ifade etse de memleketlerine yönelik aidiyetleri ve aidiyet dereceleri zayıftır denilebilir. Dolayısıyla, katılımcıların önemli bir kısmının memleket ile ilgili sorularda hissedilir veya kayda değer bir çelişki yaşadıkları ve yine çoğunlukla memlekete dair referanslarının zayıf olduğu söylenebilir.

Bu kapsamda nitel araştırma temelinde elde edilen veriler bağlamında da memleket sorusuna aile kökeninin dayandığı yeri söyleyen ancak vermiş olduğu cevabı kendisiyle özdeşleştirmeyen katılımcıların söylemleri nicel araştırma verileri sonucu ulaşılan “bireylerin memleket ile ilgili sorularda hissedilir veya kayda değer bir çelişki yaşadıkları” temel savını destekler niteliktedir.

“Karşıyaka’daydı bizim evimiz, şimdi annemler başka yere taşındılar ama işte ben 25 yaşıma kadar Karşıyaka’da kaldım. Çarşıya da çok yakın bir yerdedi evimiz. Böyle ben çarşıya çıktığımda, öyle upuzun çarşığı yürüdüğümde sanki böyle evimin salonunu dolaşıyormuş gibi hissedirdim. Bu kadar rahat olduğum bir yerdi. Hala öyledir sanırım. Yani gidince tabi...ama şeyin de etkisi var yani sonuçta dediğim gibi evimizi taşındık, evimiz orda değil, daha doğrusu ailemin evi. Hani hala eskisi kadar değil belki ama Karşıyaka beni hala mutlu eder, huzur bulurum... Şunu da ekleyebilirim hani İzmir’de yaşarken 24-25 yıllık hayatım boyunca, evet biri sorduğunda İzmirliyim demek çok kolaydı. Artık evimizi değiştirdik İzmir’deki, bir öyle bir yer değişikliği var; bir ara Aydın’a taşındım kısa bir dönem, bir dönem orda yaşadım işte sonra İstanbul’a geldim. Hani artık nerelisin dediklerinde böyle eskisi kadar rahatlıkla cevaplayamıyorum bu soruyu; biraz da o mekan değişikliğinin getirdiği bir şeyle sanırım. Artık o kadar kolay ve rahat bir şekilde İzmirliyim çıkmıyor ağızımdan.” (G.3, Gaziantep, 26, Kadın)

“Eskiden, yani ortaokul döneminde Ağrılıyım diyordum ama daha sonra büyüdükçe ve kendimi tanıdıkça aslında ne Ağrılı olduğum ne Nevşehirli demek istediğim bir yaştayım. Özellikle son 1,5-2 yıldır bunu çok fazla düşünüyorum. İçimden yani böyle yalan da olsa Ağrılıyım demek gelmiyor. Annem dedi ki “O zaman kendini ait hissettiğin yeri söyle Nevşehir diyebilirsin” dedi, ben de dedim ki “Tamam orayı da çok seviyorum ama dedim Nevşehirli de demek gelmiyor içimden” dedim. Annem o zaman dedi ki “İstanbuluyum de” dedi, “İstanbuluyum da demek istemiyorum” dedim. Yani neyi hissettiğimi bilmiyorum ama kardeşimler benimle aynı fikirde değil. Erkek kardeşim Ağrılıyım derken

kız kardeşim Nevşehirliyim diyor ama ben ikisinin ortasında bir araftayım. Artık sorduklarında annem Nevşehirli, babam Ağrılı diyorum. Sen nerelisin dediklerinde yine de afallıyorum. O yüzden “Nerelisin?” lafını ben çok sevmem sormayı, sorulmasını da.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Görüşmelerden anlaşılmaktadır ki katılımcıların bazıları memleketleri sorulduğunda bu soruyu yanıtlarken hissedilir bir çelişki içindedirler. Bu çelişkiler *eskisi kadar rahatlıkla cevaplayamıyorum* ve *neyi hissettiğimi bilmiyorum* ifadelerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu durum aynı zamanda bireylerin memleketleri ile kurmuş oldukların bağın zayıflığının ya da bu bağın olmayışının bir göstergesi konumundadır denilebilir.

“Hep şöyle bir şey oluyor; yani Burdurluyum diyorum. Yani aslında ben 3 ya da 4 yaşından sonra ben Aydın’da yaşadım, 18 yaşına kadar ama o aradaki yıllar yani Aydın’da yaşarken de işte her yaz bir şekilde akrabalarımızı ziyaret etmek için Burdur’a giderdik. O yüzden hep böyle bir açıklama gereği duyardım. Yani herkes o sosyal çevremi falan kurduğum arkadaşlarım Aydın’da ama hep hiçbir zaman böyle Aydınlıyım diyemiyordum. O yüzden Burdurluyum diye cevap veriyorum hala daha. Aslında orası ile ilgili çok anım yok demeyeceğim ama oranın işte bir özelliği var mıdır, orayı taşıdığımı dair bir şey hissettiğimden değil de işte annem babam oralı diye Burdurluyum demek gibi bir şey. Devamında bir şey getiremiyorum. Hani baban nereliyse oralısın gibi bir şeyimiz var ya. O yüzden Burdurluyum demek çok içselleştirdiğim bir şey değil.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

“Memleketime çok gitmedim, dil olarak da çok bilmiyorum Kürtçeyi. Siirtliyim diyorum ama çok bir alakam yok diyorum. Başkaları tarafından Kürt... Yani herkes benimsemiş değil açıkçası Kürtlüğü. Hani ben benimsedim ama çok bilmiyorum. O yüzden İstanbulluyum demek daha mantıklı geliyor. Bu durumda da memleketini kabul etmiyor oluyorsun. Bazen İstanbulluyum bazen Siirtliyim diyorum. Kişisine göre, o an ne istersem. Siirtliyim derken açıkçası pek bir şey hissetmiyorum, bir bağlantım yok. Hani Siirtli olmasam sorun değil. Şartlar uygun olsa İstanbul’dan da gidebilirim. Açıkçası İstanbul şartlarında yaşamak çok mümkün değil artık. Kalabalık bir şehir oldu. Başka bir şehirde şartlarım daha iyi olacaksa giderim ama konumumu bozacaksa da gitmem ama kolaylıkla ayrılırım.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

“Aslında nereli olduğumu söylemekten çekinmiyorum ama nereli olduğumu söylediğimde karşı taraftan bir inanç almıyorum. Yani Malatyalıyım ama Malatyalı olduğumu söylediğim zaman “Malatyalı mısın? Nasıl Malatyalısın?”, “Sen bembeyazsın böyle Malatyalı mı olur?” insanlar böyle tepkiler veriyor. Sanırım insanların böyle tepkileri de beni memleketime uzaklaştırdı. İnsanlar “Malatyalı mısın? Böyle Malatyalı mı olur?” dediklerinde ben kendimi çok şey hissetmeye başladım. Zaten ait hissetmiyordum iyice benim için bu aidiyet duygusu gerilemeye başladı.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların memleketleri sorulduğunda verdikleri cevap “aile kökenlerinin uzandığı yerdir”. Ancak katılımcıların önemli bir kısmı memleket sorusunu yanıtlarken aile bireylerinin kökenini söyleme noktasında herhangi bir çelişki yaşamazlar dahi “ne kadar oralı” hissettikleri noktasında olumsuz ve çelişkili duygular yaşamaktadırlar. Memlekete ilişkin sorulara verilen cevaplara yönelik yaşanan bu olumsuzluk ve çelişkiler, *...demek çok içselleştirdiğim bir şey değil* ve *...neyi hissettiğimi bilmiyorum* ifadelerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Diğer yandan *zaten ait hissetmiyordum iyice benim için bu aidiyet duygusu gerilemeye başladı* ve *...açıkçası pek bir şey hissetmiyorum bir bağlantım yok* ifadeleri katılımcıların memleketlerine ilişkin aidiyet duygularının olmadığını net bir şekilde

göstermektedir denilebilir. Diğer yandan görüşmeler çerçevesinde memleketlerine dair aidiyetlerini daha olumsuz ve basite indirgenmiş duygularla ifade eden katılımcılar da olmuştur.

“Tokatlıyım ama yani bunu söylemeyi çok tercih etmiyorum ya da tercih etmek istemezdim öyle söyleyeyim. Çok da benimsediğim bir yer değil Tokat o yüzden. Çok kendimle örtüşmediğini düşünüyorum. Aslında yani biraz Tokattan bahsetmek lazım bu noktada. Yani Tokat daha çok emeklilerin bulunduğu, artık orada bulunan gençlerin de uyuşturucu batağına düştüğü; orda bir genç varsa kesinlikle hayatını böyle idam ettiren insanlardan oluşuyor, çok samimiyetsiz insanların da çok bulunduğu genel bir popülasyon vardır. Ben çok iyi analiz ettim o coğrafyayı; insanlar yüzüne gülümser ve yüzüne çok ciddi iltifatlarda bulunur, çok ciddi şaşırırsınız yani. Gittiğim zaman ya da orada çalışan zorunlu görevle giden hekim arkadaşlarım da bunu söylüyor; işte kölen olayım gibi böyle farklı farklı çok ciddi iltifatlarda bulunup aslında arka planda neler yapabileceğini görebileceğiniz... Genel popülasyon böyle bu arada. Ben bunun çok dışında olduğumu düşündüğüm için orayla anılmak biraz utanç verici olabiliyor. Utanç yani memleketimi söylerken hissettiğim duygu.” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

“Sadece babam orada doğup büyümüş olarak bildiğim... Hani yani böyle bir yer. Biliyorum ki babam sonra babamın babası oradaydı, büyüdüler, zor bir hayat yaşadılar ve buraya göç ettiler. Bunun dışında herhangi bir karşılığı var mı hayatımda bilmiyorum. Özel olarak herhangi bir anlam yüklemiyorum. Hani diğer iller neyse o da onun kadar eşit. Hani kişiselleştiriliyormuş gibi geliyor bana şehirler. İşte buranın insanları şöyledir, şu şekilde özelliklere sahiptir gibi böyle şehirlerin kişileştirdiklerini düşünüyorum. Orada yaşayan, orali olan ya da benim gibi oraya hiç gitmemiş insanlar bile o eleştirildikleri kalıbın ismini alıyorlar. Yani oralısın ve hemen sana belirlenen özellikler var. O yüzden buralıyım demek bana hiçbir anlam ifade etmiyor. Buralıyım dedikleri zaman hemen bir profil çıkıyor insanların karşısına, bir profil oluşturmuşlar ve hemen bu bu özelliklere sahipsin o zamanı getiriyor beraberinde. Ben buna inanmıyorum ve doğru bulmuyorum. O yüzden de hiçbir zaman buralıyım ya da şuralıyımı doğru bulmuyorum. Yani benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Herhangi bir ilin birbirinden üstünlüğünü ya da birbirinden ekstra bir avantajı olduğunu düşünmüyorum. Mesela benim adım neyse arkadaşımın adı neyse isim sadece işte böyle geliyor bana.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

Bazı görüşmeciler memleketlerine dair duygularını *utanç* yani *memleketimi söylerken hissettiğim duygu* ifadesiyle değersizleştirilmiş, o yüzden *buralıyım* demek bana *hiçbir anlam ifade etmiyor... mesela benim adım neyse arkadaşımın adı neyse isim sadece işte böyle geliyor bana* ifadesiyle sıradanlaştırılmıştır denilebilir. Bu noktada katılımcıların memleketlerine/kökenlerine yönelik aidiyet duygularının olmadığını söylemek mümkündür.

Diğer yandan görüşmeler bağlamında bazı katılımcılar aile kökenlerinin uzandığı yere (memlekete) dair aidiyet duymamayı “özgürlük” ve “daha iyi hissetme hali” ile ilişkilendirmişlerdir. Bireyler tarafından bu durumun açık ve net bir şekilde ifade edildiği söylenebilir.

“Memleketimle bir bağımın ilişkimin olması çok gerekli elzem hissettiğim bir duygu değil, bir eksiklik olarak görmüyorum. Hatta bir artı olarak görüyorum bunu. Tam olarak böyle ifade edebilirim bunu. Bence böyle olması sizi daha rahat ve özgür kılıyor. Yani bilmiyorum belki de bir kadın olarak 30 yaşındayım ve evlenmemişim. Buna bir yargı oluşabilirdi o kültür içinde büyüseydim

ya da oradaki insanlarla bağlarım olsaydı ya da benim dövmelemlerim var mesela “Urfalı ve dövmelemler, kızıl saçlı piercingli” hani bu yargıya maruz kalabilirdim memleket kavramının içinde kalsaydım ama kendi hayatımla ilgili kararları kendim alıyorum. Bu nedenle daha iyi bir şey olduğunu düşünüyorum. Memleket kavramına hissizim. Bu babamla ilgili bir serüven de değil sadece. Annem Eskişehirli mesela ondan da hiçbir şey geçmedi. Çocuğumun aidiyeti de keşke hiç olmasa. Daha açık ve özgür hissetmeli. Ben şuralıyım buralıyım deyince...Bana full paketlilik gibi geliyor bu. Urfalıysan full paketsindir. Hani yemeklerini bilirsin yaparsın, kültürel özelliklerini sergilersin.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“Memleketime aidiyet hissetmemem aksine daha iyi hissettiriyor hani ben bunun üstüne düşündüm daha önce. Aidiyet hissetseydim, hani memleketimdeki insanlarla daha fazla zaman geçirseydim, oranın kültürünü taşısaydım aksine bunun beni daha tek taraflı bir yere çekeceğini düşünüyorum. Çünkü ben daha kendim gibi yaşadığım zaman, farklı insan profilleriyle zaman geçirdiğim zaman...Bu çok yönlülük işte bu... hani görmediğim şeyleri, sahip olmadığım fikirleri aktarıyor. At gözlüğünden bakmaktansa daha geniş bir perspektiften bakmamı sağladı. Benim için aidiyet duymamam daha iyi bir şey.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

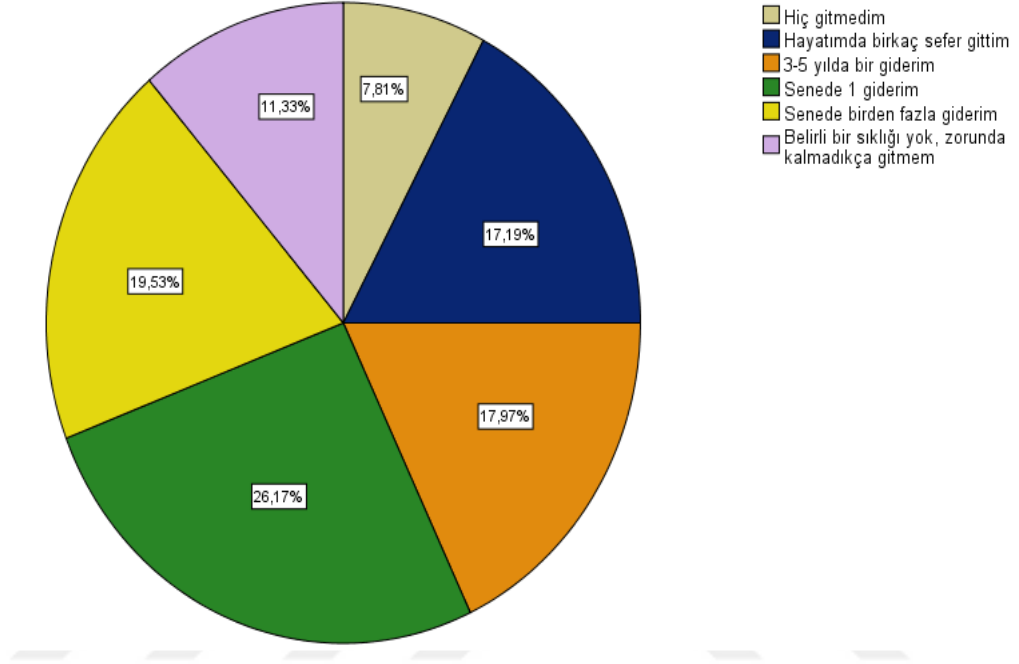
“Açıkkası yani bu kültürde de çok sık sorulan bir soru olduğu için “esas nerelisin” diye bir soru var. O soru gelmedikçe genelde kendimi Aydınlıyım diye ailem aydında yaşıyor gibi tanıtıyorum. Çünkü esas tırnak içerisinde memleketimiz Amasya ama ben oraya hiçbir zaman aidiyet hissetmedim. Belki çok küçüklüğümde hissetmişim ama sonrasında tamamen bu duyguyu kaybettim. Orayla yani oranın beni tanımlayan hiçbir yanı yok o yüzden. Küçükken oraya her yaz gidilirdi ve memlekete gidiş gibi konuşulurdu evde, öncesinde ve sonrasında. Oraya gittiğimizde oradaki insanlarla bağımız güçlenirdi ve dolayısıyla da mekanla ama daha sonrasında o gidişler son buldu ve bu bir başka sürecin başlangıcı oldu ve giderek aidiyet yok oldu. Yani çünkü bizi oraya bağlayan hem sevdiğimiz insanlar ortadan kaybolmuş oldu hem de orayı orası yapan “memleket” yapan rutinler yok oldu.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

Görüşmelerde dikkat çeken; *çocuğumun aidiyeti de keşke hiç olmasa, daha açık ve özgür hissetmeli* yargısının mekansal aidiyetin ve bu aidiyetin beraberinde getirdiği duygunun kısıtlayıcı bir etken olarak görülmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu anlamda fiziksel ve duysal etkinliklerin kısıtlanması bireyin varoluşunu da etkiler. Bireyin dünyaya bakış açısını daraltır, gündelik yaşam pratiklerinde inisiyatif sahasını daraltır, sebat duygusunu artırır ve dolayısıyla sürekli bir rahatsızlık kaynağı olur (Le Breton, 2019: 17). Bu noktada memlekete duyulan aidiyet bu noktada özür hissedebilmek adına uzak durulması gereken, istenmeyen bir bağ konumundadır. Benzer şekilde, *memleketime aidiyet hissetmemem aksine daha iyi hissettiriyor... oranın kültürünü taşısaydım aksine bunun beni daha tek taraflı bir yere çekeceğini düşünüyorum* ifadesi katılımcının memleketine aidiyetsizliğini ve mekan ile ilişkilenebilir nasıl yaklaştığını net bir şekilde göstermektedir. Katılımcı tarafından bu ilişkilenebilir ya da aidiyet *at gözlüğü* olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu noktada katılımcı için aidiyetin ve memleketin bir mahiyeti, önemi ve değeri olmadığı açıkça ifade edilebilir.

Aynı zamanda mekan ile ilişkilenebilir ve mekansal aidiyetin, mekanda bulunma, mekanı deneyimleme istediğini beraberinde getireceği öngörüsünden hareketle, katılımcıların memleketlerine gidip gitmedikleri, gidiyorlar ise ne sıklıkla gittikleri cevap aranan sorulardan

bir diğeri oluşturmuştur. Bu kapsamda katılımcıların memleketlerine gitme sıklığı, memleket/köken ile devam ettirilmek istenen ilişkinin bir göstergesi konumunda değerlendirilebilir.

Grafik 3.15. Bireyin Memleketine Gitme Sıklığı

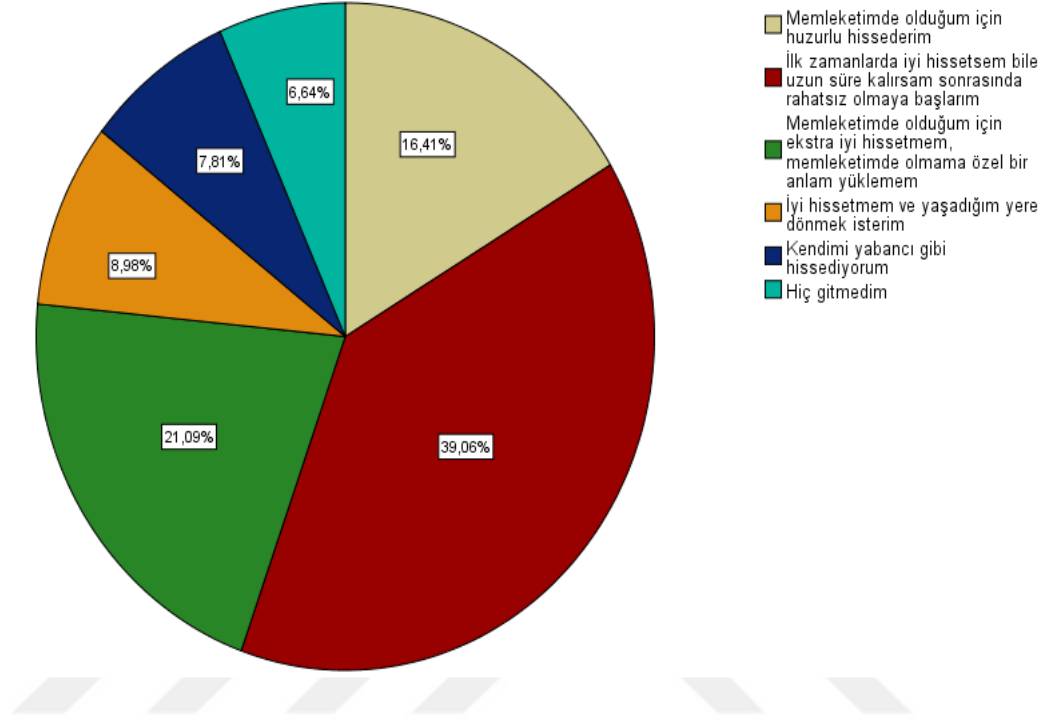
Bu yönde araştırma kapsamında katılımcılara “*Aile kökeninizin dayandığı yere ne sıklıkla gidiyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %7,8’i memleketine hiç gitmediğini, %17,2’si hayatında birkaç sefer gittiğini, %18’i 3-5 yılda bir gittiğini, %26,2’si senede bir gittiğini, %19,5’i senede birden fazla gittiğini ve %11,3’ü ise belirli bir sıklığı olmadığını ve zorunda kalmadıkça gitmediğini belirtmiştir (Grafik -3.15.).

Bulgular çerçevesinde katılımcıların çoğu memleketine senede bir gittiğini ifade etmiştir. Hiç gitmeyen, hayatında birkaç defa giden, 3-5 yılda bir giden ve zorunda kalmadıkça gitmeyen katılımcıların toplamı tüm katılımcıların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu nedenle veriler göstermektedir ki katılımcıların büyük bir çoğunluğunun aile kökenlerinin uzadığı yer ile fiziksel bağları ve deneyimleri zayıftır.

Bunun dışında, memlekete gitme sıklığının ekonomik etkenler ve koşullar bağlamında değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurularak katılımcıların memleketlerine gittiklerinde nasıl hissettiğini anlamının aidiyete dair önemli ipuçları vereceği

düşünülmüştür. Bu nedenle araştırma kapsamında katılımcılara “*Aile kökeninizin uzandığı yere (memleketinize) gittiğinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.16. Bireyin Memleketine Gittiğinde Nasıl Hissettiği

Katılımcıların %16,4’ü memleketinde olduğu için huzurlu hissettiğini, %39’u ilk zamanlarda iyi hissetse bile uzun süre kaldığında rahatsız olmaya başladığını, %21,1’i memleketinde olduğu için ekstra iyi hissetmediğini ve memleketinde olmasına özel bir anlam yüklemediğini ifade ederken katılımcıların %9’u iyi hissetmediğini ve yaşadığı yere dönmek istediğini, %7,8’i ise kendisini “yabancı” gibi hissettiğini belirtmiştir (Grafik -3.16.).

Memlekete gitme sıklığının ekonomik etkenler ve koşullar bağlamında değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurularak katılımcıların memleketlerine gittiklerinde nasıl hissettiğini anlamamanın aidiyete dair önemli ipuçları vereceği düşüncesinden hareketle yöneltilen “*Aile kökeninizin uzandığı yere (memleketinize) gittiğinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?*” sorusuna katılımcıların yalnızca %16,4’ünün “*Memleketimde olduğum için huzurlu hissederim*” yanıtını vermesi dikkat çekicidir. Ayrıca nicelik sırasıyla başlarda iyi hissetse dahi uzun süre kalması durumunda rahatsız olması, memleketinde olmaya ekstra bir anlam yüklememesi, iyi hissetmeyerek yaşadığı yere dönmek istemesi ve kendisini yabancı gibi hissetmesi yanıtlarının toplam katılımcı sayısının %76,9’unu oluşturması

memleket aidiyetini ve aidiyet derecesini anlamak bakımından önemlidir. Bu nedenle katılımcıların büyük bir çoğunluğunun memleketlerine ilişkin bağlarının oldukça zayıf veyahut kopuk olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda *yabancı(lık)* vurgusu nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur.

“...karşımda bir Adanalı olduğu zaman memleketimle ilgili bir şeyler söylediğinde ben çok yabancıyım. Yemek kültüründen tutun ki çünkü bazı yemekler oluyor isimleri farklı, hani böyle bariz Adana kebab değil de başka şeyler söylüyorlar mesela onlara çok yabancıyım. Çok orda büyümediğim, yaşamadığım, çok vakit geçirmedığım için onlara yabancılığı... Bazı kelimeler var nasıl yöresel kelimeler oluyorsa onları söylediklerinde yabancılığı fark ediyorum. En basit düzeye indirsek şehirle ilgili yersel yerler söylediğinde çok bariz “Aa şurayı bilmiyor musun? Hani çok ortasında bir noktada” dediklerinde hani sanki orda doğmuşum ve sonra çıkmışım gibi...” (G.14, Adana, 27, Kadın)

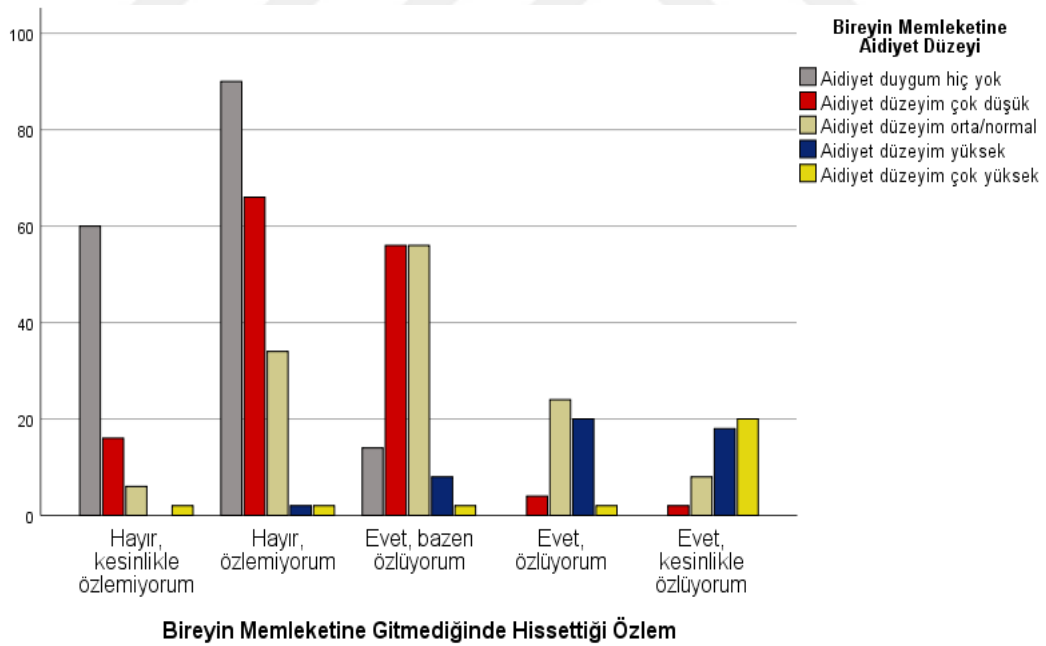
“Öyle olması gerektiği bilgisiyle... Yani baban nereliyse sen de oralıdır fikriyle Rizeliyim ama hayatımda zaten Rize’ye bir kere gittim. Hem mekansal olarak bulunmayı tekrar tercih etmediğim hem de kültürel olarak da aslında tamamen karşımda durduğum yani değil ki benimsemek kültürel yapısının tamamen karşımda durduğum bir yerdeyim. Gittiğimde oraya çok yabancıyım. Zaten 18, 19 yaşlarımda filandım ve insanda bir merak oluyor çünkü şöyle sen kendi kendine merak etmesen bile insanlar sana sordukları için “Aa sen Rizelisin. Rize nasıl bir yer?” sorusunun bir cevabı olsun istiyorsun sende. Yani şöyle iyiyi de diyecersen kötüyü de diyecersen kendi deneyiminle söylemek istiyorsun. Dolayısıyla bir merakla gittim. Benim aklımda daha çok bana anlatılanla işte çok yeşil, doğası çok güzel, herkesin böyle gezmekten keyif aldığı bir yer ama işte benim memleketime karşıtlığının temelinde de olan şeylerle karşılaştım. Çok muhafazakar, köy hayatı ve dolayısıyla insanların birbirlerinin hayatlarıyla, ne yaptıklarıyla, nasıl giyindikleriyle, nasıl konuştuklarıyla çok fazla ilgilenildiğini gördüğüm bir yer olduğu için ve işte kadınların, tırnak içinde özellikle, hareket alanının çok kısıtlı olduğu, tek başına istediğini yapamadığı, dolayısıyla illa birileriyle gezmesi gerektiği falan gibi bir ortam olduğu için sıkıldım bir, yani gerçek anlamda can sıkıntısı, iki; yani ben asla buraya ait değilim yani burada kalamam. Burası sadece şöyle olabilir benim için; gelip, görüp bir gün dinlenip, o doğasında sakinleşip, diğer yerlerini gezebileceğin bir yer ama memleket, köy, oradaki aile, ev filan hayır yani.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

Görüşmelerden anlaşılmaktadır ki katılımcıların memleketleri söz konusu olduğunda kendilerini yabancı gibi hissetmelerinin nedeni ya memleketlerinin kültürüne dair bilgi sahibi olmamaları ya da memleketlerine içkin kültürü benimsememeleridir denilebilir. Bu kapsamda hissedilen *yabancılık* duygusunu katılımcıların memleket aidiyetleri ile ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü denilebilir ki bir kişinin mekanla bağ kurabilmesi için, o mekanın kişi için özel bir anlamının olması gerekmektedir. Bu noktada inşa edilen anlam kadar bağ kurulabilmekte ve bağın güçlenmesi ya da zayıflaması kişinin mekanla olan ilişkisini belirlemektedir. Yani bu bağ kişinin kimliği ile örtüşmesi oranında artmakta ya da yitirilmektedir (Ayhan, 2022: 153). Bu noktada hissedilen *yabancılık* duygusu ‘memlekete ilişkin sembollerin, değerlerin yani kültüre içkin unsurların bilinmemesinden’ ya da ‘tanık olunan kültürün kişinin kendi karakterine uygun olmamasından’ dolayı yaşandığı

söylenebilir. Bu nedenle mekanda ya da mekana dair hissedilen yabancılık duygusunun katılımcıların memleketleri ile kopan mekansal bağlarının bir göstergesi konumunda olduğu ifade edilebilir.

Diğer yandan katılımcıların memleketlerine gittiklerinde nasıl hissettiği ile gitmediklerinde de nasıl hissettikleri memlekete ilişkin aidiyeti anlama noktasında önemlidir. Çünkü sosyal bağlar mekansal aidiyete içkindir. Bu nedenle kişi ait hissettiği yerde aynı zamanda *evinde* de hisseder. Bu anlamda bağlanma derecesi ne kadar yüksek ise birey o derece mekanı içselleştirir ve mekanda bulunmak, mekanı deneyimlemek ister denilebilir. Dolayısıyla birey mekanın dışındayken, içinde olma isteği derecesinde olumsuz duygular hisseder. Bu yönde, araştırma kapsamında “*Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz*” sorusu ile “*Aile kökeninizin uzandığı yere (memleketinize) gitmediğinizde özlem duyar mısınız*” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Grafik 3.17. Bireyin Memleketine Gitmediğinde Hissettiği Özlem x Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi

Bu noktada beklenti aidiyet düzeyinin yükselmesi ile bireyin memleketine özlem duyma duygusunun artması gerektiği yönünde olmuştur. Bu yönde elde edilen veriler çerçevesinde aidiyet düzeyinin artması ile hissedilen özlem duygusunun da anlamlı bir şekilde

arttığı görülmektedir. Ancak dikkate değer olan nokta aidiyet düzeyini “Aidiyet düzeyim yüksek” ve “Aidiyet düzeyim çok yüksek” ve “Aidiyet düzeyim orta/normal” şeklinde ifade eden katılımcıların toplamda %29’unun “kesinlikle özlemediğini” ve “özlemediğini” belirtmiş olmasıdır. Benzer şekilde aidiyet düzeyini “Aidiyet duygum hiç yok” olarak belirten katılımcıların %10,3’ünün “bazen özlediğini” belirtmesi durumunun aidiyet ihtiyacı ya da boşluğunun potansiyel yansıması olarak görülebilmesi mümkündür (Grafik – 3.17.).

Nicel araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan çıkarım (yani aidiyet ve özlem duygusu arasındaki ilişki) nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de net bir şekilde ifade edilmiştir.

“Normalde çocukluğum hep yaz tatillerinde birer hafta veya on gün falan oraya gitmekle geçiyor ama dediğim gibi şehirle bir şeyim yok yani özdeşmiyorum. Orayı özlemiyorum, aramıyorum, oraya dair işte şehirsiz bilgilerim yok, onları devam ettirmiyorum.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

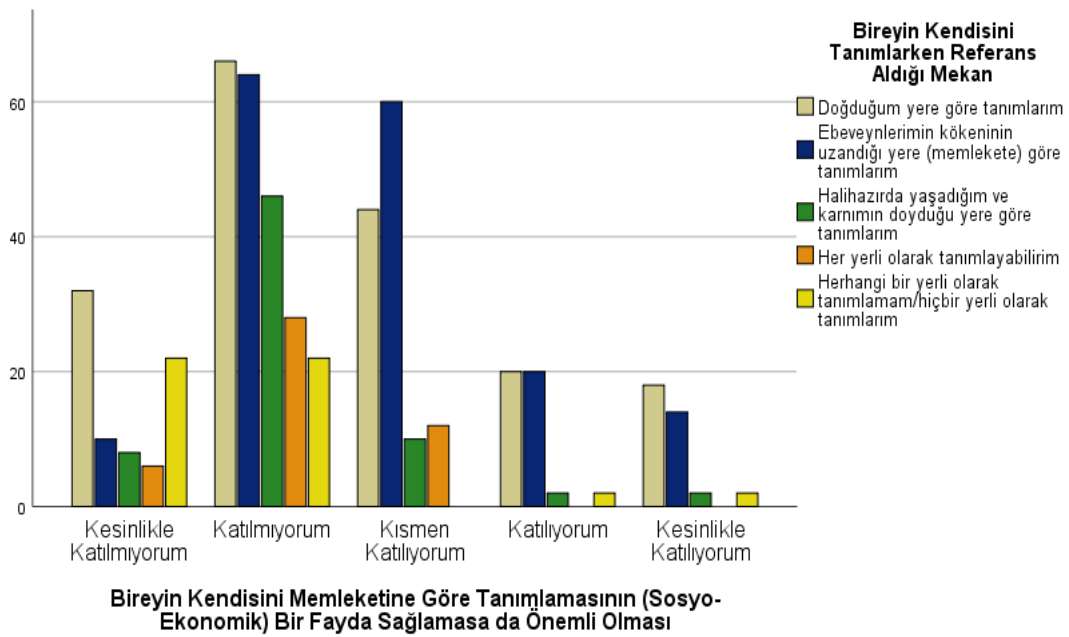
“Yani açıkçası çok büyük bir dezavantajı yok ama bir yere gitseydim ve orayla bir bağlantım olsa güzel olurdu ama hani bu benim hayatımdan bir şey götürmüyor. Büyük bir dezavantajı yok ama olsaydı çok güzel olabilirdi. Olsaydı şu şekilde hissedebilirdim, hani herkes gibi her ay bir kere gidebilirdim, görebilirdim, memleketimi özleme duygusunu yaşayabilirdim. Oraları gezip görebilirdim. Hani bunu yaşamak isterdim ama yaşamadığım için de sorun yok.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde bazı katılımcılar memleketlerine yönelik aidiyet boşluğu ve özlem duygularını “...şehirle bir şeyim yok yani özdeşmiyorum... orayı özlemiyorum, aramıyorum” ve “...memleketimi özleme duygusunu yaşayabilirdim... hani bunu yaşamak isterdim ama yaşamadığım için de sorun yok” cümleleri ile ifade etmişlerdir. Özellikle söylem pratikleri içinde memlekete dair aidiyet ve özlem duygusunu belirtirken katılımcının memleket yerine *şehir* kavramını tercih etmesi memleketine yönelik algısının ve aidiyetsizlik derecesinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır denilebilir. Diğer bir ifadede dikkat çeken noktanın özlem duygusuna yönelik özlem olduğu ifade edilebilir. Katılımcı aidiyet ve beraberinde gelen özlem duygusunu yaşamak istemektedir. Ancak bu isteğin yalnızca böyle bir deneyimi tatma boyutunda, yüzeysel bir yönelim olmadığını, katılımcının (memleketine aidiyet duymama durumu ile ilişkili olarak) hayatındaki potansiyel aidiyet boşluğunun bir yansıması olduğunu ifade etmek mümkündür.

Katılımcıların kendilerini tanımlarken aile kökenlerinin uzandığı yeri (memleketi) referans vermelerinde herhangi bir faydacı yönelimin olup olmadığı araştırma kapsamında merak edilen sorulardan birini oluşturmuştur. Bu kapsamda katılımcılardan “*Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamam, bana herhangi bir fayda*

sağlamasa bile önemlidir” yargısına ne derece katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki ilgili yargı öncesinde memlekete göre tanımlama durumunun ekonomik, sosyal sermaye sağladığı yönünde yargılar da yöneltmiştir. Nihayetinde oluşturulmak istenen algı bu faydalar sağlansa da sağlanmasa da memlekete göre tanımlama gerekliliğinin duyulup duyulmadığı olmuştur.

Grafik 3.18. Bireyin Kendisini Tanımlarken Referans Aldığı Mekan x Bireyin Kendisini Memleketine Göre Tanımlamasının (Sosyo-Ekonomik) Bir Fayda Sağlamasa da Önemli Olması

Bu noktada “*Kendinizi daha çok nereli olarak tanımlarsınız?*” sorusuna “Ebeveynlerimin kökeninin uzandığı yere (memlekete) göre tanımlarım” yanıtı veren katılımcıların toplamda (kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum yanıtı veren) %41,1’inin memleketine göre tanımlama durumunun -grafik içinde yer alan diğer yargılar da göz önünde bulundurularak- kendisine ekonomik, sosyal sermaye vb. alanlarda fayda sağlamasa dahi önemli olduğu yargısına katılmadığını belirtmesi memleket ile kurulan ilişkinin ve pragmatist duruşun (faydacılık) bir temsili niteliğindedir (Grafik -3.18.). Bu noktada gündelik yaşam rutinlerinde katılımcılar memleketlerine referansta bulunmalarının kendilerine bir fayda sağladığı ölçüde önemli olduğunu düşünmektedirler denilebilir. Bu durum nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de dikkat çekmiştir.

“Çok böyle uzun uzun yıllar yaşamadığım için belki öyle bir “ben buralıyım canım memleketim” demiyorum ama seviyorum tabi insanın doğduğu yer ama böyle gittiğimde falan normal hissediyorum öyle çok bir fark olmuyor, başka bir şehre gitmemle arasında bir fark yok. Yani sonuçta orali olmak çok da bir şey sağlamıyor bence bana, çok da büyük bir faydası olduğunu düşünmüyorum. Memleket sadece insanın doğduğu anda bulunduğu yer bence. Bir tohum gibi, ilk doğduğumuz yer olduğu için. Hani öyle kök salmak gibi de değil, doğumu tohum gibi düşündüm ama orada doğmuş olmamız oranın kişisi olduğumuz anlamına gelmiyor. İnsanın karakterini oluşturan yaşadığı süreç. Doğduğu yerin bir ilgisi olmuyor.” (G.41, Amasya, 20, Kadın)

“Beni genelde Karadenizliye benzettikleri için önce “Nereli görünüyorum?”, “Nerelilere benziyorum?” diye önce bir sorarım. Sonra istediğim cevabı alıyorum çünkü ben Siirtli olmayı sevmiyorum ama yine de ben Siirtliyim falan diyorum. “Karadenizlilere benziyorsun. Bence sen Samsunlusun” falan dediklerinde önce bir gülüyorum. Çünkü bunu herkes benzetiyor. Önce bir gülüyorum sonra “Hayır işte ben Siirtliyim” gibi falan işte. Nereli olduğuma dair aidiyetimi ifade edecek olsam 10 üzerinden 3 falan derim herhalde. Hani şöyle bir şey var; ülkenin doğu tarafıyla batı taraf yani benim yaşadığım taraf, hani bu taraftaki yaşamım, arkadaşlıklarım falan çok farklıymış gibi geliyor bana. Hani onun yanında farklı bir kişiliğe bürünüyormuşum gibi... Bu da benim hoşuma gitmiyor işte. İklim yapısı, çevre koşulları bile hoşuma gitmiyor. Örneğin hep arkadaşlarıma derim; “Sinoplu’sun ne güzel deniz var yeşillik var. Sen aslında tatile gidiyorsun”. Hani biz de mesela Siirt’e gittiğimizde çok evde oturduğumuz için sevmemeye başlamıştım. Hani bir yere çıkacak olursan daha çok kuru ot olan yerler var. O yüzden böyle çok eğlenemediğim için sevmemeye başladım zaten. Bir de onların kafa yapısı ile benimki bir değil gibi. Benim kadar memleketini sevmeyen bulamazsınız.” (G.33, Siirt, 22, Kadın)

Görüşmelerde dikkat çeken bu faydacı anlayış... yani sonuçta orali olmak çok da bir şey sağlamıyor bence bana, çok da büyük bir faydası olduğunu düşünmüyorum... söyleminde net bir şekilde ifade edilmiştir. Yine benzer olarak... Siirt’e gittiğimizde çok evde oturduğumuz için sevmemeye başlamıştım... hani bir yere çıkacak olursan daha çok kuru ot olan yerler var... o yüzden böyle çok eğlenemediğim için sevmemeye başladım zaten... bir de onların kafa yapısı ile benimki bir değil gibi... benim kadar memleketini sevmeyen bulamazsınız ifadesi aidiyet hissetme veyahut aidiyet hissetmeme koşulunun indirgendığı yeri anlamak bakımından önemli görülmüştür. Bu noktada benlik ile ilişkili olduğunu ifade edebileceğimiz yer son derece kişisel anlamlara sahiptir. Birey için mekan köklerle, deneyim ve anılarla yani derin anlamlarla ifade edilebilir. Benzer şekilde bireyler başkalarına kim olduklarını anlatmak için mekanı kullanabilir; yani mekanı temsil ettiklerini hissedebilirler. Diğer yandan kimi bireyler tarafından mekan arzu edilen bir şeyi deneyimleme, belirli performansları gerçekleştirme ve kişisel gelişim fırsatları sunan yalnızca fiziksel ortamlar olarak da deneyimlenebilir (Gustafson, 2001: 9-11). Bu noktada katılımcılar kim olduklarını anlatmak ya da mekanı temsil etme, dahil olma kaygısı gütmekten yalnızca mekanın kendilerine bir fayda sağlamasını, gündelik yaşamlarına kendi gerçekliklerine ilişkin bir katkısı olmasını önemli görmektedirler denilebilir.

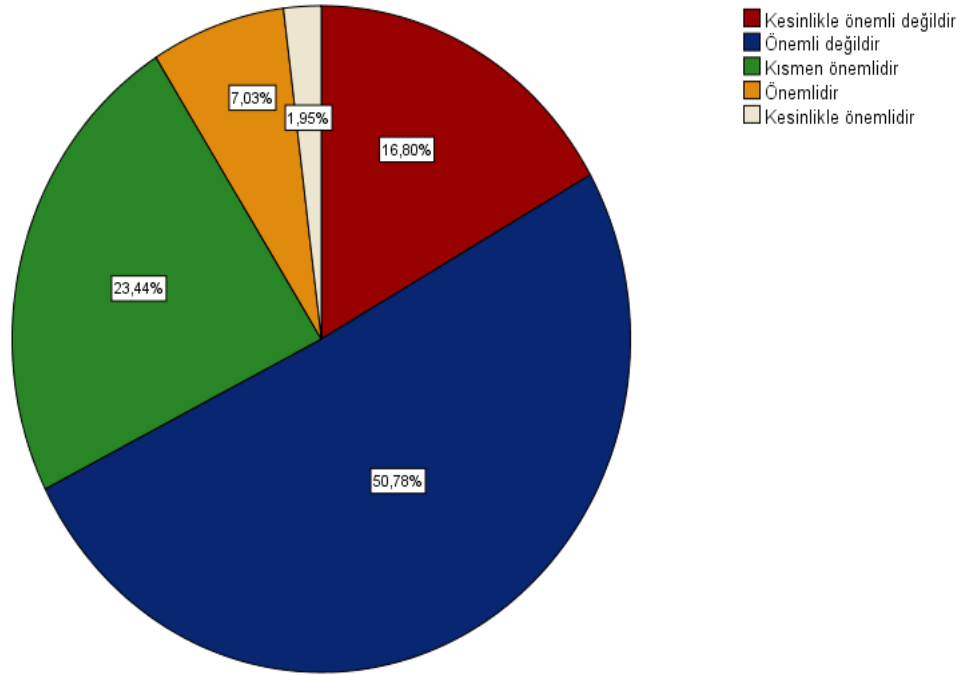
Akışkan çağımızda bireyler toplumda ait olduğu topluluk, eylem modellerini ve değerlerini ancak üstü kapalı biçimde sağlamaktadır (ya da sağlamamaktadır). Özne, kendi yaşam yönelimine karar veren eser ustasıdır. Bu durumda dünya, kıdemlilerin sözünün ya da geleneksel adetlerin karşı çıkılamaz mirasından ziyade, belli kurallara saygı duyulması şartıyla öznenin kendi kişisel egemenliğine sunulmuş bir bütündür. Çağdaş aşırılığın tanımladığı dünyada varoluşun anlamı, artık apaçık bir kültürel gerçekten çok bireyin kendi öz kararıdır (Breton, 2019: 29). Giddens'a (1991) göre yaşamlarımız gelenekten ve eski bağlamlardan koparıldıkça benlik artık toplumsal konum tarafından belirlenmeyen düşünümsel bir proje haline gelir ve sonuç olarak, insanlar artık yeni özgürlüklerle ve belirsizliklerle dolu sayısız seçeneğe karşı karşıyadır. Tam bu noktada özgür kalma ve sayısız seçeneği görme, keşfedilmeyeni deneyimleme arzusu tüm bağlardan da sıyrılmayı zorunlu kılmaktadır. Yani bireyin aidiyetten, kuvvetli her bağdan ve bu bağları içerecek her türlü kolektif yapıdan da kopması gerekmektedir. Bu bağ ve ilişkiler mekanla olan ilişkiler çerçevesinde şekillenen, gelişen ve yoğunlaşan bir durum olmakla birlikte mekanla yoğun bir etkileşimi de gerektirir. Bu anlamda mekansal aidiyet ve dolayısıyla memlekete duyulan aidiyet o yerde gerçekleşen ilişkilere, etkileşimlere yüklenen sembolik anlamlarla donatılmıştır. Dolayısıyla denilebilir ki mekana dair derin deneyimler yer bağlılığına ve yer bağlılığı da mekana dair derin deneyimlere etki eder.

Aidiyet ve mekanın etkileşimi çerçevesinde araştırma bulguları bağlamında akışkan bireylerin *derin yer deneyimleri* zayıflamış ya da bu duygu tamamen ortadan kalkmıştır veya hiç inşa olmamıştır. Memleket ile bağ geliştirmek adına mekanla kurulan etkileşim ve çaba yetersiz kalmaktadır ve hatta arzu edilir bir durumdan da uzaktır denilebilir. Mekanla dair aidiyet, bütünleştirici, birleştirici ve insanları bir arada tutan, kişiye bir kalıp biçim yönüyle bireyin hayatını tek başına, kendi karar ve istekleri doğrultusunda inşa edebilmesi noktasında bir engel teşkil etmektedir. Aynı zamanda mekanın fiziksel özellikleri ve bireyin keyifli vakit geçirmesine fırsat tanıyan olanaklara sahip olması anlamlarına indirgenmiş durumdadır. Bu durum da memlekete duyulan aidiyetin varlığı/yokluğu ve yönüne ışık tutmaktadır. Memleket, gündelik yaşam pratiklerinde alışılmış bir kavram ve öğreti olmasının ötesinde görüşmeciler için değer yüklü ve özel bir anlam teşkil eden bir konumda görünmemektedir. Bu durumda birey mekanın içinde değil dışında, yani ayrıksı bir yerde konumlanmaktadır.

3.2.3. Memleketin Önemi: Yitirilen Enformasyon Değeri ve Anlam Evreni

İnsanlar, nesneler, olaylar ve durumlar hakkında organize edilmiş inançlar ve bilgiler şemalar olarak adlandırılmaktadır. Yeni gelen verilerle en tutarlı olan şemaya ilişkin belleğin aranması sürecine şematik işlem veya yukarıdan aşağıya düşünme denilmektedir. Şemalar ve şematik işlem, büyük orandaki ve potansiyel olarak bunaltıcı miktarlardaki bilgiyi çok etkili bir biçimde organize etmemize ve işlememize imkan verir. Şemaları ve şematik işlemi, nesneler ve olaylar için olduğu kadar, insanlarla karşılaştığımız zaman da kullanmaktayız. İnsanları, ırk, cinsiyet veya yaş gibi belirgin fiziksel özelliklerine gruplara ayırırız. Bu anlamda stereotipler de insanları sınıflandıran veya alt tiplere ayıran şemalardır. Stereotipler, daha genel anlamda şemalar gibi, bilgi işlememize ve değerlendirmeler anlamına gelen çıkarsamalarda bulunmamıza yardımcı olur (Atkinson ve Hilgard, 2016: 646, 649, 650). Bu şema ve stereotiplerle tanımadığımız kişinin nasıl biri olduğunu anlamak için her şeye en baştan başlamayız. Sosyal dünya ile ilgili bilgilerimizi düzenleyen zihinsel yapılardan yararlanırız. Bu yapılar, sosyal roller, belirli olaylar ve sosyal gruplar gibi birçok şey hakkındaki bilgilerimizi kapsar (Aronson vd., 2012: 125, 126). Bu anlamda memleket bilgisinin insanlara sağladığı bir enformasyon değeri olduğunu ifade edebiliriz. Yani, bir yerli olmak beraberinde o yerin kültürünü, değerlerini, tutumlarını taşımak anlamına gelen anlam setleri ile ilişkilidir. Bu nedenle de bir bilgi alma aracı konumundadır. Ancak günümüzde bireyin mekanı temsil yeteneği zayıflamış ve mekansal kimlik aracılığıyla sağlanan enformasyon, başkaları hakkında daha gerçekçi bulunan kişiye özgü izlenimler elde etmeye evrilmiştir.

Grafik 3.19. İnsanların Nereli Olduğunun Önemi...

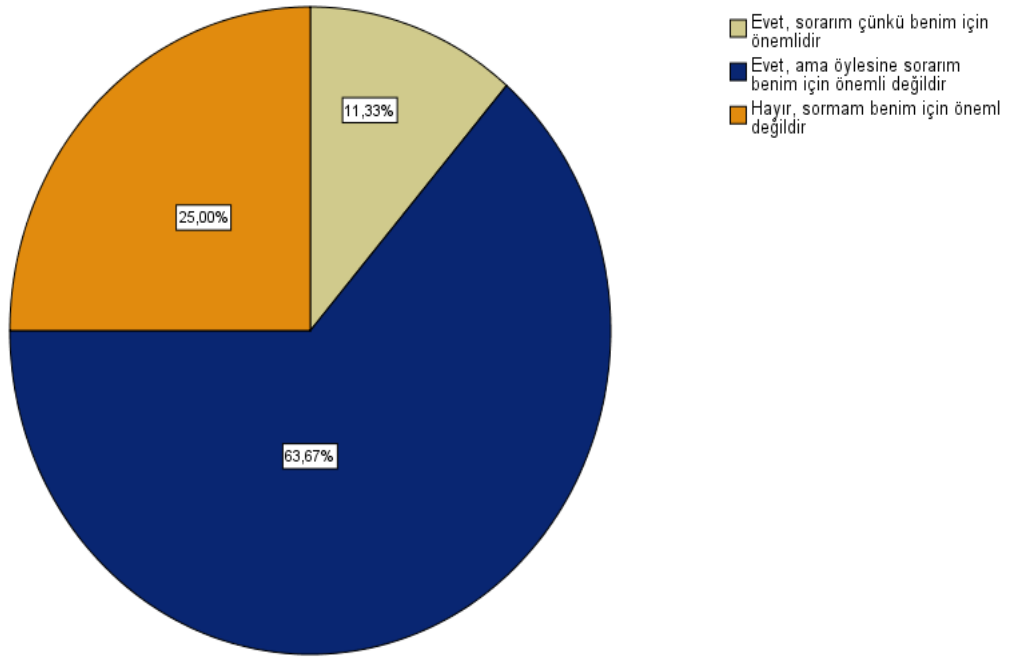

Bu yönde araştırma kapsamında katılımcılara “*Birinin nereli olduğu sizin için önemli midir?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların %16,8’i kesinlikle önemli olmadığını, %50,8’i önemli olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %23,4’ü kısmen önemli olduğunu, %7’si önemli olduğunu ve %2’si ise kesinlikle önemli olduğunu belirtmiştir (Grafik -3.19.).

Elde edilen veriler neticesinde katılımcıların büyük çoğunluğu (kesinlikle önemli görmeyen ve önemli olmadığını ifade eden toplamda %67,6) insanların nereli olduğunun kendileri için bir önemi olmadığını belirtmiştir. Bu noktada görülmektedir ki bireylerin *bir yerli olmak* ile ilişkilendirdikleri ve önemsedikleri ayırt edici bir tutumları yoktur. Veriler doğrultusunda ulaşılan sonuç bu bağlamda ileri sürülen “bireyin mekanı temsil yeteneği zayıflamış ve mekansal kimlik aracılığıyla sağlanan enformasyon, başkaları hakkında daha gerçekçi bulunan kişiye özgü izlenimler elde etmeye evrilmiştir” savını kuvvetlendirir niteliktedir.

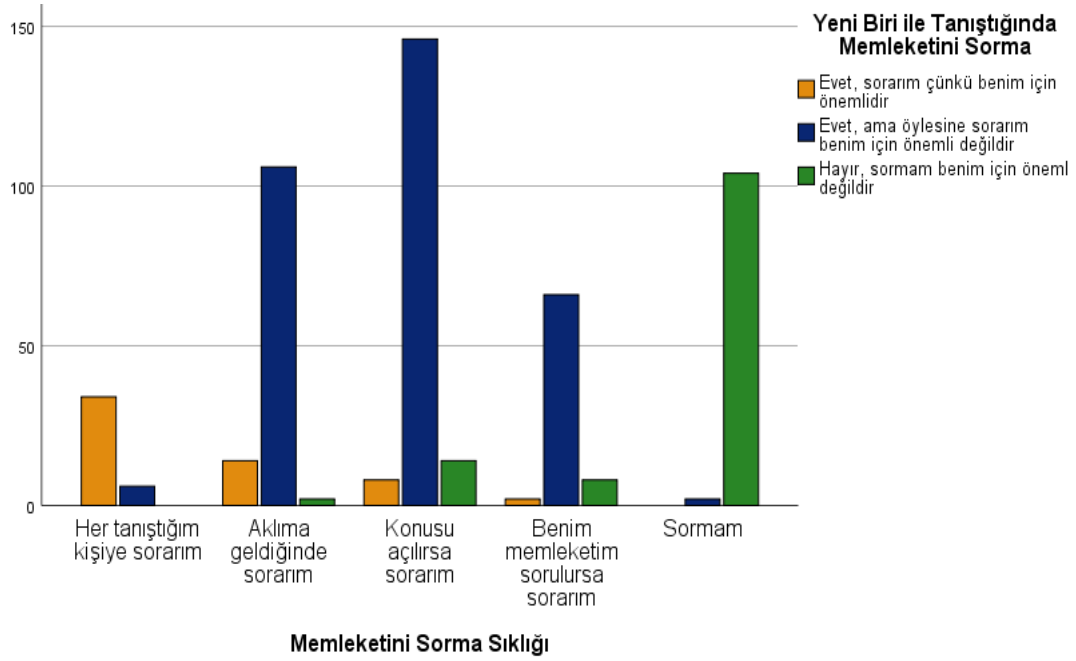
Yine aynı noktadan hareketle gündelik yaşam akışı içerisinde yeni biri ile tanışıldığında yöneltilen “Nerelisin?”, “Memleketin neresi?” sorularının bireylerin aklına gelip gelmemesi ya da sorma ihtiyacını hissedip hissetmediklerini ve eğer soruluyorsa bu durumun sıklığını anlamının da önemli olduğu düşünülmüştür.

Grafik 3.20. Yeni Biri ile Tanıştığında Memleketini Sorma

Bu nedenle araştırma kapsamında katılımcılara “*Yeni biri ile tanıştığınızda memleketini sorar mısınız?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %11,3’ü sorduğunu çünkü kendisi için önemli olduğunu, %63,7’si sorduğunu ancak kendisi için önemli olmadığını belirtmiş, %25’i ise sormadığını kendisi için önemli olmadığını belirtmiştir (Grafik -3.20.). Bu noktada katılımcıların azınlığının yeni birisi ile tanışması durumunda kendisi için önemli olduğundan dolayı memleketini sorduğunu ve katılımcıların büyük bir çoğunluğunun memleketi sormadığını sorsa da kendisi için önemli olmadığını ifade etmesi, *memleket* kavramının katılımcıların yaşamında önemini kaybettiğinin bir göstergesidir denilebilir.

Grafik 3.21. Yeni Biri ile Tanıştığında Memleketini Sorma x Memleketini Sorma Sıklığı

Araştırma kapsamında “Yeni biri ile tanıştığınızda memleketini sorar mısınız?” sorusu ile “Evet ise; Ne sıklıkla sorma ihtiyacı hissedersiniz?” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse; katılımcıların yalnızca %11,3’ünün yeni biri ile tanışması durumunda memleketini sorduğunu çünkü kendisi için önemli olduğunu ifade etmesi dikkat çekicidir. Aynı zamanda katılımcılar memleket sorusunu sorduklarını çünkü kendileri için önemli olduğunu belirtmelerine karşın, katılımcıların toplamda %42,4’ü aklına geldiğinde, konusu açıldığında ve kendi memleketi sorulursa bu soruyu yönelttiğini belirtmiştir (Grafik -3.21.). Bulgular neticesinde genel olarak tanışma pratikleri içerisinde mutlaka yer aldığı düşünülen memleket sorusu diyaloglardaki yerini ya da anlamını kaybetmeye başlamıştır denilebilir. Nicel araştırma kapsamında ulaşılan veriler nitel bulgular kapsamında da desteklenmektedir.

“Ben birini tanırken memleket sorusunun bence hiç sorulmaması gerektiğini ya da en son sorulardan olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü insanı memleketine göre tanıyamazsın. Yani doğunun insanında da iyi olanı var batının insanında da iyi olanı var ya da işte doğrular şöyledir batılılar böyledir ayrımını ben doğru bulmuyorum... Mesela ben Kayserililer için duymuştum sanırım çok cimri oldukları söyleniyor ama öyle Kayserililer tanıdım ki hani aşırı cömert. Böyle elindekini son damlasına kadar verebilecek insanlar. Yani bence aslında memleketle insan ayrımı çok yapılıyor bizim

ülkede. Hani doğu batı sentezini çok yapıyorlar. Hani doğu daha katıdır, batı daha ya da ege tarafları daha açıktır gibi bir profil var ama asla öyle değil. Memleketin çok bir bilgi aktardığını düşünmüyorum.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

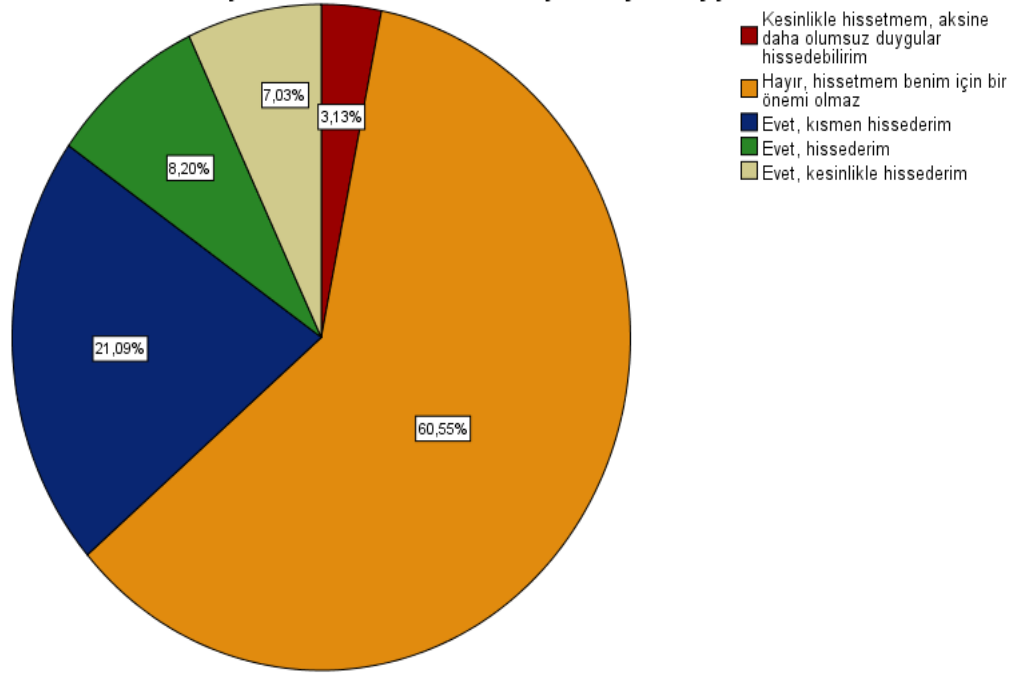
“Bu konular açıldığında sıkılıyorum açıkça sıkılğan hissediyorum. Çünkü sana ne bundan. Yani mesela insanları böyle bir şeye göre kategorize etmek bana çok saçma geliyor. İşte “Aa Urfalı” “yok İç Anadolulu” ama belki de mesela bir insan mesela Rizelidir Rize’de doğmuştur ama hiç Karadenizlilikle de bağdaşık olmayabilir. Bu yüzden bu sorular sorulunca bir kaos hissediyorum. İnsanların baktığı gibi memlekete bakmadığınız zaman böyle oluyor. Aslında onun size sorduğu soru çok başka ama onun size sorduğu sorunun sizde bir cevabı yok.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“İnsanlar kategorize etmeyi ve belli bilgileri önden almayı seviyorlar ve dolayısıyla memleket bir insanın Karadenizlilerle yaşadığı ya da tanıdıysa belki daha önceki bir Rizeliye ait fikirlerini benim üzerimden de edinmesine aracılık eden bir şey. Kesinlikle artık özellikle ki şu dönemde insanların artık zaten memleketlerinde yaşamadıkları, ailelerinin o kültürel şeyini devam ettirmediği için çok gereksiz bir şey yani. Mutlaka bir şeyler taşıyorsundur ona bir şey diyemem ama zaten yapılan bu sınıflandırılmanın mantıklı bir karşılığı yok yani. Rizeliler şöyle, Türkler böyle diyemezsin aslında ama bunu söylemek bizim için kolaycılık yani üzerine düşünmen gerekmiyor. Benimle ilgili iyi ya da kötü yani bilemeyiz ne tarafta olduğunu, bir yargıya varıp yoluna devam edebileceği bir kolaycılık ama kesinlikle çok yanlış olduğunu düşünüyorum. Hatta geçen dersimde bir çocuk “Nerelisiniz?” diye sordu ve sorduğuna da pişman oldu. Ben dedim ki hani “bunu mu merak ediyorsun yani? Ne olacak mesela bu bilgiyi bilsen? Artık vazgeçelim bu sorulardan” falan diye nutuk attım mesela çocuklara.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

İnsanların kendilerini tanımlarken önemli bir referans olarak memleket ile ilişkililmesi, potansiyel olarak sınırsız bir topluluğun parçası haline gelme hissini temsil eden bir şey olarak ele alınabilir (Stavrides, 2019: 67). İnsanlar kimliklerini böyle bir toplulukla özdeşleşme yoluyla tanımlarlar. Bu anlamda insanların ne oldukları veya ne olmadıklarına dair tanımlamalar, kimliklerinin etrafındaki sınırları da oluşturmuş olur (Easthope, 2009: 68). Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda memleket üzerinden kişiye dair bir çıkarımda bulunmanın olanaksızlığı vurgulanmıştır. Bu nedenle bir toplulukla özdeşleşme, bu topluluğu temsil etme yeteneği olan “memleket soru ve cevapları” katılımcılar tarafından anlamlı bulunmamaktadır. Memleket soruları katılımcılar için *artık vazgeçilmesi gereken* ya da sorulacaksa *yöneltilen en son sorulardan* olması gereken bir yerdedir. Diğer yandan bir yerli olmakla ilişkilendirilen kalıp yargıların gündelik yaşamda insanların *kategorize* edilmesine neden olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle memleket soruları katılımcılar için anlamsız olmasının yanında sorulması halinde bir *kaos* hissettikleri olumsuz bir durumdur denilebilir.

Memleket aidiyeti ile ilişkili olduğu düşünülen bireyin kendisi ile aynı memlekette olan kişiyle yakın hissetmesi yani bir diğer deyişle hemşehrilik olgusu toplumsal bir örgütlenme biçimi olduğu kadar bireyin memleketine dair duygularının da izdüşümü niteliğindedir. Hemşehrilik olgusu ve bu noktada bireyin tutumu, memleket ile ilişkileneceğinin, kurulan bağın ve aidiyetin de bir göstergesi konumundadır.

Grafik 3.22. Sadece Aynı Memleketten Olması Nedeniyle Tanışılan Kişiyeye Yakın Hissetme

Bu noktadan hareketle araştırma kapsamında katılımcılara “*Aile kökeninizin dayandığı yerden (aynı memleketten) biri ile tanıştığınızda sadece aynı memleketten olduğunuz için kişiyi kendinize daha yakın hisseder misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %3,1’i kesinlikle yakın hissetmeyeceğini aksine daha olumsuz duygular hissedebileceğini, %60,6’sı hissetmeyeceğini kendisi için bir önemi olmayacağını, %21,1’i kısmen yakın hissedeceğini, %8,2’si yakın hissedeceğini, %7’si ise kesinlikle yakın hissedeceğini belirtmiştir (Grafik -3.22.).

Bu çerçevede katılımcıların, memlekete ilişkin tutumunun ve aidiyetinin anlaşılması bakımından, aynı memleketten olduğunu bildiği bir kişiyi kendisine daha yakın hissetmesinden ziyade daha olumsuz duygular hissedebilme durumunun daha kuvvetli bir yargı olduğunu göz önünde bulundurmakla birlikte; katılımcıların toplamda %63,7’si aynı memleketten olduğu kişiyle kendisini yakın hissetmeyeceğini ifade etmiştir. Veriler göz önünde bulundurulduğunda memlekete dair tutum ve aidiyetin güç derecesinin anlamlı bir çözülüş sürecinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu çözülüş ve hemşerilik olgusu bireylerde nötr duygulardan daha ziyade olumsuz duygulara da neden olabilmektedir.

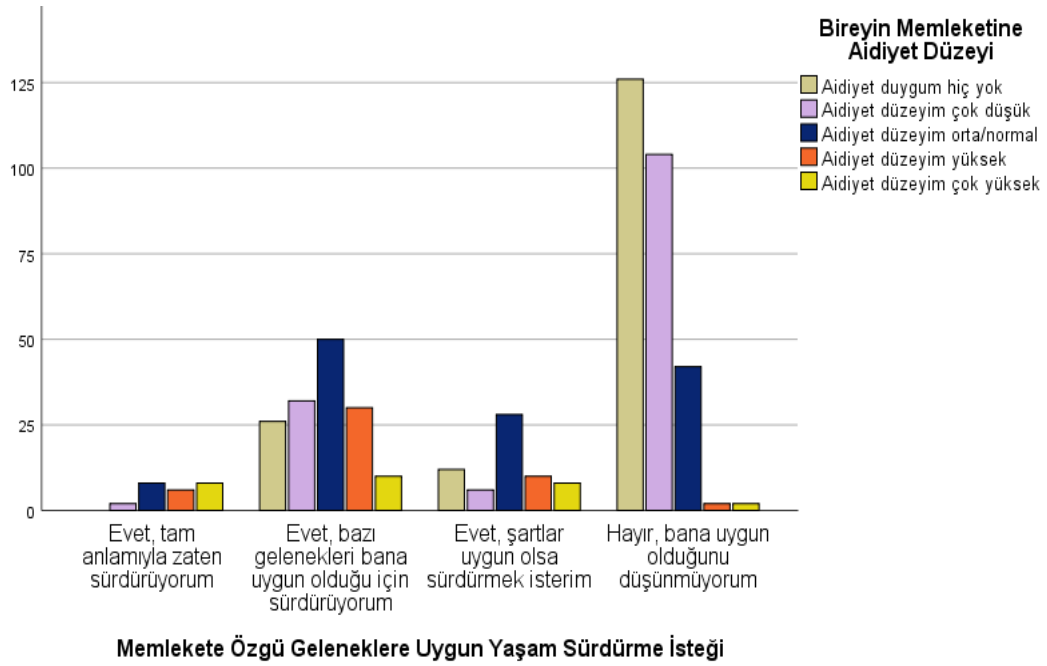
“Aynı memlekettten birini kendime daha yakın görmem ama neyle karşılaştığımı bilirim. Bu şey yani hani otomatik olarak sevmem hatta beni negatife bile itebilir ama karşımdakinin ne olduğunu az çok tahmin edebilirim. Çünkü oradan geldim ve az çok neye nasıl reaksiyon verebileceğini, kafasının nasıl çalışabileceğini yani temel taşlarını az çok bilebilirim. Dolayısıyla o bir rahatlık veriyor aslında insana. Yani bu olumlu bir şey diyemezsin ama bilinenin içinde olma, konfor alınının içinde olma gibi bir şey bu. Yani düşünce olarak ne yapacağını tahmin etmek bana iyi hissettirir ancak duygu olarak olumsuz, negatif hissedirim.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

“...yakın görmem hatta belki hoş karşılamam bile daha olumsuz hissetmem söz konusu olabilir. Bu belki garip gelebilir ama istemsizce tanımadan daha olumsuz şeyler hissedip çok oralı da olmayabilirim.” (G.42, Hatay, 20, Erkek)

Bu noktada elde edilen bazı söylemlere göre *memleket* katılımcı için özel bir anlam ifade etmekten ziyade *olumsuz duygulara* neden olmaktadır. Mekan, bir sembol, simge ve figürler bütünü olarak bir karakterin tezahürü (Ayhan, 2022: 118) konumundadır ve katılımcının olumsuz kalıp yargılarla şemalandırdığı memleketini temsil eden her birey daha olumsuz duygular hissetmesine neden olmaktadır denilebilir.

Memleket üzerinden inşa edilen kimlikle ilişkili olduğu düşünülen bir diğer alan gelenek ve dildir. Bu anlamda memlekete özgü geleneksel değerler, alışkanlıklar ve dil kimliğinin anlamlı parçaları olarak birey tarafından içselleştirilir, yaşatılır ve aktarılır konumdadır. Bu haliyle de denilebilir ki kimliğin önemli bir yönü ve gündelik yaşam pratiklerinin anlamlı bir parçası olan geleneksel değerler ve dil kutsal olan (memleket) ile kurulan bir bağı da temsil etmektedir. Ancak verili kimlik yerine inşa edilen kimlik söz konusu olduğunda temel hareket noktası geleneğe özgü kimliği devralmak değil, kimliğe uygun geleneği benimsemek ya da gelenekten kopmak olarak vuku bulmaktadır denilebilir. Bu noktadan hareketle bağlamın başına dönmek gerekirse bireyin gelenek ve dil ile arasındaki mesafenin, memleket ile kurulan bağın ve bireyin mekanı temsil yeteneğinin de bir göstergesi konumunda olduğunu söylemek gerekir.

Grafik 3.23. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Memlekete Özgü Geleneklere Uygun Yaşam Sürdürme İsteği...

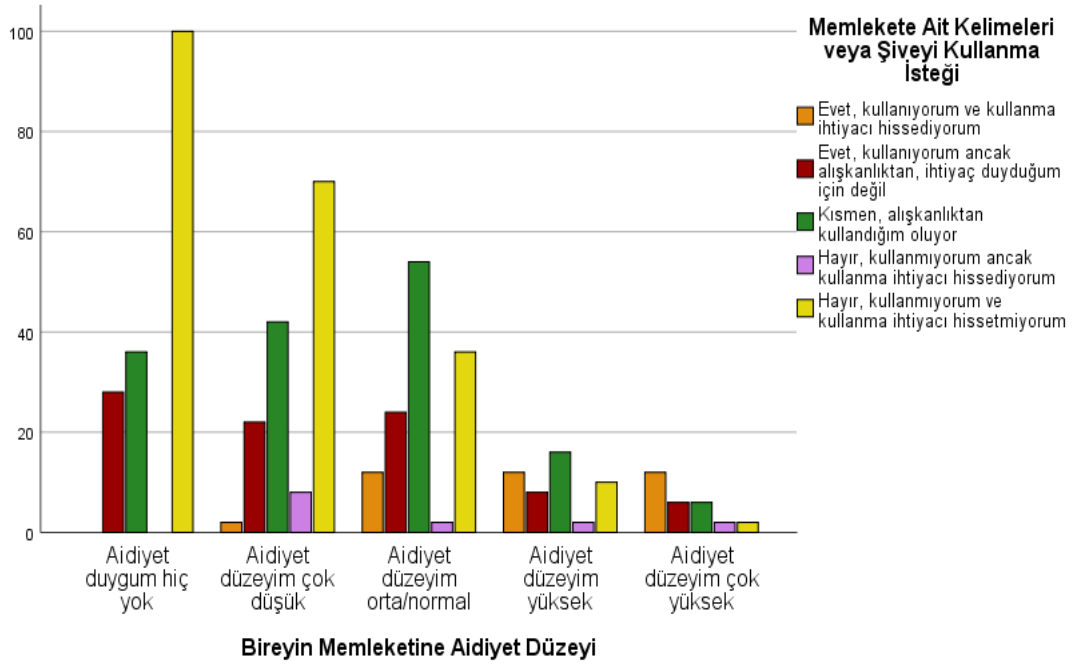

Bu yönde araştırma kapsamında “Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?” sorusu ve “Aile kökeninizin dayandığı yere (memlekete) özgü geleneklere uygun bir yaşam sürdürmek ister miydiniz?” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Bu noktada aidiyet düzeyi ile doğru orantılı olarak katılımcıların memleketlerine özgü gelenekleri kabul etme ve bu geleneklere uygun bir yaşam sürdürme isteği değişmektedir. Aidiyet düzeyi azaldıkça memlekete özgü geleneklere uygun bir yaşam sürdürme isteği azalmaktadır. Ancak aidiyet düzeyini “orta/normal”, “yüksek” ve “çok yüksek” olarak ifade eden katılımcıların ağırlıklı olarak “bazı gelenekleri kendilerine uygun gördükleri için sürdürdüklerini” belirtmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Verili kimlik yerine inşa edilen kimliğin söz konusu olması durumunda temel hareket noktasının geleneğe özgü kimliği devralmak değil, kimliğe uygun geleneği benimsemek ya da gelenekten kopmak olduğu bağlamından hareketle; her üç aidiyet düzeyi kategorisinde de halihazırda “gelenekleri tam anlamıyla zaten sürdürdüğünü” ve “şartların uygun olması halinde sürdürmek istediğini” belirten katılımcı oranları toplamı, “bazı gelenekleri kendisine uygun olduğu için

sürdürdüğünü” ve “sürdürmek istemediğini” belirten katılımcı oranları toplamından azdır (Grafik -3.23.).

Grafik 3.24. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Memlekete Ait Kelimeleri veya Şiveyi Kullanma İsteği

Memleketleri ile ilişkilenme isteklerini anlamak amacıyla katılımcıların geleneklere uygun bir yaşam sürdürme isteğine ek olarak memlekete özgü dili kullanma istekleri de sorgulanmıştır. Bu yönde, araştırma kapsamında “*Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?*” sorusu ile “*Aile kökeninizin dayandığı yere (memlekete) ait kelimeleri veya şiveyi gündelik hayatınızda kullanıyor musunuz?*” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Katılımcıların memleketlerine özgü gelenekleri sürdürme motivasyonları ile ilgili elde edilen verilere benzer bir durumun, memlekete özgü dilin kullanımı için de geçerli olduğu söylenebilir. Aidiyet düzeyi arttıkça katılımcıların memleketlerine özgü dili kullanma durumları ve gereksinimleri artmaktadır. Aidiyet düzeyini “orta/normal” olarak ifade eden katılımcıların toplamda %92,2’si kullanmadığını ya da (kısmen) alışkanlıktan kullandığını belirtmiştir. Aidiyet düzeyini “yüksek” olarak ifade eden katılımcıların toplamda %75’i ve aidiyet düzeyini “çok yüksek” olarak ifade eden katılımcıların toplamda %57,1’i

kullanmadığını ya da (kısmen) alışkanlıktan kullandığını ifade etmiştir (Grafik -3.24.). İlgili verilerin dikkat çekici oranda olması, bireylerin dil bağlamında da memleketi temsil etme yeteneğinin zayıfladığının bir göstergesi konumundadır.

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler de memleketleri ile mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış olan bireylerin memleket algıları ve aidiyetleri bağlamında memleketi *önemli ve anlamlı bir enformasyon aracı* olarak görmediklerini ortaya koymaktadır.

“...zaten insanların yaşam tarzlarına baktığınızda nereli olduklarına dair birtakım özellikleri görüp anlamanız mümkün değil. Böyle bir şeye neden gerek duyalım ayrıca? Hatta gerekli olmasından daha ziyade insanların dışlanmasına da neden olabiliyor. Bu yüzden memleket aidiyetim yok diyebilirim ya da size göre belki daha farklı bir aidiyet algım var, bilemiyorum. Bu soru hayatımızda bir şekilde kalmaya ve ara sıra da olsa sorulmaya devam edecekse eğer yoğun duygularla cevaplamam mümkün olmuyor.” (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

“Aslında nerelisin sorusu doğduğun yeri soruyorlar hani nerde doğup büyüdün ama bence insanı belirten şeyler kişisel özellikleri. Doğup büyüdüğümüz yerle çok alakamız olmuyor büyüdükçe, bakış açın farklılaşıyor falan. İnsanın nereli olduğu önemli değil ki nasıl bir insan olduğu önemli. Nerde doğduğunun ne önemi var ki? Hani saçma bir soru ama böyle alışmışız. İnsanın nereli olduğu hiçbir bilgi aktarmıyor. Hani o kültürden mi diye aklında soru işareti oluşturuyor ama o da önyargı oluşturur. Mesela Sivas’ta bunu yaşıyorsun.” (G.10, Sivas, 30 Kadın)

“Memleket denince bir yere aitlik olarak düşünüyorum. Birine sorduğumda mesela “ben Eskişehirliyim”, tamam Eskişehir’lisin ama Eskişehir’in nesi meşhur mesela ben bilmiyorum, sana baktığımda bunu görebiliyor muyum ve muhtemelen çok yüksek kuvvetle göremiyorum, o yüzden mesela o noktada benim için memlekete kavramı anlamını tam anlamıyla yitiriyor. Çünkü orda bir aitlik yok. Sadece yazları gidip görebiliyorsak ya da üç beş yılda bir gidiyorsak tam olarak bir manası olmuyor. Yani çok da önemli bir kavram değil benim için. Babam benim tersime şöyledir mesela memlekettten analiz yapar; işte şunlar şöyledir, bunlar böyle yapar gibi ama ben o konuda hiç yokum. Memleket benim için sadece memleket yani.” (G. 25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Bir yerde memleketim olduğunu biliyorum ama bir ihtiyacım olduğunda oraya yönelmeyeceğimi de biliyorum. Yani bir şeyleri tek başıma başarma kafasındayım ve tamam biliyorum arkamdalar akrabalarım keza ailem aynı şekilde ama hani başkalarının bizim yaşamımızda başardığından ziyade tek başıma başarısızlığı daha çok tercih ediyorum. Hani en azından tek başıma yenilmiş olayım. Onların başarıları ile avunmaktansa. Ben bunu doğu kültürünü reddediyordumdan da değil aslında. Ben genel olarak memleketleri reddediyorum. Kişinin bir şeye bağlı kılınmasını reddediyorum. Çünkü Malatya dışında başka yerlerin kültürleri ile de çok uyuşmuyorum düşünce yapısı olarak. Hani bu sadece Malatya’yı reddetmek değil, diğer memleketleri de Trabzon’u da reddediyorum o zaman. Genel olarak şehirlere çok...Şehir, ülke öyle bir bağlılığım yok. Yani hani şuralıyım ya da şuralı olsaydım gibi bir profil çizmedim hiçbir zaman.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Birey mekanı kendi imgesiyle algılamaktadır. Mekansal aidiyet kişiyi bir bütün olarak anlayabilmek için önemli bir referans alanıdır. Yani bireyin kim olduğu kadar bu kimliğin aidiyet adresleri de önem taşımaktadır. Çünkü mekan kültürel sembolleri ayna bir kurum gibi yansıtmaktadır. “Mekana kendisini adama noktasındaki birey o çevrenin tüm değerlerini özümsemekte” (Ayhan, 2022: 63) ve dolayısıyla mekanı taşımakta ve temsil etmektedir. Ancak modern akışkan hayatın oldukça tipik olan özelliği miras aldığımız bütün alışkanlıklar

ve davranış biçimlerinin rasyonalize edilmesidir. Modern hayatın özelliği hiçbir şeyin otorite kabul edilmemesi ve her geleneğin eleştiriye tabi tutulmasıdır (Park ve Burgess, 2018: 179). Araştırma kapsamında elde edilen bazı söylemlere göre memleket aidiyeti ile kimliğe etki eden kolektif değerler bireyi tanımlamaz hale gelmiştir. Hatta bu *kolektif değerler* reddedilmektedir. Memleketin, kişiyi tanımaya dair bir enformasyon sağlamadığı vurgusu temel noktayı oluşturmaktadır. Çoğu katılımcıya göre günümüzde mekanın temsil ettiği öğeler bireyler tarafından içselleştirilmemektedir. Bu nedenle *memleketin bir önemi olmadığı* insanı belirleyen şeyin sadece karakteristik özellikleri olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada kişiyi memleketi üzerinden tanıma çabası hem doğru görülmemekte hem de (memleketi temsil etmemeye istinaden) memleket kavramı anlamını yitirmektedir denilebilir. Memleketin bireylerin *anlam dünyalarında* bir yer bulamaması ve önemini kaybetmesi durumu bazı görüşmelerde dikkat çeken kavramlarla ifade edilmiştir.

"...Hani olaya daha genel bakıyorum. İşte Türkiyeli olmak da sorsak belki çoğumuzun tercih edeceği bir şey olmaz maalesef ki. Dünyalı olmak da çok cool bir cümle tercihi gibi duruyor ama bir yere ait değiliz. Burada doğduk burada yaşıyoruz. Norveç'te doğsaydım; orada doğup yaşamış olacaktım. Bu yüzden benim için çok boş bir kavram; karşılığı yok. Benim için "MEMLEKETİM" sadece bir şehir, haritada bir şehir." (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

"...Hayatımdaki yoğunluğuma bağlı olarak 1-2 yılda bir giderim çünkü tanıdıklarım orada yaşıyor. Başka bir ilde yaşasalar oraya giderim. Bu yüzden "bir memleket havası alıp geleyim" gibi bir düşünce ya da his ile gitmiyorum. Memleket kavramı benim için sadece bir yer. Böyle bir kavram olmasaydı eğer... Mesela tatilde nereye gittin diye soruldu ben de Antalya dedim. Bu cevabı nasıl ki en basit anlamda veriyorum tanıdıklarımı görmeye de Erzurum'a gittim derdim ama bunun adına memleket demişler." (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

Bireysel ve kolektif değerler yer duygusunu etkiler. Yer duygusu ve insanın çevresine bağlılığı, insanların mekanları benimsemesi ve kullanması ile yaratılmıştır. Bu, yer duygusunun önceden belirlenmediği, verili olmadığı ve insan etkileşimlerinden yaratıldığı anlamına gelir. Yer duygusu, insanların çevrelerine ilişkin algıları, bilinçleri ve yer hakkındaki hisleri çerçevesinde öznel bir olgudur. Bu anlamda bir mekan bağlılığı, mekanla kurulan sembolik bir ilişkidir. Bir yer veya bölgeye ilişkin duygusal anlamlar ve sağduyu, insanların yerleri nasıl algıladıklarını ve yer ile nasıl ilişki kurduklarını açıklar. Yer bağlılığı, yer duyarlılığının bir boyutudur. Yani bireyin yere olan bağlılığı ile yere olan ilgisi ve duyarlılığı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yer bağlılığı, yerin öneminin göstergesidir (Hashemnezhad, Heidari ve Hoseini, 2013: 8-9). Ancak günümüzdeki mekan, gerçekte herhangi bir bütünlük taşımayan, birbirinden kopuk, yabansı parçaların birer kolajı gibidir. Gündelik yaşam bölünmüş, parçalanmış ve aidiyet hissi taşımayan bir görünüm içindedir. Bu çerçevede kent mekanları, bu bölünmüş zihinsel karmaşanın yansıdığı adacıklar gibidir. Bu

mekanlar, yerel ilişkilerden arındırılmış, birbirinin aynı, kimlikten yoksun, insani, duygusal ve de aidiyet bağlarından neredeyse tümüyle kopuk durumdadır. Postmodernliğin mekanları, fiziksel yakınlıkla paralel gitmeyen ilişki biçimlerine, sosyal uzaklığa içkin yapay ilişkilerle karakterize olmaktadır (Jameson, 1994; akt. Aytaç, 2017: 8). Bu kapsamda elde edilen söylemlere göre bu yapay ilişkiler ve sıradanlıkla karakterize edilen memleket *boş bir kavram, haritada bir şehir ve adına memleket denilen sadece bir yer* düzeyine indirgenerek genel anlam ve bağlamından koparılmıştır. Kullanılan kavramların sıradanlığı çerçevesinde *memleketin* katılımcılar için herhangi bir öneminin olmadığını söylemek mümkündür.

Bu noktadan hareketle özet olarak; memleketi ile mekansal bağları kopmuş ya da zayıflamış olan bireylerin mekanı temsil yeteneği zayıflamış ya da tamamen ortadan kalkmıştır veyahut hiç inşa olmamıştır. Bu noktada hem katılımcılar memleketlerinin tanımladığı bireyler değil hem de memleket anlamlı bir enformasyon aracı konumunda değildir. Çünkü üstlenilen her değer kolektiviteye hizmet etmekte, taşınan her değer içerdiği katılık ile bireye esneklik içinde hareket etme alanı tanımamakta; bu nedenle kişi kendisini akış içinde ve kendi tercihleri doğrultusunda değişip, dönüşmemektedir. Bu yönde insanları memleket üzerinden sınıflandırmak ve bir havuz içerisinde homojenize ederek genellemek, katılımcıların anlamsız bir duruma indirgediği gerçek dışı bir hal almaktadır. Kolektivitinin bireyi tanımlaması olanaksız görülmekte ve kişiyi tanımak kişisel özelliklere indirgenerek anlamlı ve mümkün hale gelmektedir. Bu anlamda memleket önemli bir aidiyet kaynağı ve enformasyon sağlayan bir araç olma konumundan oldukça uzaklaşmakta ve birey için önemini kaybetmektedir.

3.2.4. Mekanın Zihindeki İzdüşümü: Kökensizlik Duygusu ve Düzeyi

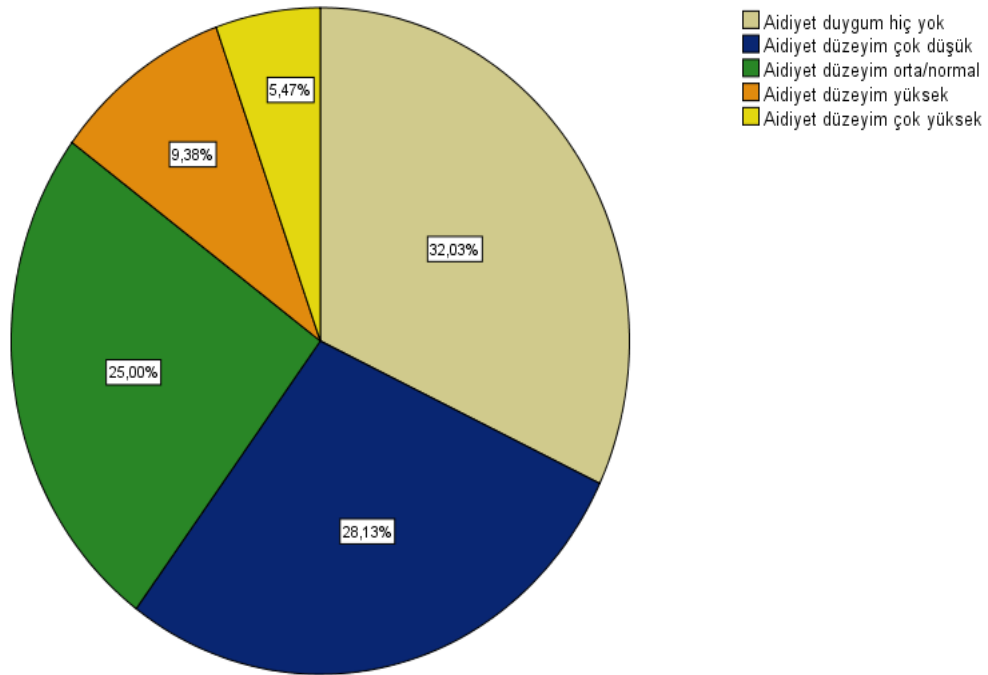
Araştırma kapsamında köken, bir bütünü, anlam evrenini temsil eden memleket kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda köklere bağlılık da memleket aidiyeti olarak anlam bulmaktadır. Köklere bağlı kalmak, bağlı olmak insanın kendisini evinde hissettiği bir yer ile ilişkilmesini ve zihinsel olarak bağlı olduğu anlam evrenini temsil eder. Dolayısıyla köksüzlük/kökensizlik de köklere bağlı olmama ya da aidiyet duymama olarak anlaşılabilir. Heidegger için yersiz yurtsuzluk mutlak anlamda olumsuz bir durum değildir. O daha ziyade modern insanın kendini bir türlü “evinde hissedememesi” durumunu, bir iç sıkıntıyı, anlamsızlık ve insanın nereye ait olduğunu bilememe durumunu belirtmek için bu kavrama

başvurur. Heidegger yersiz yurtsuzluğu aynı zamanda özgürlüğü beraberinde getiren bir durum olarak da anlar. Bu bağlamda onda yersiz yurtsuzluk bir dünya kaderi olarak “dünya vatandaşlığı ile” eşit görülmektedir (Toprakkaya, 2018: 67,68).

Bu anlamda aile kökenleri ile mekansal bağı kopmuş bireylerin nereye ait olduğunu bilememesi ya da ait hissetmemeye bağlı olarak deneyimlenen ruh hali olarak ifade edebileceğimiz potansiyel köksüzlük/kökensizlik duygusu yaşayıp yaşamadıklarını anlamak araştırmanın temel sorunsallarından birini oluşturmaktadır.

Potansiyel köksüz/kökensiz hissetme durumu memlekete dair hissedilen aidiyet duygusu ile ilişkilidir. Aynı zamanda aidiyet bireysel olarak deneyimlenen, duygusal olarak hissedilen bir duygu durumudur. Bu nedenle araştırma kapsamında katılımcıların memleketlerine dair hissettikleri aidiyetin düzeyini anlamak, memleket ile kurulan bağın da doğrudan bir göstergesi konumundadır denilebilir.

Grafik 3.25. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi

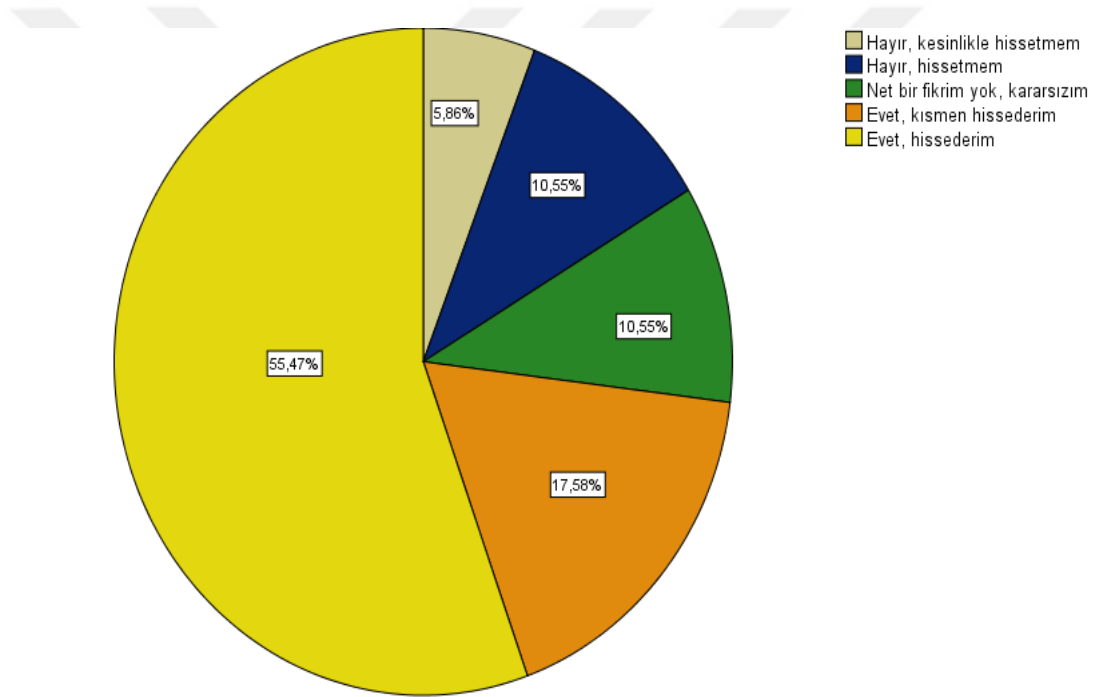

Bu noktada araştırma kapsamında katılımcılara “Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %32’si aidiyet duygusunun hiç olmadığını, %28,1’i aidiyet düzeyinin çok düşük olduğunu, %25’i aidiyet

düzeyinin orta/normal olduğunu, %9,4’ü aidiyet düzeyinin yüksek olduğunu ve %5,5’i aidiyet düzeyinin çok yüksek olduğunu belirtmiştir (Grafik -3.25.).

Veriler bağlamında aidiyet düzeyinin “yüksek” ve “çok yüksek” olduğunu ifade eden katılımcıların sayısı dikkat çekici oranda az olmakla birlikte katılımcıların sadece toplamda %14,9’unu oluşturmaktadır. Bu durum katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (aidiyet duygusunun olmadığını ifade eden %32 katılımcı dışında) memleketlerine yönelik duyarlılıklarını kaybetmeye başladıklarının ve bağlarının zayıfladığının da bir göstergesi konumundadır.

Grafik 3.26. Bireyin Kendisini Bir Dünya Vatandaşı Olarak Görmesi/Hissetmesi

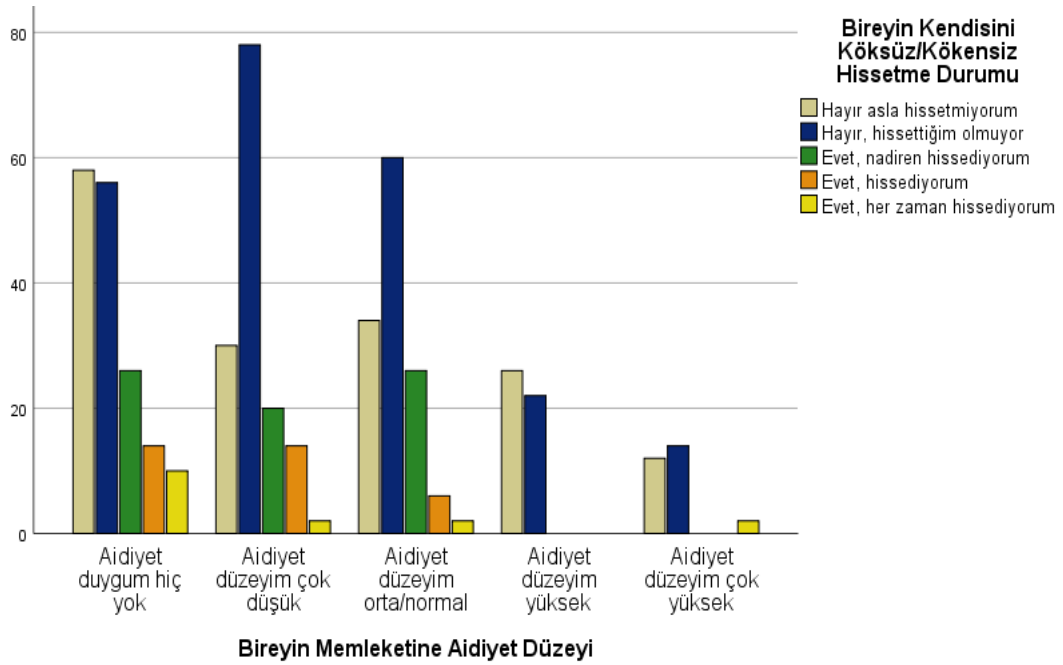

Bu noktadan hareketle araştırma kapsamında katılımcılara “*Kendinizi bir dünya vatandaşı olarak görür ya da hisseder misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %5,9’u kesinlikle kendisini bir dünya vatandaşı olarak hissetmediğini, %10,6’sı kendisini bir dünya vatandaşı olarak hissetmediğini, %10,6’sı ise net bir fikri olmadığını kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %17,6’sı kendisini kısmen bir dünya vatandaşı olarak hissettiğini, %55,5’i ise kendisini bir dünya vatandaşı olarak hissettiğini belirtmiştir (Grafik -3.26.). Görülmektedir ki katılımcıların çoğu kendisini bir dünya vatandaşı olarak görmekte ya da hissetmektedir. Bu durum katılımcıların mekansal kimlik tanımlamalarının yerel niteliklerden

uzaklaştığının ve kimlikleri kadar bilişsel sınırlarının genişlediğinin de bir göstergesi konumundadır denilebilir. Bir diğer yandan kimlik ile ilişkilendirilen “dünya” yer düzleminde özel bir anlam ifade etmemektedir de denilebilir.

Potansiyel köksüz/kökensiz hissetme durumu memlekete dair hissedilen aidiyet duygusu ile ilişkili olduğu düşüncesinden hareketle araştırma kapsamında “*Aile kökeninizin dayandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?*” sorusu ile “*Kendinizi köksüz/kökensiz hissettiğiniz zamanlar oluyor mu?*” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Grafik 3.27. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Köksüz/Kökensiz Hissetme

Elde edilen bulgular çerçevesinde, aidiyet düzeyinin artması ile köksüz/kökensiz hissetme duygusunun azaldığı görülmektedir. Bu anlamda katılımcıların memleketlerine yönelik aidiyet duyguları ile köksüz/kökensiz hissetme durumları arasında anlamlı bir bağ olduğu ifade edilebilir. Ancak buna ek olarak “aidiyet duygusunun hiç olmadığını” belirten katılımcıların toplamda %69,5’inin (asla) köksüz/kökensiz hissetmediğini ve “aidiyet düzeyinin çok düşük olduğunu” belirten katılımcıların toplamda %75’inin (asla) köksüz/kökensiz hissetmediğini belirtmesi dikkat çekicidir (Grafik -3.27.). Bu noktada aidiyet düzeyi düşük olan ya da aidiyet duygusu hiç olmayan bireylerin köksüz/kökensiz

hissetme durumunu özgürlük alanı olarak görmeleri ve kendilerine rahatsızlık veren bir duygu durumunun sorgulandığı soru olarak anlamlandırabilecekleri göz önünde bulundurulabilir.

Bu kanı nitel çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerle desteklenebilir niteliktedir. Görüşmeler çerçevesinde köksüz/kökensiz olmak olumsuz bir duygu durumu yaratmaktan öte katılımcılara özgür hissettiren olumlu bir duygu olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle de köksüzlük/kökensizlik hissedilir bir duygu durumu olsa dahi katılımcılara rahatsızlık vermemektedir.

“Köksüz kökensiz de hissetmiyorum ama bir yere bağlı da hissetmiyorum aslında ikisini bir arada yaşıyorum. Hani bir kökenim yokmuş gibi de hissetmiyorum ama bir yere bağlıymışım gibi de hissetmiyorum. Belki ihtiyaç duymadığımdan kaynaklanıyor. Bir yere bağlı olma ihtiyacı duymuyorum. Belki de bundan kaynaklanıyor. Herhangi bir rahatsızlık da yaşamıyorum. Bide neden bir yere bağlı olayım ki mesela? Hani nereliyim nerden gelmişim ne önemi var. Bu sadece şurada sorgulayabilirim hani bende hangi özellikler var, genlerimi nerden almışım belki onun gibi şeyleri sorgulamak için. Onun haricinde benim için önemi yok. Bağlı olmamak bana özgürlük hissi veriyor, kendimi özgür hissediyorum her anlamda, kısıtlanmamış hissediyorum.” (G.5, Niğde, 34, Kadın)

“Yani şöyle söyleyeyim; memleket neresi? Evet Trabzon ama bir kökümüz yok orada, hani bir akrabamız yok, bir bağ yok orada. Sürekli bir göç var. Mesela Trabzon’dan Samsun’a göçülmüş, Samsun’dan İstanbul’a göçülmüş. Yani bir göç, bir hareketlilik söz konusu. Köksüz hissettiğim zamanlar oluyor bu yüzden ama aslında bu duygu bana özgür hissettiriyor. Bir yere bağlı olmak çok önemli değil diye düşünüyorum. Ben hep özgür hissetmiş bir insanım. Yani aslında özgürlükçüyüm. Ait hissetmem, yapısal olarak buna ters bir insanım. Aidiyet bir başkasının da sorumluluğunu almak bence.” (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

“Köksüz kökensiz hissettiğim oluyor çünkü herhangi bir yere ya da memleketime duyduğum bir aidiyet yok ama bu bana rahatsızlık vermiyor iyi bir his. Her yerde olabilirim ve bir yerin özlemine çekmem. İyi hissettiriyor bir yeri özlememek. Öbür türlü yani sanki özlem duygusu beni yapmak istediğim şeyden alıkoyar ya da motivasyonumu düşürür gibi. Yani başka bir yerde başka bir hayat kurmaya çalıştığım zaman böyle aklımın köşesinde memleketime döneyim düşüncesi motivasyonumu düşürürdü. O yüzden gayet memnunum.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

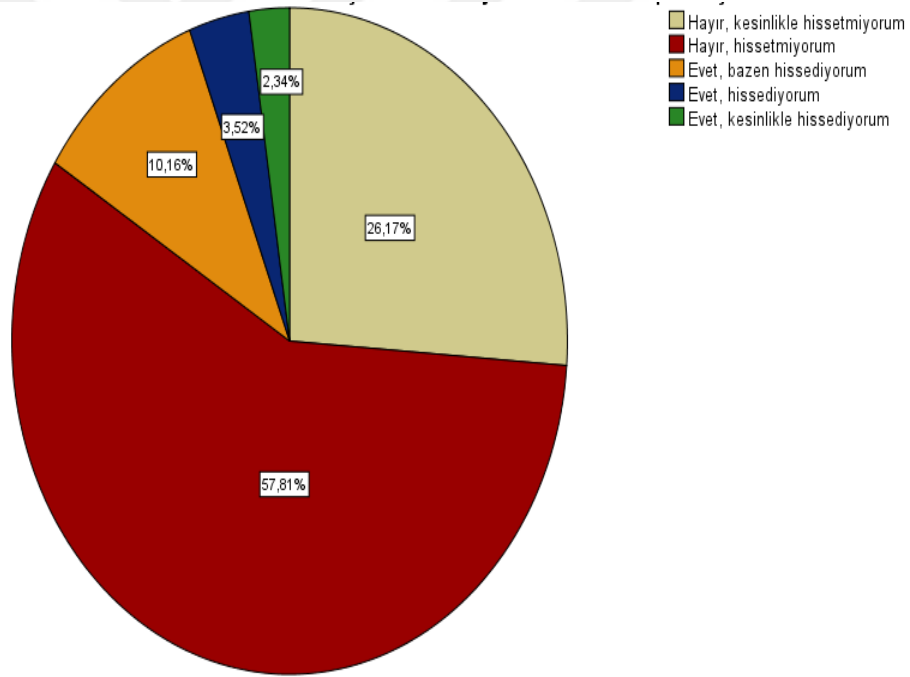
“Hiç hissetmedim, insanın hiç ihtiyacı olan bir şey gibi düşünmüyorum. Neden? Bu da belki şuradan geliyordur benim bireysel bakış açımla; çok da öyle kök denilen şeyin aslında yerle ilgili değil o yerin sana getirdiği insanlarla ilişkili olması gerekir. Dolayısıyla bunu ne diye tanımlarsın? Akrabaların ve büyük, senden büyük kuşaklar olarak tanımlarsın. Öyle bir duygusal bağım olmadığı için aslına bakılırsa ve bunun gerekli olduğunu da düşünmediğim için... Çünkü bizim kültürümüzde akraba denilen şey, kan bağı denilen şeyin mecburiyete dayalı iyi hal olması tanımı gerçeklikle örtüşmüyor. O yüzden ne köksüz ne başka bir şey hissettiğim olmadı. Hiç ihtiyaç duymadım yani.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

Görüşmelere bağlı olarak köksüzlük/kökensizlik duyusunun katılımcılardaki karşılığının *özgürlük, özgür hissetme* olduğu ifade edilebilir. Aidiyet ve kökler bir *kısıtlılık hali* olarak nitelendirilmiştir. Özgürlük ile ilişkilendirilen köksüzlük/kökensizlik hali dolayısıyla katılımcılara rahatsızlık vermemektedir. Köksüzlük/kökensizlik durumunun potansiyel *ait hissedecek bir yer arayışı* ihtiyacını da içinde barındırdığı göz önünde

bulundurulursa; katılımcıların bir yer ile özdeşleşme, ait hissetme duygularından da uzak olduklarını ve *bir yere ait olma ihtiyacı hissetmediklerini, insanın hiç ihtiyacı olan bir şey olarak görmediklerini* söylemek mümkündür. Çünkü bu arayış ya da aidiyet, bir yere kök salmak katılımcının da belirttiği gibi *özlem* duygusunu beraberinde getirir. Bu nedenle ait hissetmemek, köksüz olmak özlememek demektir. Bu nedenle bireyler *bir yere bağlı olmaktansa, o yerin özlemini çekmektense her yerde* olabilmektedir.

Memleketleri ile mekansal bağı kopan bireylerin potansiyel köksüzlük/kökensizlik duygusunu özgürlükle ilişkilendirilebileceği göz önünde bulundurularak; katılımcıların potansiyel köksüz/kökensiz hissetme duygusu daha net bir soruyla anlaşılmalı/desteklenmeye çalışılmıştır.

Grafik 3.28. Memleketinden Uzakta Yaşamasi Nedeniyle Köklerinden Koparılmış Hissetme

Kökensiz/Köksüz hissetme ve kökensizlik duygusunu daha net anlamlandırabilmek adına araştırma kapsamında katılımcılara “*Aile kökeninizin uzandığı yerden (memleketinizden) uzakta yaşadığınız için köklerinizden koparılmış hissediyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %26,2’si kesinlikle hissetmediğini, %57,8’i hissetmediğini belirtmiş; %10,2’si bazen hissettiğini, %3,5’i hissettiğini, %2,3’ü ise kesinlikle hissettiğini belirtmiştir (Grafik-3.28.). Bulgular bağlamında katılımcıların

toplamda %84'ünün (kesinlikle) hissetmediğini belirtmiş olması, bireylerin köksüzlük/kökensizlik duygusunun yaşanmadığının daha net anlaşılabilmesini sağlamaktadır.

Diğer yandan köksüz/kökensiz hissetme katılımcılar tarafından *iyi hissettiren bir özgürlük hali* olarak nitelendirilse de bu duyguyu *rahatsızlık olarak deneyimleyen* katılımcılar da olmuştur.

“Çok fazla oluyor hem de... Bu bana rahatsızlık veriyor, şöyle veriyor aslında; üzgün olduğum, sorunlarım olduğu zamanda bu duyguyu daha çok hissediyorum. Hani genelde zaten var ama o zamanlar daha çok bastırıyor. Köksüz, böyle kimsesiz, ait...Yani bazen bu eve ait hissetmiyorum, aileme ait hissetmediğim zamanlar oluyor. En basitinden mesela atıyorum okuldan çıktım yolda yürüyorum, gerçekten duygusal bir dönemden geçiyorsam mesela yolda yürürken bile yani o yol bile, o yoldan geçmek bile bana şey veriyor yani nasıl diyeyim? Nasıl anlatabilirim o duyguyu bilmiyorum ama yani mesela yürüdüğüm yollar bile, semt bile hani şu an sanki ben burada olmamalıymışım gibi geliyor, buraya ait değilmişim gibi. Bu insanlara hani kendimi layık görmüyorum manasında değil o an bir yalnızlık, yoğun bir yalnızlık hissiyle kendimi ait hissetmiyorum. Hani sanki böyle herkes çok tanıdık birbirine hani böyle yerli gibi ama ben orda çok yersizmişim gibi bir his oluyor.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

“Köksüz kökensiz hissettiğim anlar ya da zamanlar demeyelim de hep öyleymişim gibi zaten. Savruluyorum gibi bir şey. Bugün buradayım ama yarın bambaşka bir yerde de olabilirim. Her şeyim değişebilir. Bu yüzden hayatımı hep oturmuş yerleşmiş gibi hissetmiyorum. Eşyalarım hep değişebilir. Bir eşya alacağım mesela diyorum ki “e şimdi diğer eve gittiğimizde nerede kullanacağız ya da fazla oda olmazsa ne olacak” gibi. Belki değişmeyecek ama kesin değişecekmiş zaten düşüncesi çok doğal gibi zaten olacak yani bu. Bazen şey derim bir muhabbet olur şakasına “evim sırtımda”” (G.8, Ardahan, 35, Kadın)

“...Köksüz ve kökensiz hissettiğim dönemler oldu hayatımda açıkçası, savruluyormuş gibi hissettiğim ama galiba yaşımla büyüdükçe kendimi ait hissedebileceğim yeni yerler oluşturabildim. Yeni yerler, yeni ilişkiler...Anonim olmadığım bazı yerler...Tabi bu yeni gittiğim yerde de olabilir. Yani şöyle diyebilirim köksüz olmak istemiyorum o yüzden gittiğim yere kök salıyorum. Bugün buradayım yarın başka bir yere gittiğimde orada kök salmaya çalışıyorum.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

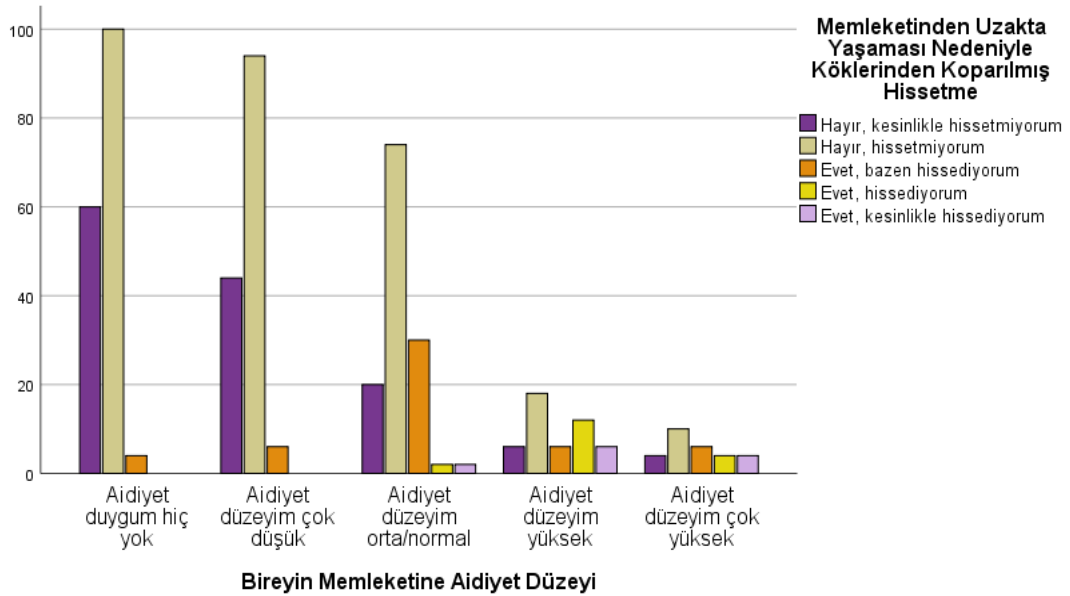
“Köksüz kökensiz hissetmiyorum aksine farklı kökenlerimin oluşması beni daha da mutlu ediyor. Farklı çevrelere açılmak, farklı insanlarla tanışmak, farklı çevreler hakkında bilgi edinmek. Hani gittiğim bir yeri tekrar görmektense daha farklı alanlara yönelmek benim kendimi geliştirmem açısından bana daha çok farkındalık katıyor. Çünkü aynı insanlardan ziyade farklı insanlar da görmek benim bakış açımı çok değiştiriyor ve gerçekten benim hayatıma olumlu yönde etkisi oluyor. Hani o kök çevrem, her zaman gördüğüm, dip dibe olduğum insanların yanı sıra dışardan biri ile konuşmak, hani hiç tanımadığım, farklı kök çevreden biriyle tanışmak ya da görüşmek benim için her zaman daha iyi oluyor. Birçok yere kök salmışım gibi hissediyorum ve bunun beni daha iyi etkileyeceğini düşünüyorum hani tek bir köke bağlı olmaktansa.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Memlekete duyulan aidiyet derinleştikçe mekan ile kurulan bağ da kuvvetlenir. Yani bir yere ait olmak yere bağlılık kavramını da çağırıştırır. Yere bağlılık hem zihinsel olarak hem de bireysel deneyimler ile sürdürülerek kimliğin ve var oluşun anlamlı bir parçası haline gelir. Bu noktada yer değiştirme, aidiyet duyulan yerden uzak olma yeri çevreleyen kolektif hafızanın inşası ile nostaljik bir özlemi ve orada olma ihtiyacını da beraberinde getirir. Birey bu ihtiyaç ile mekanda bulunmak, mekanı deneyimlemek ve kimliğinin anlamlı bir yönü

olarak mekan ile sürekli etkileşim içinde olmak ister. Çünkü bu yönelim bireye güvende hissettirecek bir konfor alanı ve sürekli değişimlerden azade sağlam bir zeminde inşa edilebilecek bir kimlik seçeneği sunar. Bu çerçevede, elde edilen bazı söylemlere göre katılımcılar memleketleri ile zayıflayan bağları neticesinde yaşadıkları köksüzlük/kökensizlik duygusunu sürekli bir *savrulma* hali ve bir *yersizlik hissi* olarak nitelendirmişlerdir. Hiçbir yerde uzun süre konumlanamamak mekana göre biçimlenememek demektir. Bu noktada memleketin katılımcıların zihinsel tasavvurlarındaki karşılığı eğreti birer silüet gibidir. Diğer yandan yine bazı söylemlere göre kişiler farklı yerlerde *farklı kökler* oluşturmakta *gittiği yere kök salmakta* ve böylelikle köksüz/kökensiz de hissetmemektedir. Bireyler bulundukları yerlerde tek kullanımlık ya da miyadı olan *kök(ler)* oluşturmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle tek bir yere özgü deneyimlenen aidiyet *çoklu aidiyetlere* bölünmektedir denilebilir.

Diğer yandan araştırma kapsamında katılımcıların ifade ettikleri “aidiyet düzeyi” ile “memleketlerinden uzakta yaşamaları nedeniyle köklerinden koparılmış hissetme duygusu” arasında nasıl bir ilişki olduğunu anlamak da önemli görülmüştür.

Grafik 3.29. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Memleketinden Uzakta Yaşaması Nedeniyle Köklerinden Koparılmış Hissetme

Bu noktadan hareketle araştırma kapsamında “Aile kökeninizin dayandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?” sorusu ile “Aile kökeninizin uzandığı yerden

(memleketinizden) uzakta yaşadığınız için köklerinizden koparılmış hissediyor musunuz” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

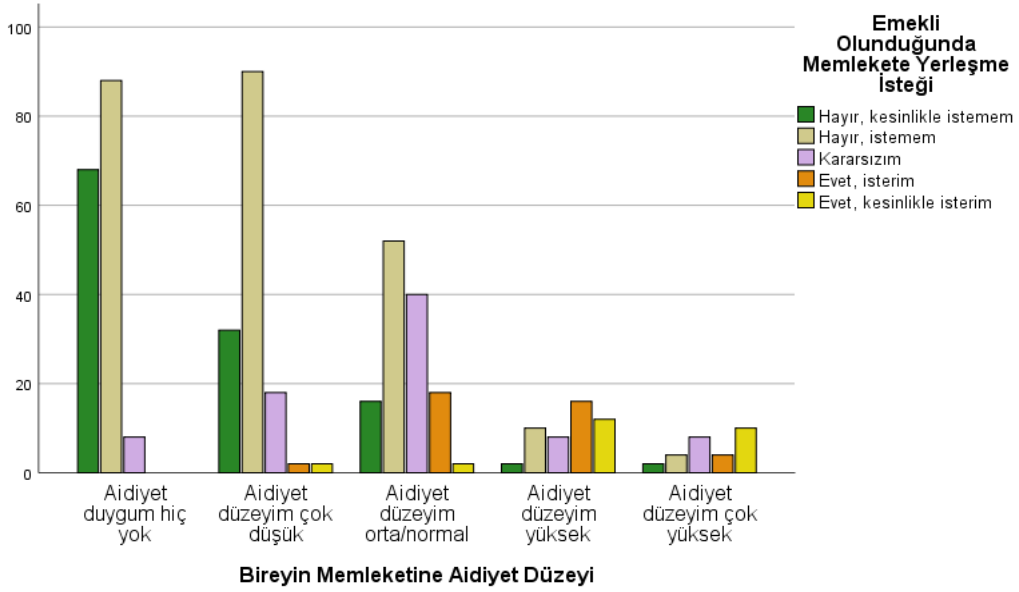
Bulgular çerçevesinde aidiyet düzeyi arttıkça köklerinden koparılmış hissetme duygusunun da arttığını ifade edebiliriz. Aidiyet duygusu hiç olmayan ve aidiyet düzeyi çok düşük olan çoğu katılımcının memleketlerinden uzakta yaşamaları nedeniyle köklerinden koparılmış hissetmedikleri net bir şekilde ifade edilebilir (Grafik -3.29.). Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler bağlamında köksüz/kökensiz hissetmeye ilişkin diğer bulgular da önem taşımaktadır. Bu noktada memleketine aidiyet duymayan ya da bağları zayıflayan katılımcılar köksüz/kökensiz hissetme durumunu bir çelişki olarak deneyimlemektedirler.

“Yani bir yere ait hissetmek herhalde çok güvenli bir şeydir. Yani güvende hissettiren bir şey ait olmak oraya ya da bir yere ya da bir gruba. Bir noktada gerçekten her yere uyum sağlayabilirim hani işte Burdur vatandaşı değil de dünya vatandaşı olabilirim gibi bir şeyde bu iyi hissettiriyor tabi ki ama bir noktada köksüz de hissettiriyor. Yani bilmiyorum sanırım çok değişken bir şey benim için. Köksüzlük de iki taraflı hissettiriyor bana hem olumlu hem olumsuz bir şey içinde kalıyorum. Olumlu tarafı belki açık olma her şeye, işte biraz daha özgür olma hissi. O biraz daha olumlu hissettiriyor ama bir yandan da ailemi düşünüyorum. Onlar kendi annesine ve babasına çok bağlı ve belli bir noktada onları kısıtladığı şeyleri de hissediyorum, görüyorum. Onlar da belki bu kadar bağlı olmasa biraz daha mutlu insanlar olabilirler miydi falan gibi bir şeye giriyorum. Öyle bir his benim için.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

Elde edilen söylemlere göre tek bir yere, gruba duyulan aidiyet *güvende hissettiren* bir duygu olsa da kişiyi *kısıtlayan* ve böylelikle mutsuzluğuna da neden olabilecek bir yerdedir. Ait hissetmeme durumu ise kazandırdığı *her yere uyum sağlayabilme* becerisi ile *iyi hissetme* halini yaşatmaktadır. Ancak *her yere uyum sağlamak* aynı zamanda *köksüz hissetmeyi* de içinde barındırmaktadır. Bu aradalık bireylerin köksüz/kökensiz hissetme noktasında çelişki yaşamalarına neden olmaktadır denilebilir.

Aidiyet düzeyi ve köksüz/kökensiz hissetme arasındaki ilişki düşünüldüğünde bireylerin memleketle ilişkilene pratiklerinin de değişeceği düşünülmüştür. Bu noktada potansiyel olarak köksüz/kökensiz hissetme durumu, kuvvetli duyguları olan bireyler açısından memleketleri ile ilişkilene çabası ile giderilmek istenecektir öngörüsünden hareketle araştırma kapsamında “*Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?*” sorusu ile “*Emekli olduğunuzda aile kökeninizin dayandığı yere (memleketinize) yerleşmek ister misiniz?*” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Grafik 3.30. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Emekli Olunduğunda Memlekete Yerleşme İsteği

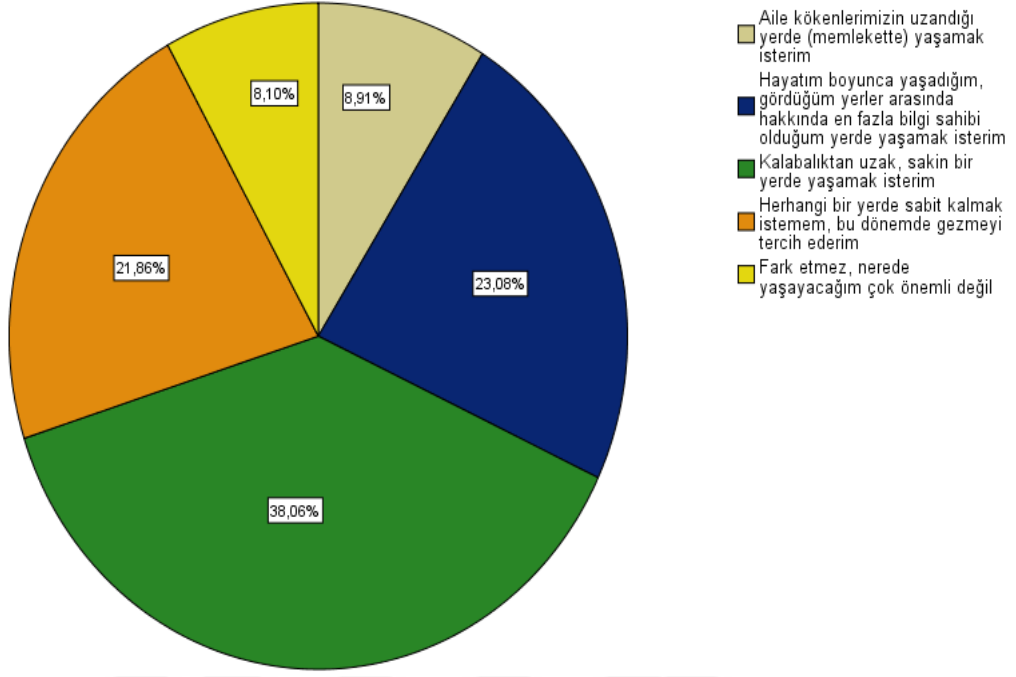

Nicel araştırma kapsamında elde edilen veriler göstermektedir ki katılımcıların aidiyet düzeyi arttıkça *kök*'e yeniden bağlanma ve dönme isteği artmaktadır. Yani aidiyet düzeyine bağlı olarak -nostaljik özlemin ötesinde- bireyde 'o' yerde olma, bulunma özlemi uyanmakta ve bu durum da birey açısından yerin duygusal ağırlığını vurgulamaktadır.

Ancak dikkat çekici olan katılımcılara memleketleri dışında seçenekler sunulduğunda emekli olduklarında tercihen memlekete yerleşme isteklerinin dramatik olarak azalma eğilimi göstermiş olmasıdır (Grafik -3.30.). Bir yere bağlılık, o yer ile birtakım ilişkiler yaratma ve sürdürme gayreti etrafında şekillenir. Aidiyet düzeyi ile artan yerle ilişkilene, yere dair pratikler daha fazla anlam kazanmaktadır. Bu noktada belirli bir gruba ve yere ait olma beraberinde fiziksel olarak orada bulunma/yaşama, kolektif anıları ve değerleri gündelik yaşam pratiklerinde görme ve böylelikle canlı tutma ve bu bağ varlıkta ve yoklukta da devam ettirme isteğini getirir. Bahsi geçen yönelimlerin aidiyet düzeyi ile ilişkili ve paralel olduğu söylenebilir. Bu noktada memleket ile bağ kurma motivasyonu dolayısıyla kökensizlik düzeyi ile de ilişkilidir.

Bu nedenle benzer bir noktadan hareketle araştırma kapsamında katılımcılara “*Emekli olduğunuzda daha çok nerede yaşamak istersiniz?*” sorusu yöneltilmiştir.

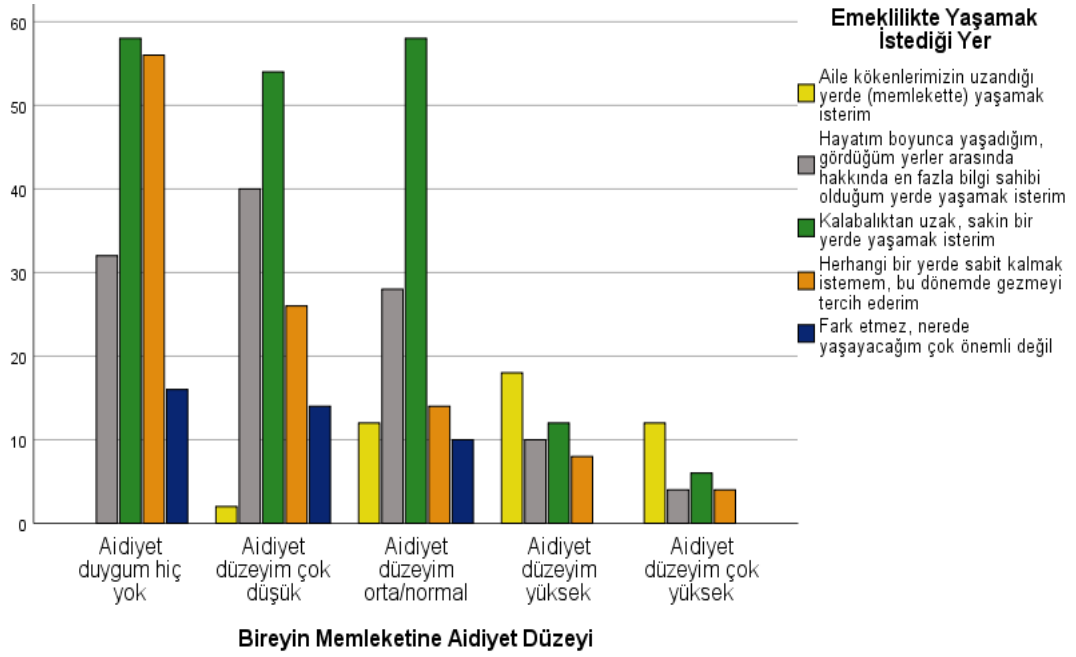
Grafik 3.31. Bireyin Emekliliğinde Yaşamak İsteddiği Yer

Katılımcıların %8,9'u aile kökeninin uzandığı yerde (memlekette) yaşamak istediğini, %23,1'i hayatı boyunca yaşadığı, gördüğü yerler arasında hakkında en fazla bilgi sahibi olduğu yerde yaşamak istediğini, %38,1'i kalabalıktan uzak, sakin bir yerde yaşamak istediğini, %21,9'u herhangi bir yerde sabit kalmak istemediğini ve bu dönemde gezmeyi tercih edeceğini ve %8,1'i ise fark etmeyeceğini, nerede yaşayacağını çok önemli olmadığını belirtmiştir (Grafik -3.31.).

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%91,1'i) aile kökenlerinin uzandığı yer dışında bir seçeneği belirtmiştir. Memlekete dönüş fikrinin bu denli az oranda olması katılımcıların mekanda yer edinme, köke/kökene yeniden bağlanma kaygısı yaşamadıklarını da göstermektedir denilebilir. Bu noktada aidiyet düzeyi ile memlekete yerleşme isteği arasındaki ilişkiyi anlamak önemli hale gelmiştir.

Grafik 3.32. Bireyin Memleketine Aidiyet Düzeyi x Emeklilikte Yaşamak İsteddiği Yer...

Araştırma kapsamında “Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?” sorusu ile “Emekli olduğunuzda daha çok nerede yaşamak istersiniz?” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Aidiyet düzeyi ve emekli olduğunda yaşamak istenilen yer arasındaki ilişkiye bakıldığında; aidiyet düzeyinin hiç olmadığını ifade eden katılımcıların hiçbirinin *memlekete* yerleşme istekleri yoktur ve aidiyet düzeyi ile doğru orantılı olarak emeklilik döneminde memlekete yerleşme arzusu artmaktadır. Yine de aidiyet düzeyini “çok yüksek” olarak ifade eden katılımcıların yarısının memleketi dışında bir seçeneği tercih etmesinin de köke yeniden bağlanma arzusunu anlama noktasında önemli olduğu düşünülmektedir. Bu katılımcılar aidiyet düzeylerini “yüksek”, “çok yüksek” olarak ifade etseler dahi memleketleri dışında, kendileri için özdeşlik kurdukları başka bir mekan tasvirlerinin de olabileceği görülmektedir denilebilir (Grafik -3.32.).

Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler nicel araştırma verilerini destekler niteliktedir.

“Hakkariylim diyorum. Yani sadece bana şey gibi geliyor hani oraya ait hissetmiyorum orada doğdum diye...Ya tabi ki orada yaşadıklarımın ailemin bir etkisi var üzerimde ama bu minimal düzeyde. Çünkü ben artık birey olmaya çalışan, kendi istediğim gibi yaşamaya çalışan biriyim. Orayla çok bir bağlantıya sahip değilim sadece ailem orda yaşıyor, orda doğdum başka bir şey hissetmiyorum. Ha bide havasını seviyorum o kadar. Bazen oraya gittiğim zaman bazı gelenekleri gördüğüm zaman asla bana hitap etmediğini düşünüyorum “Allahtan ben burada değilim bunlara çok uzağım” diyorum hatta kaçıyorum belli bir noktada evcimen takılıyorum. Çok fazla orda toplum içine de karışabilen bir insan değilim. İlk gittiğim zaman bir kötü gidiyorum bir istemiyorum ama ailemi görünce de bir iyi hissediyorum ama uzun zaman geçirince de sıkılıyorum. Hani annem gidiyorsun falan diyor yakınıyor ama diyorum ben ne yapabilirim burası beni köreltiyor gibi hissediyorum.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“Böyle bayramda ya da bir şeyde genelde gitmeye çalışıyorum. Çünkü buradayken çok az görebiliyorum, yılda 2 sefer falan. Oraya her gittiğimde aslında böyle büyük bir özlemle gidiyorum ama böyle bir hafta sonra yani artık dönmem lazım, olmayacak gibi bir şeye geliyor. Bu son zamanlarda daha da yoğun hissetmeye başladım. Her gittiğimde aslında biraz biraz onu hissediyordum. İşte söylediğim şeyler tam duyulmuyormuş gibi, karşılık bulmuyormuş gibi, onların söylediği şeyler bana absürt gelmeye başladı falan. Bu gittikçe böyle yoğunlaştı. O hisle de zaten biraz daha kopmuş hissediyorum. Yani artık benim için oranın bir süresi var. Daha fazla kalmak istemiyorum orada. Çünkü şu an oluşturduğum kişiden uzak hissediyorum orada çok fazla vakit geçirince. Kendime uzak hissediyorum, kendimi gerçekleştiremiyordum gibi hissediyorum çok uzun süre kaldığımda.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

Görüşmeler neticesinde, ailevi kökenlerinin uzandığı yere aidiyet duymayan bireyler için memlekete yerleşmenin yanı sıra memlekette bile bulunmak *olumsuz duygular hissetmek* adına yeterlidir sonucuna ulaşmak mümkündür. Memleketinde bulunmanın katılımcılar için *bir süresi* vardır. Bu sürenin uzaması neticesinde yaşanan duygu durumu *sıkılganlık*, *körelme* haline dönüşmektedir. Bu noktada Durkheim’ın (2013: 41) vurguladığı üzere “bizler ortak heyecanın oluşumunda kendiliğimizden işbirliği yaptığımız halde, duyumsadığımız izlenim, eğer yalnız olsaydık duyumsamış olacağımızdan çok başkadır. Bunun gibi, topluluk dağılıp bu toplumsal etkiler üzerimizden kalktığı ve kendi kendimizle baş başa kaldığımız zaman, yaşamış olduğumuz duygular kendi kendimizi tanıyamayacağımız kadar bize yabancı gelir. O zaman o duyguların kendimizce oluşturulmaktan çok daha büyük ölçüde bize dayatılmış olduğunu fark ederiz”. Nitekim, katılımcının memleketine gittikçe zamanla anlaşılmadığını, yavaş yavaş yaşadığı ve memleketinde kalma süresinin uzamasıyla daha fazla hissettiği *kendisine yabancılaşma* durumunu bu perspektiften açıklamamız mümkündür.

Bir diğer yandan memlekete ait hissetmeme durumunun bireyler üzerinde duygusal bazı etkileri olduğu da ifade edilebilir. Bu noktada nitel araştırma kapsamında katılımcıların memleketleri ile ilişkilene ve ilişkilene durumunun nasıl hissettirdiği çerçevesinde anlaşılmaya çalışılan kökensizlik düzeyleri önemli kavramsallaştırmalar ile dikkat çekmektedir.

“Memleket kavramı benim için eski bir dost gibi. Ara ara özlüyorum, bazen ihtiyaç duyuyorum ona sadece ama hayatımda artık yok. Belki de o zamanlar hissettiğim duyguları özlüyorum.” (G.8, Ardahan, 35, Kadın)

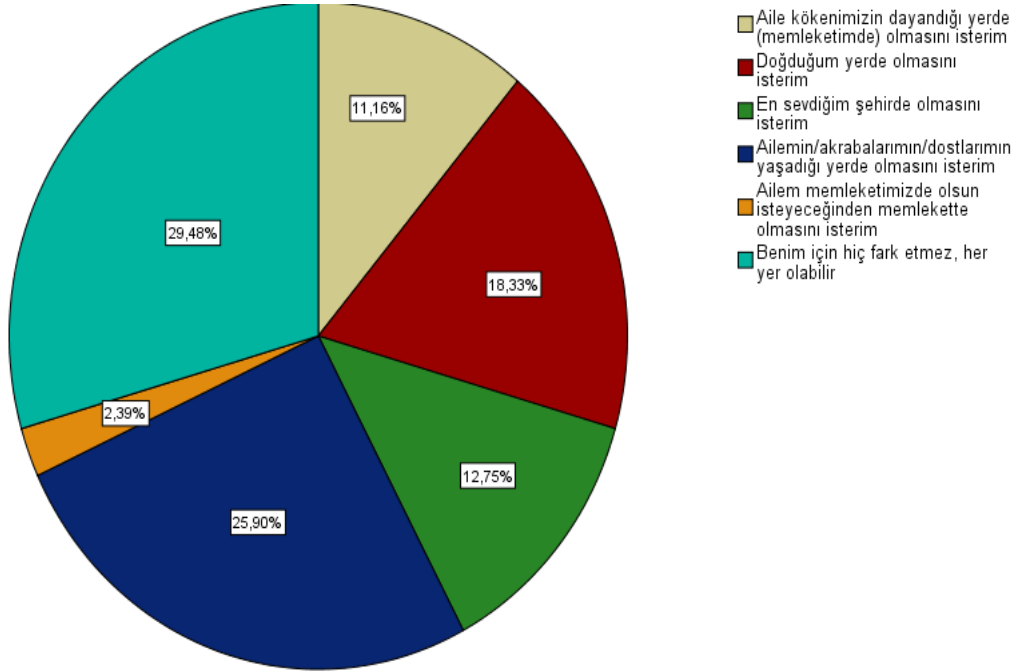
“Aklıma benim şey geliyor hep, çocukken biz kışın Adana’ya bayram tatillerini denk getirdik, babamın izni olurdu. O çocukluk, sıcak bir ortama giriş, tüm akrabaların bulunduğu bir ortam ama bu ortam sadece Adana olmak zorunda değil hani bazen mesela bayram tatillerinde de bize gelirlerdi, biz o zaman Siirt’te olurduk. Okey o zaman da orası benim için bir memleket olurdu. Benim için memleket kavramı hani kışın battaniye altına girmek gibi bir şey ya da soğuk bir odadan sobalı bir odaya geçiş gibi bir şey. Böyle kış ayında gelen bir battaniye gibi...Sıcak...Güven...Huzur...” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“Memleket benim için başkasının evi. Hani gidersin ilk defa bir eve, yabancı da olsa arkadaşın da olsa düzenini bilmezsin, kurallarını bilmezsin ve elini kolunu nereye koyacağını şaşırırsın. Orası senin evin değildir ya hani nasıl diyeyim, bunu bilirsin gidersin ama hep orda yaşayamayacağını geri döneceğini bilirsin kendi evine. Öyle bir şey...” (G.15, Gaziantep, 37, Kadın)

Görüşmelerde memleket ara ara *özlenilen* ancak artık var olmayan eski bir dosta, *kışın battaniye altına girmeye, soğuk bir odadan sıcak bir odaya geçişe* benzetilmiştir. Bu noktada memleket ile kurulan herhangi bir bağdan söz edilemese de katılımcılar bir köksüzlük/kökensizlik duygusu hissetmektedirler denilebilir. Geçmişte deneyimlenen mekanın bugün bireyin zihnindeki iz düşümü özlemdir. Geçmişe atıfla kurgulanan bu tesir bireyin akışta olan hayatının derinliklerinde kalmış birkaç ihtiyacın göstergesidir; güven, huzur ve gerçek sevgi. Bu anlamda söylemlere sinen bu geçmiş duygulara dem vurmaya potansiyel aidiyet boşluğunun da bir yansıması olarak da görebilmek mümkündür. Söylemlerden hareketle burada hissedilen köksüzlük/kökensizlik duygusu geçmişe duyulan özlemlerle daha romantik bir forma bürünmektedir. Ancak memleketin *başkasının evine* benzetilmesi noktasında durum farklılaşmaktadır. “*Memleket benim için başkasının evi*” söyleminden hareketle memlekete dair kendilenmiş duyguların içerimi söz konusu değildir denilebilir. Yani söylem değerlendirildiğinde katılımcının memleketine yüksek bir mesafe ile *yabancılaşmış* olduğu ifade edilebilir.

Kökensizlik düzeyini anlamada belirleyici olduğu düşünülen, bireyin varlığında memleketi ile kurmak istediği bağı yokluğunda da anlamlı görmesini ifade eden *mezarının bulunmasını istediği* yerdir. Diğer yandan bu tercih bireyin anlam dünyasını ve mekan ile kurmuş olduğu ilişkiyi keşfetmek bakımından da önem taşımaktadır denilebilir.

Grafik 3.33. Bireyin Mezarının Olmasını İstediği Yer

Araştırma kapsamında katılımcılara “Mezarınızın nerede olmasını istersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %11,2’si aile kökeninin uzandığı yerde (memleketinde) olmasını istediğini, %18,3’ü doğduğu yerde olmasını istediğini, %12,8’i en sevdiği şehirde olmasını istediğini, %25,9’u ailesinin/akrabalarının/dostlarının yaşadığı yerde olmasını istediğini, %2,4’ü ailesi memlekette olmasını isteyeceği için memlekette olmasını istediğini ve %29,5’i ise kendisi için fark etmediğini, her yerin olabileceğini belirtmiştir (Grafik -3.33.).

Veriler çerçevesinde görülmektedir ki katılımcıların çoğunluğu (%88,8) mezarının memleketi dışında bir yerde olmasını istemiştir. Mekansal aidiyetin ve mekanın birey için ne derece önemli olduğunun görünür yüzü olarak ifade edebileceğimiz bu durum katılımcıların kökleri ile kurmuş oldukları ilişkinin derinliğini anlamak adına önem taşımaktadır. Bu noktada katılımcıların memleketleri ile derin ve kalıcı bağlar kurmadıkları ifade edilebilir. Bu durum nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde daha net görülmektedir.

“Asla istemem memlekette olsun. Aslında ben gömülmeme taraftarıyım. Benim mezarım olmasın, beni yakınlara, böyle şeyde yakıyorlar ya küllerini de denize savuruyorlar. Ben öyle bir şey istiyorum. Ya ben toprağa gömmeye olmayı sevmiyorum. Denize atılmak daha güzel, tabi böyle ölmüş şişmiş halinle değil de küllerini atmak... Çünkü mevzu şey değil, nasıl desem mezara gelip başında dua edeyim, başında durayım, iki çiçek dikeyim değil mevzu. Oraya ne diksem yeşerir zaten, ille oraya gelince mi hatırlamış oluyorsun. Öyle bir vasiyetim var ama annemle babam kabul etmez muhtemelen. Hani küllerinin atılması bu özgürlük gibi hani tek bir yerde değil de her yerde gibi. Her

gittiğin yerde denize baktığında ben gelebilirim aklına. Mesela mezarım burada olsa ailem buraya mı gelecek? Ya zaten ziyarete gidilir ya bana göre saçma zaten. Ya adam ölmüş gitmiş zaten, mezarlığı ben anlayamıyorum. Deniz daha güzel bana baktıkça içleri açılır.” (G.10, Sivas, 30 Kadın)

“Beni özellikle memlekete gömmesinler de nereye gömdükleri çok da önemli değil. Yani ölmüş gitmişim çok da umurumda olmaz ama memleket memleket ne yani bu. Garip geliyor bir yerin diğerlerinden o kadar bariz bir anlamla ayrılması.” (G.27, Konya, 21, Erkek)

“Kendi çekirdek ailemin olduğu yerde. Mesela şuan İstanbul’da yaşıyoruz, eğer burada yaşamaya devam edeceklerse burada olsun isterim. Öldükten, vefat ettikten sonra işte köyündeki bir yere gömülmesi işte eski akrabalarının yanına gömülmesi bana saçma geliyor tabi kendi kararları ama.” (G.33, Siirt, 22, Kadın)

“Çok bir önemi yok açıkçası bunun da. Ölmüşüm sonuçta yani benim için hiçbir önemi yok. Şurada olsun, burada olsun... İnsanlar der ya hani “deniz kenarına beni gömün, şöyle bir hayalim var, yaşayamadım bari gömün”... Hiç öyle bir işte “Beni memleketime gömün” falan hiç öyle bir şeyim yok. En uygun buldukları yere, semte gömebilirler. Hiç sorun yok. Hiç bunu düşünmüyorum.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

İnsan ve mekan etkileşiminde, mekana yönelik aidiyetin gücü oranında bireyin mekanda olma, mekana katılma yönelimi değişmektedir. Mekanda varlık kazanan bireyin aidiyeti derinleştikçe kişi mekanda ölümsüzleşmek istemektedir (Ayhan, 2022: 63) Bu noktada görüşmeler çerçevesinde katılımcılar açısından memleketlerinin veya memleketleri dışında herhangi bir mekanın, orada ölümsüzleşmeyi isteyecek derecede bir ehemmiyeti yoktur denilebilir. Katılımcılar için öldükten sonra *nereye gömüldüklerinin herhangi bir önemi yoktur* ya da *gömülmekten* yana oldukları söylenebilir. *Memleket toprağına gömülme* durumu ya da *isteği* ise katılımcılar tarafından *saçma* bulunmaktadır. Bu durumun memleketleri ile mekansal bağı kopan katılımcıların yaşamış oldukları köksüzlük/kökensizlik durumunun önemli bir göstergesi olduğu ifade edilebilir.

Bugün bireyler kerterizlerin karmaşasına ve gelecek üstünde hüküm süren belirsizliğe, kimliklerini daha bireyci bir tarzda kişisel olarak üreterek, toplumsal etkilerin, derin ve kalıcı kurallarından çok zamanın ruhuna bağlı olduğu bir kültürel tadilatla karşılık veriyorlar. Toplum artık bireyi ikirciksiz olarak içine alarak varoluşa anlam verebilmekten uzaktır. Birey git gide daha çok kendine gönderme yapıyor; eskiden başkalarıyla temasta, toplumsal kurumlarda ve kültüre başvurmakta aradığı şeyi artık kendi içinde arıyor (Breton, 2019: 59) ve kendine başvurma noktasında engel oluşturan tüm bağlarından da sıyrılıyor. Bu durum özgürlüğün elde edilmesine yeni bir adım oluştursa da özgürlüğün nasıl yönetileceği ve hangi yöne evrilmesi gerektiği noktasında bireyi kılavuzsuz bırakmıştır. Bu anlamda özgürlüğün bedeli kişinin kendini evinde hissedeceği bir evden yoksunluk, kesin bir evsizliktir (Eagleton, 2010: 170). Ancak memleket ile mekansal bağı kopan ya da zayıflayan bireylerin böyle bir ev arayışı da yoktur. Bu nedenle bireylerin köksüzlük/kökensizlik duygusunu ya hiç

hissetmemesi ya da bu duyguyu özgürlük alanı olarak tanımlamaları söz konusu olmuştur. Bu nedenle köksüz/kökensiz hissetme bireye rahatsızlık veren bir duygu olmaktan çok uzak görünmektedir. Böylelikle bireyler, insanı mekana bağlayan zorunlu bağlardan azad edilmiş durumdadır ve bu durum da memlekete yönelik zayıf bağların beraberinde getirdiği köksüzlük/kökensizliği vurgulayarak var olmaktadır. İnsan ve mekan ilişkisi bağlamında mekansal aidiyet dolayısıyla bir mekanın diğer mekanlardan farklı konumlandırılmasına neden olur. Birey herhangi bir mekanı diğerlerinden ayırarak kendiler. Bu noktada birey mekanın içinde olmasa dahi, mekan bireyin hafızasında yer edinir. Bu nedenle bağ kurulan mekanın değiştirilmesi ya söz konusu olmaz ya da bu süreç zorlu olur. Böyle bir durum karşısında özgürlüğü tehdit altında olan birey için her türlü bağ ve bağlantıdan kaçınmak en tercih edilir yoldur. Ayrıca, *mekan değişikliği ile kişinin mekana uyum sağlayamaması* beklentisinin aksine sürdürülebilir yer değiştirme becerisine sahip olarak yeni mekanların keşfedilmesi köksüz/kökensiz birey için istenen bir durumdur.

Genel olarak özetlemek gerekirse, geçmişte mekan ve insan arasında kuvvetli olduğu düşünülen bağlar günümüz akışkan çağında gevşemeye başlamıştır. Yaşam tarzının ve kimliğin önemli parametrelerinden biri olarak kabul edebileceğimiz mekanın bireylerin zihinsel tasavvurlarındaki yeri silikleşmeye başlamıştır. Dolayısıyla günümüzde bir aidiyet izi göstergesi olarak *bir yerli olmak, bir yer ile anılmak* değerli görülmemektedir. Bu noktada her mekan sunduğu olanakların çeşitliliği ile bir süreliğine keşfedilmeyi bekleyen yerlerdir. Yani birey için mekanın anlamı sıradan bir tüketim nesnesinin sunabileceği zaman kadardır. Bu haliyle memleket, aidiyeti var eden kimlik kurucu bir unsur konumunda yer almamakta ve herhangi bir başka yerden ayırt edici bir özelliği de bulunmamaktadır. Aksine bir kişinin mekan ile kuvvetli bağlar geliştirmesi için o mekanın kişi için bir anlam ifade etmesi gerekmektedir (Ayhan, 2022: 153). Söz konusu anlam inşası ile bağın güçlenerek mekansal aidiyete ve mekan ile ilişkilenebilir hizmet etmesi beklenir. Böylelikle mekan temelinde kimlik tanımlamaları söz konusu olabilmektedir. Ancak araştırma kapsamında bu tanımlamanın gerekli görülmediği ya da kendilerine bir fayda sağladığı sürece gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Memlekete referansla gerçekleştirilen kimlik tanımlamalarının gerekli görülmemesi katılımcıların memleket bağlarının çözülüşünü ve memleket kavramının katılımcıların çoğunluğu için duygusal bir anlamının da çok fazla olmadığını göstermektedir. Bu noktada memlekete/kökene dair güçlü bir biliş ve aidiyetten bahsetmek de mümkün görünmemektedir.

Memleket kavramının katılımcılardaki bilişsel yansıması aidiyeti var eden kurucu unsurların çok dışındadır. Çünkü bireyler kendilerini var edebilmek için aidiyetten, kalıcı her bağdan ve bu bağları içerecek her türlü kolektif yapıdan *bilinçli olarak* uzak durmaktadırlar. Bir yerli olmak öngörülür bir yaşam tesis eden semboller dizinini kişinin kendi kimliği ile ilişkilendirmesi demektir ve köksüz benliğin aksine bireyin kimliği sabit bir kaynaktan, konumdan yola çıkarak kendisini var eder ve köklerini de o çevrede bulur (Taylor, 1994: 49-53; akt. Savaşçın, 2021: 100). Böyle bir yapı içine sıkışmak akışkan birey için özgürlüğünden ve kendine ait bir yaşamdan feragat etmek demektir. Bu nedenle kolektif yapının bireye sunduğu imkanlarla özerk varoluşunu gerçekleştiremeyecek bireyin hayatında mekana dair derin deneyimlere ve mekan bağlılığına yer yoktur. Bu nedenle memleketi ile mekansal bağları kopmuş ya da zayıflamış olan bireylerin mekanı temsil yeteneği de söz konusu olamamaktadır. Böylelikle memleket anlamlı bir enformasyon aracı konumundan uzaklaşmakta ve mekanın kültürü bireyi tanımlamaz hale gelmektedir. Keza bu temsiliyet katılımcılar açısından mümkün görünmeyen de bir gerçekliktir. Bu anlamda memleket önemli bir aidiyet kaynağı olma konumundan oldukça uzaklaşmakta ve birey için anlamını zamanla kaybetmektedir.

En nihayetinde aidiyet inşa ederek kimliğin şekillenmesine imkan sunan mekan akışkan birey için özel bir anlamdan daha ziyade sınırsızlık isteği ile belirlenmiştir. Mekanın ritmine bağlı kalmak akışkan bireyin *ben* merkeziliği ile uyuşmamaktadır. Kolaylıkla hareket edebilmek “yaşam mekanını” “yaşantı mekanı” kılabilmenin önkoşulunu oluşturmakta (Funk, 2009: 75) ve bireyi şimdiyi yaşama arayışına da mecbur bırakmaktadır. Bu arayış ancak köksüzlük/kökensizlik içinde gerçekleştirilebilecek bir edimdir. Bu nedenle bireyler köksüzlük/kökensizlik duygusunu özgürlük alanı olarak tanımlamakta veya bu özgürlük içinde köksüz/kökensiz kalmayı rahatsızlık veren bir his olarak deneyimlememektedirler.

3.3. Aidiyete İlişkin İzlenimler

Aidiyet bireyin seçilen bir grup veya yerle olan bağlantısına ilişkin algısına dayanmaktadır. Bu anlamda aidiyet başkalarıyla etkileşim fırsatlarına, ait olma yeteneğine, motivasyonuna ve ait olma algısına bağlı olan dinamik bir duygu ve deneyimdir. Dinamik bir sistem olarak bu bileşenler zamanla birbirlerini güçlendirip etkileyebilirler. Bireyin farklı

sosyal, çevresel, zamansal bağlam ve deneyimlerine bağlı olarak bu bileşenler ait olma duygusunu destekler ya da engeller (Allen vd., 2021: 90-92). Aidiyet benliğin tüm yönleriyle bütünleşmiş insan olmanın en özlu modu olarak tanımlanabilir. Bu nedenle aidiyet bir kişi olmanın çok önemli bir yönünü temsil eder. Aynı zamanda kişinin sosyal, ilişkisel ve maddi çevresi ile özdeşleşme duygusu olarak bir yaratma sürecini içerir. Dolayısıyla aidiyet, bireyleri toplumsal olana bağlamada rol oynar. Bu nokta önemlidir çünkü benlik duygumuz, başkalarıyla olan etkileşimlerimizde ilişkisel bir süreçte inşa edilir (May, 2011: 368). Giddens’a (1991) göre yaşamlarımız gelenekten ve eski bağlamlardan koparıldıkça, benlik artık toplumsal olan/konum tarafından belirlenmeyen, düşünümsel bir proje haline gelir.

Aidiyet algısı belirli bir topluluğa ‘uymak’ ve o toplulukla özdeşleşmek isteyen bir duygu ve deneyim halidir. Aitlik hali farklı toplum düzeylerinde (aile, arkadaş grubu, meslektaşlık, ortak hobiler vb. gibi) farklı şekillerde ortaya çıkan ve belirli bir sürecin sonunda gerçekleşen bir algıdır. Aidiyet, topluma/topluluğa yeni dâhil olan üyelerin ana akım toplumla uyum ve bütünleşmesini sağlaması açısından son derece önemlidir. Bu uyum ve bütünleşme sürecinde aidiyet algısı toplumsal aktörlerin öznel (biricik) kimliklerinin toplumsal yapı içinde var olabilmesi için bireyin kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır. Aidiyet algısı inşa süreci ise toplum veya topluluk içindeki sosyalizasyon süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, “aidiyet ve kimlik algısı hem sosyal olarak düzenlenmiş hem de bireysel olarak müzakere edilen karşılıklı etkileşimli olaylar olarak” görülebilir (Caxaj ve Berman, 2010: 5).

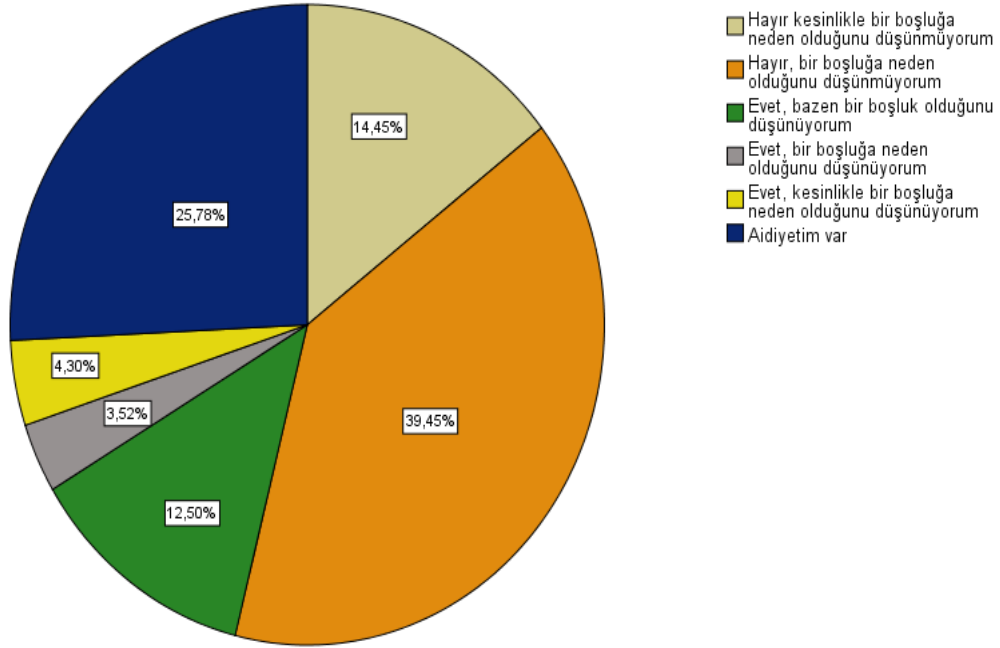
Sosyal olarak düzenlenen ve bireysel olarak müzakere edilen bu etkileşimler içinde mekana ve insanlara dair semboller, hisler ve anlamlar inşa edilmektedir. Bu inşa ise aidiyeti doğurmaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olduğu meselesinden hareketle aidiyeti insan varlığının önemli bir parçası olarak ifade etmek mümkündür. Gündelik yaşam pratikleri içinde etkileşimler ve sembollerle inşa edilen aidiyet ile bünyesinde hatıra ve hafıza taşıyan mekan özelleşmektedir. Bu toplumsal kompozisyon içinde aidiyete yönelik mesafenin bireylerin yaşamlarında bazı tezahürleri olacaktır. Toplumsal ve duygusal olarak mekanla bağ kurmama/kuramama, anıların kaydedildiği semboller bütünü olarak mekanın bireyin anlam dünyasından dışlandığının bir göstergesidir. Aidiyete dair yaklaşımı ve bu yaklaşımın potansiyel sonuçları “Aidiyet Boşluğu”, “Aidiyetle Mesafelenme: Tek Başlılık ve Endemik Aidiyet”, “Göreceli Aidiyet Yaklaşımları: Her Yerlilik ve Hiçbir Yerlilik” başlıkları altında

nicel ve nitel araştırmalar kapsamında elde edilen veriler yoluyla anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır.

3.3.1. Aidiyet Boşluğu

Aidiyet gündelik alışkanlıklara dayanmaktadır. Aidiyet duygusunun ortaya çıkmasının yollarından biri, neyi nasıl yaptığımızı çok fazla dikkat etmememize gerek kalmadan günlük hayatımıza devam edebilmemizdir. Tersine günlük hayatımızdaki bir aksama, kendimizi köklerimizden kopmuş hissetmemize neden olabilir. Bu nedenle aidiyet varlığın gündelik bir kipi olarak anlaşılabilir. Gündelik hayattan beklentilerimiz karşılanmadığında, dünyevi işlerimizi alışık olduğumuz şekilde yapamadığımızda ve yapma yollarımızın bilinçli olarak farkına vardığımızda bir huzursuzluk ve dolayısıyla ait olmama duygusu doğar. Bu nedenle aidiyet köklerini günlük hayattan alan, özneler arası bir deneyim olarak ifade edilebilir. Bu nedenle aidiyet duygusu kısmen benliğimizdeki değişikliklere tepki olarak zamanla değişebileceği gibi ilişkisel ve kültürel çevremizin değişime uğraması ile de değişebilir (May, 2011: 364-372). Herhangi bir sebepten dolayı aidiyet ilişkisi sarsıldığında birey aidiyetsizlik durumunu deneyimlemektedir. Aidiyetsizlik duygusu ise bireyi yalnızlaştırarak bireyin yaşantısının şeklini etkileyen bir durum haline alır. Bu yüzden çoğu birey ait olma ihtiyaını giderme çabasındadır (iek Mızrak, 2021: 120). Bu çaba aidiyetsizliğin beraberinde getirmiş olduğu aidiyet boşluğundan kaynaklanmaktadır. İnsan bu aidiyet boşluğu içinde kabul edilme, inanma ve ilişkilenme ihtiyaını bulmaya çalışır. Memleketi ile mekansal bağı kopan bireylerin bu ilişkilenme, kabul edilme ve inanma isteklerini karşılayabildikleri alternatif aidiyet kanallarını anlayabilmek adına “aidiyet boşluğu” ve “aidiyet ihtiyaı” hissedip hissetmediklerini anlamanın önemli olduğu ifade edilebilir.

Grafik 3.34. Memlekete Aidiyet Duymamanın Hissettirdiği Aidiyet Boşluğu

Bu çerçevede araştırma kapsamında katılımcılara “*Aile kökenlerinizin uzandığı yere (memleketinize) aidiyet duymuyorsanız bu durumun hayatınızda bir boşluğa neden olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %14,5’i “kesinlikle bir boşluğa neden olmadığını”, %39,5’i “bir boşluğa neden olmadığını”, %12,5’i “bazen bir boşluk olduğunu”, %3,5’i “bir boşluğa neden olduğunu”, %4,3’ü ise “kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu” belirtmiştir (Grafik -3.34.). Elde edilen veriler kapsamında katılımcıların çoğunluğu aile kökenlerinin uzandığı yere (memleketlerine) aidiyet duymamalarının hayatlarında bir boşluğa neden olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların aidiyet boşluğu hissetmediklerini ifade etmeleri memleketlerine yönelik duyarlılıklarını kaybettiklerinin bir göstergesidir denilebilir. Bu noktadan hareketle nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler de nicel verileri bu noktada destekler niteliktedir. Katılımcılar aidiyete dair bakış açılarını ve bir yer ile ilişkilenmeye dair olumsuz tutumlarını net bir şekilde ifade etmişlerdir.

“Çok kuvvetli bağlar oluşturmıyorum çünkü bir noktada oradan ayrılabilirim. Yani asla vazgeçemeyeceğim bir durum haline gelmez. Evet severim, işte orda yaşamayı isterim belki ama günün sonunda bir zorunluluğum, kişisel olarak istediğim bir şeyse oradan ayrılmak, bir yere gitmek istiyorsam orda da problem yaşamam. Yani bu aidiyeti hissetmiyorum ama bunu bilinçli bir şekilde de kurmam bu bağı. Çünkü bir yerle bağ kurmak oradan olası bir durumda ayrılmayı daha da zorlaştıran bir şey, çok daha fazla can yakan, psikolojik olarak da zarar veren, fiziksel olarak da zarar veren bir şey haline gelebilir. O yüzden bilinçli olarak o bağı kurmam. Hep aynı yerde, yani arada şehir değiştirme, yer değiştirmeler olmazsa benim için inanılmaz zor bir şey olabilir. Çünkü şuna

inaniyorum yani orası bir konfor alanı haline gelecek ve belli bir süre sonra asla oradan çıkmaz istemeyeceğim. Bu da aslında doğru bir şey değil. İnsanın o konfor alanından çıkıp geriden bir bakması gerekiyor duruma. Orayı tam bir konfor alanı haline getirmek istemem, çıkmak isterim. Yoksa yaşayamam. Bir yere bağlı kalma düşüncesi bana biraz boşa harcanmış ömür gibi gelir. Gittiğim yeri keşfedecek kadar zaman... Sonra oradan ayrılmak isterim.” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Genel olarak mekanlara ve insanlara bağlılık konusunda çizgilerim çok hani koruyorum yani. Atıyorum bir ilişki içerisinde de ben onsuz asla yapamam ya da bir şehir için ben buradan asla ayrılamam, başka bir ülkede yaşayamam gibi düşünmüyorum. Aksine yaşarım ve gitmek de isterim. Mesela İtalya’da yaşamayı çok isterim, en büyük hayalim. Milano’da yaşamayı çok isterim. Hani bu bana zorunlu ayrılmalar getirse onu da yaparım. Yani hani kişisel bağları da çok iyi şey yapabilirim. Hani birinden asla ayrılamamamı sadece fiziksel anlamda değil ruhsal anlamda da yapabiliyorum. Belki bu yüzden de arkadaşlarım çok katı da olduğumu ve soğukkanlı olduğumu düşünüyorlar. Hani nasıl yapabiliyorsun? Bu kadar nasıl şey bakabiliyorsun diye. Rasyonel bakabiliyorsun olaya diye. Kuvvetli bağlar kuruyorum ama ayrılırken ben daha çok ayrılmanın rasyonel yönlerine odaklandığım için çok acısını çekmiyorum. Hani o kişiyle neden ayrıldığının, bu bir arkadaşlık ilişkisi olabilir, özel ilişkim de olabilir. Hani mantıklı yanlarını düşündüğüm zaman benim şu an buna üzülmemem gerekiyor, bu zaten olması gereken, hani süreçte olması gereken olağan bir durum gibi düşündüğüm için çok odaklanmıyorum. Kolay olmadı önceden bunu çok zor yapıyordum. Hani hem ruhsal anlamda hem fiziksel anlamda kopmayı. Hani annemle bile ayrılmak istemiyordum mekansal olarak. Hani annem hep yanı başımda olsun, ailemin hep yanı başında olayım ama 20’li yaşlarla birlikte 19, 20’ye yaklaşmakla birlikte bunu çok iyi kazandığımı düşünüyorum.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

“Fazla fazla ait hissetmek, fazla fazla... Onların hiçbirini sevmiyorum. Genelde ben mantıklı yaşarım ve çok dengeli yaşamaya çalışırım hayatımı. O yüzden bu tarz duygular hiç bana göre değil, hiç bana göre değil. O yüzden rahatsız ediyor beni. O yüzden bu halimden de memnunum açıkçası. Gittiğim yere hemen odaklanırım, ait hissederim, ardımda bıraktığım yeri çok hatırlamam. Çünkü o benim için o an geçmişte kalıyor, yenisine, önüme bakarım. Aksi geçmişime çok özlem olurdu ve bu benim günlük hayatımı yaşayamamama neden olurdu, bugünkü duygularımı ve hayatımı çok etkilerdi ve beni çok rahatsız, mutsuz, keyifsiz... Yani bu özlem çok kuvvetli bir duygu. O yüzden beni rahatsız ederdi. O yüzden hiç tercih etmeyeceğim bir duygu. Hiç kabul etmem, böyle çok iyi. Aidiyet çok kısıtlayıcı benim için. Aidiyet... Olduğun yere aidiyet... Şu eve aidiyet... Şu hayata aidiyet... Bana çok kısıtlayıcı gelir. Ben böyle kendimi bu tarz düşüncelerde çok bağlı ve özgür değil hissediyorum kendimi. Belki de o yüzden bir yeri benimseyememişim, işte bir aileyi, akrabalarımı, olduğum yeri... Aidiyet benim için kısıtlama, kısıtlama yani.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

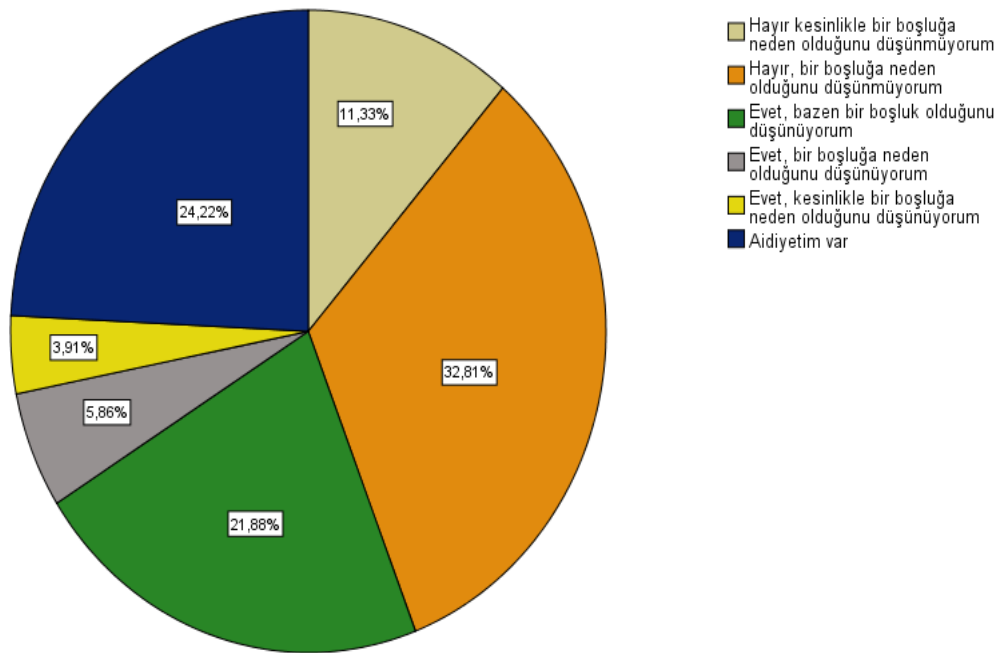
“Valla bunu söyleyince benim herhalde orada duygusal bir boşluk var muhtemelen; daha çok kadın erkek ilişkisi ve duygusal boşluk geldi ama bu ait, aidiyet hissetme açısından hiç düşünmemişim. Yani gerekli mi, bunun yokluğunu hissediyor muyum ya da bunu tam olarak nasıl tanımlıyorum. Yani çok kuvvetli bağ kurmuyorum anladığım kadarıyla şimdi böyle sorunca anladım yani. Yani bu kendiliğinden gerçekleşiyor şey gibi değilim bir koruma mekanizması olarak “aman insanlarla çok yakın bağ kurmayayım” falan gibi değil ben içimden geldiği gibi yaşarım. O anda nasıl hissediyorsam öyle yaşarım o anda bilerek yaptığım bir şey değil yani kuvvetli bağ kurmamak ama bazı şeyleri yapmayı öğrenirsin ya muhtemelen ailede öğrenmemişim yani böyle bir şeyi, çok kuvvetli bir bağ oluşturmamışız. O yüzden bilmediğim için boşluğunu da hissetmiyorum. Yaşayıp yokluğuna düşseydim anlayabilirdim herhalde.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde memleket ile ya da herhangi bir yer ile ilişkilennemek, mekana aidiyet duymamak *özgür hissetme* duygusu ile, ait hissetmek ise *kısıtlılık* ile ilişkilendirilmiştir. Bu noktada tam özgürlük yalnızca tek başlılık durumunda, yani diğer insanlarla iletişime geçmekten bütünüyle kaçınma yoluyla hayal edilebilir (Bauman, 2015b: 72). Durum buysa, kişinin düş kırıklığından kaçınmak için alışkanlıklar ve bağlılıklar geliştirmekten ya da uzun süreli taahhütlere girmekten uzak durması en iyisi olacaktır. Arzu

nesnelerinden anında yararlanmak ve sonra onları kaldırıp atmak daha iyidir (Bauman, 2005: 193). Böylelikle bağlanma, aidiyet ve sorumluluk duygularının beraberinde getirdiği *uyum sağlayamama* kaynaklı *üzüntü*, *geçmişe özlem* gibi *can yakan* duygulardan da birey kaçınmış olmaktadır. Bu nedenle katılımcılar *kuvvetli bağları bilinçli olarak kurmadıklarını* ifade etmişlerdir. Çünkü bir yere ait hissetmek *boşa harcanmış bir ömür, rahatsız, mutsuz ve keyifsiz hissettiren* bir duygudur. Görülmektedir ki akıl, mantık ile karakterize edilen yaşamlarda üzüntüye yer yoktur. Bu nedenle aidiyet bilinçli olarak tercih edilmeyen bir duygu iken ait hissetmemek bir *kazanımdır* denilebilir.

Diğer yandan potansiyel aidiyet boşluğu memleket özelinden daha geniş bir boyutta ele alınarak bir gruba, topluluğa aidiyet duymama noktasında da anlaşılmaya çalışılmıştır.

Grafik 3.35. Herhangi Bir Gruba-Topluluğa Aidiyet Duymamanın Hissettirdiği Boşluk

Benzer şekilde katılımcılara “*Herhangi bir gruba/topluluğa aidiyet duymuyorsanız bu durumun hayatınızda bir boşluğa neden olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların %11,3’ü “kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu düşünmediklerini”, %32,8’i “bir boşluğa neden olduğunu düşünmediğini”, %21,9’u “bazen bir boşluk olduğunu düşündüğünü”, %5,9’u “bir boşluğa neden olduğunu

düşündüğünü”, %3,9’u ise “kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu düşündüğünü” belirtmiştir (Grafik -3.35.).

Bu noktada katılımcıların çoğunluğu aile kökenlerinin uzandığı yere aidiyet duymamalarının hayatlarında bir boşluğa neden olmadığını ifade etmelerine benzer olarak, herhangi bir gruba veya topluluğa aidiyet duymamalarının da hayatlarında potansiyel bir aidiyet boşluğa neden olmadığını ifade etmiştir. Bu noktada aidiyetin bir ilişkilene, sorumluluk ve dolayısıyla “bağlanma”yı içerdiği düşünüldüğünde; aidiyet bireyselliğe ve özgürlüğe zarar vermeyecek bir mesafede tutulmalı (geçici aidiyetler ile) ya da tamamen dışlanmalıdır. Bu noktadan hareketle katılımcılar mekansal ya da bireysel/grupsal/topluluksal aidiyetsizliğin potansiyel boşluğunu hissetmemektedir denilebilir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken bir diğer nokta ise şudur; farkında olmamaları.

Bu noktada, nicel veriler bağlamında aile kökenleri ile mekansal bağı kopan bireylerin çoğunlukla hayatlarında memleketlerine ve herhangi bir gruba ya da topluluğa *aidiyet hissetmeme* durumlarına bağlı olarak *bir boşluk hissetmedikleri* çıkarımı nitel veriler kapsamında da genel olarak desteklenir nitelikte olsa da homojen bir veri setine ulaşamadığı belirtilmelidir. Diğer bir deyişle nitel görüşmeler çerçevesinde katılımcıların *hissettikleri potansiyel aidiyet boşluğu, bu boşluğun hayatlarındaki yansımaları, aidiyete dair tutum ve hissedilen çelişkili duygular* da nitel veriler kapsamında dikkat çeken noktaları oluşturmuştur. Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler memlekete duyulan aidiyet ve aidiyet duygusu hakkında önemli çıkarımlar yapılabilmesi adına önem arz etmektedir:

“...çok sık yer değiştirdim. Her değiştirdiğimde evim değişti yani bazı parçalar, perdeler falan. Odalar başka evin dizaynı başka. Sonra komşular değişiyor. Bunu şu anlamda söylüyorum her yer birbirinden farklı atmosfere sahip sonuçta. Her evimde farklı biri gibiydim çevreme...Sonra diyorum o evde yaşayan ben miydim?” (G.8, Ardahan, 35, Kadın)

Gündelik perspektiften bakıldığında, dünya bizden habersiz değişmez; bir sabah uyandığımızda dünyanın değişmiş olduğunu görmeyiz. Daha ziyade, değişim süreklilik halindedir. Yeni teknolojiler, yeni kurumsal uygulamalar, yeni kültür biçimleri ve dünyanın değişen gereksinimleri hayatımızı parça parça etkiler. Giddens’in (1991) ifadesiyle “ontolojik güvenlik” algımız, yakın sosyal bağlamımız değiştiğinde sarsılabilir. Yani hayat bizim için daha az öngörülebilir ve rahatsız olduğunda artık çevremize uyum sağladığımızı hissetmeyiz. Bu noktadan hareketle bir yere uyum sağlayamamak, bir yerle özdeşleşmemek olumsuz

sonuçlara neden olabilir; yersiz ve yabancılaşmış hissetmek, oryantasyon bozukluğu, yalnızlık, depresyon ve dayanılmaz bir boşluk hissi. Yer değişikliği, benlik değişikliğine yol açar ve mekana yabancılaşanlar “kendilerinden” “başka” hissedebilirler (May, 2011: 372-374). Ben kimim ve nereye aitim sorularına verdiğimiz yanıtlara güvenemeyeceğimizin farkına varırken kaygı yaşarız. Tekrarlanan her güven ihlali ile yabancı bir dünyada kendimizden emin olmayan insanlar oluruz (Giddens, 1991: 66). Bu noktada katılımcı tarafından yer değişikliğine ve bu yerlerin kişiye sunduğu farklı yaşamlara bağlı olarak hissedilen “kimlik çelişkisi”, “*her evimde farklı biri gibiydim çevreme*”, “*o evde yaşayan ben miydim?*” ifadelerinden anlaşılmaktadır denilebilir. Bu noktada katılımcı için her yere uyum sağlama çabası ve değişikliklerin sıklığı neticesinde “mekana yabancılaşma” ve dolayısıyla “kendisine yabancılaşma” duygusunun hissedildiğini ifade etmek mümkündür. Katılımcı her yerde ayrı bir kimlik deneyimlemiş ancak herhangi bir kimliği ile özdeşleşmiş hissetmemiştir. Bu durumun neticesinde katılımcı yaşadığı potansiyel aidiyet boşluğunu kompanse edememiş ve yaşadığı huzursuzluk hali “kendinden başka biri” hissetmesine neden olmuştur denilebilir.

Bu noktada aile kökenleri (memleketleri) ile mekansal bağı kopan bireylerin hayatlarında hissettikleri aidiyet boşluğu ve buna bağlı yaşanan yalnızlık duygusu görüşmelere yansıyan söylemlerden ne bir şekilde görülmektedir:

“Geceleri yalnız hissederim hep. Kimse kalmayınca, herkes çekilince... Böyle zamanlarda bunu hissetmemek için film izlerim, yürüyüşe çıkarım ne biliyim çalışırım. Belki akrabalarım, ailemle bağlarım daha kuvvetli olsaydı böyle hissetmezdim. Yani yanımda olmasalar bile en azından bilirdim. Benim şu an çağırdığımda koşulsuz yanıma gelecek tek bir arkadaşım bile yok biliyor musun?” (G.16, Eskişehir, 26, Erkek).

“Her zaman...Yani bir yere ya da kökene karşı aidiyet hissetmediğim için bu his her zaman var ama bu duygu benim için çoğunlukla olumlu. Bir yere ait olmamak aslında her yere ait olmak gibi bir durumu içeriyor aynı zamanda. Ben mesela buraya kendimi ait hissetsem herhangi bir yere gittiğimde buranın özlemini çekeceğim ama ben bir yere gittiğimde oraya çok kolay adapte olabiliyorum. Bunu da aslında bir noktada kendimi bir yere ait hissetmememden dolayı. Yani genellikle bu durum benim için olumlu ama bazen tabi olumsuz tarafları var. Çünkü her ne kadar bir yere ait hissetmesen de belli bir vakit geçirdiğin, benimsediğin bir yere karşı istemsiz bir bağ oluşuyor aranda, ne kadar sevsen de sevmesen de. Hani bazen böyle kötü deneyimler yaşadığımız şeyleri bile özleriz ya hani bu da öyle bir şey. Burada hani her ne kadar bağım olmasa da o özlem duygusu bazen can yakıcı olabiliyor ama çok nadir diyebilirim yani yüzde 5 gibi bir şey mesela. Yani şöyle biraz tabi ben depresyona biraz meyilliyim. O durumda yani gerçekten çok uzak kaldığımda yani işte psikolojik olarak çok çöktüğüm bir döneme geldiğinde bunu çok daha fazla hissediyorum. Normalde, normal şartlarda bu düşünceyle baş başa kalmıyorum ama o çöktüğüm zamanlarda ve içe döndüğüm zamanlara daha fazla vurur bir şey haline geliyor. Normal şartlarda yok. Bu özlediğim şey yüz yüze olmak aslında yani daha doğrusu tanıdık bir yüz görebilmek. Bir yerde başka bir yerle uyum sağlıyorum ama bu noktada insan bir şekilde o görmeye alıştığı, yapmaya alıştığı şeyleri arıyor. Bu bana daha konfor alanımda hissettiriyor.” (G. 25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Yani evet bazen... Çekirdek ailemde bir sorun varsa ve bu sorun anne babam... Yani bu sorun iki kişi arasında ve bu iki kişi de anne babamsa eğer o zaman kendimi yalnız hissediyorum. Benimle

olmasından çok eğer sorun annem ve babam arasındaysa o zaman kendimi daha yalnız hissediyorum. Çünkü zaten çok azız. Sadece kardeşlerimden ve anne, babamdan oluşan bir akrabamız ve iki ebeveyn de karşı karşıyaysa... Zaten hani hangisini, kimi, neyi, nasıl ayıklayacağız ve kime danışacağız. Kimseyi dahil de edemeyiz çünkü öyle bir akrabalık ilişkisi de yok. Eğer tartışma mesela annemle halan arasındaysa o zaman yalnız hissetmiyorum hani onlar kendisi çözebilir ama annemle babam arasındaysa kendimi çok yalnız hissediyorum.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların derin bir aidiyet boşluğu hissettikleri görülmektedir. Diğerleriyle ilişki hepimiz için yaşamsal bir önemdedir. Çünkü yaşamımız, dost veya arkadaşlar, ortaklar veya takım arkadaşları, eş veya çocuklar, ana-baba veya öğretmen, iş arkadaşı veya meslektaşlar gibi çok çeşitli türden insanlarla ilişki içinde geçiyor. Onlarla birlikte olmaktan bir doyum buluyoruz. Nitekim diğerleriyle ilişki kurma pek çok bakımdan doyum sağlar; bağlanma ihtiyacımızı doyurur, diğerleri sayesinde grubun bizi sahiplendiği, benimsediği duygusunu kazanırız, aldığımız onaylarla kimliğimiz ve değerimiz konusunda emin oluruz, yardım ve sosyal destek buluruz. Bu noktada yakın ilişkilerde desteğin içeriğinden ziyade, algısı önemli bulunur. Diğerlerinden destek göreceği inancını taşıyanlar, güven duyanlar, destek algısının önemli yönlerini görürler, hatta bu destek olmasa da (Bilgin, 2016: 195, 197). Aidiyet boşluğuna dair ihtiyaç duyulan bu destek genellikle katılımcıların hayatlarında bazı sorunlar baş gösterdiğinde daha derin hissedilmektedir denilebilir. Katılımcılar *geceleri yalnız kaldıklarında, çöktüklerinde ve içe kapandıklarında ve çekirdek ailesi içinde sorun yaşandığında* bu boşluğu daha çok hissettiklerini belirtmişlerdir. Sosyal destek ağlarından yoksunluk katılımcıların *yalnız hissetmelerine* neden olmaktadır denilebilir. Katılımcılar böyle durumlarda *tanıdık bir yüz görmeye, yanında olmasa bile varlığını hissettiği çağırdığında yanına gelebilecek* birilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bir katılımcının çekirdek ailesinden başka kimsenin olmaması durumunu *çok azız* olarak ifade ederek anne ve babasının arasında bir sorun olduğunda yaşadığı yalnızlık durumunu ve çaresizliği *hangisini, kimi, neyi, nasıl ayıklayacağız ve kime danışacağız* ifadeleriyle belirtmiştir. Görülmektedir ki katılımcıların yaşadıkları aidiyet boşluğu özellikle zor zamanlarda güvende hissettirecek, destek alabilecekleri kişilerin yokluğu olarak deneyimlenmektedir.

Diğer yandan bireysel bir yaşam adına birbirine tezat konumlarda olan aidiyet ve özgürlük görüşmeler çerçevesinde katılımcıların çelişki yaşadıkları bir durum olarak dikkat çekmiştir. Katılımcılar aidiyetin sıcak duygular yaşatacağının farkındadırlar ancak özgürlüklerinden feragat edecekleri kadar da baskın bir duygu olarak deneyimlenmemektedir.

“Ben pek kalabalık bir ailenin parçası olmadım. Dediğim gibi Antep ve Karaman’dan geliyorlar İzmir’de hayatlarını kurmuşlar, biz olmuşuz falan işte kardeşimle, iki kardeşiz. O yüzden böyle çok anane, babaanne, dede, amca, dayı falan hani böyle çok büyümedim. Kaldı ki babamlar çok kardeştir benim, 11 kardeş falanlar, bayağı kalabalıklar ama işte hiçbirisiyle yakın değilim böyle aşırı yakın bir bağımız yok. Yani olsun ister miydim, yani küçükken aslında daha iyi bu. Küçükken kalabalık ailelerin içinde doğmak çok besleyici bir şey çocuğu. Kendi çocuğum için bunu isterim mesela hani işte ananesiyle olsun, dedesiyle olsun, kız kardeşim olduğu için teyzesi olur, teyzesiyle yakın bir ilişkisi olsun. Kendi çocuğum için bunu isterim ilerde. Yani benim için biraz geç gibi ama artık. Bir yanım isterdi...emin değilim bunda da biraz çelişkili hissediyorum. Bir yanım isterdi evet ama bir yanım da çok da karışanım görüşenim olmasın, biraz da bağımsız olayım, çok böyle herkes de dahil olmayıversin canım gibi. Çünkü bunun biraz avantajları da var hani geniş ailenin olması bana çok şey katıyor ama olsaydı iyi olurdu evet ama olmadıysa da sorun değil gibi düşünüyorum. Olsaydı daha kalabalık hissederdim daha az yalnız hissederdim. Sevincimi paylaşacak daha çok kişi olurdu etrafımda. Bu anlamda aidiyet boşluğum biraz var evet ama bu iyi bir yerden mi kötü bir yerden mi o konuda biraz çelişkili hissediyorum. Biraz aradayım sanırım bu konuda.” (G.3, Gaziantep, 26, Kadın)

“Şuna bazen özeniyorum yalan yok; hani arkadaşlarımın mesela bayramlarda seyrarlarda gittikleri bir yerin olması, işte büyüklerini görmesi, o sıcak ortam... Özenmiyor değilim ama bu belki de bundan birkaç sene öncesine kadar böyleydi. Birkaç sene öncesine kadar arıyorumdur, bahsedildiği zaman özeniyorumdur. Şu anki ben bunu çok da aramıyor, çok da şey yapmıyorum. Çünkü bir şekilde yaş aldıkça herkes kendi hayatını çiziyor, şekillendiriyor. Belki bu duyguya belli bir yaşa kadar muhtaç oluyorsunuz, arıyorsunuz ama kendi kendine yetebildikten sonra ya da sadece o duyguya kendini muhtaç bırakmadıktan sonra, onu aramıyorsun yani onsuz da yapabildikten sonra onu aramıyorsun.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

Paylaşımın en kişisel görünen kazançları bile hiçbir zaman tümüyle öyle değildir; çünkü toplumsal varlıkları geliştiren her şey onların başkalarıyla ilişkilerini de geliştirir. İyi hissetmek, organizma ile çevresi arasındaki uyumun derecesine bağlıdır ve çoğumuz için bu, diğer insanlarla uyumlu ilişkiler anlamına gelir (Oldenburg, 1999: 43, 48). Ancak günümüz kimliklerinin bireycileştiği bir çağ ve benliklerimizi inşa etmek, yeniden keşfetmek ve dönüştürmek için mevcut merakımız, çağdaş yaşamın tanımlayıcı unsuru. Böyle bir çağda yaşamak, kendi biyografilerini tasarlayabilecek ve yönetebilecek, kimliklerini öz-güncelleme açısından tanımlayabilecek ve sosyal metaları ve kültürel sembolleri bireysel ifade etmesi, kişiliği temsil etmesi için konuşturabilecek bireyleri gerektirir (Elliot ve Lemert, 2011: 76). Bireyselleşme dinamiğinin aileye kadar genişlemesi ile beraber yaşama biçimleri kesintisiz biçimde dönüşmeye başladı. Aile ile bireysel biyografi arasındaki ilişki gevşiyor. Biyografideki aileye bağlılık, insan yaşamının kesitleri arasındaki zaman kesitinde parçalanıyor ve dolayısıyla iptal oluyor (Beck, 2011: 173). Bireyselleşme kendine ait bir alan ve büyük bir özgürlük sunsa da yalnızlık ve aidiyet duygularına karşı bir güvence sağlamamaktadır. Bu noktada araştırma kapsamında katılımcılar için aidiyet duymama *bağımsız olma* anlamına gelmektedir. Diğer yandan ait hissetme ise kişiye *sıcak bir ortam* sunmakta ve *kalabalık hissetmesini* sağlamaktadır. Bu koşullar altında katılımcıların çelişki içinde olduğunu ifade etmek mümkün olsa da tercihleri özgürlüklerinden yana olmaktadır.

Özgürlükten yana yapılan tercih *farkında* olunan bir *aidiyet boşluğuna* neden olsa da çözüm çok nettir: *Kendi kendine yetmeyi öğrenmek.*

Aidiyete dair olumsuz bakış açısı görüşmeler çerçevesinde oldukça görünür olsa da bazı katılımcıların aidiyet hissedebilmeleri ve bu hissiyata olumsuz bakmadıklarını da ifade etmemiz gerekir. Ancak dikkat çeken nokta ait hissetmek ya da hissetmemek için gerçekleşmesi beklenen koşullar olmuştur:

“Her yere duruma ait olabiliyorum çok kolay uyum sağlayabiliyorum hatta bu benim için çok kolay bir şey. Hiçbir şekilde kıstasım yok direkt uyum sağlarım. Nerede olduğumun hiçbir önemi yok ama hani konfor çerçevesinde. Yani ulaşımı kolay, mümkün olduğunca ulaşımın kolay olması; atıyorum her evin altında bir market... Çünkü öyle yaşıyoruz. Kalabalık bir şehir artık bizi rahatlatıyor. Aslında kötü bir şey bu ama huzur bulduğun yerde çok adapte olamıyorum ben. Daha çok kalabalık yerlere alışmışım. Daha çok insanlara alışmışım. Hani çok huzur, insanların az olduğu yerlere gidemiyorum, çok kalamıyorum. Hareket ve kalabalık olduğu sürece her yere aidiyet duyarım. Açıkçası hiçbir önemi yok çünkü ben o duyguyu kaybetmedim; hiç kazanmadım. Eğer kaybetseydim bir boşluk olabilirdi. O boşluğu doldurma gibi bir eğilimim de olabilirdi ama o boşluğu hiç kazanmadığım için hani hayatımda hiçbir farklılık yok. Çünkü hiç benimsemedim.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

“Aidiyet aslında bir yere bağlı olmak benim için, anlamına geliyor ama şu şekilde normalde zorlanmam beni rahatsız edecek bir şey yoksa. Bu bir şehir de olabilir, grup da olabilir, bir insan da olabilir ama işte beni rahatsız edecek bir şey varsa, bir davranış olabilir, bir söylem olabilir, bir kültürel kod olabilir o zaman direkt zaten dışında kendimi tutuyorum. Beni rahatsız etmeyecek aslında benim gibi düşünmesine de gerek yok veyahut da benim istediğim gibi davranmasına da gerek yok. Sadece beni rahatsız etmeyecek noktada, evet herkesle ve her yerle şey yapabilirim. Atıyorum saçma sapan söylemlerde bulunuyordur, yüksek sesle konuşuyordur bunlar da olmaz yani...” (G.13, Rize, 31, Erkek)

“Yani evet benim çocukluğumdan beri çok sivri bir yanım yoktur ama hani mesela çok hızlı ortama, kişilere, durumlara adapte olabiliyorum. Ya bu beni aslında bir tık şaşırtıyor. Kendi içimde şaşırtıyorum. Anlaşacağım insan skalası geniş, hani şehir geniş... Hani mesela bazı arkadaşlarım oluyor şey diyor “ben asla o kişiyle görüşmem”, “Asla oturamam” ya da işte “asla orda yaşayamam” falan. Eşim de böyle mesela bazen illerle ilgili konuştuğumuzda veya yaşanılacak yerlerle ilgili “o kadar değil orada asla yapamam” diyor bana şey geliyor “Nasıl ya! Yapılır”. Aslında bu bana bir avantaj gibi hissettiriyor. Çünkü aynı ailede büyüdüğüm kardeşim var erkek kardeşim; her insanla anlaşılamaz, her yerde yaşayamaz ve nefret eder yer değiştirmekten. Ona bu durumun dezavantaj, bana avantaj sağladığını düşünüyorum. En azından dediğim gibi skalam genişledi, beni şaşırtıyor. Bu ileriki hayatım için nasıl olur bilemem ama bana şu an avantaj sağladığını düşünüyorum. Çünkü çabuk iletişim kurabiliyorum, çabuk ortamda mesela yapacağım bir iş varsa hani kendimle o noktada uğraşmıyorum, adaptasyon, oryantasyon sürecim nasıl olacak diye. Bu anksiyeteyi yaşamadan ben, o an orada işim neyse onu hallediyorum. Okumaya mı gittim, çalışmaya mı gittim, orada bir süre yaşamam mı gerekiyor, orada kendimi mutlu edebileceğim ortama indirgiyorum.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

Mekansal aidiyet, bireyler tarafından subjektif olarak algılanan ve anlamlı hale gelen ancak toplumsal olarak üretilen ve paylaşılan bir durumdur (Pretto ve Battello, 2016: 177). Yani bir mekana duyulan aidiyet, bireyin mekan ve insanlarla etkileşimleri ile geliştirdikleri ortak bağlar sonucunda oluşur (Hammit vd., 2006: 22). Bu nedenle mekana bağlılık yaşam doyumunun da bir göstergesi ya da parçası konumundadır (Casakin ve Reizer, 2017: 643). Bu

anlamda katılımcılar yaşam doyumlarını aidiyet hissederek sağlayabilmektedirler. Söylemlerden anlaşıldığı üzere katılımcılar *her yere duruma ait hissedebilir, kolay uyum sağlayabilir ve ortama, kişilere, durumlara çok hızlı adapte olabilir* olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu durumun *kolaylıkla yapılabilir* olmasına karşın bazı engelleri aşması beklenmektedir. Bu engeller mekansal çerçevede *kolay ulaşım, evin altında market, hareketli ve kalabalık bir ortam ve kendini mutlu olunacak ortama indirgeme* ve bireysel-grupsal-topluluksal açıdan *saçma sapan söylemlerde bulunmama, yüksek sesle konuşmama* şeklinde ifade edilebilir. Bu koşullar sağlandığı sürece katılımcılar kolaylıkla bulundukları yere uyum sağlayabildiklerini ve ait hissedebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada her ne kadar aidiyete dair olumsuz bir tutum söz konusu olmasa da katılımcılar açısından aidiyetin ne kadar basite indirgendiğini görmek mümkündür. Bu durum aidiyet boşluğunun potansiyel yansıması olarak ifade edilebilir. Akışkanlıkla bağlantılı olarak hiçbir formun uzun süre varlığını koruyamadığı bir ortamda bireylerin aidiyet boşluğunu hissetmemeleri için aidiyet ilişkisi geliştirebilecekleri alternatif kaynaklardaki seçiciliklerini düşürmeleri gerekmektedir denilebilir ya da arzu edilen zaten budur.

Yere bağlılık ya da yer bağımlılığı insanların sahip oldukları işlevsel bağları tanımlar. Bu anlamda mekansal kimlik kişi tarafından mekana verilen sembolik anlamları ifade eder. Yani kişi tarafından mekana psikolojik yatırım yapılır ve o yer kişinin kimliğinin bir parçası haline gelir (Anton ve Lawrence, 2016: 145, 146). Atfedilen bu anlamın önemli bir yönünü de kişinin benliği ve diğer insanlarla arasındaki ilişkiler oluşturur. Yani insanların o yerde yaşayan insanlarla olan ilişkileri çerçevesinde mekan özel ve anlamlı hale gelir. Mekana dayalı bu sosyal ilişkiler içinde insanlar mekanı kendilerine ait kılmaya çalışır (Gustafson, 2001: 9, 10, 13). Bu noktada mekanın ve mekan ile etkileşimin bağlılık ve dolayısıyla bir anlam inşa edebileceği gerçeğinden hareketle, mekan ile koparılan bağın bir getirisi olarak bireyin hayatında bir aidiyet boşluğu hissetmesi söz konusu olabilmektedir. Bu aidiyet boşluğu sosyal destek ağlarından yoksunluk yani yalnızlık olarak deneyimlenmektedir. Ancak araştırma verileri kapsamında bireyler değişmeye ve gelişmeye açık olan hayatlarını, kuvvetli ve kısıtlayıcı gördükleri bağlarla, aidiyet ve mekansal aidiyet ile kuşatmak istememekte, insan ve mekana dair ilişkisellikle bir anılan aidiyet imzasının gündelik yaşam pratiklerine sirayet etmesini tercih etmemektedir denilebilir. Çünkü bireylerin hayatları üzerindeki kontrolüne ve özgürlüklerine dayalı profilleri önündeki engel mekana hakim olan kolektif ilişkiler ve bağlılıklardır. Bu nedenle mekan bireyler için bir aidiyet alanı ve kimlik

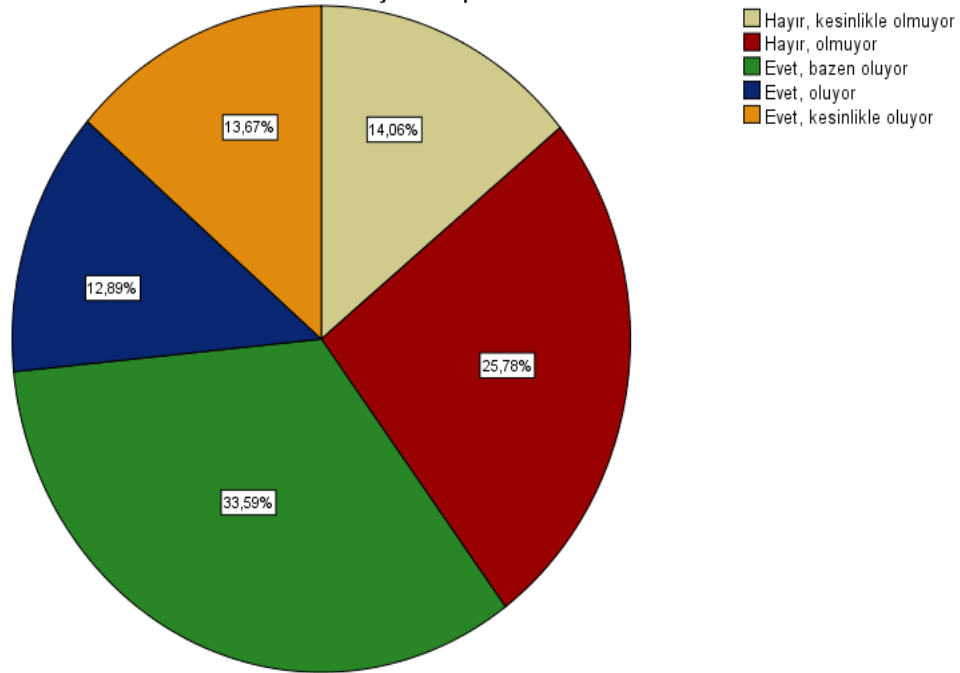
referansı olma işlevi görmemektedir. Memleket ile bağlarını koparmanın sonucu olarak deneyimlenen potansiyel bir aidiyet boşluğu var ise bu boşluk kendiliğe olanak tanıyacak esneklikte ve basitlikte olan kriterlerce doldurulmalı, özne her zaman kişinin kendisi kalmalıdır.

3.3.2. Aidiyetle Mesafelenme: Tek Başınalık ve Endemik (Yerli) Aidiyet

Bir topluluğun veya grubun kolektif kimliği, üyelerinin az çok paylaştıkları bir sosyal temsildir. Kolektif kimlik grup üyeleri açısından bir adres ve bir resim içerir. Kolektif kimlik bir adres olarak grup üyelerinin gruplararası ilişkiler bağlamındaki aidiyetlerini ve ayrıca kendilerini hangi grup veya gruplara yakın veya uzak olduklarını, açık veya kapalı durduklarını, lehte veya aleyhte tutumlar taşıdıklarını belirtir. Resim olarak ise grup üyelerinin ne tür özellikler gösterdiğini, örneğin paylaşılmış inanç ve değerlerini, örf ve adetlerini, tipik etkinlik ve alışkanlıklarını, ilgi ve zevklerini, vb. betimler. Bu demektir ki kolektif kimlik, nerede durduğumuzu, ne olduğumuzu ve nelere sahip olduğumuzu yansıtır. Bu temelde kim olduğumuzu söylemek, aynı zamanda ait olduğumuz grubu ve bu grubun üyeleriyle ortak olarak sahip olduğumuz özellikleri ifade etmektir (Bilgin, 2009: 175). Bu anlamda ait olma ihtiyacı – diğer insanlarla, yerlerle derinden bağlantı kurma, kişinin kültürel ve alt kültürel kimlikleriyle uyum sağlama ve etrafındaki sistemin bir parçası olduğunu hissetme ihtiyacı- neredeyse biyolojimizin derinliklerine kadar gömülüdür. Fiziksel güvenlik ve refah, insan ilişkilerinin kalitesi, çevredeki sosyal dünyanın özellikleriyle yakından bağlantılıdır ve diğer insanlarla, yerlerle bağlantı hayatta kalmak için çok önemlidir. Birbirinden farklı araştırmalar, insan beyninin ve bağışıklık sisteminin temel tasarımının, insanları sosyal tehditlerden kaçmaya ve sosyal güvenlik, bağlantı ve aidiyet arayışına motive ederek vücudu biyolojik ve fiziksel olarak güvende tutmak olduğunu öne sürmektedir. Gerçekten de uzun vadede sağlığın ve hayatta kalmanın sağlanmasında ait olma duygusu yiyecek, barınak ve fiziksel güvenlik kadar önemli olabilir (Allen vd., 2021: 88).

Bu noktada “Ailevi kökleri ile mekansal bağı kopan bireylerin kendilerine rehber olacak bir referans sitemine ya da özdeşleşme modeline (grup/kolektivite/köken) bir özlemi ya da bağ ihtiyacı var mı?” sorusu araştırmanın temel sorunsallarından birini oluşturmaktadır.

Grafik 3.36. Geniş Aile Yapısına Özenme Durumu

Bu bağlamda araştırma kapsamında katılımcılara “*Geleneksel geniş aile yapısına özendiğiniz, kalabalık ve hep bir arada olmak istediğiniz zamanlar oluyor mu?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %14,1’i “kesinlikle olmadığını”, %25,8’i “olmadığını”, %33,6’sı “bazen olduğunu”, %12,9’u “olduğunu”, %13,7’si “kesinlikle olduğunu” belirtmiştir (Grafik -3.36.).

Araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde bireylerin çoğu ihtiyaç duyduğu destek ve ilgiyi görebileceği kalabalık bir aile içerisinde bulunma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durum araştırma kapsamında cevap aranan; aile bireyleri ile mekansal bağı kopmuş, kendisini herhangi bir yere ait hissetmekte zorlanan bireylerin potansiyel bir aidiyet boşluğu hissettiğinin ve kendilerine rehber olacak bir referans sitemine ya da özdeşleşme modeline ihtiyaç duyduklarının ancak aynı zamanda da böyle bir ilişkilene içinde bulunulmadığının da göstergesi konumundadır denilebilir. Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde katılımcıların bireyselliklerini etkileyecek her türlü bağılıktan uzak durduklarını ve bu nedenle herhangi bir bütünle özdeşleşmeye mesafeli olduklarını yansıtan söylemler bulunmaktadır:

“İnsanların bir yere bağlı, bağımlı olması iyi bir duygu değil. Çünkü insanlar bir yere bağlı oldukları zaman çok zor kopuşlar yaşıyorlar. Hani bu sadece fiziksel bir yere değil insana bağlılık da çok zorluyor. Bunu söylediğim zaman belki çok katı ya da duygusuz görünüyor olabilirim ama birinden kopmak bence bu kadar zor olmamalı. Yani bir nesne olabilir bu ya da bir insan olabilir. Bence çok zor olmamalı. Çünkü bizim vazgeçecek çok şeyimiz olacak büyük ihtimal bu hayatta, bir şeyleri seçmek zorunda kalacağız daha iyi şeylere ulaşmak için. Bunun çok zor olmaması için bence insanlar çok bağlanmamalı diye düşünüyorum. Bu bana daha güçlü hissettiriyor. Yani ben şey düşüncesiyle “o zaman ben bunu kendi başıma yapabilirim”, “kendi başıma gidip bir ülkeye yerleşebilirim” ... Hani ardımda bıraktığım çok sevdiğim bağlı olduğum insanlar ama hani onlarsız da yaşamayı öğrenmem gerekiyor. Yani o ailenin içinden çıkmam gerekiyor diye düşünüyorum. Kendi başıma birey olabilmem için ve bu fırsatın da verilmesi gerektiğini düşünüyorum her insana. Bunun iyi olduğunu düşünüyorum. Yani bana daha özgüven kattığını ve kendi ayaklarım üzerinde durabileceğimle yüzleşmemi sağladığını düşünüyorum. Daha özgür hissettiriyor. Hani baskılamıyor çünkü seni. Belli bir alana kısıtlamaktansa daha açık olmak daha özgür hissettiriyor.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

“Yalnız hissetmem çünkü aksine yalnızlığı ben seçerim. Çünkü benim hayatım yeterince kalabalık, kalabalık bir aileye sahibim, anne tarafı olsun, baba tarafı olsun. O yüzden yalnızlığı bizzat ben kendim seçerim zaten. Çok da keyif alırım bundan. Benim için çok konforlu bir alan. Çocukluğumda gerçekten çok fazla insan tanıdım ve bir insanın tanıyabileceğinden de fazla insanı tanıdım. Çünkü etrafım çok kalabalık. Doğu kültüründe, şimdi 8 kardeş, 8 amca, 8 yenge, şu kadar kuzen... Babamın çok uzaktan bir akrabası bile benim amcam oluyor aslında, öyle bir bağları var onların. Ö yüzden... Annem için de o şekilde, onun etrafı da çok kalabalık. Mahalle kültüründe büyüdüm orası çok kalabalık, işte ortaokul çok kalabalık. Herkesten uzak, tam kendimi bulduğum yıl 2016 ve sonrasındır. Ondan sonra zaten kendimi insanlardan izole ettim ve kendimi tanıdım. Ondan sonra mutlu bir insan olmaya başladım aslında. Sanırım hala yalnızlığı sevmemin sebebi de bu ama fazla sosyal izolasyon da iyi değil. Bu sefer de insanı çok yabancılaştırıyor. Hani bu yüzden bir tık insanların arasına girip sosyalleşmek güzel bir şey ama ben bunu çok beceremiyorum. Çünkü fazla bunun ayarını kaçırmışım.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde *ait olmama* durumu katılımcıların kendi tercihleri ile gerçekleşmektedir denilebilir. Ait olmama durumu sosyal olarak inşa edilmiş olan geleneğin zorunlu olarak ima ettiği sabitlemelerden kaçınma, bir diğer deyişle gelenekselin üstesinden gelme olarak da birey tarafından konumlandırılabilir (Lahdesmaki vd., 2016: 6). Bireyi kuşatan çevre ne derece genişlerse genelde varlık ve eylemdeki bireysellik de o derece artar. Kendimizi bağladığımız çevre ne kadar darsa, o kadar az bireysellik özgürlüğüne sahip oluruz; ne var ki bu daha dar çevrenin kendisi de bireysel bir şeydir ve tam da küçük olduğu için kendini diğer bütün çevrelerden keskin bir şekilde koparır. Buna karşılık, aktif olduğumuz ve çıkarlarımızın hüküm sürdüğü çevre genişlerse, bu bütünün parçaları olarak, benzersizliğimiz daha azdır ama onda bireyselliğimizin gelişmesi için daha çok yer olacaktır (Simmel, 2009: 232, 237). Bu noktada aidiyet ile bireysellik arasında bir tercih yapılacaksa yönelim kişisellikle yüklü yönelimden yana olacaktır. Bu durum görüşmelerde net bir şekilde ifade edilmektedir. Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar *kendi başına birey olabilmek için* yalnızlığı seçtiklerini ifade etmişlerdir. Çünkü herhangi bir yere ya da bireye-gruba-topluluğa

dair aidiyet *kişiyi mutsuz eden*, olası bir ayrılık durumunda *zorlayan* bir duygu durumudur. Bu nedenle *insanlar çok bağlanmamalıdır*.

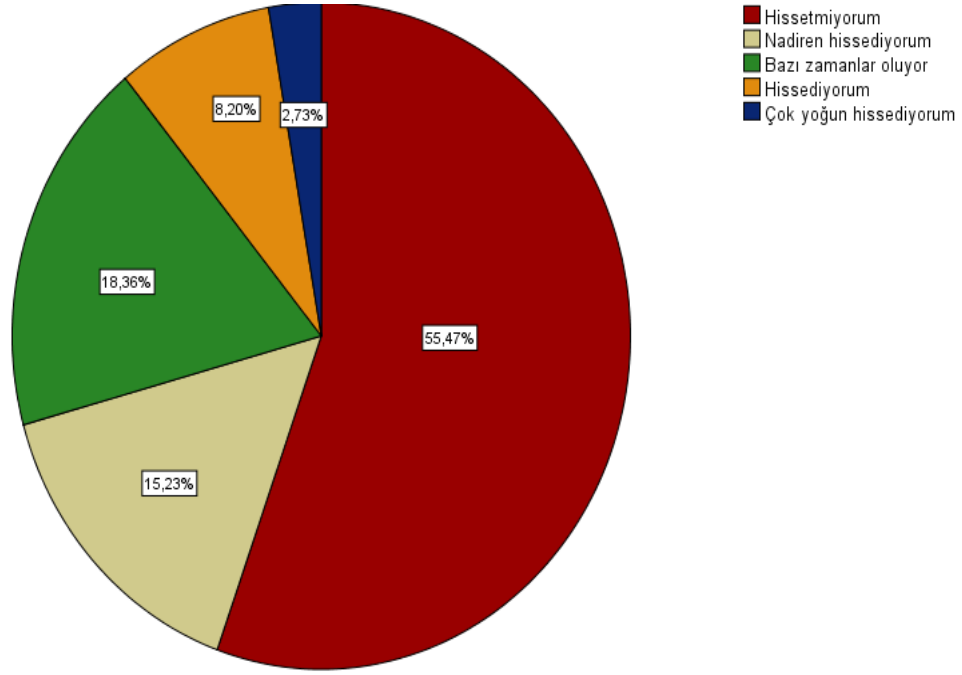
Ancak bazı söylemlere göre de aidiyete duyulan ihtiyaç ve bireysellik arasında kalınmış; aidiyet bireyselliğe olanak tanıyacak bir çerçevede yeniden tanımlanmıştır.

“Aidiyet hani bulunduğun yere ait olma, onunla beraber huzur hissi herhalde. Tam hissetme. Benim için aidiyet bu anlama geliyor hani ben bir yere ait olsam tam olurmuşum gibi geliyor. Şuan tam hissetmiyorum. Yani o ait hissedememe hissi huzursuzluğu da beraberinde getiriyor. Çünkü bulunduğun ortama kendini ait hissetmiyorsun. Misafir gibi yani geçici bir süreç gibi bakıyorsun. Geçici bir süreç bakmak da bunu doğuruyor ama yani bulunduğum ortamdan mutlu olursam en azından o süre çerçevesinde yani ömür boyu değil, o süre çerçevesinde kendimi ait hissedersen, huzurlu da olurum mutlu da olurum diye düşünüyorum. Sürekli, ömrüm boyunca bir yere aidiyet hissetsem sıkıcı olur bence. Bu sene atıyorum atandım gittiğim yerde 4-5 sene mi kalacağım bilmiyorum ama o 4-5 senede kendimi ait hissedersen, huzurlu hissedersen ne güzel ama hani bu dediğim ömür boyu burada yaşayayım, ait hissedeyim, köklerimi salayım anlamında bir aitlik değil. Bulunduğum süre zarfında kendimi huzurlu hissetmem yeterli. Çünkü diğer türlü adapte olamıyorsun. Sadece aidiyeti bulunduğum yerde hissetmek istiyorum, benimle gelsin, aklımda olsun, özleyeyim, geri döneyim gibi duygular yaşamak istemiyorum. Kuvvetli duygularım olsun ama ayrıldığımda bitsin.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

Bu noktada aidiyet içeriği bakımından kuvvetli bağlılıklar, uzun süreli ve köklü ilişkilermeler ile ilişkilendirdiğimiz bir kavramdır. Ancak bu içerimler bireysellik ve özgürlük ile de yaşamsal olarak zıttır. Kurulan her bağ, keşfetme arzusu ile yolda olma mizacına da engeldir. Dolayısıyla birey sürdürülebilir bu bağları peşi sıra taşımak da istemez. Her iki duyguya da sahip olabilmek adına yaşadığı yerde köklü bağlar kurarak aidiyeti deneyimlemek ister. Tek bir koşulla; aidiyeti o yerde bırakmak. Sadece bulunulan, yaşanılan yerde oluşması istenen bu “endemik” aidiyet durumu “*aidiyeti bulunduğum yerde hissetmek istiyorum, benimle gelsin, aklımda olsun, özleyeyim, geri döneyim gibi duygular yaşamak istemiyorum. Kuvvetli duygularım olsun ama ayrıldığımda bitsin*” gibi söylemlerde açığa çıkmaktadır.

Bu noktada benzer şekilde bireylerin bir bütünle ilişkilermeler anlamına gelen ve kendisini bir mekan üzerinden tanımlamasını sağlayan bir yere aidiyet ihtiyacı da anlaşılmaya çalışılmıştır.

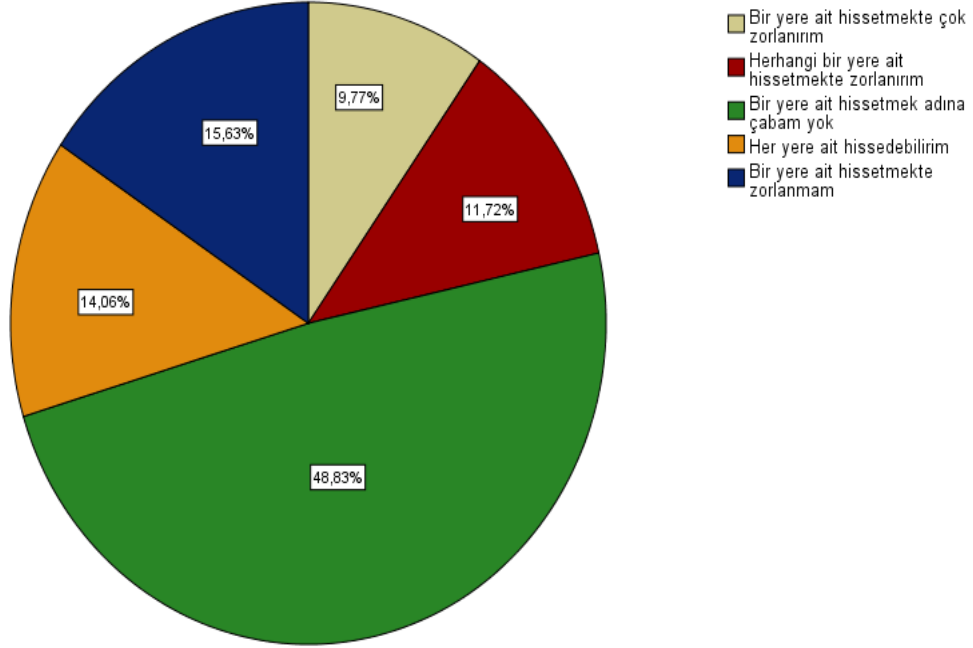
Grafik 3.37. Bir Yerli Olmakla Anılma-Bir Yere Ait Hissetme İsteği

Bu yönde araştırma kapsamında katılımcılara “*Bir yerli olmakla anılabileceğiniz (kendinizi oraya ait hissedeceğiniz) yer/mekan aidiyeti ihtiyacı hissediyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %55,5’i “hissetmediğini”, %15,2’si “nadiren hissettiğini”, %18,4’ü “bazı zamanlar hissettiğini”, %8,2’si “hissettiğini”, %2,7’si ise “çok yoğun hissettiğini” belirtmiştir (Grafik -3.37.).

Araştırmada elde edilen veriler bağlamında katılımcıların çoğunluğu bir yerli olmakla anılma, bir yere ait hissetme isteğini hissetmemektedir. Bu durum da bireylerin kendilerini bir mekan üzerinden tanımlama, ontolojik varlığını bir mekanla ilişkilendirme noktasında eğilimlerinin de olmadığına da bir göstergesidir denilebilir.

Grafik 3.38. Bireyin Bir Yere Aidiyet Duyma Noktasındaki Düşüncesi...

Katılımcılara “Bir yere aidiyet duyma, ait hissetme noktasındaki düşüncelerinizi en iyi hangisi ifade eder?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %9,8’i “Bir yere ait hissetmekte çok zorlandığını”, %11,7’si “Herhangi bir yere ait hissetmekte zorlandığını”, %48,8’i “Bir yere ait hissetmek adına çabası olmadığı”, %14,1’i “Her yere ait hissedebileceğini”, %15,6’sı ise “Bir yere ait hissetmekte zorlanmadığını” belirtmiştir (Grafik -3.38.). Görülmektedir ki; katılımcıların çoğunun bir yere ait hissetmek adına çabası yoktur. Araştırma kapsamında aidiyet kavramına yönelik “özgür hissetmeme”, “kısıtlayıcı olma” algılarına yönelik bir durumun ilgili soruya verilen yanıtları anlama noktasında göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ait hissetmek adına çaba harcamamak diğer yandan aidiyet ihtiyacı hissetmemek olarak da yorumlanabilir.

Bu noktada “özgür hissetmeme”, “kısıtlayıcı olma” algılarına benzer şekilde nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde aidiyet “seçeneksiz olma”, “başka tercih yapamama” algısı etrafında da şekillenmiştir.

“...aslında aidiyeti farklı yorumluyor olabilirim. Mesela şu an “neden birine bir yere aidiyet hissetmeliyim?” sorusunun cevabı yok bende. Çok sıkıştırıcı geliyor aidiyet kavramı. Bir insanla ömür geçirmek mesela. Bunu aidiyet hissetmeden de yapabilirim. O kişiyi sevmeye devam ettiğiniz süreçte bunu yaparsınız. Bunu aidiyetle yaparsam başka tercih hakkım kalmıyor gibi hissediyorum. Benim

için aidiyet anneye babaya olur gibi. Hani kabaca atsan atılmaz satsan satılmaz. Aidiyet mecburiyet gibi bir his. Çok katı bir duygu.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“Ya boşluk hissetmiyorum ama bunu hisseden kişiler mesela hayatımdaysa, bu beni bir tık rahatsız ediyor açıkçası. Mesela annemlerin var hep bir Adana’yı görmek istiyorlar mesela. Annem, babam orda doğmuş, orda büyümüş, orda liseyi okudular, liseden beri birlikteler ve en basitinden liselerini bile her gittiklerinde her yıl gidip görmek istiyorlar mesela. Benim lisem şu an ailemin yaşadığı yerde Aydın’da, bir kez bile gitmedim. Ben de eşimle lisede tanıştım ama mesela böyle... ve onların her yıl tatil haklarını hani tatil piyangolarını işte Adana’da kullanmaları bana göre rahatsız edici geliyor. Diyorum ki “anneni gördün hani geldiler” bize geliyorlar mesela arada bir hafta on gün falan. “Gördün hepsini mesela şehre niye gitmek istiyorsun” diyorum mesela. Başka şehirleri gör, gez...Bu beni bir tık rahatsız ediyor çünkü beni bir yere bağlayacakmış gibi geliyor. Bir şey yapacağız yani demir atacağız oraya. Gerek yok hani başka yeri görelim. O beni rahatsız ediyor. Bir şeylerden mahrum bırakacakmış gibi, görebileceğim farklılıkları görmemi engelleyecek, daha özgür yaşamamı engelleyecek gibi geliyor biraz. O deneyimleri görmek istiyorum. Hayat denilen süreci çok fazla bilmiyorum, önümü çok göremiyorum, bana ne sunacağını ne kadar ileriye gidip gidemeyeceğimi bilmiyorum. O yüzden imkanım ve kendi şuan kabiliyetim, alanım açıkken buna farklı faktörler ekleme ihtimali beni rahatsız ediyor.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

Söylemlere göre, katılımcılar aidiyet hissetmeleri durumunda “tercih hakkı kalmadığını”, aidiyetin “bir şeylerden mahrum bırakacağını” belirtmeleri dikkat çekicidir. Diğer yandan katılımcılar için “görülebilecek farklılıklar”, “görülecek deneyimler” ve “özgürlük” noktasında da aidiyet büyük bir engel konumundadır denilebilir. Çünkü aidiyet “mecburiyet gibi bir his” ve “çok katı bir duygu”dur. Katılımcıların aidiyete dair bakış açısı çerçevesinde (en azından farkında oldukları) bir aidiyet ihtiyacı hissetmediklerini ifade etmek mümkündür. Bu noktada şimdiki zamanda aidiyet verili veya bir kez başarılan bir şey değildir. Aidiyetin toplumsal olanla ilişkili olduğunu varsaydığımızda; kendimiz de dahil olmak üzere dünya ve insanlar sürekli değişim halindedir. Çevremizdeki dünya değişir ve onunla olan ilişkilerimiz de değişir. Sosyal değişim ve benliğin birbirine bağlılığını anlamada önemli bir yeri olan aidiyet de bu durumda aktif bir şekilde elde etmeyi sürdürmemiz gereken bir şey konumunda yer alır. Bu noktada aidiyeti idealleştirip ait olmamanın doğası gereği her zaman zararlı olduğunu ileri süremeyiz. Aidiyet ait olmamaktan otomatik olarak üstün görülmemelidir. Baskın aidiyetlerin sınırlarında veya dışında inşa edilen kimliklere veya kimliklerin önceden belirlenmediği, bunun yerine esnek ve çoklu aidiyetlere açık olduğu “derin çeşitlilik” gelişimine elverişli kırılmalar “olan” yerine “ne olabilir”i görmeye imkan verir (May, 2011: 372-375).

Bireyin kendisi yaşam dünyasında toplumsalı üretme biçimi haline geliyor. Toplumsalın ne olduğu ve ne yaptığı da bireylerin kararlarına bakıyor (Beck, 2011: 136). Bu kararları alma noktasında duyulan özgürlük arzusu, baskının deneyimlenmesiyle; yani kişinin rızasının olmadığı bir şeyi yapmaktan kaçamaması (en azından talep edilene razı olmaktan

daha tatsız bir cezaya maruz kalmadan yapmaktan kaçamaması) ya da tam aksine yapmayı istediği bir şeyi yapamaması (en azından eylemi gerçekleştirememiş olmaktan daha tatsız bir cezaya maruz kalmadan yapamaması) hissiyle birlikte gelir. Kişi bazen baskının kaynağını tanıdığı, doğrudan iletişimde bulunduğu insanlarda konumlandırır (Bauman, 2015b: 69) ve böylelikle ömür diğer bireyler ve gruplarla önceden kurulan yerleşik bağlarla ilişkili dış faktörlerden giderek bağımsızlaşır. Çoğu modern çağ öncesi bağlamda farklı türden akrabalık bağları bireyin hayat deneyimlerinin temel dış dayanaklarıydı. Akrabalık ilişkileri bireyin yaşadığı olayların seyrini tüm ömrü boyunca etkileyen temel kararların belirlenmesinde yardımcı olurdu ve çoğu örnekte tamamen belirlerdi (Giddens, 2010: 189). Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcılar *aidiyet ihtiyaçları* çerçevesinde birey ve gruplarla (akraba gibi) yerleşik bağlar kurma eğilimi içindedirler denilebilir. Ancak bu ilişkilerin hayatlarını yönlendirme ve böylelikle birey olabilmelerini engelleme potansiyeli aidiyetle mesafelenmelerine neden olmaktadır denilebilir.

“Benim çok özgürlüğüme müdahale etmeyecek, istediğim gibi davranabileceğim ama kalabalık ilişkiler içinde yer alacağım bir durum bana kendimi daha iyi hissettirirdi, daha güvende. Bu zamana kadar hani insanların özgürlüğü, kıyafeti, bilmem neleri zaten bunlara karışıldığı için böyle bir durum oluyor. Bu durum bana rahatsız hissettirdi. Bu zamana kadar hani ne olduysa bana karışıldığı için oldu. Hani yalnız demeyeyim de tek tük arkadaşımın olma sebebi bu. Herkes için geçerli bu arkadaşlarım olsun, akrabalarım olsun. Annem ve eşim var şu an. Onlara danışırım ama kararı kendim veririm. Kararıma karışıldığında da hani tam tersi bir durum istendiğinde de bunu kabul etmem. Kötü hissederim hatta yapacağım bir şey varsa hani mesela ben onu yapacağım onlar bana yap diyecek hani ısrarla; sanki ben kendim karar veremiyormuşum gibi. Onu yapasım gelmez mesela. Ben yapacağım ya ben. Müdahale edildiğinde yapacağım bir şeyi bile yapmamayı tercih ederim. Bu agresif ruhla mı alakalı?” (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

“Bir noktada da kısıtlayıcı bir şey olma korkusu geliyor. Ne kadar sevsen de içinde olmak istesen de bir noktada farklılaştığında, olduğun yerin esnekliği çok önemli oluyor. Seni ne kadar kısıtlayacak, seni hangi noktada tutacak gibi şeyler. Beni hem kısıtlamayacak hem de güvende hissettirecek bir yapı ya da ilişkiler içinde olmak isterdim. Anne kucağı gibi bir şey canlandı şu anda aklımda... Çünkü beni biraz da o şey içinden çıkaran o; böyle kabuğun içinde tutma şeyi aslında beni oradan itiyor.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

“Bana verilen hakların korunduğu kısıtlanmadığı, bireyselliğimi yaşayabildiğim ama koruyucu bir yapı içinde olmak isterdim. Kendimi ifade edebildiğim bir alanda bir şeyler paylaşmaktan keyif alırım. Sonuçta ben şehir ortamında büyüdüm. Köy ortamını tabi ki de merak ediyorum. Hatta hayvanlara yaklaşamamamız, hayvanlardan korkmamızın sebebinin de bu olduğunu düşünüyorum. Hiç hayvanlara yaklaşamayız, hayvanlardan korkarız. Ben 22 yaşındayım zor zor kediye dokunuyorum, işte köpeğe çok zor dokunuyorum. Çünkü neden köpek haram. Yani böyle bir şey olabilir mi mesela şafi mezhebinde köpek haram. Köpeğe dokundurmuyorlar. Ben köpeğe dokunuyordum küçükken ben kırmızı topraklar yıkaniyordum babaannem tarafından. Hem onlardan öğrendiğim kötü anlatılar hem kötü hareketlerden dolayı işte “Kızın bisiklet süremezsın”, işte “Kızın şöyle yapamazsın” falan gibi bağnaz hareketleri yüzünden ait hissetmiyorum. Şu an bile çok sinirleniyorum anlatırken ama duygusal bağlarımızın gelişmiş olmasını çok isterdim ama şu an öyle bir durum yok.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

Bu noktada söylemlere göre, aile kökenleri (memleketi) ile mekansal bağı kopan bireyler hissetmedikleri aidiyetin hayatlarındaki potansiyel boşluğu yine memleketle ilişkili *güvende hissettiren, anne kucağı gibi* bir yapı ile doldurmak istemektedirler denilebilir. Ancak bu yapı, *koruduğu ve güvende hissettirdiği* kadar katılımcıların *bireyselliğini yaşayabilecekleri, kısıtlamayacak ve özgürlüğe müdahale etmeyecek* bir yapı da olmalıdır. Bu noktadan hareketle katılımcıların bu arzusu aidiyet ihtiyaçlarının da önemli bir göstergesidir denilebilir. Nitekim, kendimizi gösterip, özel olduğumuzu açıklama konusundaki kararlılığımız gittikçe artıyor. Hayatımızın antik çağ geleneğiyle sınıflandırılmasını kabul etmiyoruz. Ama dikkati kendi üzerimize ne kadar çekersek, kendimizi o kadar yalnız hissediyoruz. Tek başımıza yaptıklarımıza bir anlam bulma ve kim olduğumuzla ilgili tatmin olma konusunda daha kabiliyetsiziz. Böylece geleneksel yapılarla flört etme arzusuna yöneliyoruz. Bireyler hem geleneğin konforunu hem de yeni hikayelerinde bu geleneği tanımlama özgürlüğüne sahip olmayı istiyorlar. Diğer bir deyişle; taahhütsüz, şart koşmayan bir yapı içinde “ben özelim” diyebilecekleri yanlarını yaşamak için bir alan olmasını arzu ediyorlar (Niedzwiecki, 2020: 90).

Özetlemek gerekirse, mekana bağlılık, mekan aidiyetinin bir parçası olarak kabul edilir. Ancak mekana dair kimlik, mekan bağlılığından daha fazlasıdır. Yani mekana dair kimlik tanımlamaları çevreye ilişkin anılardan, düşüncelerden, değerlerden bir diğer deyişle çevreye ilişkin algı ve kavramlardan oluşur (Hauge, 2007: 46). Bu anlamda kimlik mekan aidiyetinin en önemli parçasıdır. Mekan, insanın kendisini ifade ettiği, kimliğini ortaya koyduğu bir alandır. Bir toplumsal aktör olarak insan mekanda kimliğini sahnelemektedir. Bir mekan üzerinden kimliğini tanımlayan kişi bulunduğu zeminin dünya görüşünü kabul etmektedir ve mekanla kurulan aidiyet neticesinde kimlik şekillenmektedir (Ayhan, 2022: 69, 70).

Modern öncesi dönemde aile, doğum yeri vb. daha sistemli ve kalıcı yapılarla ilişkilendirilen kimlik, modern dönemde akışkanlıkla uyumlu “çok sesli”, “parçalı” ve “melez” bir yapıya kavuşmuştur. Bu eksende kimliğin bağlama dayalı doğası dinamik, açık uçlu ve tamamlanmamış bir görünüme kavuşmuştur (Gabriel, 2004: 110 akt., Easthope, 2009: 67). Tamamlanması da zaten mümkün değildir. Günümüz akışkan dünyasındaki en büyük tereddüt, seçtikleri kimliği nasıl edindikleri ve bu kimlikleri çevrelerindeki insanlara nasıl kabul ettirecekleri değil, hangi kimliği seçecekleri ve seçtikleri kimliğin piyasadaki çekilmesi

ya da ayartıcı gücünü kaybetmesi halinde başka bir seçim yapabilmeleri için gerekli olan dikkat ve uyanıklığı nasıl sağlayacaklarıdır. Bir diğer tedirginlik sağlam bir toplumsal sınıf ya da kategori içinde nasıl bir yer bulunacağı ya da bulunması halinde bu yerin nasıl korunacağı değildir; kişiyi endişelendiren, zorlukla oluşturulan çerçevenin bir anda parçalanacağından ya da eriyeceğinden duyulan kuşkudur (Bauman, 2005: 182). Bütün referans noktalarının kırılmalı ve geleceğe ilişkin sürekli belirsizlik insanları etkiler ve böyle bir ortamda kişinin tek dayanak noktası kendisidir. Bu nedenle de tüm yatırımı kendisine yapmalı ve bunu yaparken de özgür olmalıdır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular çerçevesinde bireyler sosyal ve duygusal her türlü bağılıktan bilinçli olarak kaçınmaktadır. Aidiyetin saf içeriğinin bireyin zihinsel haritasında bir karşılığı yoktur. Bu noktada insan ve mekan bağ kurulan kalıcı duraklar değil, keşfetmek için arzu duyulan, bireyin sosyal boyutunun gelişmesine ve zenginleşmesine katkı sağlayan ve geçici olması gereken unsurlardır. Çünkü aidiyet bireyi kısıtlayan bu bakımdan özgürlüğü önünde engel oluşturan sınırlı bir çerçevedir. Katılımcıların mekan ve insanla kurdukları bağın iç içe geçmesi uyum baskısını artırır. Bu nedenle aidiyetin katılımcılardaki tezahürü; psikolojik olarak zarar veren, üzüntü yaratan ve güçsüz hissettiren bir mecburiyettir. Aidiyet hissetmemek ya da aidiyet ile mesafelenmek palyatif bir rahatlık alanıdır. Feragat edebilirlikle atomize olmuş her bağ kendiliğe olanak tanır.

Yine de aidiyetin bireye güvende ve huzurlu hissettirecek yönüne ihtiyaç da duyulmaktadır. Çünkü aidiyetle örülen ilişkiler yakınlık ve dayanıklılığa muktedirdir. Böylece muğlaklık ve belirsizlik de yerini kesinliğe bırakır ve bireyin yalnızlığına eşlik eder. Bu nedenle katılımcılar güvende hissedebilecekleri bir grup içinde yer alma arzusu hissetmektedirler. Ancak bir şartları vardır; kendiliklerini/bireyselliklerini koruyabilecek bir yapı içinde aidiyeti deneyimlemek.

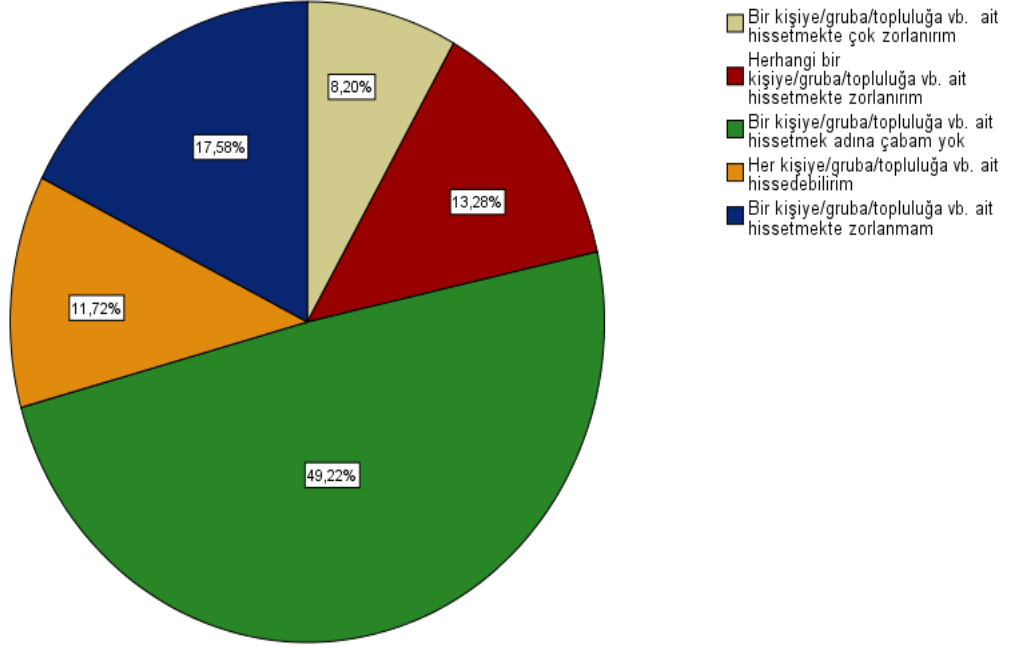
3.3.3. Göreceli Aidiyet Yaklaşımları: Her Yerlilik ve Hiçbir Yerlilik

Kentin kültürel sorunları genellikle kentin kişilikten yoksunluğu, yabancılaşmışlığı, soğukluğu olarak düşünülür. Bu suçlamalarda, ilk anda anlaşılandan daha öte bir şeyler vardır. Kişisellikten yoksunluk, soğukluk ve boşluk. Bu sözcükler görmeye yönelik belli bir ilgiyi ifade eder; dış boşluğun algılanması içe dönmenin değerini artırır. Ama bu durum izini belirli bir görsel yadsıma şeklinde; günlük yaşamdaki duygusal yadsımanın normal sayılması

şeklinde bırakmıştır. Hiçbir şey, asıl dikkate alınması gereken iç mücadele kadar önemli değildir. Bundan dolayı da dışarıdaki hiçbir şeyin "gerçekte" bir önemi yoktur; dışarıyı sırf araçsal, manevra kabilinden ilişkilerle idare edilebilir (Sennett, 1999: 64). Bu kabiliyet doğrultusunda kurulan her ilişki, girilen her etkileşim anlamlı bağlardan da uzaktır. Bu noktadan hareketle aslında aidiyet öznel bir duygu olarak ortaya çıksa da dinamik bir toplumsal ortam içerisinde var olur. Aidiyet, bireyin karakteri, deneyimleri, kültürü, kimliği ve algılarıyla dinamik olarak etkileşime giren, sosyal çevreyi içeren insanlar, nesneler ve deneyimler tarafından kolaylaştırılır ya da engellenir. Sosyal olarak insanların önemli bir kısmı sosyal izolasyon, yalnızlık ve başkalarıyla bağlantı eksiliği yaşamakta ve önemine rağmen aidiyet duygusu hissetmekte zorlanmaktadır (Allen vd., 2021: 88). Diğer yandan toplumsal gruplar arasındaki sınırı geçmeye uğraşan bireyler, yalnızca girmeye çalıştıkları grup değil ayrıldıkları grup söz konusu olduğunda da aidiyet konusunda mütereddittirler. Zorluğun kaynağını bazen birden fazla gruba aidiyet değil, aidiyetin belirsizliği oluşturur (Bauman, 2003: 156).

Bu noktada araştırma kapsamında katılımcıların kendinden daha büyük bir grupla ilişkilene durumuna nasıl yaklaştıklarını anlamak önemli görülmüştür. Çünkü her şeyin hızla değiştiği çağımızda aidiyet de sadece ait hissetmek ve hissetmemek arasında iki keskin uçta yer almamaktadır.

Grafik 3.39. Bireyin Herhangi Bir Kişiyi/Gruba/Topluluğa Ait Hissetme Noktasındaki Düşünceleri

Bu yönde katılımcılara “*Herhangi bir kişiyi/gruba/topluluğa vb. aidiyet hissetme noktasındaki düşüncelerinizi en iyi hangisi ifade eder?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %8,2’si “Ait hissetmekte çok zorlandığımı”, %13,3’ü “Ait hissetmekte zorlandığımı”, %49,2’si “Ait hissetmek adına çabası olmadığını”, %11,7’si “Her kişiyi/gruba/topluluğa ait hissedebileceğini”, %17,6’sı “Bir kişiyi/gruba/topluluğa ait hissetmekte zorlanmadığımı” belirtmiştir (Grafik -3.39.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğu ait hissetmek adına çabası olmadığını ifade etmişlerdir. Bu noktada aidiyetin bağlayıcı bir duygu olarak görülmesinin etkili olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla aidiyet katılımcıların hayatında anlamlı bir karşılığı olan ve canlı tutmak istedikleri bir duygu da değildir denilebilir. Diğer yandan kuvvetli bağlılıkları olan bir diğer deyişle ait hisseden kişilerin de bu yönde bir çabasının olmayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Nicel veriler kapsamında katılımcıların %29,3’ü her kişiyi/gruba/topluluğa ait hissedebileceğini ya da ait hissetmekte zorlanmayacağını ifade etmiştir. Araştırma kapsamında “her yerli” olma durumunu vurgulayabilmek adına dikkat çeken bir oran olarak ifade edebileceğimiz bu durum nitel veriler bağlamında gerçekleştirilen görüşmelerle de desteklenmektedir.

“Ben her yere uyum sağlayabilirim. Önemli olan bence insanın kafasında her yeri benimsemesi. Örneğin işte Türkiye mi? İşte İzmir’i de benim işte Urfa’sı da benim. Yani ben o her yere gittiğimde kültürler arasında çok farklılıklar var, o var, bu var, şu var ama hani sonuçta hepsi bir Türküm çatısı altında toplanıyor ya, o yüzden ben mesela nereye gitsem orada da kendimi... Bir alışma süreci olur ama bir saatten sonra kendimi oralı gibi hissedebilirim. Tam tersi yöne gidersem bile kendimi oralı gibi hissedebilirim. O yüzden ben her yerliyimdir. Yani aksi olsa sıkışmış da hissederim kendimi, bir bunalım, bir sıkışmışlık gibi.” (G.33, Siirt, 22, Kadın)

“Yani her şeye uyum sağlayabilirim. Bir yere gitmem gerekirse konforumu değiştiririm. Aitlik duygusu şu şekilde; her akşam nereye gidiyorsam, hangi eve geliyorsam oraya aitim. Yani o şekilde hissediyorum. Hani başka bir yerler geçiciymiş gibi geliyor bana. Atıyorum bir öğrencisin ve yurda gidiyorsun orası geçicidir, Eskişehir’e geri dönüyorsun, orası senin ait olduğun yer aslında. Hani aitlik duygusu bana göre evin neredeyse orada. İnsanlar için geri dönecek bir yerdir mesela ama benim için evim neredeyse orası. Eğer ki başka yere gidersem de bu beni kötü hissettirmez. Adaptasyon sorunu da yaşamam. Çünkü çok kolay bir şekilde oraya adapte olabiliyorum. Benimserim yani, gezerim, görürüm, insanlarla tanışırım, esnafla konuşurum. Hani o şeyi kaparım yani ben aslında her yerliyim. Ben kendimi bir fanusta gibi hissetmiyorum böyle. Her şeye uyum sağlayabilirim; insanlara, hayvanlara, eve. Her şeye... Bence bu çok güzel bir duygu özgür hissettiriyor. Aksi beni depresyonda hissettirirdi. Atıyorum bir yere aitim ve bir yere gitmem gerekiyor ve orada uzun süre kalacağım, adaptasyon sürecimi tamamlayamıyorum; bu beni çok olumsuz etkilerdi. Hani yaşadığım her günü kendime zehrederdim açıkçası. Hani burada nasıl yapacağım, nasıl alışacağım, geri dönmeliyim demek yerine ortamı sevmek daha mantıklı. Bir yere ait olmaktansa her yerli olmak daha güzel.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

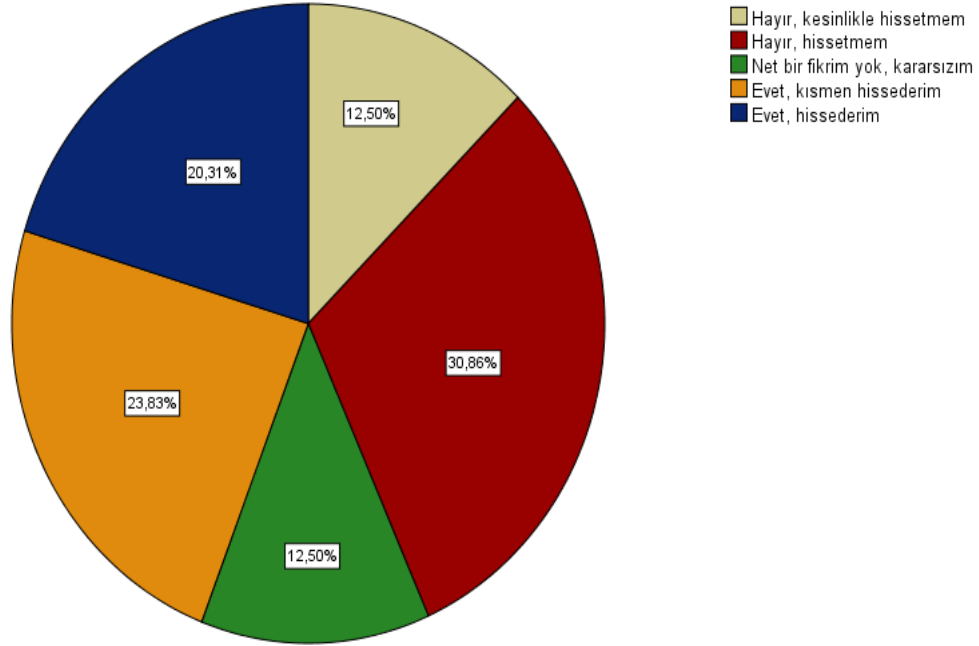
“Yok aslında olmadığını düşünüyorum mesela aksine aidiyetin insanı körelteceğini düşünüyorum. Farklı şeyler, farklı şehirlere gidip orada yaşamak, oradaki insanları tanımak bence insana daha fazla şeyler kazandırıyor. Bir yere, insanlara bağlı kalmamam bana kendimi özgür hissettiriyor. Bir şeylere bağlı kalmak insanı köreltir. Kendisi olamaz insan gibi geliyor bana. Bu yüzden ben her yere uyum sağlayabilirim mesela, uyum sağlamakta zorlanmam. Zorlansam mesela bu beni psikolojik de etkiler. Bir yere uyum sağlayamamam beni zorlardı mesela. O yüzden bunun zorluğunu çekmek yerine böyle kolayca alışabilmek beni daha mutlu ediyor.” (G.41, Amasya, 20, Kadın)

“Kesinlikle...Yok hayır; bir boşluk hissetmiyorum. Yani benim kendi genel hayat görüşüm gereği bir yere ait olmadan ziyade her yere uyum sağlama olarak bakıyorum. Bana çok ilkel geliyor bir yere bağlılık, ait olmak. Bu anlamda yani...Aksine aidiyetini en aza indirirse insan, daha uyumlu bir ortam oluşturur insan etrafında, daha az çatışmalı. O yüzden ilkel dedim.” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

Gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde katılımcılar için aidiyetin her yere uyum sağlayabilme becerisi olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Yani aslında aidiyet kuvvetli bağlılıklar olarak değil çoklu ancak kırılabilir yapıya sahip bağlılıklar olarak anlam kazanmaktadır. Her yerli olma katılımcılar için “özgür hissettiren”, uyumlu bir ortam oluşturmaya olanak sağlayan daha mutlu eden bir durumdur. Tek bir yer ile oluşturulan kuvvetli bağlar ilkel ve kişiye kendisini depresyonda hissettiren, psikolojik olarak etkileyen bir bunalım ve sıkışmışlık hali olarak ifade edilmektedir. Nerede bulunmak, yaşamak gerekiyorsa o yerli olabilmek, aile kökenlerinin uzandığı yer (memleket) ile kurulan bağın zayıflığını net bir şekilde göstermektedir. Daha doğrusu memleketin katılımcılar için özel bir anlamının olmadığını.

Bunun yanında yani memleketin ya da herhangi bir mekanın bir diğerinden ayırt edici farkının ya da daha özel bir anlamının olmaması gibi hiçbir anlamının da olmaması durumu göz önünde bulundurularak katılımcılara “*Kendinizi hiçbir yerli olarak görür ya da hissedermisiniz?*” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.40. Bireyin Kendisini Hiçbir Yerli Görme/Hissetme Durumu

Katılımcıların %12,5’i “Kesinlikle hiçbir yerli hissetmediğini”, %30,9’u “Hiçbir yerli hissetmediğini”, %12,5’i “Net bir fikri olmadığını, kararsız olduğunu”, %23,8’i “Kendisini kısmen hiçbir yerli hissettiğini” ve %20,3’ü “Hiçbir yerli hissettiğini” belirtmiştir (Grafik - 3.40.).

Bireyin mekan ile ilişkilmesi ve aidiyet duyması mekana verdiği değer ile doğru orantılıdır denilebilir. Bu noktada “kendisini hiçbir yerli hisseden” ve görece “kendisini kısmen hiçbir yerli” olarak belirten katılımcıların mekanın salt yapısal bir form olarak görüldüğünün de bir göstergesidir denilebilir. Ayrıca mekan bireyin toplumsal olana ilk temas ettiği alan olma niteliği ile bünyesinde insan etkileşimlerini de barındırır. Bu noktada “*Herhangi bir kişiye/gruba/topluluğa vb. aidiyet hissetme noktasındaki düşüncelerinizi en iyi hangisi ifade eder?*” sorusuna “ait hissetmekte zorlandığını” ifade eden toplamda %21,5 katılımcı ile, “ait hissetme noktasında zorlanmadığını” ifade eden %29,3 katılımcının mekan

kadar mekan ve insan ilişkileneşinin biricikliğine dair kısıtlı dağarcığının göstergesidir denilebilir. Bu durum nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerle desteklenmektedir.

“Kendimi Urfalı olarak hissediyor muyum? Hayır hissetmiyorum. Yani hani zaten çok nadir, bundan 5-6 sene önce falan gittik, küçüktüm. Adapte olabilir misin, uyum sağlayabilir misin deseniz de hayır uyum sağlayamıyorum. Hani bakış açılarımız çok farklı, hani yaşantılarımız çok farklı ama ondan da ziyade bana yani ben tanıştığım hiç kimseyle bu yakın arkadaşlarım da dahil, ilk gördüğüm insana da nerelisin diye sormak benim aklıma hiçbir zaman gelmiyor. Bana gereksiz de geliyor. Gerçekten aklıma gelmiyor yani insanları nereli olduklarına göre biçimlendirmiyorum, ilgilenmiyorum. Yani ben burcunu bile sorarım, merak ederim ama memleketini sormam. Benim için bir etken değil ama böyle insanlar var yani. Hani sorarsınız şuralıyım, buralıyım der hani bununla çok ön plana çıkan, bir gurur meselesi haline getiren insanlar var. Bu bana çeteleşme gibi geliyor, çok saçma geliyor. O yüzden ait hissetmiyorum. Kendini buraya ait hissediyor musun dersiniz de buraya da ait hissetmiyorum. Aslında kendimi koyduğum bir yer yok.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

“Şimdi bizim evimizde bir Doğu kültürü var bide Anadolu kültürü var ama biz bunu ikisini de yaşamıyoruz evde. Ne Doğu kültürü baskın ne Anadolu kültürü baskın. Annemle babam da bizi çok rahat bırakır. Aslında kendileri de çok dolu dolu yaşamıyorlar böyle. Belki de ben bu yüzden hissedemiyorum tam olarak ama erkek kardeşim için bunun cevabı bellidir. Gayet de mutlu Ağrılıyım der, kız kardeşim de hiç Ağrı’yı söylemez, Nevşehirliyim der ama benim için böyle bir durum söz konusu değil. Şu anda hiçbir yerliyim. Maalesef ki öyleyim.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

“Herhangi bir bağım yok. Yani bağım yok derken akrabalarım orada gider görürüm bazen, ziyaret ederim ama içsel olarak bir hissiyatım yok. Şöyle ifade etsem daha iyi; Türkiye’yi il il ayırmadığımızı düşünün, bir bütün gibi kafamda. Lokasyon olarak oraya gidiyorum sadece. O yüzden gittiğim, kaldığım ya da yaşadığım yerin bir diğerinden çok da farkı yok benim için. Sadece o an koşullar gereği ne bileyim okul mesela, yarın iş olur gibi, nerede olmam gerekiyorsa bulunuyorum.” (G.30, Trabzon, 21, Erkek)

Gerçekleştirilen görüşmeler noktasında katılımcılar açısından memleket ve diğer yerler yok yer konumundadır. “Yok-yer” algısı katılımcılar tarafından *gittiğim, kaldığım ya da yaşadığım yerin bir diğerinden çok da farkı yok benim için, kendini buraya ait hissediyor musun dersiniz de buraya da ait hissetmiyorum... aslında kendimi koyduğum bir yer yok ve şu anda hiçbir yerliyim* cümleleri ile ifade edilmiştir. Memlekete dair merak duygusunun ve memleketin özel bir anlamının olmadığı ironik bir ifade ile karşılık bulmuştur: *Yani ben burcunu bile sorarım, merak ederim ama memleketini sormam*. Ayrıca memlekete yönelik kuvvetli duygular ve ilişkileneşme *saçmalık* ve *çeteleşme* olarak tanımlanmaktadır.

Bu anlamda görüşmeler bağlamında mekan üzerinden kimlik tanımlama sınırlarının gelenekselin ve yerelin ötesine geçtiği ifade edilebilir. Yaşanmışlıklar çoğunlukla yerel olsa da ilişkileneşmeler evrenseldir. Bu evrensellik her mekanı kapsar ve hiçbir mekanı kapsamaz.

“Hiçbir yerliyim ya da dünyalıyım diyebilirim öyle çok mekanla duygusal bağ kurmam, oraya kendimi ait hissetmem genelde. Yani sanırım...dünya... doğduğumuzda da dünyaya gelmek diyoruz ya hani o yüzden dünyayı keşfetme isteğim olduğu için çakılıp kalmak değil de yaşayabildiğim kadar

deneyim yaşamak istiyorum. O yüzden yani bir yere ait hissetmek beni o istekten uzaklaştıracağı için öyle bir kabuk çizmek istemiyorum kendime. Aidiyet kısıtlayıcı bir şey bence.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

"Ben aslında İstanbul'da yaşadığım için İstanbulluyum demek istiyorum ama herkesin kafasında bir mantık var. İstanbulluyum dediğimde "aa öyle olmaz baban nereli" ama ben öyle söylemek istemiyorum belki de yani. O yüzden mecburen insanlar bana bir daha bir daha soru sormasın, bu muhabbet bir an önce kapansın diye Urfalıyım diyorum. Urfa'ya dair nerdeyse hiçbir şey bilmiyorum. Yaşamamışım, gitmemişim doğru düzgün. Oraya dair hiçbir bağlantı hissetmiyorum. İstanbulluyum dediğimde buraya dair bir şeyler biliyorum. Aslında mesela Ankara'ya gitsem orada İstanbulluyum da demem. Aslında özetle bir şey demek istemiyorum bu konuda. Şu an İstanbul'da yaşıyorum ve İstanbulluyum diyorum. Ama buraya ait hissetmiyorum. Ben dünyaya ait hissediyorum.” (G.1, Şanlıurfa, 20, Kadın)

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler bağlamında katılımcıların aidiyete dair görüşleri dikkat çekicidir. Herhangi bir özel anlamıyla bireyin hayatında yer almayan mekan ve mekana dair ilişkiler, *hem/hep var hem/hiç yok* aidiyetler arasında varlığını sürdürmektedir. Hissedilen *her yerli olma* durumunda mekan sıradanlaşmakta aidiyet ise çoklu bir görünüm kazanmaktadır. Hissedilen *hiçbir yerli olma* durumunda ise mekan önemsizleşmekte aidiyet ise ortadan kalkmaktadır. Yine de her koşulda mekan ve aidiyetin öneminden ve ağırlığından kaybettiğini ifade etmemiz mümkündür. Yani, geçici olarak *orada* bulunan kişi yersizliği yaşamaktadır. Yani mekanda geçicilik insan mekân etkileşimini dışlamaktadır. Hangi coğrafyada bulunmalarının bir anlamı olmaksızın mekân tüketim nesnesi bir meta haline gelmekte (Ayhan, 2022: 37) ve insan mekanda anonimleşmekte, mekân ise insanda hiçbir yer haline gelmektedir ya da mekân özel anlamını kaybedip genele indirgenerek insan her yerlileşmektedir. Bu durumu Bauman (2003: 126, 127) "yabancı olma" halinin, bu toplumun bütün üyeleri tarafından farklı düzeylerde yaşanması ve "yabancılaşma" evrensel insani ve varoluşsal bir durum haline gelmesi şeklinde özetler. Yani aslında herkesin yabancı olduğu bir yerde kimse yabancı değildir.

Genel olarak özetlenecek olursa, araştırma kapsamında aidiyet yoğun duygu ve bağlılıkları içerdiğinden bireyin kendisini inşa ederek kurduğu özel dünyaya ve özgürlüğe zarar veren katı, mecburi bir duygu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, aidiyet bilinçli olarak bireylerin yaşamından dışlanmakta ve daha çok özgürlüğün karşıt anlamı olarak konumlandırılmaktadır. Yani birey ne kadar özgür hissetmek isterse o denli bağlılıklarından sıyrılmak zorundadır. Bu noktada bir yere duyulan bağlılık ve aidiyet insan yaşamının ve varoluşun önemli bir parçası (Koller ve Farley, 2019: 492) olarak düşünüldüğünde bu durumun potansiyel bir aidiyet boşluğuna neden olması da muhtemeldir. Bu aidiyet boşluğunun bireyin hayatındaki reaksiyonu ise yalnızlıktır. Yalnızlığı karakterize eden sınırlar içinde bireyler yine de var olduğunu, kabul edildiğini ve anlaşıldığını hissetmek

istemektedirler. Kuvvetli ilişki ağları çerçevesinde aidiyet deneyimlenmek istense dahi bireyin tüm hayatına sirayet etmemeli, yaşanılan yerde kalmalı ve zihinde kalıcı bir yer işgal etmemelidir. Tam bu noktada aidiyet form değiştirmekte ve yapısı geçicilik ve esneklik üzerinden kurgulanmaktadır. Akışkanlıkla bağlantılı olarak hiçbir formun uzun süre varlığını koruyamadığı bir ortamda bireylerin aidiyet boşluğunu hissetmemeleri için aidiyeti deneyimleyecekleri kaynaklarını seçme kriterlerini en basit seviyeye indirgemiş olması gerekmektedir. Bu durum hem yaşamsal bir zorunluluk hem de en büyük amaçtır.

Memleket ile bağlarını koparmanın sonucu olarak deneyimlenen potansiyel bir aidiyet boşluğu var ise bu boşluk bireyselliğe zarar vermeyecek aidiyet deneyimleri ile doldurulmaya çalışılmalıdır. Dolayısıyla birey bu aidiyet deneyimlerinin kendisini ne kadar engellediği ve ne kadar özgür kıldığı arasında sürekli bir denge kurmak zorundadır ki zaten gerçek bireycilikte eylemler her zaman kısmi aklın kontrolüne tabidir (Hayek, 1958: 8). Bu noktada memleket veyahut herhangi bir mekan akışkan yaşamın akışkan insanları için üzerinde köklü bir yaşam inşa edecek ehemmiyete değildir. Hem mekan hem de mekana içkin ilişkiler bireyin yaşam süresinin bir bölümüne bir süre eşlik eden muğlak nişanelerdir. Aidiyet ise katı bir formda değil, bireye göre esneyebilen, birçok parçaya bölünebilen ve istenildiğinde silinebilen düşünsel yığınlardır. Netice olarak araştırma kapsamında yer alan bireyler için mekanların türdeş niteliği, kopuş anlarının kolaylığını da bünyesinde barındırır. Aidiyet en aza indirgenerek ya da genelleştirilerek mekan birey için biricikliğini kaybeder. Birbirine indirgenerek homojen hale getirilen mekan, yüceltilen bireyci değerler ve kişisel deneyimlerle tasnif edilir. Diğer bir deyişle mekan yalnızca bireyci değerlerin inşasını mümkün kılan ve kişisel deneyimlere olanak tanıyan konumsal bir zemindir. Bu noktadan hareketle de aidiyet kısıtlayıcı özelliği çerçevesinde ya tamamen uzak durulan ya da her yere uyum sağlama noktasında formu değişen bir olgu konumundadır denilebilir. Böylelikle ortaya çıkan bir aidiyetsizlik deneyiminden bahsedilebilir. Bauman'ın (2000: 109) ifadesiyle “hiçbir yere ait olmayanlardan daha dokunulmaz kim olabilirdi?”.

3.4. Bireysel Kimlik ve Mekan Temelinde Kimlik Tanımlamaları

Metropole özgü bireysellik tipinin psikolojik temeli, sinirsel uyarımlardaki yoğunlaşmadır ki bu da dış ve iç uyarıcıların hızlı ve kesintisiz değişiminin ürünüdür. İnsan, ayırtıran, farklılaştıran bir canlıdır. Zihni anlık bir izlenimle ondan önceki izlenim arasındaki farkla uyarılır. Kalıcı izlenimler, birbirinden çok ufak farklar gösteren izlenimler, düzenli ve alışıldık bir seyir izleyen, düzenli ve alışıldık karşıtlıklar sergileyen izlenimler; bütün bunlar, değişen imgelerin hızla toplaşmasına, tek bir bakışın kavrayışındaki keskin süreksizliğe ve akın akın gelen izlenimlerin beklenmedikliğine kıyasla, daha az bilinç tüketirler. Metropolün yarattığı psikolojik koşullardır bu ikinciler. Şehir, caddeden her geçişle, ekonomik, mesleki ve toplumsal hayatın tüm temposu ve çeşitliliğiyle, ruhsal hayatın duysal temelleri konusunda kasaba ve taşra hayatıyla kendisi arasında derin bir karşıtlık kurar. Metropol farklılıklara bağımlı bir mahluk olarak insanı taşra hayatının gerektirdiğinden daha çok bilinçliliğe mecbur eder. Taşrada hayatın ve duysal zihinsel imgelerin ritmi daha yavaş, daha alışılmış ve daha düzenli şekilde akar. Kasabalardaki duygulara ve duygusal ilişkilere dayalı ruhsal hayatın tersine, metropoldeki hayatın esasen düşünsel olduğunu görürüz (Simmel, 2009: 317, 318).

Mekan, hem fiziksel hem de toplumsal açıdan bir insan ürünüdür. Bu yüzden mekanlar insanların izlerini üzerlerinde taşırlar. Önce fiziksel olarak kurgulanan, imar edilen mekanlar, insanlar tarafından onlara yüklenen anlamlarla inşa edilirler. İlk olarak fiziksel ihtiyaçları karşılamak amacıyla başlayan mekan ve insan arasındaki bu ilişkide ilk etkileyen, inşa sürecine ilk tuğlayı koyan insan olmuştur. Daha sonra insan eliyle inşa edilen bu mekanlar kimi zaman eşit, kimi zaman egemen, kimi zaman da zayıf rollerle insan yaşamının vazgeçilmez parçaları olarak hem bireysel hem de toplumsal kimliklerin inşa sürecinde rol almaktadır. Mekan ve kimlik arasındaki karşılıklı ilişki sahiplenme, kendileme, aidiyet gibi duygularla görünür hale gelmekte bu duygular yaşanan mekana kimlikten birtakım özellikler, anlamlar yüklemektedir (Güleç Solak, 2017: 35).

Kimlikler anlatılardır, insanların kendilerine ve başkalarına kim oldukları (ve kim olmadıkları) hakkında anlattıkları hikayelerdir. Bu hikayelerin hepsi belirli gruplara ve kolektivitelere ait olmakla ilgili değildir; örneğin bireysel nitelikler, beden imgeleri, mesleki özelemlerle ilgili olabilirler. Bununla birlikte, bu tür hikayeler bile, doğrudan veya dolaylı olarak, kişinin ve/veya başkalarının böyle bir gruplaşma veya topluluğa (etnik, ırksal, ulusal,

kültürel, dini) üye olmanın ne anlama geldiğine ilişkin algılarıyla ilgilidir. Kimlik anlatıları bireysel veya kolektif olabilir, ikincisi genellikle birincisi için bir kaynaktır. Nesilden nesile çoğaltılabilmelerine rağmen, bu çoğaltma her zaman seçici bir şekilde gerçekleştirilir. Kimlik anlatıları değişebilir, tartışmalı ve çoklu olabilir. Geçmişle, bir köken miti ile ilişki kurabilirler; şimdiki zamanı açıklamayı amaçlayabilirler (Yuval Davis, 2006: 202).

Kimlik, her zaman var olma ve olma, ait olma ve ait olma özleminin birleşik süreçleri aracılığıyla kendini üreten bir geçiş olarak inşa eder. Bu ikilik genellikle kimlik anlatılarına yansır. Aidiyet inşaları duygusal yatırımları ve bağlanma arzusunu yansıtırlar: "Bireyler ve gruplar, kimliği istikrarlı bir durum olarak varsaymak yerine özlemle beslenen bir süreç olan ait olmayı, olmayı istemeye yakalanırlar." Elbette tüm aidiyetler insanlar için aynı şekilde ve aynı ölçüde önemli değildir. Algılar gibi duygular da farklı zamanlarda ve durumlarda değişir (Yuval Davis, 2006: 202).

Aidiyete ilişkin bu değişimler, kimliğin önemli bir yönünü temsil eden, bireyler arası ilişkileri ve etkileşimi mümkün kılan mekana dair algıyı da değiştirmiştir. Bireylerin zihinlerindeki mekan inşasına ve algısına bağlı olarak bireylerin yaşadıkları yerlerle ilişkileri temelinde gündelik yaşamlarında yerlerin bir anlamının olup olmadığını, kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) bağları kopmuş ya da zayıflamış bireylerin kendileri için özdeşlik kurdukları mekan tercihlerini ve kendilerini mekan temelinde nasıl tanımladıklarını anlamının önemli olduğu düşünülmüştür. Mekana dair yaklaşımlar "Otobiyografik ve Simgesel Tanımlayıcı Mekan Aidiyeti", "Prestij Sembolü Olarak Mekan Tercihi", "Mekanlararası Akışkanlık: Yerleşiklikten Uzaklaşma", "Mekan Tercihinde Güvenlik ve Bireysellik" başlıkları altında nicel ve nitel araştırmalar kapsamında elde edilen veriler yoluyla anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır.

3.4.1. Otobiyografik ve Simgesel Tanımlayıcı Mekan Aidiyeti

Mekan, onu yönlendiren, konumlandırıran, çelişkili programlar veya anlaşmalı yakınlıkların çok değerli birliği içerisinde işleten manevraların sonucu olarak meydana gelmektedir. Bu görüşe göre mekan, yere istinaden, konuşulduğu andaki bir kelime gibidir, yani gerçekleşmenin muğlaklığında yakalandığı an, birçok geleneğe dayalı bir terime dönüşür, şimdiki zamana ait bir eylem gibi konumlandırılır ve birbiri ardına gelen bağlamlar sonucu yaşanan dönüşümlerle tadil edilir. Kısacası mekan pratik edilen bir yerdir. Dolayısıyla

şehir planları tarafından geometrik olarak tanımlanan sokak üzerinde yürüylenler tarafından mekana dönüştürölür (De Certeau, 1984: 117; akt. Hubbard ve Kitchin, 2021: 200, 201).

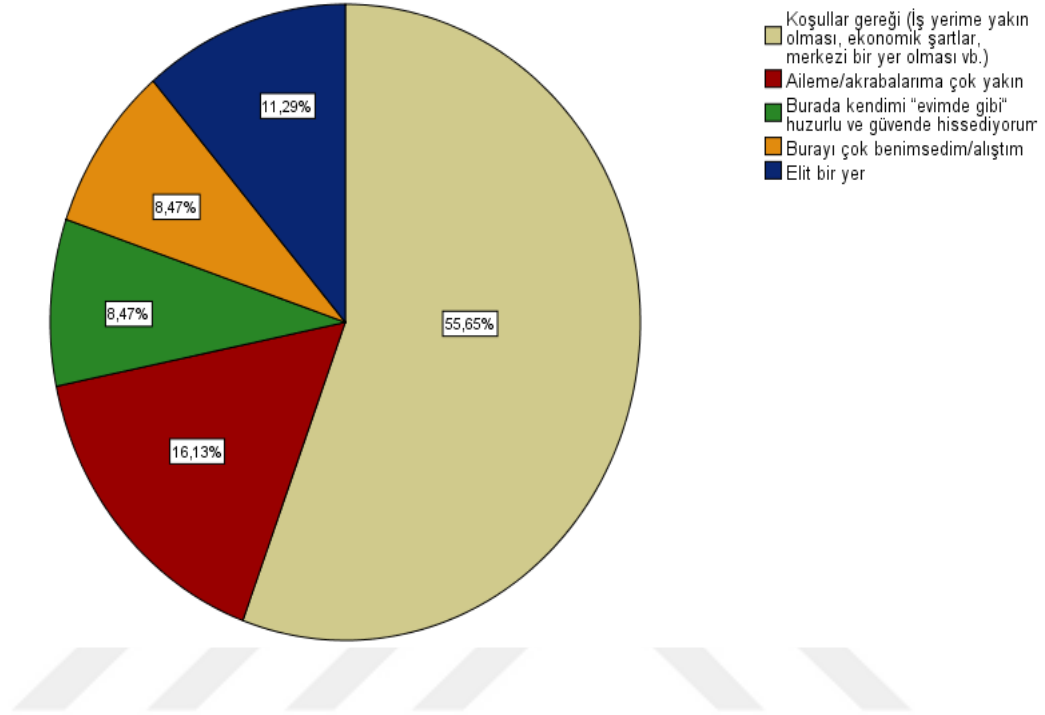
Bir yere ait olma duygusu, geçmişten gelen deneyimleri, şimdiki zamanın kavramlarını ve geleceğe yönelik beklentileri birleştiren zamansal bir süreç olarak konumlandırılabilir. Aynı zamanda mekanın tecrübe edilmesi ile de çoğu zaman maddileşmiş ve bedensel olarak ele alınmaktadır. Aidiyetin uzamsallığı bu nedenle zamansallık, maddesellik ve somutlaşma ile iç içedir (Lahdesmaki vd., 2016: 4-5). Bu yüzden ait olunan yer fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarımızın karşılandığı, kalıcılık niteliğine sahip hissettiğimiz değer merkezleridir (Vandemark, 2007: 242). Bu göre birey tarafından bir yere bağlanmak, ait olmak kişinin kendisini evinde hissedeceği bir yer bulması demektir (Antonsich, 2010: 646). İnsanlar içinde yaşadıkları mekanlar ile tıpkı diğer nesnelerle kurdukları tarzda bir ilişki kurmakta, onlara bağlanmakta ve kimliklerini onlarda oluşturmaktadır. Yaşam çevremiz, kimlik duygumuzun sürekliliği ve istikrarına katkıda bulunarak “benim” dediğimiz bir eşyalar bütünü ve bir yeri, kişiselleştirilmiş, kendilemiş, tanıdık kılınmış olmaları sebebiyle korumaya çalıştığımız eşyaları ve yerleri ifade eder. Yuva niteliği gösteren böyle bir mekanın varlığı kimliğin sürekliliğine etki eder (Göregenli, 2021: 183).

Bachelard (2017), doğulan evler gibi mekanların da sadece verili olmadığını, anı izleriyle dolu olduğunu ve onun salt bir fiziksel nesne olarak görölmemesi gerektiğini öne sürer. Mekan zorunlu olarak zamana nitelik katar. Bu nedenle “ev gibi” bir mekan özellikle anı oluşumunda önemli bir rol oynar. Ev, hayal kurmayı barındırır, içerisinde zamanın işlediği metaforik bir mekandır (Urry, 1999: 40). Bir yer, insanlar için, duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçler ile anlamlı hale gelir. İnsanların diğer bireyler ve topluluklar ile ilişkileri, anıları, yaşadıkları bir kimlik (yer kimliği) duygusu oluşturur. Belirli koşulların yarattığı kişisel deneyimler ve etkileşim ile “mekan” kimliğin bir yönünü temsil eder (Erfani, 2022: 454-455). Birey mekanı kendi imgesiyle algılamaktadır. Mekansal aidiyet kişiyi bir bütün olarak anlayabilmek için önemli bir referans alanıdır. Yani bireyin kim olduğu kadar bu kimliğin aidiyet adresleri de önem taşımaktadır (Ayhan, 2022: 63).

Bu noktada aile kökenlerinin uzandığı yer ile mekansal bağı kopan bireylerin “mekan temelinde nasıl bir kimlik benimsedikleri” araştırmanın temel sorunsallarından birini oluşturmuştur. Bu sorunsal araştırma kapsamında bireylerin ikamet edilen yere karar verme

süreçlerinde önemli gördükleri faktör ve mekana yükledikleri özel bir anlamın varlığı ya da yokluğu çerçevelerinden anlaşılmalı çalışılmıştır.

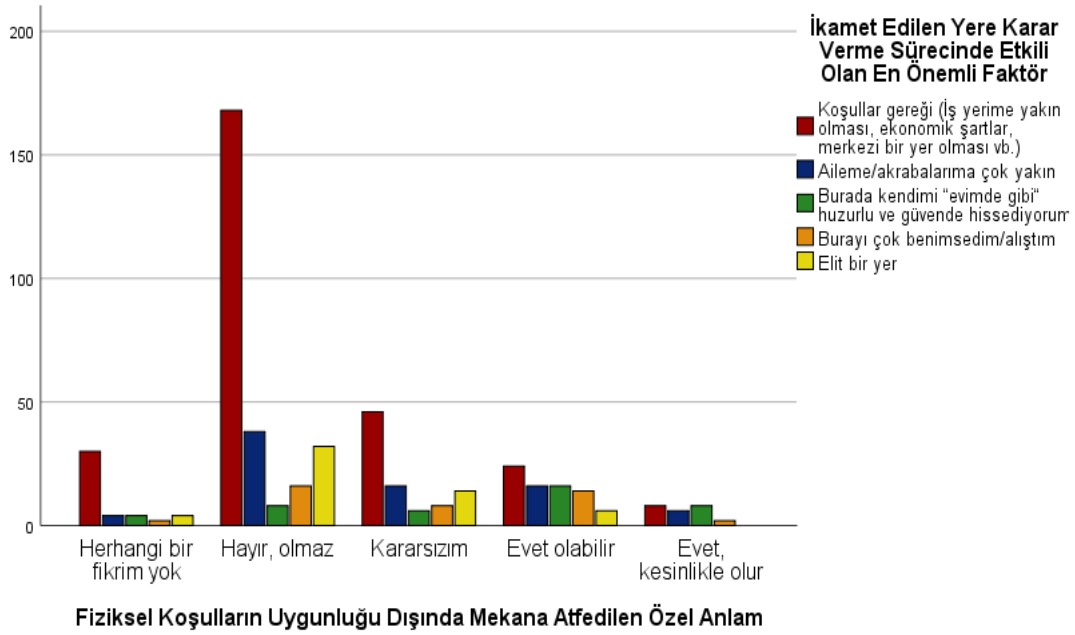
Grafik 3.41. İkamet Edilen Yere Karar Verme Sürecinde Etkili Olan En Önemli Faktör

Araştırma kapsamında katılımcılara “*Şu anda ikamet ettiğiniz konutu/bölgeyi/semti tercih etmenizdeki etkili olan en önemli faktör nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %55,7’si “Koşullar gereği (iş yerime yakın olması, ekonomik şartlar, merkezi bir yer olması vb.)”, %16,1’i “Aileme/akrabalarım çok yakın”, %8,5’i “Burada kendimi “evimde gibi” huzurlu ve güvende hissediyorum”, %8,5’i “Burayı çok benimsedim/alıştım” ve %11,3’ü “Elit bir yer” yanıtını vermiştir (Grafik -3.41.).

Nicel araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların çoğunluğunun mekan tercihlerini iş yerine yakınlık, ekonomik şartlar, yerin merkezi bir konumu olması vb. durumlar etkilemektedir. Bu durum katılımcılar için mekanın önemsizliğinin bir göstergesi konumundadır denilebilir. Ancak İstanbul’da ulaşım ve konut kiralari en önemli sorunlardan bazılarıdır denilebilir. Bu nedenle bireylerin kendileri açısından ikamet edilen yerin “özel” bir anlamı olsa dahi fiziksel ve ekonomik koşullar nedeniyle en uygun yeri tercih etme ihtimalleri göz önünde bulundurularak, mekanın birey için özel bir anlamının olup olmadığının sorgulanması önemli görülmüştür.

Grafik 3.42. İkamet Edilen Yere Karar Verme Sürecinde Etkili Olan En Önemli Faktör x Fiziksel Koşulların Uygunluğu Dışında Mekana Atfedilen Özel Anlam

Bu çerçevede araştırma kapsamında katılımcılara “*Şu anda ikamet ettiğiniz konutu/bölgeyi/semti tercih etmenizdeki etkili olan en önemli faktör nedir?*” sorusu ile “*Yaşadığınız ilin/semtin/mahallenin fiziksel şartlarının (iş yerine yakınlığı, kirası, merkezi konumu vb.) uygun olması dışında sizin için daha özel bir anlamı olur mu?*” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Nicel veriler kapsamında katılımcılar çoğunlukla yaşadığı ilin/semtin/mahallenin fiziksel şartlarının uygunluğu dışında kendisi için özel bir anlamının olmadığını belirtmiştir. Diğer yandan ikamet edilen yere karar verme sürecinde etkili olan en önemli faktörü “Burada kendimi ‘evimde gibi’ huzurlu ve güvende hissediyorum” ve “Burayı çok benimsedim/alıştım” olarak ifade eden katılımcıların toplamda %91,1’i mekanın fiziksel şartları dışında daha özel bir anlamının olup olmaması durumuna “Herhangi bir fikri olmadığını”, “Özel bir anlamının olmadığını” ya da “Kararsız” olduğunu belirtmiştir (Grafik -3.42.). Bu noktada katılımcılar mekan tercihlerini benimseme, huzurlu ve güvende hissetme duyguları ile yapmış olsalar dahi, mekanın özel bir anlamının olmadığına dair yanıtlar vermişlerdir. Bu durumu katılımcıların çoğunluğunun mekan ile anlamlı bir bağ kurmadığının bir göstergesi olarak ifade etmek mümkündür.

Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler nicel araştırmada elde edilen verileri destekler niteliktedir. Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar mekan ile bir bağ kurmaktadır. Ancak bu bağ koparılamayacak ya da olanaklar çerçevesinde başka bir mekanda geliştirilemeyecek bağlar değildir.

“İstanbul’u seviyorum aidiyetim var diyebilirim. Hani istediğim karakterde davranabiliyorum, kimse beni yargılamıyor, hani bir şekilde hesap vermek zorunda değilim; bir yerde ağılıyorsam da, bir yerde dans ediyorsam da, oturuyorsam da etrafta kimse çıkıp bana demiyor ki hani ayıp bu, bunu yapma işte insanlar ne der gibi bir şey olmadığı için kendimi kendim gibi hissettiğim için buraya bir aidiyet hissediyorum. Başka bir yerde böyle hissetsem başka bir yere de aidiyetim olabilirdi. İstediyim gibi davranabildiğim zaman aidiyet kurmakta zorlanmıyorum. Hani başka yerde olsam da aidiyet hissederim memleketimde olduğu gibi depresyona falan girmem.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“İnsanların kendini bir yerli olarak tanımlaması bence gerekli değil. Tabi bu insanın yapısı, kendi iç yapısı ile de alakalı. Kendini boşlukta hisseden ya da kendini bir yere ait olmak zorundaymış gibi hisseden biri kesinlikle biri bir memleket arayışına girecektir gibi geliyor bana aslında bana göre hiç de gerekli olan bir şey değil. İnsan küçük şeylere bağlamalı kendini; mesela ben İstanbul’da yaşıyorsam İzmir’e taşınmak istiyorsam bu ben istediğim içindir ve belki orada daha sosyal olacağım. Bu biraz şartlarla alakalı tabi kişiden kişiye değişir ama mesela beni İstanbul’a bağlayan şey olanaklarının çok olması. Yoksa mutlu muyum İstanbul’da yaşamaktan; hayır. Benim bağladığım şey tamamen imkanlarıyla alakalı, iş imkanları, sosyal imkanları gibi. Yoksa burada bağladığım başka bir anlam yok yani. Yarın da daha kötü gelebilir mesela bana. Bu saydığım şeyler çerçevesinde mutlu oluyorsunuz illaki bir bağlılık da getiriyor bu ama kırılmayacak bir şey değil bu.” (G.23, Tokat, 25, Erkek).

“Benim buraya gelmem zaten imkanları nedeniyle oldu. Yani sadece şu imkan var ya da sadece bu imkan var da değil; her türlü imkan bir arada. Bu yüzden insan kendini keşfedeceği, geliştireceği çok fazla imkanı bir arada bulabiliyor. Sınırsız imkan içinde neyi sevip sevmediğinizi karar veriyorsunuz ayrıca sevdiğiniz şeyi hep yapıp var olan yönünüzü besleyebiliyorsunuz; geliştirmiş oluyorsunuz yani. Sevmediğiniz şeyi de denemiş yani deneyip sizin için uygun olmadığına karar veriyorsunuz ve hiçbir şey olmazsa tecrübe sahibi olmuş oluyorsunuz.” (G.27, Konya, 21, Erkek)

“Beni besleyebilecek tüm şehirlerde yaşarım. Besleyebilecekten kastım kendimi geliştirmek, tek başıma bir şeyler yapabilmek. Burada sana ne hitap ediyorsa yapabilirsin. Olanaklar sınırlı değil. Kendimi de keşfedebiliyorum, geliştirebiliyorum. Böyle olunca ayrı seviyorum. Hani aidiyet mi bilemem ama bu olanaklar başka yerlerde olsun orada da yaşarım ve severim.” (G.29, Erzincan, 22, Kadın)

Görüşmeler kapsamında katılımcılar kendilerini besleyebilecekleri, olanakların çok olduğu, her türlü imkanın bir arada olduğu, ayıplanmadığı ve istediği karakterde davranıp yargılanmadığı yerlerde kendilerini iyi hissetmekte ya da bir bağ geliştirebilmektedirler denilebilir. Ayrıca ayıplanmadığı ve istediği karakterde davranıp yargılanmadığı yerler vurgusunun kolektif bir değerden uzaklaşma olduğunu ya da daha doğrusu rahatsız olunduğunun da bir göstergesi olduğu söylenebilir. Görüşmelerden hareketle katılımcıların mekanda bireyselliklerini ve sürekli değiştirmek veya yenilemek zorunda oldukları kimliklerini besleyebilecek unsurlar aradıkları ve bu olanakları sunan mekanlarla ilişkilenebildiklerini söylemek mümkündür. Kimlik anlam temelli bir kavramdır ve insanlar

hayatlarının farklı yönleri ile ilişkili birden fazla kimliğe sahiptir. Bu kimlikler önemlerine ve dikkat çekiciliklerine göre hiyerarşik olarak düzenlenir. Bu çerçevede kendimizi tanımlamamız açısından, sembolik anlamlarla donattığımız bazı yerler bizim için hayati hale gelebilir. Birinin bir yere güçlü bir şekilde bağlı olduğunu bilmek, bu bağlanmanın doğası ve hangi davranışların ortaya çıkabileceği hakkında çok şey önerebilir (Stedman, 2002: 64-66). Norberg-Schulz ikamet etmenin her şeyden önce çevreyle özdeşleştirme gerektirdiğini vurgulamıştır. Ancak insanın evinde hissetmeden, mekanın bütünlüğüne hakim olmadan yani mekanın sadece tatmin edici genel bir karakter olarak deneyimlenmesi de mümkündür. Bu nedenle gerçek aidiyet her iki işlevin de var olmasını gerektirir. İlkel toplumlarda en küçük çevresel detayların bile bilindiğini ve anlamlı olduğunu görüyoruz. Ancak modern toplumda özdeşleşme neredeyse şansa bırakılmış, psikolojik anlamda gerçek ikametini yerini yabancılaşma almıştır (Norberg-Schulz, 1979: 20-21). Kent ya da metropol, temelde, simgecilik yoluyla ve içinde simgelerin karşılıklı olarak daha karmaşık toplum tabakalarını ima ettiği ve anlamların sürekli bir yenilik şeklinde kendisini gösterdiği bir süreçtir. Metropolün kültürel önemi, bireylerin kendi bireyselliklerini zenginleştirebilecekleri birçok yeni potansiyeli bir arada sunmasından gelir (Aytaç, 2017: 6).

Görüşmelerde dikkat çeken bir diğer nokta mekanın keşif ve kimliği iletmek için kullanılan bir araç konumuna indirgenmesi olmuştur. Bu durum görüşmelere yansıyan söylemlerde net bir şekilde görülmektedir:

"Şu hoşuma giderdi, bir mekanı... her zaman gittiğim bir yer olmasını isterim hani bir kafe. Her zaman gittiğim bir yer. Hani sen şunu de "onun mekanı ya tam" onu diyebileceğin bir yer olsun isterdim ama hani semt, şehir değil bir mekan, hoş...Hani ben neyi seviyorum manzarayı seviyorum, denizi seviyorum. Orası benimle anılsın isterdim yani." (G.10, Sivas, 30 Kadın)

"...yeni bir şeyler öğreneceğim, keşfedeceğim işte eğlenebileceğim yerler... Bu bir kafe olabilir bu mesela nerde ne yenir, şuranın bu şeyi güzelmış deriz öyle... Mesela tatil yerlerinin falan da öyle her yerin aktivitesi başka işte Fethiye'de paraşüt, Olympos biraz yalnızlık, huzur istersen gibi. Yani yeni şeyler keşfedebileceğim... Aslında kendimi de geliştirmiş bir yerde keşfetmiş de oluyorum böylelikle kendimi buluyormuşum gibi gelir bana." (G.17, Ankara, 28, Erkek)

"İnsan sessiz sakinliği normal hayatında arıyor bence mesela evde tek başınayken çok rahat hissediyorsun ama canın istediği zaman da bir faaliyet yapmak istiyorsun, bir dinamik istiyorsun ama onu diğer şehirlerde pek göremiyorsun ama İstanbul'da görebiliyorsun. Ha İstanbul'un sessiz sakin yerleri de oluyor. Onun için mesela belki de İstanbul'a kendimi ait hissedebiliyorum. İstanbul'un çünkü çok fazla alanı var; hareketli olduğu alanı da var, çok sessiz sakin olduğu alanı da var. Onun için İstanbul bana biraz daha hoş geliyor açıkçası. Nasıl hissediyorsam, moduma göre bana yer sağladığı için..." (G.24, Çorum, 21, Kadın)

"Öyle herkesin geldiği mekanlarda çok bulunmam ben. Yani herkesin gidebileceği standart, normal yerlere gitmem. Bir ortamda konuşulduğunda oralarda bulunduğumu ya da ne bileyim oralarda görülmek istemem. Sonuçta insanın giyim tarzı, kullandığı ürünler, markalar gibi gittiği

yaşadığı yerler de kişiyi yansıtır. Ayrıca oturduğunuz, muhabbet ettiğiniz, tanımasanız da sizi rahatsız edecek biri falan olmaz. Belli bir seviye olur.” (G.39, İzmir, 23, Erkek)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar için mekanı temsil eden öge kimlik unsuru ile ilişkilendirilmiştir. Yaşanılan yerlerin herhangi bir anlamı olmaksızın, geçici mekanlar yani *kafeler* katılımcılar için kendilerini ifade etmenin bir aracı konumundadır denilebilir. Mekan *giyim tarzı, kullanılan ürünler, markalar* gibi sınıfsal bir sembolik anlamı olan meta konumundadır. Mekan kişinin *nerede ne yenir, şuranın bu şeyi güzelmiş* denilen yerlerde *kendisini keşfedebileceği, moduna göre eşlik eden geçici bir bağlanma aracı, tüketim nesnesi* konumundadır denilebilir. Bu noktada kentlerdeki mekanlar, heterojenlik ve kozmopolitlik algılarını keskinleştirici mekansal iç düzenlemeleriyle mekana özgü sosyalliğin bireysel, uçucu, geçici ve devingen yanlarıyla bizi yüzleştiriyor. Bu mekanlarda oluşan sosyallikler geleneksel toplumun sıcak, içten, samimi, özverili, paylaşımcı ilişki ağlarına yakın durmuyor, modern yaşama sinmiş yalnızlık, maddilik, güvensizlik, iğretlik ve de geçicilik yüklü atmosferine fazlasıyla yatkınlık gösteriyorlar. Bu mekanlar, modern yaşamda yeterince kristalize olmuş yeni benlik ve kişilik unsurlarını mekanın geometrisi içerisinde daha bir atomize ediyor (Aytaç, 2017: 18). Yani kentlerdeki mekanlar kişiliğin ifade edilmesini, kişinin bir çevre içinde kendini ortaya koymasını içerir. Orada bulunan sosyal ilişki biçimlerine değer veren ve düzenli olarak katılanlara değerli ve benzersiz faydalar sağlar. Arkadaşlarla tanışmanın kesinliği, yapının gevşekliği ve eğlencenin sonsuz saltanatı, bunların hepsi bir araya gelerek başka yerde bulunması muhtemel olmayan deneyimlere zemin hazırlıyor. Böyle bir ortam içerisine katılımın faydaları bireyi hem memnun eder hem de ayakta tutar ve mekanın değeri çoğunlukla kişisel terimlerle ölçülür (Oldenburg, 1999: 41, 43). Yerler ve onlara eşlik eden anlamlar kimliğe etkide bulunur. İnsanlar benliğin niteliklerini başkalarına iletme için mekanı kullanır (Cuba ve Hummon, 1993: 112, 113).

İnsanlar ve mekan arasında kurulan etkileşimden doğan mekan aidiyeti bireylerin kimliklerini koruyabilecekleri ve geliştirebilecekleri alanlar olarak ifade edilebilir. Bu anlamda bireyler kendilerini nasıl tanımladıklarına bağlı olarak mekanı kullanırlar (Proshansky, Fabian ve Kaminoff, 1983 akt., Lee, 2011: 899). Mekana derin bir bağlılığı ifade edebileceğimiz mekana kök salma süreci, birey ile çevresel öğeler arası psiko-sosyal mesafeyi azaltmakta ve onları katılıma yöneltmektedir. Yine aynı şekilde mekana bağlanma ve kök salma, bu mekanın insan açısından çekiciliğinin bir işareti sayılabilir. Kentsel doyumu düşük birey veya gruplar açısından kent, engellendikleri, bağlanamadıkları, itici, kısıtlayıcı

mekanlardan oluşan bir nitelik göstermektedir. İtici, yasaklayıcı mekanlar, özellikle birey için, kişiselleştirilmesi, kendilenmesi ve içinde kimliğin ifade edilmesi zor olan mekanlardır (Göregenli, 2021: 187). Bu noktada mekan bireylerin özgürlüğüne olanak tanıdığı ve bireyselliklerini zenginleştirebildiği ölçüde anlamlı hale gelmektedir. Bireylerin kimliklerini değiştirip, yenileyebilecekleri unsurları bir arada buldukları mekanlar önemli hale gelmektedir. Ancak bu önem değişken nitelikte olup fırsatlar ve olanaklar çerçevesinde farklı mekanlara da aktarılabilir özelliktedir. Bu noktada kişiler için mekanın duygusal çerçevede özel bir anlamının olmadığını ifade etmemiz mümkündür. Diğer yandan kişinin kendisini başkalarına anlatmak için kullanılan pratik yollardan birinin mekan olduğunu söyleyebiliriz. Mekan bu anlamda karakteristik bir kartvizit, temsil ettiği ögeler çerçevesinde benliğin başat özelliklerinin toplam göstergesidir. Ancak kimliğin sürekli değişmeye ve yenilemeye açık bir olgu olduğunu göz önünde bulundurarak, mekanın bireyi temsil özelliğine sonsuza kadar bağlı kalınamayacağını da belirtmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

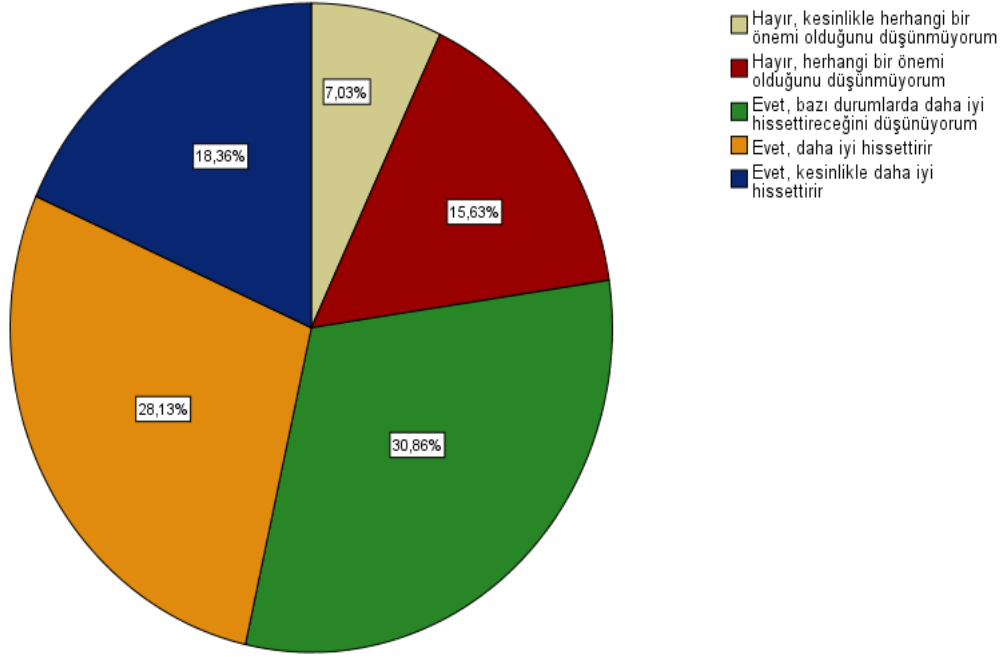
3.4.2. Prestij Sembolü Olarak Mekan Tercihi

Her toplumda yeme, içme, giyinme ve barınma gibi zorunlu biyolojik ihtiyaçların tatmin şeklinin, o toplumun tabii çevresinin imkanları, teknolojik ve ekonomik durumu ile birlikte, sosyal organizasyonun taşıdığı adetlere, geleneklere, kuruluşlara ve değerlere göre değiştiği bilinir. İstihlak normlarının, yani ev, giyim, gıda ve boş zaman geçirme faaliyetleri ve bunlarla ilgili olarak beliren değerlerin böyle toplumlar arası farklılaşmasından başka bir de toplum içerisindeki farklılaşması dikkati çeker. Herhangi bir toplumda her fert aynı şekilde istihlak etmez. İstihlakın bir toplumdaki nüfus farklılaşması, sosyal tabakalaşmaya ve diğer statü organizasyonlarına göre değişiklikler göstermesi bu konunun en belirli özelliklerinden biridir. Tabakalaşmış bir toplumun muhtelif tabakalarına mensup kimseler farklı evlerde otururlar. Başka başka giyim ve gıda maddeleri istihlak ederler ve boş vakitlerini değişik şekillerde kullanırlar. İstihlak sosyal cepheleri ile ele alındığında, bunun insanlar arasındaki münasebetleri düzenleme fonksiyonu, özellikle statü ve prestij endeksi oluşu göze çarpar (Kıray, 2006: 77).

Bilgin'e (2011: 209, 210) göre gösterişçi tüketimin, modern toplumlarda yaygınlaştığı ve sosyal statü ve prestij artırmayı, pekiştirmeyi ve kanıtlamayı amaçladığı konusunda genellikle birleşilmektedir. Bu noktada eşyanın denotatif anlamı eşyanın ne için yapıldığı ile ilgilidir; onun teknik özelliklerini içeren objektif ve yapısından önce belirlenmiş olan

anlamıdır. Oysa konotatif anlamı, bireyin geçmiş yaşantıları, sosyal statüsü ve bağlı olduğu grupların değerleri ile ilişkili bir çağrışım alanına tekabül eder. Bireyin psikolojik alanının duygusal öğelerinden beslenir. Bu noktada eşya gibi mekan da yani ikamet edilen yer de bireyler için bir prestij sembolü haline gelebilmektedir.

Grafik 3.43. Elit Bir Yerde Yaşamının Kişiyi Kendisini Nasıl Hissettirdiği...

Bu yönde, araştırma kapsamında katılımcılara “*Ev alacağınızda/kiralayacağınızda elit olarak bilinen bir semtten/mahalleden almak/kiralamak size kendinizi daha iyi hissettirir mi?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %7,3’ü “kesinlikle herhangi bir önemi olmadığını”, %15,6’sı “herhangi bir önemi olmadığını”, %30,7’si “bazı durumlarda daha iyi hissettireceğini”, %28,1’i “daha iyi hissettireceğini” ve %18,4’ü ise “kesinlikle daha iyi hissettireceğini” belirtmiştir. Nicel araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların büyük bir çoğunluğu “elit” olarak bilinen bir yerde yaşamının kendilerini daha iyi hissettireceğini belirtmişlerdir (Grafik -3.43.). Bu durumda katılımcılar sınıfsal konumlarını mekanı kullanarak sosyal çevresine iletmektedir. Diğer yandan bu noktadaki temel kaygının “sınıfsal konuma” bağlı imgenin iletilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu iletinin kaynağı kullanılan bir ürün de olabilir ikamet edilen yer de. Bu noktada mekan “değer imajı”nı temsil etmesinden ziyade prestiji sağlamaya hizmet eden bir meta

konumundadır denilebilir. Bu durum nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur.

"İşim nerdeyse orda yaşarım yani o benim için problem değil. Hani şehir şeyim yok ama kriterlerim var. Hani doğuya gitmem, Karadeniz'de yaşamam havası kasvetli. Mesela işimi de ona göre seçiyorum, kendi kriterlerime göre seçiyorum. Nezih bir yer olması gerekir yaşayacağım yerin. Onun haricinde bir şeyim yok." (G.10, Sivas, 30, Kadın)

"Çok önemli...Maalesef insanların ekonomik düzeyi bazı şeyleri çok belirliyor. O yüzden önem veririm. Herkesle tanışmıyorsunuz sonuçta kimseyi tanımasanız bile yine de temizlik, ses, gürültü hani kibarlık böyle şeyler etkili olabiliyor. Karşılaştığınız sorunların seviyesi, muhatap olduğunuz insanlar farklı oluyor. Nerede oturduğunuzu söylediğinizde birine size karşı bir çerçeve oluşur kafasında, sizin de oluşur. O yüzden oturduğu yer sosyoekonomik olarak temsil etmeli insanı diye düşünüyorum. Bu doğal olarak bana kendimi iyi hissettiriyor. Hani size Güngören'de oturuyorum diyen biriyle Nişantaşı'nda oturuyorum diyen biri aynı olabilir mi?" (G.20, İzmir, 37, Erkek)

"Kültürel... Kültürel gelişmişliği yani insan olarak kendini geliştirmiş insanların var olması...dolayısıyla seçeceğim şey bu olur. Beraber yaşayabileceğim, selamlaştığım, yüz yüze baktığım, esnafımın da komşularımın da kültürel olarak gelişmiş, kendini geliştirmiş insanlığa yaklaşmış kişiler olmasını isterim. Kültürel açıdan ve ekonomik açıdan yani belirli bir seviyede geliri olan, huzurlu insanların yaşadığı bir yerde çok daha güvende hissedirim. Bir insanın sana hem ekonomik hem kültürel açıdan ters bakmayacağını, saldırmayacağını, kötü şeyler düşünmeyeceğini öngörürsün. Yüzde ihtimalen de zaten daha yüksek olur." (G.21, Rize, 37, Kadın)

"Esenler de mi yaşamak isteriz Caddebostan'da mı? Tabi ki de Caddebostan'da. İnsanın hani kendini geliştirebileceği şeylere ulaşması için bu önemli hem de uygun imkan olanaklara hem kendini iyi hissettiği, anlamlı ve özel hissettiği yerde bulunmayı istemesi çok doğal. Sizin yaşadığınız yerde yaşadığınız insanlar, selamlaşacağınız insanlar, göreceğiniz köpek cinsi bile değişir yani. Çok etkili elit bir yerde yaşamazsınız." (G.23, Tokat, 25, Erkek).

"Semt olarak bakacak olursak semtler ekonomik olarak birbirinden ayrılıyor ama içinde yaşayan birey oradan kendisini nasıl çıkarıyor aslında. Yani dediğim gibi ben kendimi buraya da ait hissetmiyorum. Yani buranın mahalle kültürüne işte yaşlı teyzelerin konuşma tarzlarına bunlara da ait hissetmediğimi fark ediyorum. Yine aynı şekilde memleketimde de olduğu gibi oranın stiline de ait hissetmiyorum. Çünkü ağız kullanan bir yapıları var ve ben de onun aksine düzgün bir diksiyon ve karşımdakinin de böyle konuşmasını istiyorum. Hani çevremi de ona göre belirledim, kendi arkadaş çevremi de. Hani kendi arkadaş çevrem de böyleyken onların öyle olması beni gerçekten çok uzaklaştırıyor buradan. O yüzden elit bir yerde yaşamak bana kendimi daha rahat ve güvende hissettirirdi. Çünkü buranın insan profili çok farklı. Keza haberlere de çok çıkan bir semtte oturuyorum ve gerçekten gördüğüm zaman böyle kalıyorum yani. Hani yaşadığım yerin böyle bir yer olması beni üzüyor ve yaşanılan semte uygun olmamak da aslında dışarıdan insanların sana bakışını da değiştiriyor. Bunu çok hissediyorum. Dışarı çıktığımda insanların böyle bakışlarına maruz kalmak, hani onlara da çok şey yapmıyorum alışkın olmadıkları bir durum ama farklı bir semtte dışarı çıkmış olsam yadırganmayacak bir durumun kendi semtimde bu kadar büyütülmesi, arkamdan konuşulması... Elit yerlerin daha özgürlükçü bir ortam olduğunu düşünüyorum. Hani daha açık fikirli ortamlar olduğunu düşünüyorum." (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların mekan tercihinde sosyoekonomik düzey önemli görülmüştür. Katılımcılar için yaşanılan yer sosyoekonomik olarak *insanı* temsil eden, *elit* ve *nezih* bir yer olmalıdır. Çünkü elit yerler *güvende hissettiren*, *daha huzurlu*, *daha özgürlükçü* bir ortam sunan, kişiye kendisini daha iyi ve *özel hissettiren* yerler konumundadır. Sosyo-ekonomik durum beraberinde *kültürel gelişmişliği* getirmektedir. Yaşanılan yere göre bireylerin *selamlaştığı* insanlar, *karşılaşılan sorunların seviyesi* hatta *göreceği köpek cinsi*

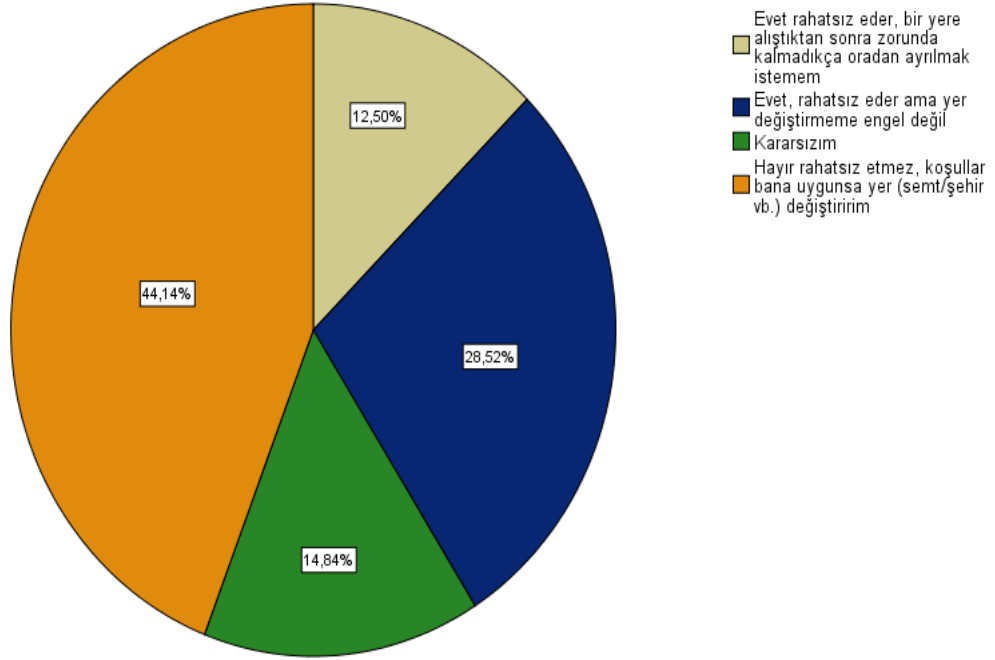
bile değişmektedir. Bu anlamda kimliğin önemli bir parçası olan mekanın anlamı katılımcılar için *değer yüklü duygusal bir inşadan uzak* görünmektedir denilebilir. Mekan, zaman ve madde nasıl fiziksel dünyanın esas niteliklerini betimleyip kuşatıyorsa, mekansallık, zamansallık ve toplumsal varlık da birlikte insan varoluşunun tüm yönlerini oluşturan soyut boyutlar olarak görülebilir. Daha doğrusu, bu soyut varoluşsal boyutların her biri deneyimsel gerçekliği şekillendirip aynı zamanda bu gerçeklik tarafından şekillendirilen toplumsal yapı olarak meydana gelir. Dolayısıyla insan varoluşunun mekansal düzeni, mekanın üretiminden, beşeri coğrafyaların hem dünyada olmayı ifade eden hem de dünyada oluşu biçimlendiren inşasından kaynaklanır (Soja, 2019: 39). Bir mekansal imge üç bileşene ayrılabilir: kimlik, yapı ve anlam. Analizler için bunları ayırarak özetlemek yararlı olacaktır, ancak gerçekte üçü bir arada bulunur. İşlenebilir bir imge öncelikle bir nesnenin tanımlanmasını, böylelikle diğer şeylerden ayırıştırılmasını ve bir varlık olarak kabul edilmesini gerektirir. Bu da kimliğini ortaya koyar. Başka bir şeyle eşdeğer olması anlamında değildir bu, tekliğini veya tekilliğini ifade eder. İkincisi, imge, nesnenin gözlemciyle ve diğer nesnelerle uzamsal veya dokusal ilişkisini de içermelidir. Son olarak da gözlemci için uygulama açısından ya da duygusal olarak bir anlam içermelidir. Anlam bir ilişkidir ancak uzamsal ve dokusal ilişkiden oldukça farklıdır (Lynch, 2010: 8-9). Bu noktada görüşmelerden hareketle katılımcıların mekan tercihleri bir sosyal uyum hedefinden değil, 'benim gibi birinin' yakınında yaşama endişesinden kaynaklanmaktadır.

3.4.3. Mekanlararası Akışkanlık: Yerleşiklikten Uzaklaşma

Fiziksel mekanların ve sosyal ilişkilerin yakınsaması üzerine inşa edilen mekansal kimliğin sonucu olarak, topluluktan dolayısıyla bulunulan mekandan ayrılma yaygın bir keder ve yası beraberinde getirir. Ancak yaşam, nispeten istikrarlı ve kapalı topluluklarda bile basitçe sürekli değildir, topluluklar değişir, sosyal kopukluklar kaçınılmazdır. Topluluk bağları çoğu zaman önemli olsa da yeni yaşam koşullarına ilerlemeyi engeller. Bu noktada bireylerin yaşadıkları yerlere geliştirdikleri derin bağlılıklar, güçlü mekansal aidiyetler işlevsiz hale gelebilir. Yeni statülere geçiş, daha geniş fırsatlar ve daha yeni yaşam koşulları daha zayıf bir yer bağlılığını ima eder (Fried, 2000: 193). Akışkan zamanda her bir an, denenmedikçe hiç bilinemeyecek keşfedilmeyi bekleyen fırsatlarla doludur. Bu fırsatlar bireylerin yalnız kendileri için arzuladıkları ve bu yüzden hayata geçirilen faaliyetlere dönüşür. Ne kadar denenirse denensin bu fırsatların sonu gelmeyeceğinden, keşfetme arzusu

hiç azalmaz (Bauman, 2023: 136). Bu keşfetme arzusu ile bireyler mekanda kalıcı olmak yerine mekanı deneyimlemek ve bir sonraki keşif için yola çıkma arzusunu hisseder. Dolayısıyla yerleşik bir yaşam yerine sürekli yolda olmak söz konusudur.

Grafik 3.44. Sıklıkla Yer Değiştirme

Bu noktadan hareketle araştırma kapsamında katılımcılara “*Fiziksel koşulların eğer daha uygun olması koşuluyla (taşınmanın yorucu bir süreç olduğunu da düşünmezsek) sık sık yer (semt/şehir vb.) değiştirmek sizi rahatsız eder mi?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %12,5’i “rahatsız edeceğini, bir yere alıştıktan sonra oradan ayrılmak istemeyeceğini”, %28,5’i “rahatsız edeceğini ancak yer değiştirmesine engel olmadığını”, %14,8’i “kararsız olduğunu”, %44,1’i ise “rahatsız etmeyeceğini, koşulların kendisine uygun olması haline semt/şehir vb. değiştirebileceğini” ifade etmiştir (Grafik -3.44.). Nicel veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğu için sıklıkla yer değiştirmek bir sorun olarak görülmemektedir. Ayrıca sıklıkla yer değiştirmek rahatsızlık verse de bu durumun yer değiştirmesine engel olmayacağını ifade eden katılımcı sayısı da fazladır. Bu noktadan hareketle birey ve mekan arasındaki bağın zayıfladığını ve yerleşikliğin yerini *hareket etme arzusuna* bıraktığını söylemek mümkündür. Sürekli hareket halinde olma, mekanı keşfetme arzusu nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de dikkat çekmiştir:

“Tamamen orada yaşayacağım hayatın şartlarına bağlı olarak...Aksine keşfetmek daha güzel olabilir bir noktada. Çünkü mesela tatil için gittiğimizde de bir hafta sonrasında “ya ben burayı ne kadar çok sevdim” diyebiliriz. O biraz orada yaşanan hayatın şartlarına, kalitesine göre değişebilir benim için. Yaşam kalitem iyi olarsa, fiziksel koşullarım da yer değiştirmem hiç sorun olmaz. Kolay adapte olurum.” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

“...kesin olarak burada kalacağım, hayatım boyunca buradayım diyemem. Başka bir yere gitme durumum olduğunda zorlanacağımı düşünüyorum. Çünkü benim için okula gitmek de farklı bir ortamdır, farklı bir mekan ve farklı insanların oluşturduğu bir yerd. Bugün başka bir şehre gidecek olsam aynı şey. Aynı adaptasyon sürecini gerçekleştireceğim. Mekan ya da il fark etmiyor. Benim görmediğim neler var diye merak uyandırır. Heyecan verebilir bana.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

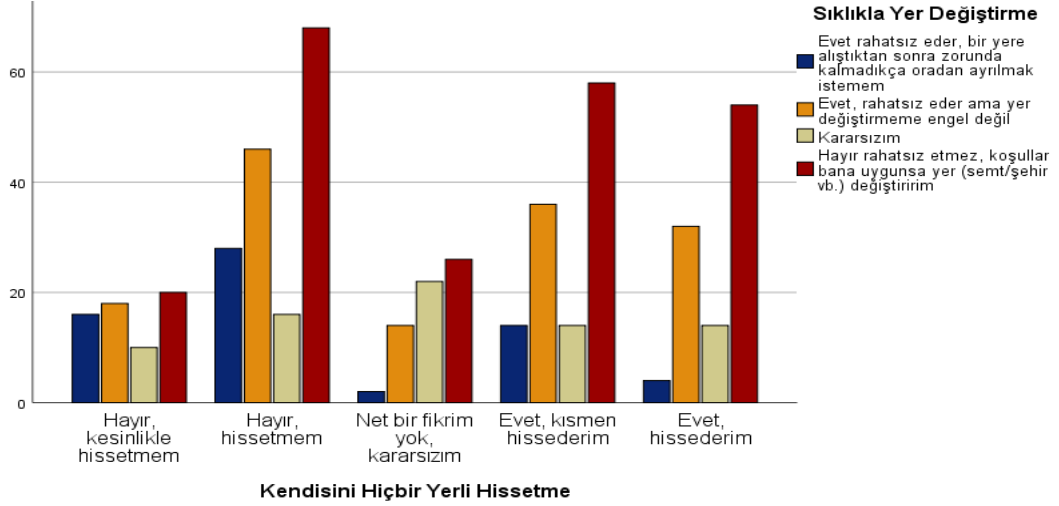
“Mesela ben şu an ömrümün sonuna kadar 5 sene orda, 5 sene orda, 4-5 sene orda yaşayabilirim yani. Bu sanki beni daha iyi hissettirir gibi. Biz çok küçükken bizim ailede çok fazla Çanakkale’ye taşınma muhabbetleri oluyordu evde. Hani kaç yaşındayım; ortaokula falan gidiyorum. 15-16’lı yaşlardayım hani daha küçük. Yani böyle çok fazla muhabbeti geçiyordu hatta bir ara kesin gidiyorduk babam kafaya koymuştu. Tabi sonra işlerini falan ayarlayamadığı için gidemedik ama ben o zaman çıldırıyordum. “Ya ben gidemem, burayı bırakamam, benim arkadaşlarım burada”. Arkadaşlarım dediğim, mahalle arkadaşlarım. “Kesinlikle gidemem, olmaz” falan filan ama şimdi deseler ki başka şehre taşınıyoruz; Okey!. Mesela bu sene KPSS düşünüyorum mesela Allah nasip ederse atanırsam İstanbul’a atanmak istemiyorum. İstemiyorum hani farklı bir şehir olsun istiyorum. Orada da 4-5 sene kalayım, artık zorunlu görevim neyse onu yaptıktan sonra orda da durmak istemiyorum, oradan da başka bir yere gitmek istiyorum. Bu değişikliği isterim, aynı yerde çok fazla kalmak istemiyorum. Çünkü bir yerde iyi gelmiyor. İyi gelmiyor yani istemiyorum. Ait hissetmiyorum, çok sorguluyorum. Artık böyle yeni yerler görmek, yeni yerler tanımak, yeni insanlar, yeni ortamlar görüp, orada da çok bağlı kalmadan yani devamlı bir seyahat halinde olmak benim hoşuma gider açıkçası. Onun tadına varınca mı böyle oluyor bilmiyorum ama öyle bir şey de olmadı ama şu an ruhumu daha özgür bırakmışım gibi geliyor bana.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

“Benim için hiç problem değil. İnsanlar genelde İstanbul’u çok seviyor. Çok yoğun, çok kalabalık ama ben İstanbul’suz yapamam diyorlar. Ben yapabilirim. Gayet de güzel yapabilirim. Her ilde yaşayabilirim, çok uzun olmadığı sürece... Böyle denizin olmadığı bir şehirde çok kalamam ama denizin olduğu şehirlerde yaşayabilirim. Yer değiştirmeyi seviyorum, istiyorum da hatta. Yeni kültürü de görmeyi isterim, yeni insanları tanımayı da isterim. Benim için keyif olur bu, zorluk olmaz. Ben sürekli yer değiştirmek taraftarıyım. Severim yeni insanları görmeyi, tanımayı. Yeniliğe açığım. Güzel bir vizyon katar bana öncelikle. Benim gibi yaşamayan insanları çok merak ediyorum.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların bir yerde çok uzun süre yaşamaya dair olumsuz bir tutum içinde oldukları söylenebilir. Katılımcılar için mekanlar arasında akış halinde olmak *görülme* yerleri *görme*, yeni insanlar *tanıma* ve *keşfetme* imkanı sağlamaktadır. Yaşanılan yerin özel bir anlamının olmaması yanında tek koşul çok uzun süre kalmamaktır: *Her ilde yaşanabilir, çok uzun olmadığı sürece. Devamlı bir seyahat halinde olmak* katılımcılar için *heyecan verici, keyifli, özgür* ve *daha iyi hissettiren* bir durumdur. Kuvvetli duyguların mekanda sabit olma isteğini artıracak göz önünde bulundurularak katılımcıların kuvvetli bir yer duygusuna sahip olmadığını söylemek mümkündür. Bu noktada, herhangi bir mekanın bir diğerinden ayırt edici bir özelliğinin olmaması, bir diğer deyişle “hiçbir yerli” olma ile “yerleşiklikten uzaklaşma” arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını anlamak önemli görülmüştür. Bu nedenle araştırma kapsamında “*Kendinizi hiçbir yerli görür ya da hisseder misiniz?*” sorusu ile “*Fiziksel koşulların her daha uygun olması*

koşuluyla (taşınmanın yorucu bir süreç olduğunu da düşünmezsek) sık sık yer (semt/şehir vb.) değiştirmek sizi rahatsız eder mi?” sorusu çaprazlanarak sorgulanmıştır.

Grafik 3.45. Sıklıkla Yer Değiştirme x Kendisini Hiçbir Yerli Hissetme

Elde edilen veriler kapsamında “*Kendinizi hiçbir yerli görür ya da hisseder misiniz?*” sorusuna “Evet, kısmen hissederim” cevabını veren katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%77’si) ile “Evet, hissederim” cevabını veren katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%82,7’si) sıklıkla yer değiştirmenin kendisini rahatsız etmeyeceğini, rahatsız olsa dahi bu durumun yer değiştirmesine engel olmayacağını ifade etmiştir (Grafik -3.45.). Bu noktada “hiçbir yerli” hissetme ve “sıklıkla yer değiştirme” isteği arasında anlamlı bir ilişki olduğu ifade edilebilir. “Hiçbir yerli” hisseden bireylerin mekanla kuvvetli bağlarının da olmadığı durumu göz önünde bulundurulduğunda mekanlar arası geçiş ve hareket daha kolay gerçekleşmektedir denilebilir. Bu durum da katılımcılara kendilerini daha özgür hissettirmektedir denilebilir. Hiçbir yerlilik, kolay hareket edebilme ve bu nedenle daha özgür hissetme gerçekleştirilen nitel görüşmelerde dikkat çeken bir diğer noktayı oluşturmuştur:

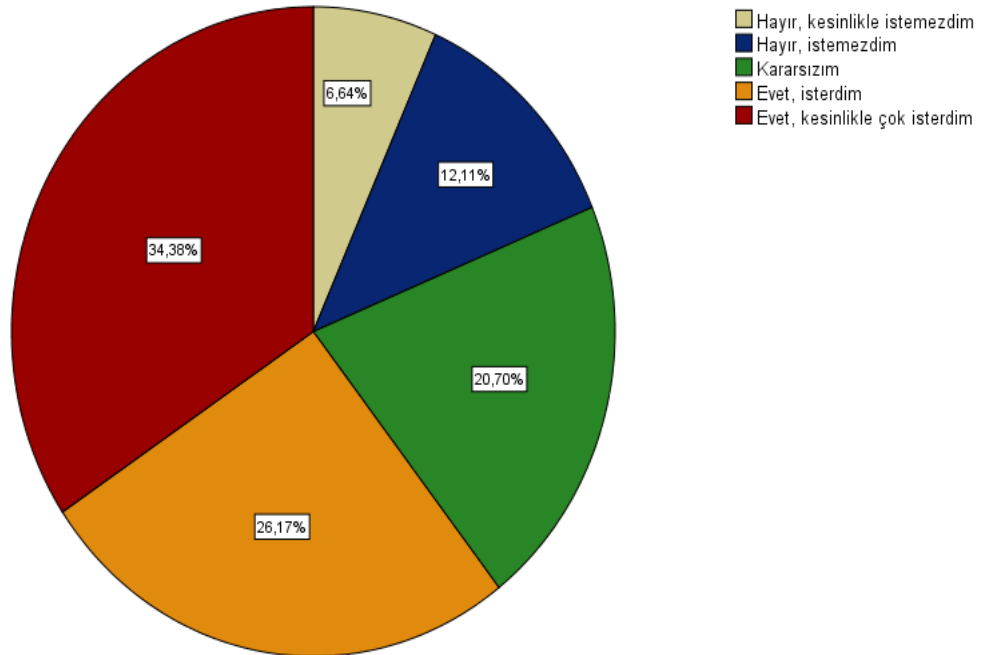
“İstediğim yerde gidip yaşayabilirim, herhangi bir sorun da yaşamam. Kalkıp gidip Amerika’da yaşayabilirim, Avustralya’da yaşayabilirim. Bugün kalkıp gidebilirim, dünyanın her yerinde yaşayabilirim ve uyum sağlayabilirim. Hani bu konuda da özgürleştiriyor, hareket kabiliyeti ve uyum problemi yaşamama durumu ortaya çıkıyor. Hani belki bilincimde sürekli o olsaydı hani benim kökenim, benim yerim, benim bağlılığım gibi bir durum olsaydı belki bu durumda işte dünyanın farklı bir yerinde yaşama durumunda zihinsel olarak bir kısıtlama yaşayabilirdim. Mesela 30 yaşıma kadar Ankara’da yaşadım, İstanbul’a geldim 1 günde adapte oldum, İşyerime başladım 1 günde adapte oldum. Bu yüzden herhangi bir adaptasyon problemi yaşamadım. Bu yüzden özgür hissediyorum, huzurlu hissediyorum.” (G.5, Niğde, 34, Kadın)

“Memleket dendiğinde sanki aidiyetle ilgili bir şeyler gelmesi gerekiyormuş gibi hissediyorum ama ben çok fazla oralarda hissetmiyorum. Böyle eskiden İstanbul’a öyle düşünürdüm

biraz. Çünkü daha yaş itibarıyla de kendimi daha çok tanıdığım, kendimi nasıl ifade edeceğimi öğrendiğim, ailemden uzak olduğum için işte kendi başıma neleri halletmem gerekiyor gibi şeyleri biraz daha burada büyüdüğüm gibi hissettiğim için buraya o bağı aslında hissediyordum. Çünkü arkadaş çevreni de bir şekilde emeklerle kuruyorsun işte burada küçük bir ailem olsun gibi bir uğraşa giriyorsun ama şu anda daha kolay vazgeçebilir hissediyorum. Yani bir “yurtdışına giderim gibi ya” falan gibi bir şeye girdim mesela son 2-3 yıldır. Sanki nereye gidersem oraya uyum sağlayacakmışım gibi hissediyorum bir noktada. Şu an hiçbir yerli olarak tanımlayabilirim kendimi. Biraz da kolay adapte olabilir biri olarak tanımlıyorum kendimi. Bu iyi bir şey mi kötü bir şey mi bilemiyorum ama.”
(G.19, Burdur, 27, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde mekan ve mekandan üretilen ilişkiler *kolay vazgeçilebilir* durumdadır. *Dünyanın her yerinde yaşayabilme, nereye gidilirse gidilsin uyum sağlayabilme* duygusu katılımcılara kendilerini daha *özgür* ve *huzurlu* ve dolayısıyla *hiçbir yerli* hissettirmektedir. Katılımcı için *benim kökenim, benim yerim* ve *benim bağlılığım* gibi düşünceler *zihinsel olarak bir kısıtlamaya* neden olmaktadır. Bu noktada hareket kabiliyetinin beraberinde “hiçbir yerliliği” getirdiğini ifade etmek mümkündür denilebilir. Çünkü mekansal aidiyet bağlanma deneyimlerinin bir ürünüdür (Fried, 2000: 193) ve hareket halindeki kişilerin aidiyet duygusu geliştirmek ve devam ettirmek için daha az motivasyona sahip olduğu (Gustafson, 2009: 491) ifade edilebilir. Benzer bir noktadan hareketle “yerleşiklikten uzaklaşma” durumu katılımcıların sabit olmayan bir yaşam tarzına olan yaklaşımları ile desteklenmeye çalışılmıştır.

Grafik 3.46. Sabit Olmayan Yaşam Tarzı İsteği

Bu yönde, katılımcılara “Ekonomik bir kaygınızın olmadığı ya da çalışmak zorunda olmadığınızı varsayalım. Evinizde olduğu gibi her ihtiyacınızı karşılayacak bir karavan, gemi vb. ile istediğiniz her şehri/ülkeyi gezdiğiniz, istediğiniz yerde istediğiniz kadar kalabildiğiniz bir yaşam tarzınızın olmasını ister miydiniz?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcıların %6,6’sı “kesinlikle istemediğini”, %12,1’i “istemediğini”, %20,7’si “kararsız olduğunu”, %26,2’si “istediğini”, %34,4’ü ise “kesinlikle çok istediğini” belirtmiştir (Grafik -3.46.). Nicel veriler doğrultusunda katılımcıların büyük bir çoğunluğunun “sabit olmayan yaşam tarzına” olumlu yaklaşımlarını yerleşiklikten uzaklaşmanın ve mekana yönelik kuvvetli duyguların olmayışının bir göstergesi olarak ifade etmek mümkündür. Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerdeki söylemlerin de dikkat çekici olduğunu söylemek mümkündür:

“Yer değiştirmemek benim canımı sıkıyor. Mesela evimi değiştiremeyeceğim galiba ama salonla yatak odasını değiştirmeyi düşünüyorum, sırf bir değişiklik yapmak için. Ben değiştirmek isterim aslında yer değiştirmek... yılda bir... sürekli aklımda dünyaya bir kere geldim, farklı deneyimler yaşamak istiyorum düşüncesi beni ittiriyor farklılığa. Kalmak zorunda olmam çok kötü hissettirir.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

“Herkes belli bir süre sonra oradan taşınmalı. Bilmiyorum bana biraz şey geliyor, tuhaf geliyor...Şu an hani mesela bir yerde kalmayı gerekli görmüyorum hani değişmeli. İstanbul benim en uzun süre görev yapacağım il. Garnizon süresi bazen 10 yıl bazen 8 yıl falan diyorlar. Mesela 10 dediklerinde canım sıkılıyor, 8 benim için daha iyi hani mesela “şu şubeye geçersen çakılı kadrosun” falan nasıl yani çakılı hani gideriz dimi? Sabitliği istemiyorum, sabitlik benim için şey gibi yani aynı babamın yaşadığı şey gibi yani emeklilikte olabilecek, artık böyle bir 50’den 60’dan sonra okey tamam hani burada kalabiliriz, gördük her yeri gibi bir şey.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“Zaman zaman sabit kalma istediğim olur zaman zaman da yer değiştirme isteğim ama bir yere bağlılığım yok yani aslında. Tamamen o an nasıl iyi hissedeceğime...O an ihtiyacım olan bir şey vardır; bir his...Ben her yere kolay uyum sağlayabileceğimi düşünüyorum. Çünkü kendimi ifade edebildiğim, kendimi iyi hissettiğim belli başlı şeyler var. Bu çerçeveyi ele aldığımız zaman her yerde iyi hissedeceğimi düşünüyorum. Onun bir yolculuk olduğunu düşünüyorum çünkü hani sabit kalmak değil de...Hani haritalar olur ya filmlerde ya da oyunlarda belli rotalar vardır, o rotanın da sonu yoktur siz bir sonrakine geçersiniz ama kesinlikle bir sonrasının olduğunu bilirsiniz ve bu kendinizi kötü hissettirmez. Hissetseniz dahi bu rotanın bir aşaması, bir noktası...Sonrasında belki farklı hikayeler, deneyimler olur.” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

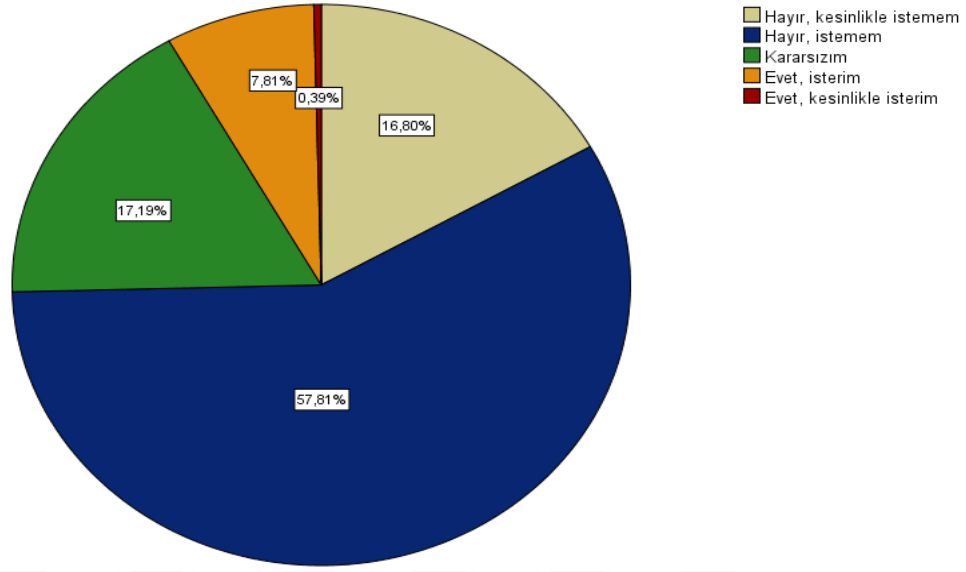
“Durmadan bir değişiklik isterim hayatımda; ev olsun mahalle olsun, okul olsun, çalıştığım ortam olsun. Çok uzun süre çalıştığım bir ortam vardı örnek verirsem; artık çok uzun süre çalıştığım için oranın tadı sana gelmiyor. Çünkü hep aynı insanlar, aynı davranışlar, sabah yaptığın şeyler aynı hani belli bir şeyde geliyor hayatın ama değişiklik olursa farklı olabilir. Başka ortamlar, başka insanlar sana daha da iyi gelebilir. Çünkü aynı şeyleri yaptıkça ben depresifleşiyorum diye düşünüyorum. Yeni insanlar, yeni yerler bana keşif süreci gibi geliyor. Her insan bana bir şey katar, her ortam bir şey katar. Eşyalarda falan da böyledir atıyorum birkaç tane eşyam var onların bana uğur getirdiğine inanıyorum ama atıyorum işte koltuk, televizyon, ağaç, çiçek, perde bunların hiçbir önemi yok. Gittiğim her yerde değişebilir yani. Çünkü onları gittiğim her yere götüremem. Onlar da eskiyor insanlar gibi... Değiştirmek gerekiyor.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

“Durağan olmayı sevmiyorum. Aynı yerde, aynı insanlarla, aynı şeyleri tekrar tekrar yapmaktan çok hoşlanmıyorum. O yüzden bir yerden kopmak benim için çok zor olmaz ve gerçekten eğitimimi tamamlayıp maddi açıdan ekonomik özgürlüğümü de kazandığımda gerçekten ben farklı ülkelere giderim. Farklı ülkelere giderim ki bu en çok istediğim şey. Hani buraya kısıtlanmayı çok

sevmiyorum. Sürekli Türkiye’de olma... Türkiye’de olmayı çok seviyorum, Türkiye çok güzel bir ülke ama farklı ülkeleri görmek, farklı ülkelerin kültürlerini görmek, farklı insanları da tanımayı çok istiyorum.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar için hareket halinde olmak ve sürekli değişkenlik hayat dinamiklerinin önemli bir parçası konumundadır denilebilir. “Kısıtlanmamak” ve “keşfetme arzusu” çerçevesinde katılımcılar *sabit kalmayı istememekte, durağan olmayı sevmemektedir*. Bu noktada hayatlarında *durmadan bir değişiklik olması* önemlidir. Aksi halde bu durum kişiyi *depresifleştirmektedir*. Katılımcılar *aynı insanlar, aynı davranışlardan, aynı yerde, aynı insanlarla, aynı şeyleri tekrar tekrar yapmaktan* keyif almamakta ve değişiklik ihtiyacı hissetmektedirler. Bu noktada *eşyalar gibi insanlar da eskimekte ve değiştirmek gerekmektedir*. Bu noktada Bilgin’e (2011: 72, 73) göre insan veya insan gruplarının eşyayı üretme, elde etme, kullanma ve elden çıkarma konularında birtakım farklılıklar göstermesi, eşyanın esas olarak sosyal bir var oluş içinde anlam taşıdığını düşündürmektedir. Eşyalar çeşitli özelliklerinde toplum tarafından tanımlanmakta, eşyaya bağlanan değerler, eşyanın ömrü, niteliği, niceliği teknik olmaktan ziyade sosyal bir çevrede belirlenmektedir. Belirli bir toplumda eşyaların hayat süresinin uzun veya kısa oluşu, bu toplumda hayatın istikrarlılık düzeyini yansıtmaktadır. Geçmiş somutlaştıran, maddileştiren bir bellek olarak eşya, bireyin çevresinde çok kısa bir zaman mevcutsa, eşyaların yenilenme ritmi ya da rotasyon hızı yüksekse, toplumun belleği derinliğini kaybetmektedir. Bu bağlamda birey, herhangi bir denge kurmaksızın bir durumdan diğerine sürekli geçiş halinde bulunmakta ve geçmiş, mevcut an, gelecek arası sınırlar durmaksızın değişmektedir. Sonuçta bireylerde, hareket halinde yaşama duygusunu yaratan bir keşfetme arzusu belirlemektedir. Bu noktada katılımcıların “yerleşiklikten uzaklaşma” durumunu daha net anlamayı sağlayacak olan “hep aynı yerde yaşama” isteği de sorgulanmıştır.

Grafik 3.47. Bireyin Hayatı Boyunca Hep Aynı Yerde Yaşama İsteği

Bu yönde, araştırma kapsamında katılımcılara “*Hayatınız boyunca hep aynı yerde yaşamak ister misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %16,8’i “Kesinlikle istemediğini”, %57,8’i “İstemediğini”, %17,2’si “Kararsız olduğunu”, %7,8’i “İstedğini” ve %0,4’ü “Kesinlikle istediğini” belirtmiştir (Grafik -3.47.). Veriler doğrultusunda katılımcıların büyük bir çoğunluğu “hayatı boyunca aynı yerde yaşamayı” istememektedir. Bu durum yerleşiklikten uzaklaşma noktasında değinilen diğer nitel ve nicel verileri destekler niteliktedir. Yani denilebilir ki; katılımcılar “deneyim”, “keşfetme” duygularıyla belirli bir süre sonra bulundukları yerden ayrılmak istemektedirler. Sıklıkla yer değiştirme ihtiyacı, sabit olmayan yaşam tarzını benimseme dolayısıyla hayatı boyunca aynı yerde yaşamayı istememe durumunu beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu noktada, katılımcıların sürekli inşa etmeleri ve değiştirmeleri gereken kimliklerini, hep aynı yerin, aynı insanların ve deneyimlerin besleyemeyeceğine yönelik algılarını da görmek mümkündür. Değişikliğin ve geçiciliğin hayatın olağan bir durumu olduğuna dair bu algı nitel görüşmelerde de dikkat çeken noktayı oluşturmuştur:

“Gittiğim yerlere kolaylıkla aidiyet sağlayabildiğimi düşünüyorum. Tabi ki seçici olduğumu düşünüyorum yani belli kriterlerle gittiğim yerleri ve insanları seçerim ama adaptasyon açısından zorlanmıyorum. Çünkü çok yer değiştirdim hayatımda. Herhalde o beni biraz daha esnek biri yaptı. Yani beni dünyanın neresine bıraksanız yaşayabilirim diye düşünüyorum. 3 senede bir yer değiştiriyorum gibi bir durumdayım. Aslında çok sık yer değiştirmekten rahatsız olurum aslında ama evet belli aralıklarla değişim isterim. Mesela bir yerde 7 sene kalsam açıkçası ben kendim gitmek isterim. Mesela doktoramda başka bir ülkede olmak isterim. 4 yıl desek, bitince aynı yerde kalmak

istemem. Mesela bir yerden hemen 2 yılda ayrılmak istemem. 4-5 yıl kalmak isterim sonra 4-5 yıl başka bir yerde ama böyle 20-30 yıl bir yerde kalabilir miyim; yok.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

“Nerede olursam olayım ya da yaşarsam... Bu evim için de geçerli bulunduğum şehir için de geçerli. Hep geçici gözüyle bakarım. Aslında daha doğrusu öyle gibi hissederim. Zaten başka bir yere gideceğim gibi gelir. Belki bu duygudan dolayı bağ kurmam. İstesem öyle sağlam hislerle bağlı hissedebilir miyim onu da bilmiyorum gerçi. O an hiç öyle bir durum yoktur aslında ama ben normal konuşmalarımda bile bir muhabbet oldu diyelim derim mesela “ilerde yaşayacağım şehirde şöyle yaparım” ya da “ilerde yaşayacağım evde bunu da böyle değiştiririm, o zaman alırım” gibi. Bu şöyle bir şey değil hani olur ya “ilerde kendi evim olunca şurasını böyle burasını böyle yaparım” denir; benim öyle değil. Hayal gibi değil de hep bir sonrasında gibiyim. Zaten gideceğim burada kalmayacağım gibi; ruhum göçebe.” (G.17, Ankara, 28, Erkek)

“...aslında bana ne katkı sağlıyor gözüyle bakarsak bence bir yerde uzun süre kalmak istemem. Yani bunalırım, sıkılırım. Sonuçta bazen insanın bir şeyleri değiştirme ihtiyacı oluyor. Saçını kestirmek, saçını boyatmak, yer değiştirmek mesela, insanların böyle değişimlere ihtiyacı oluyor. Yani bir yer, yeni insanlar yeni olanaklar, yani mesela farklı bir ev farklı bir hayat demek, farklı insanlar farklı bir hayat demek. O yüzden insanın gelişimine katkı sağlayan bir şey, özgür hissettiriyor. Bir yere bağlı yaşamak insanı kısıtlayan bir şey ama istediğin zaman başka bir yerde yaşayabilmek özgürlük bence. Yaşamamam bile gidebileceğimi bilmek bile özgürlük.” (G.41, Amasya, 20, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde yaşanan yer *hep geçici gözüyle bakılan ve hissedilendir*. Bu noktada katılımcının *ruhum göçebe* söylemi bu geçiciliğin ne kadar karakterize edildiğinin de bir göstergesidir denilebilir. Yaşam içinde *bazen insanın bir şeyleri değiştirme ihtiyacının olması ve yaşanmasa bile gidebileceğini bilme* bir *özgürlük* olarak ifade edilmiştir. Bu noktada değişiklik ihtiyacı, hareket kabiliyeti, herhangi bir yerde çok uzun süre kalamama durumunun katılımcıların yerleşiklikten uzaklaşma eğilimleri noktasında önemli göstergeler olduğunu ifade etmek mümkündür.

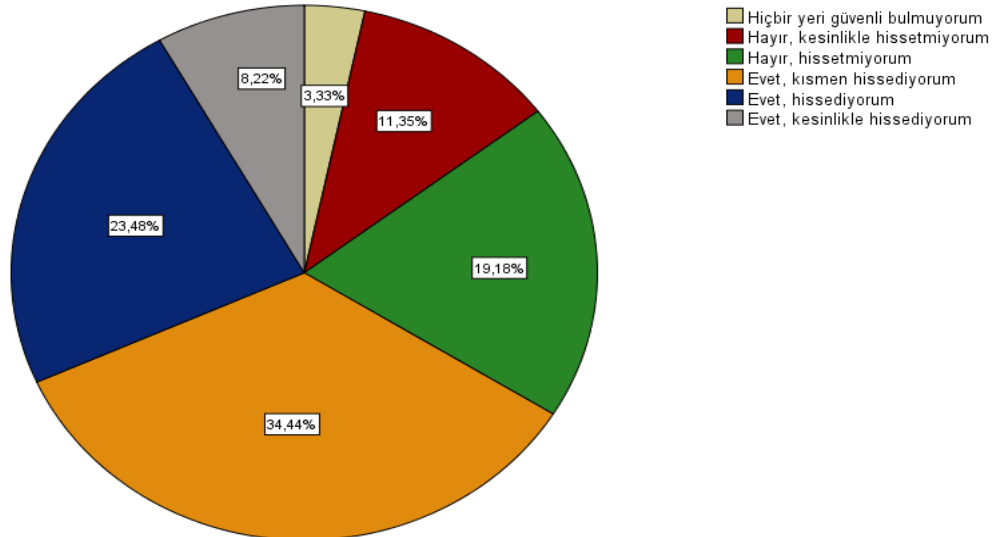
Castells (1997) sosyolojik bir bakış açısıyla tüm kimliklerin inşa edildiğini ancak bu inşa sürecinde asıl meselenin nasıl, neden, kim ve ne için olduğu sorularının yanıtlanması olduğunu vurgular. Castells’e (1997: 7) göre kimliklerin inşası coğrafyadan, kolektif hafızadan, dinden, biyolojiden, tarihten ve kişisel fantezilerden vb. gerçekleşir. Kimlikler sosyal süreçlerin sonucudur ve öğrenilen ve zaman içerisinde tekrardan öğrenilir süreçlerdir. Açıktır ki, kimlik bir özü ifade etmez, daha ziyade oluşmuş karakter özelliklerinin edinilmesidir. Bununla birlikte kimlik tarafsız değildir ve tek değildir. Farklı ve genellikle çatışan çıkarlar, kimliği bulmak ve aynı zamanda kimliğin oluşmasındaki süreç için öncelikli faktörlerdir. Kimliklerin inşaya ve yaratılmaya ihtiyacı vardır. Bu tür kimlikler sadece kendilerini tekrar etmez, aynı zamanda sürekli bir biçimde yeniden yaratılmaya ihtiyaç duyarlar (Semerci vd., 2017: 16-17). Bu noktada özetle, sürekli biçimde yeniden yaratılmaya ihtiyaç duyulan kimlik için “aynılık” istenmeyen bir durumdur. Aynı yerlerde, aynı insanlarla, aynı şeylerin deneyimlenmesi akışkan yaşamın akışkan kimlikleri için büyük bir tehlike

oluşturmaktadır. Sürekli keşfetme arzusu temelinde, hafıza yerine deneyim, yerleşiklik yerine hareket arzu edilmektedir denilebilir. Bu noktada mekan ve mekan üzerinden tanımlanan kimlikler sürekli bir devinim halindedir. Bu nedenle mekana yönelik bağın ve mekana içkin ilişkilerin bir öngörülmezlik içinde kısa soluklu olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.4.4. Mekan Tercihinde Güvenlik ve Bireysellik

Kimliğin önemli bir yönünü temsil eden temel bir insani ihtiyaç olarak tanımlanan aidiyet, kişinin kendisiyle ve sosyal, kültürel, ilişkisel ve maddi bağlarıyla barışık olması olarak nitelendirilebilir. Kısmen nereye ve kime ait olduğumuza dayanarak kim olduğumuzu anlamaya çalışırız. Bu nedenle ait olmak benlik için temel öneme sahiptir. Ancak aidiyet bireysel bir duygudan daha fazlasıdır. Bazen somut sonuçları olan, “biz”in kim olduğu, “biz”in neyi temsil ettiği ve kimin “öteki” olduğuna dair kolektif olarak oluşturulmuş anlayışlardan da etkilenen sosyal ve politik bir konudur da. İlk bakışta “ben aitim” kelimeleri oldukça basit görünse de toplumdaki ve dolayısıyla aidiyetteki değişimleri bireylerin bakış açısıyla anlamaya çalışmak önemlidir (May, 2013: 3). Bu noktada aidiyetin önemli kurucularından biri olarak görülen “güven” duygusunun bireyin mekanla kurduğu ilişkide ne denli etkili olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Grafik 3.48. İkamet Edilen Yerde Güvende Hissetme

Bu yönde, araştırma kapsamında “Yaşadığınız çevrede kendinizi güvende hissediyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %3,3’ü “Hiçbir yeri güvenli bulmadığını”,

%11,4'ü “Kesinlikle güvende hissetmediğini”, %29,2'si “Güvende hissetmediğini”, %34,4'ü “Kısmen güvende hissettiğini”, %23,5'i “Güvende hissettiğini” ve %8,2'si ise “Kesinlikle güvende hissettiğini” belirtmiştir (Grafik -3.48.). Veriler doğrultusunda katılımcıların çoğu yaşadıkları yerde kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu noktada katılımcıların yaşadıkları yerde kendilerini daha güvende hissetmek adına almış oldukları “*alarm ve kamera sistemleri*”, “*güvenlikli bir sitede oturma*” vb. bireysel önlemlerin güvende hissetme duygusunu artırdığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Çağımızın risklerle dolu dünyasında güvende hissetme kaygısının mekan tercihinde önemli bir noktayı oluşturması nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de ön plana çıkmıştır.

“Sitede yaşamayı isterdim. O da şundan kaynaklanıyor; hem güven açısından daha olumlu olduğunu düşünüyorum hem de aile ve akrabadan uzak, güvenlik çerçevesinde bir ortamda yaşamayı isterdim. Daha güvenli ve huzurlu hissettirirdi bana. Çünkü çok mahalle kültürüne adapte olabilmemiş biri değilim. Keza kendi mahalleme de aynı şekilde. Buraya da ait hissetmiyorum. Bir de faaliyet alanının daha açık olduğunu düşünüyorum hani sitelerin. Spor olsun, havuz olsun hani bireyin daha çok kendini geliştirmesine yönelik aktivitelerin bulunduğu bir yer. Bu yüzden belki de kendimi daha yakın hissediyorum ve güvende hissediyorum oralarda. Hani uzun dikili bir apartman olmasının yanında ben biraz da sitelere böyle bakıyorum.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

“Günümüz koşullarında site...Çünkü dışarıya bakıyorsun ve kendini güvende hissetmiyorsun açıkçası. Bu koşullarda site daha mantıklı. Çünkü dışarda artık hiçbir şekilde kendini güvende hissedemiyorsun. İstedğin saatte eve giriş çıkışın sağlanmıyor. Güvenlik açısından kapalı bir yer daha iyi olur. Bizim Sakarya'da güvenlikli sitede bir evimiz var. Oraya mesela tanıdığının dışında kimse giremiyor. Hani site çerçevesinde çocuklar oynuyor, atıyorum insanlar çayını kahvesini içiyor. Çok nezih bir ortam var mesela ama bu mahalle ortamında hiçbir şekilde mümkün olmuyor.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

“Gece çıktığım zaman dışarı güvende hissediyor muyum hissetmiyorum, hani tek başıma sabah çok erken bir saatte hava aydınlandığı zaman dışarı çıktığımda güvende hissediyor muyum hissetmiyorum. Çünkü bizim toplumumuz çok da buna uygun değil. Maalesef saygı çerçevesinde bir toplumumuz yok. Fırsatçı, sadece kendi istekleri doğrultusunda hareket eden, hırsızlık yapan veya bazı olumsuz davranışlarda bulunan insanlarla dolu.” (G.5, Niğde, 34, Kadın)

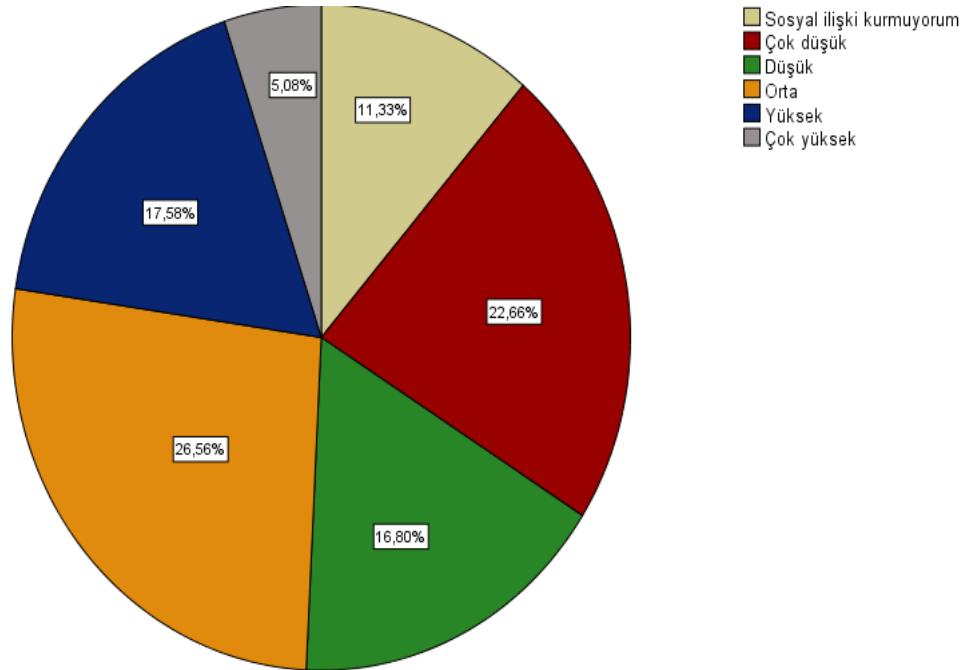
“En önemli şey güvenlik, güvende hissetmem. Bu biraz da etraftaki insanlara bağlı tabi. Güvende hissetmediğimde taşınırım. Yani aslında site olan, kimsenin kimseye karışmadığı, gözün gözü çok görmediği, kimsenin kimseyle çok da muhabbet edemeyeceği, girebilecek insanların belli olduğu yer olması önemli sadece.” (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların mekan tercihi konusunda göz önünde bulundurdıkları en önemli etkenin “güvende hissetmeleri” olduğu söylenebilir. Bu nedenle en çok güvenli buldukları yerler de “sitelerdir”. Katılımcılar açısından siteler *güvende hissedilen, kişinin kendisini geliştirmesine yönelik olanakları içerisinde barındıran, girebilecek insanların belli olduğu nezih yerlerdir*. Bu noktada ön plana çıkan güvenlik saplantısının belki de en kötücül, belirleyici ve uzun vadeli sonucu, karşılıklı güveni budaması ve insanlar arasında şüphe tohumlarını ekip beslemesidir. Sınırlar güvensizlikle çizilir ve

tahkimatı karşılıklı önyargılarla güçlendirilip cephelere dönüştürülür. Güven eksikliği, kaçınılmaz surette iletişimin solgunlaşmasına yol açar. İletişimden uzak durulduğunda ve onu yeniden canlandırma yönünde bir ilgi olmayınca, yabancıların “yabancılıkları” derinleşmeye ve daha karanlık, uğursuz tonlar kazanmaya mahkumdur. Bu da onları diyaloga giren potansiyel taraflar olmaktan, güvenli ve kabul edilebilir bir ortak yaşamın pazarlığına girmekten köklü bir şekilde çıkarır. Beşeri etkileşimlerin örüntüsündeki sahici “devridaimin” sebeplerinden birinin arkasında yatan şey, yabancıların en net ve basit haliyle “güvenlik problemi” olarak ele alınmasıdır. Bununla bağlantılı olağanüstü, müsrif ve feci derecede maliyetli güvenlik önlemlerinin en büyük etkisi, tehlike, risklerin yoğunluğu ve güvensizlikle ilgili algılarımızın derinleşmesidir (Bauman ve Donskis, 2000: 133, 134).

Güvenlik algısındaki bu derin çözülüşün bireylerin yaşadıkları yerdeki sosyal ilişki düzeylerini etkileme potansiyeli de göz önünde bulundurularak bireysel yaşama duyulan arzunun da bireylerin sosyal ilişki düzeylerini de etkilediği düşünülmüştür. Bu yönde katılımcılara “Yaşadığınız mahalledeki/konuttaki kişilerle sosyal ilişki (ziyaret, yardımlaşma, grup faaliyetleri, sosyal aktiviteler vb.) düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.49. Yaşanılan Mahalle/Konutta Sosyal İlişki Düzeyi

Katılımcıların %11,3'ü "Sosyal ilişki kurmadığını", %22,7'si "Sosyal ilişki düzeyinin çok düşük olduğunu", %16,8'i "Sosyal ilişki düzeyinin düşük olduğunu", %26,6'sı "Sosyal ilişki düzeyinin orta düzeyde olduğunu", %17,6'sı "Sosyal ilişki düzeyinin yüksek olduğunu" ve %5,1'i ise "Sosyal ilişki düzeyinin çok yüksek olduğunu" ifade etmiştir (Grafik -3.49.). Bu noktada sosyal ilişki kurmadığını ya da kurduğu ilişkinin düşük olduğunu ifade eden katılımcılarla orta ve yüksek olduğunu ifade eden katılımcılar neredeyse birbirine eşittir. Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler bağlamında katılımcıların akrabaları ile aynı apartmanda oturuyor olmasının da oranlar üzerinde etkisi olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Görüşmeler çerçevesinden mekan tercihinde bireyselliğin de en az güvenlik kadar önemli olduğu görülebilmektedir.

"Burada kimseyi tanımıyorum zaten. Tanımamam benim için büyük bir rahatlık. Öyle komşuluk ilişkilerini falan sevmem. Böyle ilişkiler insanların hayatına müdahaleyi ya da ne bileyim bilmesi bile... Hani bir şekilde tanıştık bir şey oldu; tanışam bile çok mesafeliyimdir. Bilirsiniz önce selam verirsiniz sonra konuşma ilerler, zamanla da artık daha özel sorular da başlar. Bunu aşırı saçma buluyorum. Sana ne mesela benim hayatımdan. O yüzden genelde en azından site ortamında herkes kendi hayatına bakıyor. Kimse kimsenin umurunda da değil. Bir şey ihtiyaçsa konuşulur halledilir ve biter. Giren çıkan da bellidir falan." (G.9, Ankara, 45, Erkek)

"Site ve kesinlikle site. Ben yalnız yaşıyorum ama arkadaşlarım gelip gidiyor, her gelene bakılacak falan. Ben bunu istemiyorum. Herkes kendi işine baksın. Hani kimisi komşuluk ilişkilerini sever, daha ılımlıdır. Benim için en iyi komşu tanımadığım komşudur. Bu yüzden site ortamını seviyorum. Ne ben onları tanıyayım ne de onlar beni tanısin." (G.27, Konya, 21, Erkek)

"Site ortamı... Ya zaten ilk kendimi düşündüğüm zamanda bile sitenin şu şu katında olayım, şöyle olsun diye düşündüğümü fark ediyorum. Yani bir mahalle kültürüne ve sıcaklığına zannediyorum ki inanmıyorum. Bu yüzden hani sitede kimsenin kimseye duygusal bir bağ gerçekleştirmek zorunda olmadığı, güvenliğin olduğu, giriş çıkışın kimin girdiği kimin çıktığı belli olan bana çok daha sakin çok daha rahatlatıcı geliyor. Çünkü orada bir kaos yok, bir sorun yok, kötü hissetme yok çünkü kimse kimseyi tanımıyor, bir ilişki kurmak zorunda değil. O yüzden site benim için çok daha güvenilir geliyor benim için şu an." (G.31, Siirt, 22, Kadın)

"Ya kırsal kesimdeki komşuluklar, binada olma daha farklı bir durum. Bir selam vermeyle geçip gidebileceğin bir samimiyet olamaz arada. Daha farklısını ve daha fazlasını isterler. Biraz merak daha ana yapı olduğu için böyle ana duygu merak. Ben bundan çok hoşlanmıyorum. O yüzden bizim evimiz genelde işte sokağında tam sonunda, yokuştan böyle gidiyorum köşeden kaçıyorum. Benim mesela şey... Anneme diyorlarmış işte mahalledeki kadınlar "senin kızın nerde? Evlendi mi? Nereye gitti?", "Senin kızın ortalıkta yok". Ben işte liseye geçtim, liseden sonra da ortalıktan yok oldum. Esnaf bile soruyor. Ben çocukluğumda çok dışarıda olup oynadığım için... İşte mahalle kültürü. O yüzden işte insanlar soruyor. Aman selam verme ihtiyacım...Direkt hemen kaçıyorum köşeden. İletişimde olmak istemiyorum kimseyle ben. Soru sordukları için. Aslında anlatabileceğim çok bir şey de yok; "İyiymi, okuyorum. Sen ne yapıyorsun" deyip kaçıyorum ama bu derinleşme konusunda sanırım biraz da kaçıyorum. Her zaman diyorum "Baba ne olur taşınalım buradan, artık sıkıldım ben buradan, bunları tanımak istemiyorum". Mahalle kültürünün olmadığı, akrabaların olmadığı bir bina, bir site, böyle kimsenin kimseyle bir alakasının olmadığı bir hayat bana daha cazip geliyor. Yalnızlığı sevdiğim için böyle bir insanla ekstra bir ahablık şeyi beni bir ürkütüyor. Daha yalnız, daha izole. Yabani diyorlar bana. Yabani olmayı ben seviyorum galiba. Tanınmamak, bilinmemek...bunun temeli aslında özgürlük. O tanınmama, bilinmeme..." (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Görüşmeler bağlamında, bireysellik ekseninde inşa edilen yaşamlar içinde sosyal ilişkilere de yer yoktur denilebilir. Katılımcılar için siteler bireyselliğe olanak tanıyan, *mahalle kültürünün olmadığı, kimsenin kimseyi tanımadığı, kimsenin kimsenin umurunda olmadığı ve ilişki kurmak zorunda olmadığı* güvenli alanlardır. Bu noktada *en iyi komşu tanınmayan komşudur*. Yerel topluluğun her zaman için en geniş toplumsal örgütlenmenin temeli olarak var olduğu modernlik öncesi kültürlerde “yabancı”, bir “kişi”ye -dışarıdan gelen ve potansiyel olarak şüpheli birine- işaret eder. Başka bir yerden gelip, küçük bir topluluğun içine giren bir kişinin bu topluluk içinde uzun yıllar yaşadktan sonra bile, topluluk üyelerinin güvenini kazanamadığı birçok durum olabilir. Modern toplumda ise tam tersine, yabancılarla aynı biçimde etkileşime girmeyiz. Özellikle birçok kentsel ortamda ya pek tanımadığımız ya da daha önce karşılaşmadığımız kişilerle az çok sürekli bir etkileşim içindeyizdir; ancak, bu etkileşim, göreceli, geçici ilişkiler biçimindedir (Giddens, 1994: 75, 76). Diğer yandan şehirlerin büyümesi ile bireylerin, içinde bulundukları toplulukla aralarında kurdukları doğrudan, yüz yüze “birincil” ilişkilerin yerini, dolaylı “ikincil” ilişkiler almıştır. Aslında dokunma, görme ve fiziksel temas, en temel insan ilişkilerinin başlıca kaynağıdır. Bunlar, hayatın en samimi ve gerçek ilişkileridir ve küçük topluluklar için oldukça kapsayıcıdır. Bir topluluğun üyeleri arasında geçen etkileşimler, yapıları itibarıyla dolaysız ve yansısızdır. Etkileşim çoğunlukla içgüdü ve hissin sahasında gerçekleşir. Toplumsal kontrol, kişisel etkilere ve toplumsal hissiyata bir cevap olarak çoğu zaman kendiliğinden ortaya çıkar. Ancak kent ortamının etkisi altında yerel bağlılıkların ve birincil grupların çöküşünden dolayı (Park ve Burgess, 2018: 61, 62, 63) bu ilişkilerin yerini mesafeli, yalnız ihtiyaç temelli pragmatist ilişkiler almıştır. Hatta mümkün ise bu bile tercih edilmemektedir.

Ayrıca görüşmeler çerçevesinde katılımcıların mahalle kültürünü “güvenlik” etkeni olarak görmeleri dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur:

“Ailemin güvende olacağı bir yer benim için önemli. Yine kendim önlem alıyorum, kamera alarm sistemi falan var evimde ama bu mahalle nasıl denir hani insanların gençliklerinin geçtiği burada yaşlandıkları bir mahalle ve herkes birbirini tanıyor nerdeyse...Hani çok samimi olmayı sevmem 3-4 yıl kaldık orada ama ne zaman bir şey olsa ne yaparım ben diye tedirginlik duymadım. Sanki kocaman bir aile varmış orda beni de aralarına almışlar gibi geldi.” (G.9, Ankara, 45, Erkek)

“Bu evi mesela kiralamayı düşünürken atıyorum işte yeni bir bina olsun işte daha güvenli olsun daha rahat hissedelim... Eski evimizden çıkıp çok eski olduğu için bu eve geçmiştik. Orada da atıyorum böyle daha mahalle hissinin olduğu yerlere bakmaya çalışmıştım mesela. Şu anda oturduğum yer de biraz öyle. Tabi ki daha mahalle kültürü olan yerler de var ama biz şeyimizin yettiği kadar bütçemizin yettiği kadar hem de işte sosyal çevremize daha yakın olan yeri bir yandan da tercih ediyoruz ama işte böyle iletişime daha açık, İstanbul’da çünkü çok çok çeşitli insan var, o yüzden kiminle karşılaşacağını hiç bilemiyorsun ama en azından şuan oturduğum yerde o karmaşadan biraz

daha uzak işte komşular biraz daha birbirini tanıyor, selam veriyor falan işte köpeğini gezdirirken öyle bir sohbet oluyor, köpeğini tanıyorsun, kişiyi tanıyorsun falan, işte marketi var, yufkacısı var. Toplumsal kontrolle güvenlik oluyor. Daha güvende hissedeceğim, hani o kozmopolitliğin içerisindeyim ama çok hissetmiyorum gibi. Aslında daha böyle site, güvenli düşündüğümüzde baktığım yerler de oldu, onu da bir noktada tercih edebildim ama orada da ekonomik bir şey işin içine girdi.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

Kent ortamlarında güvensizlikle en çok ilişkilendirdiğimiz yabancılarla kurulan ilişkiler ve onlara karşı takınılan tavırlar da en iyimser yaklaşımla formel ve yavan, en kötümser anlamda da sahte görülmektedir. Yabancıların kendisi zaten bir tehdit unsurudur ve yabancıların o dünyasında, yani kozmopolit şehirde bulunmaktan çoğu insan hoşlanmaz. Yabancıların bir tehdit unsuruna dönüşmesi ve kamusal alanların yaşanan mekanlar olmaktan çıkıp gelip geçilen yerlere dönüşmesi ile günümüzde kamusal yaşama katılım artık bir oluru bırakma sorunudur ve kamusal yaşamın şehir gibi mekanları da bir bozulma sürecine girmiştir (Sennett, 2020: 16). Bu noktada siteler tehlikelere karşı büyük bir koruma kalkını sağlamaktadır denilebilir. Ancak ekonomik imkanlar dahilinde tercih edilemeyebilir. Bu noktada katılımcılar “*toplumsal kontrol*”ü yani mahalle kültürünü tehlikelerle baş etme stratejisi olarak görmektedirler denilebilir.

Çevrenin somut bir terimi mekandır. Eylemlerin ve olayların gerçekleştiği yer açıkça var oluşun ayrılmaz bir parçasıdır. Aslında bir yerellik referansı olmadan herhangi bir olayı hayal etmenin hiçbir anlamı yok. Bu nedenle yer sözcüğü ile aslında soyut konumdan daha fazlasını kastediyoruz. Maddi, özü, şekli, dokusu ve rengi olan, somut şeylerden oluşan bir bütünlükten bahsediyoruz. Dolayısıyla bir yer somut doğası ve mekansal ilişkileri ile anlaşılması gereken niteliksel toplam bir olgudur (Norberg-Schulz, 1979: 6-7). Fenomenolojik bir yapı olarak yerin ne olduğu konusunda Heideggerci düşünciyi kullanan teorisyen Norberg-Schulz “*genius loci*” kavramını ortaya atmıştır. Kavramla kastettiği, -yer ile birey arasında gerçekleşen bir ilişki ile kurulan- bir birey tarafından atfedilen yerin öznel durumudur (Erfani, 2022: 454) ve mekana dair olumlu duygular bireylerin aidiyet geliştirebilmeleri adına önemli bir konumdadır (Brehm vd., 2013: 523). Ancak araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde akışkan yaşamın akışkan bireyleri için mekan geçici bir süre bulunan bir yer konumundadır. Bu nedenle yaşadıkları çevredeki sosyal ilişkileri de geçicilikle yoğrulmakta, kurulacak her bağ bireysellikleri önünde bir engel olarak görülmektedir denilebilir. Bu yönetime en uygun alanlar da kapalı sitelerdir. Yalnızlık, yalıtılmışlık ve soyutlanma ile anılan kentlerdeki bu yeni yaşam alanlarının en karakteristik özelliği, insanlar arasındaki farkların ve güvensizliğin oluşturduğu duvarlardır ve bu farkların

karşılıklı bir tehdit oluşturmalarının, karşılıklı bir uyarın olmasından daha muhtemel olduğunun varsayılmasıdır. Bu yüzden; kentlerde inşa ettiğimiz yaşam alanları daha çok “kişiliksiz”, “nötrale” ve sosyal etkileşim olasılığını ortadan kaldıran yerlerdir (Sennett, 1999: 15). Hem keskin sınırlarını koruyabildikleri hem de güvende hissettikleri kapalı siteler onları “dışarı”dan korumaktadır. Çünkü kentler yabancıların birbirlerinin çevresinde durduğu ve hareket ettiği mekanlardır. Sürekli görüş alanında bulunan yabancıların yaygınlığı, tüm kent sakinlerinin hayat gailisi açısından bakıldığında yüksek dozda kesintisiz bir belirsizlik ve risk demektir. Bireyler insanın başına ne geleceği belli olmayan şehir sokaklarından kaçıp kendilerine çevresi duvarlarla örülü ve izinsiz girişin olmadığı, içeri kimin alınacağı konusunda seçici davranılan ‘kapalı siteler’de bir yaşam satın alma eğilimindedirler (Bauman, 2012a: 169, 172).

Genel olarak özetlemek gerekirse, aile kökenleri ile mekansal bağı kopan ya da zayıflayan bireylerin mekan temelinde kimlik tanımlamaları duygusal nitelikten uzak, araçsal ve bireyselleşmeye hizmet eden anlamlarla donatılmıştır. Bireyler akışkan bir toplumda sürekli değiştirmek ve konjonktüre ayarlı yeniden inşa etmek zorunda oldukları kimliklerine çeşitlilik repertuarını sunabilecek geçici mekanlarla ilişkilenebilmektedirler. Kolektif değerlerden uzak, kişisel özellikler üzerine inşa edilen bu ilişkilene içinde bireyler mekanın sadece tatmin edici özelliklerini deneyimler. Bu anlamda mekansal kimlik ve mekan bağlılığı arasında bir ayrım yapmakta fayda vardır. Mekansal kimlik, bir konum ile bağlantılı deneyimleri, ilişkileri ve etkileşimleri içine alan benliğin önemli bir parçası olarak ifade edilebilirken mekana duyulan bağlılık konuma dair deneyim ve etkileşimler neticesinde sosyal aktörlerin yüklediği anlamda kaynaklanan bir yere bağlı olma durumunu ifade eder. Bir yere bağlılığın varlığı ve gücü, bir başka yerin bir yerle ikame yeteneği düzeyi veya bir yerin başka bir yerle ne ölçüde ikame edilebileceğinin/edilemeyeceğinin derecesi ile gösterilebilir (DuCros, 2019: 679, 686). Bu ikame yönelimi ya da bir mekanın diğerinden daha önemli oluşu akışkan bireyler için bireyselliklerini zenginleştirebilecekleri donanımına sahip olmalarından gelir ve bireyselliklerini zenginleştirebilecekleri her mekan aynı derecede önemlidir. Bireyler ya kişisel kimliklerini geliştirmek için ya da kimliğe dair nitelikleri karşısındakine iletme için mekanı kullanmaktadır. Yani mekan hatıra ve anıların kaydedildiği özel anlamlarla yüklü depolar değil, değişip devredilmeye müsait olan araçlardır. Sennett’e (2002: 11) göre mekana bağlılık ve yüklenen anlam duygusal/duygusal niteliklerle ilişkilidir. Yani duygusal/duygusal boyutun eksik olması halinde mekan ile bağ kurma da zorlu

bir hal almaktadır. Bu noktada bireyler için mekan duygulardan yoksun salt değişip devredilmeye müsait yerler değil aynı zamanda sosyal statü göstergesi tüketim nesneleridir. Bu yönüyle mekan fiziksel şartları ve lokasyonu bağlamında prestij sembolü bir meta olarak konumlandırılmaktadır.

Bu noktada, katılımcıların sürekli inşa etmeleri ve değiştirmeleri gereken kimliklerini, hep aynı yerin, aynı insanların ve olanakların besleyemeyeceği gerçeği onları yerleşik bir yaşam düzeninden uzaklaştırmaktadır. Keşfetme ve değişmeye muktedir kimlik için yeni deneyimler yaşama arzusu ile bireyler mekanda kalıcı olmak yerine mekanı deneyimlemeyi tercih etmektedirler. Yalnızca ihtiyaç ve beklentilerin giderildiği ve mekanla bağ kurmanın gerisinde yalnızca mekan ile fiziksel temasın söz konusu olduğu bir eğilim içinde aidiyetten bahsedilemeyeceğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır (Ayhan, 2022: 185). Bireyler her mekanda bir yaşam inşa etmekten daha ziyade mekanı teğet geçtiklerinde kurulması ihtimal her bağdan birinin daha koptuğunu ifade etmek mümkündür. Kopan her bağda birey kendisini daha özgür hissederken, mekanı temsil gücü de özgürlüğü oranında azalmaktadır. Mekan sadece hareketin bir işlevi olarak bireyin üzerindeki uyarım kapasitesini yitirmiştir; birey “mekanın içinden geçip gitmeyi ister, onun tarafından uyarılmayı değil” (Sennett, 2002: 13).

Son olarak, katılımcıların mekan tercihi konusunda göz önünde bulundurdıkları en önemli etkenin güvende hissetmek ve güvensizlikle çizilen sınırlar içinde birey kalabilme arzusu olduğu söylenebilir. Bireyselleşme ekseninde yaşanan karakteristik değişimler bireylerin yaşam tarzlarına da sirayet etmiş ve bu durum katılımcıların hem bilişte hem de yaşayıpta toplumsaldan çekilmesine neden olmuştur. Bu çekilme aynı zamanda güvenlik vurgusuyla da pekiştirilmiştir. Böylelikle bireyler hem içeri hem de dışarıdan yalıtılmış *steril özgürlük*le özel alanlarına sıkışmışlardır. Akışkan bireyler yaşadıkları yerin bir parçası değillerdir. Kendiliklerini yaşamak, bağ yaratacak ilişkilerden uzakta olmak ve ihtiyaçları çerçevesinde hizmetlerden yararlanmak ve güvende hissetmek dışında yaşadıkları yerin, şehrin bireyler açısından hiçbir önemi yoktur (Bauman, 2017: 134).

3.5. Kökensizliğin Etkileri: Kolektiviteden Uzaklaşma-Kopuş

Toplumsal hayattaki işaret, sembol, eylem ve niyetler doğal bir süreklilik içinde kendilerini yansıtmakta ve ancak gündelik hayat içinde anlam bulmaktadır. Kendisini oluşturan nesneler, mekanlar ve simgesel anlamlar, kültürden bağımsız değildir. Kültür ise

insanların gündelik hayat karşısında geliştirdikleri ve semboller olarak aktardıkları anlamlar bütünüdür. Anlamlandırma sistemi, bir yandan mevcut semboller aracılığıyla sosyal hayatı inşa ederken, bir yandan da bu sembolleri toplumun üyelerine gerçeklik olarak sunmaktadır. Böylece belirli bir hayat tarzı ile gerçeklik arasındaki ilişkileri dengeleyen kültür, sembol oluşturma süreçlerinden ortaya çıkan gelenekler aracılığıyla varlığını devam ettirir” (Çetin, 2013: 29).

Bir insanın dünyayı idrakı, her şeyden evvel onun içerisinde çıktığı fiziki ve sosyal çevrenin mahiyetine bağlıdır. Değerler ister sosyal ister fiziki olsun, çevre ürünlerinin ve üretimlerinin öğrenilmesidir. Bu noktada dahil olunan sosyal çevre, belirli değerleri bireye sunar ve bunu gerçekleştirecek davranışları yerine getirmesini ondan ister ve toplumsal çevrenin kuralları ve değerleri, kolektif topluluk içerisinde ne kadar yaygın bir şekilde destek görüyorsa, bireyin de bu kural ve değerlere uyma zorunluluğu o kadar artmaktadır. Bütün bunlarla birlikte bireyi saran sosyal yapı, durgun ve statik bir yapılanma değildir. Sosyal yapı işleyen dinamik bir bütün olmakla beraber, zaman içerisinde bazı değişimleri de yaşamaktadır. Sosyal yapıda ve kültürde yaşanan bu değişimler, bireylerin değerleri üzerine de tesir etmekte ve onları değiştirmektedir (Ersoy, 2015: 72-73).

Geleneksel toplumdan modern topluma doğru geçişi ifade eden modernleşme tanımlamalarında ortak olarak öne çıkan husus, sosyal sistem içerisinde bazı değerlerin değişmesidir. Her şeyden önce değerlerin doğasında, soyut olan bir karakterden somut olana doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Modern toplumda maddeci değerlerin ön planda olduğu görülmektedir. Geleneksel toplumlarda değer yargıları ölçülemeyen bir özellikte iken, toplum modernleştikçe değerler ölçülebilen bir karaktere bürünmüştür. Değerlerin sayısal rakamlara indirgenmesi toplum içerisinde çıkarıcı ve bireysel çıkarışların oluşmasına, onların bütünleştirici etkisinin de azalmasına sebep olmuştur. Geleneksel toplum, bireylerin değerlerinin içselleştirmesini vicdanda sağlayarak, onlara vicdani bir sorumluluk yüklemekteyken, modern toplum bireylere çoğu zaman içselleştiremedikleri ama uymak mecburiyetinde oldukları kurallar ve sınırlar çizmektedir (Ersoy,2015: 208).

Modern yaşamın bireylere sunduğu kurallar ve sınırlar çerçevesinde kolektif bağlardan sıyrılmanın ve deneyimlenen bireyselleşmenin, memleketleri ile mekansal bağı kopan veya zayıflayan bireylerin yaşamlarındaki potansiyel etkileri “Kolektivitinin Dönüşümü ve Değerlerin Bireyci İnşası”, “Duygusal/Psikolojik Etkiler”, “Yalnızlaşma/ma:

Kendiyle Kalma-Kapanma”, “İnsan İlişkilerinin Güvensizliği ve Seçilmiş Yalnızlık”, “Birlikteliklerde Değişen Ortak Yaşam Algısı” başlıkları altında nicel ve nitel araştırma bulguları kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır.

3.5.1. Bireyselleşme: Kolektivitenin Dönüşümü ve Değerlerin Bireyci İnşası

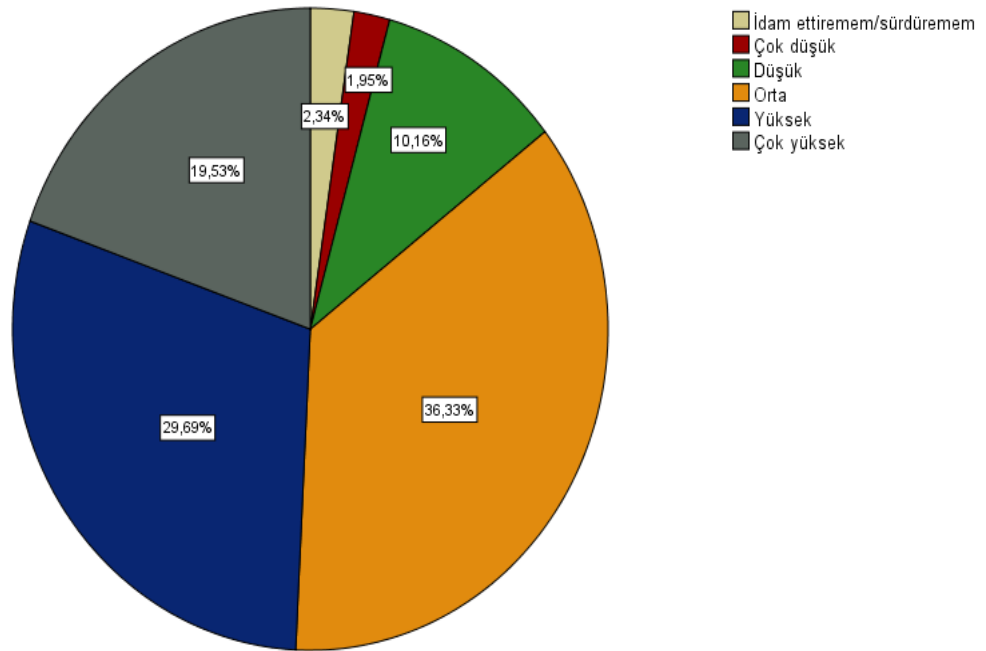
Kolektif kimliğin bütünlüğü zaman içerisinde, kolektif bellek ve ortak gelenekler, ortak ve yaşanmış bir tarih duygusu vasıtasıyla sürdürülmelidir. Bunun aynı zamanda uzam içerisinde de karmaşık bir biçimde toprak ve sınır belirlenmesi, "onlar" karşısında "bizi" tanımlayan içermeye ve dışlama koşulları vasıtasıyla sürdürülmesi gerekir (Morley ve Robins, 1997: 106). Geleneksel dünyadaki nesnellik ve normatif yapı sosyal ilişkileri düzenlemeye yöneliktir. Yani burada esas amaç bireyler arasında gerçekleşen ilişkilerin istikrar doğrultusundaki niteliği ve mahiyetidir. Birey kendini çevreleyen geleneksel sistemin varlığını daha çok bu tür sosyal ilişkilerde hisseder. Sosyal sistemin geliştirmiş olduğu değerler de bu mecraya yöneliktir. Ancak modern yapı bireyi bu ilişki sisteminden koparır ve yüzünü karşısındaki bireye değil kendine çevirir. Bu noktada ona büyük bir bölümü maddi olan nesnel hedefler yükler. Bu hedeflerle harekete geçen, sosyal ilişkilere dahil olan kişi, mevcut ilişkiyi ve karşısındaki bireyleri araç olarak algılar ve onlara kendisini hedeflerine götürece kadar bir değer verir (Ersoy, 2015: 215).

İnsanlar sosyal bağlarından koparılır ve mükerrer bireyselleşme atılımlarıyla özelleştirilirken aynı anda iki etki birden yaratılır. Bir taraftan, algı biçimleri özelleşir ve aynı zamanda -zaman ekseninde düşünüldüğünde- tarih dışı hale gelirler. Çocuklar, bırakın büyükanne ve büyükbabalarının artık ebeveynlerinin bile yaşam bağamlarını bilmezler. Yani hayatı algılamamanın zamansal ufukları gittikçe daralır; en nihayetinde sınırlarına dayandığı noktada ise tarih (ebedi) şimdiye dek sıkışır ve her şey kişinin kendi egosu ve şahsi hayatı çevresinde dönmeye başlar (Beck, 2011: 204). Geleneksel bağlardan bağımsızlaşan insan yaşamları, kişisel kader deneyimini ilk kez mümkün kılan bağımsız bir nitelik kazanır. Toplumsal bakımdan önceden tayin edilmiş biyografiler kişinin kendisinin ürettiği ve üretilmeye devam eden biyografiye dönüşüyor. Eğitim, meslek alanı iş, oturulan yer, eş ve çocuk sayısı vb. konulardaki kararlar ve bunlara bağlı tüm ikincil kararlar artık kendiliğinden önümüze gelmiyor, bu kararların verilmesi gerekiyor (Beck, 2011: 143, 205). Yaşamın olanaklarını ve sorumluluklarını -kültürel ilişkiler ve sosyal problemlerle daha az birbirine karışan ve daha çok bireysel kararlar, yetenekler ve yeteneksizlikler, kişisel başarılar ve

başarısızlıklarla şekillenen- bireyci kavramlarla düşünmeye alıştık (Elliot ve Lemert, 2011: 30).

Bireyselleşme, bu anlamda herkesin kendi biyografisinin verili sınırlamalardan kurtarılıp kendi ellerine verilerek açık ve karar vermeye bağımlı hale getirilmesi anlamını taşır. Esasen karar verme mefhumuna kapalı yaşam fırsatlarının oranı düşerken, tercihe açık ve şahsen inşa edilmesi gereken biyografinin oranı yükseliyor. Bu yüzden hayat konumlarının ve süreçlerinin bireyselleşmesi, biyografileri de "öz-dönüslü" yapıyor (Beck, 2011: 205). Bu noktada katılımcıların bireyselleşme potansiyelini anlamak amacıyla nicel araştırma kapsamında katılımcılara “*Tek başınıza hayatınızı idame ettirebilme/sürdürebilme durumunuzu (potansiyelinizi) hangi düzeyde ifade edersiniz?*” sorusu yöneltilmiştir.

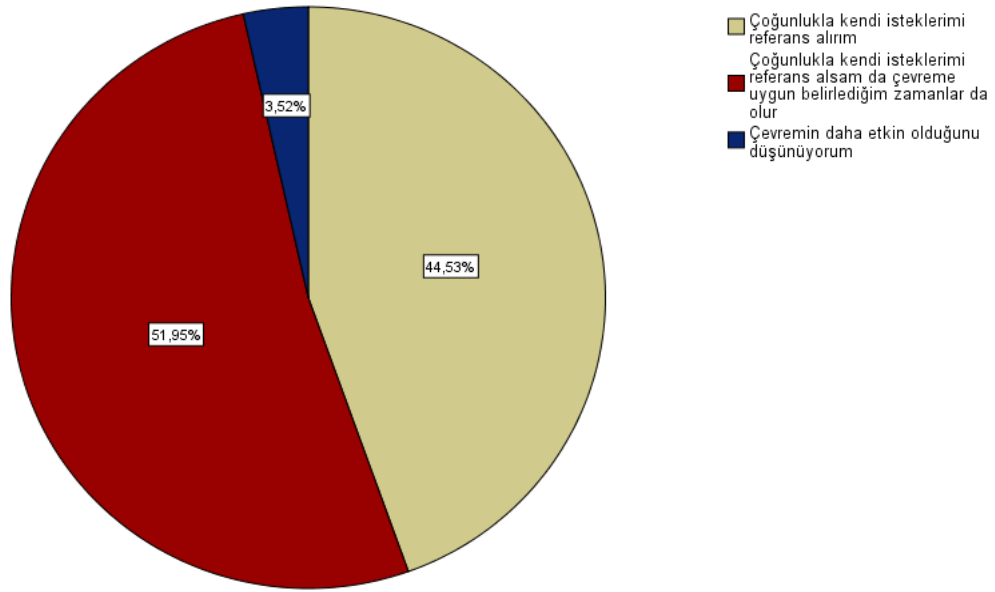
Grafik 3.50. Tek Başına Hayatını Sürdürebilme Düzeyi

Katılımcıların %2,3’ü “İdame ettiremem/sürdüremem” yanıtını, %2’si “Çok düşük” yanıtını, %10,2’si “Düşük” yanıtını, %36,3’ü “Orta” yanıtını, %29,7’si “Yüksek” yanıtını ve %19,5’i ise “Çok yüksek” yanıtını vermiştir. Veriler çerçevesinde katılımcıların azınlığı hayatlarını tek başlarına idame ettirebilme potansiyellerini çok düşük, düşük ya da idame ettirememe çerçevesinde yanıtlamışlardır (Grafik -3.50.). Katılımcıların çoğu hayatlarını tek başlarına idame ettirebileceklerini düşünmektedirler ya da halihazırda tek başlarına idame

ettirmektedirler. Ayrıca bu noktada katılımcıların yaş, ekonomik özgürlük vb. durumlar sebebiyle “İdame ettiremem”, “Çok düşük” ve “Düşük” yanıtını verme potansiyellerinin olabileceği göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle katılımcıların güncel yaşam olanaklarından bağımsız olarak düşüncelerini anlamak amacıyla katılımcılara “*Kendi yaşamınızı, hayallerinizi, değerlerinizi, doğrularınızı vb. belirlemede referans aldığınız durumu en iyi hangisi ifade eder?*” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.51. Bireyin Yaşamını Belirlemede Referans Aldığı Durum

Katılımcıların %44,5’i “Çoğunlukla kendi isteklerimi referans alırım” yanıtını, %52’si “Çoğunlukla kendi isteklerimi referans alsam da çevreme uygun belirlediğim zamanlar da olur” yanıtını ve %3,5’i ise “Çevrem daha etkin olduğunu düşünüyorum” yanıtını vermiştir (Grafik -3.51.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunun değerlerini ve doğrularını belirlemede kendi isteklerini referans aldığı ifade edilebilir. Bu durum katılımcıların yaşamlarının kolektiviteden uzak inşasının göstergesi olarak görülebilir. Kolektiviteden uzaklaşmanın veya kopuşun yani bireyselleşmenin önemli göstergelerinden biri olduğunu ifade edebileceğimiz “ben” vurgusu nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de önemli bir noktayı oluşturmuştur:

“Hayatım ile ilgili aldığım kararları başkasına danışmayı sevmem. Sonuçta bu benim hayatım ve kimse beni benden daha iyi bilmez. Bide tabi şu var fikir alıp uyguladığımda sonuç kötü olduğunda kimse o kişiyi suçlarım çünkü. Böyle olunca yani fikir almayınca, kendin yapınca suçlayacak kimse de kalmıyor. Sonuç kötü bile olsa kendinlesin. Kendi kararındı nerden bilecektin deyip ya da kendi kararlarım ile ilgili düşünüp yoluma devam ediyorum.” (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

“...tamamen böyle her şeyin yükünün benim üzerimde olması...işte hani çocukluğuma özlem işte kiramı vermiyordum, ne yemek yapacağım gibi bir derdim olmuyordu, her sabah kalkıp bir işe gitmek bile bir iş yapmak, erteleyememek... Bunlar ciddi anlamda yorabiliyor ama bunun da bir bedel olduğunu bildiğim için genelde hiç üstüne düşünmüyorum. Hani çok da ütöpik bir dünyada yaşamıyoruz ne yapacaksam bir sorumluluğu getirisi olacak ve bir bedel ödemek zorundayım. Ya özgürlüklerimden vereceğim ya da sorumluluklar üstleneceğim. Ben sorumluluk almayı tercih ediyorum.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“Kendim hallederim. Hani istediğimde, rica ettiğimde yapacaklarını bilirim ama her şeyimi kendim hallederim. Çok zorda kalmam lazım ki hani yardım isteyeyim. Daha çok kendi işimi kendim halletmeyi seviyorum. Hani ben yaparım, ben ederim... Galiba minnet etmek istemiyorum hani çok ezilip büzülüp... Bir şeyin altında kalmak istemem. O yüzden kendim halletmeyi tercih ederim ve bu bana kendimi daha iyi hissettirir. Tatmin ediciliği var bide bende o duygunun, kontrol sahibi hissediyorum belki de. Birlikte yapılan bir şeyi ben yapmış olmuyorum birlikte yapmış oluyoruz mesela ama birlikte yapılan bir şeyin bile sorumluluğunu almak istemiyorum aslında. Kendim yaptığımda daha kaygısız hissediyorum.” (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

“Bir gruba topluluğa dahil olma konusunda şeyimdir...Yani takım tutmam...Öyle kendimi tanımlamak istemem. Her seferinde çekinirim. Bir sıfat koymak istemem isminin önüne. Genelde bireyseldir tüm eylemlerim.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

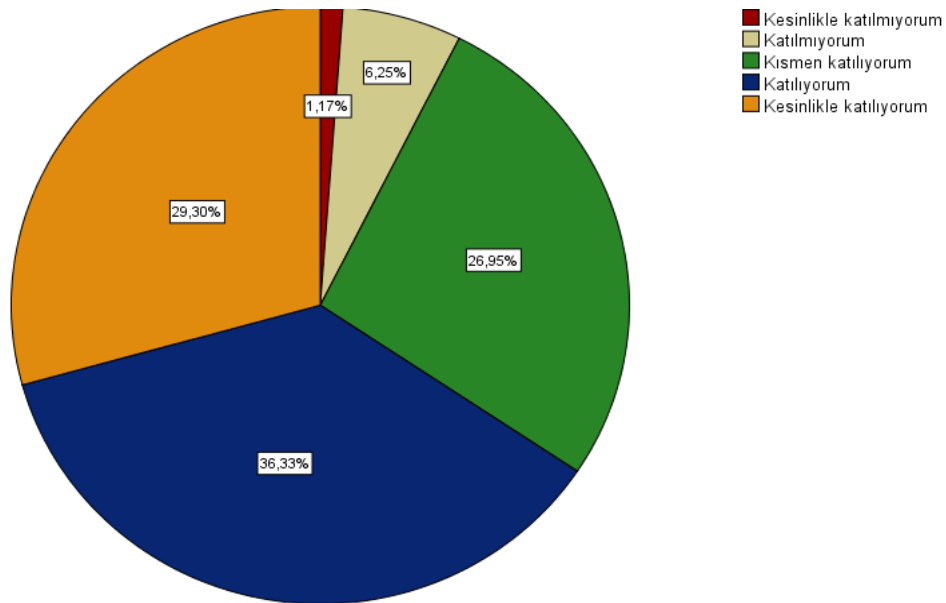
“Problemlerimi öncelikle kendim hallederim. Zaten çok paylaşma taraftarı değilim. Kimseye söylemem, her şeyimi kendim hallederim. Ya bir suya bile ihtiyacım olsa o an, birine zahmet ettirmemek, biraz da minnet duymama gibi bir durum da var. Nasıl söylesem o insana minnet, işini yaptıрма... Her şeyimi özel olarak, her şeyimi kendim hallederim. En iyisini ben bilirim, en iyisini ben hallederim gibi bir tavırm çok yok ama kendi hayatıma müdahaleyi ben severim, bir başkasına yaptırmam. Emin de olmam o kişinin yaptığı işten. O yüzden gidip ben yapayım, herkes kendi hayatına müdahale edebilir. Kimsenin işini de halletmem bu arada. Kimsenin hayatına da müdahale etmem, herkes kendi hayatını kendisi idam ettirsin. Bir kahve içeceksem, kız kardeşim onu kendine yapıyorsa ona yaptırmam da gider arkasından kendim yaparım. Böyle bir huyum var. Ben kimsenin bireyselliğine, özgürlüğüne karışmam ama kendime müdahale edilmesinden de hiç hoşlanmam. Her şey benim olmalı, bana ait olmalı. Belki de zor bir insanım bu konuda, etrafımda bu kadar insan olmamasının sebebi de belki bu. Yalnızlığı seçmemin sebebi de budur. Hepsi birbirine bağlı olabilir.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların yaşamındaki bireyselleşme “kendim hallederim” vurgusuna içkindir denilebilir. “Ben”in üstlendiği tüm “sorumluluklar ciddi anlamda yorucu olsa da” bu yorgunluk “bir bedeldir” ve pusulanın diğer ucunda “özgürlüklerinden vermek” yer almaktadır. Bu noktada “sorumluluk almak” ve “tüm eylemlerin bireysel olması” gerekmektedir. Ayrıca katılımcıların yapabilme becerisine sahip olmaları yani bir diğer deyişle aslında hayatlarındaki tek otoritenin kendileri olması duygusunun “tatmin ediciliği” ve “kontrol sahibi hissetme” gücü vardır denilebilir. Katılımcılar bir işi “kendi yaptığımda daha kaygısız hissetmekte” çünkü “ben’in en iyi bileni” konumunda kendileri yer almaktadır. Diğer yandan “zorda kalmadıkça yardım istememe” eğiliminin önemli nedenlerinden birinin de “minnet duymama”, “minnet etmeme” ve “ezilip büzülüp bir şeyin altında kalmama” olarak açıklanabilir. Katılımcılar için minnet mihnet yaratan bir duygudur denilebilir. Bu noktada gerçeklik nettir; “her şey benim olmalı”, “bana

ait olmalı”. Bu noktada bireyciliğin kültürel özü, sosyal kontrolün güçsüz, sosyal normların etkisinin azaldığı, kolektif değerlerden bağımsız, insan ilişkilerinde özgür kişisel seçimlerin olması arzusunu taşır (Ersoy, 2015: 216). Bireyciliğin dayandığı temel ilkelerin başında, insanın hareketlerinde, düşüncelerinde ve kendisini kontrol etmesinde, bireysel özgürlüğe sahip olması gerektiği inancı bulunur. Bireycilik toplumsal norm, değer, tutum, kural, düzen ve davranışları etkiler ve bu alanların daralmasına neden olur. Günümüzde küresel paradigma sürekli olarak bireye her türlü sosyal bağlardan kopmayı ve böylelikle özgürlüğünü kazanmayı telkin etmektedir. Bu durum bireyin içinde yaşadığı topluma olan inancını zedeler. İçinde yaşadığı topluma olan inancı zedelenen bir birey, kendisine dışardan gelen her türlü değer ve ölçüyü bir dayatma olarak algılar (Ersoy, 2015: 217). Bu nedenle kişi kendi hayatının taşıyıcısı konumundadır.

Bu noktada dışarıdan bir değer ve ölçü olarak yaşama dair gerçekliğin, gündelik yaşam pratiklerinin ve anlamın en temel belirleyicisi konumunda ifade edebileceğimiz kültüre dair bağlılığı sorgulamak araştırma kapsamında önemli görülen noktalardan birini oluşturmuştur. Kültürün kolektivite ile ilişkilenmenin en önemli göstergelerinden biri olduğu göz önünde bulundurularak katılımcılara “*Kültürel bir gerçekliği olduğu gibi kabul etmek/uygulamak yerine kendi düşüncelerime ve yaşam tarzıma uygunsa, bana bir fayda sağlıyorsa kabul ederim*” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.52. Kültürü Yaşam Tarzına ve Düşüncelerine Uygunsa Kabul Etme Durumu

Katılımcıların %1,2'si “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtını, %6,3'ü “Katılmıyorum” yanıtını, %27'si “Kısmen katılıyorum” yanıtını, %36,3'ü “Katılıyorum” yanıtını ve %29,3'ü “Kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir (Grafik -3.52.). Veriler kapsamında katılımcıların büyük bir çoğunluğu kültürel herhangi bir öğeyi kendi gerçekliğinden hareketle kabul etmektedir denilebilir. Bu gerçeklik inşa ettiği kendiliği ile uyumlu ise anlamlı, değil ise bireysel yaşama en büyük tehdit konumundadır denilebilir. Bu noktadan hareketle katılımcıların kendiliği, kendinden daha büyük bir otorite ile yaşayamayacağı anlayışıyla kolektiviteden ve her türlü kolektif değerden uzak olduğunu ifade etmemiz mümkündür.

Bu nedenle kültürel çerçevede kolektif bir ürün konumunda olan her değer riayet edilemeyen, değersizlik ile ilişkilendirilen ve ben'in hüküm sürdüğü bir yaşamda atıl konumda olan bir “şey” konumundadır denilebilir. Bu durum nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur:

“Gelenek, kültür vb. kavramı benim için çok olumsuz bir kavram. Hayatımın bazı noktalarında çok hissettim bunu. Mesela çok özetle anlatacağım; ilk evlendiğim yıl ailelerin yanına gideceğiz işte. Ben de hiç gelenek kafası olan biri değilim işte. Eşime dedim ki nasıl yapalım işte beraber mi hareket edeceğiz nasıl planlayalım, ilk nereye gidelim. Benim düşüncem birkaç gün beraber ailelerle kalıp sonrasında ayrı da kalabiliriz. Eşim bana öyle olmaz birlikte hareket ederiz, ilk de bize gideriz dedi. Dedim ki tamam ama neden? Bunun mantıksal açıklaması ne? “Öyle gelmiş ben nerden bileyim” dedi. Tabi ki böyle yapmadık ama gelenek dediğiniz şeyleri insanlar sorgulamıyor eşimin bana dediği gibi öyle gelmiş deyip yapıyor. Ben de bu yüzden geleneklere, memleket geleneklerine falan uygun yaşam sürmem. Kendi aklıma göre hayatımı istediğim gibi yaşamamı ne sağlıyorsa öyle... Beni bir çerçeveye sıkıştırmayan neyse öyle yaşıyorum.” (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

“Bazı insanlar çok memleketçi oluyor hani biz böyleyiz böyle yaparız, bizim orda böyledir, sürekli bir memlekete övgü halinde olan insanlarla da tanıştım vakit geçirdim. Açıkçası kendilerine de dedim “bu çok da yüceltilecek bir şey gibi gelmiyor bana”. Bu çok hoş gelmiyor bana taraf da değilim. Memleket milliyetçiliğini sevmiyorum. Bu bana muhafazakarlık gibi geliyor. Ben biraz açıkçası kültürü insan gibi görüyorum. Kültür de memleketlere ait adetlerde zaman içinde değişmeli. İletişime, etkileşime açık olmalı diye düşünüyorum. Hani sürekli sürekli aynı kaldığında muhafazakarlık gibi geliyor, reddediş gibi geliyor ilerlemeyi. Hani insanlar açık olmalı yeniliklere, bunları kendi potasında eriterek yola devam etmeli. Hani özellikle İstanbul gibi bir yere gelip yaşıyorsan sen burada memleketini yaşatamazsın. Direkt herkese bunu dayatamazsın. Hani entegre olacaksın gibi düşünüyorum.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

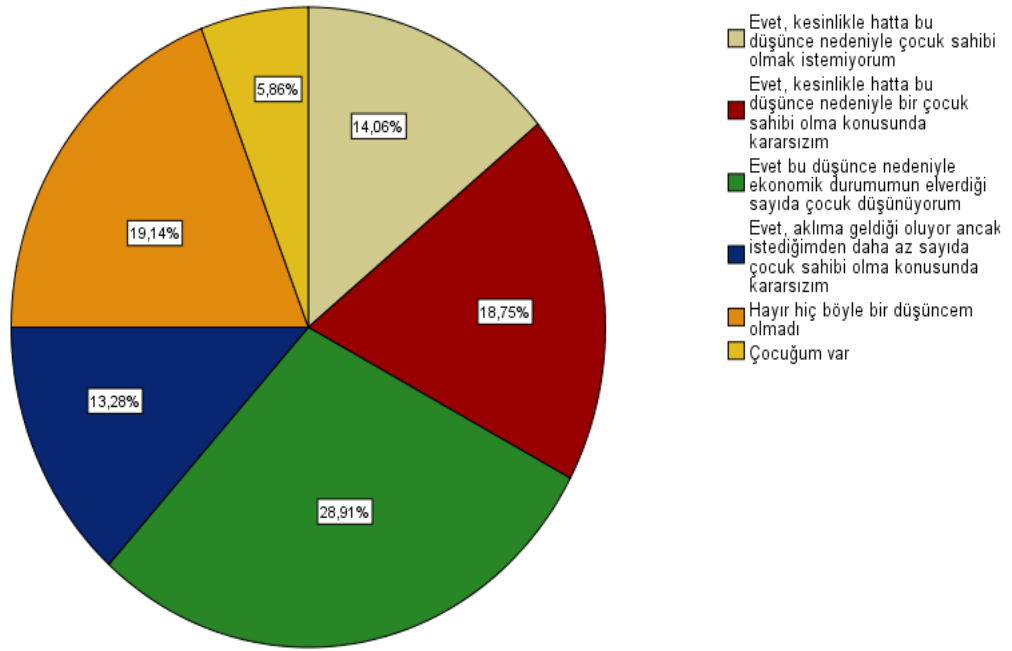
“Öyle gelenek, kültür falan benim çok olumsuz baktığım şeyler. Bence insanı çok küçük düşüren gelenekler var mesela, işte kırmızı kuşak bağlamak, ölüm zamanları insanlara yemek vermek gibi bunlar bana saçma geliyor. İnsanın yapmadığında ayıplandığı ama bir şeye yararı olmayan. Böyle şeyleri devam ettirmek zamanda geriye gitmek gibi. İnsanın hayatına karışılan hani sınırları aşan gelenekler ya sürdürülmemeli ya da değişmeli o zaman. Hani hiçbir şey değişmese herkes aynı hayatı yaşayacak.” (G.27, Konya, 21, Erkek)

Görüşmeler çerçevesinde kültür ve memlekete özgü gelenekler, “insanı çok küçük düşüren” ve “insanın yapmadığında ayıplandığı ama bir şeye yararı olmayan” “olumsuz bir kavram”dır. Bu nedenle katılımcılar kültüre ya da memleketlerinin geleneklerine uygun bir

yaşam sürmemektedir. Bu noktada memleket kültürüne sıkı sıkıya bağlı olmak “*yüceltilecek bir şey olmamakla*” birlikte “*ilerlemeyi reddediş*” çerçevesinde algılanan bir “*muhafazakarlık*” ve “*böyle şeyleri devam ettirmek zamanda geriye gitmek gibi*” bir durumdur. Katılımcılar bu olumsuz algı bağlamında “*kendi aklına göre hayatını istediği gibi yaşamasını ne sağlıyorsa*” öyle yaşamak istemekte yani “*bir çerçeveye sıkışmak*” istememektedir. Kolektif değerlerle yüklü “*memleket milliyetçiliği*” yerine bireysel değerler önem arz etmektedir denilebilir. Bu noktada kültür değişmelerini, değer değişmeleriyle ilişkilendirmek yararlı olacaktır. Bu ilişki teorik planda sağlam bir argümana dayanır; çünkü değerler kültürün önemli bir parçasını, hatta sert çekirdeğini oluştururlar. Literatürde değerler, genel olarak “*bireyleri belirli bir yönde hareket etmeye hazır tutan idealler, tercihler*” veya “*bireylerin temsillerini ve eylemlerini yapılandıran derin oryantasyonlar*” olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda değerler, bireyleri harekete sevk eden ve yaşatan derin kimliğin öğeleri gibi görülebilir. Bir insanın değerleri birbiriyle ilişkilidir, az çok tutarlı bir yapı oluştururlar ve yaşam boyunca oldukça istikrarlı bir biçimde varlıklarını sürdürürler (Bilgin, 2009: 165). Bu noktada kendi tercihleri ile bir yaşam inşa etme deneyimini tehlikeye atacak her türlü karışımın ve değerden de uzak durmak gerekmektedir.

Bu nedenle her değer bireyin üzerinde düşündüğü, kendi yaşamına göre ölçüp biçtiği bir karar süreci haline de gelmektedir denilebilir. Bu değerlerden biri olarak insanın gelişimsel yaşam döngüsünün olağan bir parçası olduğu düşünülen çocuk sahibi olma durumunun da akışkan yaşamın akışkan bireyleri için bir karar süreci haline geldiği düşüncesinden hareketle katılımcılara “*Çocuğunuz yok ise; çocuğunuzun iyi bir eğitim almasını sağlamak, iyi yetiştirmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek vb. konuların maddi yükünün fazla olduğunu düşünerek dünyaya getireceğiniz çocuk sayısını düşündüğünüz oluyor mu?*” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.53. Ekonomik Koşullar Çerçevesinde Çocuk Dünyaya Getirme Algısı

Katılımcıların %14,1'i "Evet, kesinlikle hatta bu düşünce nedeniyle çocuk sahibi olmak istemiyorum" yanıtını, %18,8'i "Evet, kesinlikle hatta bu düşünce nedeniyle bir çocuk sahibi olma konusunda kararsızım" yanıtını, %28,9'u "Evet, kesinlikle ve bu düşünce nedeniyle daha kalabalık bir aile olmak istememe rağmen ekonomik durumumun elverdiği sayıda çocuk düşünüyorum " yanıtını, %13,3'ü "Evet, aklıma geldiği oluyor ancak istediğimden daha az çocuk sahibi olma konusunda kararsızım" yanıtını ve %19,1'i ise "Hayır, hiç böyle bir düşüncem olmadı" yanıtını vermiştir (Grafik -3.53.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğu için çocuk ekonomik bir bedel olarak görülmektedir denilebilir. Bu nedenle bireyler ya çocuk dünyaya getirmek istememekte ya da ekonomik koşullarının elverdiği sayıda çocuk dünyaya getirmeyi düşünmektedir. Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde çocuk dünyaya getirmeye ilişkin söylemlerin de oldukça dikkat çekici olduğu söylenebilir:

"Şu an dünyaya çocuk getirme fikrine çok uzağım. Hani sebebi de şu, aklımda bir zaman romantize ettiğim bana mutluluk sevgi versin diye çocuk istemekten ziyade, özellikle ekonominin gittiği yeri gördüğümde...hani bide çocuğu en iyi şekilde yetiştirmeliyiz hani şey değil geldi işte seviyoruz, rızıyla gelirden ziyade...tam olarak ekonomik ve mantalite açısından hazır olmazsam ikisinde de yok...Hani hazır olmadığım sürece onun hayatını mahvedeceğimi biliyorum çünkü bu kötü bir şey. Yani iyi bir hayat sağlamayacaksam ne gerek var." (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

"Çocuk kararımı sürekli erteliyorum çünkü bu sorumluluklar içinde bir de çocukla ilgilenmem çok zor. Bir şekilde biz büyümüşüz ama bizim çocukluğumuzda olan bazı şeylerin ne kadar olmaması gerektiğini biliyoruz şu an. Her şeye dikkat etmek gerek. Çocuğun iyi yetişmesi için kendi hayatımı

değiştirecek ona göre düzenleyecek gücüm yok. Ekonomik ya da enerji olarak.” (G.8, Ardahan, 35, Kadın)

“Çocuk...çocuk şöyle bir çocuğu büyütmek, geliştirmek ne biliyim onunla ilgilenmek çok güzel ama çocuk düşünür müyüm hayır. Çünkü benim o çocuğa yapmak istediğim ve sunmak istediğim hayatı bu ekonomik koşullarda sunamam yani onu dünyaya getiriyorsam sırf ilerde yalnız kalmayayım veya yaşlanınca bana baksın diye bir düşünceyle getirmek bence bencillik hani başka bir şey değil. Çocuğu dünyaya getiriyorsan mesela hani düzgün bir eğitim alsın ama şu anki ekonomik koşullarda bu mümkün değil. O yüzden çocuk düşünmem ilerde zengin olursam yaparım. Ha zengin olsam hemen doğururum. Kalabalık bir aile değil ama 1 ya da 2 çocuk. Çocuğa harcayacağın zamanla alakalı. En fazla iki çocuk ama. Çocuğun hepsine sevgi gösteremiyorsun. Bu sefer çocukta eksik duygular oluyor. Bu sefer bağlanma ihtiyacını dışarda yanlış bir kişiye bağlanarak gösterebiliyorsun. O yüzden bence çok çocuk yapmak iğrenç bir şey. Bir kere çok çocuk yapılmamalı asgari ücretle çalışan hiç yapmamalı. Çocuk olduğunda bide senin hayatın bitiyor onun hayatı başlıyor. Mesela sana şu an desem hadi gezelim gelirsın ama çocuk olsa nasıl geleceksin?” (G.10, Sivas, 30 Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar çocuk sahibi olma fikrine uzaktır denilebilir. Çünkü bir çocuk dünyaya getirmek için “tam olarak ekonomik ve mantalite açısından hazır olmak” gerekmektedir. Ancak “şu anki ekonomik koşullarda bu mümkün değil”dir. Diğer yandan katılımcılar “çocuğun iyi yetişmesi için kendi hayatını değiştirecek ona göre düzenleyecek gücü” kendilerinde bulamamaktadırlar. Çünkü “çocuk olduğunda senin hayatın bitiyor onun hayatı başlıyor”dur. Bu nedenle çocuklar ortalama tüketicinin bütün ömrü boyunca yapabileceği en pahalı yatırımlar arasındadır. Dolayısıyla insanlar böyle bir kararı vermeden önce iki kez düşünürler ve ne kadar çok düşünülürse tehlikeler de o kadar aşık olur. Dahası günümüzde çocuk sahibi olmak bir karar işidir. Bu anlamda çağımız öncelikle çocuğun duygusal bir tüketim nesnesi olduğu ve tüketim nesnelerinden beklenen tatminin maliyetle karşılaştırıldığı gibi, ekonomik sermaye ile de ilişkilidir (Bauman, 2017: 64). Diğer yandan görüşmelerde dikkat çeken bir diğer nokta şudur; çocuk kişinin özerk hayatını asimile eden bir kısıttır:

“İçimde farklı iki insan var gibi hissettiğim tek konu olabilir. Bazen düşünüyorum mesela bazen bir çocuk dünyaya getirme fikri çok sıcak geliyor bana çok yakın hissediyorum bu fikre. Bazen de o duygu ve düşünceleri nasıl düşündüğüme şaşıyorum. Hiçbir şeyi kendi isteğime göre yapamayacağım, istediğim saatte bile uyuyup uyanamayacağım. Çok büyük kısıtlayıcı bir şey bu ve karakterime de uygun değil. Sadece bu hani uç duygular sonuçta, bir öyle bir böyle ama bir gün çocuğum olursa ve zorlanırsam kendime derim; bu da senin kararındı ve sorumluluğu hani getirilerini de üstleneceksin. Diğer bütün noktalarda da zaten böyle bir yerde.” (G.9, Ankara, 45, Erkek)

“Çocuğum olmasını şu anlık istemem. Beni bir şeylere bir yerlere bağlar, hareket etmemi zorlaştırır diye düşünüyorum ama tabi ilerleyen süreci hayal edemem bilmiyorum. Yani çocuk, benim için hayat bitmiştir ve başkasına fayda sağlıyorumdur.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

“Çocuk yok hayır aslında tüm kişi yaşantıları için çok mantıklı değil bir... İkinci olarak da kesinlikle bir evlilik olması gerekiyor bence insanın hayatını paylaşabileceği. Bu bideneyim olarak da düşünülebilir bir yandan, bir yandan da hayat paylaşımı önemli belli bir yaştan sonra da o yalnızlık kişiye zarar verebilir. Ortak keyiflerinizin olduğu biriyle yaşamı paylaşmak çok güzel bir şey bence ama çocuk birazcık şey...O hayatı kısıtlayan bir şey. Hani insanlar şöyle yapıyor evlendikten birkaç ay sonra çocuk kararı alıyorlar. Hani sanki sırayla yapılması gereken şartlı bir şey gibi ama bence kesinlikle olması

gereken bir şey değil ve hayatta sıraya göre sokmamız gereken, sırada olması gereken bir şey değil. Hayatta daha önemli şeyler var yapılması gereken. Ben bunu doğru bulmuyorum. Çocuğun beni sınırlandıracağını düşünüyorum kesinlikle bir engel. Başkalarının çocuklarını sevmek daha mantıklı. Her zaman pragmatist...” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

“Çocuklar uzaktan güzeller. Çok yakınımaya girdikleri zaman çok fazla sıkılıyorum ve herhalde büyüdükçe de çocuklardan çok fazla uzaklaştım. Çocuk sevmiyorum yani. Yanımda ağlayan falan birisi olduğundan uzaklaşıyorum. Çocuk çok şeyi engeller diye düşünüyorum. Bir bağ bence çocuk, bir kısıtlama. Mesela ben çok fazla gezmeyi severim, dolaşmayı severim, uyumayı çok fazla severim. O yüzden çocuk denildiği zaman şey yani onda olman gerekiyor, tüm her şeyini ona vermen gerekiyor. Onun için benim için olumsuzluk çocuk. Benim karakterime uygun değil. Çocuğun olduğunda sürekli vermen gerekiyor mesela o büyüdüğünde de vermen gerek. Mesela şu anda da annem bana veriyor. Ben bunu yapabilir miyim...? Biraz da sorumluluk çocuk, peki ben o sorumluluk bilincinde miyim? Değilim bence. Çünkü hayatı biraz gelişine yaşayan bir insanım. “Ayy evde çocuğum mu kaldı” diyebilirim mesela unuttum diyebilirim.” (G. 24, Çorum, 21, Kadın)

“Çok sıcak bakmıyorum. Çünkü önce kendimizi iyileştirmemiz gerekiyor. Kendimizi iyileştirmeden yaralı ya da çok sağlıklı olmayan çocuklar dünyaya getirebiliriz. Bir de 22 sene kendimiz için yaşamadık, evlendikten sonra kendimiz için yaşamalıyız diye düşünüyorum. Ya daha görüp gezeceğimiz çok şeyler var, çok bilgiler var. Bu yani artık tamamen kendim için, kendi problemlerimi çözdüğüm bir süreçte hayal ediyorum. Kendimi o telaştayken, öğrenme telaşındayken bir çocuk bakabilmek ya da bunu üstlenebileceğimi zannetmiyorum. Yani bir çocuk sahibi olmak istemiyorum şu an. Kendi kız kardeşlerimi bile şu an engel olarak görüyorum kendi çocuğum olduğunda kesinlikle göreceğim.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

“Açıkçası bir çocuk olduktan sonra bir kadının hayatının biteceğine inanıyorum gibi. Hani çocuk olursa, işe gidemezsin, arkadaşlarınla çok fazla aktivite yapamazsın gibi geliyor. Hani belki çevremde gördüğüm insanlardan dolayı böyle bilmiyorum ama ben herhalde çocuk yapsam da sürekli gezerim ama çocuk benim yapacaklarım şeyler için bir engel şu anda.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde çocuk “çok büyük kısıtlayıcı bir şey” konumundadır. Bu nedenle “kesinlikle olması gereken bir şey değil ve hayatta sıraya göre sokmamız gereken, sırada olması gereken bir şey değil”dir. Çünkü “hayatta daha önemli şeyler var yapılması gereken”. Aynı zamanda “hayatı biraz gelişine yaşayan” bireyler için “karaktere uygun olmayan” bir yerdedir de çocuk. Bu yüzden “başkalarının çocuklarını sevmek daha mantıklı” görülmektedir. Aynı zamanda katılımcılar istedikleri gibi “gezmek”, “dolaşmak” ve “uyumak” bir çocuk dünyaya getirme fikrine olumsuz baktıklarını ifade etmişlerdir. Bu çerçevede bir çocuk dünyaya getirme fikrini “benim için hayat bitmiştir ve başkasına fayda sağlıyorumdur” düşüncesi ile eş görmek mümkündür. Bu nedenle çocuk dünyanın bitmek bilmez maceralarına karşı eve kapanmak; ucu bucağı olmayan, asla tam olarak keşfedilemeyen ve bu yüzden hep cazibesini koruyacak dışarıdaki yerlere karşı bezginliktir (Bauman, 2020b: 136). Bu nedenle çocukla sosyal ilişki ve çocuğa bağlılığın niteliği, aile içi bireyselleşme süreçleri ile birlikte değişiyor denilebilir. Çocuk bir taraftan bireyselleşme sürecinde bir engel olarak görülürken diğer yandan emek ve paraya mal oluyor, öngörülemiyor, insanın özenle yapılmış hayat planlarını da alt üst ediyor durumdadır (Beck, 2011: 178-179).

Değerleri yaşamak açısından geleneksel insan, belirli anlamlara ve amaçlara sahip roller bütününe yerine getirmekte; bir aileye, bir ülkeye, bir devlete ve bir dine bağlı durumdadır. Modern insan için müşterek değerlerden bahsetmek güçtür. Gelenekten kopan insan, hayatını, herhangi bir kutsala göre değil, kendi aklıyla düzenlemek zorunda olan salt dünya adamı, yani seküler karakterdedir (Ersoy, 2015: 209). İnsanların içinden çıktıkları ve ait olduklarını ifade ettikleri sosyal dünya, değerlerinin de oluşumuna büyük bir tesirde bulunmaktadır. Yaşanan önemli sosyal yapı değişimleri karşısında, hayat tarzları ve zihniyet dünyaları itibarıyla, insanların kendilerini geleneksel veya modern olarak tanımlamaları, değerlerin ortaya çıkmasına, kurulmasına, yaşanmasına ve değişmesine etki etmektedir. Bu şekilde herhangi bir sosyal dünyaya ait olan kişi, hayatı algılamakta belirli değerlerin penceresinden yola çıkacak ve davranışlarını ona göre belirleyecektir (Ersoy, 2015: 211-212). Bu noktada katılımcıların kolektif değerlerden uzaklaştığını veya benimseyeceği her değeri önce “ben” süzgecinden yani kendi gerçekliklerinden geçirerek kabul ettiklerini ifade etmek mümkündür. Böylelikle yaşam dış otoritelerin müdahalesinden uzak ve farklı kolektif düşünce akışlarının belirleniminden azade daha yeknesak bir şekilde sürdürülebilmektedir denilebilir. Böylelikle her değer bireyin üzerinde kendisinin düşündüğü, kendi gerçekliği çerçevesinde hayatına içermiyeceği karışımlardır. Bu değerlerden biri olarak insanın gelişimsel yaşam döngüsünün olağan bir parçası olduğu düşünülen çocuk sahibi olma durumunun da akışkan yaşamın akışkan bireyleri için bir karar süreci haline geldiği ifade edilebilir.

Toplumsal yaşamın ana biçimlerinden biri olarak aile, ana, baba ile çocukların vücuda getirdiği, ilişkiler ağı (sistemi) ve bu ağ içinde her üyenin üzerine almış olduğu görev ve oynadığı rolleri tanımlamaktadır (Kongar, 1993: 216). İnsanlığın ilk çağlarından beri aile toplumun temel kurumu olarak bulunmuştur. Aile toplumu, toplum da aileyi şekillendirmiştir. Zira toplumun genel karakteristik özelliği, o toplumdaki aile münasebetlerine göre belirlenir. Aile sisteminde meydana gelen herhangi bir bozukluk, genel sosyal sistemi çözülme içerisine sürükleyebilir (Ersoy, 2015: 241). Toplumun temel kurumu olarak aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik, psikolojik tatmin ve aidiyet işlevlerinin yerine getirildiği bir sosyal kurum olarak ifade edilmekle birlikte sosyal yapıda meydana gelen değişimler, aile yapısında da birtakım değişimlerin meydana gelmesine neden olmuştur (Ersoy, 2015: 242-243). Bu noktada katılımcılar için çocuk mutlaka var olması gereken bir değerden daha ziyade bir kısıt, dünyada keşfedilmeyi

bekleyen olanaklar önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir. Geçmişte mutlulukla ilişkilendirilen ve bu noktada mutluluk deneyiminin kendisi olan çocuk, akışkan yaşamın akışkan bireyleri için bu deneyimin olası sebepleri arasında bir yer edinmemektedir.

3.5.2. Duygusal/Psikolojik Etkiler

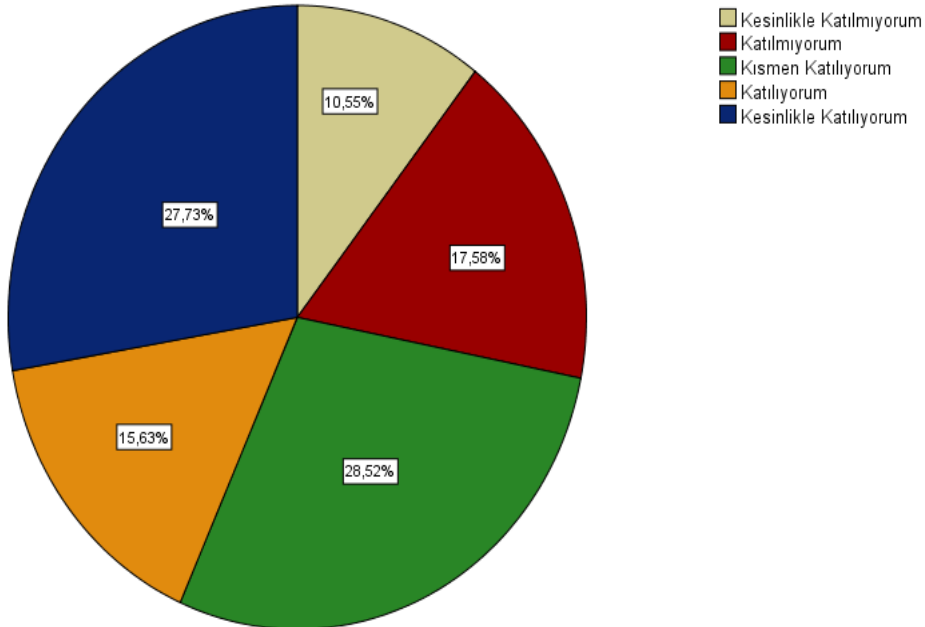
Toplumda bireylerin diğer bireylerle kurduğu ilişkilerin vazgeçilmezliği ve sürekliliği çerçevesinde yani bir diğer deyişle birlikte yaşama halinin bir ürünü olarak aidiyet, tarihsel süreç boyunca bireylerin en temel ihtiyacı olarak görülmüştür. Aynı zamanda aidiyet, kimliğin inşasında da belirleyici bir unsur olarak ifade edilebilir. Bir toplum ile, grupla ve dolayısıyla bir mekanla bağ kurmak aidiyet duygusunu beraberinde getirmektedir. Bireyler arasındaki paylaşımın artması ile de ilişkilene ve bağlayıcı ortak unsurlar da artmaktadır (Ayhan, 2022: 9). Bu nedenle aidiyet, bireyleri toplumsal olana bağlamada rol oynar. Bu oldukça önemlidir çünkü benlik duygumuz, diğer insanlarla olan etkileşimlerimizde ilişkisel bir süreçte ve kolektif olarak sahip olunan sosyal normlar, değerler ve geleneklerin daha soyut kavramlarıyla ilişkili olarak inşa edilir. Yani aidiyet, zorunlu olarak diğer insanları da içeren özneler arası bir deneyimdir. Bu nedenle gündelik beklentilerimiz karşılanmadığında, sıradan işlerimizi alıştığımız gibi yapamadığımızda ve alışılmış var olma ve yapma biçimlerimizin bilinçli olarak farkına vardığımızda, bir aidiyetsizlik hissi yaşarız. Diğer bir deyişle uyum eksikliğinden bir aidiyetsizlik duygusu doğar (May, 2011: 368, 370). Aidiyet duygusu bireylerin başkalarıyla ilişki kurmasını, kültürel geçmişleriyle özdeşleşmesini, kimlik duygusu geliştirmesini ve çevreyle bağlantı kurmasını sağlar (Allen vd., 2021: 92). Bu nedenle aidiyet birçok insan için olumlu çağrışımlarla yüklü bir kavramdır. Eğer aidiyet kişinin çevresi ile barışık olma duygusu olarak anlaşılırsa, o zaman aidiyetsizliğin bir tedirginlik duygusu olarak nitelendirilmesi muhtemeldir (May, 2011: 372).

Diğer yandan modernitenin, yerlerine daha büyük, kişisel- olmayan organizasyonları geçirerek, küçük toplulukların ve geleneğin koruyucu çerçevesini yıktığı da söylenebilir. Birey, daha geleneksel ortamların sağladığı psikolojik desteklerden ve güven duygusundan yoksun olduğu bir dünyada kendisini kaybolmuş ve yalnız hisseder. Modern çağı öncekilerden ayıran en belirgin özelliklerden biri aşırı dinamizmdir. Modern dünya "kontrolümüzden çıkmış bir dünyadır: Toplumsal değişme hızı önceki sistemlerdekinden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme derecesi ve kapsamlılığı da yüksektir (Giddens, 2010: 26, 48). Modern dönemin

geleneksel olarak sabitlenmiş ve değişmeyen kimlikleriyle (özellikle iş, kariyer ve aile çevresinde toplanmış olanlarla) karşılaştırıldığında, postmodernin çok daha açık ve akışkan kimlikleri getirdiği öne sürülmektedir. Postmodern dönemde hız kazandırılmış zaman ve mekanın her türlü kimlik duygusunu bütünüyle erittiği belirtilmelidir (Urry,1999: 37). Esasen, bir topluluğun parçası olmak, hızlı küresel değişimleriyle bu modern dünyada yabancılık çekmememiz için gereklidir (Berner, 2005: 189). Ancak akışkan bir toplumda kuvvetli duygular ve bağımlılıklar kişisel özgürlüğün kısıtlanmasına da yol açmaktadır. Bu anlamda her bağımlılık kişinin kendi yaşamı üzerindeki üretkenliğini azaltır ve bu nedenle bağımlılık ekseninde inşa edilen her ilişki ortaya spesifik kaygılar çıkarır (Funk, 2009: 121).

Bu noktadan hareketle “Ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireylerdeki olası kökensizlik ve aidiyet boşluğunun yarattığı bireysel düzeydeki etkiler nelerdir?” araştırma kapsamında cevap aranan önemli sorunsallardan birini oluşturmuştur. Bu kapsamda aidiyet boşluğu ve yalnızlaşmanın birey üzerinde olumsuz psikolojik etkiler oluşturabileceği varsayımından hareketle araştırma kapsamında katılımcılara “*İnsanlardan nefret ettiğim zamanlar çok oluyor*” yargısı hakkında ne düşündükleri sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.54. Çoğu Zaman İnsanlardan Nefret Ettiğini Hissetme Durumu

Katılımcıların %10,6'sı “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtını, %17,6'sı “Katılmıyorum” yanıtını, %28,5'i “Kısmen Katılıyorum” yanıtını, %15,6'sı “Katılıyorum” yanıtını ve %27,7'si ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir (Grafik -3.54.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğu insanlardan çoğu zaman nefret ettiğini hissetmektedir denilebilir. Bu durum memleket ile bağlarını kaybeden bireylerin yaşadıkları potansiyel boşluğun bir yansıması olarak ifade edilebilir. İkame edilemeyen aidiyet boşluğunun bireyde gerginlik, öfke vb. duyguların yaşanmasına neden olduğu düşüncesinden hareketle gerçekleştirilen görüşmelerde görece basit olduğu düşünülen konularda bile katılımcıların tahammül seviyelerinin çok düşük olduğu dikkat çekmektedir:

“Gündelik yaşamda tahammülümün aşıldığı şeyler çok oluyor...çok sık oluyor...mesela araç kullanırken sinyal vermemek, sigara çöpünün yere atılması ya da yerde herhangi bir çöp görmek, sıraya kaynak olması, işte atıyorum en basitinden hani iki yol birleşirken bir sağdan bir soldan araba gelmesi gerekiyor ya; iki tane soldan gelince ben o kadar sinirleniyorum ki hani tahammül sırım çok çok düşük ama tepki vermemeye çalışıyorum.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

“Yavaş hareket...İçim parçalanıyor o an böyle. Tabi ki karşı tarafa tepki veremiyorsun ama yavaşlık... hani hızlı hızlı bir problem bir iş herhangi bir şey çözülebilecekken ağır ağır olması bana zaman kaybı geliyor. O iş o kadarlık bir süreyi hak etmiyor. Her işin kendine ait bir zamanı var. Erken bitecekse bu benim daha başka işler yapmamı sağlar, kendime vakit ayırabilirim, farklı bir şeye kanallıze olabilirim ama o anki tek bir iş ve benim zamanımı baltalıyor. Hiçbir işim yoksa bile o an kendime zaman ayırabilirim.” (G.22, Bergama, 34, Kadın)

“Ben duygularımı çok yoğun yaşayan bir insanım, öfkelendiğimde çok yoğun, mutlu olduğumda çok gereksiz mutlu bir insan olduğum için... Genel olarak neşeliyimdir ama...Neşeli ve hareketli bir insanımdır. Mutlu olduğumda içimde koşarcasına bir mutluluk oluyor herkese anlatma isteğim oluyor. Mutlu eden bir insan var ya da bir olay, herkese tek tek yazasım geliyor ben mutluyum şundan ya da bundan diye ama öfke problemimin de olduğunu düşünüyorum mesela. Aslında en kızılmayacak noktalarda bile bir anı patlama yaşadığım anlar oluyor. Bunun sebebini çok düşünüyorum aslında ama yok yani. Mesela en kızılmayacak nokta yanımda birisi gülüyor, olabilir yani bu çok normal bir şey ama çok sinirleniyorum bazen. Bu ev içinde de böyle. Bu her an her şekilde olabiliyor çok mutlu olduğum zamanda bile beni öfkeliendirecek bir şey olmasa bile bazen bir anda sinirime gidiyor, o anda mutluluğumu bir kenara bırakıp öfkemi daha ön plana çıkardığım zamanlar oluyor yani. Tanıdığım tanımadığım herkese. Mesela yolda yürürken yavaş yürüyen...Hani geçemiyorum ya o kaldırımdan, o arabalardan geçememem, yolda insanlardan dolayı geçemeyince de böyle bir öfkeleniyorum, sinirleniyorum.” (G.24, Çorum, 21, Kadın)

“...aslında tam olarak şöyle hani karşımdaki insan bir şey anlatıyor diyelim ya da beni aradı bir konuda konuşacak. Bir süre, kısa bir süre... Bazen oluyor saatlerimi ayırıyorum bazen de hani yapacak yetişecek bir şeyim olmasa dahi daha bir dakikadır konuşuyor diyelim; ben çıldırarak gibi oluyorum. Karşımdaki görmüyor tabi ama sanki yetişmem gereken bir şey varmış da karşımdaki beni oyalıyor gibi hissediyorum. İçimde bir telaş... Ancak böyle bir şey olsa böyle hissederim çünkü hani o yüzden öyle diyorum. Dışlerimi sıkıyorum falan hani karşımda olsa vurabilirim gibi hissediyorum karşımdakine. O an çok sevdiğim, ailemden biri bile olsa nefret hissediyorum sadece sanki. Neden oluyor bilmiyorum.” (G.29, Erzincan, 22, Kadın)

“Biri yavaş hareket ettiğinde aşırı geriliyorum. Bu tanıdığım çok sevdiğim biri de olabilir fark etmez. İçim sinirden yırtılacak gibi hissediyorum. Asla tahammül edemiyorum. Dışıma yani hareketlerime, suratıma falan yansıyordur ama bir şey demiyorum. Ben o kişiyi izlerken böyle tak tak kafamda işi bitiriyorum mesela. Eşim de dahil yani buna. Mesela ben onun kahvaltı hazırladığı sürede, evi toparlar, kahvaltı hazırlar, duşa girer çıkarım ne biliyim. Her şey hızla hallolsun istiyorum. Şöyle de oluyor hani işten çıktım eve gitmek istiyorum, trafik beni engellediğinde, sonra önümden bir

araç yavaş gittiğinde falan da sinirleniyorum, küfür de ederim bazen ama tabi karşımdakine değil öyle arabanın içinde kendi kendime.” (G.12, Mersin, 43, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar gündelik yaşamda tahammül sınırlarını aşan durumları şu şekilde ifade etmişlerdir; “*araç kullanırken sinyal vermemek*”, “*sigara çöpünün yere atılması*”, “*sıraya kaynak olması*”, “*yavaş hareket*”, “*yolda yürürken yavaş yürüyen*” insanlar, “*bir araç yavaş gittiğinde*”, “*uyuşuk hareket edilmesi*”. Söylemler çerçevesinde katılımcıların gündelik yaşam akışı içinde görece “olağan” kabul edilebilecek davranışlara yönelik “*nefret*”, “*can sıkıntısı*”, “*aşırı gerilme*”, “*vurabilecek gibi hissetme*”, “*küfretme*”, ve “*içi parçalanacak*” denli “*öfke*” duyma ile karşılık vermektedirler. Yani katılımcıların tahammül seviyelerinin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Bu durumu potansiyel aidiyet boşluğunun bir yansıması olarak ifade etmemiz mümkündür. Diğer yandan önemli sosyal destek bağlarından yoksun ve giderek yalnızlaşan bağısız birey için sabır ve bekleme yıpranan ruh durumlarından (Chul Han, 2022: 58). Çünkü “*bekleme*”nin kirli bir kelime haline geldiği bir çağda yaşıyoruz. Giderek herhangi bir şey için bekleme zorunluluğunu (olabildiğince) yitirdik ve yeni, favori sıfatımız “*hemen*” oldu. Görünen o ki, zamanla yarıştığımız yaşamlarımızda, yirmi birinci yüzyıl insanların artık hiçbir şeyi beklemeye vakti yok.” (Potter, 2007; akt. Bauman, 2011b: 16). Kökensizliğin bireylerin yaşamına potansiyel öfke, aşırı gerginlik vb. duygusal etkileri yanında hüznün, depresyon ve hissizlik duygularına da neden olması araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde önemli görülen bir noktayı oluşturmuştur:

“Genel olarak nasıl hissediyorum...Üzgün...sebebini bilmiyorum...terapiye başladım yeni bakalım buluruz umarım. Yani belki de aile bağlarımın çok iyi olmaması, benim sürekli bireysel takılmamdan dolayı da bir boşluk olmuş olabilir hayatımda. Yalnız hissettiğim zamanlar oluyor. Yani genelde yalnız hissederim ve kaçmak istediğimiz bir yalnızlık bu.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

“Bazı duyguları hissedemediğimi düşünüyorum. Daha doğrusu aslında hissediyorum ama günü birlik his gibi. Birisi için çok üzülemiyorum, sıkıntısına derdine çok can sıkamıyorum. Mutlu olduğum zamanlar çok anlık. Bazen soruyorum kendime bu duruma neden çok mutlu olamadım ya da üzülemedim gibi mesela. Nedenini bilmiyorum ama öfke için bu böyle değil. Öfkeyi bayağı yaşıyorum, çok yoğun hissediyorum yani. Bana diğer duyguları tarif et deseniz belki size anlatamam ama kızgınlık, öfke bunları anlatabilirim.” (G.17, Ankara, 28, Erkek)

“Aslında çok böyle gerçekten çoğu şeyimi anlattığım, böyle fikrini merak ettiğim çok yakın arkadaşlarım var. Çekirdek bir ekip diyebilirim ama yine de onlarla paylaşamayacağımı hissettiğim... Ya tabi böyle arkadaşlık ilişkisindeki dinamikler değişken olabiliyor ortama göre, her şeye göre. Atıyorum işte son zamanlarda terapiye gitmeyi düşünüyorum. Öyle bir ortamda destek almak istiyorum. En azından böyle doğru hissettiğim şeye çaba göstermek için gibi bir şey. Öyle bir arayışım da var.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

“Ruhsal olarak tamamen depresyona meyilli bir durumum var yani majör depresyon geçiriyorum bide. Her üç ayda altı ayda bir oraya bir düşünüyorum. Birinin bana “bak şuan depresyona doğru ilerliyorsun, ne yapman gerektiğini biliyorsun, biran önce harekete geçmelisin” deyip bir elini uzatması lazım birinin. Yoksa ben o hissettiğim boşlukta sürekli bir biçimde sürüklenmeye devam

ediyorum. O yüzden birilerine ihtiyacım var. Bunu bana sağlayan insanlar var ama bunun işte bir akraba, bir arkadaş, bir sevgili gibi bir sığata girmesindense, beni tanıyor ve bir şekilde bana karşı olumlu duyguları olan herkes aslında bunu yapabilir benim için.” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Huzursuzluk... Sürekli bu duygu içindeyim gibi. Nerede dursam ne yapsam. Bu mutlu olmadığım, gülmediğim hiç anlamına gelmiyor tabi ama bazen kendimi... Şey oluyor mesela; Bir yerdeyim mesela bir ortamdayım birden huzursuzlanıyorum, çevrem, etrafımdaki insanlar anlamsız geliyor ve gitmek istiyorum. Yani tabi gitmiyorum ama içimde öyle bir şey oluyor. Neden oluyor bilmiyorum ama keyfim de kaçıyor tabi ister istemez, o yüzden arkadaşlarım falan sorar ne oldu bir şeye mi canını sıktın, bir şey mi dedik diye ama benim o anki konuyla bile ilgim yok o anda mesela.” (G.30, Trabzon, 21, Erkek)

Katılımcılar genel duygu durumlarını “üzgün”, “huzursuz” ve “ruhsal olarak tamamen depresyona meyilli” olarak ifade etmişlerdir. Bu noktada “sosyal destek” görevi gören ilişkilenmelerden uzak duran bireylerin mutsuzluk deneyimi ile baş başa olduklarını ifade edebiliriz. Aynı zamanda “mutluluk”, “birisi için çok üzölme” ve birinin “sıkıntısına derdine can sıkma” gibi “bazı duyguları hissedememe” yalnızca “öfke” duygusunu tanımlayabilecek kadar iyi tanıma görüşmeler çerçevesinde dikkat çeken önemli bir noktayı oluşturmuştur. Bu noktada yaşamını bireysel tercihler doğrultusunda inşa edebilmek adına kendisini mutsuz edecek tüm bağlardan sıyrılan akışkan bireylerin yoğun gerilimlere hissizleşme ile yanıt verdiklerini ifade etmemiz mümkündür.

Kiş i aidiyet duygusunu güçlü bir şekilde yaşamak istediğinde, bu duygunun eksikliği depresyon, yalnızlık vb. olarak kendisini gösterir. Yeni bağlantılar kurma çabası, ilişkiler içinde yer alma yönelimi vb. hedeflenen müdahaleler ilişki tatminini artırarak aidiyete ulaşmak için umut vadetse de kurulan ilişkiler, sosyal bağlantılar derinlikten yoksun olmaları sebebiyle bu duyguyu hissettiremez. Bu nedenle ait olma ihtiyacı karşılanmadığında bireylerin yaşam refahları bu durumdan olumsuz etkilenir (Verhagen, Lodder ve Baumeister, 2017: 506). Bu nedenle denilebilir ki; ait olma bilişleri doğuştan gelen nörolojik mekanizmalar nedeniyle depresif belirtiler üzerinde doğrudan güçlü bir etkiye sahiptir (Cockshaw ve Shochet, 2010: 283). Aidiyet duygusu kişinin olumlu bir benlik algısı geliştirebilmesi için temel gereksinimlerden biri olarak ifade edilebilir (Twenge ve diğerleri, 2007: 56). Aidiyet ile ilişkili olduğunu ifade edebileceğimiz sosyal kabul insan yaşamında hayati önem taşımaktadır. Sosyal kabulün önemli bir insan ihtiyacı olduğu gerçeğinden hareketle aidiyet gereksinimi karşılanmayan bireyde kaygı, kendine değ er vermeme, kontrol duygusunu kaybetme, depresyon ve öfke gibi olumsuz psikolojik sonuçlara neden olabilmektedir (Ford ve Collins, 2010: 405-406). İnsanlarla olan ilişkilerinde “bağlantıda kalmak” bireylere önemli bir özgürlük alanı sunsa da görölmektedir ki bu bağlantılar aidiyet

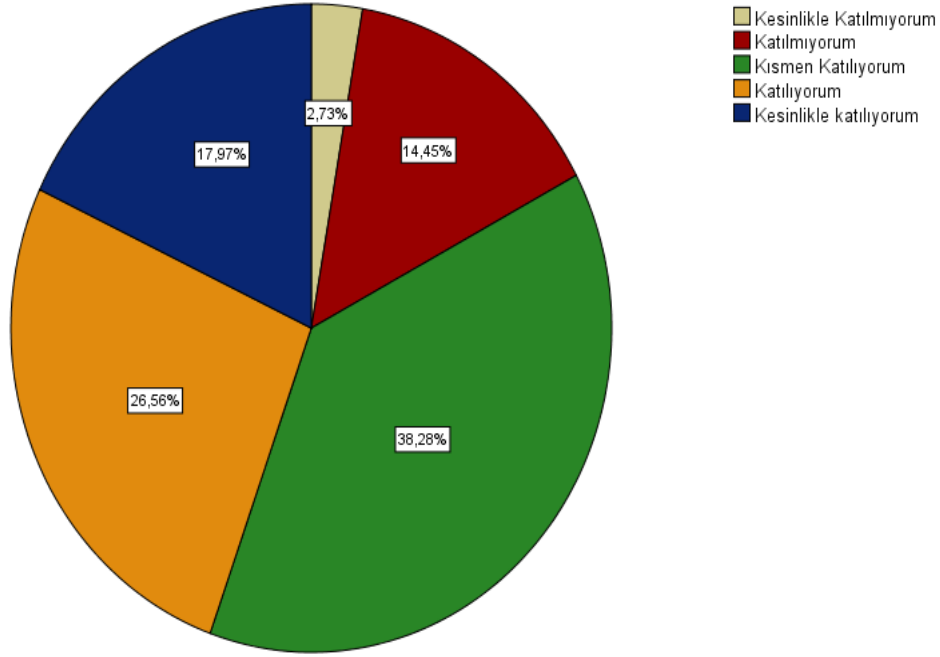
hissini yaşatma noktasında yetersiz kalmaktadır. “Bağlantı kurma” duyguları canlandıran bir işleve sahip olsa da bireyler hala yalnızlığı kompanse edebilecekleri bir deneyimi tecrübe edememektedirler denilebilir. Aidiyete alternatif bir ikame kanalı bulunamadıkça bireylerin kendilerine ait yaşamlarını güven, esenlik ve mutluluk duygularından uzak hissizlikle ya da mutsuzlukla güvence altına alacaklarını ifade etmek mümkündür.

3.5.3. Yalnızlaşma/ma: Kendiyle Kalma-Kapanma

Modernleşme ile birlikte, bireyin doğal yapısı ve özü tahrip edilmiş, insan kendisine yabancılaşmıştır. Bütünün içerisinde yok oluşa doğru sürüklenen birey, kendine yabancılaşmakla birlikte diğer insanlardan da uzaklaşmış, duyarsızlaşmış ve kalabalıklar içinde yalnız kalmıştır (Ersoy, 2015: 216). Bireyselleşmiş yaşam tarzı başarılı olduğu ölçüde, temelde hala arzulan ilişkiye (evlilik, aile) aşılmaz bir engel teşkil etme tehdidi yaratıyor. Bekar hayatta ötekine duyulan özlem. Artık gerçekten kişinin "kendi hayatı" haline gelmiş bir hayat planına o kişiyi eklemenin imkansızlığıyla birlikte büyüyor. Bu hayat ötekinin mevcut olmamasıyla tam anlamıyla yaşanmaya başlamıştı. Şimdi ise ona yer kalmıyor. Her şey yalnızlığa direnişi fısıldıyor: ilişkilerin çeşitliliği, ilişkilere tanınan haklar, yaşama alışkanlıkları, zaman planlamasının kontrolü, vitrinin ardındaki ızdırap verici acılarla başa çıkmak için kendi içine çekilme yolları. Tüm bunların hassas ve özenle ayarlanmış dengesi ilişkinin arzulanmasıyla tehlikeye giriyor. Bağımsızlık tasarımları, yalnızlık hapisanesinin parmaklıkları haline geliyor. Bireyselleşme çemberi kapanıyor. İnsanlar, "kendilerine ait bir hayatı" daha iyi korumak, kaçınmak istedikleri acıların ortaya çıkmasına sebep olan duvarları daha da yükseltmek zorunda kalıyorlar (Beck, 2011: 186).

Kendine ait bir yaşamı inşa ederken bağların giderek kaybolduğu koşullarda yükselen tek değer baskın bir “ben” duygusu olmaktadır. Bu noktada yalnızlık “kendine yetebilme” olarak karşılık bulmakta ve üretken bir alan olarak deneyimlenmektedir denilebilir. Bireyin ihtiyaç duyduğu en önemli şeyin yeterli bir ben yetisi olduğu görüşünden hareketle katılımcıların yalnızlığa olan yaklaşımları ve bu alanı nasıl algıladıklarını anlamak araştırma kapsamında önemli görülmüştür.

Grafik 3.55. Yalnızlıktan Hoşlanma

Bu yönde, katılımcılara “*Yalnızlığın getirdiği sessizlikten hoşlanır ve bunun bir ayrıcalık olduğunu düşünürüm*” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %2,7’si “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtını, %14,5’i “Katılmıyorum” yanıtını, %38,3’ü “Kısmen Katılıyorum” yanıtını, %26,6’sı “Katılıyorum” yanıtını ve %18’i ise “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir (Grafik -3.55.). Veriler çerçevesinde katılımcıların çoğunluğunun yalnızlığa ve yalnız kalmaya ihtiyaç duyduğu ifade edilebilir. Bu noktada katılımcıların “*Yalnızlığın getirdiği sessizlikten hoşlanır ve bunun bir ayrıcalık olduğunu düşünürüm*” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?” soruna “katılmadığını” ifade etmelerinde aidiyet boşluğunun etkisinin de olabileceğini göz önünde bulundurmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

“Zaman zaman kendimi yalnız hissettiğim zamanlar oldu. Bu da kendi içimdeki bazı şeyleri tamamlayamadığım içindi. Bu hani kendimi geliştirmekle ilgili olabilir ya da kendi içimdeki stres yönetimi veya herhangi bir şey olabilir hani zaman zaman böyle şeyler oldu ama artık kendimi tamamladığımı düşünüyorum hani çok uzun süredir yalnızlık yaşamıyorum. Kendi gelişimimi tamamladım, kendimde olumsuz olan yönlerimi düzelttim, hepsini tamamladığım için de yalnız hissetmiyorum. Yapmak istediğim şeyleri, başarmak istediğim şeyleri hani kendimle ilgili olan şeyleri tamamladım o yüzden yalnız hissetmiyorum. Yalnızlık hissimin nedeni benimle ilgiliydi. Hani ben zaten yanımda biri olsun, birinin yanında olayım, böyle bir insan hiç olmadım, hep kendimdim. O yüzden de kendimle ilgili olan rahatsız duyduğum şeyleri tamamladığım için, kendimle ilgili olumsuz gördüğüm şeyleri düzelttiğim için geçti, kendimi yalnız hissetmiyorum. Hani kendi içimde bir durumdu.” (G.5, Niğde, 34, Kadın)

“...daima...hani evet...İnsanların beni anlamadığını düşündüğüm, kendimi kapattığım ve kendimle zaman geçirmek istediğim zamanlar oluyor ama bu genelde şöyle oluyor insanlarla çok zaman geçirdiğim zaman kendime dönmek için bir yalnızlık oluyor bu. Hani bu sanki çok fazla arkadaşım varmış da çok evde kalamıyormuşum gibi değil de ben sadece evde kalmayı tercih ediyorum, kendi kendime zaman geçireyim, vakit öldüreyim tarzında zamanlar oluyor. Böyle bir yalnızlık. Kendimle zaman geçirmeyi seviyorum.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“Açıkçası bir anlık bunu hissediyorum bir şey olmasa da. Yanımda çok insan varken de bunu hissediyorum. Çevreme baktığım zaman belki yalnız kalmıyorum ama hani çokluğun içinde tekli olmak diye bir şey var belki öyle bir şey yaşıyorumdur. Yalnız hissediyorum ama açıkçası ben bu durumu çok takmıyorum. Açıkçası ben hiçbir duyguyu takmıyorum. Hani her şey benim için gelip geçici yani. Yani arkadaşlık olsun, sevgililik olsun. En çok kendimi benimsedim ama bu bana bu egoistliğe dönüşen bir duygu değil açıkçası. Hani o olmazsa kaybederim, bu olmazsa yaşayamam gibi bir şey yok. Herkessiz yaşayabilirim ama tabi ki hayatıma çok şey katan insanlar da var ama kaybedersem de sorun yok. Bir süre hayatıma eşlik edebilirler ama sonra gidebilirler. Kendime değer verdiğim için zaten insanların tepkisi de o şekilde oluyor. Kendine değer verdikten sonra her şey çözülüyor bence.” (G.34, Siirt, 23, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar yalnızlık duygusunu kendi olabilmekten inşa ettiği bir verimli alan olarak görmektedir denilebilir. Katılımcılar “kendisi ile zaman geçirmeyi sevmekte” aksine “insanlarla çok zaman geçirdiği zaman kendine dönmek” kişiye kendisini iyi hissettiren bir durum haline gelmektedir. Görüşmelerde dikkat çeken “Kendi gelişimimi tamamladım, kendimde olumsuz olan yönlerimi düzelttim, hepsini tamamladığım için de yalnız hissetmiyorum. Yapmak istediğim şeyleri, başarmak istediğim şeyleri hani kendimle ilgili olan şeyleri tamamladım o yüzden yalnız hissetmiyorum. Yalnızlık hissimin nedeni benimle ilgiliydi” söylemi olmuştur. Bu noktada “başka bir insanmışçasına” kendisi ile ilgili sorunların çözülmesi neticesinde yalnız hissetmeme durumu kişinin yaşamında “ben” duygusunun hakimiyetinin de bir göstergesidir denilebilir. Kişinin tutunacak kendinden başka kimsesi de yoktur. Bu nedenle “en çok kendini benimsemek” durumundadır. Çünkü kişinin kendisinden başka herkes “bir süre hayatına eşlik edebilirler ama sonra gidebilirler”. Bu noktada insanların önünde tercih yapmaları gereken iki farklı yol vardır. İlki yaşamını kendisine ait olmayan kişilerin desteğiyle yapılandırmak, diğeri ise yaşamını kendi edimleri ve kararları desteği ile yapılandırmak (Funk, 2009: 128). Ne pahasına olursa olsun cevap nettir; kendi öz güçleri.

Yalnızlaşmanın ve kendi ile vakit geçirmenin bir etkisi olarak katılımcıların sosyallikten çekilmeleri ve kendilerine kapanmaları görüşmeler çerçevesinde dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur:

“Benim için evim önemli yaşadığım ev. Evimin ne kadar konforlu olduğuna önem veririm. Evimi güvenli bulurum, evimde huzurlu hissedirim ve nerdeyse hep evimde zaman geçiririm. Evimde zaman geçirmekten hoşlandığım için ihtiyaç duyduğum her şeyin evimde olmasını bulunmasını

isterim. Bunu her türlü kahveyi yapabildiğim kahve makinasından tutun, işim için gerekli olan yazıcı, pc vb., film izlemek için üyelikler, oldukça büyük ekran televizyon gibi.” (G.9, Ankara, 45, Erkek)

Görüşme bağlamında katılımcının yalnızlığını daha konforlu hale getirmek için özel alanında “her türlü kahveyi yapabildiği kahve makinasından tutun, işi için gerekli olan yazıcı, pc vb., film izlemek için üyelikler, oldukça büyük ekran televizyon gibi” birtakım stratejiler ürettiğini ifade etmek mümkündür. Aidiyet bireyleri toplumsal olana, sosyal olana bağlamada önemli görülmektedir. Çünkü benlik duygumuz, çevremizdeki diğer insanlarla olan etkileşimlerimizde ilişkisel bir süreçte ve kolektif olarak sahip olunan sosyal normlar, değerler yani ortak değerlerin soyut kavramlarıyla ilişkili olarak inşa edilir (May, 2011: 367). Bu noktada kolektif her değerle mesafeli olan akışkan insan için yalnızlık onu daha konforlu hale getirilerek dayanılır kılınmaktadır denilebilir. Ayrıca kendiliğin ve kendiyle kalmanın odağı kendine özen göstermektir (Schmid, 2019: 27). Böylelikle potansiyel olarak yalnızlığa içkin olduğunu ifade edebileceğimiz can sıkıntısının ve kimsesiz hissetme duygusunun da önüne geçilebilmektedir. Çünkü yalnız birey için ben yetisinin sürekli geliştirilmeye ve desteklenmeye ihtiyacı vardır, ancak bu koşullar altında kişi kendi öz güçlerinden destek alabilir. Bu noktada görüşmeler çerçevesinde yalnızlık verimli ve besleyici bir alana da karşılık gelmektedir:

“Hep tek başımızayız aslında. Bu bir gerçek. Ben de genelde yalnız yaşadığım için zaman zaman yalnız hissediyorum. Aslında çok çok yalnız hissettim zaten ve artık bu bir noktada şuaraya vardı; ben yalnız değilim çünkü kendimleym. Kendime arkadaş olmayı öğrendim. Yalnız ola ola yalnız olmanın aslında besleyici büyütücü, insanın iç dünyasını ve yaşamını zenginleştirici yönlerini keşfettim.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

“Aslında bireyselleşmeyi sağlamaya çalışan bir insan için doğal bir sonuç oluyor yalnızlık. Özellikle birey olarak sınırlarımı korumaya çalışırken bu çok oluyor. Çok yalnız hissettiğim oluyor ama bu bunun avantajları da dezavantajları da var tabi ki. Yalnız hissettiğim zamanlar oluyor. Bu bana rahatsız hissettiriyor zaten çok rahatsız hissedersen açılmaya çalışıyorum sosyalleşmeye yani onu kompanse etmeye çalışıyorum ama birazcık da bu yalnızlığın yaratıcılık üzerine iyi geldiğini düşünüyorum bir yandan da. Çok bunaldığım noktada tabi açılıyorum arkadaşlarım, çok yakın arkadaşlarım falan var ama bu yalnızlığın avantajlarını kullanmaya çalışıyorum genelde. Biraz da yalnızlık iyi geliyor gibi, o dinginliği seviyorum.” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

“Genelde çok üzgünsem ve canım bir şeye çok sıkınsa yalnız hissederim ama o da kendimi çok açmamamdan dolayı olur galiba. Hani işte farkında olup umursamamaktan değil de kimseye kendimi açmadığım için yalnız hissederim genelde çok üzgünken. İnsanlarla paylaşmam, kendimi açmam çünkü beni öyle göreceklerini, o sorunla akıllarına geleceğimi düşünürüm ama yalnız kalmayı bazen çok seviyorum ve yalnız kalmak isterim. Çünkü kendi kafamı dinleyip kendi fikirlerimi duyabilmek çok önemli benim için. Yalnız kalmak, kendimi dinlemek beni çok rahatlatıyor. Yalnızlıktan kaçmam... Tek başıma ne biliyim kitap okumak, film izlemek, uyumak da bence kendine vakit geçirmek, o yüzden bunları yapmayı seviyorum. Bence insanı dinlendiriyor, besliyor.” (G.41, Amasya, 20, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde yalnızlık “yaratıcılık üzerine iyi gelen”, “besleyici”, “büyütücü” ve “insanın iç dünyasını zenginleştiren yönleri” olan bir duygu olarak nitelendirilmiştir ve bu durum “bireyselleşmeyi sağlamaya çalışan bir insan için doğal bir sonuç” olarak görülmektedir. Bireyselleşme ekseninde yalnızlık kişilere “kendine arkadaş olmayı” öğretmiştir denilebilir. Bu noktada bireyselliğin yükselişi ve bağılıkların kısmen veya tamamen ortadan kalkması ile bireyler kendi öykülerini kendi koşullarına göre inşa edebilecek fırsat arayışını (Niedzwiecki, 2020: 86) yalnızlıkta bulmaktadır denilebilir. Burada bir anlamda yalnızlığın zaruri olarak yüceltilmesi de söz konusu olabilir. Bu fırsatı yakalama ve kendine yetebilen bir birey olma ihtiyacı görüşmelerde dikkat çeken bir diğer noktayı oluşturmuştur:

“Gezmeye tek başıma çıkıp mesela çok istiyorum ama hep düşüncede kalıyor. Bunu şeye dökemiyorum; faaliyete. Kahve içmek de olsun mesela gidip hazırlanıp tek başıma kahve içeyim olmuyor. Evet evde tek başıma vakit geçiriyorum, kitap okuyorum, hoşuma gidiyor, bazen seramik yapıyorum. Evde tek başıma zaman geçirmek bana zevk veriyor onda bir problemim yok ama dışarda bir şey yapma konusunda insan arıyorum. Yapamıyorum yani. Tek başıma yapmak istiyorum ama yapamıyorum. Çünkü tek başıma yetebilmek istiyorum, insan aramak istemiyorum. Yani ben artık her anlamda kendime yetebilmek istiyorum çok insan aramak istemiyorum. Tabi ki de olsun, hayatımızda değer verdiğimiz insanlar olacak hani bu da hayatın bir parçası ama olduğu zamanlarda eşlik edebilirler ama ben zaten kendi başıma yapabiliyor olayım istiyorum.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

“Yani yalnızlığı şu şekilde sevmeyi öğrendim; hani birileri ile hani bir aktivite yaparken hep birileri ile yaptığımı fark ettim. Hani atıyorum sinemaya gideceksek arkadaşımın gelmesi ihtiyacı var, dışarı çıkıyorsa birini çağırma ihtiyacı var ama bunun zamanla iyi bir şey olmadığını fark ettim. Hani tek başıma bir şey yapamadığımı fark ettim ve bunu yavaş yavaş kırmaya başladım. Şimdi tek başıma da alışverişe gidiyorum, tek başıma da sinemaya gidiyorum, tek başıma da yemek yemeye gidebiliyorum. Hani dediğim gibi tamam o güven duygusunu bir noktaya kadar devam ettirebiliyoruz ama her zaman yanımızda olacak insanlar olmayacaklar. Benim bir yerde kendi başıma eğlenmeyi, aktiviteleri tek başıma gerçekleştirmeyi öğrenmem gerekiyor. Bu yüzden yalnız olduğumu düşünmüyorum. Çünkü yalnız olduğumda hep kendime bir uğraş koyuyorum. Dilimi geliştirmeye çalışıyorum, İngilizce öğrenmeye çalışıyorum bunun yanı sıra müzikle ilgileniyorum ya da videolar izliyorum, podcastler izliyorum. Hani o boşluğu dolduğum zaman çok yalnız hissetmiyorum aslında. Kendimle vakit geçirmeyi öğrenmeye çalışıyorum aslında bunu yeni yeni yapmaya çalışıyorum ama bunun bana sağlıklı dönütleri olduğuna karar verdim. Çünkü birini her daim beklemek çok doğru bir algı değil bence. Birine bağlı yaşamak, birine bağlı olmak düşüncesini çok sağlıklı bulmuyorum.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler bağlamında yalnızlık ve kendine yetebilme becerilerini geliştirme durumu katılımcıların özendiği ve bu noktada çaba sarfettiği bir konumdadır denilebilir. Katılımcılar “tek başıma yetebilmek”, “her anlamda kendine yetebilmek” ve “kendi başıma eğlenmeyi, aktiviteleri tek başıma gerçekleştirmeyi öğrenmek” istemektedirler. Bu noktada “insan aramak” ve “birine bağlı yaşamak, birine bağlı olmak” arzu edilmeyen bir duygu durumudur denilebilir. Belki de kaçınılmaz bir durum

ya da bir tür baş etme stratejisi olarak düşünülebilir. Katılımcıların sosyal çevresi, yokluğunda değil varlığında birey için sorun oluşturan bir noktadır. Bir diğer yandan ait olma ihtiyacı insana içkin ve evrensel bir duygu olarak kabul görse de bazı insanlarda diğerlerinden daha güçlü hissedilir. Diğer motivasyonların çoğunda olduğu gibi, insanlar sosyal bağları oluşturma ve sürdürme arzularına göre farklılık gösterebilir. Yüksek derecede ait olma ihtiyacı esas olarak tatmin edici olmayan veya çok az ilişkiye sahip olmanın dolayısıyla ihtiyacın doyumsuzluğunun bir sonucu olarak açıklanabilir. Bu durum yeterince yemek yiyemeyen insanlar arasında yüksek açlık motivasyonunun bulunmasına benzer. Yalnız insanlar mutlaka sosyal temastan yoksun değildir ve yalnız olmayan insanlar kadar kişilerarası etkileşime girerek zaman harcarlar. Ancak bu etkileşimlerini tatmin edici bulmazlar. Bu durum yalnızlık, antisosyal eğilimlere kadar uzanan sonuçlara neden olabilir. Ancak tatmin edici ilişkilerin eksikliği yine her insan için aynı derecede üzücü değildir (Verhagen, Lodder, ve Baumeister, 2017: 499, 500, 502, 505). Yalnızlık bu noktada görece mecburi keyifli bir deneyim olarak kabul edilse de insan etkileşimlerinin ya da kuvvetli bağlılıkların yokluğunun mutsuzluk ve bir takım sorgulamalara neden olduğunu gösteren söylemler görüşmeler çerçevesinde yalnızlık algısına ilişkin bir diğer önemli noktayı oluşturmuştur:

“Aslında benim çevrem çok geniştir. Arkadaş ortamım herkesinkinin belki 2-3 katıdır ama böyle yalnız hissettiğim zamanlar çok sık olur. İşte mesela gece yatarken, düşünürken veya işte bir yağmur yağdı yürüyorum “İşte bak yalnızsın, şu anlamda da tek kaldın” gibi derim. Haftada 2-3 gelir aklıma. Hep şöyle derim “Hani çok geniş arkadaş çevren var, hatta diğer arkadaşların bile bu kadar fazla olmasına şaşıyorum. Neden hala yalnız hissediyorsun?” diye böyle kendi kendime soruyorum, anlamlandırmak istiyorum ama cevap bulamıyorum.” (G. 33, Siirt, 22, Kadın)

“Kendimi böyle karşıma alıp konuştuğum çok zaman oluyor. Özellikle büyük bir olay öncesinde ya da sonrasında. Kötü bir şeyin gerçekleşeceğini hissettiğim zamanlar oluyor. O zaman kendimi karşıma alıp işte “bunu böyle, bunu şöyle” ya da işte “getirisi budur götürüsü budur” gibi konuştuğum çok zaman oluyor ve bu beni iyi hissettiriyor bana iyi geliyor. Hatta buradayken hem kuzenimle olan konuşmalarım, diyaloglarım hem de öbür hem erkek arkadaşım hem de yakın arkadaşım ile konuştuğum muhabbetlerden çok daha samimi olduğunu ve çok daha gerçekçi olduğunu hissediyorum kendimle konuştuğum zaman, kendimi karşıma aldığım zaman. Bunu sık sık yapıyorum çünkü bana kendimi iyi hissettiriyor, daha güçlü hissettiriyor. Belki de gerçekten bu aidiyet duygumun olmamasından kaynaklanıyor. Yani bu aidiyet sadece o yere, yöreye, toprak parçasına değil ben kendi evimde de kendimi ait hissetmiyorum. Çok ait hissettiğimi düşünmüyorum anne babama, işte akrabalarım, o eve, odaya aidiyet hissetmiyorum. Uyum sağlamaya çalışıyorum onlarla. Bir noktada uyum sağlamak zorundayım. Sonuçta birlikte vakit geçiriyoruz, aynı sofrayı paylaşıyoruz. Onlarla iletişim kurabilmem için onlara biraz uyum sağlamam gerekiyor ama bu uyum sağlamak benim için çok zorlu oluyor çünkü onlar gibi hissetmiyorum... kendime yabancılaşıyorum.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde yalnızlık ya sosyal etkileşimlerin çeşitliliği içinde hala önemli bir sorgu alanı ya da uyum sağlama güçlüğüne beraberinde getirdiği kaotik bir duygu

durumu olarak deneyimlenmektedir denilebilir. Geniş bir arkadaş çevresinin varlığı yalnızlığa çare olmadığında birey “*Hani çok geniş arkadaş çevren var, hatta diğer arkadaşların bile bu kadar fazla olmasına şaşırıyorsun. Neden hala yalnız hissediyorsun?*” sorusu içinde yalnızlığını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Diğer yandan bir diğer katılımcı için ait hissetmeme ancak uyum sağlama kaygısı “*kendine yabancılaşma*” ile vuku bulmaktadır. Bu noktada aslında gerçek, güvenilir ve kişinin kendisi gibi hissettiği ilişkilere duyduğu arzunun bu yönelimlerin temelini oluşturduğu iddia edilebilir. Bağlantılı ancak bağısız ilişkilerin doğal getirisi yalnız kalma, yalnızlaşma oluyor. Bu noktada yalnızlık duygusunun sübjektif olduğu söylenebilir. Etrafta çok sayıda insan bulunsa bile yeterli yakınlık ve güven duygusu kurulamamıştır. Gerçek yalnızlık deneyiminde kişinin sık sık görüşüp konuşabileceği, yanında kendini iyi hissettiği insan(lar) ya hiç yoktur veya bunların sayısı çok azdır. Her iki durumda da ihtiyaç duyulan şey aynıdır; yakın ve sıcak ilişkiler (Tan, 2022: 190).

Bireyler kişisellik, sıcaklık ve şefkat dünyasından daha çok kendi ihtiyaç ve mutlulukları ile çok az ilişkisi olan amaçsal bir dünya yaratma çabası içerisine girerler. Araçsal nitelikte olanın amaçsal ile yer değiştirdiği bir düzen içerisinde her türlü bağılıktan kaçan akışkan yaşam insanları için mümkün olan ancak arzu ediliyorsa kişisel türden ilişkilere izin veren komün benzeri, sınırlı sayıda topluluklarla bağlantı kurmaktır. Bu tarz girişimler en nihayetinde de hayal kırıklığı, başarısızlık (Bauman, 2017: 109) ve yalnızlık olarak deneyimlenir. Tüm bağlardan azade bireye ait bir yaşamın yalnızlığı ivmelendirdiği bu ivmelenmenin bireyi kendisine mecbur kıldığı bir yaşam akışkan çağın en kadim düzenidir denilebilir. Yine de yalnızlık kendisine içkin özellikleri bakımından her birey için ayrı bir deneyim olarak yaşanmaktadır. Bu noktada araştırma kapsamında yalnızlık hem bireyin kendisini gerçekleştirmesine imkan tanıyan ve kendisini iyi hissettiği bir alan, hem katılımcıların kendilerine yetebilme becerisine sahip olmalarını sağlayacak idealize bir amaç hem de yakın ve samimi ilişkilere duyulan ihtiyaç çerçevesinde anlamlandırılması gereken bir problem konumundadır denilebilir.

3.5.4. İnsan İlişkilerinin Güvensizliği ve Seçilmiş Yalnızlık

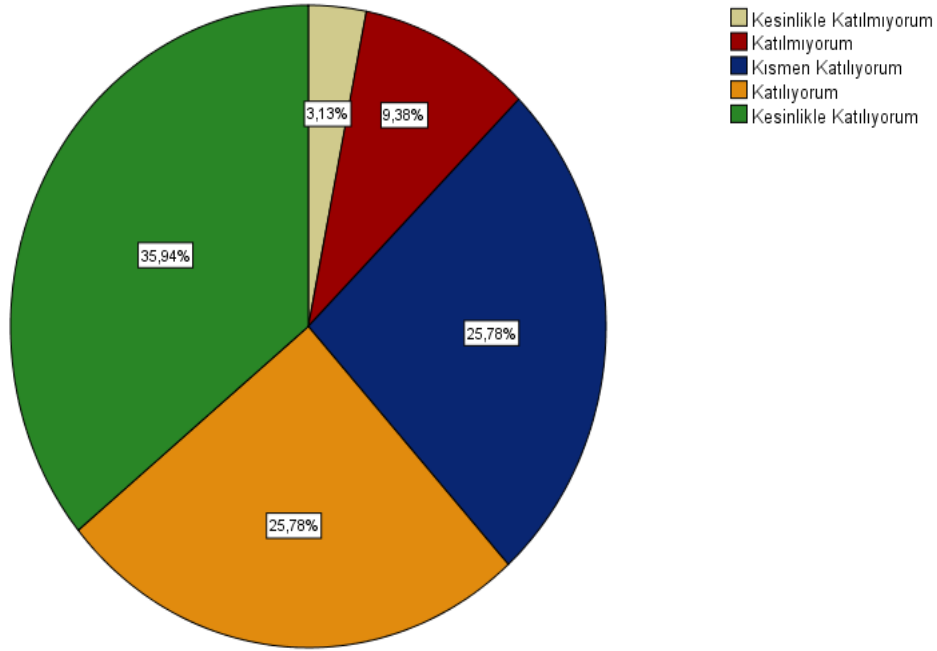
Geleneksel yaşamda hayat daha alışıldık ve düzenlidir. Dolayısıyla hayatımıza eşlik eden zihinsel tasavvurlar için bilinçli bir çabaya ihtiyaç duyulmaz. Metropol yaşamı ise başka yüzler, sesler, mekanlar çerçevesinde alışılmış olanın dışında her gün yenilenen farklılıklara mahkumdur. Diğer yandan metropolde insan ilişkileri araçsal, etkileşimler kısa vadeli ve bu

nedenle de duygusal ve insani boyuttan da uzaktır (Tan, 2022: 170). Bir diğey deyişle daha çok rasyoneldir. Rasyonel eylem ise “muhtemel birçok eylem biçimi arasından, failin bilinçli olarak eylemle varmayı amaçladığı sonuca en uygun olduğunu düşündüğü bir eylemi seçmesine dayanır” (Bauman, 2013b: 126). Şimdi belirsizlikle dolu birden çok seçenek arasında yığınla insan, daha önce hiç görülmemiş bir ölçüde kendi yaşam öyküleri ve özel tutkularıyla (Harvey, 2013: 18) ilgilenmek için en uygun olduğunu düşündüğü bir eylemi seçmeye yöneliyor.

Belirsizlik ve çoğul seçim koşullarında güven ve risk kavramları özel bir yere sahiptir. Güven yerinden-çıkarıcı mekanizmalar ve soyut sistemler dünyasıyla kendine has ve özel bir ilişkiye sahip olmanın yanı sıra, kişilik gelişimi açısından da merkezi önemde bir olgudur. Güven, genel tezahürleri içinde, erken dönem varlıksal güvenlik duygusunun oluşumuyla doğrudan bağlantılıdır. Bebek ve bakıcıları arasında kurulan güven, gündelik hayatın en sıradan etkinliklerinin bile içerebileceği muhtemel tehditler veya tehlikelere karşı koruyucu perde oluşturan bir tür "aşı" sağlar. Güven, bu anlamda, benliği gündelik hayatın gerçekleri karşısında gözetten "koruyucu koza" için çok önemlidir (Giddens, 2010: 13,14). Ancak belirsizlik ve tehlikelerde dolu böyle bir ağ içinde insanlar deneyimlerini ve beklentilerini “ilişkiye girme” ya da “ilişki yaşama” terimlerinden çok “bağlantıda olma” terimiyle ifade ediyor (Bauman, 2017: 12). Çünkü metropol yaşamının koşulları, insanların ötekileri rahatlıkla güvenilir olarak etiketleme konusunda duydukları yönelimi zayıflattı (Harvey, 2013: 89).

Bu noktadan hareketle sınırlı kişisel bağlantılar, yalnızlık ve bireyselleşmenin insanlara yönelik güven duygusu ile ne kadar ilişkili olduğu araştırma kapsamında cevap aranan sorulardan birini oluşturmuştur. İnsanlar ile bağ kurma ediminin zorunlu koşulunun güven duygusu olduğu görüşünden hareketle katılımcılara “*İnsanlar o kadar güvenilmez oldular ki zorunlu olmadıkça kimseyle çok yakınlaşmak istemem*” yargısı hakkında ne düşündükleri sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.56. İnsanların Güvenilmez Olması Nedeniyle Kimseyle Yakınlaşmak İstememe

Veriler bağlamında katılımcıların %3,1'i "*İnsanlar o kadar güvenilmez oldular ki zorunlu olmadıkça kimseyle çok yakınlaşmak istemem*" yargısına "*Kesinlikle Katılmıyorum*" yanıtını, %9,4'ü "*Katılmıyorum*" yanıtını, %25,8'i "*Kısmen Katılıyorum*" yanıtını, %25,8'i "*Katılıyorum*" yanıtını ve %35,9'u "*Kesinlikle Katılıyorum*" yanıtını vermişlerdir (Grafik - 3.56.). Bu kapsamda katılımcıların çoğunluğunun insanlara güven duymaması nedeniyle zorunda olmadıkları müddetçe kimseyle ilişki kurma eğilimde olmadıklarını söylemek mümkündür. Bu noktada nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de "insanlara güvenmeme" eğiliminin ön plana çıktığı söylenebilir:

"Bazen yalnızlık iyi geliyor ama bazen de sıkılıyorum. Yalnızlık tek başına aslında iyi bir şey ya da kötü bir şey değil benim için. Kimi zaman iyi kimi zaman kötü. Kendim seçtiğimde iyi, seçmediğimde kötü. Yalnız olmayı ama genelde kendim seçiyorum. Önceden insanlarla daha çok görüşeyim, insan tanıyayım, buluşayım falan daha sosyaldim. Şimdi daha içime kapandım, insanlardan çekildim. Asosyal gibi değil de kendime çekildim. Ya aslında insanlarla iletişimi çok iyi olan biriyim ama insanlardan sıkılmış vaziyetteyim. Çok insan sevmiyorum yani. Dışarı çıkasım gelmiyor ama önceden evde durmak istemezdim. Şimdi evde daha çok huzurluyum. İnsanları tanıdıkça... Bağ kurmadığında daha az üzülürsün. Bunu anladığında da bağ kurmuyorsun. İnsan kime üzülür? Sevdiğine üzülür. Sevdiğime üzüleceğime, üzülmemeyi tercih ederim." (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

"Şu yakın yaşlarımda diyeyim, bu ara yani gerçekten böyle bazen tak ettiğinde ya işte telefonu açıp ya da yanına gidiyim, hani o kişi veya o kişiler keşke hazır olsaydı. Bir tık daha güçlü hissetmem gereken zamanlarda bana destek çıkan hani atıyorum o S.O.S hani yardım çağırısı yakınlığını kurduğum, şüphe etmeyeceğim kişiler olsaydı diyorum. Çünkü o negatifliği, o etkisi oluyor. Mesela en basitinden hayatımda tökezlediğim dönem illaki oluyor, alışma süreci yaşadığım, zorlandığım oluyor ve o süreçte evet çevremde insanlar oluyor, dediğim gibi çok hızlı adapte olduğum için... Arkadaş olabileceğim, konuşabileceğim ama kendimi açabileceğim o noktada güven

duyabileceğim insan skalası o sırada... Hani o an derdimle mi uğraşayım, yardım mı isteyeyim, bir destek mi almaya çalışayım yoksa karşımdaki güvenilir mi değil mi, verdiği şeyler iyi mi değil mi? bide bunu test ediyorum.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“Aidiyet bir yere bağlı olma hissi ve güven hissini çağrıştırıyor benim için ve bir yere ait hissetme duygusu gerçekten kişiye güven veren bir duygudur. Belki de güven konusunda çok sıkı şeylerim yok. Çok sıkı bağlarım yok. Hani ben arkamı döndüğümde tamam bana buradan zarar gelmez kimse bana zarar vermez düşüncesi ile insanların güven duyduğunu düşünüyorum ama o yüzden aidiyet duygumun çok gelişmiş olduğunu düşünmüyorum. Belki memleketime karşı aidiyet duygum da bu yüzden zayıftır. İnsanlara koşulsuz şartsız güvenmem. Çok yakın arkadaşlarıma dahi güvenmem. Bu aslında benim biraz daha kendime yönelmeme ve kendimden güç almama fırsat tanıdı. Çünkü her zaman hayatımda birilerine güvenerek devam ettiremezsin. Çok güvendiğin insandan da zarar görüyorsun. Bunu hani yakinen arkadaşlarım açısından da gördüm ki bundan sonra zaten güven duygumun zedelenmeye başladığını hissettim. Kendime yönelebileceğimi ve gerçekten güven konusunda hani kendimden başka kimsenin olmadığını, buna sadece hani aile, ikili ilişkilerim değil hani aile konusunda da bir noktaya kadar ailene güvenebiliyorsun. Öyle olduğunu düşünüyorum ama bir noktadan sonra kendinle yine sen kalıyorsun ve kendine sırtını dayayan gerektiğini düşünüyorum. O yüzden ben “deliksiz bir şekilde şuna güvenirim buna güvenirim” bu cümleleri asla kurmadım, kuracağımı da düşünmüyorum.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Görüşmeler bağlamında güven duygusunun katılımcıların yaşamlarında önemli bir sorunsal oluşturduğu ifade edilebilir. Katılımcılar “*insanları tanıdıkça*”, “*çok güvendiği insanlardan zarar gördükçe*” bağ kurmaktan uzaklaşmış ve “*karşısındaki güvenilir mi değil mi*” sorgulamaları güven duygusunu zedelemiştir denilebilir. “*İnsanlara koşulsuz şartsız güvenmeme*” ve “*güven konusunda kendisinden başka kimsenin olmadığı*” perspektifinin bu güvensizliğe dair bir koruma kalkını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Böylelikle güven duygusu katılımcıların yalnızca kendilerinde tadabildikleri bir deneyim haline gelmiştir denilebilir. Bu kapsamda denilebilir ki modernleşme değişimin ve belirsizliğin olduğu bir geçiş sürecidir. Modernleşme süreçlerinde geçen bütün toplumlarda eski ile yenin, geleneksel ile modernin bir mücadelesi söz konusudur. Bu itibarla geçiş sürecinde sosyal nizamın dengede olmadığı bir kaos ortamında bireylerin güvensizlik duyguları yüksek olacaktır. Yine modern toplumda sosyal ilişkilerin doğasına oturan geçicilik durumunun artık süreklilik kazandığı ve hayatın bir parçası olan süreç, insanların güven duygusunun yitirilmesine yol açmaktadır. Pamuk ipliğine bağlı geçici ilişkilerin hakim olduğu bir hayatta birey, kendisini güvende hissedeceği bir ortam ve ilişkilere dahil olmakta tedirginlik duyguları yaşamaktadır (Ersoy,2015: 228). Bu durumun katılımcıların insanlara mesafeli durmalarına, sınırlar inşa etmelerine neden olması durumu görüşmeler bağlamında tespit edilen bir diğer noktayı oluşturmuştur:

“Burada 3 kez ev değiştirdim. Yaşadığım yerlerde kimse ile yakınlaşmak istemem aslında. Biri gelse kapımı çalsa tanışmak için rahatsız olurum. Şuan yaşadığım yerde ilk taşındığım zamanlarda bir kadın geldi tanışmak için. Sonra beni sitede toplanıp muhabbet edeceklermiş oraya çağırdı. Aşırı rahatsız oldum. Belki tuhaf olacak ama tiksiniç geldi. Durduk yere gidip kimseyi

tanımıyorum. Ha tanışmak diye bir şey de var ama yapacağımız eylemde bir mantık göremiyorum. Bundan önceki yerde bir abla ile bir şekilde iletişim halinde olduk. Bir samimiyet doğdu. Bir yıl geçti ne ben onu aradım merak ettim ne de o beni. Görseniz yakın dersiniz. Yakın olduğunuzda bir sorumluluk da alıyorsunuz. Gelip gitme hakkı doğuyor, bir şey isteme, istediği bir şeyi yapma falan... hem bide ne kadar güvenebiliriz insanlara? o yüzden kimse ile yakınlaşmak istemem. Böyle daha rahatım. Aidiyetim yok, istemem de..." (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

"İnsanlara karşı hep mesafeliyim. Çok samimi olmak beni rahatsız eder. Özellikle tanımadığım insanlara karşı çok güven duymam ve asgari ölçüde ve belki mesela iş gereği iletişim kurarım. Tanıdığım insanların çok yakınım olsa dahi kendi çıkarları söz konusu olduğunda kendisini tercih edeceğini de düşünürüm hep. Bazı insanlar vardır sıcakkanlı ne biliyim cana yakın olur hemen samimileşir. Asla öyle bir yapım yok. Bu belki kendimi korumak adına içgüdüsel yaptığım bir şey. Bundan da gayet memnunum. Biraz muhabbet ilerleyip beni biraz daha tanıyan insanlardan hep şunu duydum hani "yanına yaklaşılacak gibi değildin, hep korkardım tersler falan diye, kendimi soğuk sanırdım seni tanıyana kadar" falan gibi. Bunları duyduğum da hep derim "hah işte evet doğru yoldayım." (G.12, Mersin, 43, Kadın)

"Ben hep mesafeleri olan bir insanım. O yüzden herkesle her zaman görüşmem. Hani belli bir zaman geçip, bir şeylerin birikmesi gerekli. Belli bir zaman geçip, bir şeyler biriktiğinde insanlarla bir arada olduğumda çok mutlu hiss ediyorum, o şeyleri o insanlarla paylaşmayı...hani bir şey her zaman olduğunda değerli değil de arada olduğunda... bu ilişkiler için bahsediyorum. Çünkü hep bir arada olduğunda bazen kişinin sınırları geçilebiliyor. O yüzden belki de bu sınırların korunması için arada belli bir zamanın geçmesini istiyorum. Mesela benim duvarlarım var her olayda bir duvarım kalkar, en sonda ben kimsem gerçek ona ulaşır. Bunun içinde belli bir süre geçmesi gerekir bazı aşamaların olması gerekir. Bendeki olan duvarlar da beni korumak için hem de karşımdakiyle belli bir mesafede kalabilmek için." (G.5, Niğde, 34, Kadın)

"...ama mesela evim benim kalem. Kale'me sevdiklerimin girmesini istiyorum. Hani herkesin değil de sevdiğim güvendiğim ailemin, yakın arkadaş çevrem...Bunlarda tamam ama herkese güvenmiyorum, hemen yakın arkadaşlık kurmuyorum hani paylaştıkça paylaştıkça bu benim kaleme girebilir gibi oluyor." (G.22, Bergama, 34, Kadın)

Katılımcılar yaşadıkları güvensizlik duygusu ile "kimse ile yakınlaşmak istememe"kte ve "insanlara karşı hep mesafeli" durmaktadırlar. Bu durum kendilerini "korumak adına içgüdüsel yapılan" ve aksi bir yakınlaşma durumunun "tiksinç" geldiği bir yaklaşımdır denilebilir. Diğer yandan bu noktada çizilen sınırlar yalnızca psikolojik de değildir. Görüşmeye katılan bir katılımcının "evi"ni bir "kale" olarak görmesi ve bu kaleye yalnızca "sevdiklerinin", "güvendiği ailesinin" ve "yakın arkadaş çevresinin" girmesine müsaade etmesi aslında güvensizliğin derinliğini de göstermektedir denilebilir. Bu noktada evlerinden ve sınırlarla korudukları kendilerinden başka hiçbir şeyi olmayan bu insanlar mutsuz bir seçimle karşı karşıya kalmaktadırlar: Ya evlerini ve yaşamlarını arkadaşlarının sık sık ve davetsiz müdahalelerine açabilirler ya da resmi olmayan sosyalleşmeyi keskin bir şekilde kısıtlayabilirler. Genellikle ve iyi bir sebeple mahremiyeti tercih ederler. Sonuçta ev, mahremiyet, dinlenme ve iyileşme için kutsal bir sığınak olarak tutulmalı ve bu nedenle ailenin tüm üyeleri için korunmalıdır (Olderburg, 1999: 60).

Güven bir kişi veya sistemin güvenilirliğine olan itimat olarak tanımlanır. Buradaki itimat başkalarının dürüstlüğüne, sevgisine veya soyut ilkelerin doğruluğuna karşı inanca

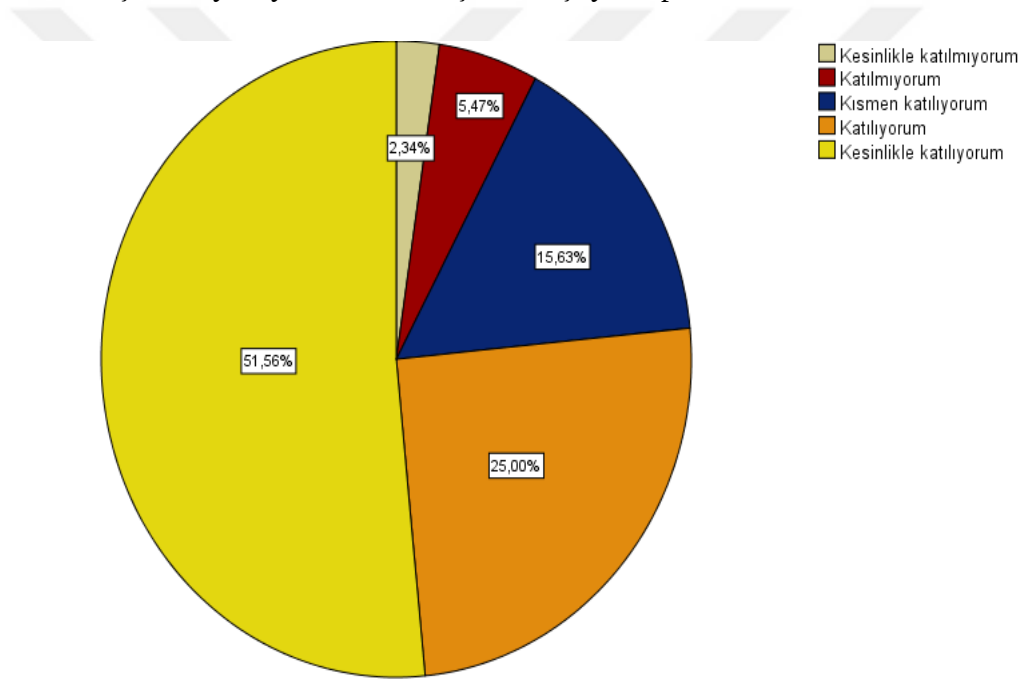
dayanır (Giddens, 1994: 37). Bu inanç ile birey kendisini rahatta hisseder. Zira insan güven duygusuna muhtaç olarak yaşayan bir varlıktır. Güven, güçlükler karşısında insanı güçlü kılan yegane duygudur. Toplumsal düzenin temeli olan güven, başkalarının kalıcı bir ahlaki düzende ve ortak değerlerde davranma eğiliminde olduğu, teknik rollerini tam anlamıyla başardıkları ve başkalarına özel bir ilgi göstermeyi gerektiren rollerin sadakatle yerine getirildiği varsayıldığında gerçekleşir (Ersoy, 2015: 221). Simmel'e göre güven, modern toplumun en önemli problemleri arasındadır. O'na göre, bu kadar kalabalık içerisinde insanlar kendilerini korumak adına, ihtiyatlı davranma eğilimindedirler. Toplumsal mahiyette negatif olarak ifade edebileceğimiz bu tutum, nesnel dünyanın değersizleşmesine, insanların birbirine yabancılaşmasına neden olur. İnsanların tipik tehlikelerle dolu böyle bir ortam içerisinde güvensizlikle yöneldikleri ihtiyat yabancılık, gizli nefret ve tiksinti duyguları ile iç içedir (Simmel, 2005: 174-175). Geçicilik ve yüzeysellik kavramları ile tasvir ettiğimiz günümüz toplumlarında katılımcıların kendilerine ait bir yaşamı arzu etmelerinden doğan yalnızlık kadar, insan ilişkilerinin güvensizliğinin de yalnızlığa kapı araladığını ifade etmemiz mümkündür. Belirsiz ve öngörülemez bir yaşamda “kesinliğe” ve “netliğe” bağlı umuda yer yoktur. Diğer yandan katılımcılar herhangi bir tehlike ve zarar durumunda kendilerini koruyacak bağlardan ve ilişkilerden de zaten yoksundur. Bu nedenle güvende olmanın en temel bileşkesi güvenmemektir denilebilir.

3.5.5. Birlikteliklerde Değişen Ortak Yaşam Algısı

Öyleyse şeyler, karşısında düşünüp taşınacağımız yalın ve tarafsız nesneler değiller; her biri bizim için bir tutumu simgeler, bir tutumu anımsatır, bizde olumlu olumsuz tepkiler uyandırır; bir insanın kendisini çevrelediği nesnelerden, yeğlediği renklerden, dolaşmaya gittiği yerlerden, o insanın zevki, kişiliği, dünyaya ve dışarıdaki varlıklara karşı tutumu okunur (Simmel, 2019: 30). Geleneksel toplum düzeninde davranışın gerçekleştirilmesi aşamasında seçim otorite ve düzene göre gerçekleşirken, modern toplumda ise bireysel belirlemeler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu belirlemelerin merkezindeki bireyci bir bakış açısı, gerçeğin sadece amaçlara ulaşmayı sağlayan yönüyle ilgilenir, geri kalanından ise uzak durur. Bireyin amaçları doğrultusunda yeri geldiğinde her yüksek değer, sıradanlaşır ve bir araç olarak kullanılır. Bireysel amaçlarına odaklanan kişi, sosyal ilişkilerinde karşındakilere yönelik hassasiyetini kaybeder ve sorumluluklarını görmezden gelir. Bu süreçte diğer insanları incitmek ve kırmak pek de umurunda değildir (Ersoy, 2015: 216-217).

Sosyal süreçlerde, hepimizden beklenen, kendimizi yeniden şekillendirmemiz, yeniden yapılandırmamız, yeniden keşfetmemiz ve başkalaşmamızdır. Bireycilik kültürü, sadece bireysel özgürlüğü değil, aynı zamanda sosyal dokunun asli şeklini temsil ederken, çağdaş toplumun her yerinde insanlar umutsuzca kendilerini tatmin arayışında ve benmerkezci tasarımlarına ulaşmalarının önündeki kişilerarası engelleri en aza indirme çabasında (Elliot ve Lemert, 2011: 28, 29). Bu noktadan hareketle bireylerin yaşam tasavvurlarındaki “ben” algısını anlayabilmek araştırma kapsamında önemli görülen bir diğer noktayı oluşturmuştur.

Grafik 3.57. Dünyadaki En Önemli Şeyin İnsanın Kendisini İyi Hissetmesi Olduğu Düşüncesiyle İyi Hissetmek için Her Şeyi Yapma

Bu yönde katılımcılara “*’Kendinizi iyi hissetmek için ne gerekiyorsa yapın, çünkü dünyadaki en önemli şey insanın kendisini iyi hissetmesidir’ ifadesine ne derece katılıyorsunuz?’*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %2,3’ü “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtını, %5,5’i “Katılmıyorum” yanıtını, %15,6’sı “Kısımten katılıyorum” yanıtını, %25’i “Katılıyorum” yanıtını ve %51,6’sı ise “Kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir (Grafik - 3.57.). Veriler bağlamında katılımcıların büyük bir çoğunluğu *’Kendinizi iyi hissetmek için ne gerekiyorsa yapın, çünkü dünyadaki en önemli şey insanın kendisini iyi hissetmesidir’* ifadesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada kendine ait bir yaşam inşa etme sürecinde

kendilerine eşlik eden her değerin hareket alanı “ben” duygusunun sınırları kadardır denilebilir. Bu perspektifin yaşamın her alanına yayılarak ortak yaşama dair algıyı da değiştirdiği sonucuna ulaşmamızı destekleyen söylemler görüşmelerde dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur:

“Kendime zaman ayırmak için çaba sarfederim ve insanlar için bunun çok önemli olduğunu düşünürüm. Kendimle kalmak bana iyi hissettiriyor; kendime bakabiliyorum, bir sakinliyorum. Biriyle olduğunuz zaman sonuçta bir şeyi ortaklaştırmak zorundasınız; kahve içme kararı, ne biliyim bir şey izleme kararı ve bu ortaklaştırmamanın bir müdahale olduğunu da düşünüyorum. Bu nedenle arada yalnız kalıyorum ve sadece kendi kararlarımı uyguluyorum. Kararları kimse ile ortaklaştırmıyorum. Tabi ki bütün hayatımı yalnız geçireyim gayesi ile kurmuyorum bu cümleleri. Hayatımda birinin olması benim zorlandığım bir konu. Aslında mantıklı baktığınızda iyi gelebilir insana, yükünü hafifletebilir ama bunu yapmak da zorlayıcı olabiliyor. Mesela atıyorum param kalmadı ve borç alacağım; bu çok zorlayıcı bir şey. Bunu sadece borç özelinde de demiyorum bunun gibi bir şey. Mesela ev için bir şey yapılacak, ben önce bir deneyeyim ve yapabilirim bildiğim için de genelde bir başkasından istemek bana daha zulüm gibi geliyor. Kendimi biri ile bir şeyleri bir sorumluluğu yükü paylaşmaya alıştırmaya çalışıyorum. Kendimle ilgili bir şeyi anlatırken hani genelde zorlanmıyorum, paylaşımda bulunurken ya da birinin anlattıklarını dinlerken ama bir ihtiyaç hasıl olduğunda orada işte ben yapayım. Hani orada daha çok muhtaçlık gibi bir his giriyor yani ona zorundaymışım gibi.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“Belli bir noktaya kadar özgürlüğüme çok düşkünüm. Yani mesela bunlar genelde akla romantik ilişkilerde gelir. Ben mesela evlensem bile hani şey olarak görüyorum; biz iki küme gibiyiz bu işte ben bu da partnerim bizim ortak bir hayat alanımız var tamam ama bana mutlaka bir alan bırakılacak ki ben rahat edebileyim, kimi zaman odamda yalnız başıma kalabilmeliyim, kendi hobilerim olmalı ki paylaşımda bulunabileyim. Eğer o alana girildiği zaman hayvanı köşeye sıkıştırır gibi ben saldırganlaşabiliyorum. Arkadaşlık açısından da böyle. Çok fazla her şeyi beraber yapma noktasında saldırganlaşabiliyorum.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“Evlilikten kastımız sürekli kukumav kuşu gibi birlikte birlikte... zaten o zaman bıcarsın yani. Bir de bir yerden sonra konuşacak konun da kalmıyor ki. Görüyorsun zaten her gün konuşuyorsun. Bahsettiğim şey daha özgür bir şey. Mesela ben arkadaşlarımla şuraya gideceğim dediğimde kıyametler kopmamalı. Mesela örneğin haftada iki gün ayrı takılalım. Kafese kapatılmış gibi... mesela yapma denen şey de daha cazip gelir ya. Ben mesela ayda bir falan çıkarım mesela ama öyle bir durum olsa haftada her gün çıkasım gelir yani.” (G.10, Sivas, 30, Kadın)

“Özgürlüğüme düşkünüm ve tek başıma yaşamak istesem yaşayabilirim ama şu anki tercihim bu yönde değil. Tabi kişisel alanlar her zaman önemli. İster özel hayatımdaki ilişkide olsun ister iş yerimde olsun her personal space bir an delindiği zaman çok rahatsız oluyorum ve sinirleniyorum. Bu artık bir noktada tepkiye varacak kadar da yükseliyor tabi ki. Bu duyguyu ben direkt öfke olarak ifade edebilirim. Aslında bunun iki modu var, öfke ve çok öfke. Çok öfkeye geçersen artık fiziksele kadar da gider de oraya kadar artık gitmiyor. O artık 15-20 yıl çocukluğumda geçerli olan şeylerdi. Onu artık kontrol ediyorum ama ciddi bir öfke atağı geçiriyorum böyle söyleyebilirim. Evlilik tabi ki iki kişinin ortaklaştığı bir alan oluyor, özel bir alan oluşturuyorlar kendilerine ama bu bağlamda ben bireysel özgürlük alanlarını da önemsiyorum. Evet bir ortak alan oluşturması tamamen iç içe geçeceği anlamında değil, birlikte olacağı aslında durumu yani iç içe geçmekten ziyade birlikte bu yolda yürümek olarak ben tanımlıyorum. Bu şekilde olursa daha makul olarak tanımlayabilirim. Tabi öyle bireysel alanım kalmadığında kendimi baskılanmış ya da karakterimden çıkmış olarak da tarif edebilirim. Herkes için çok önemli. Atıyorum ben tek başıma yolda yürümek isterim bazen kafam dolu olduğunda veyahut geldiğimde ille ortaklaşacağız diye bir durum söz konusu değil. Bu ister arkadaşlarımla olsun ister ilişkim içinde ister ailemde olsun... Oturup kendi başıma istediğim bir filmi izleyebilirim. Çünkü ilişki olunca hani filmi seçmek de bir süreç ya insan o süreci atlamak istiyor bazen. Çünkü çift kişilik değil kendini düşündüğü zaman insan daha çok rahat ediyor.” (G.13, Rize, 31, Erkek)

Görüşmeler kapsamında birlikteliklerin, evlilik ve arkadaşlıkların özel sınırlarla inşa edildiği ve ancak bu sınırlar içerisinde “ben”in korunduğu, özgür kaldığı söylenebilir. Bireyselleşmenin katılımcılara sunduğu yegane duygu olan özgürlük her türlü ilişkide korunması gereken bir değer konumundadır denilebilir. Katılımcılar “*özgürlüğüne düşkün*”, “*tek başına yaşayabilecek*” bireyler olsalar da hayatı paylaşmak ve müşterek bir yaşam sürdürmek istediklerinde zihinsel birtakım sözleşmeler vuku bulmaktadır. Çünkü “*personal space*” yaşam serüveninde kendi kalabilmek için önemlidir. Kişisel alan ihlal edildiğinde ya da birey kendisinin belirlediği sınırlar içinde özgür kalamadığında “*hayvanı köşeye sıkıştırır gibi saldırganlaşabilmektedir*” ya da “*baskılanmış ve karakterinden çıkmış*” hissetmektedir. “*Çok öfke*” karşısında “*fiziksel şiddet uygulamaya*” denli gidebilecek bu durum sınırların ne kadar önemli olduğunun da bir göstergesi konumundadır. Aslında bireyler ortak yaşamda yarara yönelik bir bağlantı ve ayrı yaşantı dünyalarında, ayrı yaşama tarzlarından türetilecek bir biz duygusu aramaktadırlar. Böylelikle farklar ve farklı talepler üzerine düşünmek zorunda kalmamakta, bağımlılık ve vesayet ilişkileri bertaraf edilmekte ve ortak yaşam hem bireysel sınırlarla hem de karşılıklı yarar tarafından tanımlanmaktadır (Funk, 2009: 78).

Ortak bir yaşamı katlanılır kılan tek koşulun sınırlar olduğu gerçeği görüşmelerde vurgulanan bir noktayı oluşturmuştur. Katılımcılar için beraber bir hayatı paylaşmak birbirlerinin sınırlarında durmak, farklılıklarını bilmek ve gerektiğinde kendi özel hayatına çekilebilmektir.

“...her şey dip dibe dip dibe bunu düşünmek beni bir tık sıkıyor. Yani hani bir tık da herkesin bana göre kendi alanı ve kendini bildiği bir şey olması gerekli hani. Şimdi evlendiğin zaman birlikte yaşadığın ve ömrünü o şekilde geçirdiğin için ve iki farklı karaktersin, ne kadar aynı kültürden de evlensen, bir süre sonra insanlar benim dedikleri kendi sınır ve çizgilerini hani yumuşatmaktan çok silip tek bir çizgi halinde oluyor iki insan ve bu bence hoş bir durum değil. Hani algı kaybına sebep oluyor bence. Çünkü bir orta bir çizgi var ve bu çizgi karşı tarafa göre mi çok geldi bana göre mi çok geldi bunu bilemem. Yani burada gerçeklik algım kaybolmuş oluyor.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“Şu anda hayatımda birisi olmadan önce evlenmeyeceğim diye çok fazla söylüyordum ama hayatıma birisi girdikten sonra aslında öyle olmadığına kanaat geldim. Evlilik çok kolay bir müessese olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Hani zamanının da olduğunu düşünüyorum ama çok yapış yapış insanları çok sevmiyorum, hazzetmiyorum aslında. Evli olduğun zaman beraber yaşıyorsun, beraber yaşamış oluyorsun aslında ama bu beraber yaşamışlık demek her şeyi beraber yapmak, aynı zamanda aynı yerlerde olmak ya da gitmek değil bence. Nasıl evlilik öncesi annenle babanla bile aynı yerlere gitmiyorsan bence eşinle de öyle olmalı. Hani tabi beraber olunduğu zamanlar da olmalı ama ayrı ayrı vakit geçirdiğin zamanlar da mutlaka olmalı diye düşünüyorum. Çünkü hani nasıl anne babandan bile “Üf yeter artık” deyip birazcık uzaklaşmak istiyorsak bence evlenirsem eşimle de öyle olacağını düşünüyorum. Kendi alanımız olması gerektiğine inanıyorum.” (G.24, Çorum, 21, Kadın)

“Normal şartlarda birinin bana karışması, alanıma müdahale etmesi, benimle ilgili bir şeyi değiştirmeye çalışması... Orada kalmam, durmam yani. Çünkü belli bir zaman öncesinde bunu ben kendime yaptım ve bir şekilde artık o sınırları kendi tırnağımla kendim çizdim. O yüzden o çizdiğim

sınırların ne birinin geçmesine müsaade ederim ne de ben kendim geçiririm. Şu anda hayatımda olan kişi için konuşursam benim için olabilir bir şey birlikte yaşam, evlilik ama herkesle olmaması gereken bir durum bence. Çünkü bir noktada hayatı paylaşıyorsun ve belki yıllar geçirmek istiyorsun ve böyle olursa o yılları mecburen geçirmek zorunda kalacaksın. O yüzden biraz düşünerek, tartarak olması gereken bir durum. Olursa güzel olur olmazsa da olmaz benim için. Benim için daha çok keşşebilecek ama daha çok kendi alanları da olan olması gerekiyor. Çünkü aynı şeylerden bir noktada hoşlanamayabiliriz, o an aynı şeyi istemeyebiliriz. Kendi kendimize mutlu olabiliyorken niye birbirimizin isteklerini karşılayıp mutsuz olalım. Böyle olursa bir süre sabrederim ama belli bir yerden sonra burada benim düşüncelerime ve isteklerime burada saygı gösterilmiyor, benim burada bulunmamam gerek derim. Birey olarak kalamadığımı düşünürüm.” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Bundan belki 1-2 sene önce çok korkuyordum. Aslında evlenmekten değil, bir insanla hayatını birleştirmek çok riskli, tehlikeli, ürkütücü ama şu anda hiçbir şekilde gayet istiyorum ama zamanı var diyorum. Arkadaşımı bulmak, bir insanla hayatı geçirebilmek ki bence insan yalnız olduğunu zaman zaman bu konuda hissediyor. Hayatında ruh eşi dedikleri, beraber sohbet edebildiğin, muhabbet edebildiğin, paylaşabildiğin, belki seyahat edebildiğin bir insanı evet hayatıma istiyorum ama şu anda değil. Gayet de sevimli geliyor. Önceden gelmese de şu an daha sıcakım ve açığım bu konuda. Hayatıma alacağım insanda da kendi alanının olmasını tercih ederim. İşte kendine ait bir çalışma odası ve kitaplığı olabilir, kendiyile ilgili çalışmaları olabilir, kendi yaşam amacı, vizyonu olabilir. Benim de olsun onun da olsun. Beraber ortak noktada buluşalım ama her zaman da değil. Onun da kendine ait özel bir hayatı olsun çok isterim. Fazla fazla içiçelik beni çok rahatsız ediyor. Belki evliliklerinde insanların beklentisi budur ya işte “evleneceğiz, dipdibe olacağız”, “şöyle yaşayacağız”, “böyle yaşayacağız” sıkıcı bence bu sürekli dip dibe olmak. Çünkü zaten bir ömür beraberiz o yüzden mesafemiz ama aynı zamanda samimiyetimiz olsa güzel olur.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar için sınırlarla tanımlanmamış “dip dibe”, “fazla iç içe”, “yapış yapış” ilişkiler arzu edilmemektedir denilebilir. “Bir insanla hayatını birleştirmek çok riskli, tehlikeli, ürkütücü” görülse de ortak bir yaşama duyulan ihtiyaç nedeniyle “biraz düşünerek, tartarak” da olsa alınabilir bir karar konumundadır, “kendi alanları” olduğu sürece. Bu noktada katılımcıların görüşmeler çerçevesinde ifade ettikleri “kendi kendimize mutlu olabiliyorken niye birbirimizin isteklerini karşılayıp mutsuz olalım” ve “mesafemiz ama aynı zamanda samimiyetimiz olsa güzel olur” söylemleri mutluluğun ancak bireyselliğin korunarak mümkün olduğunu çıkarsamamıza olanak tanımaktadır denilebilir. Bu yüzden katılımcılar özgürce seçtikleri, kendilerine uygun yaşantı dünyaları ve yaşama tarzlarınca sunulan kendini yaşama imkanlarından yararlanmaktadır. Tamamen kendisi olmak istemektedirler. Bunun için arz edilen bir ben üretimini kullanmakta ve bireyin öz yaşantısı ben vurgusunun bir ürünü olmaktadır (Funk, 2009: 79).

Yeni bir biz duygusu akışkan yaşamın insanları için gözden kaçırılmaması gereken bir kişilik özelliğidir. Ben-odaklı birey kendisine uyan bir topluluğun parçası olmayı ve hayatı kiminle paylaşacağına, kimle ilişki kuracağına bizzat kendisi karar vermeyi istemektedir. Bu nedenle bağlantıda olmak özgür olmak anlamına gelmektedir, bağlantıda olmanın karşıtı ise bağlı olmaktır. Bağlayıcı olması istenmeyen biz duygusu, bu duygunun parçası olmak isteyen herkese karşı ilgi göstermekte (Funk, 2009: 77). Kendimizi merkezileştirip, özel olduğumuzu

açıklama konusundaki kararlılığımızla içinde yer aldığımız her birlikteliğin bize “ben özelim” diyebileceğimiz yanımızı keşfetmemiz için alan tanımını istiyoruz. Sonunda kronik bir tatminsizlik yaşıyoruz; çünkü her şeye rağmen düzen ve daha yüce bir anlam sağlayan bağılıkların hepsinden bağımsız olarak idealize edip, günlük yaşantımızda içselleştirdiğimiz bir özgürlük yok (Niedzwiecki, 2020: 90, 91). Bir diğer deyişler katılımcılar yeterince özgürlüğü deneyimleyecekleri aynı zamanda da yalnızlıklarına ortak olmalarından dolayı keyif alabilecekleri bir ilişki inşa etme eğilimdedirler denilebilir. Birliktelik içinde özgürlüğe tehdit oluşturan her yönelim aynı zamanda kişinin kendisini gerçekleştirmesine de engeldir. Bu noktada sınırların ihlaline yönelik tepkiler bireyin yaşadığı yalnızlık ve aidiyet ihtiyacı arasındaki gerilim kadardır denilebilir.

Netice itibarıyla bireyselliğin damgasını vurduğu, hızlı değişimlere uyum sağlayabilmek için yüzeysel ve geçici olan her şeyin önem kazandığı günümüz çağında bağılıkların görece tamamen ya da kısmen ortadan kalkması ile her birey kendi hayatının *yazarı* olma fırsatını yakalamıştır. “Akışkan toplumun insanı, kolektif bağlarla kuşatılmış olan geleneksel insanın tersine, manevi ve rafine anlamda özgürdür” (Simmel, 2009: 325). Ancak bireyin kendisini doğurma imkanına yetkin bu ortam, içinde özgürlüğü barındırdığı oranda yalnızlığı da barındırmaktadır. Yalnızlık bu noktada kendiliğin ve kendine ait bir yaşamın en önemli kalkanı ve koruyucusudur. Çünkü birey tüm bağlardan ve dolayısıyla engellemelerden azade bu namütenahi yalnızlıkta kendisini inşa edebilir, tanıyabilir ve geliştirebilir. “Karşılıklı bağımlı” ve “ilişkisel” benlik tasarımı genellikle biz duygusunun ön planda olduğu, bireyin diğerleri ile bağılılık ilişkisi içinde olduğu topluluklarda vuku bulmaktadır (Markus ve Kitayama, 1991; akt. Özdemir ve İlhan, 2012: 163). Böyle topluluklar bireyi aidiyete mecbur kılarak *ben* tasarımına gölge düşürür. Bu nedenle akışkan çağın akışkan bireyi tüm bağlardan azade *bağlantıda kalmayı* tercih eder.

Bu noktada bireyler kendi tercihleri ile bir yaşam inşa etme deneyimini tehlikeye atacak her türlü karışımın ve değerden de yalnızlığı kendine yetebilme mertebesine çıkararak uzak dururlar. Kendine yetebilmek bir nevi bireyin kimseye muhtaç olmadığı, kazanımların ve kararların yaşam pratiklerine ben süzgecinden dökülerek yansıdığı subjektif bir hayat tarzına sahip olmak demektir. Bu noktada kültür gibi kolektif bir dış otorite ya da sorumluluk ve yükümlülük gerektiren her şey -çocuk ve romantik ilişki vb.- bireyin hayatından dışlanır ya da her kültürel değer subjektif koşullara göre yeniden yorumlanır,

ortaklık kurulacak her birey sınırlar çerperinde tutulur. Hal böyle olunca *benin* öncül olduğu hayat vurgusunda git gide derinleşen tek şey yalnızlığa gömülü, köksüzlükten/kökensizlikten doğan aidiyet boşluğudur. Hayata eşlik eden bağlantı kurucuların yalnızlığı tam olarak giderme noktasında yeterli olmaması bireylerin özgür yaşamını potansiyel öfke, gerginlik, hüzn, depresyon ve hissizlik duyguları ile sırtlanmasını zaruri kılmaktadır. Yani diğeri bir deyişle soyut potansiyel aidiyet boşluğunun somut temsili olumsuz duygu gerçefleridir. Çünkü aidiyet bireyin koruyucu bir bütüne tutunmasını sağlamakta ve ortak değerler etrafında birey kendisine bir şeye aidiyet duyarak bir destek bulmaktadır (Ayhan, 2022: 50). Ancak bireyin -kendisi dışında- güvenebileceğı ve yanında kendisini iyi hissettiğı sahici ilişkiler artık yoktur. Olsa dahi arzulanması özgürlüğe tehdit oluşturduğundan tercih edilemez. Böylelikle güven duygusunun tek payıdarı yine bireyin kendisi olmaktadır.

3.6. Zaruri Yalnızlık İçinde Yeni Aidiyet Arayışları: Alternatif Kanalların Yaratımı

Aidiyet duygusu, ilişkinin ve bağlılığın bir bileşenidir. Bağlılık olarak aidiyet duygusu, evrende var olan her şey arasındaki ilişkilerin dinamikleri aracılığıyla ortaya çıkar. Aileye, topluluğa, doğaya, toprağa, çevreye, atalara ve geleneksel yaşam biçimlerine derin bir manevi bağlantıdır (Hill, 2006: 212). Yani aslında ait olma terimi duygusal bir boyutu içermektedir. Duygular somutlaşmış, anımsatıcı ve temsili deneyimlerin kesiştiğı merkezi bir ortamdır. Bu anlamda aidiyet algısı atalardan kalma kökler ve aile geçmişleriyle ilişkili olan yerlerle bağlantılı olma duygusunun ve dolayısıyla benlik duygusunun referans noktaları haline gelir. Bu nedenle “ev” ile bir diğeri deyişle “köken” ile bağlantısızlık hissi ızdırıp verici bir arayış beraberinde getirebilir ve akışkan öznelerin deneyimleri bir kendini arama, kendi üzerine düşünme, geçiş ve dönüşüm süreci haline gelir (Christou, 2011: 250, 253). Bu anlamda akışkan çağın bireyleri için aidiyetsizlik hayatlarını etkileyen önemli bir durumdur. Ancak ait hissetmek kadar özgür de olmak isteyen bireyler bağlanmadan bağlantıda kalarak biz duygusunu deneyimlemek ister.

İnsanlar birçok farklı şekilde ve birçok farklı bağlanma nesnesine 'ait olabilirler'. Bunlar, belirli bir kişiden tüm insanlığa, somut ya da soyut olarak farklılık gösterebilir. Aidiyet, istikrarlı, tartışmalı veya geçici bir şekilde kendini tanımlama veya başkaları tarafından tanımlama eylemi olabilir. Ne var ki, en istikrarlı "ilksel" biçimlerinde bile aidiyet her zaman dinamik bir süreçtir; iktidar ilişkilerinin belirli bir hegemonik biçiminin yalnızca doğallaştırılmış bir inşası olan şeyleştirilmiş bir sabitlik değildir (Yuval Davis, 2006: 199). Yine de her halükarda kişinin ait olma ihtiyacını karşılaması, kendisini iyi hissetmesi, hayatın değerli ve anlamlı olduğunu bilmesi açısından önemlidir (Lambert vd., 2013: 1418).

İnsanların değerleri mutluluk için önemlidir. Değerlerinden kasıt; güncel veya olası durumlarla ilgili hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları konular, aktiviteler veya insanlardır. Bazen arzulanan kavramlar olarak da tanımlanan değerler, düşüncelerimizin ve davranışlarımızın hem içeriğini hem de önceliğini etkileyerek duygularımıza katkıda bulunur. Hatta değerler, kısa vadeli tercihlerden muhtemelen kişiliğin bir parçası olan uzun vadeli yönelimlere kadar uzanır. Dahası eğer bir şey sizin için önemliyse onun varlığı veya yokluğu duygularınızı önemli derecede belirler. Bir şeye verilen değer ne kadar yüksek olursa onun varlığı veya yokluğu da o denli önemli olur (Warr, 2020: 45). Bu nedenle aidiyet duygusunun uygun şekilde anlaşılması, öznel duyguyu sabitleyecek bir aidiyet referans grubunun sağlanmasını gerektirir. Biri bir şeye aittir. Her ne kadar referans ilgi grupları kişilere bağlı olarak farklılık gösterse de hepsi bireyin kendini ait hissettiği bazı dış referansları tanımlar (Mahar vd., 2013: 1030) Bir diğer deyişle aidiyet inşa edilebilecek alternatif kaynakları betimler.

Bu noktadan hareketle ailevi kökenleri ile mekansal bağı kopan akışkan bireylerin yaşadıkları potansiyel aidiyet boşluğu veya kökensizlik duygusunun ne(ler) ile doldurulmaya çalışıldığı sorunsalına araştırma kapsamında cevap aranmıştır. Bu durum “Geçici Psikolojik Destek Grupları ve Sosyalleşme Alanları: Modern Kurumlar”, “Dijital Mecralar/Mekanlar: Dijital Sevilme ve Yalnızlık Giderme Pratikleri”, “İşe Yarar Geçici Birliktelikler: Yüzeysel Arkadaşlık İlişkileri”, “Aidiyete Tutunma Aracı Olarak Sınırlı Arkadaşlıklar”, “Mikro Aidiyet Referansları (Kaynakları): Aile, Eş, Sevgili, Çocuk”, “Bireysel Rehabilitasyon Etkinlikleri ve Seküler Bağlanma İnançları” ve “Duygu Tatmininde Antropomorfizm Hedefi: Evcil Hayvan” başlıkları altında ağırlıklı olarak nitel araştırma verileri bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır.

3.6.1. Geçici Psikolojik Destek Grupları ve Sosyalleşme Alanları: Modern Kurumlar

İnsanın sosyal bir varlık olduğu yönündeki sayılılar, insan koşulunu çevreyle birlikte düşünmeyi gerektirir. Kişiler arası ilişki, insanın temel bir ihtiyacıdır. Kişilerarası ihtiyaçlar teorisinde, hangi türden olursa olsun birtakım gruplara girdiklerinde tüm insanların az çok hissettiği temel ihtiyaçlardan söz edilmektedir. Bu ihtiyaçlar, ancak grup içinde ve grup sayesinde doyurulabilecek özellikte olduklarından dolayı, kişiler arası olarak nitelenir. Bu ihtiyaçlar; kabul edilme, değerli bulunma ihtiyacını karşılayan dahil olma, kendi etkisini hissetme temelinde kontrol ve sevilme ihtiyacıdır (Schutz, 1958; akt. Bilgin, 1994: 114, 115).

Yakın bağlar kurmaya yönelik yaygın insan dürtüsünü tanımlamak için ait olma ihtiyacı terimi kullanılır. İnsanların ait olma ihtiyacını tatmin ederek olumlu ilişkiler kurmaları ancak yine de tam olarak kabul edildiğini hissetmemeleri mümkündür. Başka bir deyişle olumlu sosyal ilişkilere duyulan genel ihtiyaç “öznel aidiyet deneyimini” garanti etmez. Aidiyet duygusu, güvenli bir uyum duygusu sağlayan ilişkilere sahip olma deneyimidir (Lambert vd., 2013: 1418).

Aidiyet duygusunun ikame edildiği alanlardan biri olarak düşünülen modern kurumlar nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur.

“Meeting Challenge diye bir organizasyon var. Bazen durduk yere parti yapıp toplanıyorlar hani bazen oraya gidiyorum. Böyle bir topluluğa üyeyim hani çok düzenli olmasa da ara sıra katılıyorum. Bir tane arkadaşım vesile oldu hani dedi toplanıyorlar o sayede katıldım. Spontane bir şekilde insanlar geliyor hani elinde içeceği rastgele tanışyorsun. Muhabbet için aslında seviyorum o ortamı.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“Dansa gidiyorum. Gitmeye de devam ediyorum. Başka bir şehre gittiğimde orada da sürdürüyorum. Aslında çok zaman ayıramıyorum yani daha çok gitsem daha iyi şeyler olurdu bence yani çevre anlamında. Aslında üye olmam, dansa gitmemin amacı aslında biraz sosyalleşebilmek, sosyal bağlar kurabilmek, sosyal bir girdi sağlayabilecek yeni bir ortama girmek; işte birkaç kişiyle sohbet etmek vesaire güzel bir zaman geçirmek.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların çeşitli türden birtakım sosyal kulüplere olan üyeliği ya da katılımı onlara “sosyalleşme”, “sosyal bağlar kurabilme”, “sosyal bir girdi sağlayabilecek yeni bir ortama girerek” “muhabbet” ve “sohbet” ederek “güzel bir zaman geçirme” imkanı sağlamaktadır denilebilir. Ancak geniş bir arkadaş ağına sahip olmak yalnızlığa karşı bir garanti değildir. Mobil toplumun anlık toplulukları olan gönüllü derneklere üyelik de sosyal izolasyona ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıkıntı ve

yabancılaşma duygularına karşı güvence sağlamaz. Bu arkadaşlık ağının birliği yoktur. Birçok kişinin çok sayıda arkadaşı, ara sıra ve güvenilmez bir erişilebilirlikten fazlasını sunmayabilir (Oldenburg, 1999: 60).

Görüşmelerde modern kurumlar içerisinde değerlendirilen bir diğer alanı öğrenci toplulukları oluşturmuştur. Potansiyel olarak sosyal çevrenin nitelik ve nicelik yönünden anlamlı bir değişiklik gösterdiği üniversite yılları içinde katılımcılar öğrenci topluluklarını sosyalleşebilecekleri ve sosyal sermayelerini artıracakları bir alan olarak konumlandırmışlardır.

“Üniversitedeyken müzikal topluluğundaydım. Uzun süre onun içindeydim ve aslında üniversitedeki çevrem onunla birlikte oluştu. Daha sonra bölümden falan öyle bir çevrem oluştu. İstanbul’a geldiğimde yani hiç... En yakın arkadaşım da burayı kazandı, İstanbul’a birlikte gelmiştik. Bir tek o vardı. Onun dışında bir akrabam, hiç hiç hiçbir kimsem yoktu tanıdığım. Daha sonra müzikal kulübüne girmemle birlikte sonuçta ortak bir hobi her neyse sevdiğin bir şey üzerine toplandığın için, herkes müziği sevdiği için orada gibi bir şey. O yüzden o ortak parçaları kolay bulabildiğim bir ortamdı.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

“SosyoKent Kulüp kurucusu ve başkanıyım. Yani ben açıkçası bir işe başlarken birden çok faydası olmasını gözetiyorum. Bir tane faydası varsa bir işin muhtemelen onu yapmıyorumdur. Kulüpte de şöyle bir şey var hem daha fazla sosyalleşebileceğiz hem bize anlatılan o üniversite ortamını yaşayabileceğiz veya kendimiz için bir şeyler yapabileceğiz ve mesela biz kulüp için sponsor görüşmeleri yapacağız; burada atıyorum çok iyi bir firmayla sponsorluk için görüşme yaptıktan sonra cv mi de ileteceğim mesela. Yani bana katabileceği çok şey var. Evet benden götürebileceği şeyler de var mesela zaman; asla geri gelmeyen bir şey ama bir yandan da aban çok şey katacağı için...” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Üniversitenin PDR topluluğuna üyeyim. Bu bana kendimi iyi hissettiriyor hatta çok severek yaptığım bir şey. Çünkü kendi alanımda bir şeyler planlamak, bir şeyler yapmak, kendi alanımdan birileriyle fikir konusunda konuşup sonra onu etkinliğe çevirmek hoşuma gidiyor, bana çevre sağlıyor fazlasıyla. Dolayısıyla kendimi daha çok sosyal hissediyorum.” (G.41, Amasya, 20, Kadın)

Aidiyet boşluğu ve yalnızlık arasındaki ilişkiden hareketle “gönüllü kuruluş ve kulüplerin” katılımcılara bir “sosyal çevre” sağlaması “daha fazla sosyalleşebilmesine” olanak tanınması bakımından önemli olduğu söylenebilir. Bağlılık ve sürdürülebilir ilişkilerden uzak, katılımcıların kendi hayat tarzları ve kimlikleri ile ortak özellikler gösteren insanlarla bir arada olması, aidiyet boşluğunu besleyen ve yalnızlığa iyi gelen önemli bir motivasyon kaynağı olarak ifade edilebilir. Bu anlamda gönüllü kuruluşlar gerçek bir grup üyeliği sunar ve bir ana üsleri vardır, ancak sundukları şeyler yalnızca planlanmış zamanlarda mevcuttur. Kent yaşamının giderek daha fazla sağlamakta başarısız olduğu ve bu kadar çok özlenen şey, bireylerin amaçsızca veya düzenleme olmadan gidebilecekleri ve biraz boş zamanın tadını çıkarmayı bilen insanlar tarafından karşılanabilecekleri rahat ve açık uçlu sosyalleşme yerleridir. Sunulan grup üyeliği içerisinde herhangi bir arkadaşına bağımlılık

yoktur. Bu temelde anlaşılan arkadaşlar, bireyselleştirilmiş arkadaşlıklarda sıklıkla olduğu gibi, birbirlerine yük olmaz ve onları hayal kırıklığına uğratmazlar. Ayrıca grup ne kadar büyük olursa, sosyalleşme de o kadar fazla olur. Büyük grupların sayısı bireyde kabul duygusunu artırsa bile, büyük gruplar bireysel katılımcı için duygusal açıdan daha az talepkardır. Bireysel duygusal çıktı talebinin olmadığı statü ve aidiyet paketi belki de büyük grup faaliyetlerini ruh sağlığına en faydalı kılan şeydir (Oldenburg, 1999: 60-64).

Diğer yandan nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde “takım/taraftar grupları” katılımcıların birlik olma ruhunu deneyimleyebildikleri ve kuvvetle bağlı olduklarını ifade ettikleri bir diğer modern kurum olarak değerlendirilmiştir.

“Ben askerlik yaptığım zamanlarda yedek subayken, TSK’nın bir ferdi gibi hissediyordum işte aidiyetim ordaydı. Onla da bağım kopunca orası da gitti. Bazı zamanlarda işte futbol kulübüne yüklüyorum bu anlamı. Fenerbahçeli olmak gibi. Onun dışında da olmuyor. Mesela bir maç izliyorsak bu coşkulu oluyor hep birlikte. Artık o kitle şey yani kitlenin heyecanı içine girdiğin için hep birlikte daha fazla tabi coşkulu oluyorsun ya da hüznünlendiğinde daha fazla hüznleniyorsun. Özel hayatımda da işte yaptığımda evet duygu durumumu, durumdan duruma üst kademelere çıkıyor diyebiliriz. İşte şampiyonluk kutlaması olur, işte bir maç galibiyeti olur, maç izlemek olur birlikte toplu şekilde yaptığımızda aidiyeti yükselten bir şey. Onun dışında da normal gündelik hayatta aramıyorum sanırım.” (G.13, Rize, 31, Erkek)

“Fenerbahçe’ye var ve feci bir şekilde bağlıyım. Aidiyet hissediyorum aşırı bir şekilde. Küçüklüğümde beri aslında hani ailemin... Ben Fenerbahçeli olacağım diye bir şey söyleyemiyorsun. Ailen sana o takımın formasını giydiliyor ve aslında o takıma ait olduğunu hissediyorsun ama şeyi far ettim ben gerçekten Fenerbahçe’nin maçlarını izlemeyi hem basketbol hem futbol anlamında seviyorum hem futbolcularına yönelik ayrı ayrı gerçekten bir bağım var. Hem araştırıyorum hem ailelerini olsun hem kişisel hayatlarını olsun ve gerçekten milli maç olduğu zaman Fenerbahçe de bunun içinde olduğu zaman hani ekrana kitlendiğimi fark ediyorum feci bir şekilde. Hani bir kızın da çok maçla alakası olduğu düşünülemez ama gerçekten çok ciddi bir şekilde oturup onu izliyorum ve bu bana gerçekten çok mutlu hissettiriyor ve Feneri memleketimden daha çok benimsiyorum diyebilirim. Çok feci bir şekilde bağlıyım. Küçükken ailemle maçlarına gidiyordum, şu an akademik anlamda yoğun olduğum için çok vaktim olmuyor ama küçükken babamla maçlarına da gidiyorduk keza forması falan da var aynı şekilde. Çok bağlıyım yani bu belki babamın getirdiği bir şey ama ben de hiç itiraz etmedim. Hala yani 21 yaşındayım hala aynı şekilde bağlılığımı sürdürüyorum. Bir bütünün parçası olduğumu hissediyorum hani şöyle biri Fenerbahçe’ye bir şey söylediğinde savunmaya geçtiğimi fark ediyorum. Hani sanki savunmam gerek o an onu. Memleketimi bu kadar savunmam biri memleketime bir şey söylese ama Fenerbahçe’yi savunmam gerektiğini düşünüyorum. Gerçekten bir yere ait hissettiriyor ve çok gururlu hissettiriyor.” (G.32, Malatya, 21, Kadın)

Görüşmeler bağlamında aidiyet ilişkisi geliştirilebilecek bir diğer alternatif kanal taraftar gruplarıdır denilebilir. Katılımcılar tuttıkları takım ile “bir bütünün parçası olduğunu” hissetmektedirler. Katılımcının “kitlenin heyecanı içine girdiğin için hep birlikte daha fazla tabi coşkulu oluyorsun ya da hüznünlendiğinde daha fazla hüznleniyorsun” söyleminden hareketle grupla ilişkilenenin hissedilen duyguları artırdığını ve birlikte hissedilen duyguların bireysel mutluluktan ya da hüznünden daha önemli olduğunu ifade etmek

mümkündür. Çünkü birlikte, toplu halde yapılan etkinlikler “*aidiyeti yükselten bir şey*” olarak görülmektedir. Bu noktada memleket ile koparılan bağların potansiyel bir aidiyet boşluğuna neden olduğunu ve bu aidiyet boşluğunun da alternatif aidiyet figürleri ile doldurulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Özetlemek gerekirse; modern kurumlar bireylerin gündelik yaşam pratikleri içinde aidiyeti besleyen öğeler konumundadır denilebilir. Bireyler kendi kimliklerine has bir ilişkisellik ile aidiyeti deneyimleyebilmektedir. Yani kimliğin şekillenmesinde bir çerçeve olan modern kurumlara yönelik ilişkilene aidiyet kurucu bir unsur oluşturmaktadır denilebilir. Bireysel ve kolektif kimliklerin bir toplumun üyelerini nasıl tanımladığını düşünmek, toplumu da bir isimler sınıflaması, bir isimlendirilmiş ve değiştirilemez varlıklar grubu olarak düşünmek anlamına gelmez. Kimlikleri toplumsal ilişkilerin önkoşulu değil, bu ilişkilerin ürünü olarak düşünmeli ve dolayısıyla bunların inşasını, değişimlere ve dönüşümlere açık bir süreç olarak düşünmeliyiz (Stavrides, 2021: 165). Akışkan bireyler yaşamlarında yarara yönelik bir bağlantı, bağ ve ayrı yaşam dünyalarından, ayrı yaşama tarzlarından türetilcek bir biz duygusu aramaktadırlar. Kurulacak olan ilişkilerin dayanıklılığı paylaşılan yaşantı projesinin ne kadar süreceğine bağlıdır (Funk, 2009: 78). Çünkü sürekli değişmeye ve gelişmeye açık olan kimlik başka bir iklimde tutunacak farklı bir aidiyet zemini bulabilir.

3.6.2. Dijital Mecralar/Mekanlar: Dijital Sevilme ve Yalnızlık Giderme Pratikleri

Yeni teknolojik yayın biçimlerinin bir sonucu olarak bilgi ve iletişim araçlarında önemli dönüşümler yaşıyoruz. Bilgi ve görüntü (image) mekanlarının yeniden yapılandığına ve yeni bir iletişim coğrafyasının üretildiğine tanık oluyoruz; bu sürecin temel özellikleri ise küresel ağlar ve uluslararası bir bilgi akış mekanının oluşmuş olması, ulusal alanın artan bunalımı ve yeni bölgesel ve yerel etkinlik biçimlerinin ortaya çıkmış olmasıdır. Böylece yer ve mekan duyularımız önemli ölçüde yeniden şekillenmektedir (Morley ve Robins, 1997: 17, 18). Sıradan hayatı ikileştiren siber-uzay, diller, kültürler ve ütopyalar taşıyan başlı başına

bir varoluş tarzıdır. Yalnızca milyonlarca bilgisayarın kesişmesi, diyalogların, görüntülerin, veri sorgulamalarının ve forum tartışmalarının iç içe geçmesiyle var olan hem gerçek hem de hayali bir anlam ve değer dünyasını eşzamanlı olarak geliştirir. Geçici ve kalıcı, gerçek ve kurgusal bu siber-uzay, herkesin arasındaki sanal dünyadır. Zamanda ve mekanda birbirinden uzak, bazen birbiri hakkında hiçbir şey bilmeyen kişileri geçici olarak temasa geçiren, iletişimin, karşılaşmaların vb. maddi olmayan engin mekanıdır (Breton, 2019: 149).

Başlangıçta bir kitle iletişim olgusu olarak ortaya çıkan medya, zaman içinde hızlı bir değişim ve dönüşüm geçirerek, toplumdaki en büyük güçlerden biri haline gelmiştir. Bu süreç içinde, oldukça etkin bir eğitim ve sosyalizasyon aracı olma niteliğine de kavuşan medya, kültürel üretim sürecinin de ayrılmaz bir parçasıdır. Medya, gündelik hayat kalıplarına daha fazla nüfuz edip bireyin hayatında daha geniş yer alırken aynı zamanda sosyal yapının biçimlenmesi ve sürekliliğinde de önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan, medyanın boş zaman etkinliklerini, okuma faaliyetlerini, toplumsal ilişkileri, aile içi ilişkileri, kişisel davranışları, değer yargılarını, özetle insanların hayat tarzını ne yönde etkilediği sürekli tartışılmaktadır. İnsanlar, teknolojik gelişmelerin getirdiği kolaylıklara karşın gündelik hayatlarını giderek daha tekdüze ve yalnız geçirirken, medya onlara eşlik eden gerçek bir arkadaş hükmündedir (Çetin, 2013: 149-153). Turkle'nin (1984:320) belirttiği üzere, “yalnızlıktan çok korkarak, ancak yine de sıkı fıkılıktan çekinerek, boşluk, kopukluk ve benliğin gerçek dışılığı gibi duygular deneyimleriz. Ve burada, bilgisayar, duygusal talepleri olmayan bir refakatçi görevi görerek arada bir uzlaştırmacı görevi görür. Tek başına olabilirsin ancak yalnızlık çekmeyebilirsin. Etkileşim kurabilir, ancak başka birine karşı kendini korumasız hissetmezsin” (akt. Van Dijk, 2018: 369)

Sosyal medyanın nitel araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların yaşamlarındaki anlamı ve bu anlamın derinliği farklılık göstermiştir denilebilir. Ancak aidiyet bağlarından kurtulan ve yalnızlaşan her akışkan birey için sosyal medyanın “yalnızlığa bir arkadaş hükmünde” olduğu gerçeğinin önemli olduğu ifade edilebilir.

“Tabi ki evet. Ekran sürelerine bakmam lazım ama az sayılmayacak sürede, bağımlı sayılabilirim. Yani böyle hiçbir şeye yaramasa da şöyle bir hani bakıp neler olmuş filan diye. Twitter ve Instagram kullanıyorum. Aktif olarak kullanıcı değilim, stalker deniyor benim gibi kullananlara. Ben bir şey paylaşmıyorum ama herkes ne paylaşmış peşindeyim. Evet acı ama gerçektir ki bakıyorum sürekli, anlamsız bir şekilde bağımlılığım var yani. Belli bir zaman sonra insanın düzenli bir ihtiyacı haline geliyor. Yani günün belki üç evresinde orayı bir görmüş oluyorsun. Benimle gezen bir görev gibi o böyle. Biraz kafa dağıtmana da yarayan bir şey. Bu arada benim daha beter bir çukurum var;

YouTube. Yani YouTube’da izlediğim ve takip ettiğim kanallar var falan. Haberidir, genel kültürüdür, komedisidir falan... Mesela o benim için daha büyük bir çukur. Yani bana yoldaş gibi ama bunlar bu arada. Hani belki Instagram’a falan baksam o benim için çok büyük bir sorun değil, bir yerde alışkanlık gibi o artık. Hani dudak tiryakiliği gibi sigaradaki nikotin gibi yani. Ben nikotinimi aslında YouTube’dan alıyorum. YouTube evimin içindeki bir insan gibi mesela. İşte orada kanaldaki insanlar var, onların anlattıkları var, felsefecisi ayrı, sosyoloğu ayrı bir şey falan ve onlarla bir dünyayı paylaşıyorum ve aslında çok zararsız, keyifli bir ilişki var. Adamlar bir şey anlatıyor ve ben bundan faydalaniyorum.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

“Çok sıklıkla sosyal medya kullanıyorum. Benim için şey çok önemli, komik videolar. Yani hayatımı onlarla sürdürüyorum diyebilirim. Hani canım da çok sıkılıyor onu gideriyor. Bide beni mutlu ediyor mesela her canım sıkkın olduğunda komik video izliyorum veya gece evde korktum açıp komik video izliyorum. Bana çok iyi geliyor Instagram ’sız yapamam. Instagram hani aslında yalancı bir ortam ben de evde ağılarken dışarıya gülerek atıyorum. Zaten oradaki kadar mutlu olsam zaten ooo... ama herkes için geçerli. Biri bana baktığında mutlu hissediyorum hani o da güzel görsün, niye kötüyü görsün ki. Güzel bir fotoğrafımı paylaştığımda mutlu oluyorum, insanların güzel görmesi iyi hissettiriyor. Bu hayatımda biri olunca değişiyor ama. Sosyal medyaya hiç bakmadığımı hatırlıyorum. Ben aslında sosyal medyayla yalnızlığımı güzelleştiriyorum. Bir de eve gidince direkt televizyonu açıyorum. Evde biri varmış hissi yaratıyor, hareket var gibi hissediyorum.” (G.10, Sivas, 30 Kadın)

“Her gün, her saat... sürekli kullanıyorum. WhatsApp’ı tabi ki sadece sohbet etmek amaçlı kullanıyorum ama Instagram’ı daha çok fotoğraf paylaşmak ve insanların hani böyle şey olur ya arama motorunda... acaba bugün ne yapıyor ya da gündemde ne olmuş diye baktığım çok oluyor. Instagram’ı sohbet amaçlı değil de daha çok insanlara bakma amaçlı olabiliyor. Çok amaçlı kullanıyorum aslında sosyal medyayı. Instagram olmasa zorlanırım mesela çünkü bir ara kapatmayı denemiştım... telefonuma çok sebepsiz bir şekilde bağlı bir insanım hani iş yerindeyken bile o telefon benim yanımda olmuyor ya, bizim işyerinde yasak telefon kullanmak mesela merak duygusu çok fazla var bende ve çok fazla baktığım için de o merak duygusunu kapatamayabiliyorum açıkçası kullanmayınca zorlanabiliyorum.” (G. 24, Çorum, 21, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde “sosyal medya” katılımcıların hayatında yalnızlıklarına eşlik eden “bir yoldaş” konumundadır denilebilir. Sosyal medya katılımcılar için “biraz kafa dağıtmaya yarayan bir şey”, bazı durumlarda “can sıkıntısını gideren”, “evde biri varmış hissi yaratan” böylelikle “korkuyu” yatıştıran ve “yalnızlığı güzelleştiren” “evin içindeki bir insan” konumundadır. Ayrıca bu ilişki sorumluluk gerektirmeyen “çok zararsız, keyifli bir ilişki”dir. Diğer yandan katılımcıların sosyal medyaya dair “onlarla bir dünyayı paylaşıyorum”, “hayatımı onlarla sürdürüyorum diyebilirim” ifadelerinden hareketle katılımcıların derin bir yalnızlık duygusu içerisinde olduklarını ifade etmek mümkündür. Bu nedenle sosyal medya “bir yoldaş” kadar önemli ve anlamlıdır denilebilir. Dijital teknolojiler önceki iletişim biçimlerinden oldukça farklıdır. Hızlı hareket kabiliyeti sunması, saniyeler içinde dünyanın çevresini dolanması ile zaman ve mekanı sıkıştırarak alışlageldik yer deneyimlerini kafa karıştırıcı şekilde etkiler. Dijital ortamlarda sosyal ilişkiler yere dayalı değildir ve geleneksel davranış ve sorumluluk kuralları da mutlaka geçerli değildir (Relph, 2021: 572-574). Bu nedenle ilişkinin canlı tutulması yerine bağlantının canlı tutulması önem kazanır. Bağlantının ayakta tutulması psikolojik açıdan bir güvence olarak değerlendirildiğinde anlaşılır hale gelmektedir. Pek çok bireyin yaşamında, bir ya da birkaç kişiyle kurulan yoğun duygusal

ilişkinin yerini olabildiğince çok sayıda insanla kurulan bağlantı almıştır. Buna uygun olarak az kişiyle kurulan ilişkinin canlı tutulmasının yerini, pek çok kişiyle kurulan bağlantının canlı tutulması almıştır (Funk, 2013: 163, 164). Bu noktada bağlantıyı canlı tutmak, ilgiye karşılık vermek ve böylelikle dijital kalabalığı devamlı kılmak görüşmelerde dikkat çeken bir diğer noktayı oluşturmuştur.

“Sık kullanırım. O gün ne yapıyorsam o günden birkaç kare mesela paylaşıyorum. Evde kahve yaparken, bir şeyler içerken, evi temizlediğim düzelttiğim zamanlardan kareleri birleştirir eğlenceli bir video yapar paylaşıyorum. Merak ederim kimlerin izlediğini paylaştıktan sonra bakarım belirli aralıklarla girip. Böyle insanlarla haberleşmek gibi oluyor aslında ne yaptığını sormadan öğrenebiliyorsunuz. Mesela bakarım fotoğrafımı kimler beğeniyor, genellikle aynı kişiler olur, aynı demiyim de hep değil...Benzer yani...Ben de onların paylaşımlarını beğenmeye çalışırım, sonuçta beni sevdikleri için beğendiklerini düşündüğümde karşılık vermek isterim. Bazen şaşırıyorum “Aa bu da mı beğenmiş” diye bir hoşuma gider.” (G.4, Adana, 26, Kadın)

“Sadece bir paylaşım yapıyorum ve güzel gözüküyor tamam işte diyorum, mutlu oluyorum. Mesela o gün dolaşıyorum ve o gün çok mutluyum ve o günle ilgili böyle kısa anları toplayıp bir video yapıyorum. Anı yakalamışım, anı kaydetmişim gibi geliyor ve bunu koyuyorum oraya, o yüzden artık şey; sonsuza kadar orda. Paylaşmayı seviyorum sanki hani göstermeyi... Yaşadığım mutlu şeyleri göstermeyi. Hani belki bu bağ kurmadan kaynaklı olabilir. Hani benim mesela severek takip ettiğim ve içten bulduğum bir blogger var. Böyle arada açıp konuşuyor kendisi veya takipçileriyle, o tarz bir şey ve farklı insanlarla iletişim kuruyor. Hani hiç tanımadığı insanlarla, önerilerde bulunuyor vs. vs. hani o bağ kurma hissini onda hissediyorum mesela. Hani birebir tanışmış değilim ama sanki böyle arkadaş gibi. Hani benim böyle yer değiştirdikçe eksik kalan tek şeyim arkadaşları ve sanırım o histen kaynaklı olabilir. Hani ben mesela hesabımı açıp herkese, daha aktif kullandığımda çalıştığım yerde hani insanlar günaydın merhaba falan denir ama bu paylaşımları yaptığımdan beri insanlar benimle daha sıkı konuşmaya başladı benimle. Bu beni sanırım mutlu ediyor.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“İşte Instagram hesabım var. Instagram’a her gün girip işte o şey... Kaydırırım yani bir bakarım kim neler paylaşmış ne var ne yok bakarım. Ben de çok zamanına göre değişiyor aslında. Mesela böyle gördüğüm bir şeyi story atıyorum ya da şarkı söylüyorum bazen onunla ilgili paylaşmak istediğim zamanlar oluyor. Bir şeyler kaydedip onu paylaşıyorum falan. Bazen çok aktif olarak bir şey paylaşıyorum bazen de sadece izleyici olarak içinde yer alıyorum. Belli bir noktada tabi ki o ilgiyi alma hem de paylaştığım o şey üzerinden iletişime geçme, iletişim kurma gibi bir amacım oluyor. Ne kadar like aldım gibi bir noktada değil tam ama iyi hissettiriyor. İşte birden fazla, parça parça paylaştığım müzik videoları var ya da işte gezdiğim yerleri çekip videosunu editliyorum falan böyle hoşuma gittiği için. Şey oluyorum işte bu videoyu hani şu kişi likelamış ama bunu da görmedi mi acaba likelamamış gibi bir şeye girdiğim de oluyor.” (G.19, Burdur, 27, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde sosyal medya potansiyel aidiyet boşluğunun yarattığı yalnızlığı bir nebze olsun giderme, gerçek yaşamdaki sorunlardan kaçma ve kafa dağıtma amaçlarıyla kullanıldığı kadar katılımcıların sevildiğini hissetme ve bağ kurma ihtiyaçlarını da karşılamaktadır denilebilir. Katılımcılar sosyal medyada, “sevildiğini” paylaşımlarına gelen beğeni ile anlamakta, hiç tanımadığı insanlarla “bağ kurabildiğini”, “arkadaş olabildiğini” hissetmektedir. Bu nedenle ihtiyaç duydukları “ilgi görmek” için “paylaşımları üzerinden iletişime geçme” ve “iletişim kurma” gerekliliğini duymaktadırlar denilebilir. Bu anlamda sosyal medya katılımcıların gündelik yaşamlarında deneyimleyemedikleri bu

duygular için “benim” diyebildikleri, ihtiyaç duydukları duyguları üretebildikleri tek “kurmaca” alandır. Çünkü bu alan içeriği ve sunduğu olanakları katılımcıların kendi istedikleri anlamlara dönüştürmeleri için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Böylelikle medya, yapay olanı doğal gösteren, yüzeysel olanı derinleştiren, geçiciyi sonsuz olarak ima eden, yalanı gerçek gibi gösteren yapısı ile bireylere sahte bir cennet yaratmakta ve buna zaten dünden gönüllü olan bireyler kendisine sunulan her şeyi sorgulamadan gönül rahatlığı ile kabul etmektedirler (Çetin, 2017: 146).

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler bağlamında sosyal medyanın bir “hatırlama notu” işlevi gördüğünü de ifade edebiliriz. Sosyal medyanın sunduğu olanaklar çerçevesinde katılımcılar kendilerini hatırlattıklarını ve böylelikle ilişkilerini devamlı kıldıklarını düşünmektedirler denilebilir. Ayrıca bu hatırlatmalar diyaloga girme meşakkatine bile mecbur kalmadan yapılmaktadır.

“En çok evde rahat hissediyorum kendimi. Bu yüzden bir şeyler izlemek, okumak evde bir şeyler yapma taraftarıyım genelde. Kendimle vakit geçirmeyi daha çok seviyorum diyeyim ama tabi bazen fazlasıyla sıkıldığım zamanlar oluyor. Böyle zamanlarda da elimden telefon düşmez. Birilerini arar konuşurum, Instagram’da takılırım daha çok; videolara falan bakarım, kim ne yapmış, neler olmuş. Çok şey paylaşmam genelde izleyici konumundayımdır. İnsanlarla iletişim kurabildiğimi düşünürüm. Hani çok görüşmesem de mesela komik bir şey denk gelmiştir, kendim de çok izlerim zaten beni mutlu eder mesela sıkıntılı, üzgün bir anımda kafam dağılır, yani neyse işte öyle denk geldiğinde, izlediğimde atarım onu listeden seçip arkadaşlarıma. Bazen özellikle şuna dikkat ederim hani uzun zamandır konuşmadığım biri varsa özellikle atarım ki “ha tamam demek ki unutmadı” desin diye ya da belirli aralıklarla gönderirim; ilişkiyi canlandırıyorum ya da kopmasına müsaade etmiyorum, etmemiş oluyorum böylelikle.” (G.30, Trabzon, 21, Erkek)

“Aktif olarak kullanırım. Yani aslında günümün büyük bir çoğunluğunu onunla geçiriyorum, günümün uzun bir zamanını. Uzun zamandır bir araya gelmediğim arkadaşlarımla bir araya geldiğimde, bir yere gittiğimde direkt bunu sosyal medyamda paylaşıyorum. Bazı yerlere hatta sosyal medyada paylaşmak için giderim ya da orada fotoğraf çekip sosyal medyaya atmak için. Bunu işte gittiğim tatilde anladım. Hani bir ara oraya sadece fotoğraf çekip paylaşmak için gitmişim gibi hissettim. Sonra “Bir silken, kendine gel, anı yaşa” falan gibi oldum ama öyle yani. Hani şu an bir yere gezmeye gidecek olayım, hani “Güzel de giyineyim, Sosyal medyaya fotoğraf atarım” gibi düşünüyorum. İşte sosyal medyamda olan insanlarla sürekli iletişim halinde olmamız hani bizi daha çok pekiştiriyor. Hani mesela bir haber olduğunda gündemde bir şey olduğunda birbirimize iletmemiz, bunun hakkında yorum yapmamız falan daha çok bizi birbirimize kenetliyor. Sürekli görüştüğüm arkadaşlarımla da bunu yapıyorum ama atıyorum 4-5 aydır görüşmediğim arkadaşım da videoda aklıma o geldiğinde paylaşıyorum. Uzun süre görüşmesek bile diyelim ki o çiçek storysi attı, çiçek gelmiş ona; bunu beğenmediğimde “Bak seni hayatımdan çıkardım, gelen çiçek de çok umurumda değil” gibi hisseder diye düşünüyorum. İşte çiçeği beğeniyorum, bazen de soruyorum “Aa nerden, kimden?” diye işte. O yüzden hiçbir iletişimim olmasa bile “Evet varsın, merak ediyorum, önemsiyorum ya da seni beğeniyorum” gibi hatırlatmalar yaparım.” (G.33, Siirt, 22, Kadın)

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler bağlamında sosyal medya herhangi bir zaman ve mekan sınırlaması olmadan katılımcıların birbirleriyle iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır denilebilir. Bu noktada sosyal medya istenildiği anda

paylaşımı, iletişimi mümkün kılabilen yersiz yurtsuz yegane araçtır. Katılımcıların sosyal medyasında bulunan kişilerin gönderilerine yaptıkları yorum ve beğeniler “varsın”, “merak ediyorum”, “önemsiyorum” ve “seni beğeniyorum” anlamına gelmekte ve kişiye “tamam unutmadı” mesajını iletmektedir. Katılımcılar bunu belirli aralıklarla yaptıklarında “ilişkiyi canlandırmakta” ve ilişkinin “kopmasına müsaade etmemektedir”. Bu bağlantılar beğeni, yorum vb. sosyal medyanın desteğiyle ayakta tutulmaktadır. Bu "iletiler" "ben buradayım, senin de orada olup olmadığını bilmek istiyorum" ifadesinden daha fazlasına izin vermemektedir. Böylece birey yalnızlık duygusundan kaçmak için yansıtımlı özdeşimden yararlanmakta ama bunu yaparken bağımlılığının bilinç düzlemine çıkmaması için de çaba sarfetmektedir. Böylece kısır bir döngü içinde tehditkar ve bilinçdışı bir yalnızlık duygusuyla mücadele etmektedir (Funk, 2013: 163, 164).

Sosyal medya, zaman ve mekan sınırlaması olmadan paylaşımın, tartışmanın esas olduğu bir iletişim şeklidir. İnsanlar sosyal medya platformlarında, insanlarla iletişimde bulunur, insanlara yardım eder, insanlardan yardım alır, insanların sorularına cevap verir, kendi sorularına cevap arar. Sosyal medya, ilişki kurma, güven inşa etme diğer insanlara ulaşma ve onlarla bağlantılı kalmada iletişim ve bilişim teknolojilerinin kullanılması ile ilgilidir (Çetin, 2013: 156, 157). Kimlik değiştirmeye, yeni başlangıçlara ve çoklu varoluşlara yönelimli olanlar için “gerçek gündelik yaşamda” da yadsınan veya engel konumunda olan birçok fırsatı sosyal medya bireylere sunar. “*Sanal yaşam uzamının çevrimdışı olan(lar)a karşı, bir kimliği henüz hayata geçirmeden kabul ettirme ihtimali gibi mucizevi bir avantajı bulunuyor*” (Bauman, 2023: 136). Yalnız ve çaresiz insanın, onu fiziken olmasa bile en azından sanal olarak koruyacak kendine ait bir alan arayışıdır (Bauman ve Donskis, 2000: 139). Sosyal medya bireylerin yalnızlığına, korkularına eşlik eden, bağ kurma ve ilişkide kalma olanaklarını sunan, sevilme pratiklerinin deneyimlendiği ve sanal yakınlık stratejilerinin üretildiği alanlardır. Görülmektedir ki her katılımcı sosyal medyayı kendi amaçları ve ihtiyaçları doğrultusunda tanzim etmektedir. Ancak sosyal medyanın sorumluluk duygusu ve kuvvetli bağlılıklar geliştirmek açısından zayıf bir alan ve yüz yüze ilişkilerin sunduğu samimiyetten de uzak olduğu söylenebilir. Bu açıdan gerçek yaşamdaki ilişkilere bir alternatif oluşturmalarının mümkün olmadığı ifade edilebilir. Yine de fiziki mekandan bağımsız sanal alemde yaratılan bu “dijital ikame ağı” akışkan çağın akışkan bireyleri için önemli bir alternatif aidiyet kanalıdır denilebilir.

3.6.3. İşe Yarar Geçici Birliktelikler: Yüzeysel Arkadaşlık İlişkileri

Değişimin akıllara durgunluk veren hızını tahmin etmek ve yönünü kontrol etmek şöyle dursun yavaşlatmayı bile beceremeyen bizler, etkileyebildiğimiz, etkileyebileceğimize inandığımız ve emin olduğumuz şeylere odaklanmaktayız. Bizim veya o an bize yakın olan, sevdiğimiz kişilerin, bu muğlak dünyayla belirsiz geleceğin sakladığı hesaplanmaz ve tarif edilmez tehlikelere kurban düşme riskini hesaplayıp asgariye indirmeye çalışırız (Bauman, 2020b: 92). Oysa akışkan, hızla akan ve öngörülemeyen bir düzen içinde, kalıcı ve güvenilir dostluklara, karşılıklı güvene her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Neticede dostlar, anlayışına güvenilebileceğimiz, tökezleyip düştüğümüzde bize yardım eli uzatacak insanlardır. Nitekim içinde yaşadığımız dünyada en hızlı sörfçüler ve en hareketli kaykaycılar bile bu olasılıktan muaf değillerdir. Fakat diğer yanda akışkan ve hızla akan düzenler, ışık hızında seyahat edebilen insanlara ayrıcalıklar sunmaktadır. Eğer değişen koşullar hızlı hareket etmeyi ve sıfırdan başlamayı gerektiriyorsa, uzun soluklu taahhütler ve çözülmesi zor bağlar taşınması güç yüklere dönüşebilirler. Atılması gereken birer safra haline gelebilirler. Yani ortada iyi tercih, diye bir şey yoktur. Hem pastam dursun hem karnım doysun diyemezsiniz. Ancak hayatınızı biçimlendirmeye çalıştığımız bu düzen içinde, yapmaya zorlandığımız şey tam da budur. Hangi tercihi yaparsak yapalım, başımız belaya girecektir (Bauman, 2020b: 141). Arkadaşlık, sadakat ile ihanet arasında salınıp duran sarkaçla vücuda gelir veya terk etme ile terk edilme arasındaki gerilimde. Arkadaşlık, dağda yürümeye benzer; susayınca, kar suyundan su içmeye. Zaman ilerledikçe, yaşamın bir döneminden diğer dönemine vardıkça arkadaşlıklar da bitebilir. Eskilerin yerini yenileri alabilir; eskiler yenileriyle temize çekilebilir. Eskileriyle yürümemiştir, yenileriyle yürümeyebilir. Kişiler değişse de arkadaşlık, değişen kişiler arasında zincirleme olarak devam ediyor gibidir (Kayıran, 2012: 232).

Bu değişkenlik ve kolaylıkla kopmaya muktedir bir zeminde oluşturulan arkadaşlık ilişkileri nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur. Bağ oluşturabilecek kadar yoğunlaşma fırsatını hiçbir zaman bulamayacak bu yakınlıklar bir kişiyle her şeyin paylaşıldığı değil, bir şeyin yine tek bir kişiyle paylaşıldığı yakınlıklardır.

“Benim arkadaşlarım hep grup gruptur. Yani spora gittiğim arkadaşlarımla sadece spora giderim, işte kafede oturduğum arkadaşlar farklıdır, eğlenmeye gittiğim arkadaşlarım başka. Her şeyi yaparım ama farklı farklı gruplarla ya da kişilerle. Herkes o yönümü bilir ama tek bir kişi her şeyimi bilmez.” (G.16, Eskişehir, 26, Erkek)

“...benim biraz insanlarda ve arkadaşlarda aradığım bilgi vermeleri, daha entelektüel, daha bilgili insanlar olmaları. O yüzden şu an bulamıyorum. Ha ben çok mu iyiyim değilim tabi ki bu konuda ama arayışta olduğum için ve sürekli okuduğum, gördüğüm için yeni fikirlerin ve bilgilerin bana katılması taraftarıyım. Bunu almadığım bir arkadaşlığı çok benimsemiyorum ve selam verme ötesine de geçmiyor arkadaşlığım. Bunu üniversitede olan arkadaşımda alıyorum, her türlü bilgi gerçekten var. Beni besliyor, bana iyi geliyor. Evet belki boş vakit de öldürebiliriz. Her şeyin illa çok iyi, çok bilgili, şöyle konuşması, dolu dolu konuşma geçmiyor her sohbette ama yine de bunu alabileceğim ve taşıyabilen bir insan olması lazım. Bunu çok bulamıyorum üniversitede de sosyal ortamda da ve bence artık çok yok öyle insanlar. Kişinin direkt oturup da özel hayatını dinlemek istemiyorum açıkçası. İnsanlar anlatmayı çok seviyor artık özel hayatını, ilişkilerini. Ben senin özel hayatını neden dinleyeyim, erkek arkadaşını. İlgielenmiyorum bununla. Yani tabi ki dinleyebilirim ama sadece bu olmaz. Her türlü bilgiden nasibimi almam lazım.” (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde aidiyet duygusunun deneyimlendiği daha doğrusu aidiyet boşluğunun giderilmeye çalışıldığı bir diğer alan arkadaşlık ilişkileridir denilebilir. Ancak bu arkadaşlık ilişkileri katılımcıların bireysel amaçlarına hizmet etmesi beklenen nitelikte olmalıdır. Arkadaş grupları “spora gitmeye”, “eğlenmeye”, “kafede oturmaya” eşlik eden ya da “yeni fikir ve bilgiler katması” beklenen çoğu zaman geçici, kısa süreli, yüzeysel veya yeri başka bir kişiyle doldurulabilir (kolay ikame edilebilir) eşlikçilerdir. Bireyin tek bir yönüne hitap eden bu ilişkiler kısa dönemli kişisel aidiyet kaynaklarıdır. Çünkü duygusal paylaşımlardan uzak kişiliğin kısa vadeli yönleri ile bağlantılıdırlar. Hiçbir şeyin aynı formda kalamadığı akışkan çağda insanların sürekli farklılaşması sonucunda kalıcı bağlar kurmak gittikçe daha zorlaşır. Belki de modern insan eski anlamdaki arkadaşlığı mümkün kılmak için çok fazla şey gizlemek zorundadır; belki kişilikler de ilk yıllar dışında, tatmin ve üretici hayalin temel önemde olduğu karşılıklı eksiksiz anlayış için fazla bireyci hale gelmiştir. Bu nedenle, modern duygu türü çok farklı arkadaşlıklara; yani tek seferde kişiliğin sadece bir yönüne dayanan ve kişiliğin geri kalanının rol almadığı ilişkilere yönelir. Böylece oldukça özel bir arkadaşlık türü ortaya çıkar; bir kişiye sempati açısından, diğerine entelektüel benzerlik açısından, bir üçüncüye dinsel itkiler açısından, dördüncüye ortak deneyimler nedeniyle bağlayan farklılaşmış arkadaşlıklar (Simmel, 2019: 20) ya da tek yönlü ancak bireyselliği ve kişisel gelişimlerini destekleyecek, duygusal paylaşımlardan yoksun birliktelikler.

Arkadaşlığın kimlik ve aidiyetin önemli bir parçası olmasına tezat düşen ancak yine de bir imdat çekici görevi gördüğü görüşmelerin de dikkat çekici olduğu söylenebilir. Katılımcılar rol yaparak ilişkiye “sahî”lik süsü verdiklerinin de bilincindedirler.

“Sınırlarım hani böyle bir akordiyona dönüyordu. Normalde evet özgürlüğüme düşkün biriyim ama bilincim direkt bu hareketi yaptığı için... Bazı davranışlarımı üzerinden zaman geçince diyorum ki “neden böyle bir şey yapmışım?” ya da “neden buna tepki vermemişim?” dediğim çoğu şey aslında benim o anda yaşam standartımı oturtmaya çalışma çabam. Bu da şöyle bir durum ortaya çıkarıyor; “senin bir sınırın yok mu?”, “oturmuş bir karakterin yok mu?”. Hayır aslında var. Ben bunu bulunduğum ortama alışana kadar yapıyorum. Sanırım şey konusunda zorluk yaşamak istemediğimden, daha böyle bir kolaylaştırsın diye; mesela ben iletişimi, arkadaşı ve konuşmayı seven biriyim ve bu sıcaklığı hep hissetmek istiyorum. Sanırım yeni gittiğim yerde de bu benim sınıma göre, bu değil öyle böyle desem, o sürede iletişimsiz etkileşimsiz kalmamak adına sanırım bu yaptığım. Yalnız kalmamak için yani. Bu esnettiğim sınırları, esnettiğim iletişim veya ilişkilerim de belli alanda kalıyor. Mesela farklı perspektifteyiz ama sesimi duyurabiliyorum dediğim arkadaşımınla paylaştığım şeyler hep belli bir seviyede. Mesela dışarda hiçbir şekilde görüşmeyiz. Mesela ben bir şey alacağımdır, bir yeri gezeceğimdir ya da bir kahve içeyim dediğim kişi o değildir. Yani yüzeysel kalır. Yani o an o ortamda yalnız kalmam.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

“Biraz sosyal bir kişiyim gibi tanımlayabilirim belki kendimi. Yakın ilişki gündelik kuruyorum aslında. Kendimce derinleştirdiğim insanlar değişmiyor ama sosyal hayatta gelip geçici şeyler kurabiliyorum; arkadaşlıklar. O an belki işim gereği konuşmam gerekiyor hani konuşurken de cana yakın tavırlarla konuşuyorum. Bu da işte böyle bir karşılıklı şakalaşma, yok ne biliyim, ufak aktivitelerde bulunmaya çıkabiliyor ama ben onu bünyeme arkadaş olarak kabul etmiyorum. Bu biraz şey; anlık. Çünkü o anım da eğlenceli geçsin istiyorum. Şöyle insanlarla paylaşımda bulunuyorum. Sosyal bir alışverişte bulunuyorum. Bu böyle bir örümceğin ağ örmesi gibi olsun. Eğer bunu yapamadığımda ağ olmayan bir örümcek gibi hissediyorum. Aslında yapabileceğim...ayaklarım mı var... mesela o iletişime geçecek donanım var bende ama ortamım yok gibi hissediyorum...” (G.22, Bergama, 34, Kadın)

“Son zamanlarda daha geçişli bir dönem olduğu için yeni bir şeye başlamak bir kulübü, bir grubu götürmeye çalışmak benim için zor ama ben çoğu zaman çeşitli gruplarda bulunan, tango yapan, müzikle uğraşan, sporla uğraşan biriyim ama işte geçiş dönemlerinde bunu sağlamak zor olduğu için daha çok arkadaşlarımla görüşmek üzerine kurulu oluyor. Bu geçiş dönemlerinde işte arkadaşlarla kısa görüşmeler, arkadaşlarla dertleşmeler gibi oluyor ama tabi şeyi daha çok tercih ederim genelde işte bir şeye yönelme, sosyalleşme... Onlar daha iyi pragmatist anlamda düşünürsem tabi.” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

Görüşmeler çerçevesinde arkadaşlık ilişkileri katılımcıların hayatında “kenar süsü” konumundadır denilebilir. Katılımcılar “yalnız kalmamak” ya da “o anın güzel geçmesi” için arkadaşlık ilişkileri inşa etmekte ancak bu ilişkiler “yüzeysel”, “gündelik” ve çoğu zaman “geçiş dönemlerinde” ihtiyaç duyulan türdendir. Bu noktada kurulan arkadaşlıklar salt anlık iyi oluş kaynaklarının müsebbibi konumundadırlar. Bu nedenle uzun vadeli bağlılıklara olanak tanıyan özel haklardan da mahrumdurlar. Arkadaşların sayısının, türünün ve bulunabilirliğinin, onlarla nerede iletişime geçilebileceğine bağlı olduğu durumu sosyal yaşamın bir gerçeğidir. Bu konuda mekana bağımlılığımız her zaman anlaşılıyorsa, bunun nedeni, en yakın ve en sevdiğimiz dostlarımıza, evlerimize ve yaşamlarımıza nerdeyse kendi istekleriyle girme konusunda özel haklar verilebilmesidir. Ancak mahremiyetin korunması ve bireylerin kendi yaşamları ve ilişkileri üzerinde kontrol sahibi olmaları isteniyorsa, çok az kişiye bu tür ayrıcalıklara izin verilebilir. Burada “sosyallik paradoksu” söz konusudur. Basitçe ifade edersek, kişinin sosyal ilişkiler içinde olacağı kişilerden korunması gerekir.

Ortalama bir birey, ancak bu özgürlüğün gerekli olduğu ve istendiği anda onlardan kurtulabildiği takdirde düzenli bir grup arkadaşıyla iletişime geçebilir. Tabii ki, eğer çok sayıda aktif arkadaşlığın sürdürülmesi gerekiyorsa, arkadaşlarla kolayca bağlantı kurma özgürlüğü de olmalıdır (Oldenburg, 1999: 60-61).

Aidiyet hem bir his hem de insanlarla, şeylerle ve fikirlerle ilişkide olmayı ifade eden bir dizi pratiktir. İnsanların hayatlarında çok önemli bir kavram olarak ifade edebileceğimiz aidiyetin en önemli yanı, onun nasıl hissedildiği, yaşandığı ve dokusudur. Günümüzde ait olunacak önceden kurulan bir dünya yoktur. Bu nedenle ait olma performansları, pratikleri ve duygulanımları o dünyayı bir araya getirir ve kendilerini farklı şekillerde var eder (Wright, 2014: 391-402). İnsanları bu duyguyu yani aidiyet deneyimini yaşamaya teşvik eden bağlantılar kurma ve üretme alanı arkadaşlık ilişkileridir. Bireyselleşmiş toplumumuzda arkadaşların ve arkadaşlığın hayati bir rol oynamasını bekleriz. Toplumsal dayanışmanın, geleneksel destek unsurlarının hızla devre dışı kaldığı böyle bir dönemde, arkadaşlıkla dokunmuş ilişkiler can yeleklerimiz ve can kurtaran filikalarımız olabilir. İçinde yaşadığımız tercih çağında “seçime dayalı toplumsal ilişkilerin arketipi” olarak arkadaşlığı doğal tercihimiz olarak düşünsek de gerçek bu kadar basit değildir. İçinde bulunduğumuz akışkan çağda ilişkiler konusu muğlak bir meseledir (Bauman, 2020a: 111). Yine de arkadaşlığın aidiyet kaynağı olarak iyi oluş hali üzerindeki etkisi, yalnız kalmamak adına zaman geçirme, o anı eğlenceli hale getirme, kişisel gelişime bir katkı sağlama temelinde hedonik çerçevede ele alınabileceği ifade edilebilir. Arkadaşlık özgürlüğe olanak tanıyan, istenildiği an koparılabilen bağlarla da regüle dilse bile.

3.6.4. Aidiyete Tutunma Aracı Olarak Sınırlı Arkadaşlıklar

Başka insanlarla ilişkiler kurmak çeşitli temel insani gereksinimleri karşılar -gruplara dahil olma gereksinimi o kadar temeldir ki doğuştan geliyor bile olabilir. Gruba ait olma gereksinimi doğuştan bir hal almıştır ve bütün toplumlarda bulunur. Bu görüşle tutarlı olarak, bütün kültürlerdeki insanlar başkalarıyla ilişkiler kurmaya ve bu ilişkilerin bozulmasına karşı koymaya güdülenmiştir. Grupların bir diğer önemli işlevi de kim olduğumuzu tanımlamada bize yardım etmeleridir. Bütün gruplar sosyal dünyanın doğası hakkında varsayımlarda bulunur ve böylece bize dünyayı ve bu dünya içindeki yerimizi anlayabilmemiz için bir mercek sunarlar. Dolayısıyla gruplar kimliğimizin önemli bir parçası haline gelirler (Aronson vd., 2012: 497, 498). Bu noktada gerçekleştirilen görüşmelerde bir aidiyet kaynağı olarak

konumlandırabileceğimiz “arkadaşlığın” katılımcıların hayatlarında farklılık gösterebildiği fark edilmiştir. Bu noktada kişilerin motivasyonları ve paylaşımları arasında farklılık da vardır. “Arkadaş” kısa dönemli, fayda sağladığı sürece anlamı olan kişisel aidiyet kaynağı olduğu kadar kimliğin ve hayatın önemli bir yönünü de temsil etmektedir. Bağ inşasının mümkün olduğu ve yakınlığın duygularla yoğrulduğu arkadaşlar aidiyetin beslenmesini sağlayan önemli havuzlardır. Bu noktada katılımcıların aidiyet kaynaklarının farkında olması da dikkat çekicidir.

“Memleket aidiyetimin olmamasının hayatımda bir boşluğa neden olduğunu düşünüyorum. Aslına bakarsanız bu biraz akraba ilişkileriyle de oluşan bir şey ve akraba ilişkilerim güçlü ve kuvvetli olsaydı, sağlam... Daha samimi ve güvenilir olsaydı bağlar bence kendimi daha iyi hissedebilirdim hayatta ve belki bu bağı dışarıda aramak için bu kadar güçlü bir motivasyonum da olmazdı. Çünkü benim için arkadaşlarım çok değerli. Onlarla kurduğum bağlar... Biriyle küstüğümde çok üzülebilirim örneğin. Bir yerde kök salma motivasyonum da var o yüzden olabilir yani memleketime dair köksüzlüğümün verdiği etki olabilir. Bu boşluk... Yani ben daha büyük gruplarda yer almak yerine daha küçük gruplarda kendimi güvende hissediyorum. O boşluğu öyle tamamlamaya çalışıyorum. Yani mesela arkadaşlarla, akademik başarılarımla... Küçük bağların yani küçük derken niteliksel olarak değil, kişi olarak daha az kişi. Küçük bir grupla kurduğum bağlarla orayı doldurmaya çalışıyorum. Yani o boşluğun beni yutmasına izin vermiyorum öyle söyleyeyim.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

“Arkadaşlık ilişkilerimde çok sadık olduğumu düşünüyorum. Zaten çok da olmadılar. Yani bir elin parmaklarını geçmediler. Çünkü ailemden sonra yakın gördüklerim bir tek onlar var. Kendimi ifade edemediğim bir noktam ailem diğer noktam ailem ve özel ilişkim. Onun dışında herhangi bir ilişkim olmadı. Olmasalar çok yalnız hissedebilirdim. Her zaman çok yalnız hissedebilirdim. Sadece annem ve babam kavga ettiğinde değil. Çünkü onlarla buluşmak için dışarı çıkıyorum. Eğer onu da gerçekleştiremeyeceksem çok yalnız hissederdim. Çünkü yapabilecek başka bir şeyim yok. Tek bir yakın arkadaşım var. İki yakın arkadaşım var sadece ama ilk aradığım arkadaşım zorlandığımda özellikle onu ararım. Arkadaşlarım aidiyet ihtiyacımın yüzde 80’ini çok büyük bir oranda karşılıyorlar. Onlarla bir şeyimi paylaştığım zaman; bu arada her şeyi de çok net bir şekilde paylaşamıyoruz.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde *arkadaşlık ilişkileri* önemli bir aidiyet kaynağı konumundadır denilebilir. Katılımcı aidiyet inşa edebileceği “*bağı dışarda arama*” motivasyonunu “*akrabalık ilişkilerinin güçlü, kuvvetli ve sağlam olmaması*” çerçevesinde açıklamıştır. “*Memlekete aidiyet duymama*” yalnızlaşmaya ve dolayısıyla “*aidiyet boşluğuna*” neden olmaktadır. Bu nedenle katılımcı “*aidiyet boşluğunun kendisini yutmasına izin vermemekte*” ve “*o boşluğu arkadaşları, akademik başarıları*” ile doldurmaya çalışmaktadır. Bir diğer katılımcı için hayatında bağ kurabileceği insanlar yalnızca “*ailesi ve arkadaşları*”dır. “*Bir elin parmaklarını geçmeyecek*” nicelikte de olsa arkadaş yokluğu “*her zaman yalnız hissetmeye*” neden olmaktadır. Bu noktada “arkadaşlık ilişkilerinin” katılımcıların yaşamlarında hayati bir yerde olduğunu ifade etmek mümkündür. Arkadaşlar ile kurulan bu duygusal ilişki yapısı gereği katılımcılar için alternatif aidiyet kaynağı konumundadır denilebilir.

Burada birey belki de kendi gibi köksüz ve köklerine aidiyet bağı azalmış ya da hiç olmayan diğerlerini (arkadaş olarak tanımladıklarını) yani kendine benzeyenleri bir aidiyet giderici tutunma aracı olarak görmektedir. Ortak payda olan *köksüzlük duygusu ve aidiyet boşluğu* bireyleri arkadaşlık formu altında geçici veya sürekli bir ilişkilene içinde yer almalarını sağlayabilmektedir. Aynı şekilde bireylerin dar çekirdek aile üyeleri de köksüz ve aidiyet bağları zayıf bireyler için sınıksız tutunması gereken mecra olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla, köksüzlük hali ve aidiyet boşluğu bireyleri sınırlı çekirdek aile üyelerine ve dar bir arkadaş çevresine yönelik güçlü bir önem atfetmeye yöneltebilir. En nihayetinde, gözlemlenen bu durum bireyselleşen toplumların giderek daha fazla deneyimlediği *dar alana sıkışmışlığın* bir göstergesi olarak kabul edilebilir ve bu “yoldaşlık” karşısında ödediğimiz bedel, büyük bir arzu ile istediğimiz ve bağlı olduğumuz özgürlükten gereğince fedakarlık etmektir (Bauman, 2020a: 111). Araştırma kapsamında önemli bir aidiyet kaynağı olarak ifade edebileceğimiz arkadaşlık hem “duygusal” hem de “araçsal” konumdadır denilebilir. Etkileşimde bulunulan kişilere yönelik beklenti ve ihtiyaçların netliği, arkadaşlığın “duygusal” mı yoksa “araçsal” mı konumlandırıldığını tahmin edebilmenin en önemli kaynağıdır. Bu noktada araştırma kapsamında homojen bir veri seti elde edilememiş olsa da “arkadaşlığın” kısa ve uzun vadede aidiyete önemli bir kaynak oluşturduğunu ve bir gruba ait olma gereksinimini anlamlı bir şekilde karşılayan değer konumunda olduğunu söylemek mümkündür.

3.6.5. Mikro Aidiyet Referansları (Kaynakları): Aile, Eş, Sevgili, Çocuk

İçinde yaşadığımız çağ Anthony Giddens’in deyişiyle “arı ilişki” çağıdır. Bu ilişki, “kendi hatırı için, ilişkinin tarafı olan kişilerin kazanabildiği şey için girilen” ve dolayısıyla da “her iki tarafın da herhangi bir noktada ve aşağı yukarı keyfi olarak bitirebildikleri” bir ilişkidir. İnsan ilişkileri ağının istikrar ve güvenilirliği daha iyiye gitmiyor. Bizim çağımız, “romantik aşk kompleksinin ‘ebediyen’ ve ‘bir ve tek’ özellikleri ile arası iyi olmayan” “birliktelik aşkı” çağıdır; öyle ki “artık aşk süreklilik ile özdeşleşemiyor”. Yine bizim çağımız, “plastik cinsellik”, yani “üreme, akrabalık ve nesillerle olan asırlık bütünlüğünden koparılan” cinsel haz çağıdır. Kişi artık, kendileri onarılmaz derecede “uçucu” olan ilişkilere bir kimlik vermeye pek cesaret edemiyor (Bauman, 2001: 123). Çağımızda yaşamlarındaki birden fazla deneyime aşk diyen, yaşamakta oldukları aşkın sonuncu olduğuna güvence veremeyen ve gelecekte de aşk yaşayacağını düşünen insan kesimi hızla artmaktadır. “Ölüm

bizi ayırana dek” şeklindeki romantik aşk tanımının kesinlikle modası geçmiştir. Bununla birlikte bu kavramın sonu, kaçınılmaz bir şekilde, bir deneyimin “aşk” diye adlandırılması için başarması gereken sınavların basitleştirilmesidir. Birçok insanın genellikle aşkın yüksek ölçütlerine yükseltilmesindense, bu ölçütler düşürülmüştür. Sonuç olarak, aşk adı verilen deneyim yelpazesi önemli ölçüde gelişmiştir. Sevişmek kod adı altında tek gecelik ilişkiler ima edilir olmuştur (Bauman, 2017: 19-20).

Bireyselleşmenin aşırı bol olduğu dünyamızda ilişkiler iki ucu keskin kılıç gibidir. Güzel düşlerle kabus arasında gidip gelirler, birinin ne zaman diğerine dönüşeceği bilinmez. Çoğu zaman bu iki hal, farklı bilinç düzeylerinde de olsa, bir aradadır. Akışkan bir modern yaşam çerçevesinde ilişkiler, en canlı, en dayanılmaz, en derinden hissedilen ve en yaygın karşıt anlamlılıkların tezahürüdür. Bu durum, kararnameyle birey olmuş modern akışkan bireyler taahhüdün, özellikle de uzun vadeli taahhüdün tuzak olduğunu bilmeli ve herhangi bir başka tehlikeden çok bundan uzak durmalıdır. Gönülsüzce bile taahhüt altına girmek, çok daha tatminkar ve dolu dolu olabilecek diğer romantik ihtimallere kapıyı kapatmak anlamına gelir. Sadakat vaatleri uzun vadede anlamsızdır (Bauman, 2017: 8-11). Bireyler kendini herkesi sevdiğine, herkesin iyi ve güvenilir olduğuna inandırmaya çalışsa bile, bu yanılgı onu yalnızca hayal kırıklığına ve hüsrana uğratmakla kalmayıp genel güvensizliğini ve korkusunu da arttırır (Horney, 2017: 40). Bu nedenle bireyler kurdukları ilişkilerin yalnızlıklarının en büyük destekçisi olduğunu bildikleri oranda bir gün bu destekçilerinin olmama durumunu da kabul ederler.

Bu noktadan hareketle nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde “romantik ilişkiler” alternatif bir aidiyet kaynağı ve yalnızlığa anlamlı bir destek olarak ön plana çıkmıştır. Ancak dikkat çeken noktayı bu ilişkilerin süreksizliğine yapılan vurgu oluşturmuştur denilebilir.

“Hayatımda biri yok. Olmasını isterim. Daha konforlu bir ilişki yaratmak için. Sonuçta her şeyini arkadaşınla paylaşamıyorsun ya da arkadaşını her sıkıldığında arayamayabiliyorsun. Daha böyle konforlu bir ilişki...Yani yanında iyi hissedebileceğim, kötü hissettiğimde kaçabileceğim, bir şey gibi destek gibi...Yan tekerlek gibi...Kaçış noktası gibi.” (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

“Eskiden yalnız hissettiğim oluyordu ama şu aralar hiç olduğunu söyleyemem. Eskiden daha içine kapanık biriydim diyebilirim. Bu tabi 10 yıl öncesine kadar dayanıyordur işte. Bunu bir müzik de tetikleyebiliyordu mesela, bir sözde, işte mesela insanları görüyordum işte tek başıma yalnız yürüdüğüm için üzülüyordum ama şu aşamada böyle bir şeyin olduğunu söyleyemem. Özellikle son 4-5 yıldır. Sonra özellikle ilişkimden de dolayı yalnızlık hiç hissetmedim. Şu an bir ilişkimin olması yalnız hissettirmiyor, en büyük paydaş o. Onun dışında biliyorum ki arkadaşlarım var sıkıntımlı olduğunda gelecek, ilişkim var bir sıkıntımlı olduğunda gelecek biliyorum.” (G.13, Rize, 31, Erkek).

“Sürdüremiyorum ve bundan da mutlu değilim bazen. Yani bunun bir sürü nedeni oluyor bu arada. Temelde şuna inanıyorum artık olgunlaşmış biri olarak; insanlar birbirlerinin hayatlarında olurlar ve sonra olmayabilirler. Yani her şey başlar ve bir yerde sonlanabilir. Bu normal bir şeydir. Çünkü bunun bir sürü nedeni var. Mesela üniversitede birlikteydik, hayat çok güzeldi, dedik ki “Biz asla ayrılmayacağız”, lisede de böyledir falan. Çünkü sürekli vakit geçirebildiğin aynı ortamın içerisinde. Sonra herkes kendi hayatını kurdu. Çok nadir artık o insanlarla görüşebiliyorum ama bana hatırlattıkları o zamanki güzel şeyler olduğu için aynı şekilde çok keyifli oluyor devam ettirdiğim ilişkilerimde. Gönül ister hani böyle kuvvetli bağlarla yürüyebilmek, hayatın her evresine tanık olabileceğin birileriyle olabilmek çok mümkün olmuyor. Kardeşim var benim, kız kardeşim hani beni bildiği için aynı yerden, aynı dertlerden geldiğimiz içinde hani daha iyi kendimi anlatabileceğim için hani bir avantaj aslına bakılırsa ama çok böyle güzel insanlar tanıdım. Herkesin kendi hayatının ritmi içerisinde işte devam edebilme, sıklığını değiştirebilme filan gibi gerçeklikleri oluyor.” (G.21, Rize, 37, Kadın)

“Benimle... o da Adıyamanlı. Benimle böyle aynı ortamdan çıkmış, aynı yapıdan şikayetçi olmuş, İstanbul’a taşınmış, İstanbul’da okumuş ve sonra birbirimizi bulmuş gibi... Aslında ortak çok sorunlarımız var. Hani elimle koymuş gibi bulmuş gibi hissediyorum. Çok ortak noktalardan şikayetçiyiz, aynı şeyleri düşünmüştük. O da küçükken benim yaşımdayken aynı hissetmiş. Aynı noktalardan kırılmış, aynı noktalardan güçlenmiş olduğumu için onu kendime çok yakın hissediyorum. Hani dedim ya kendimle konuşuyormuşum gibi... Konuştuğum sanki oymuş gibi hissediyorum artık. Kendime çok yakın hissediyorum. En büyük destekçilerimden biri ama var olmasını kabul ettiğim samimiyetle olmamasını da kabul ediyorum. Hani yaşayabiliriz, bir şeyler bitebilir, herkes hayatına bir şekilde devam eder. Çünkü geldiği an gideceğini de düşündüğüm ve o samimiyette kabul ettim bunu. Bir gün herkes herkesin hayatından gidebilir. Bunu kabul etmemiz olgunlukla karşılamamız gerekiyor diye düşünüyorum.” (G.31, Siirt, 22, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların yaşamlarında önemli bir diğer aidiyet kaynağı romantik ilişkilerdir denilebilir. Romantik ilişkiler sorunlar karşısında “bir destek”, “yan tekerlek”, “kaçış noktası” ve yalnızlığa en büyük “paydaş”tır. Tüm kolektif bağlarından sıyrılan bireyler için tek bir şeyin parçası hissetmek daha kolaydır. Ancak bu bir şeyin parçası olma durumu Funk’ın (2009: 78) ifadesiyle “bağlayıcı olmayan bağlantı” yoluyla gerçekleşmektedir. Katılımcılar her an gidebilir varlıkların kalıcı olarak kimliklendirilemeyeceğinin bilincindedir. Yani “en büyük destekçi” bir gün olmayabilir. “İnsanlar birbirlerinin hayatlarında olurlar ve sonra olmayabilirler”. “Yani her şey başlar ve bir yerde sonlanabilir. Bu normal bir şeydir.” Üstelik “bir gün herkes herkesin hayatından gidebilir” düşüncesi “olgunlukla karşılanması gereken” de bir gerçekliktir. Ek olarak, bireysel kimliklerin ve insanlar arası bağların kırılganlığı ve kolayca vazgeçilebilir olması çağdaş kültürde bireysel özgürlüğün özü olarak yansıtılır. (Bauman, 2023: 127).

Benzer bir noktadan hareketle bu özgürlük “romantik ilişkiler” hayatın merkezinde olsa da değişmemektedir. Ancak bazı görüşmelerde arzulanan bu özgürlük hem ilişki içindeki bireyin özgürlüğünü temsil etmiştir hem de aidiyet kaynağına istenildiğinde ulaşabilme özgürlüğünü.

“Eşim hayatımdaki en büyük destekçim. Hani tabi ki herkesin öyledir diye düşünüyorum ama bendeki belki biraz farklı bir his. Hani güvenli liman ya da sığınacak liman derler ya benim için tek o. Başka kimsem yok desem olur. Arkadaşlarım var tabi ama ilişkilerim yakın da olsa her an her ihtiyaç duyduğunuzda yanınızda olmaları mümkün değil. Hadi çıkalım deseniz uygun olmayabilirler, dertleşmek istediğinizde her an herkes hazırda beklemiyor. Belli bir dereceye kadar ayrıca sitem edebilir, ne bileyim yani bir yerde hep görünmeyen ama var olan sınırlar var. Ee doğal olarak o kadar da destek alamıyorsunuz. Bazen düşünüyorum eşim olmasa o an dünya üzerime yıkılıyor sanki. Hani tabi benzetme bu ama öyle gibi de olur zaten tüm sorumluluklarımın altında kalırım.” (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

“Önceden annemdi ama şu anda en büyük destekçim eşim. Bir karar alırken her zaman bana bırakıyor mesela. Yani onun sorumluluğunu da bana bırakıyor. Her konuda hani sen yap aklın kalmasın şeyinde. Bu benim için zaten en net çizgi hani bana bırakması ama sonuç ne olursa olsun arkamda olacağını da biliyorum. Hem özgürlük alanı açıp hassas olduğum için oraya dokunmuyor ama bir şey olsa da arkamda ve bu bana güvende hissettiriyor. Eşim olmasa çok büyük bir boşlukta hissederim. Çok büyük bir boşluk... Oturduğum koltuğun çekildiğini hissederim. Yani yere yığılabiliyim bir anda.” (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

“Çok insan yok etrafımda, bağ kurup çok yakınlaşıp güvenemem de zaten. Çok darbe de aldım yani bundaki gibi, o yüzden şimdi sadece 1 tane yakın arkadaşım var o kadar. Tüm destekçim en yakınımda olduğu için eşim. Her şeyinizi eşinize anlatamıyorsunuz. Ona anlatamazsam kardeşime olmazsa anneme olmazsa yakın arkadaşıma. Bu kadar ama... Onları benden alsanız ne yaparım gerçekten bilmiyorum.” (G.9, Ankara, 45, Erkek)

Söylemlerde açığa çıktığı üzere bazı katılımcılar için eş en güvenilir sığınılacak tek liman konumundadır. Dolayısıyla, köksüzlük duygusu ve kolektif bağların yokluğunda eşler birbirinin tutunacak tek alternatifi olarak hissedilebilmektedir. İnsanlığın en eski arayışı insanın toplumun diğer fertlerine katılma arayışıdır. Türümüzün şimdiye kadar ki bütün ilerlemesi toplumun diğer fertlerine duyduğumuz ilgi sayesinde gerçekleşmiştir. İlkel kabileler dahi ortak semboller aracılığı ile bir arada kalırlardı; bu sembollerin amacı insanı toplumun diğer fertleri ile iş birliğinde birleştirmekti. Bu noktadan hareketle aile, diğer insanlara ilgi duymanın elzem olduğu bir kurumdur ve tarihimizde ne kadar geriye gidersek gidelim insanların aile grupları oluşturma eğilimi gösterdiklerini görürüz (Adler, 2021: 259). Bu eğilim aidiyet ihtiyacını karşılayabilecek en anlamlı birliktelikleri de ifade eder; aile. Bu anlamda katılımcıların hayatlarında “eş” “*en büyük destekçi*” konumundadır. Ancak bu ilişki içinde merkezi konumda olan bireyin yine kendisidir. Katılımcılar Funk’un (2009: 96) ifadesiyle “ilişkiyi bir ihtiyaç olarak yaşamakta ve biçimlendirmektedir. Bağlantı içinde olma ve karşısındakine kendisinin belirlediği biçimde erişebilme ihtiyacıdır bu.

Görüşmeler bağlamında katılımcılar için herhangi bir şartın koşulmadığı ya da ayrılma endişesinin yaşanmadığı tek varlığı çocuk olarak ifade etmek mümkündür. Bu noktada mikro aidiyet referansları arasında en saf ilişkinin çocuk üzerinden inşa edilebileceğini vurgulayan söylemler görüşmelerde dikkat çeken bir noktayı oluşturmuştur.

“Dünyanın hiçbir zaman iyi bir yer olacağını düşünmüyorum ve bu yüzden hani şey vardır ya “bu dünyaya çocuk getirmek istemiyorum” ama bu zaten hep böyle olacak. Onun haricinde insanların kendisi gibi birini yetiştirme gayesiyle çocuk yapmasını da doğru bulmuyorum. Benimki tamamen nasıl diyeyim bir bağ kurmak galiba. Aslında bu aidiyet kavramını direkt çocuğumla kuracağımı düşünüyorum mesela. Burada biraz da güdüler maalesef insanı yönlendiriyor bence psikolojik açıdan. Dünya ile bir bağım olsun diye sanırım yapacağım çocuk. Aidiyetin iyi bir kavram olduğunu ve çocukla bunu kurmanın iyi bir şey olacağını kastetmiyorum. Mesela birini seviyorum ve ondan çocuk yaptım ama belki bu seçimi sürdürmek istemiyorum ve onu oradan çıkarabilirim ama çocuğunuzu belirli bir yaşta hani “görüşürüz annecim aslında ben seni doğurmak istememiştik” diyemeyeceğimiz için... Zaruriyet biraz da aidiyeti oluşturuyor aslında. Bunun çocuk ile doğal olarak oluşacağını düşünüyorum hani bir mecburiyetten.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“Çocuğum benim için zirvede deyip kesip atamam tabi ama onun hissini gerçekten anlatamıyorum. Keşke daha önce yapsaymışım. Yani hayatımın en büyük rengi. Yani benden bir parça. İşte o bana yalnızlığımı hissettirmiyor ya. Hani eskiden olsa evet hissederdim ama o hissettirmiyor. Aslında o da benim destekçilerimden. Bir birey yetiştiriyorum ve sorumluluğumun farkındayım. Bir mucize olduğunu biliyorum onun benim için hayatımda. Hani o boşluk... Boşluk doldurmuş bir şey görmüyorum onu ama hayatımın eksiğiymiş gibi görüyorum onu. Gelmiş ve dolmuş... Hani bunca zamana kadar ne yaptım; evet diploma aldım, okudum, çalıştım. Bunu herkes yapıyor zaten. Çocuğu da herkes yapıyor ama önemli olan o değil. Nasıl bir birey yetiştirdiğin. Ben bir şey başardım diyebiliyorum onu yetiştirirken. Bir şeyi başarıyorum, başaracağım. Yani bunu hissettiriyor bana onunla oynarken, eğlenirken. Hani ona ne katıyorum. Hani değişik bir başarımlılık hissi yaratıyor bende. O benim için koşulsuz şartsız kurabileceğim bir bağ. Tertemiz bir bağ.” (G.7, Trabzon, 32, Kadın)

“...Bir noktada ürkütüyor ama bir yanımda istiyor yani. Hani olmalı değil de olsa güzel olur. Benden bir parçanın olması, birini yetiştirebilmek, onun yanında arkadaş olabilmek, onunla birlikte öğrenebilmek... Bu da benim için bir öğrenme...Aslında mesela kardeşimle kurduğum bağ, onun verdiği o tatmin duygusu, ailemle birlikte veya eşimle birlikte o yaşadığım şeyler... Bunların hepsi bana büyük bir tatmin ve mutluluk duygusu veriyor. O bağı hissediyorum yani hani kalbimin etrafına bir halat tek tek çevriliyor gibi. O da beni daha güçlü hissettiriyor. Böyle sıcak... daha güvenli gibi... ilerde nasip olursa çocuğum da benim için ayrı bir bağ, ayrı bideneyim, ayrı bir güven ağı gibi. Aslında benim köküm gibi hepsi.” (G.14, Adana, 27, Kadın)

Görüşmeler bağlamında “çocuk” katılımcılar için önemli bir değer konumundadır denilebilir. “Doğal olarak oluşacak”, “koşulsuz şartsız kurulabilecek tertemiz bir bağ” ancak bireyin kendisinden bir parça ile mümkün görünmektedir. Katılımcıların bağ kurabileceği bir varlık olarak “çocuk” anlam dünyasında aidiyetin önemli bir parçasıdır. Çocuk “bir kök”, “dünya ile bağ kurma” yolu ve “başarmışlık hissi” yaratan bir varlık olarak her bir katılımcı için farklı bir anlam ifade etse de yine de son kalan, değiştirilemez, alınıp verilemez birincil ilişkilerin kaynağı konumundadır. İlişkiler başlayıp bitebilir ancak çocuk “zaruri” olarak kalandır. İlişkide arzu edilen ama gerçekleştirilemeyen her şey çocuğa yöneltilir. Çocuk, tüm aidiyet imkanlarının elinden kayıp gitmesi karşısında insanların tutunacak son yalnızlık alternatifi haline gelir (Beck, 2011: 179). Bu anlamda çocuk sahibi olmak aidiyetle ilişkili duygusal yükümlülükleri ve bağlılığı sonsuza kadar kabul etmek, koşulsuz ve değiştirilemez bir bağlanmaya yatırım yapmak anlamına gelir (Bauman, 2017: 65).

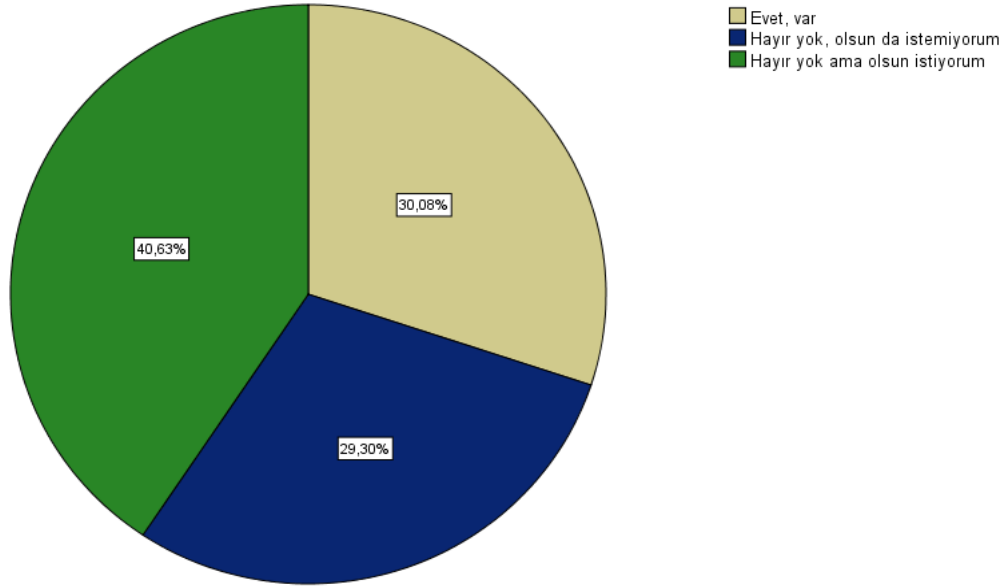
Genel olarak bireylerin kendileri için anlamlı ve bilindik gördükleri bir gruba yönelik aidiyet ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu noktada -en tanıdık ve yakın grup olarak- aile aidiyeti algısı ile bireylerin iyi olma ve hissetme hali arasında olumlu bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Aileye ilişkin aidiyet algısı anlaşılma, ilgi görme, bir gruba dahil hissetme duygularını kapsar. Aile bireyleri ile yakınlık, sıcaklık ve memnuniyet gibi duygusal nitelikler temelinde kurulan ilişkiler aidiyet için temel bir kaynak oluşturur (King ve Boyd, 2016). Bu anlamda aileye yönelik aidiyet, aileyi oluşturan her bir üye ile olan etkileşim odaklı aidiyetten ziyade tüm aile ilişkilerinin bütünsel olarak aidiyet hissi oluşturmasıyla ilgili olmaktadır (King, Boyd ve Thorsen, 2015). Bu noktada bireyler aile üyelerinin sevgisi, sevecenliği ve güveniyle güven ve sevgi yetilerinin bloke olmadığı veya geri çevrilmediği ilişki deneyimlerini (Funk, 2009: 130) aile içinde yaşayabilmektedir. Diğer yandan günümüz koşullarının yarattığı bireysellik ve baskın söylem olarak yüceltilen özgürlük, insanları sadece ailesi ve çok yakın arkadaşlarıyla sınırlı bir çevreye hapsedmekte ve yalnızca bireysel başarı odaklı bir hayatı benimsemeye ve ona bağlı kalmaya zorunlu kılmaktadır (Ünal, 2019: 340). Bireyler için özellikle eş ve çocuk bir tercih ile belirlenen ancak kendisini var edebilmek için bireyin sürekli yeniden yeni bir bağ inşa etmek zorunda kalmadığı varlıklardır. Bu nedenle kimliğin bir yönü sürekli yeniden bir hikaye üretme mecburiyetinden de kurtulur. Katılımcılar bu grup içinde anonim olmadıklarını ve anlamlı bir bütünün parçası olduklarını hissedebilmektedirler denilebilir. Bu noktada aile dinamikleri aidiyetin görece kalıcı ikame pratiklerini oluşturmaktadır. Arkadaşlık ilişkilerindeki yönelime benzer nitelikte bireylerin dar çekirdek aile üyeleri de köksüz ve aidiyet bağları zayıf bireyler için sınırsız tutunması gereken mecra olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla, köksüzlük hali ve aidiyet boşluğu bireyleri sınırlı çekirdek aile üyelerine yönelik güçlü bir önem atfetmeye yöneltebilir. En nihayetinde, gözlemlenen bu durum bireyselleşen toplumların giderek daha fazla deneyimlediği dar alana sıkışmışlığın bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Diğer yandan romantik ilişkiler için aynı kalıcılık derecesini savunmak mümkün görünmemektedir. Her şeyin gelip geçici bir karakteri koruduğu günümüz akışkan yaşamda katılımcılar için *sevgili* de geldiği gibi bir gün geçebilir. Ancak yine de birey *tek* kalma konumuna indirgenene kadar bu ilişkiden beslenebilir ve bir süreliğine de olsa aidiyet ihtiyacını karşılayabilir.

3.6.6. Duygu Tatmininde Antropomorfizm Hedefi: Evcil Hayvan

Hayvanların insanlarla olan birlikteliği, tarihsel süreç içerisinde niteliğini değiştirerek var oluşunu sürdürmüştür. İnsanlığın ilk dönemlerinde avlanmak ve tehlikelerden korunmak şeklinde görülen basit yaklaşım, evcilleştirme ile birlikte yerini ekonomik kazanımlara ve sosyal paylaşıma bırakmıştır. Zamanla insanlar tarafından hayvanlara yüklenen anlamlar, insani bir çerçeveden yapılan tanımlamalar, hayvanlara yönelik tutumların ve dolayısıyla düşüncelerin, duyguların ve davranışların değişmesini sağlamıştır. Yani insanların evcil hayvan sahipliğine ve evcil hayvan ile kurulan ilişkilere karşı bakış açıları değişmiştir. Evcil hayvanlar, insan uygarlığı ve doğa arasında bir bağ olarak konumlandırılrsa da bu bağ esnek olup evcil hayvanların insanlara sağladığı olumsuz ya da olumlu özelliklerine göre sosyal ve kültürel olarak inşa edilmektedir. İnsanlar ve hayvanlar arasındaki etkileşimde, evcil hayvanlar önemli yer edinmiştir. İnsanlar evcil hayvanlara birtakım semboller ve insani duygularla inşa edilmiş bir kimlik yüklemiştir. Yani hayvanların doğanın bir varlığı olma konumundan yaşamsal ve kültürel bir konuma evrildikleri söylenebilir (Çetin, 2017xxx: 93,94,95).

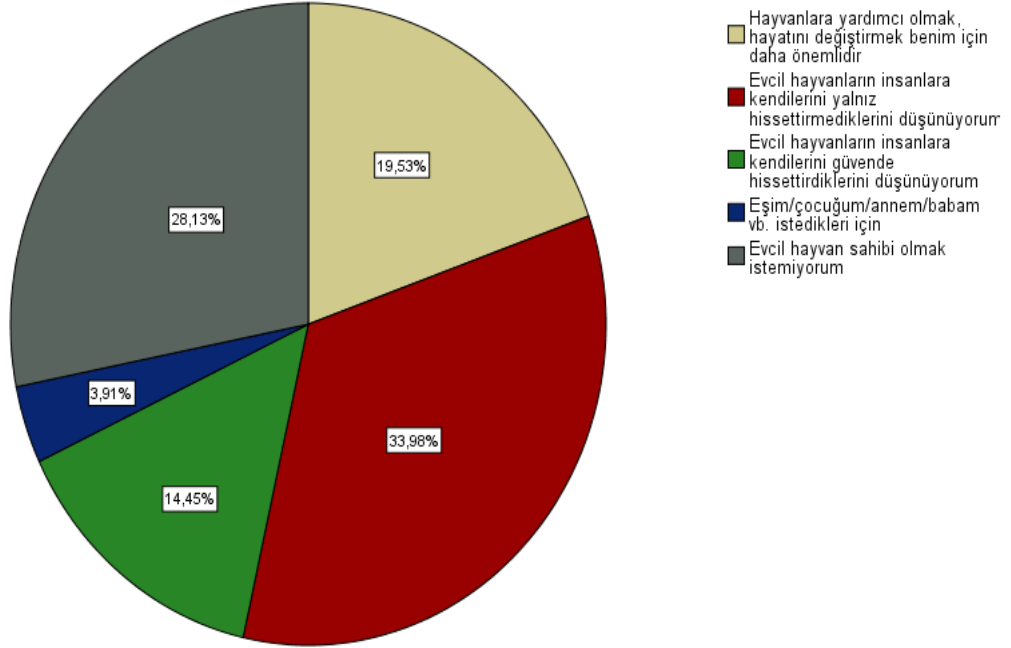
İnsanlar tarafından atfedilen bu sembolik, insani ve kültürel anlamlar evcil hayvanın insan yaşamındaki yerini ve rolünü gösterir. “Evcil” olarak nitelendirilmesi için de insan ve nitelenen hayvan arasında bir bağ ve etkileşim olması gereklidir. Hayatları, ne anlam ifade ettikleri ve değerleri insanlara bağlı olarak değişmekle birlikte böylelikle sadece doğaya ait bir varlık olmaktan çıkıp kültürel bir nesneye, ailenin sevilen bir üyesi olmaya dönüşürler. (Johnson, 2009: 19). Bu etkileşim içinde hayvanlara atfedilen kimlik insanların anlamlarının, dünya görüşlerinin, ihtiyaçlarının da bir yansımasıdır denilebilir. Bu noktada evcil hayvanların insanların yaşamlarında önemli bir yerinin olduğu görüşünden hareketle araştırma kapsamında bu zeminin bir alternatif ikame aidiyet alanı olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Grafik 3.58. Evcil Hayvan Sahibi Olma İsteği

Bu yönde katılımcılara “*Evcil hayvanınız var mı?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %29,6’sı “Evet, var” yanıtını, %28,3’ü “Hayır yok, olsun da istemiyorum” yanıtını ve %42,1’i “Hayır yok ama olsun istiyorum” yanıtını vermişlerdir (Grafik -3.58.). Veriler çerçevesinde katılımcıların büyük bir çoğunluğu evcil hayvan sahibi olma durumuna olumlu yaklaşmışlardır denilebilir. Diğer yandan bu olumlu yaklaşımın sebebini de anlamamanın önemli olduğu düşünülerek katılımcılara “*Evet ise veya olsun istiyorsanız; Evinizde evcil hayvanınızın olmasının en öncelikli nedeni nedir/ne olurdu?*” sorusu da yöneltilmiştir.

Grafik 3.59. Evcil Hayvanı Olmasını İsteme Sebebi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler çerçevesinde katılımcıların %21,7'si “Hayvanlara yardımcı olmak, hayatını değiştirmek benim için daha önemlidir” yanıtını, %32,7'si “Evcil hayvanların insanlara kendilerini yalnız hissettirmediklerini düşünüyorum” yanıtını, %14,8'i “Evcil hayvanların insanlara kendilerini güvende hissettirdiklerini düşünüyorum” yanıtını ve %3,5'i “Eşim/çocuğum/annem/babam vb. istedikleri için” yanıtını vermiştir (Grafik -3.59.). Bu noktada katılımcıların çoğunluğu evcil hayvanlara kendilerini yalnız hissettirmedikleri için sahip olmakta ya da sahip olmak istemektedir denilebilir. Diğer yandan evcil hayvanların insanlara kendilerini güvende hissettirdikleri görüşü de niceliksel açıdan dikkat çekmektedir. Bu noktada evcil hayvanların insanların yaşamlarında önemli bir yerinin olduğu görüşünden hareketle bu zeminin bir alternatif ikame aidiyet alanı olduğunu söylememiz mümkündür.

Bu görüş nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerle de desteklenmektedir. Evcil hayvanların katılımcıların yaşamlarındaki yerine ve anlamına dair söylemlerin potansiyel aidiyet boşluğunu anlamak adına da önemli olduğu söylenebilir.

“Kedimde saf sevgiyi hissediyorum, çok huzurlu hissediyorum, mutlu hissediyorum hani herhangi bir çıkar yok bir şey yok. Hani saf sevgiyi hissettiriyor bana kötülük yok bir şey yok, herhangi bir olumsuz duygu yok. Saf sevgi ve huzuru hissediyorum. Onu sahiplendiğimden beri daha

mutluyum, yalnızlığıma ortak. Ailem daha güzel iletişim kurduğumu söyledi çünkü evde sürekli olarak iletişim kurduğum bir canlı var ve o da artık hani boş boş değil de insan gibi bakıyor. Sürekli onunla iletişim kuruyorum, göz teması kuruyorum ve bir şey söylediğim zaman anlıyor. Sürekli iletişim kurduk ben de onun sesinden bakışından ne istediğini anlıyorum.” (G.5, Niğde, 34, Kadın)

“Bir dönem mesela kedim vardı, küçük yavruyken gelmişti. Onunla olduğum dönemde şeyi fark ettim yani ağlasam bile kediye koşuyorum yani kedi kucağımdayken ağlıyorum. Yani aslında o abla, kardeş, sevgili ya da bir dosttan daha fazla o sosyal desteği veriyor aslında. Evet anlamıyor belki, sadece hissediyor, hatta belki hissetmiyor ama bir şekilde çok iyi geliyor. Yani sıcaklığı, işte onun sende yarattığı huzur birçok şeyden daha iyi geliyor. Yani hem ben onun sorumluluğunu alayım, onun belki daha iyi bir yaşam standardında yaşamasını sağlıyım, hem de o birazcık bana yardımcı olsun.” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde evcil hayvan sahibi olan katılımcıların yaşadığı hislerin, sevgi ve destek ihtiyacını görünür kıldığı ifade edilebilir. Bu noktada evcil hayvanlar “saf sevgiyi”, “mutluluğu” ve “huzuru” hissettiren “yalnızlığa ortak” ve hatta “abla, kardeş, sevgili ya da dosttan daha fazla sosyal desteği veren” varlıklardır denilebilir. Evcil hayvan sahipliği kişi için kusursuz bir his olarak deneyimlenmektedir. Çünkü bu hayvanlar giderek ailenin gerçek üyeleri olarak görülmektedirler (Kaplan ve Kaplan, 2020: 168). Bu nedenle de bir aile üyesi için geçerli olabilecek her nitelik ve anlam evcil hayvan için de geçerlidir denilebilir. Diğer yandan evcil hayvanlar yalnızlığın da en büyük destekçisi konumundadırlar. Bu durum görüşmelerde dikkat çeken bir diğer noktayı oluşturmuştur.

“Ben evden çalışıyorum ve gün içinde tamamen evdeyim ve evde çok fazla yalnız kaldığım zaman etrafımda bir şeylerin olmasına çok ihtiyaç duyuyorum. Hani şöyle bir şey de var gün içerisinde çok fazla yazıştığım için, toplantılara girdiğim için iş bağlamınca daha fazla insanla da muhatap olmak istemiyorum. Hani sadece hoplasın zıplasın yanımda, oynayalım, hani yormadan mutlu edecek bir şey gibi geliyor bana o yüzden istiyorum. İçim şefkatle mutlulukla doluyor görünce bile.” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

“Evcil hayvanım yok ve olsun çok istiyorum. Adı bile belli, yani yıllardır adı bile belli kendisi yok. Çok istiyorum ama maalesef... hani mesela şöyle bir şey de yaşandı geçenlerde yakın arkadaşım lisans yıllarında bir kedi sahiplendi ve şu an ben de şu an buradayım muhtemelen seneye de başka bir ülkede olacağım belki. Dolayısıyla hani hayatım oturmuş değil hani dediğim gibi oradan oraya da gidiyorum. O yüzden böyle bir evcil hayvanın sorumluluğunu alabilecek bir hayat düzenim yok. Mesela o arkadaşım şu an kedisine yer arıyor maalesef. Dolayısıyla bazı gerçeklikleri kabul ediyorum ama kedimin olabileceği bir hayatım olsun çok istiyorum. Bana arkadaş olmasını istiyorum peki neden arkadaş arıyorum çünkü yalnızım. Yani yalnız yaşıyorum tabi ev arkadaşlarım da var ama bir hayvanın arkadaşlığı çok önemli. O yüzden orda bir şeyi dolduran bir rolleri olduğunu kesinlikle inanıyorum. İletişim kuruyorsunuz, bağ kuruyorsunuz, sevgi veriyorsunuz ve seviliyorsunuz. Muhteşem bir şey yani.” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

“Evcil hayvanım yok ama 20 gün sonra gelecek kedi arkadaşım. Evde tatlı tatlı gezen bir şey beni mutlu eder. Bu seçimimin kedi olması biraz insansı. Yani hani eyvallahı olmaz ya hiçbir şeye kedilerin, köpek gibi değildir. Köpek hep sevecendir, kedi kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen, başına buyruk hareket edebilen, keyfince takılan insan özellikleri olan bir anlamda biri. Eve ekstra da huzur mutluluk getiren biri, evde bir huzursuzluk olduğunda aradan geçip o havayı dağıtabilen... Kedinin sınırları ve köpek her zaman sevecen; bu gerçekçi değil ama kedide böyle. Komik videolara baktığınızda kediler hep daha ön plandadır, köpekler değil. Hani daha stabil köpekler şaşırtmıyor ama kediler şaşırtıyor. Şaşırtan bir şeye de ihtiyacımız var o yüzden.” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

“İlerde kedi ya da köpek çok istiyorum ama ailem şuan istemiyor. Aslında mesela evcil hayvanı da çocukla bağdaştırabilirim mesela çünkü onların da yemeğini suyunu siz koyuyorsunuz ama aslında evde bıraktığınız zaman çok da bir şey olmuyor. Ben çok seviyorum hayvanlar konusunda bir sempati var yani. Bide sadık... özellikle köpekleri çok seviyorum. Özellikle bir goldenim olsun çok fazla istiyorum. Bunun en büyük sebebi arkadaşlık, yalnız kaldığını zaman onun gelip size sarılması ya da mıncırması benim hoşuma gidiyor, duygularımı kabartıyor yani böyle. Kediler mesela tam sınırları olan bir insan hani insan da öyle istediğinde gelir istemediğinde gelmez ama mesela köpekler öyle değil. Biraz daha sempati var onlara hani ben gel deyince gelmesi lazım. Hoşlar... Sempati ve mutluluk kaynakları olarak düşünüyorum. Mesela benim muhabbet kuşum varken canım sıkırken, çok mutsuzken bile şuralarıma gelirdi, şuralarıma çıkardı. Mutluluk hormonu salgılattıklarını düşünüyorum. Her hayvan için olmayabilir ama özellikle kedi ve köpeğin yalnızlığa iyi geldiğini de düşünüyorum. Hani arkadaştan daha fazla bağı bir hayvanla kurabiliyorsun ve ben bunu istiyorum. İnsan yerine o bağı hayvanla kurmayı tercih ediyorum.” (G. 24, Çorum, 21, Kadın)

“Böyle bir hani köpek beslemeye müsait bir evim olsun, köpeğim olsun çok isterim. Böyle bana sakinlik vereceğini, onun sevgisinin beni yumuşatacağını... çünkü onun size ihtiyacı var ve sizi karşılıksız bir şekilde sevir. Onu seviyorsunuz ama onun sevgisi zaten size iyi geliyor. Oturuyor, uzanıyor, siz seviyorsunuz falan... bu yüzden evcil hayvanım olsun çok isterim. Onunla bağ kurmak, eve gelince onu göreyim o da beni görsün, hani ondaki o heyecan çünkü onlar da bağ kuruyor. O duyguyu çok isterim.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

Katılımcılar için evcil hayvan “yalnız kaldıklarında” etraflarında, evlerinde bir “arkadaş” gibidir. “Yormadan mutlu edecek”, “iletişim kurdukları”, “bağ kurdukları” ve en önemlisi “sevildiklerini” hissettikleri “muhteşem bir şeydir”. Diğer yandan “karşılıksız sevilme”, “insan yerine o bağı hayvanla kurmak” katılımcıların insan ilişkilerine dair güvensizliklerinin de göstergesi konumdadır denilebilir. Bu çerçevede evcil hayvanlar ile kurulan ilişkiye içkin geliştirilen bağların bireylerin yaşamdan sağladıkları doyum üzerinde etkili olduğunu (Himsworth, ve Rock, 2013: 295) söylemek mümkündür. Ayrıca evcil hayvan hem aile bireylerinin etkileşimini olumlu yönde etkilemekte hem de bireylerin evcil hayvanları ile kurdukları bağ sosyal yeterliliğini sağlamaktadır (Poresky ve Hendrix, 1990: 51).

Akışkan çağın bireyleri özgürlük ve kendilerine ait bir yaşam için tüm bağlarından sıyrılmak durumundadırlar. Ancak yine de birliğe ve beraberliğe ihtiyaç da duyarlar. Kendi kendilerine yetebilme çabaları bir başka anlamla birleşmediği sürece bazen yetersiz ve eksik kalır (Bauman, 2017: 59). Çünkü insanın sosyal ilişkiler ve kültür kapasitesi muhtemelen hayatta kalmayı kolaylaştıracak şekilde gelişmiştir. Başka bir deyişle insanın hayatta kalma stratejisi aidiyete bağlıdır (Stillman ve Baumeister, 2009: 250). İnsanlar birbirleriyle ilişki kurmaya eğilimlidirler ve sosyal bağlar kurma umuduyla çevrimiçi ağlara katılma, kulüplere üye olma ve diğer sosyal gruplar içinde yer alma çabaları, bir diğer deyişle sosyal bağlar kurma motivasyonu doğuştan gelen aidiyetten ve ait olma ihtiyaçlarını tatmin etme istemlerinden kaynaklanmaktadır. Ait olma ihtiyaçları olan insanlar (yani yalnız insanlar)

insana benzer özellikleri ve nitelikleri insan olmayan nesnelere veya başka canlılara antropomorfize etmeye eğilimlidirler. Bireyler ait olma ihtiyaçlarını ya da ihtiyaç duydukları duyguları tatmin edecek özellikler yükleyerek bir tür insani bağ/lanı yaratabilirler (Collisson, 2013: 513, 516). Bu noktada katılımcılar sosyal ilişkilerinde yoksun oldukları karşılıksız sevgiyi ve mutluluğu evcil hayvanlarla ikame ederek aidiyeti deneyimlemektedirler ya da deneyimleyebileceklerine eminlerdir denilebilir. Evcil hayvan ve mutluluk arasında kurulan bu korelasyon katılımcıların yalnızlıklarını desteklemelerine de imkan tanır.

Netice olarak, memleketleri ile mekansal bağı kopan akışkan bireylerin potansiyel aidiyet boşluğu veya kökensizlik duygusu çoğunlukla geçici ve zayıf bağlarla inşa edilmiş birtakım aidiyet kaynaklarıyla ikame edilmeye çalışılmaktadır. Aidiyet duygusunun ikame edildiği dış referans kaynaklarından birini sosyal organizasyonları, gönüllü öğrenci topluluklarını ve takım/taraftar kulüplerini ifade ettiğimiz modern kurumlar oluşturmaktadır. Bu kurumlardan sosyal organizasyonlar ve gönüllü öğrenci toplulukları bireylerin sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılayan ve çok fazla insanla temasta olmalarını sağlayan *süreli aidiyet kaynaklarıdır*. Akışkan bireyin anlam dünyasına uygun olan bu yapılarda bağ kurma zorunluluğu ve bu bağdan doğan karşılıklı yükümlülükler yoktur. Bireyler bu noktada gruba dahil olma ve istediğinde ayrılabilme imkanına sahip olmakta, hareket alanını özgürce yapılandırmakta ve dolayısıyla kontrolü de elinde tutmaktadır (Funk, 2009: 147). Diğer yandan takım/taraftar kulüpleri katılımcıların görece kuvvetli bağlarla tutundukları ve aidiyete içkin toplulukla hareket etme, birlikte sevinme ve birlikte üzülmeye duygularını deneyimleyebildikleri anlamlı *aidiyet reçeteleridir*. Bu topluluklar bireyleri otorite dayatmalarından kurtararak birliktelik duygusunu hissettirse de aidiyet ihtiyacını ne kadar kompanse edebildikleri önemli bir sorunsalı oluşturmaktadır. Çünkü alternatif bu kaynaklar aidiyetin önkoşulu değil, aidiyet boşluğunun bir tezahürü niteliğindedir.

Katılımcıların alternatif aidiyet kaynaklarından bir diğeri ise -bireyselleşmenin doğal sonucu olan yalnızlığın olası tahribatını da en iyi görebileceğimiz- sosyal medyadır. Her bir bireyin sosyal medya mefhumunu aidiyet boşluğuna yönelik farklı boyutlarda gündelik yaşamının bir parçası haline getirdiğini söylemek mümkündür. Bu *dijital ikame ağı* bireyin gerçek yaşamında deneyimleyemeyeceği sayıda insanı ve etkileşimi içinde barındırmaktadır. Çünkü yalnızlığa *bir dokunuşla* son verebilecek olan akışkan yaşamın insanları nitelikte bulamadıkları kurtuluşu nicelikte aramaktadırlar. Bu nedenle ilişki değil iletişim öncüllendir

(Bauman, 2017: 83). Diğer bir deyişle sosyal medya kullanmamak söz konusu olmamakla birlikte bu dijital ikame ağının insana sağladığı yarar, bağlantı kurma olanakları ve özgürlük için uygun koşulları sağladığı konusunda “iletişim kurmak” tercih edilmektedir (Funk, 2009: 148). Bu noktada sosyal medya bağlantının canlı tutulduğu, bağ kurma ve ilişkide kalma olanaklarını sunan, sevilme pratiklerinin deneyimlendiği ve bireylerin korkularının eşlikçisi olarak önemli bir alternatif aidiyet kaynağıdır. Çünkü yalnızlıklar içinde kalabalık olmanın deneyimlenebildiği bu mecralarda bireyler yüzeysel olanı derinleştirdiği yanılgısının tehlikesiyle sorumluluktan da azadedir.

Araştırma kapsamında önemli bir aidiyet kaynağı olarak ifade edebileceğimiz *arkadaşlık ilişkileri* de etkileşimde bulunulan kişilere yönelik beklenti ve ihtiyaçlar temelinde değişkenlik göstermektedir. Bu kapsamda arkadaş ya duygusal paylaşımların ahengiyle önemli bir destek konumunda ya da an’a ahenk veren kenar süsü konumundadırlar. Yalnız kalmama, o anı eğlenceli geçirme kaygısıyla arkadaş kısa dönemli bir aidiyet kaynağı iken birliği duygusal paylaşımlarla destekleyen ve kimliğin ve hayatın önemli bir yönünü temsil eden arkadaşlar ise uzun vadeli aidiyet kaynaklarını oluşturur. Kolektif bağların yokluğunda tekil alternatif kaynaklarından birini de *eş/aile* ve *çocuk* oluşturmuştur. Köksüz/kökensiz bireylerin yaşamış oldukları aidiyet boşluğunda tutunabilecekleri en güvenli dal ve sığınabilecekleri liman aile üyeleridir. Kendi hayatımızı kendi koşullarımıza göre inşa etmek için deli olsak da aidiyet boşluğunun sürekli sızısını aile içinde dindirmek dışarıdan daha güvenli görünmektedir. Belki de bireyler kim olduklarına karar vermeye zorlanmaktan korksalar da “her şeyi ihtiva eden” kökenlerini (Niedzwiecki, 2020: 71) -kimliklerini ve yaşam seyirlerini kendilerine özgü yenileme kaygısıyla- seçmektedirler. Ancak tekil aidiyet kaynağı *romantik ilişkilerde* aynı inanç ve kalıcılığı görmek pek mümkün olmasa da yani sevgili bir gün gidebilir olan olsa da bireylerin aidiyet ihtiyacını karşılayabilecek duygusal donanımlarla yüklüdür.

Diğer yandan araştırma kapsamında önemli aidiyet kaynaklarından biri diğeri de *bireyin kendisidir*. Bu aslında en üstün ikame aracı konumundadır çünkü biricik ve nihaidir. Akışkan yaşamda bir tek kendine tutunan bireylerin hep daha az fedakarlık göstererek, herhangi bir çaba da sarfetmeden belirsizliği daha baş edebilir kılarken mutluluğu bol kıyma hayali (Bauman, 2023: 135) bireyleri netice itibarıyla kendisine mecbur kılar. Çünkü bireyin bağlanma noktasındaki kabiliyetsizliği hayatındaki ben vurgusu kadar büyüktür. Ben

vurgusunun yaşamındaki belirleyiciliğinin hiçbir şekilde kısıtlanmasını kabullenemeyen birey için yapayalnızlık (Schmid, 2019: 18) en doğal sonuçtur. Yaşam tahrifi bireyin yalnızlığını hangi alanlarda daha çok hissettiğine göre sürekli yeniden düzenlenir. Bu noktada bireye eşlik edecek bireyselliğini pekiştirip yalnızlığını hissettirmeyecek olan hayat tarzı seçenekleri ve kimlik sembolleri piyasa tarafından karşılanır. Bireyler yalnızlıkları ile, gelecekte kendilerini bekleyen potansiyel risklerle, korkuları ve mutsuzlukları ile kendi başına mücadele ederken bu seçenek ve stratejilerden yararlanır.

Son olarak aidiyet kurucu unsurların bir diğer temel ögesi *evcil hayvanlardır*. Giderek yalnızlaşan akışkan birey için sorumlulukların öngörülebilir ve net olduğu baştan bir kabulleniş ile karar verilebilecek olan tek şey bir evcil hayvan sahibi olmaktır. Bu nedenle yalnız insanlar kendi ait olma ihtiyaçlarını karşılayabilme umuduyla insana biçkin özellikleri hayvanlara aşılayarak (Collisson, 2013: 515) yalnızlık sancılarını bir nebze olsun dindirebilir, karşılıksız sevgiyi tadabilir ve güvende hissedebilirler. Sosyal kopuşa, aşınan bağlara ve periyodik yalnızlığa karşı koruyucu işlevsel bağlar inşa edebilmek için evcil hayvanlar en masum aidiyet nüvesi konumundadırlar.

3.6.7. Bireysel Rehabilitasyon Etkinlikleri ve Seküler Bağlanma İnançları

Simmel'e (2009: 135) göre insanların bir sosyallik itkisi yani diğer bir deyişle etkileşim içinde olma içgüdüğü vardır. İnsanlar içinde yer aldıkları gruplara bazı özel ihtiyaç ve çıkarları uğruna bir dahil olurlar. Ancak özel amaçları ne olursa olsun, "bütün bu topluluklara insanın başkalarıyla bir bağı olduğu ve bireyin yalnızlığının birliktelik içinde, başkalarıyla kurulan bir birlik içinde dağılıp gitmesi hissi ve bu histen alınan tatmin eşlik eder". Bu noktada insanların anlamlı bir ilişki ve bağ içinde olmasını önceleyen gruplar, topluluklar aidiyete senkronize kolektif yapılardır. Ancak bağlardan kopuk manevra özgürlüğünün damgasını vurduğu bir dünyada en akılcı tutum, mümkün olduğu kadar çok sayıda seçeneğe uyum sağlayan bir kimliği, "aynılık" ve "süreklilik" getiren her yapıdan uzak durmayı gerektirir (Bauman, 2005: 184).

Tüm dünyada, insanların çoğu aşırı sosyal etkileşimden dolayı mutluluğun ve bireysel yaşamların zarar görmesini engellemek için fiziksel ve sosyal sınırlar oluşturmuşlardır (Warr, 2020: 29) ve "sınırlarından kurtulmuş insanları bir araya getiren şey aynı zamanda onları birbirlerinden uzaklaştıran şeydir" (Debord, 1996: 72). Dolayısıyla çizilen bu sınırlar ve

karşılanmayan aidiyet ihtiyacı arasındaki ilişkiye yalnızlık aracılık etmektedir (Mellor vd., 2008: 217). Bu yalnızlık imrenilen veyahut kaçmak istenen bir yalnızlık da olsa kişi her şeyin dayanıksız olduğu bir dünyada çaresizdir. Durkheim’a (2013: 287) göre “kişi kendisini çevreleyenlerden yüz çevirerek kendi içine kapanmıştır ve kendisinin tek nesnesi olarak yine kendisini seçmiştir. Fakat bu pek ileri derecedeki merkezileşmeyle yaptığı tek şey, kendisini evrenin geri kalanından ayıran hendeği daha derinleştirmektir. Birey bu derecede kendine tutulunca, kendisi olmayan her şeyden büsbütün kopmak ve içinde yaşadığı yalnızlığı pekiştirerek yüceltmekten başka bir şey elinden gelmez”.

Birey hem kendi olmanın hem de özgür olmanın bedelini yalnızlığına stratejiler üreterek ödemek zorundadır. Yani akışkan çağın bağısız bireylerinin yaşam düzenleri artık yalnızlık ve yalnızlık stratejileri üzerinden inşa edilmektedir. Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde bu yalnızlık stratejileri gizil bir çaresizlik vurgusu ile dikkat çekmektedir:

“Kötü olaylarla karşılaşınca yalnız hissediyorsun. Mesela yoga ve tenisle ilgileniyorum. Yogayı yaşlılık için istedim, baktım yalnız kalacağım dedim ki “yogayı öğren”. Yaşlanmayayım diye sırf, yani yaşlandığımda hareketleri kolay yapabileyim diye sırf, hani daha esnek olayım, daha dinç. Yalnız kalırsam kimseye muhtaç olmadan yaşamak için aslında. Hani yalnız kalırım kalmam ilerde ne olur bilmiyorum ama kimseye muhtaç yaşamamak için aslında yoga. Tenis de benim çok hoşuma gidiyor, yani şey nasıl desem hani top gelince topa odaklanıyorsun yani o an yaşadığın hiçbir sorunlar aklına gelmiyor veya hiçbir sıkıntıyı düşünmüyorsun. Sadece tek amacın var hani o an o topu yakalamak, başka bir şey düşünmeye fırsatın yok. Hani dalar gidersen ya başka bir hobi yaparken, bunda dalamazsın öyle bir şey yok. Öyle yani... başkasını bağımlı olsam çok kötü hissederim hani öyle bir şeyim var ben ötenazi isterim. Hani kendi kendime yetebilmeliyim. Yaşam kalitesi her şeyden önemli.” (G.10, Sivas, 30 Kadın)

“Bundan belki 6-7 yıl öncesinde 6 ayın 2 haftası değil de o 6 ay yalnız depresyonda hissediyordum. Şu anda tamamen 6 ayın 2 haftası sadece. Bu bahsettiğim yalnızlık bana sadece hüznü getirdiği için bu yalnızlığı sevmiyorum. Gerçi ben direkt yalnızlığı sevmiyorum. Yalnız olma fikri... Benim yanımda bir şekilde biri bulunmalı, bir şey paylaşabildiğim, bir şey öğrenebildiğim. Komple yalnız olma fikri bana uygun bir şey değil. Çünkü ben o zaman daha da dibe çöküyorum. Yani demek ki insanların bende sevmediği, istemeyeceği bir şey var, kendimi değiştirmeliyim diye kendimle bir iç savaşa giriyorum. O yüzden benim için yalnız olmak çok zor ama şunu öğrendim. Bir şeyden kaçamıyorsun, o anda şunu yapmak gerekiyor “evet ben şu anda psikolojik olarak kötü bir durumdayım, kendimi kötü hissettiğim bir dönemdeyim ama bu dönemin son bulacağını biliyorum, belki bu süreçte biraz yıpranacağım ama bundan sonrasında çok daha iyi bir şekilde bu süreçten çıkabilirim, bu tamamen benim elimde” bunu anladığım ve hayatıma tamamen içselleştirdiğim noktadan sonra şöyle oldu; dedim ki “tamam şu anda öyle bir döneme doğru gidiyorum, bırak yaşa ve çık” ama şunu ekleyebilirim sadece benim bu durumdan çıkmama alttan bir destekmiş gibi...şarkılar... Depresyon şarkıları diye bir şey var bence. Ben daha böyle rock falan dinliyorum, enerjim yükselsin, bağırıp çağırıp falan o enerjiyi yakalayabileyim diye. O noktadan sonra zaten oradan çıkmış oluyorum. Depresyon zaten şöyle ilerliyor evet şu an moralim bozuk, kötü hissediyorum ama bir nedeni yok.” (G.25, Kastamonu, 22, Kadın)

“Hayatımda sorunlarım olduğunda daha yalnız hissediyorum. Bu hisse daha fazla kapılıyorum. Ya bazen herkesle aram iyiiken tamken de yalnız hissediyorum aslında. Kendimle

iletişimim iyi olursa, tam anlamıyla kendime yetersem ve bu insanlara bağılılık, bağımlılık olayını düzeltebilirim bence kendimi çok da yalnız hissetmem. Hani insan ilişkilerinde tabi ki de sorunlar olacak. Mesela benim biriyle aramın anlık bozulmuş olması bana kendimi çok yalnız hissettirmemeli. Böyle hissettiğim zamanlarda kendimi oyalıyorum açıkçası. Çünkü benim böyle zamanlarda zihnim susmuyor. Susmayınca da çok daha fazla çıkmaz bir hal alıyor; daha çok böyle ben kendimi sürüklüyorum işte o konuşuyor ben cevap veriyorum, o konuşuyor ben cevap veriyorum gibi bir şey oluyor. Bir şeyler yapmaya çalışıyorum işte o zamanlarda kitap okuyorum, bir şeyler izliyorum ya da şunu son zamanlarda çok yapıyorum mesela önüme bir kağıt alıyorum mesela ve o an aklımdan geçen tüm olumsuz düşünceleri yazıyorum, ne hissettiğime kadar ve onları tamamen o kağıtta bırakmaya çalışıyorum. Tamam hani hepsini yazdın, döktün şimdi yokmuş gibi davranmaya çalışıyorum. Bunun da biraz iyi geldiğini fark ettim.” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

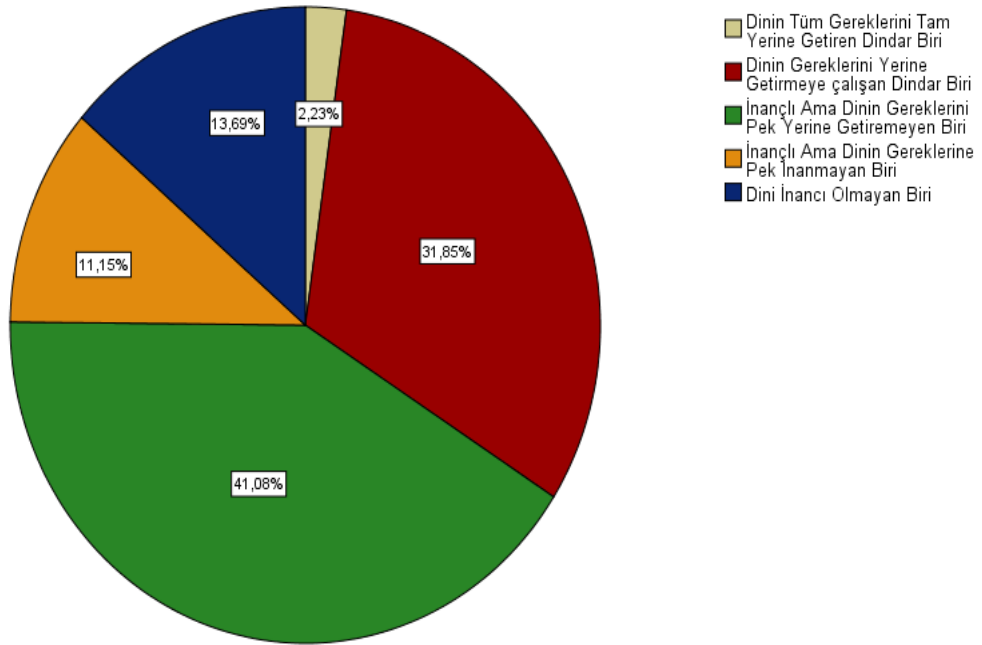
“Kendimi en huzursuz, sinirli hissettiğim zamanlarda beni ilk böyle terapi ettiğini düşündüğüm şey yemek yapmak. Onu yaptığım zaman bir tek ona odaklanıyorum ve belki de kendi içimde bölüp parçalayıp bir düzene sokmak istediğim bir şey var belki, onu içimde yapamadığım için, öyle yorumluyorum kendimce, o an onu yapıp lezzetli bir ürün çıkarabilmeyi düşünmek benim sinirimi çok net nötrlüyor yani. Bu çok deneyimlediğim bir şey. İlk yaptığım aktivite bu oluyor ama sonra kendimce bunu yapamadığım zamanlar yürümek. Bir hareket bir devinim arıyorum. Sonra hayatıma bir de bisiklet eklendi. O da bir hareket hali. Belki şöyle düşünüyorum; o an içimde dengeleyemediğim bir şey var, örneğin bisikleti sürerken o dengeyi sağlayabiliyorum.” (G.22, Bergama, 34, Kadın)

Görüşmelerde katılımcılar baki gördükleri yalnızlıkta kendilerine eşlik etmektedirler denilebilir. Bu noktada yalnızca destek yaratma metotları değişkenlik göstermektedir. Mihnet yaratan minnet perspektifinden yola çıkarak “kimseye muhtaç olmamak için yoga”, zor zamanlarda konuşacak biri olmadığından “depresyon şarkıları” ile rahatlama, “kitap okuma”, “bir şeyler izleme”, sakinleşmek için “yemek yapmak”, içsel dengeleme sürecinin fiziksel bir aktiviteye aktarılmasıyla rahatlama sağlayan “bisiklet sürmek” ya da konuşmanın en sessiz biçimi olan “hissettiklerini kağıda yazma ve kağıtta bırakma” katılımcıların yalnızlık ve çaresizlik ekseninde ürettikleri stratejilerdir. Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların yaşadığı yalnızlığa ilişkin bu stratejiler, kolektif uzaklığın, tekil yaşamın alışkanlığının ve ait olma özlemiyle bireyselliğe hapsoluşun kışkırtıcısı konumundadır denilebilir. Süregidecek olan yalnızlıkta, mutsuzlukta bireyin yanında olacak ve bu yüzden yatırım yapmak zorunda olduğu tek kişi kendisidir. Bu noktada bir aidiyet ikame kanalı olarak ifade ettiğimiz bireysel rehabilitasyon etkinliklerinin asıl kaynağını bireyin kendisi olarak görmenin gerekliliğini vurgulamak önemlidir denilebilir. Nitekim, bugün tüm dünyada türlü bireysel rehabilitasyon etkinliklerinin bir ihtiyaç olarak giderek yaygınlaştığına şahit olmaktayız. Ticari olarak da önemli bir sektörel alana dönüşen bu etkinlikler gündelik hayatın en önemli bileşeni olarak modern bireylere sunulmaktadır. Çünkü modernite ile “refleksif” olarak düzenlenmesi gereken kimlik tasarımı hayat tarzı giderek daha önemli bir hale gelmektedir. “Uzmanlık bilgisiyle bağlantı içinde riskleri göz önünde bulundurmaya gerektiren refleksif olarak organize edilen hayat planlaması bireysel kimliğin yapılaşmasının merkezi bir özelliği haline

gelir” (Giddens, 2010: 16). Bireysellikle vurgulanan hayat tarzı planlamasında önemli bir yeri olan bu etkinlikler *kişiyi özgü* formuyla hem kendiliğin yaşanmasına imkan tanırken hem de yalnızlığın hissedilmemesine olanak tanır.

Bireysellik, aidiyet ile mesafelenme ve zaruri yalnızlık ilişkisi ekseninde katılımcıların -aidiyet ile önemli bir ilişkisi olduğunu ifade edebileceğimiz- din ile olan ilişkisi ve dini pratiklere yönelik eğilimi araştırma çerçevesinde önemli görülmüştür. Bu yönde katılımcılara “*Dindarlık açısından kendinizi aşağıdakilerden hangisiyle tarif edersiniz?*” sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 3.60. Bireyin Dindarlık Açısından Kendisini Tanımlama Biçimi

Veriler çerçevesinde katılımcıların %2,2’si “Dinin **tüm gerekslerini tam yerine getiren** dindar biri”, %31,9’u “Dinin gerekslerini **yerine getirmeye çalışın dindar biri**”, %41,1’i “İnançlı ama dinin gerekslerini **pek yerine getiremeyen biri**”, %11,2’si “İnançlı ama **dinin gerekslerine pek inanmayan biri**” ve %13,7’si ise kendisini “Dini inancılı olmayan biri” olarak ifade etmiştir. Bu noktada katılımcıların azınlıkta kalan bir kısmı inanç ve pratikler noktasında kendisini “dindar” biri olarak ifade etmiştir. Dini pratiklerin “dinin gereği” ve inancın tamamlayıcısı olması düşüncesinden hareketle “inançlı ama dinin gerekslerini pek yerine getirememe” ile “inançlı ama dinin gerekslerine pek inanmama” eğiliminde bu

tamamlayıcı algının kırılma eğiliminde olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu yönde katılımcıların kayda değer bir çoğunluğunun “inanç” ya da “dinin gereklerini uygulama” noktasında dine yönelik güçlü bağlılıklarının olmadığını ve yaşam pratiklerindeki temel vurgunun dini değerlerden uzak olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada dini hayat tarzı ile, varoluşsal anlamın “kutsal” ile tanımlanması; gündelik yaşam pratiklerinin, eğilimlerinin ve dolayısıyla düşüncenin dinin meşru saydığı değerlerle ifade edildiği bir hayat tarzı kastedilmektedir (Ünal, 2013: 14). Ancak bireysel hayat tarzı planlamasında kolektif değer sunumundan uzak anlam arayışları tekile ve görece seküler olana dönüktür. Seküler yönelimde dini kurum ve semboller geleneksel önemini kaybetmiş ve dini ve dünyevi ilgiler arasında büyük bir ayrılık meydana gelmiştir. Birey için hayatın anlamıyla ilgili nihai problemlere çözüm sağlayıcı dini referanslar kaybolmaya başlamıştır (Wentworth, 1989:44; akt., Bayer, 2022: 35). Birey için bu meşrulaştırma kaynağının kaybolması sonucunda insana içkin olduğunu ifade edebileceğimiz anlam arayışı bireysel bir niteliğe evrilmiştir. Zaten akışkan bir yaşam içinde “önemli olan genel olarak hayatın anlamı değil, insanın hayatının verili bir andaki öznel anlamıdır” (Frankl, 2021: 114). Bu noktada bireyi çekip çeviren evrensel yaşam enerjisi ile kendisi arasındaki ilintilere bağlıdır (Reich, 1995: 55). Yani akışkan yaşamda kolektif bağlarını yitirerek giderek yalnızlaşan bireylerin hissettikleri potansiyel aidiyet boşluklarının (dini belirlenimlerden uzak) bireysel yeni arayışlar ve pratikler tarafından doldurulmaya çalışıldığı ileri sürülebilir. Dinsel ya da inanç temelindeki aidiyetlerde veya anlam sistemlerinde görülen zayıflamanın bireysel düzeyde insanların yeni bir takım anlam sistemi arayışlarında görülebildiğine yönelik bazı bulgular gerçekleştirilen görüşmelerde önemli bir noktayı oluşturmuştur:

“Bir de olumlu düşünmeye ben bir ara sarmıştım...Şimdi böyle çok bilim dışı evet ama parayla ilişkimi bu konuda düzelttiğimi düşünüyorum. Yani ben normalde “fakiriz işte”, “hep böyle” falan filan... Bir ara bunu rutin haline getirmiştım ve her gün “para bizi seviyor” işte bir tane emojimiz var ağaçtan para yağıyor falan... Gerçekten ondan sonra en azından daha pozitif düşünöyorsunuz. Belki zaten böyle olacaktı ama siz daha pozitive kanalize olduöunuz için aslında gerçekleşen şeyi görmenizi sağlıyor bu durum. “Para beni seviyor” diyerek gerçekten para bana geldiğinde “Aa bak para bana geldi”yi hissedebiliyorsun. Onu kaçırmıyorsun yani ama diğer türlü bu benim odağımda olmasaydı, böyle bir “enerji” yaymamış olsaydım böyle bir şey gerçekleştiğinde de farkında olmazdım. Ben normalde çok karamsar biriyim... yani yapamazsam, olmazsa bu sesler çok yüksek bende; kaygılı konuşan seslerim. Doğal olarak böyle bir şeye kanalize olduğumda mesela bunun kaygısından çıkmış oluyorum. İçinizdeki o ses yerine pozitiflik almış oluyor aslında. Burada aslında işin içine kendinizi de sokuyorsunuz. Yani bunun iyi yönde gerçekleşmesinin bir öznesi de siz oluyorsunuz, o pozitifliği bastığınız için... Diyorsun ki “ben bunu etkiledim”, “sonucun pozitifliğini etkiledim.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“...bunu ben küçük yaşlarımda bilmeden deneyimledim ve istemsizce de gerçekliğini gözlemledim. Kendi hayatımda bizzat oturttuğum noktalar var. Örneğin bir günümü hayal

ediyordum; bir arkadaşım ile nasıl geçmesini istiyorsam ve gerçekten ertesi gün tam olarak cümlelerim bile öyle oluyordu. İşte çalışma yerime ve evlilik tarihime kadar manifestlediğim şeyler var ve örneğin maaşıma varana kadar miktar vererek yaşıyorum bunu, söylüyorum. İşte eşime, çevreme diyorum “ben şu yaşımda şu kadar kazanacağım” ya da “şöyle bir yerde yaşayacağım” ve bunu o an manifestleme amacıyla yapıyorum. İnaniyorum yani. Dolayısıyla bunu yaparken bilerek daha konforlu, kendimce daha mutlu olabileceğim bir hayatı hayal ediyorum, resmediyorum. Bunu bilerek yapıyorum. Çünkü öyle olacağına inanıyorum ve o belirsizlik kendimce o anlık yok oluyor. Geleceğim üzerinde denetim sahibi gibi hissediyorum. O an yanlışlıkla bir şey düşündüğümde iptal etmek için çabalıyorum “böyle değil şöyle” gibi. Önceden benim böyle dua etme ihtiyacım oluyordu. Çok eskiden ama. Hani böyle atıyorum lise falan olsun. O şey böyle yavaş yavaş kırıldı. O zaman böyle hani dua edeyim diyorum aklıma bir milyon şey geliyor, o an orada olamıyorum. Olmadığım içinde diyorum ki “ben onunla buluşamayacağım gerek yok şimdi” kendimce böyle bir şeye giriyordum. Sonra onunla buluşmak için herhangi bir yere oturmama gerek yok gibi düşünmeye başladım. Sonra o böyle yavaş yavaş evrildi gibi ama o ihtiyaç oluyor ve sıkıldığımı hissettirmesela o zaman. Daha böyle hareket arandım. Daha mobil inanca geçtim ben.” (G.22, Bergama, 34, Kadın)

“...her zaman dikkat ederim ağzımdan çıkan sözcüklere. Hep çevremdekilerle de konuşurken kelimeleri seçerim ve yanlış anlaşılmaya olanak bırakmadan konuşurum. Bu durum belki de bu yüzden. Yani olumlu konuşmaya ve güzel şeyler dilemeye ya da istemeye dikkat ederim. Hani farkında olmadan ağzımdan istemediğim bir şey çıksa... Hatta bu öyle konuşurken de olmayabilir yani aklımdan da geçebilir. O zaman hemen engellerim yani tersini düşünürüm. Aslında evrendeki olasılıklar arasında her zaman benim için iyi olacak olduğunu düşündüğüm ya da beni mutlu hissettireceğini bildiğim şeyleri düşünmeye çalışırım. Mesela; birine “kazasız belasız kullanın” demem “sağlıkla, huzurla” gibi şeyler söylerim. Düşündüğüm ve inandığım şeylerin olduğunu biliyorum ve bu yüzden buna dikkat etmeye devam ediyorum. Böyle olduğunda ileriye daha olumlu bakabiliyorum dolayısıyla da daha mutlu hissedebiliyorum.” (G.35, Kayseri, 21, Erkek)

Görüşmeler çerçevesinde “olumlu düşünme”nin veya “manifestleme”nin katılımcılar için “belirsizlikleri anlık yok eden”, kişinin derinden istediği bir düşüncenin gerçek olacağına inanmasıyla “geleceği üzerinde denetim sahibi hissettiren” ve olayların “iyi yönde gelişmesinde özne olma”, “sonucun pozitifliğini etkileme” gibi bireye kendisini önemli hissettiren işlevsellikleri bulunmaktadır denilebilir. Aynı zamanda bu düşünce eğilimi bireyin hayatında genel olarak “pozitif düşünmesini” sağlayarak kişiyi “kaygıdan uzaklaştıran”, “ileriye daha olumlu bakabilmesi” ile “daha mutlu hissettiren” bir role de sahiptir. Bu noktada katılımcılar geleceklerini şekillendirme noktasında kolektif bir inanç eğiliminden daha ziyade “kendilerine bağlı olan” ve herhangi bir gruptan, mekandan bağımsız ve günümüzün önemli nitelendirmelerinden biri olarak ifade edebileceğimiz harekete içkin “mobil inancı” tercih etmektedirler denilebilir. Manifestlemeye benzer olarak sağlık, mutluluk, rahatlama, kaygılardan uzaklaşma gibi önermelerle birlikte ifade ettiğimiz meditasyon görüşmelerde dikkat çeken bir diğer seküler inanç eğilimi olmuştur:

“Bir ara meditasyon yapıyordum. Meditasyonun herkes iyi geldiğini falan söylüyordu açıkçası. Sosyal medyada, çevremde yoga falan deneyenler vardı yani. Ondan sonra ben de böyle... Daha doğrusu pandemide aslında total bir buhran döneminde olduğumuz için yani. Öyle bir zaman döneminde meditasyona başlamıştım. Yani iyi geliyor çünkü kafanızın içindeki o susmayan sesleri en azından başka bir şeye odaklayarak yani nefesinize olabiliyor bu ya da bir hayal kurduruyor

orada meditasyon yaptıran kişi. Hani öyle bir şeye kanalize olduğunuz için yani nasıl diyeyim? O iç dünyanızdan biraz uzaklaşmanızı, nefes almanızı sağlıyor. O pandemide kendimle çok baş başa kalmak... Artık sıkılmıştım yani. Çok karartıcı olmaya başlamıştı. Onu biraz açmama fayda sağlamıştı. İyi hissettiriyor. Hala da böyle çok zorlanırsam falan aklıma gelirse yapıyorum yani uyumak için falan da. Bence insanı daha pozitif hala getiriyor en derin anlamda. İşte size “şu an nefes alıyoruz” ya da işte size bir hayal kurduruyor. İşte o meditasyon süresi 20 dakikaysa 20 dakika boyunca size bir mutluluk vad ediyor aslında. Hani daha farklı daha nefes alabileceğiniz bir dünya, daha yeşil belki bir dünya... Hani size orada düşündürdüğü şey çok başka. Kendinizin gerçekliğinden çıkıyorsunuz aslında. Başka bir gerçekliğe girmiş oluyorsunuz orada. ...Bu pandemi olmasa bile şu anda da mesela bir şeye sinirlenince falan yapıyorum yani. Daha bu hafta içerisinde yaptım. Hani o anın, kafamın içindeki bu yoğunluktan uzaklaşıp başka bir gerçeklikte bulunmak aslında niyetim yani tamamen. Hani o sesi susturmak için size başka bir şey vad ediyor ve oraya gidiyorsunuz 10 dakikada olsa. Geri döndüğünüzde de ister istemez aynı gerçekliğe yüzde yüzüyle varmamış oluyorsunuz. 10 dakika önce başka bir yerdediniz sonuçta. O kaosa döndüğünüzde de o kaos olmuyor gibi bir şey.” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

“...şu anki güncelimde her gün yapmasam da belirli aralıklarla yaptığımda bana iyi gelen bir şey. Çeşitli konular oluyor meditasyonda; ben genel olarak işte öz şefkatle ilgili şeyleri seviyorum. Öz şefkat, kendini kabul etme, belirsizliği kabul etme veya gelecekteki belirsizliği kabul etme gibi veya işte hani anda kalabilme, kötü bir anda bile olsa gibi... konularına göre, ihtiyacına göre çeşitli meditasyonlar yapıyorum. Meditasyon bana hakikaten iyi geliyor. İçimde bir yavaşlama... Hani hayatım çok hızlı çünkü. Hani o koşturma içerisinde biraz yavaşlayıp kendimi hatırlayabileceğim bir alan sunuyor bana. Benim yaptığım yönlendirmeli meditasyon. Yani genel olarak o şekilde diyebilirim ve yönlendirmeli meditasyonda dediğim gibi konularına göre seçtiğimde karşı taraf yani yönlendiren kişi, eğitmen bilmiyorum buna ne denir; o işte seni ihtiyacına yönelik şeylerde içsel yolculuğunda iç ses oluyor ve bazı şeyler söylüyor sana ve onları duymak bana her zaman çok iyi geliyor. Meditasyon bittikten sonra “ya evet işte doğru bak gerçekten de öyle” gibi ne bileyim kendime kızırırsam oradaki ses biraz daha yumuşuyor, çok belirsiz ve zor bir dönemden geçiyorsam bittikten sonra başladığımda ihtiyaç duyduğum şeyi bulmuş oluyorum, yatışmış oluyorum, kendime karşı daha yumuşak olmam gerektiğini hatırlamış oluyorum, daha yeterli hissediyorum. Yani kendi yeteneklerimle, kendi karakterimle, kendi zamanım veya işte sahip olduğum şeylerle daha yeterli hissediyorum yapabileceğim şeyler açısından. Mesela bir durumu kontrol etmek olabilir, bir şeyin üstesinden gelmek olabilir bu tarz şeylerde daha yeterli hissediyorum.” (G. 18, Amasya, 27, Kadın)

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar için meditasyon “mutluluk vadeden”, “koşturma içerisinde biraz yavaşlayıp kendini hatırlama alanı sunan” bireyi “kendi gerçekliğinden çıkaran” ve kafasının içindeki “yoğunluktan uzaklaşıp başka bir gerçeklikte bulunma”sını sağlayarak “nefes aldırın” bir öneme sahiptir denilebilir. Diğer yandan meditasyon sürecinde katılımcının meditasyon eğitmeninin kendisinin “ihtiyacına yönelik şeylerde içsel yolculuğunda iç ses” olduğunu ve meditasyon sürecinden sonra “çok belirsiz ve zor bir dönemden geçiyorsa” meditasyon bittikten sonra “ihtiyaç duyduğu şeyi bulmuş”, “yatışmış” ve “bir durumu kontrol etmek, bir şeyin üstesinden gelmek” gibi konularda “daha yeterli hissettiğini” ifade etmesinin kendi yaşamını ve kendine yönelik inancını anlamlandırma ve kökensizliğin beraberinde getirdiği zaruri yalnızlık karşısında ihtiyaç duyduğu sosyal desteğin önemli bir göstergesi olduğu ifade edilebilir. Özellikle rasyonalizm vurgusunun hakim olduğu bir dünyada yetişen ve kendi yaşamlarının anlamını seküler bir tarzda

yorumlama yetisine ve özgürlüğüne sahip bireyler, günümüz toplumlarında çeşitli şekillerde gelişen huzur ve mutluluk vaatleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Arslan, 2010: 200). Çünkü Berger'e (1993: 184) göre dünyevileşme modern insan için tamamen yepyeni bir durum ortaya çıkarmıştır. Belki tarihte ilk kez dünyanın dini yasallaştırmaları bir diğer deyişle meşrulaştırmaları yalnızca az sayıda insan için değil toplumların geniş bir kısmı için de makul olma özelliklerini yitirmiştir. Bu durum yalnızca büyük toplumsal kurumların yasallaştırılmaları için değil aynı zamanda otobiyografilerin yasallaştırılmaları için de bir bunalım doğurmuştur. Başka bir deyişle, sadece devlet veya ekonomi vb. büyük kurumlar için değil, günlük hayatın gelişi-güzel alışkanlıkları için dahi bir "anlamsızlık" sorunu baş göstermiştir. Bu noktada kolektif bağlarını yitiren birey için, bireysel kimliğin geri dönülemez bağlanmışlığı ve köklü referans (gruplarının yazgısı) yönelimleri (Bauman, 2000: 269) geçerli de değildir. Dolayısıyla bireyler aidiyet ihtiyaçlarını karşılama noktasında istedikleri zaman vazgeçebilecekleri kendi yaşam deneyimleri ve tercihlerine dayalı seküler inanç eğilimlerine yönelmektedirler denilebilir. Bu yönde var olan yönelim, önemli bir ikame aidiyet kaynağı olduğu kadar bireylerin “bir şeye” inanma eğilimlerinin de göstergesi konumundadır denilebilir. Kolektif bağlarını yitiren bireyin deneyimlediği yersiz yurtsuz, kökensiz olma hali bireyi toplumsal değilse bile bireysel ve entelektüel aidiyetini bulmaya mecburi kılmaktadır (Said, 2014: 308).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İçinde yaşadığımız dünyaya ilişkin algılarımız, her şeyden önce kendi içimizdeki ve/veya çevremizdeki şeylerin anlamlandırılması ve tanınmasıdır. Dolayısıyla bu algı ile yeni şeyler daha önceden sahip olduğumuz algı öğelerine göre şekillenir. Ancak bu şekillenme durumu salt rasyonel bir akıl yürütmeyeyle objektif bir şekilde yapılmaz, aynı zamanda ihtiyaçlarımızın, alışkanlıklarımızın, beklentilerimizin, yaşantılarımızın, geçmişe ve geleceğe dair tahayyüllerimizin, inançlarımızın ve içinde yaşadığımız çağın izlerini taşır. Kendimize dair veya kim olduğumuza ilişkin sorularımıza verdiğimiz cevaplar da aynı şekilde, repertuarımızdaki bilgilere göre karşılık bulur (Bilgin, 2007: 7). Diğer bir deyişle kimliğimiz ve kimlikle ilişkili olduğunu ifade edebileceğimiz aidiyet duygumuz içinde yaşadığımız çağın belirlediği toplumsal ilişkiler sistemi içerisinde oluşur ve değişir (İlhan, 2013: 1-2). Yani kimlik ve aidiyet duygumuz çağın yapısına ayarlı bir serbestlikten süzülen algıya uygun kaleydoskopik dizilimle inşa edilir.

Çağın tasavvurlarına uygun olarak sosyal gerçekliklerin ve dolayısıyla kimliklerin inşa ürünü olduklarını iddia etmek, bunların ciddiye alınmaması gereken suni şeyler olduğu anlamına gelmez. Kimliğin bir inşa süreci olduğunu ifade etmek bireylerin, kendilerinden önce de var olan bir dünyanın tasarımlarına kendisini olduğu gibi uydurmasından ziyade, sürekli ve aktif bir biçimde sosyal gerçekliği belirleyen pratiklere katkıda bulunduklarını savunan bir yaklaşımdır (Bilgin, 2007: 59). İnşa, öğrenilmiş ve benimsenmiş değerlere karşıt olarak bireyin özerk bir düşünme eylemiyle seçilmiş bir gerçeklik içinde konumlandığı anlamına gelmektedir. Çünkü günümüz çağı modernleşme ile birlikte geleneksel yapının ve dolayısıyla geleneksel toplumun bireye sunduğu ortak değerlerin, inançların, sembollerin bireyi destekleme ve belirleme gücünü kaybettiği bir çağdır. Böyle bir zeminde bireyler düşünsel bir yaratıcılık ile kimliklerine yeni kompozisyonlar oluşturmak zorunda kalmaktadırlar. Yani kolektif yapıların çözülme sürecine girmesi ile kimliği tanımlama noktasındaki benzerlikler yerini farklılıklara bırakmış, bütünsel ve kararlı kimliklerden daha ziyade parçalanmış ve çoklu inşa kimliklerinden bahsetmemiz daha mümkün hale gelmiştir. Günümüzde kimlik bireyler tarafından ömür boyu inşa edilmesi gereken bir görev, kimliğe içerimlenecek her öge de seçeneklerin sınırsız dünyasından çekip yaşantılanması gereken bir durum haline gelmiştir.

Günümüzde muntazam bir şekilde işleyen, içerisinde yaşadığımız çevrenin rahatlıkla kestirilebilir olduğu düzenli bir dünya (Bauman, 2013b: 165) yerine artık “her birimiz, aralarında hiçbir mecburi birlik ve beraberlik bulunmayan, eşitsiz, parçalanmış ve süreksiz mekansal referanslar evreninde hareket ederiz” (Robins, 1996: 81). Bu mekanlar, dönüşümler sebebiyle ortaya çıkan çoklu aidiyetlerimizin ve inşa edilmesi -zorunlu- kimliklerimizin icra alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler, bu çoklu bağlamlar, sosyal alanlar ve mekanlar içerisinde kimlikleri inşa ederler ve yeniden üretirler. Bu kimlikler bireylerin aidiyet algılarını, bağlarını, yerelliklerini, bağlılık duydukları yerleri aşarak bireyin gündelik hayatlarına yerleşir (Yazgan, 2016:289). Üstüne üstlük bu çoklu bağlamlar, sosyal alanlar, mekanlar ve her şey durmaksızın değişmektedir. İçinde bulunduğumuz şartlar ve koşullar, gündelik yaşamımızı idam ettirmeye ve geleceğimizi planlamaya çalıştığımız koşullar, çevremizdeki insanlar ve kurduğumuz ilişkiler de sürekli değişir. Çoğu zaman bütün bunlar öyle hızlı ve art arda gerçekleşir ki değişimleri yönetmek ya da yönlendirmek, gidişata yön vermek ya da müdahale etmek için elimizden bir şey gelmez (Bauman, 2012a: 7) ve zaten nafile bu müdahale yerine kendimizi akış içine bırakmak zorunda kalırız.

Bu akış içinde bir çoğumuz kimliğimizin refleksif inşasının ve bu inşa sürecinin kendi hayatımız açısından getirebileceği sonuçların bir anlamda farkındayızdır. Bireysel kimlik, bizim için, modernitenin farklı kurumsal ortamlarının bireyin "hayat döngüsü" olarak adlandırılabilir şeyin seyri üzerinde etkili olduğu bir gelişme çizgisi oluşturur. Hepimiz sadece kendimize ait bir biyografiye sahip olmakla kalmayıp, yaşam dünyasının pervasız akışları temelinde refleksif olarak düzenlediğimiz bir biyografiyi yaşarız. Çünkü modernite ve modernitenin beraberinde getirdiği hızlı değişimler, belirsizlikler diğer birçok konudaki kararlar kadar, "Nasıl yaşamam gerekir?" sorusunun cevaplandırılma biçimini de etkileyen bir düzendir (Giddens, 2010: 28). Ancak bu akış içinde izleyeceğimiz yolu yaratmak ve bu yolu yaratırken aynı zamanda kendimizi de inşa etmekten başka çaremiz yoktur. Yani zorunlu olarak “günümüzde her birey, tercih ettikleri için değilse bile, deyim yerindeyse evrensel kaderin buyruğu doğrultusunda, birer yaşam sanatçısıdır” (Bauman, 2012a: 192). Hatta bu kader bir mahrumiyet, hayıflanılacak bir şey olarak değil de bir tür özgürlük alanı olarak algılanarak; bireyin kendi kendine oluşturduğu bir amaca göre ne ilgisini çekiyorsa ona yönelebildiği bir keşif süreci olarak yaşayabilirse eşi benzeri olmayan bir haz (Said, 1995: 65) kaynağı olarak da algılanabilir.

Kimliğin temel aracı olan, görece sabit olarak ifade edebileceğimiz ve kimliğe kararlı bir hususiyet sağlayan ‘kökenlerin’ yerini alan değişken ‘dayanak noktaları’, mekan, kimlik, aidiyet arasındaki bağlar üstüne koca bir soru işareti koyuyor (Bauman, 2012a: 163). Toplumsal ilişkilerin yerel bağlamlarından "kopartılma"sı ve sonsuz denecek kadar fazla sayıda zamansal-mekansal alanda yeniden bir araya getirilmesi (Giddens, 2010: 33), güven temin edecek ve uzun dönemli bir güvende sabitlenecek kadar uzun bir süre hiçbir formun şeklini koruyamadığı akışkan modernliğin uçucu dünyasında (Bauman, 2012: 100) köken duygusu, mekana ya da bir coğrafyaya duyulan aidiyet de geçmişe nazaran kolektiviteden bağımsız, bireysel bir boyut kazanmıştır. Yani, mekana dair duygular, an ve anılar, köken duygusu, bir yere, coğrafyaya duyulan aidiyet insan hayatında oldukça büyük öneme sahip olması öncülüne karşıt bir görünümle mekana yabancılaşma, köksüzlük duygusu, birçok yere ait olma ya da hiçbir yere ait olamama gibi bir yöne evrilmiştir. Diğer bir deyişle; bir tarafta görece sabit, kararlı, köklerini geçmişle harmanlayan, kökleri olan bir “mekan/yer aidiyeti” yerine köksüz bireyler ve hissedilen bir “mekansızlık ya da yersizlik” söz konusudur. Bu noktada ele alınan köksüzlük/kökensizlik fiziksel bir mekanın yokluğundan ziyade, duyumsanan, deneyimlenen, algılanan ve dolayısıyla da yaşanan bir gerçeklik olarak ele alınmaktadır.

Yere bağlılık, insanların mekanlarla etkileşimlerinde genel olarak paylaştıkları bir eğilimi ve mekana yönelik yaşadıkları duygusal bağı ifade etmektedir. Yer kimliği ise, insanın mekanla olan deneyiminde ve mekana yönelik bağlılığının gelişiminde, aidiyet ve kendileme sürecine işaret ederek, yer ve yere ilişkin anlamların benlik kavramının bir parçası haline gelmesini ifade eder (Göregenli vd., 2014: 75). Ancak günümüz çağı uzun süre hiçbir şeyin formunu koruyamadığı, korumasının da mümkün olmadığı bir akış çağıdır. Akış içinde kimlik yaşam boyu sürekli inşa edilmekte, değişen şartlara göre esneyerek, terk edilerek ve parçalanarak daimî bir geçici olma özelliği göstermektedir. Bu hususta kimliğin ilişkili olduğu önemli olgulardan biri olan mekan ve mekanla ilişkilerin formu (mekanın anlamı, mekan algısı, mekana yönelik duygular) da değişime uğramıştır.

Mekan, köken, memleket vb. ile ilişkiler daha çok geçici bağlantılarla deneyimlenmekte ve yer daha çok geçerken keşfedilen bir uğrak haline evrilmektedir. Yani bir yere koparılamayacak bağlarla bağlanmak, kök salmak gibi duygular ve eylemler yerlerini daha çok deneyim ve keşfetme arzusu ile mekanlar arası akışa, bambaşka bir hayat kurma

imkanı veren bir yanılsamaya veyahut heyecana bırakmıştır. Bu durumun nihai sonucu, kimsenin kendisini evinde hissedemediği bir köksüzlük/kökensizlik, yersizlik durumunun hasıl olmasıdır. Bu perspektiften hareketle akışkan bir yaşam içinde, geçicilik ve uçuculuk üzerinden kimliğini inşa eden günümüz insanının mekana ve aidiyete ilişkin algısını anlamak önemli görülmüştür. Kökleri ile diğer bir deyişle ailesinin memleketi ile bağı kopan ya da zayıflayan, hatta bu bağı hiç kuramamış olan, herhangi bir yere ait hissetmekte zorlanan kentli bireylerin potansiyel aidiyet boşluğunu, söz konusu bu aidiyet boşluğunun ve köksüzlük/kökensizlik duygusunun yarattığı boşluğun nelerle ikame edildiğini ve olası köksüzlüğün/kökensizliğin birey üzerindeki etkisini irdelemek ve anlamak bu araştırmanın en temel amaçlarını oluşturmuştur.

Çalışmada toplumsal hayatın akışkanlığı içinde tezahür eden kentli bireylerin deneyimledikleri kökensizlik duygusunun dışavurumu ve yeni aidiyet biçimleri nitel ve nicel düzeydeki ampirik veriler bağlamında kapsamlı olarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu yönde nitel ve nicel araştırma bulguları bağlamında ön plana çıkan önemli hususların genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Ancak şunu da öncelikle belirtmek gerekir ki araştırma kapsamındaki temel yönelim, geleneksel toplumun ve akışkan yaşamın bireylerinin zihinsel ve duygusal gündelik pratiklerine dair farklılıklarının vurgulanması olduğu kadar köklü bağlar geliştirmenin köksüz hissetmekten, aidiyet duymanın aidiyet duymamaktan daha öncül olduğunu iddia etmek de değildir.

İlk olarak, araştırma kapsamında katılımcıların kendilerini *nereli* olarak gördükleri ve mekan temelinde kendilerini nasıl tanımladıkları sorgulanmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kendi kimliklerini ana kökenlerine referansta bulunmadan tanımlamayı tercih ettikleri görülmüştür. Katılımcıların kendi kimliklerini aile kökenlerinin uzandığı yere referansta bulunmadan tanımlamayı tercih etmeleri durumunun memleketlerine dair duyarlılıklarını kaybettiklerinin bir göstergesi olduğu söylenebilir. Yani *memleket* kavramının zihinde çağrıştırdığı kuvvetli bağlar günümüz akışkan çağında gevşemeye başlamıştır. Kimliğin önemli parametrelerinden biri olarak kabul edebileceğimiz memleket kavramının bireylerin zihinsel tasavvurlarındaki yeri silikleşmeye başlamıştır. Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen bulgulara bağlı olarak günümüzde önemli bir aidiyet timsali olarak *bir yerli olmak, bir yer ile anılmak* çok da değerli görülmemektedir. Memlekete referansla gerçekleştirilen kimlik tanımlamalarının gerekli görülmemesi ya da pragmatik bir temelde

kendilerine bir fayda sağladığı sürece bir anlamının olması çerçevesinde katılımcıların çoğunluğunun memleket aidiyetlerinin zayıf olduğu ve memleket kavramının fazla bir duygusal anlamının ya da içeriminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan memleket gibi diğer mekanlar da bireysel yaşam tarzının inşasında sunduğu olanakların çeşitliliği ile bir süreliğine keşfedilmeyi bekleyen yerlerdir. Bu nedenle sıradan bir tüketim nesnesinin sunduğu haz kadar önemli olan bir mekanın diğerinden de ayırt edici bir özelliği ya da özel bir anlamı yoktur. Mekanın anlamının bireydeki duygusal karşılığı kadar olacağı varsayımından hareketle memlekete/kökene dair güçlü bir ilişkilene, kimlik geliştirme ve aidiyetten bahsedilememektedir. Üstelik katılımcılar kendilerine ait özgün yaşamı koruyabilmek adına aidiyetten, kalıcı her bağdan ve bu bağları içerecek her türlü kolektif yapıdan *bilinçli olarak* uzak durmaktadırlar. Çünkü içinde yer alınacak her yapı bireyin hareketine müsaade edecek esneklikte olmalıdır. Bu esneklik ancak köksüzlük/kökensizlik içinde gerçekleştirilebilecek bir edimdir. Bu nedenle bireyler köksüzlük/kökensizlik duygusunu özgürlük alanı olarak tanımlamakta veya bu özgürlük içinde köksüz/kökensiz kalmayı rahatsızlık veren bir his olarak deneyimlememektedirler. Köksüz/kökensiz hissetmenin rahatsızlık veren olumsuz bir duygu olarak deneyimlendiği koşullarda ise bireyler yaşadıkları yerlerde geçici kökler oluşturma arzusu veya eğilimdedirler. Ancak bu kökler birey tarafından inşa edilen, hareket etme ve yeni yerler keşfetme yani yerleşiklikten uzaklaşma eğilimi ile uyumlu geçici (görece çoklu) köklerdir. Kalıcılık ve kolektivite *kendine ait bir yaşamdan feragat* anlamına geldiği için derin bağlılıklar çoğunlukla tercih edilmeyen bir durum olarak görülmektedir. Dolayısıyla memleketi ile mekansal bağları kopmuş ya da zayıflamış olan bireylerin mekanı temsil yeteneği de söz konusu olamamaktadır. Böylelikle memleket anlamlı bir enformasyon aracı konumundan uzaklaşmakta ve mekana içkin değerler, semboller bireyi tanımlamaz hale gelmektedir. Bu kapsamda mekan ve insan bağı kopmakta ve memleket mefhumu nihayetinde birey için giderek anlamını kaybetmekte ve önemsizleşmektedir.

Diğer yandan araştırma kapsamında aidiyet bir *kısıt*, bireyin kendisini inşa ederek kurduğu özel dünyaya ve özgürlüğe zarar veren *katı*, *mecburi bir duygu* olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, aidiyet *bilinçli olarak* bireylerin yaşamında yer bulamamakta ve daha çok özgürlüğün karşıt anlamlısı olarak konumlandırılmaktadır. Yani birey özgür hissetmek istediği kadar bağlılıklarından sıyrılmak zorundadır. Bu noktada kökensizlik ekseninde katılımcıların -araştırmanın temel sorunsallarından da biri olan- potansiyel bir

aidiyet boşluğu ve bu noktada bir aidiyet ihtiyacı yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmıştır. Çünkü bahsedildiği üzere günümüz çağında bireyler akış(kanlık) içinde bir güç ya da kuvvet karşısında değişime karşı koy(a)madan yaşarlar. Değişimlerin sürekliliği ve hızı düşünüldüğünde güne ve geleceğe dair potansiyel bazı riskler ve belirsizlikler karşısında da bu nedenle savunmasızdırlar. Bu durum bireylerin sağlam bir dayanak yani aidiyet ve güvende hissetme ihtiyaçlarını zorunlu kılsa da bu noktada bireylerin değişmeden kalabilmeleri adına tutunacak sabit bir referans noktaları da çoğunlukla yoktur. Çünkü akışkanlıkta yapılar da uzun süre formlarını koruyamazlar. Bu nedenle bireyler kendisinden daha büyük bir bütünün parçası olduğunu hissetmesini sağlayan aidiyet duygusundan yoksun ve devamlı bir güvende hissetme duygusunun uzağında yalnız yaşarlar. Bu yalnızlık köksüzlükten/kökensizlikten doğan (genel olarak farkında olunmayan) zaruri bir durumdur. Araştırma kapsamında bireyler kendilerine ait bir özgün yaşamın sınırlarını koruyabilmek adına geleneksel aidiyet unsurlarına yönelik mesafeli bir duruşu tercih etmekte ve dolayısıyla bunun sonucunda ortaya çıkan aidiyet boşluğu da çoğunlukla yalnızlıkla deneyimlenmektedir. Katılımcılar yalnızlığı *bireyselleşmenin doğal bir getirisi ve ulaşılması gereken bir konum* olarak görseler de yalnızlıklarını karakterize ettikleri sınırlar içinde yine de kabul edildiklerini ve anlaşıldıklarını hissetmeye de ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu aidiyet deneyimleri bireyin tüm hayatına sirayet etmemeli, yalnızca yaşanılan yerde duyumsanan (endemik) bir yapıya evrilmelidir. Yani katılımcıların tahayyüllerinde aidiyet geçicilik ve esneklik üzerinden kurgulanmaktadır ya da aidiyet deneyimini tecrübe edecek kaynakların seçimi en basit seviyeye indirgenmelidir. Diğer bir deyişle memleket ile bağlarını koparmanın sonucu olarak deneyimlenen potansiyel bir aidiyet boşluğu var ise bu boşluk bireyselliğe zarar vermeyecek başka aidiyet deneyimleri ile doldurulmaya çalışılmalıdır. Dolayısıyla birey ya bu aidiyet deneyimlerinin kendisini ne kadar engellediği ve ne kadar özgür kıldığı arasında sonu gelmeyen bir dikkatle denge kurmak zorunda ya da *kendisine yetmeyi öğrenerek* aidiyete muhtaç olmamalıdır. Bu noktada aidiyet ise bireye göre esneyebilen, birçok parçaya bölünebilen ve istenildiğinde vazgeçilebilen düşünsel yığın olarak konumlandırıldığında, memleket veyahut herhangi bir mekan akışkan yaşamın akışkan insanları için üzerinde köklü bir yaşam inşa edecek ehemmiyette görünmemektedir.

Bu noktada araştırmanın temel sorunsallarından biri olan katılımcıların kendileri ile özdeşlik kurdukları mekan tercihleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bulgular kapsamında aidiyetin en aza indirgenerek mekan deneyiminin geçicilik üzerinden kurgulanması nedeniyle,

mekanın katılımcılar tarafından sonu gelmeyen kimlik inşasını mümkün kılacak fırsatları içinde barındıran kombine zeminler olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bireylerin mekan temelindeki kimlik tanımlamaları genellikle yerleşiklikten ve dolayısıyla kolektif bağlardan uzak bireyci değerler ve kişisel deneyimlerle tasnif edilmiştir. Dolayısıyla bu tasnifin yaşamsal gerçekliği, mekan deneyimini ve mekanı yalnızca (pragmatist açıdan) fiziksel özelliklerine ve olanaklarına indirgenmiş olmasıyla görülmektedir. Bu yüzden bireyler mekanda yaşamaz yalnızca bulunur. Dolayısıyla mekanla özdeşleşmeye ve kalıcı tek bir mekansal aidiyet geliştirmeye dair bir yönelim olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu noktada bireyler için mekan duygulardan yoksun salt gelip geçilecek yerler değil aynı zamanda sınıfsal bir gösterge, prestij timsalidir. Bu noktada mekan da diğer tüketim nesneleri gibi duygusal anlamdan arınmış ve bir meta konumuna indirgenmiştir. Araştırma kapsamında katılımcıların mekan tercihini belirleyen diğer önemli etkenlerin güvende hissetmek ve güvensizlikle çizilen sınırlar içinde birey kalabilme arzusu olduğu söylenebilir. Bireysel yaşama çizilen sınırlar bireylerin yaşam tarzlarına da sirayet etmiş ve bu durum katılımcıların hem zihinsel hem de pratik düzeyde toplumsaldan çekilmesine neden olmuştur. Bu çekilme beraberinde zorunlu olarak güvenlik kaygısını da getirmiştir. Böylelikle bireyler *-steril özgürlükle-* iletişim ve ilişkiden yalıtılmış bir şekilde sınırları belli olan özel alanlarına kapanmışlardır.

Yani denilebilir ki bireyler kendi tercihleri ile bir yaşam inşa etme deneyimini tehlikeye atacak her türlü bağdan uzak durmaktadır. Sonuç yalnızlıktır ancak bu yalnızlıktan da kendine yetmeyi öğrenmekle çıkılabilir. Kendine yetebilmek bir nevi bireyin kimseye muhtaç olmamayı öğrenmesi ve böylelikle yaşama dair her şeyin ben diliyle kurgulanabildiği bir yaşam demektir. Bu noktada kolektif bir dış otorite ya da sorumluluk ve yükümlülük gerektiren her şey kentli akışkan bireyin tercih ettiği ya da maruz kaldığı yaşamın dışında kalır ya da her geleneksel kültürel değer ben değeri ile yeniden yorumlanır. Hal böyle olunca *benin* öncül olduğu hayat vurgusunda git gide derinleşen tek şey yalnızlığa gömülü, köksüzlükten/kökensizlikten doğan aidiyet boşluğu olmaktadır. Bu boşluk ise köksüz/kökensiz bireylerin yaşamlarına potansiyel öfke, gerginlik, hüzn, depresyon ve hissizlik duyguları ile tezahür etmektedir. Yani diğer bir deyişle soyut potansiyel aidiyet boşluğunun somut temsili olumsuz duygu gergefleridir. Bu duygulanımlar eşliğinde araştırmada bireylerin potansiyel aidiyet boşluklarının ve ihtiyaçlarının nelerle ikame edildiği hususu sorgulanmıştır. Nitekim, araştırma kapsamında katılımcıların yaşadıkları potansiyel

köksüzlük/kökensizlik duygusunu ya da potansiyel aidiyet boşluklarını çoğunlukla geçici ve zayıf bağlarla inşa edilmiş birtakım başka aidiyet kaynaklarıyla ikame etmeye yöneldikleri tespit edilmiştir. Aidiyet duygusunun ikame edildiği dış referans kaynaklarından birini geçici de olsa bireylere psikolojik destek sağlayan ve sosyalleşme alanları oluşturan sosyal organizasyonlar, gönüllü öğrenci toplulukları ve takım/taraftar kulüpleri oluşturmuştur. Modern kurumlar olarak ifade ettiğimiz bu kurumlar katılımcıların sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılayan ve çok fazla insanla temasta olmalarını sağlayan *geçici ve zayıf bağlarla örülü ikame aidiyet kaynaklarıdır*. Bu organizasyonlar içinde bireyler bağ kurma zorunlulukları olmadığı gibi istedikleri an ayrılabilme özgürlüğüne de sahiptirler. Diğer yandan geleneksel aidiyetlere alternatif ikame kaynak olarak takım/taraftar kulüpleri katılımcıların görece daha kuvvetli bağlarla tutundukları ve aidiyeti deneyimleyebildikleri, bir grup ile birlikte hareket edebilme imkanını veren *aidiyet reçeteleri* olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların alternatif aidiyet kaynaklarından bir diğeri ise -bireyselleşmenin doğal sonucu olan yalnızlığın olası tahribatını da en iyi görebileceğimiz- sosyal medyadır. Her bir bireyin sosyal medya kullanımı ve ona atfettiği anlam deneyimlenen aidiyet boşluğu, yalnızlaşma ve kimsesizliğin seviyesi bağlamında şekillenmektedir. Bu *dijital ikame ağı* bireyin gerçek yaşamında deneyimleyemeyeceği sayıda insanı ve etkileşimi içinde barındırmaktadır. Bu ağ içinde bağlantı istenildiği an, istenildiği kadar canlı tutulabilmektedir. Katılımcılar bir dokunuşla bağ kurabilmekte ve ilişkiyi devam ettirebilmektedirler. Tüm ilişkileri zahmetsizce parmak uçlarındadır. Aldıkları beğeniler sevildiklerinin göstergesi, paylaşımları kendilerinden haber verme şekli konumundadır. Ayrıca ne zaman canları sıkılsa, üzülseler ve korksalar ihtiyaç duydukları destek bir dokunuş mesafesinde ve hep yanı başındadır. Bu noktada araştırma kapsamında katılımcıların sınırlandırılmış yaşam tarzlarına uygun olarak sosyal medya önemli bir ikame aidiyet kaynağı ve yalnızlık giderici bir kapsül konumundadır.

Araştırma kapsamında önemli bir ikame aidiyet kaynağı olarak ifade edebileceğimiz *arkadaşlık ilişkileri* de diğer ikame aidiyet kaynaklarında olduğu gibi kişilerin ihtiyaç ve beklentileri çerçevesinde değişkenlik göstermektedir. Bu kapsamda arkadaş ya duygusal paylaşımların derinliği ile önemli bir *destek konumunda* ya da şimdiyi özel kılan, eğlenceli hale getiren bir *kenar süsü konumundadır*. Yalnız kalmama, o anı eğlenceli geçirme kaygısıyla arkadaşlar kısa dönemli aidiyet kaynaklarıdır yani geçicidir. Duygusal ihtiyaçları

gideren ve kimliğin önemli bir yönünü temsil eden arkadaşlar ise uzun vadeli aidiyet kaynaklarını oluşturur. Bu arkadaşların sayıları az da olsa bireyin aidiyete tutunması için yeterlidir. Kolektif bağların yokluğunda sınırlı aidiyet kaynaklarından birini de aile (*eş/çocuk*) oluşturmuştur. Köksüz/kökensiz bireylerin yaşamış oldukları aidiyet boşluğunda tutunabilecekleri en güvenli dal ve sığınabilecekleri liman aile üyeleridir. Kendi hayatımızı kendi koşullarımıza göre inşa etmek için çok istekli olsak da aidiyet boşluğunun sürekli sızısını aile içinde dindirmek dışarıdan daha güvenli görünmektedir. Ayrıca bu zaruri yalnızlık içinde aile bireyleri en baskın, güvenilir ve belki de alternatifsiz, diğerlerine nazaran gerçek aidiyet kaynağı konumundadır. Kendine ait bir yaşamı şiddetle arzulayan ve bu nedenle bağılıklardan uzak duran akışkan birey için aileye olan (aşırı) düşkünlük ilk bakışta soru işaretleri oluştursa da aslında aidiyet boşluğunun ve ihtiyacının önemli bir göstergesidir. Diğer yandan ikame aidiyet kaynağı olarak *romantik ilişkilerde* (sevgili) aynı kalıcılığı görmek pek mümkün olmasa da sevgili, sorunlar karşısında *bir destek, yan tekerlek, kaçış noktası* ve yalnızlığa en büyük *paydaştır*. Çünkü bireylerin aidiyet ihtiyacını karşılayabilecek duygusal donanımlarla yüklüdür.

Diğer yandan araştırma kapsamında elde edilen bulgular bağlamında tespit edilen ikame aidiyet kaynaklarından bir diğeri *evcil hayvanlardır*. Her türlü geleneksel bağa mesafeli olan ve bu nedenle yalnızlaşan akışkan birey için sorumlulukların öngörülebildiği, stresi azaltan, sosyalleşme yönünden önem taşıyan evcil hayvanlar katılımcılar için değerli varlıklardır. Bu nedenle yalnız insanlar kendi ait olma ihtiyaçlarını karşılayabilme umuduyla insana içkin özellikleri hayvanlara atfederek yalnızlık sancılarını bir nebze olsun dindirebilir, karşılıksız sevgiyi tadabilir ve güvende hissedebilirler. Sosyal kopuşa, aşınan bağlara ve periyodik yalnızlığa karşı koruyucu işlevsel bağlar inşa edebilmek için evcil hayvanlar en masum aidiyet nüvesi konumundadır.

Son olarak aidiyet kurucu unsurların bir hayli yetersiz kaldığı ve yalnızlığın şiddetli olarak deneyimlendiği noktada aidiyet kaynağı *bireyin kendisidir*. Bu aslında belki de en baskın ikame biçimidir çünkü biricik ve nihaidir. Akışkan bir yaşamda birey olabilmek neticede kendine mecbur kalmak demektir. Kendisine mecburiyet olarak ifade ettiğimiz bu durum bir diğer yandan aidiyet kaynaklarının yetersiz ya da geçici olduğunun da bir bakıma göstergesi konumundadır denilebilir. Tatmin edici geleneksel aidiyet unsurlarından uzaklaşan ve alternatif bağ arayışı sonuçsuz kalan bireylerin yaşamlarındaki mecburi yalnızlığın

tahribatı, gelecekte bekleyen potansiyel risklerle, korkularla ve mutsuzluklarla tek başına mücadele etmek durumunda kalındığında, çok daha şiddetli olabilecektir. Bu noktada ifade edilmelidir ki, bireyin kendisini yalnız kalarak oyalayabildiği ve bir bakıma aidiyetini olmasa da yalnızlığını ikame edebildiği, bireye eşlik edecek bireyselliğini pekiştirip yalnızlığını hissettirmeyecek olan hayat tarzı seçenekleri ve kimlik sembolleri piyasa tarafından karşılanır. Diğer yandan bu noktada bireyin kendi yaşamını ve kendine yönelik inancını anlamlandırma ve kökensizliğin beraberinde getirdiği zaruri yalnızlık karşısında ihtiyaç duyduğu sosyal desteğin önemli bir göstergesi olduğunu ifade edebileceğimiz bir ikame aidiyet kaynağı seküler inanç eğilimleridir. Kendi yaşamlarının anlamını seküler bir tarzda yorumlama yetisine ve özgürlüğüne sahip bireyler için kolektif ve verili dini öğretiler makul olma özelliklerini yitirmiştir. Köklü referans yönelimlerinin geçerli olmadığı köksüz/kökensiz bireyler aidiyet ihtiyaçlarını karşılama noktasında istedikleri zaman vazgeçebilecekleri kendi yaşam deneyimleri ve tercihlerine dayalı seküler inanç eğilimlerine yönelmektedirler. Bu yönde var olan yönelim, aidiyet boşluğu ve ihtiyacına yönelik önemli bir ikame aidiyet kaynağı olduğu kadar bireylerin “bir şeye” inanma eğilimlerinin de göstergesi konumundadır. Kolektif bağlarını yitiren bireyin deneyimlediği yersiz yurtsuz, kökensiz olma hali bireyi kendi aidiyetini bulmaya mecburi kılmaktadır.

Akışkan yaşam farklı deneyimlerin yaşanması, tecrübelerin edinilmesi ve henüz bilinmeyen keşfi için beklerken bireyi de harekete zorlamaktadır. Bu nedenle memleketle, geçmişle ya da bellekle kurulan her kuvvetli bağ birey için engeldir. Bu bilişsel engel şeması da aidiyeti aşındırır. Aşındırmasa dahi çoğaltır. Günümüz akışkan çağında bireylerin mekanla kurduğu bağlar görece kaçınmalı bağlardır. Bu nedenle günümüz akışkan çağında köksüz/kökensiz bireyler bulundukları hiçbir yerde “ev”inde hissetmezler ve kimsenin “ev”inde hissetmediği bir çağda bireyler bu duyguyu hissedecekleri bir mekan ve aidiyet arayışındadır ya da tamamen kayıtsızdır. Aksine mekana içkin grup özdeşleşmelerinin bireyin yaşamında az ya da çok önem derecesinde bir referans çerçevesi olarak yaşam biçimine kayda değer ölçüde etkide bulunduğu ve bu grup bağlılıklarının aynı zamanda bireyin davranışlarını, görüşlerini ve “ben kimliğini” etkilediği açıktır (Jacobson, 2020: 175). Ancak akışkan çağın bağısız insanı yaşamını bu kolektivitelerin uzağında inşa eder ve dolayısıyla yalnızlığa gömülü aidiyet ihtiyacını bilinçli ya da bilinçsiz olarak deneyimler. Bu noktada aidiyete alternatif bu ikame kanalları bireyleri kolektivitenin sınırlamalarından kurtararak birliktelik duygusunu hissettirse de aidiyet ihtiyacını ne kadar karşılayabildikleri önemli bir sorunsalı

oluşturmaktadır. Çünkü alternatif bu kaynaklar aidiyetin önkoşulu değil, aidiyet boşluğunun ve aidiyet ihtiyacına bağlı anlamlı bağ arayışının bir tezahürü niteliğindedir. Bireyselleşmenin ve köksüzlüğün/kökensizliğin bizatihi sonucu zaruri yalnızlıktır ve bu zaruri yalnızlıktan alınan keyif de zaruridir denilebilir. Diğer bir deyişle her ne kadar yalnızlık bir seçim gibi görünse de aslında akışkan yaşamın içinde var olan onca seçenek içinde seçeneksiz olunan tek sonuçtur. Yalnızlıkla betimlediğimiz bu kimlik yaşantısının içinde toplumda var olma halini hissedebileceğimiz en önemli his aidiyet duygumuz ya da eksikliğimizdir. Aidiyet boşluğu ve ihtiyacına yönelik inşa edilen kanallar simbiyotik bir nitelikte olmasa da -yine akışkan yaşamın doğasına özgü- geçici olarak aidiyet ihtiyacını gidermektedir. Bir diğer deyişle her şeyin geçici bir nitelik taşıdığı akışkan yaşamda geleneksel kolektif aidiyetlerin ikame edildiği alternatif aidiyet kaynakları da bir o kadar geçici ve kırılğındırlar.

5. KAYNAKÇA

- Acar, F. D. ve Esen, E. (2021). *Sınıf Siyasetinden Kimlik Siyasetine: Kimliğin Söylemsel İnşası E. Laclau ve C. Mouffe Üzerinden Bir Değerlendirme*, içinde, Kimlik: Kapsam Bağlam Sınırlar. Ed. Eray Yağanak ve Muharrem Açıkgoz, Ankara: Nika Yayınları.
- Adler, A. (2021). *Yaşamın Anlam ve Amacı-Kendinizi Tanıyarak Yaşamınızın Anlamına Erişim*. Çev. Fadime Erkek, İstanbul: Olimpos Yayınları.
- Akarsu, B. ve Akarsu, B. (2019). *Bilimsel Araştırma Tasarımı-Nicel, Nitel ve Karma Araştırma Yaklaşımları*, İstanbul: Cinius Yayınları.
- Aksakal, N. ve Kırkaya, İ. (2013), Gömülü Teori: Spor Bilimlerinde Kullanılabilirliği, *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1-10. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/370596> Erişim Tarihi: 28.01.2024
- Allen, K.A., Kern, M. L., Rozek, C. S., McInerney, D. M., & Slavich, G. M. (2021). Belonging: a review of conceptual issues, an integrative framework, and directions for future research, *Australian Journal of Psychology*, 73(1), 87-102. DOI: 10.1080/00049530.2021.1883409.
- Alpkaya, F. (2017). *Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme*, içinde, 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim. Der. Faruk Alpkaya ve Bülent Duru, 7-14, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Anthias, F. (2006). Belonging in a Globalising and Unequal World: Rethinking Translocations. In *The Situated Politics of Belonging*, edited by N. Yuval-Davis, K. Kannabiran, and U.M. Vieten, 17–32. Sage: London.
- Anton, C. E. & Lawrence, C. (2016). The Relationship between Place Attachment, the Theory of Planned Behavior and Residents' Response to Place Change. *Journal of Environmental Psychology*, 47: 145-154. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2016.05.010>
- Antonsich, M. (2010). Searching for Belonging An Analytical Framework. *Geography Compass*, 4(6), 644-659.

- Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2012). *Sosyal Psikoloji*. Çev. Khan Gündüz, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Arslan, M. (2010). Seküler Toplumlarda Kutsal Arayışları: Geç Modern Dönemde Büyü-Din İlişkisinin Sosyolojik Analizi. *İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 195-210.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek-Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-213.
- Atkinson, R. & Hilgard, E. (2016). *Psikolojiye Giriş*, Çev. Öznur Öncül-Deniz Ferhatoğlu, 4. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Auge, M. (1997). *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. İngilizceye Çeviri: John Howe, Verso Press.
- Aydın, S. (2010). *Modernleşme ve Milliyetçilik*, 2. Basım, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Ayhan, D. (2022). *Mekansal Aidiyet-Mekan Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*, İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Aytaç, Ö. (2017). Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları. *Mukaddime*, 8(1), 1-23. doi: 10.19059/mukaddime.325935
- Bachelard, G. (2017). *Mekanın Poetikası*. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bal, H. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri- Nitel Araştırma Yöntemi*, Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları.
- Başdaner, O. ve Esgin, A. (2018). *George Simmel: Gündelik Hayatın Ayrıntıları, Gündelik Hayat Sosyolojisi-Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar*. Ed. Ali Esgin, Güne Çeğin, ss. 69-103, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Bauman, Z (1996). *From pilgrim to tourist – or a short history of identity*. In: Hall S. and Du Gay P. (eds) *Questions of Cultural Identity*, London: SAGE.

- Bauman, Z. (1998). *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia University Press. (Google Scholar)
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat-Postmodern Ahlak Denemeleri*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum*. Çev. Yavuz Alogan. F. Doruk Ergun, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2008). *Liquid Times Living in an Age of Uncertainty*. UK: Polity Press.
- Bauman, Z. (2010). *Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var Mı?*. Çev. Funda Çoban ve İnci Kantarcı. Ankara: De Ki Yayınları.
- Bauman, Z. (2011a). *Postmodern Etik*. Çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011b). *Yaşam Sanatı*. Çev. Akın Sarı. İstanbul: Versus Yayınları.
- Bauman, Z. (2012a). *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. Çev. Pelin Sıral. İstanbul: Habitus Yayınları.
- Bauman, Z. (2012b). *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*. Çev. Abdullah Yılmaz. 4. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2013a). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm-Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik*. Çev. Ankara: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2013b). *Sosyolojik Düşünmek*. Çev. Abdullah Yılmaz. 9. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2015a). *Akışkan Modern Toplumda Kültür*. Çev. İhsan Çapçioğlu ve Fatih Ömek. Ankara: (a)tıf Yayınları.

- Bauman, Z. (2015b). *Özgürlük*. Çev. Kübra Eren. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z., (2016). *Cemaatler- Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*,. Çev. Nurdan Soysal. İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Aşk*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: Alfa Basım Yayınları.
- Bauman, Z. & Obirek, S. (2018). *Dünyaya ve Kendimize Dair*. Çev. Burcu Halaç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *İskarta Hayatlar- Modernite ve Safraları*. Çev. Osman Yener. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Bauman, Z. (2020a). *Kimlik*. Çev. Mesut Hazır. 4. Baskı. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman, Z. (2020b). *Akışkan Hayat*. Çev. Akın Emre Pilgir. 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. & Leoncini, T. (2020). *Akışkan Doğanlar*. Çev. Elçin Balçık. İstanbul: Sander Yayınları.
- Bauman, Z. & Donskis, L. (2020). *Ahlaki Körlük-Akışkan Modernlikte Duyarlılığın Yitimi*. Çev. Akın Emre Pilgir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2023). *Tüketici Hayat*. Çev. Kübra Oğuz. 1. Baskı. İstanbul: Tellekt Yayınları.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments As a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117 (3), 497-529.
- Bayer, A. (2022). *Sekülerleşme ve Din*. Ankara: Iksad Publishing House Yayınları.
- Beck, U. (1996). How Neighbors Become Jews: The Political Construction of the Stranger In an Age of Reflexive Modernity. *Constellations*, 15 (3), 378-396.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu-Başka Bir Modernliğe Doğru*. Çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Becker, H.S. (2013). *Hariciler (Outsiders)-Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*. 1. Baskı, Çev. Şerife Geniş ve Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bendle, M. F. (2002). The Crisis of 'Identity' in High Modernity. *British of Journal Sociology*, Vol. No: 53, pp.1-18
- Bennett, A. (2018). *Kültür ve Gündelik Hayat*. Çev. Nagehan Türkdöğ, Burcu Şenel ve Umut Yener Kara. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Berger, P. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*. Çev. A. Coşkun. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*. Çev. Bülent Peker ve Ümit Altuğ. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berner, E. (2005). *Mekan, Kültür, İktidar-Kentleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*. Der. Ayşe Öncü ve Petra Weyland. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayınları.
- (2007). *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşina Kitaplar Yayınları.
- (2009). Kültür Değişimleri ve Kimlik Sorunu. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu*, 02-03 Kasım 2009, Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları. 161-188.
- (2011). *Eşya ve İnsan*. 2. Basım. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- (2016). *Sosyal Psikoloji*. 7. Baskı, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Blagin, V., Ergunova, O., & Pyankova, S. (2017). Loneliness as a Social Problem of a Modern Metropolis. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Brehm, J. M., Eisenhauer, B. W. & Stedman, R. C. (2013). Environmental Concern: Examining the Role of Place Meaning and Place Attachment. *Society & Natural Resources*, 26(5), 522–538. doi:10.1080/08941920.2012.715726

- Breton, D. L. (2019). *Bedene Veda*, 2. Baskı, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul: Sel Yayınları.
- Casakin, H. & Reizer, A. (2017). Place attachment, residential satisfaction, and life satisfaction: Traditional and renewed kibbutz. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 27(7), 639–655. doi:10.1080/10911359.2017.1317313
- Castells, M. (1997). *The Power of Identity*. Blackwell, Massachusetts.
- Castells, M. (2002). Gerçek Sanallık Kültürü. *Cogito*. S. 30, Kış, ss. 212-217.
- Castells, M. (2008). *Kimliğin Gücü: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. Çev. Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caxaj, C.S. & Berman, H. (2010). Belonging among newcomer youths: intersecting experiences of inclusion and exclusion. *Advances in Nursing Science*, 33(4), 17-30.
- Chasseguet-Smirgel, J. (2020). *Ben İdeali- “İdeal Hastalığı” Üzerine Bir Psikanaliz Denemesi*. Çev. Nesrin Tura, Üçüncü Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Christensen, P. V. (2005). Until Further Notice: Post-Modernity and Socio-Territorial Belonging. *International Review of Sociology*, 15 (3), 547–561.
- Christou, A. (2011). Narrating lives in (e)motion: Embodiment, belongingness and displacement in diasporic spaces of home and return. *Emotion, Space and Society*, 4(4), 249–257. doi:10.1016/j.emospa.2011.06.007
- Chul Han, B. (2022). *Palyatif Toplum-Günümüzde Acı*. 1. Basım. Çev. Haluk Barışcan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Cockshaw, W. D. & Shochet, I. (2010). The link between belongingness and depressive symptoms: An exploration in the workplace interpersonal context. *Australian Psychologist*, 45(4), 283–289. doi:10.1080/00050061003752418
- Collisson, B. (2013). The Social Projection of Belongingness Needs. *North American Journal of Psychology*, 15(3), 513-526.

- Corcuff, P. (2016). Habitustan Hareketle Kolektife Meydan Okuyan Tekil, Ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s. 392-419). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Counted, V. (2016). Making Sense of Place Attachment: Towards a Holistic Understanding of People-place Relationships and Experiences. *Environment, Space, Place*, 8(1), 7-32.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. Blackwell Publishing.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Çev. M. Bütün ve S. B. Demir. 3. Baskı, Ankara: Siyasal Yayınları.
- Cuba, L. & Hummon, D. M. (1993). A Place To Call Home: Identification With Dwelling, Community, and Region. *The Sociological Quarterly*, 34 (1), 111-131.
- Çetin, E. (2013). *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Türkiye’de Modernleşme ve Gündelik Hayat*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Çetin, E. (2017). *Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak*. Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınları.
- Çetin, E. (2017), Tüketim Toplumunda Evcil Hayvanların Sahiplenilmesi: Sosyolojik Bir Analiz. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20/2, 89-107.
- Davenport, M. A. & Anderson, D. H. (2005). Getting From Sense of Place to Place-Based Management: An Interpretive Investigation of Place Meanings and Perceptions of Landscape Change. *Society & Natural Resources*, 18(7), 625–641. doi:10.1080/08941920590959613
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu*. Çev. Ayşen Ekmekçi- Okşan Taşken. 1. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ducros, F. M (2019). Taht’s Still Home: Constructing Second-Generation Place Attachment and Place Identity via Time Work. *The Sociological Quarterly*, 60(4), 677-695. 10.1080/00380253.2019.1580540

- Dunn, R. (1998). Modernity and Postmodernity: Transformations in Identity Formation. In Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity. *Minneapolis*, London: University of Minnesota Press, p. 51-80.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. Çev. Zühre İlkelen. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Durmuş, E. ((2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri- Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler*, 6. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Eagleton, T. (2010). *Estetiğin İdeolojisi*. Çev. Bülent Gözkan, Hakkı Hünler, Türker Armaner, Nur Ateş, Ayfer Dost, Engin Kılıç, Ela Akman, Neşe Nur Domaniç, Ayhan Çitil, Banu Kıröğlu, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Easthope, H. (2009). Fixed Identities in a Mobile World? The Relationship Between Mobility, Place, and Identity, *Identities*, 16(1), 61-82. doi:10.1080/10702890802605810
- Elliot, A. & Lemert, C. (2011). *Yeni Bireycilik: Küreselleşmenin Duygusal Bedelleri*, Çev. Başak Kıcıır, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ellis, M. L. (2012). Sürekli/Süreksiz Kimlikler ve Ötekinin Zamanı. *Cogito*, S. 68-69, Kış, ss. 65-91.
- Erol, Z. (2018). *Yalnızlık Psikolojisi: Duygusal İhmal ve Kronik Yalnızlık*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ersoy, E. (2015). *Değer Farklılaşmalarının Sosyolojik Boyutu*. İzmir: Kum Saati Yayınları.
- Esgin, A. (2016). *Aşına Olunanın Bilinmezliği: Kentin ve Kentsel Gündelik Hayatın Sosyolojisi Üzerine, Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, Ed. Ali Esgin, Özgür Sarı, ss. 17-61, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Esgin, A. (2018). *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler, Gündelik Hayat Sosyolojisi-Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar*. Ed. Ali Esgin, Güne Çeğin. ss. 13-35. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Fink, A. (1995). *How to Sample in Surveys*, Thousand Oaks London New Delhi:SAGE Publication.

- Ford, M.B. & Collins, N.C. (2010). Self-esteem Moderates Neuroendocrine and Psychological Responses to Interpersonal Rejection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(3), 405-419.
- Frankl, V. E. (2021). *İnsanın Anlam Arayışı*. Çeviren: Özge Yılmaz, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Franklin, A. & Bauman, Z. (2009). Turist Sendrom. *Cogito*, S.59, Yaz, ss. 81-94.
- Fried, M. (2000). Continuities and Discontinuities of Place. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 193-205.
- Funk, R. (2009). *Ben ve Biz: Postmodern İnsanın Psikanalizi*. Çev. Çağlar Tanyeri. 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Funk, R. (2013). *Ben ve Biz: Postmodern İnsanın Psikanalizi*. Çev. Çağlar Tanyeri. 3. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gençoğlu, A. Y. (2014). Bir Kavram ve Kuram Üretme Stratejisi Olarak Temellendirilmiş Kuram. *Tarih Okulu Dergisi*, S.7, 681-700.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/144655> Erişim Tarihi: 28.01.2024
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Polity Press: Cambridge.
- Giddens, A. (1993). *New Rules of Sociological Method*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik-Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları.
- Giuliani, M. V. (2003). Theory of Attachment and Place Attachment, *Psychological Theories for Environmental Issues*, 5, Publisher: Aldershot, 137-170.
https://www.researchgate.net/publication/228091197_Theory_of_Attachment_and_Place_Attachment_In_M_Bonnes_T_Lee_and_M_Bonaiuto_Eds_Psychological_theories_for_environmental_issues, Erişim Tarihi: 25.01.2024.

- Girgin, Ü. H. (2018). Gelenekten Postmoderne Kimlik İnşa Süreci ve Yeni Medya: Facebook Örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 202-230.
- Goetz, J.P. & Lecompte, M.D. (1984). *Ethnography And Qualitative Design In Educational Research*, Orlando:Academic Press.
- Goffman, E. (1967). The Nature Of Deference And Demeanor. *Interaction Ritual: Essays On Face-To-Face Behavior*, Anchor Books: New York.
- Ghorashi, H. (2003). Multiple Identities between Continuity and Change: The Narratives of Iranian Women in Exile. *Focaal: European Journal of Anthropology*, 42: 63–75.
- Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Çev. Barış Cezar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göregenli, M; Karakuş, P; Kösten, E. Y. Ö. ve Umuroğlu, İ. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Yer Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73), 73-85.
- Göregenli, M. (2021). *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekan İlişkileri*. 5. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gustafson, P. (2009). Mobility and Territorial Belonging. *Environment and Behavior*, 41 (4), 490–508.
- Güleç Solak, S. (2017). Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 1, 13-37.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yönetim-Analiz* 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Hagerty, B. M., Williams, R. A., Coyne, J. C., & Early, M. R. (1996). Sense of Belonging and Indicators of Social and Psychological Functioning. *Archives of Psychiatric Nursing*, 10, 235–244.
- Halbwachs, M. (2007). Kolektif Bellek ve Zaman. *Cogito*. S. 50, Bahar, ss. 55-76.

- Halbwachs, M. (2019). *Kolektif Bellek*. Çev. Zuhal Karagöz. 2. Basım. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Hammit, W. E., Backlund, E. A. & Bixler, R. D. (2006). Place Bonding for Recreation Places: Conceptual and Empirical Development. *Leisure Studies*, 25(1), 17–41. doi:10.1080/02614360500098100
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. Çev. M. Moralı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2006). *Postmodernliğin Durumu*. Çev. Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hashemnezhad, H., Heidari, A. A. & Hoseini, M. (2013). Sense of place and place attachment. *International Journal of Architecture and Urban Development*, 3(1), 5-12.
- Hauge, A. L. (2007). Identity and Place: A Critical Comparison of Three Identity Theories. *Architectural Science Review*, 50(1), 44–51. doi:10.3763/asre.2007.5007
- Hayek, F. A. von. (1958). *Individualism and Economic Order*, London: The University of Chicago Press.
- Hazır, M. (2017). İlişkilerin İlga ve İnşası. *Cogito*, S.87, Yaz, ss. 233-264
- Helle, H. J. (1996). Kentlileşmiş İnsan. *Cogito*, S. 8, Yaz, 71-80.
- Hill, L. H. (2006). Sense of Belonging as Connectedness, American Indian Worldview and Mental Health. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20 (5), 210–216. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2006.04.003>
- Himsworth, C. G. & Rock, M. (2013). Pet Ownership, Other Domestic Relationships, and Satisfaction with Life among Seniors: Results from a Canadian National Survey. *Anthrozoös*, 26(2), 295–305. doi:10.2752/175303713x13636846944448
- Hobsbawm, E. & Ranger, T. (2006). *Geleneğin İcadı*. Çev. Mehmet Murta Şahin, İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Horney, K. (2017). *İçsel Çatışmalarımız*. Çev. Zeynep Koçak. 3. Baskı. İstanbul: Sel Yayınları.

- Hubbard, P. & Kitchin R. (2021). *Mekan ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler*. Çeviri Editörü: Duman, B., Çevirmen: Ataman, E., Ş., 1. Basım (2018). Litera Yayıncılık.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, S.14, 57-71.
- İlhan, S. (2013). Akışkan Toplumda Kimlik İnşası: Geçişken, Eklektik, Ben Odaklı Kimlikler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 23, S.2, ss.233-246.
- Jacobson, E. (2020). *Kendilik ve Nesne Dünyası*. Çev. Selim Yazgan. 4. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jacoby, R. (1996). *Belleğini Yitiren Toplum: Adler’den Laing’e Konformist Psikolojinin Eleştirisi*. Çev. Hakan Atalay. 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jay, M. (2010). Liquidity Crisis: Zygmunt Bauman and the Incredible Lightness of Modernity. *Theory, Culture & Society*, 27 (6), 95-106.
- Johnson, J. (2009). Dogs, Cats, and Their People: The Place of the Family Pet and Attitudes about Pet Keeping. (A thesis presented to the University of Waterloo in fulfilment of the thesis requirement for the degree of Master of Arts in Public Issues Anthropology). Waterloo, Ontario, Canada. https://uwspace.uwaterloo.ca/bitstream/handle/10012/4379/Johnson_Jill.pdf;sequence=1
- Jung, C. G. (1999). *Keşfedilmemiş Benlik*. Çev. Canan Ener Sılay. İstanbul: İlhan Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2016). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar- Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kaplan, B. ve Kaplan, M. (2020). Evcil Hayvanlarla Çalışma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Özel Sayısı, 165-175.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karolewski, I. P. (2011). European Identity Making and Identity Transfer. *Europe-Asia Studies*, 63(6), 935-955.

- Kayiran, Y. (2012). Arkadaşlık Fenomeni. *Cogito*, S. 68-69, Kış, ss. 233-254.
- Kılıç, Y. (2012). Geçmişle Gelecek Arasında İnsan. *Kaygı*, (19), 77-90.
- Kıray, M. B. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. 2. Basım. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- King, V. & Boyd, L. M. (2016). Factors Associated With Perceptions of Family Belonging Among Adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), 1114–1130. doi:10.1111/jomf.12322
- King, V., Boyd, L. M. & Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' perceptions of family belonging in stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 77(3), 761-774. <https://doi.org/10.1111/jomf.12181>
- Koller, D., & Farley, M. (2019). Examining elements of children's place attachment. *Children's Geographies*, 17(4), 491–500. doi:10.1080/14733285.2019.1574336
- Kongar, E. (1993). *Türk Toplum Bilimcileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (2014). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Korkut, T. (2011). Dil ve Kimlik, Kültür Sosyolojisi. 2. Baskı, Ed. Köksal Alver, Necmettin Doğan, ss. 223-237. Ankara: Hece Yayınları.
- Köksal, A. (2021). Bu Mekan Artık Bu Yer Değil. Ed. Gülşen Özaydın ve Merve Akı, *Mekan ve Yer* derlemesi içinde (s. 10-19). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Knez, I. (2005). Attachment and identity as related to a place and its perceived climate. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 207-218.
- Lahdesmaki, T. et al. (2016). Fluidity and Flexibility of “Belonging”: Uses of the Concept in Contemporary Research. *Acta Sociologica*, 59 (3), 233-47.

- Lalli, M. (1992). Urban-related identity: Theory, measurement and empirical findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12 (4), 285-303. [https://sci-hub.se/10.1016/s0272-4944\(05\)80078-7](https://sci-hub.se/10.1016/s0272-4944(05)80078-7) Erişim Tarihi: 02.03.2024
- Lambert, N. M., Stillman, T. F., Hicks, J. A., Kamble, S., Baumeister, R. F., & Fincham, F. D. (2013). To Belong Is to Matter: Sense of Belonging Enhances Meaning in Life. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(11), 1418–1427. doi:10.1177/0146167213499186
- Leary, M. R. (2010). Affiliation, Acceptance, and Belonging: The Pursuit of Interpersonal Connectio. *Handbook of Social Psychology*, 864-897. doi:10.1002/9780470561119.socpsy002024
- Lee, R. M., Draper, M., & Lee, S. (2001). Social connectedness, dysfunctional interpersonal behaviors, and psychological distress: Testing a mediator model. *Journal of Counseling Psychology*, 48(3), 310-318.
- Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. Çev. Işın Gürbüz. 2 Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production Of Space*. USA: Blackwell.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. Çev. Işık Ergüden. 2 Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 381-395.
- Lovell, N. (1998). *Locality and Belonging*. London: Routledge Publishing.
- Lynch, K., (2010). *Kent İmgesi*. Çev: İrem Başaran. 1. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Madsen, K. D. & Naerssen T. V. (2003). Migration, identity, and belonging. *Journal of Borderlands Studies*, 18:1, 61-75. DOI: 10.1080/08865655.2003.9695602
- Mahar, A. L., Cobigo, V. & Stuart H. (2013). Conceptualizing belonging. *Disability and Rehabilitation*, 35:12, 1026-1032, DOI: 10.3109/09638288.2012.717584

- Manzo, L. C., (2003). Beyond House And Haven: Towarda Revisioning Of Emotional Relationships With Places. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 2003. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00074-9](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00074-9)
- Marx, K. & Engels F. (2009). *Komünist Parti Manifestosu*. 4. Baskı. Çev. Tekin Teksoy. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Masterson, V. A., Enqvist, J. P., Stedman, R. C., & Tengo, M. (2019). Sense of place in social–ecological systems: from theory to empirics. *Sustainability Science*, 14(3), 555–564. doi:10.1007/s11625-019-00695-8
- May, V. (2011). Self, Belonging and Social Change. *Sociology*, 45(3), 363-378. 10.1177/0038038511399624
- May, V. (2013). *Connecting Self to Society: Belonging in a Changing World*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Maxwell, J.A. (2018). *Nitel Araştırma Tasarımı-Etkileşimli Bir Yaklaşım*. Çev., Mustafa Çevikbaş. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Mellor, D., Stokes, M., Firth, L., Hayashi, Y. & Cummins, R. (2008). Need for Belonging, Relationship Satisfaction, Loneliness and Life Satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 45 (3), 213–218. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.03.020>
- Morley, D. & Robins, K. (1997). *Kimlik Mekanları- Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*. Çev., Emrehan Zeybekoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Çev. Sedef Özge. İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- Niedzwiecki, H. (2020). *Ben Özelim-Bireylik Nasıl Yeni Konformizm Haline Geldi*. 2. Basım. Çev. Sibel Erduman. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Norberg-Schulz, C. (1979). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.

- Oldenburg, R. (1999). *The Great Good Place (Cafes, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons And Other Hangouts At The Heart Of A Community)*. New York: Marlowe Company.
- Özdemir, Y. ve İlhan, T. (2012). Benlik Kurgusu, Bağlanma ve Yalnızlık-Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 157-180.
- Park, R. E. & Burgess, E. W. (2018). *Şehir-Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine*. 3. Baskı. Çev. Pınar Karababa Kayalığıl. Ankara: . Heretik Yayınları.
- Plunkett, D., Phillips, R., & Uçar Kocaoğlu, B. (2018). Place attachment and community development. *Journal of Community Practice*, 1–12. doi:10.1080/10705422.2018.1521352
- Poole, R. (1993). *Ahlak ve Modernlik*. 1. Basım. Çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pollini, G. (2005). Elements of a theory of place attachment and socio-territorial belonging. *International Review of Sociology*, 15 (3), 497– 515. 10.1080/03906700500272483
- Poresky, R. H. & Hendrix, C. (1990). Differential Effects of Pet Presence and PetBonding on Young Children. *Psychological Reports*, 67, 51-54.
- Ploger, J., (2001). Millennium Urbanism -Discursive Planning. *European Urban And Regional Studies*, 8 (1), 63-72. 10.1177/096977640100800106
- Pretto, A. & Battello, V. (2016). The socio-territorial belonging in a cross-border area: a sociological approach. *Space and Polity*, 20(2), 177–193. doi:10.1080/13562576.2016.1157302
- Proshansky, H. M., Fabian A. K. & Kaminoff R. (1983). Place Identity: Physical World Socialization of the Self. *Journal of Environmental Psychology*, 3: Pp. 57- 83. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)

- Punch, K.F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. ev. D. Bayrak. H.B.Arslan, Z.Akyüz. 1.Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Reich, W. (1995). *İnsanın Doğadaki Yeri*. ev. Bertan Onaran. 2. Basım. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Relph, E. (2008). A Pragmatic Sense Of Place. *Environmental & Architectural Phenomenology*, 20 (3), 24-31.
- Relph, E. (2021). Digital Disorientation and Place. *Memory Studies*, 14 (3), 572-577. <https://doi.org/10.1177/17506980211010694>
- Rios-Rojas, A. (2011). Beyond delinquent citizenships: immigrant youth's (re)visions of citizenship and belonging in a globalized world. *Harvard Educational Review*, 81(1), 64-94.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, S. 5, 33-44.
- Said, E. W. (1995). *Entelektüel, Sürgün, Marjinal, Yabancı*. ev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Said, E. W. (2014). *Yersiz Yurtsuz Anılar*. ev. Aylin Ülçer. İstanbul: Metis Yayınları.
- Schmid, W. (2019). *Kendiyle Dost Olmak Hayatı Nasıl Kolaylaştırır?*. ev. Tanıl Bora. 1. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal Araştırmalarda Yöntem Bilim*. No:172. Ankara: TODAİ Yayınları.
- Sennett, R. (1999). *Gözün Vicdanı-Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*. ev. Süha Senabiboğh-Can Kurultay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2008). *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. ev. Barış Yıldırım. 3. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sennett, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. Serpil Durak & Abdullah Yılmaz. 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2020). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. Serpil Durak & Abdullah Yılmaz. 7. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2002). *Ten ve Taş*. Çev. Süha Sertabiboğlu-Can Kurultay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (2005). *Metropol ve Zihinsel Yaşam*. Çev. A. Aydoğan, Şehir ve Cemiyet, 2. Baskı, İstanbul: İz Yayınevi.
- (1996). *Metropol ve Zihinsel Yaşam*. *Cogito*, S. 8, Yaz, ss. 81-90.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2019). *Gizliliğin ve Gizli Toplumlara Sosyolojisi*. Çev. İdil Dünder. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Stavrides, S. (2021). *Kentsel Heterotopya-Özgürleşme Mekanı Olarak Eşikler Kentine Doğru*. 3. Baskı. Çev. Ali Karatay. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Stavrides, S. (2019). *Müşterek Mekan-Müşterekler Olarak Mekan*. 2. Baskı. Çev. Cenk Saraçoğlu. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Stillman, T. F. & Baumeister, R. F. (2009). Uncertainty, Belongingness, and Four Needs for Meaning. *Psychological Inquiry*, 20(4), 249-251. doi:10.1080/10478400903333544
- Smith, A. D. (1988). *Toplumsal Değişme Anlayışı-İşlevselci Toplumsal Değişme Kuramının Bir Eleştirisi*. Çev. Ülgen Oskay. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Smith, A. D. (2011). *Toplumsal Değişme Anlayışı- İşlevselci Toplumsal Değişme Kuramının Bir Eleştirisi*. Çev. Ülgen Oskay. 2. Basım. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

- Stedman, R.C. (2002). Toward a Social Psychology of Place Predicting Behavior from Place-Based Cognitions, Attitude, and Identity. *Environment and Behavior*, 34, 561-581. <http://dx.doi.org/10.1177/0013916502034005001>
- Soja, E. W. (2019). *Postmodern Coğrafyalar: Eleştirel Toplumsal Teoride Mekanın Yeniden İleri Sürülmesi*. Çev. Çetin, Y. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Suner, A. (2006). *Hayalet Ev Yeni Dünya Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Südaş, İ. ve Mutluer, M. (2010). Daha İyi Bir Hayata Doğru: “Yaşam Biçimi Göçü”. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 31-47.
- Şahin, K. ve Demir, G. (2009). Ataerkillik ve Cinsiyet Bağlamında Gizil Bir İktidar Çatışmasının Örneği Olarak İç Göçlerin Analizi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 171-202.
- Şimşek, R. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Dönemsel Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme. *Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji-II*, Ed. Fethi NAS, Gece Kitaplığı: 131-147.
- Tan, O. (2022). *Bir Hayat Memat Meselesi Olarak Yalnızlık ve Aidiyet*. 1. Basım. İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Tomaney, J. (2014). Region and Place II: Belonging. *Progress in Human Geography*, 1-10.
- Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2009). Türkiye’de Farklı Olmak: Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Toprakkaya, A. (2018). M. Heidegger’de Köklere Bağlılık (Ortsverbundenheit) Kavramının Tahlili. *Temaşa Dergisi*, Say. 8, ss.64-72.
- Trentelman, C. K. (2009). Place Attachment and Community Attachment: A Primer Grounded in the Lived Experience of a Community Sociologist. *Society & Natural Resources*, 22(3), 191–210. doi:10.1080/08941920802191712

- Tuncel, K. (2021). Kimlik, Aynılık, Bireysellik: Çağcıl Monadoloji Üzerine Bir Deneme. içinde. *Kimlik: Kapsam Bağlam Sınırlar*. Ed. Eray Yağanak ve Muharrem Açıkgöz. Ankara: Nika Yayınları.
- Tversky, B. (2003). Structures Of Mental Spaces. *Environment and Behavior*, 35(1), 66–80. doi:10.1177/0013916502238865
- Twenge, J.M., Baumeister, R.F., Dewart C.N., Ciarocco, N.J. & Bartels, J.M. (2007). Social Exclusion Decreases Prosocial Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 56-66.
- Ulubay, S. ve Önal, F. (2020). Mekan Üzerine Sorunsallar ve Kavrayışlar: Fenomenoloji Kuramının Yirminci Yüzyılın Mekan Anlayışına Etkileri. *Megaron*, 15(4), 606-613.
- Urry, J. (1999). *Mekanları Tüketmek*. Çev. Rahmi G. Ögdül. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Urry, J. (2001). *The Sociology of Space and Place (in)*. Blau, Judith, R. The Blackwell Companion to Sociology, Blackwell Publishers, Malden, Oxford.
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E. ve Sandal Önal, E., (2017). *Biz”liğin Aynasından Yansıyanlar-Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, S. (2013). *Türkiye’de Seküler ve Dini Hayat Tarzlarına Dayalı Toplumsal ve Siyasal Kutuplaşmaların Gündelik Rutinler ve Etkileşimler Bağlamında Sosyolojik Analizi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ünal, S. (2019). Bir Yaşam Biçimi Olarak Bireysellik ve Makyavelist Kimliklerin Yükselişi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 338-345. Doi: 10.21733/ibad.584572 <https://www.semanticscholar.org/reader/f6052cb32e98ae0cce13a79a3bd50a65e504ca66> Erişim Tarihi: 02.03.2024
- Van Dijk, V. (2018). *Ağ Toplumu*. Çev. Özlem Sakin. İstanbul: Kafka Yayınları.

- Vandemark, L.M. (2007). Promoting the Sense of Self, Place and Belonging in Displaced Persons: The Example of Homelessness. *Archives of Psychiatric Nursing*, 21(5), 241-48.
- Vergahen, M., Lodder, G. M. A. & Baumeister, R. F. (2017). Unmet belongingness needs but not high belongingness needs alone predict adverse well-being: A response surface modeling approach. *Journal of Personality*, 86(3), 498-507. doi:10.1111/jopy.12331
- Vidal, T., Valera, S. & Peru, M. (2010). Place Attachment, Place Identity and Residential Mobility in undergraduate Students, *Psychology. Bilingual Journal of Environmental Psychology*, 1(3), 353-369. https://www.researchgate.net/publication/233650334_Place_attachment_place_identity_and_residential_mobility_in_undergraduate_studentsApego_al_lugar_identidad_de_lugar_and_movilidad_residencial_en_estudiantes_de_grado, Erişim Tarihi: 25.01.2024
- Warr, P. (2020). *Mutluluk Psikolojisi*. Çev. Ezgi Tanıl. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yaşam Yayınları.
- Watt, S. E., & Badger, A. J. (2009). Effects of Social Belonging on Homesickness: An Application of the Belongingness Hypothesis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(4), 516–530. doi:10.1177/0146167208329695
- Wright, S. (2014). More-than-human, emergent belongings. *Progress in Human Geography*, 39(4), 391–411. doi:10.1177/0309132514537132
- Yağanak, E. (2017). *Ben ve Ötesi*”, içinde, *Kimlik Siyaseti ve Azınlık Sorunu: Felsefi Sorgulamalar*. Ed., Eray Yağanak ve Hüdayi Sayın. Ankara: Sentez Yayınları.
- Yaka, A. (2011), *Sosyal Değişme-Türk Modernleşmesi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Yakar, M. (2017). “Yerlilikten” “Göçmenliğe” Doğru: Türkiye’de İç Göçün Doğum Yeri Verisine Göre Gelişimi. İçinde Türkiye Coğrafyası Araştırmaları. Ed. Ferhat Arslan. Ankara: Pegem Akademi.
- Yazgan, P. (2016). Hareketlilikte Kimlik İnşasına Yönelik Analitik Bir Çerçeve. *Göç Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 282-296.

- Yazıcı, M. (2013).Toplumsal Değişim Durumunun Şiddetler İlişkisi- ABD/Avrupa- Türkiye Karşılaştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12, S. 46, 350-369.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Birinci Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Remzi Y. Kıncal. 6. Basım. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. Z. ve Alaeddinoğlu, F. (2011). Küreselleşme Çağında Değişen Mekan Algılayışları. ICANAS 38 (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2017 Ankara, Türkiye: Bildiriler: Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik, ss. 845-862.
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and The Politics of Belonging. *Patterns of Prejudice*, 40(3), 197-214.

6. EKLER

Ek 1. Görüşmeci Listesi

Görüşmeci Numaraları	Memleket	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek
G.1	Şanlıurfa	Kadın	30	Bekar	Akademisyen
G.2	Erzurum	Kadın	32	Evli	Akademisyen
G.3	Gaziantep	Kadın	26	Bekar	Psikolog
G.4	Adana	Kadın	26	Bekar	-
G.5	Niğde	Kadın	34	Bekar	Akademisyen
G.6	Hakkari	Erkek	29	Bekar	Bilgisayar Mühendisi
G.7	Trabzon/Of	Kadın	32	Evli	Matematik Öğretmeni
G.8	Ardahan	Kadın	35	Evli	Fizyoterapist
G.9	Ankara	Erkek	45	Evli	Serbest Meslek
G.10	Malatya	Kadın	30	Bekar	Akademisyen
G.11	Bitlis	Kadın	25	Bekar	Yönetici Asistanı
G.12	Mersin	Kadın	43	Evli	Hemşire
G.13	Rize	Erkek	31	Bekar	Akademisyen
G.14	Adana	Kadın	27	Evli	Polis
G.15	Gaziantep	Kadın	37	Evli	Laborant
G.16	Eskişehir	Erkek	26	Bekar	Akademisyen
G.17	Ankara	Erkek	28	Bekar	Bilişim Uzmanı
G.18	Amasya	Kadın	27	Bekar	Psikolog
G.19	Burdur	Kadın	27	Bekar	Endüstriyel Ürünler Tasarımcısı
G.20	İzmir	Erkek	37	Bekar	Polis
G.21	Rize	Kadın	37	Bekar	Akademisyen
G.22	Bergama	Kadın	34	Evli	Akademisyen
G.23	Tokat	Erkek	25	Bekar	Doktor
G.24	Çorum	Kadın	21	Bekar	Öğrenci
G.25	Kastamonu	Kadın	22	Bekar	Öğrenci
G.26	Şanlıurfa	Kadın	23	Bekar	Öğrenci
G.27	Konya	Erkek	21	Bekar	Öğrenci
G.28	Sakarya	Kadın	22	Bekar	Öğrenci
G.29	Erzincan	Kadın	22	Bekar	Öğrenci
G.30	Trabzon	Erkek	21	Bekar	Öğrenci
G.31	Siirt	Kadın	22	Bekar	Öğrenci
G.32	Malatya	Kadın	21	Bekar	Öğrenci
G.33	Siirt	Kadın	22	Bekar	Öğrenci
G.34	Siirt	Kadın	23	Bekar	Öğrenci
G.35	Kayseri	Erkek	21	Bekar	Öğrenci
G.36	Sivas	Erkek	20	Bekar	Öğrenci
G.37	Eskişehir	Erkek	22	Bekar	Öğrenci
G.38	Ağrı	Kadın	22	Bekar	Öğrenci
G.39	Aydın	Erkek	23	Bekar	Memur
G.40	Edirne	Erkek	21	Bekar	Öğrenci
G.41	Amasya	Kadın	21	Bekar	Öğrenci
G.42	Hatay	Erkek	20	Bekar	Öğrenci
G.43	Rize	Erkek	22	Bekar	Öğrenci

Ek 2. Anket Soru Formu

Sayın katılımcı,

Bu araştırma, toplumumuzdaki bireylerin memleket algıları, aidiyet duygusu hakkında bilgi toplamak amacıyla düzenlenmiştir. Vereceğiniz cevaplar araştırma kapsamı dışında kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Soruların doğru ya da yanlış cevabı olmadığı için soruları samimi bir şekilde yanıtlamanız önem taşımaktadır. Katkınız için teşekkür ederim. Lütfen (X) şeklinde işaretleme yapınız.

1- Cinsiyetiniz:

()Kadın ()Erkek ()Diğer

2- Yaşınız:

()18-22 ()23-31 ()32-42 ()43-56 ()57-65 ()66 ve üzeri

3- Medeni Durumunuz:

()Evli ()Bekar ()Birlikte yaşıyor ()Boşanmış

4- Aylık Geliriniz:

()4500 ve altı ()4501 TL- 6000 TL ()6001 TL-9500 TL ()9501 TL-12000 TL ()12001 TL-14500 TL

()14501 TL-17000 TL ()17001 TL ve 22000 TL ()22001 TL ve üzeri

5- Hanenizde Kimlerle Yaşıyorsunuz?

()Yalnız Yaşıyorum ()Ebeveynim/ebeveynlerimle yaşıyorum ()Ebeveyn(ler)im ve kardeş(ler)im ile yaşıyorum

()Kardeş(ler)im ile yaşıyorum ()Çocuğumla/çocuklarımla yaşıyorum ()Eşimle yaşıyorum

()Eşim ve çocuğum/çocuklarımla yaşıyorum ()Arkadaş(lar)ımla yaşıyorum (

)Diğer.....

6- Hane Halkı Sayısı:

()1 ()2 ()3 ()4 ()5 ve üzeri

7- Kaç kardeşiniz var?

()Kardeşim yok, tek çocuğum ()1 ()2 ()3 ()4 ()5 ve üzeri

8- Kaç çocuğunuz var?

()Çocuğum yok ()1 ()2 ()3 ()4 ()5 ve üzeri

9- Hanenizin Ortalama Toplam Geliri:

()4500 ve altı ()4501 TL- 6000 TL ()6001 TL-9500 TL ()9501 TL-12000 TL ()12001 TL-14500 TL

()14501 TL-17000 TL ()17001 TL ve 22000 TL ()22001 TL ve üzeri

10- Kendinizi Türkiye koşullarını düşündüğünüzde hangi sınıfta görüyorsunuz?

()Üst ()Orta-üst ()Orta ()Orta-alt ()Alt

11- Doğum yeriniz:.....

12- Nüfus kütüğünüzün bağlı olduğu yer:.....

13- Annenizin Doğum Yeri/Kütüğünün bağlı olduğu yer:

...../.....

14- Babanızın Doğum Yeri/Kütüğünün bağlı olduğu yer:

...../.....

15- Dindarlık açısından kendinizi aşağıdakilerden hangisiyle tarif edersiniz?

- ☐ Dinin Tüm Gereklerini Tam Yerine Getiren Dindar Biri
- ☐ Dinin Gereklerini Yerine Getirmeye çalışan Dindar Biri
- ☐ İnançlı Ama Dinin Gereklerini Pek Yerine Getiremeyen Biri
- ☐ İnançlı Ama Dinin Gereklerine Pek İnanmayan Biri
- ☐ Dini İnanıcı Olmayan Biri
- ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

16- Kendinizi daha çok nereli olarak tanımlarsınız?

- ☐ Doğduğum yere göre tanımlarım
- ☐ Ebeveynlerimin kökeninin uzandığı yere (memlekete) göre tanımlarım
- ☐ Halihazırda yaşadığım ve karnımın doyduğu yere göre tanımlarım
- ☐ Her yerli olarak tanımlayabilirim
- ☐ Herhangi bir yerli olarak tanımlamam/hiçbir yerli olarak tanımlarım
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

17- İnsanların kendilerini bir yerli olarak tanımlaması (yani şu memleketliyim demesi) gerekli midir?

- ☐ Evet, gerekli olduğunu düşünürüm
- ☐ Kişiye o an bir fayda sağlıyorsa ya da genel olarak bir fayda sağlayacaksa gerekli olduğunu düşünüyorum
- ☐ Gerekli olup olmadığı konusunda herhangi bir fikrim yok
- ☐ Hayır, çok da gerekli olduğunu düşünmüyorum
- ☐ Diğer (Belirtiniz.....)

18- Genel olarak gündelik hayatınızda nerelisiniz sorusuna (memleketiniz neresi sorusuna) ne cevap verirsiniz?

- ☐ Herhangi bir çelişki yaşamadan doğduğum yeri söylerim
- ☐ Herhangi bir çelişki yaşamadan aile kökenimizin dayandığı yeri söylerim
- ☐ Herhangi bir çelişki yaşamadan en uzun süre yaşadığım yeri söylerim
- ☐ Herhangi bir çelişki yaşamadan o an nerede yaşıyorsam orayı söylerim
- ☐ Herhangi bir çelişki yaşamadan o an hangisini söylemem gerekiyorsa birini söylerim
- ☐ Bu konuda kafam oldukça karışık cevaplarken güçlük çeksem de herhangi birini söylerim
- ☐ Bu konuda kafam oldukça karışık herhangi bir cevap vermem
- ☐ Herhangi bir yerli olmadığımı (herhangi bir yere ait olmadığımı) söylerim

19- Son 2 seçenek dışında bir cevap verdiyseniz cevaplayınız: Memleketiniz sorulduğunda verdiğiniz cevabı kendinizle ne kadar özdeşleştiriyorsunuz (içselleştiriyorsunuz)?

- ☐ Kendimi tamamen oralı gibi hissettiğim için tam anlamıyla özdeşleştiriyorum
- ☐ Kendimi kısmen oralı gibi hissettiğim için (kısmen) özdeşleştirdiğimi söyleyebilirim
- ☐ Kendimi ne kadar oralı hissettiğim konusunda aklım karışık ne kadar özdeşleştirdiğim konusunda kararsızım
- ☐ Kendimi oralı gibi hissetmem, bu nedenle kendimle özdeşleştirmiyorum
- ☐ Kendimi hiç oralı gibi hissetmiyorum, bu nedenle kendimle hiç özdeşleştirmiyorum
- 20- Kendinizi hiçbir yerli olarak görür ya da hisseder misiniz?**
- ☐ Evet, hissederim ☐ Evet, kısmen hissederim ☐ Net bir fikrim yok, kararsızım
- ☐ Hayır, hissetmem ☐ Hayır, kesinlikle hissetmem
- 21- Kendinizi bir dünya vatandaşı olarak görür ya da hisseder misiniz?**
- ☐ Evet, hissederim ☐ Evet, kısmen hissederim ☐ Net bir fikrim yok, kararsızım
- ☐ Hayır, hissetmem ☐ Hayır, kesinlikle hissetmem
- 22- “Kültürel bir gerçekliği olduğu gibi kabul etmek/uygulamak yerine kendi düşüncelerime ve yaşam tarzıma uygunsa, bana bir fayda sağlıyorsa kabul ederim” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?**
- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kısmen katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- 23- “Kendinizi iyi hissetmek için ne gerekiyorsa yapın, çünkü dünyadaki en önemli şey insanın kendini iyi hissetmesidir” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?**
- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kısmen katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- 24- Kendi yaşamınızı, hayallerinizi, değerlerinizi, doğrularınızı vb. belirlemede referans aldığınız durumu en iyi hangisi ifade eder?**
- ☐ Çoğunlukla kendi isteklerimi referans alırım
- ☐ Çoğunlukla kendi isteklerimi referans alsam da çevreme uygun belirlediğim zamanlar da olur
- ☐ Çevremi daha etkin olduğunu düşünüyorum
- 25- “Kendini sev, çünkü sen her şeyden daha değerlisin” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?**
- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kısmen katılıyorum ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- 26- Aile kökeninizin dayandığı yere (memlekete) dair aidiyet duygunuzu nasıl ifade edersiniz?**
- ☐ Aidiyet duygum kesinlikle var
- ☐ Aidiyet duygumun olduğunu düşünüyorum
- ☐ Aidiyet duygum kısmen var
- ☐ Aidiyet duygumun olmadığını düşünüyorum
- ☐ Aidiyet duygum kesinlikle yok
- ☐ Aidiyet duygum önceden fazlasıyla vardı ancak şuan kısmen var diyebilirim
- ☐ Aidiyet duygum önceden vardı ancak şuan hiç yok
- 27- Aile kökeninizin uzandığı yere (memleketinize) gitmediğinizde özlem duyar mısınız?**
- ☐ Evet, kesinlikle özlüyorum ☐ Evet, özlüyorum ☐ Evet, bazen özlüyorum

☐ Hayır, özlemiyorum ☐ Hayır, kesinlikle özlemiyorum

28- Yeni biri ile tanıştığınızda memleketini sorar mısınız?

- ☐ Evet, sorarım çünkü benim için önemlidir
☐ Evet, ama öylesine sorarım benim için önemli değildir
☐ Hayır, sormam benim için önemli değildir
☐ Diğer (Belirtiniz.....)

29- Evet ise;

Ne sıklıkla sorma ihtiyacı hissedersiniz?

- ☐ Her tanıştığım kişiye sorarım
☐ Aklıma geldiğinde sorarım
☐ Konusu açılırsa sorarım
☐ Benim memleketim sorulursa sorarım

30- Birinin nereli olduğu sizin için önemli midir?

- ☐ Kesinlikle önemlidir ☐ Önemlidir ☐ Kısmen önemlidir ☐ Önemli değildir ☐ Kesinlikle önemli değildir

31- Aile kökeninizin dayandığı yerden (aynı memlekette) biri ile tanıştığınızda sadece aynı memlekette olduğunuz için kişiyi kendinize daha yakın hissedersiniz mi?

- ☐ Evet, kesinlikle hissedirim ☐ Evet, hissedirim ☐ Evet, kısmen hissedirim
☐ Hayır, hissetmem benim için bir önemi olmaz ☐ Kesinlikle hissetmem, aksine daha olumsuz duygular hissedebilirim

32- Aile kökeninizin dayandığı yere (memlekete) özgü geleneklere uygun bir yaşam sürdürmek ister miydiniz?

- ☐ Evet, tam anlamıyla zaten sürdürüyorum
☐ Evet, bazı gelenekleri bana uygun olduğu için sürdürüyorum
☐ Evet, şartlar uygun olsa sürdürmek isterim
☐ Hayır, bana uygun olduğunu düşünmüyorum

33- Aile kökeninizin dayandığı yere (memlekete) ait kelimeleri veya şiveyi gündelik hayatınızda kullanıyor musunuz?

- ☐ Evet, kullanıyorum ve kullanma ihtiyacı hissediyorum
☐ Evet, kullanıyorum ancak alışkanlıktan, ihtiyaç duyduğum için değil
☐ Kısmen, alışkanlıktan kullandığım oluyor
☐ Hayır, kullanmıyorum ancak kullanma ihtiyacı hissediyorum
☐ Hayır, kullanmıyorum ve kullanma ihtiyacı hissetmiyorum

34- Aile kökeninizin dayandığı yere (memlekete) ne sıklıkla gidiyorsunuz?

- ☐ Hiç gitmedim
☐ Hayatımda birkaç sefer gittim
☐ 3-5 yılda bir giderim
☐ Senede 1 giderim

() Senede birden fazla giderim

() Belirli bir sıklığı yok, zorunda kalmadıkça gitmem

35- Aile kökeninizin uzandığı yere (memleketinize) gidiyorsanız gitme nedeniniz genellikle ne olur?

() Akraba, eş/dost ziyareti

() Düğün, doğum, ölüm vb. önemli durumlar

() Gelmem konusunda ısrar edilmesi

() Yiyecek/gıda vb. almak

() Özledim ve kendimi orada iyi hissettiğim için

() Diğer (Belirtiniz.....)

36- Aile kökeninizin uzandığı yere (memleketinize) gittiğinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

() Memleketimde olduğum için huzurlu hissedirim

() İlk zamanlarda iyi hissetsem bile uzun süre kalırsam sonrasında rahatsız olmaya başlarım

() Memleketimde olduğum için ekstra iyi hissetmem, memleketimde olmama özel bir anlam yüklemem

() İyi hissetmem ve yaşadığım yere dönmek isterim

() Kendimi yabancı gibi hissediyorum

() Diğer (Belirtiniz.....)

37- Memleketinizden destek (yiyecek, giyecek, para vb.) alır mısınız?

() Evet, destek istediğim olur ve alırım

() Evet, istemesem de destek verirler

() Hayır, destek almam ve istemem

() Hayır, isterim ama destek vermezler

() Böyle bir imkan yok

38- Lütfen aşağıdaki ifadeler hakkında ne düşündüğünüzü belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamamın, bana ekonomik fayda sağlayabileceğini düşünürüm					
Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamamın, zamanı geldiğinde desteklerini alabileceğim bir gruba sahip olmamı sağlayabileceğini düşünürüm					
Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamamın, bir yerde kişiyi tanımadığım halde aynı memleketten olmamız nedeniyle işlerimi daha kolay halledebilmem gibi bazı durumlarda faydalı olduğunu düşünürüm					

Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamam, bana herhangi bir fayda sağlamasa bile önemlidir					
Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamamın, bana herhangi bir konuda fayda sağlayacağını düşünmem					
Kendimi kökenlerimin uzandığı yere (memleketime) göre tanımlamamın, yarardan çok zararı olduğunu düşünürüm					

39- Aile kökeninizin uzandığı yere aidiyet düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?

() Aidiyet düzeyim çok yüksek () Aidiyet düzeyim yüksek () Aidiyet düzeyim orta/normal
() Aidiyet düzeyim çok düşük () Aidiyet duygum hiç yok

40- Kendinizi köksüz/kökensiz hissettiğiniz zamanlar oluyor mu?

() Evet, her zaman hissediyorum () Evet, hissediyorum () Evet, nadiren hissediyorum
() Hayır, hissettiğim olmuyor () Hayır asla hissetmiyorum

41- Evet ise; Kendinizi köksüz/kökensiz hissetmeniz size rahatsızlık veriyor mu?

() Evet, rahatsızlık veriyor () Evet, bazı zamanlar rahatsızlık veriyor () Evet, nadiren de olsa rahatsızlık veriyor
() Hayır, rahatsızlık vermiyor () Hayır, kesinlikle rahatsızlık vermiyor

42- Yeni tanıştığınız birisinin sizin nereli olduğunuzu (memleketinizi) sorması sizi rahatsız eder mi?

() Oldukça fazla () Rahatsız eder () Kısmen rahatsız eder () Hayır etmez () Kesinlikle rahatsız etmez

43- Cevabınız rahatsız eder ise, bunun nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

() Nereli olduğumun bir önemi olmadığını düşündüğüm için kendimi sorguya çekiliyor gibi hissediyorum
() Artık memleket sorularını gereksiz buluyorum
() Kişinin kökeninin etiketleme, ayrımcılık vb. aracı olarak kullanılabileceğini düşünüp rahatsız olurum
() Herhangi bir nedeni yok ancak bana rahatsızlık veriyor
() Diğer (Belirtiniz.....)

44- Mezarınızın nerede olmasını istersiniz?

() Aile kökenimizin dayandığı yerde (memleketimde) olmasını isterim
() Doğduğum yerde olmasını isterim
() En sevdiğim şehirde olmasını isterim
() Ailemin/akrabalarımın/dostlarımla yaşadığı yerde olmasını isterim
() Ailem memleketimizde olsun isteyeceğinden memlekette olmasını isterim
() Benim için hiç fark etmez, her yer olabilir
() Diğer (Belirtiniz.....)

45- Ebeveynlerinizin mezarının nerede olmasını istersiniz?

- ☐ Ailem memlekette olmasını isteyeceği için orada olmasını isterim
☐ Ailem nereyi isterse orada olmasını isterim
☐ Memleket dışında akrabalarının/dostlarının yaşadığı şehirde olmasını isterim
☐ En sevdikleri şehirde olmasını isterim
☐ Hiç fark etmez
☐ Diğer (Belirtiniz.....)

46- Emekli olduğunuzda aile kökeninizin dayandığı yere (memleketinize) yerleşmek istersiniz?

- ☐ Evet, kesinlikle isterim ☐ Evet, isterim ☐ Kararsızım ☐ Hayır, istemem ☐ Hayır, kesinlikle istemem

47- Emekli olduğunuzda daha çok nerede yaşamak istersiniz?

- ☐ Aile kökenlerimizin uzandığı yerde (memlekette) yaşamak isterim
☐ Hayatım boyunca yaşadığım, gördüğüm yerler arasında hakkında en fazla bilgi sahibi olduğum yerde yaşamak isterim
☐ Kalabalıktan uzak, sakin bir yerde yaşamak isterim
☐ Herhangi bir yerde sabit kalmak istemem, bu dönemde gezmeyi tercih ederim
☐ Fark etmez, nerede yaşayacağım çok önemli değil
☐ Diğer (Belirtiniz.....)

48- Aile kökenlerinizin uzandığı yere (memleketinize) aidiyet duymuyorsanız bu durumun hayatınızda bir boşluğa neden olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet, kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu düşünüyorum
☐ Evet, bir boşluğa neden olduğunu düşünüyorum
☐ Evet, bazen bir boşluk olduğunu düşünüyorum
☐ Hayır, bir boşluğa neden olduğunu düşünmüyorum
☐ Hayır kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu düşünmüyorum

49- Herhangi bir gruba/topluluğa aidiyet duymuyorsanız bu durumun hayatınızda bir boşluğa neden olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet, kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu düşünüyorum
☐ Evet, bir boşluğa neden olduğunu düşünüyorum
☐ Evet, bazen bir boşluk olduğunu düşünüyorum
☐ Hayır, bir boşluğa neden olduğunu düşünmüyorum
☐ Hayır kesinlikle bir boşluğa neden olduğunu düşünmüyorum

50- Aile kökeninizin uzandığı yerden (memleketinizden) uzakta yaşadığınız için köklerinizen koparılmış hissediyor musunuz?

- ☐ Evet, kesinlikle hissediyorum ☐ Evet, hissediyorum ☐ Evet, bazen hissediyorum
☐ Hayır, hissetmiyorum ☐ Hayır, kesinlikle hissetmiyorum

51- Geleneksel geniş aile yapısına özendiğiniz, kalabalık ve hep bir arada olmak istediğiniz zamanlar oluyor mu?

☐ Evet, kesinlikle oluyor ☐ Evet, oluyor ☐ Evet, bazen oluyor ☐ Hayır, olmuyor ☐ Hayır, kesinlikle olmuyor

52- Bir yerli olmakla anılabileceğiniz (kendinizi oraya ait hissedeceğiniz) yer/mekan aidiyeti ihtiyacı hissediyor musunuz?

☐ Çok yoğun hissediyorum ☐ Hissediyorum ☐ Bazı zamanlar oluyor
☐ Nadiren hissediyorum ☐ Hissetmiyorum

53- Bir yere aidiyet duyma, ait hissetme noktasında düşüncelerinizi en iyi hangisi ifade eder?

☐ Bir yere ait hissetmekte çok zorlanırım
☐ Herhangi bir yere ait hissetmekte zorlanırım
☐ Bir yere ait hissetmek adına çabam yok
☐ Her yere ait hissedebilirim
☐ Bir yere ait hissetmekte zorlanmam

54- Herhangi bir kişiye/gruba/topluluğa vb. aidiyet hissetme noktasında düşüncelerinizi en iyi hangisi ifade eder?

☐ Bir kişiye/gruba/topluluğa vb. ait hissetmekte çok zorlanırım
☐ Herhangi bir kişiye/gruba/topluluğa vb. ait hissetmekte zorlanırım
☐ Bir kişiye/gruba/topluluğa vb. ait hissetmek adına çabam yok
☐ Her kişiye/gruba/topluluğa vb. ait hissedebilirim
☐ Bir kişiye/gruba/topluluğa vb. ait hissetmekte zorlanmam

55- Herhangi bir topluluğa (sivil toplum kuruluşu, (takım) taraftar grubu, kulüp vb.) üyeliğiniz var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

56- Varsa ne olduğunu ve nedenini kısaca belirtiniz:

57- Mesleğiniz ve mesleğinize bağlı olarak gerçekleştirdiğiniz çalışmalara ayırdığınız zamanın, ailenize, arkadaşlarınıza vb. ayırdığınız zamandan daha fazla olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet, kesinlikle düşünüyorum ☐ Evet, düşünüyorum ☐ Evet, bazen düşünüyorum
☐ Hayır, düşünmüyorum ☐ Hayır, kesinlikle düşünmüyorum

58- “İnsanın işi kimliğinin önemli bir parçasıdır diye düşünür, işimde başarılı olmak ilerlemek için çok uğraş veririm. İşimde başarısız olursam genel olarak başarısız bir insan olduğumu düşünürüm” yargısına katılır mısınız?

☐ Evet, kesinlikle katılıyorum ☐ Evet, katılıyorum ☐ Evet, kısmen katılıyorum
☐ Hayır, katılmıyorum ☐ Hayır, kesinlikle katılmıyorum

59- Tek başınıza hayatınızı idame ettirebilme/sürdürebilme durumunuzu (potansiyelinizi) hangi düzeyde ifade edersiniz?

☐ Çok yüksek ☐ Yüksek ☐ Orta ☐ Düşük ☐ Çok düşük ☐ İdam ettiremem/sürdüremem

60- Aidiyet ve (köklere) bağlılık vb. durumlar kuvvetli duygular olduklarından kendinize, özgürlüğünüze bir engel olarak görür, bireyselliğinizi kırılganlaştırdığını düşünür müsünüz?

()Evet, kesinlikle düşünüyorum ()Evet, düşünüyorum ()Bazı durumlarda düşündüğümü söyleyebilirim

()Hayır, düşünmüyorum ()Hayır, kesinlikle düşünmüyorum

61- Pandemi süresi boyunca sürekli evde olmak, dışarı çıkamamak size nasıl hissettirdi?

()Süreç boyunca evde zaman geçirebildiğim için kendimi iyi hissettim, dışarı çıkamamak benim için sorun olmadı

()Sürecin başında evde olmaktan keyif alsam da sonlarına doğru zorlandığımı hissettim

()Süreç boyunca evde zaman geçirebildiğim için iyi hissetsem de bunaldığım zamanlar oldu

()Süreç boyunca evde olmak bana kendimi yalnız hissettirdi, zorlandım

()Süreç boyunca sadece sürekli evde zaman geçirmekten dolayı sıkıldım ama zorlanmadım

()Süreç işe gitmemek dışında hayatımda bir değişikliğe neden olmadı, zorlanmadım

62- Aileniz hayatınızla ilgili aldığınız kararlara, görüştüğünüz kişilere, giydiğiniz kıyafetlere vb. müdahale ederlerse ne hissedersiniz ve dikkat etme ihtiyacı hissedersiniz misiniz?

()Müdahale etmeleri beni rahatsız etmez, dikkat ederim

()Bazı konular dışında müdahale etmeleri rahatsız etmez, dikkat etmeye çalışırım

()Müdahale etmeden sadece fikirlerini dile getirip kararı bana bıraktıklarını ifade etmelerinin daha doğru olduğunu düşünür/ifade eder, dikkat etmemi gerektirecek bir durum varsa değerlendiririm

()Müdahale etmelerinden oldukça rahatsız olurum ancak dikkat etmem gerekiyorsa ederim

()Müdahale etmelerinden aşırı rahatsız olur, dikkat etmem gerekiyorsa da etmem/dikkat etme ihtiyacı hissetmem

63- Akrabalarınız hayatınızla ilgili aldığınız kararlara, görüştüğünüz kişilere, giydiğiniz kıyafetlere vb. müdahale ederlerse ne hissedersiniz ve dikkat etme ihtiyacı hissedersiniz misiniz?

()Müdahale etmeleri beni rahatsız etmez, dikkat ederim

()Bazı konular dışında müdahale etmeleri rahatsız etmez, dikkat etmeye çalışırım

()Müdahale etmeden sadece fikirlerini dile getirip kararı bana bıraktıklarını ifade etmelerinin daha doğru olduğunu düşünür/ifade eder, dikkat etmemi gerektirecek bir durum varsa değerlendiririm

()Müdahale etmelerinden oldukça rahatsız olurum ancak dikkat etmem gerekiyorsa ederim

()Müdahale etmelerinden aşırı rahatsız olur, dikkat etmem gerekiyorsa da etmem/dikkat etme ihtiyacı hissetmem

64- Çocuğunuzun yurt dışında yaşama durumunun olduğunu düşünelim. Kültürünü unutacağına ya da kültüründen uzaklaşacağına dair bir kaygınız olur muydu?

()Evet, kesinlikle kaygılanırdım ()Evet, kaygılanırdım ()Kararsızım

()Hayır, herhangi bir kaygım olmazdı ()Hayır, kesinlikle bu anlamda bir kaygı yaşamam

65- Fırsatınız olsa bir adada/sahil kasabasında yaşamak ister miydiniz?

()Evet, kesinlikle isterim ()Evet, olabilir ()Kararsızım ()Hayır, istemem ()Hayır, kesinlikle istemem

66- Başka bir ülkenin vatandaşı olmak ister miydiniz?

()Evet, kesinlikle isterim ()Evet, olabilir ()Kararsızım ()Hayır, istemem ()Hayır, kesinlikle istemem

67- “Bu ülke için savaşa katılır ve ölürüm” yargısına katılır mısınız?

()Kesinlikle katılıyorum ()Katılıyorum ()Kararsızım ()Katılmıyorum ()Kesinlikle katılmıyorum

68- Lütfen aşağıdaki ifadeler hakkında ne düşündüğünüzü belirtiniz.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
İnsanlar o kadar güvenilmez oldular ki zorunlu olmadıkça kimseyle çok yakınlaşmak istemem					
Çok iyi tanımadan insanlara güvenmemem gerektiğini düşünürüm					
Çok iyi tanısam da insanlara koşulsuz güvenmemem gerektiğini düşünürüm					
Tanımadığım tüm insanlar güvensiz geliyor bana					
İnsanlardan nefret ettiğim zamanlar çok oluyor					
Güvendiğim insan sayısı çok az ve bana yetiyor, daha fazlasına gerek yok					

69- “Yalnızlığın getirdiği sessizlikten hoşlanır ve bunun bir ayrıcalık olduğunu düşünürüm” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?

()Kesinlikle katılıyorum ()Katılıyorum ()Kısmen Katılıyorum ()Katılmıyorum ()Kesinlikle Katılmıyorum

70- Evcil hayvanınız var mı?

()Evet, var ()Hayır yok, olsun da istemiyorum ()Hayır yok ama olsun istiyorum

71- Evet ise veya olsun istiyorsanız; Evinizde evcil hayvanınızın olmasının en öncelikli nedeni nedir/ne olurdu?

()Hayvanlara yardımcı olmak, hayatını değiştirmek benim için daha önemlidir
()Evcil hayvanların insanlara kendilerini yalnız hissettirmediklerini düşünüyorum
()Evcil hayvanların insanlara kendilerini güvende hissettirdiklerini düşünüyorum
()Eşim/çocuğum/annem/babam vb. istedikleri için

72- Hayır ise; Nedeni nedir?

()Hayvanların doğal ortamlarından alınarak evde yaşamasına karşıyım
()Temizlik, titizlik vb. nedenlerden dolayı
()Alerjim olması nedeniyle
()Bir canlının sorumluluğunun zor olduğunu düşünüyorum
()Hayvanları sevmiyorum

() Diğer (Belirtiniz.....)

73- “İçinde yaşadığımız bu çağda benim için hayvanlar insanlardan daha değerli” ifadesine ne derece katılıyorsunuz?

() Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kısmen katılıyorum () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

74- Ev satın alırken/kiralarken gelecek misafirlerinizi düşünerek onların kalabilmesi adına fazladan bir odanın olmamasını önemser misiniz?

() Evet, kesinlikle önemserim () Evet, önemserim () Bazı durumlarda gerekli olduğunu düşünsem de çok önemsemem

() Hayır, önemsemem () Aksine kalabilecekleri fazladan bir odanın olmamasının daha iyi olduğunu düşünürüm

75- Maddi ve manevi olarak hazır olmadığınız bir zamanda çocuğunuzun olacağını öğrendiğinizi düşünelim. Bu durum size kendinizi ne kadar kaygılı hissettirir?

() Aşırı kaygı duyar, çocuğumu dünyaya getirip getirmemeyi dahi sorgularım

() Aşırı kaygı duyarım

() Kaygılanırım

() Kararsızım

() Kaygı duymam

76- Çocuğunuz yok ise; Çocuğunuza iyi bir eğitim almasını sağlamak, iyi yetiştirmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek vb. konuların maddi yükünün fazla olduğunu düşünerek dünyaya getireceğiniz çocuk sayısını düşündüğünüz oluyor mu?

() Evet, kesinlikle hatta bu düşünce nedeniyle çocuk sahibi olmak istemiyorum

() Evet, kesinlikle hatta bu düşünce nedeniyle bir çocuk sahibi olma konusunda kararsızım

() Evet, kesinlikle ve bu düşünce nedeniyle daha kalabalık bir aile olmak istememe rağmen ekonomik durumumun elverdiği sayıda çocuk düşünüyorum

() Evet, aklıma geldiği oluyor ancak istediğimden daha az çocuk sahibi olma konusunda kararsızım

() Hayır, hiç böyle bir düşüncem olmadı

() Diğer (Belirtiniz.....)

77- Yardımda bulunma faaliyetlerinizi düşündüğünüzde hangi düzeyde ifade edersiniz?

() Çok fazla yardımda bulunuyorum () Yardımda bulunuyorum () Bazen yardımda bulunurum

() Yok denecek kadar az yardımda bulunurum () Yardım faaliyetlerinde bulunmuyorum

78- Yaşanabilir bir toplumun gelişmesine katkıda bulunmak için bireysel yükümlülükleriniz olduğuna inanıp bunun için toplumsal eylemlerde (faaliyetlerde) bulunuyor musunuz?

() Evet, sıklıkla bulunuyorum () Evet, bulunuyorum () Evet, bazen bulunuyorum () Hayır, bulunmuyorum

79- Şu anda ikamet ettiğiniz konutu/bölgeyi/semti tercih etmenizdeki etkili olan en önemli faktör nedir?

() Koşullar gereği (İş yerime yakın olması, ekonomik şartlar, merkezi bir yer olması vb.)

☐ Aileme/akrabalarıma çok yakın

☐ Burada kendimi “evimde gibi” huzurlu ve güvende hissediyorum

☐ Burayı çok benimsedim/alıştım

☐ Elit bir yer

☐ Diğer (Belirtiniz.....)

80- Yaşadığınız ilin/semtin/mahallenin fiziksel şartlarının (iş yerine yakınlığı, kirası, merkezi konumu vb.) uygun olması dışında sizin için daha özel bir anlamı olur mu?

☐ Evet, kesinlikle olur ☐ Evet olabilir ☐ Kararsızım ☐ Hayır, olmaz ☐ Herhangi bir fikrim yok

81- Evet ise; Daha özel olarak nasıl bir anlam yüklersiniz?

.....
.....
.....

82- Ev alacağınızda/kiralayacağınızda elit olarak bilinen bir semtten/mahalleden almak/kiralamak size kendinizi daha iyi hissettirir mi?

☐ Evet, kesinlikle daha iyi hissettirir

☐ Evet, daha iyi hissettirir

☐ Evet, bazı durumlarda daha iyi hissettireceğini düşünüyorum

☐ Hayır, herhangi bir önemi olduğunu düşünmüyorum

☐ Hayır, kesinlikle herhangi bir önemi olduğunu düşünmüyorum

83- Yaşadığınız çevrede kendinizi güvende hissediyor musunuz?

☐ Evet, kesinlikle hissediyorum ☐ Evet, hissediyorum ☐ Evet, kısmen hissediyorum

☐ Hayır, hissetmiyorum ☐ Hayır, kesinlikle hissetmiyorum ☐ Hiçbir yeri güvenli bulmuyorum

84- Yaşadığınız çevrede/konutta güvende hissetmek adına ekstra önlemler (güvenlikli sitede oturmak, kamera, alarm taktırmak vb.) aldığınız oluyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

85- Evet ise belirtiniz:....

86- Fiziksel koşulların hep daha uygun olması koşuluyla (taşınmanın yorucu bir süreç olduğunu da düşünmezsek) sık sık yer (semt/şehir vb.) değiştirmek sizi rahatsız eder mi?

☐ Evet rahatsız eder, bir yere alıştıktan sonra zorunda kalmadıkça oradan ayrılmak istemem

☐ Evet, rahatsız eder ama yer değiştirmeme engel değil

☐ Kararsızım

☐ Hayır rahatsız etmez, koşullar bana uygunsa yer (semt/şehir vb.) değiştiririm

☐ Diğer (Belirtiniz.....)

87- Ekonomik bir kaygınızın olmadığını ya da çalışmak zorunda olmadığınızı varsayalım. Evinizde olduğu gibi her ihtiyacınızı karşılayacak bir karavan, gemi vb. ile istediğiniz her

şehri/ülkeyi gezdiğiniz, istediğiniz yerde istediğiniz kadar kalabildiğiniz bir yaşam tarzınızın olmasını ister miydiniz?

- ☐ Evet, kesinlikle çok isterdim
☐ Evet, isterdim
☐ Kararsızım
☐ Hayır, istemezdim
☐ Hayır, kesinlikle istemezdim

88- Hayatınız boyunca hep aynı yerde yaşamak ister misiniz?

- ☐ Evet, kesinlikle isterim ☐ Evet, isterim ☐ Kararsızım ☐ Hayır, istemem ☐ Hayır, kesinlikle istemem

89- Çocuğunuzun/çocuklarınızın hayatı boyunca hep aynı yerde yaşamasını ister misiniz?

- ☐ Evet, kesinlikle isterim ☐ Evet, isterim ☐ Benim herhangi bir fikrim olmaz, çocuğumun hayatı
☐ Hayır, istemem ☐ Hayır, kesinlikle istemem

90- Yaşadığınız mahalledeki/konuttaki kişilerle sosyal ilişki (ziyaret, yardımlaşma, grup faaliyetleri, sosyal aktiviteler vb.) düzeyinizi nasıl ifade edersiniz?

- ☐ Çok yüksek ☐ Yüksek ☐ Orta ☐ Düşük ☐ Çok düşük ☐ Sosyal ilişki kurmuyorum

91- Oturduğunuz yerdeki/apartmandaki kişileri tanır mısınız?

- ☐ Evet, herkesi tanıyorum ☐ Evet, çoğu kişiyi tanırım ☐ Evet, çok azını tanıyorum ☐ Hayır, kimseyi tanımıyorum

92- Yaşadığınız konutta asansörde, merdivenlerde, giriş kapısında vb. tanımadığınız biri ile karşılaştığınız zaman selam verir misiniz?

- ☐ Evet, isteyerek her zaman selam veririm
☐ Evet, selam veririm ancak her zaman değil
☐ Evet, karşı taraf selam verirse, göz göze gelirse vb. mecbur kalırsam selam veririm
☐ Hayır, tanımıyorsa selam vermem
☐ Tanısam da tanımasam da selam vermem

93- Evet ise: Selamlama biçiminiz nasıl olur? (Önem derecesine göre 1,2,3 vb. şeklinde belirterek birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)

- ☐ Tebessüm ederim ☐ Baş selamı veririm ☐ El sallarım ☐ Merhaba, iyi günler vb. derim

94- Tanıdığınız bir kişiyle karşılaştığınızda selamlaşmadan sonra iletişime geçme isteği (nasılsınız, gününüz nasıl geçti vb.) hissediyor musunuz?

- ☐ Evet, her zaman iletişime geçerim ☐ Evet, sıklıkla iletişime geçerim
☐ Bazen iletişime geçme ihtiyacı hissediyorum bazen hissetmiyorum ☐ Hayır, hissetmiyorum

95- Yaşadığınız konutta tanıdığınız ya da tanımadığınız birini gördüğünüzde görmemiş gibi yapıp iletişimden kaçınmak adına başka bir şeyle (telefon, çanta vb.) uğraşıyormuş gibi yaptığınız oluyor mu?

- ☐ Evet, sıklıkla yaparım ☐ Evet, zaman zaman yaparım ☐ Evet, nadiren yaparım
☐ Hayır, hiç yapmadım ☐ Hayır, ayıp olduğunu düşünür kesinlikle yapmam

96- Yıllarca çalıştığınız yerden daha iyi şartlara sahip başka bir iş yerinden teklif aldığınızı düşünelim. Teklif aldığınız yerde işe başlamanız gereken zaman, halihazırda çalıştığınız kurumda işlerin aksamasına neden olacak. Böyle bir durumda rahatsızlık duyar mıydınız?

- ☐ Çok rahatsız olur ve teklifi kabul etmem
- ☐ Çok rahatsız olur ancak kendi hayatımı düşünmem gerektiği için benim için zor da olsa teklifi kabul ederim
- ☐ Rahatsız olur ancak kendi hayatımın daha önemli olduğunu düşünür teklifi kabul ederim
- ☐ Rahatsız olmam ve teklifi kabul ederim
- ☐ Kesinlikle rahatsız olmam, aklıma bile gelmez teklifi direkt kabul ederim

97- Partneriniz asla öğrenmeyecek olsa onu aldatır mıydınız?

- ☐ Evet kesinlikle aldatırdım
- ☐ Evet aldatırdım
- ☐ Kararsızım
- ☐ Hayır aldatmazdım
- ☐ Hayır kesinlikle aldatmazdım

98- Araba, ev vb. alacağınız ya da zor durumda olduğunuz için yakın arkadaş çevrenizden borç istemek durumunda kaldığınızı varsayalım. Böyle bir durumda rahatsızlık duyar mıydınız?

- ☐ Yakın arkadaşlıkta yardımlaşmanın önemli olduğunu düşünür kesinlikle olumsuz bir duygu hissetmem
- ☐ Yakın arkadaşım da olsa borç istediğimden dolayı **rahatsız hissederim**
- ☐ Yakın arkadaşım da olsa borç istediğimden dolayı **belki rahatsız hissedebilirim**
- ☐ Çok zor durumda kalmadığım sürece kimseden borç almak, kimseye minnet duymak istemem

99- Sosyal yaşantıda suça etki eden birçok faktörden söz edilebilir. Ekonomik durum ve yoksulluk, suç üzerinde oldukça etkili olan unsurların başında gelmektedir. Ekonomik yetersizlikler nedeniyle hırsızlık yapan bir insana karşı bakış açınız nedir?

- ☐ Her ne olursa olsun hırsızlık yapmaması gerektiğini düşünürüm
- ☐ Toplumun düzenini bozduğu için yapmaması gerektiğini düşünürüm
- ☐ Bir kez yaptıysa zor durumda kaldığını düşünerek suçlu görmem
- ☐ Bu durumda kişiyi değil onun bu durumda olmasına neden olan sistemi sorgularım
- ☐ Diğer.....

100-Kimsenin sizi tanımadığı bir yerde toplumsal baskıyı/çevre baskısını üzerinizde ne kadar hissedersiniz?

- ☐ Kimse beni tanımasa da çevrenin hakkımda ne düşüneceğini **fazlasıyla** önemserim
- ☐ Kimse beni tanımasa da çevrenin hakkımda ne düşüneceğini önemserim
- ☐ Kimse beni tanımasa da **bazı durumlarda** çevrenin hakkımda ne düşüneceğini önemserim
- ☐ Kimse beni tanımadığı için çevrenin hakkımda ne düşüneceğini önemsemem
- ☐ Tanınsam da tanınmasam da çevrenin hakkımda ne düşüneceğini önemsemem

EK 3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırma, toplumumuzdaki bireylerin memleket algıları, aidiyet duygusu hakkında bilgi toplamak amacıyla düzenlenmiştir. Görüşmemiz çerçevesinde vereceğiniz yanıtlar araştırma kapsamı dışında kullanılmayacak ve kişisel bilgileriniz (isim, soyisim vb.) gizli tutulacaktır. Soruların doğru ya da yanlış cevabı olmadığı için soruları samimi bir şekilde yanıtlamanız önem taşımaktadır. Katkınız için teşekkür ederim.

DEMOGRAFİK SORULAR
1. Kaç yaşındasınız? 2. Medeni durumunuz nedir? 3. Mesleğiniz nedir? 4. Aylık geliriniz nedir? 5. Hanenizde kimlerle yaşıyorsunuz? 6. Hanenizin ortalama toplam geliri nedir? 7. Çocuğunuz var mı? Var ise kaç çocuğunuz var? 8. Kendinizi Türkiye koşullarında hangi sınıfta görüyorsunuz?
BİREYSEL KİMLİK
Mekan Temelinde Kimlik Tanımlamaları
1. Kendinizi nereli olarak tanımlarsınız? Kendinizi doğduğunuz yere mi yoksa aile büyüklerinizin doğduğu yere göre mi tanımlar mısınız? Kendinizi aile kökeninizin uzandığı yere göre tanımlama ihtiyacı duyar mısınız? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Gündelik hayatınızda “nerelisiniz” sorusuna verdiğiniz cevabı kendinizle ne kadar özdeşleştirir ya da içselleştirirsiniz? 3. Genel olarak gündelik hayatınızda nerelisiniz sorusuna (memleketiniz neresi sorusuna) cevap verirken ne hissedersiniz? 4. Sizce insanların kendilerini bir yerli olarak tanımlaması anlamlı mıdır veya gerekli midir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 5. Kendinizi memleketeye göre tanımlamanızın size bir faydası olacağını düşünüyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 6. Kendinizi bir göçmen gibi hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 7. Kendinizi hiçbir yerli olarak görür ya da hisseder misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
DEMOGRAFİK SORULAR
Kaç yaşındasınız? Medeni durumunuz nedir? Mesleğiniz nedir? Aylık geliriniz nedir? Hanenizde kimlerle yaşıyorsunuz? Hanenizin ortalama toplam geliri nedir? Çocuğunuz var mı? Var ise kaç çocuğunuz var? Kendinizi Türkiye koşullarında hangi sınıfta görüyorsunuz?

MEMLEKET/KÖKEN ALGISI
Memleket Aidiyeti/Özlemi 1. Aile kökeninizin dayandığı yere (memleket) dair aidiyet duygunuzu nasıl ifade edersiniz? 2. Akrabalarınızla özel olarak bir araya geldiğiniz (ritüel haline gelen/geleneksel hale gelen) günler var mı? Evet ise; bu günlere katılmaya çalışıyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Memleketinize giderek orada yaşama ihtiyacı hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Evet ise; Ne sıklıkla? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 4. Memleketteki tanıdıklarınızla sosyal ya da duygusal bağ kurma ihtiyacı hissediyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 5. Akrabalarınızın hepsini olmasa da çoğunu en son ne zaman gördünüz ve bir araya gelmenizin sebebi neydi? Uzun zaman olduysa; bu durum size rahatsızlık verdi mi?
Kökenin/Memleketin Anlamı-Önemi 1. Memleket kavramı sizde herhangi bir duygu/anlam uyandırıyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Yeni biri ile tanıştığınızda memleketini merak edip sorma ihtiyacı hisseder misiniz? Ne sıklıkla ve neden sorarsınız? Nereli olduğu sizin için önemli midir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Sizinle aynı memlekette biri ile tanışmış olmanız durumunda kişiyi kendinize daha yakın hisseder misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 4. Kendi memleketinize ait kelimeler/ağız/aksan hakim misiniz? Evet ise; günlük hayatınızda kullanıyor musunuz/kullanma ihtiyacı hissediyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 5. Bireylerin memleketlerine özgü kavramları günlük hayatlarında kullanmaları sizce önemli midir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 6. Memleketinize özgü geleneklere uygun bir yaşam sürmek ister miydiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 7. Memleketinize gidiyor musunuz? Memleketi gitme nedeniniz ne oluyor? Gittiğinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 8. Çocuğunuzun memleketinize ilişkin bir aidiyetinin olmaması/gitmek istememesi sizi rahatsız eder mi? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Memleketin Araçsal Kullanımı 1. Memleketinizden destek (yiyecek, giyecek, para vb.) alır mısınız? 2. Memleketine bağlılığı oldukça fazla olan bir iş vereniniz olduğunu varsayalım. Aynı memlekette olduğunuzu öğrendiğinizde bu durumun sizin için faydalı olabileceğini öngörerek bu durumu herhangi bir yol bularak iş vereninizin öğrenmesi için çaba gösterir misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Kendinizi aile kökenlerinizin uzandığı yere (memleketinize) göre tanımlamanın size bir faydası (tanıdık, ekonomik vb.) olacağını düşünür müsünüz?
Kültürel Süreklilik/Hafıza 1. Düğününüzde/kınanızda/kız istemenizde memleketinize ait adetleri, gelenekleri gerçekleştirmek sizin için önemli midir? Nedenleri ile birlikte açıklayınız. 2. Düğün/kına memleketinizde mi oldu/ olsun ister miydiniz? Nedenleri ile birlikte açıklayınız.

3. Düğününüzün yurt dışında olmasını ister miydiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 4. Gündelik yaşamınızda geleneklerinizi, adetlerinizi (kısmen de olsa) yansıtıyor musunuz? (Evet ise) Nasıl Yansıtıyorsunuz? (Hayır ise) Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 5. Bayramları ailenizle akrabalarınızla geçireceğiniz zamanlar olarak mı görürsünüz yoksa yoğun bir tempo içinde dinlenebileceğiniz, tatil yapabileceğiniz zamanlar olarak mı görürsünüz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 6. “Yabancı” biri ile yapılan evlilikleri kültürel açıdan nasıl karşılıyorsunuz? Nedenleri ile birlikte açıklayınız. 7. “Yabancı” biri ile belirli bir süre yaşadığınızı varsayalım. Ona memleketinize ait bazı değerleri öğretmek ister misiniz? Nedenleri ile birlikte açıklayınız. 8. “Yabancı” biri ile belirli bir süre yaşadığınızı varsayalım. Kültürel olarak ülkemize ait bazı değerleri öğretme ihtiyacı hisseder misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Kökensizlik Duygusu
1. Kendinizi köksüz/kökensiz hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Bu durum size rahatsızlık veriyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Memleket kavramı sizde herhangi bir duygu/anlam uyandırıyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Akrabalık ilişkilerinizin hayatınızdaki etki düzeyleri nedir? Bu durumun sizde hissettirdiği duygu nedir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Kökensizlik Düzeyi
1. Mezarınızın nerede olmasını istersiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Ebeveynlerinizin mezarının nerede olmasını istersiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Emekli olduğunuzda kalıcı olarak memleketinize ya da doğduğunuz yere yerleşmek ister misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 4. Birisi size memleketinizi /nereli olduğunuzu sorduğunda rahatsızlık duyduğunuz oluyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
AİDİYET
Aidiyet Boşluğu
1. Memleketinizden uzakta yaşamak köklerinizden koparılmış olma hissi yaratıyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Memleketinize dair aidiyet duygusuna sahip olmamanız hayatınızda bir boşluğa neden oluyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Aidiyet İhtiyacı
1. Hayatınızda aldığınız kararlarda size yol gösterecek, destek verecek, cesaret alabileceğiniz biri(leri)ne ihtiyaç duyuyor musunuz? Ne sıklıkla ihtiyaç duyuyorsunuz? Bu kişi(ler) kim? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Herhangi bir gruba/topluluğa vb. aidiyet ihtiyacı hissettiğiniz oluyor mu? Evet ise; ne sıklıkla hissediyorsunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

3. Geleneksel geniş aile yapısına özendiğiniz, kalabalık ve hep bir arada olmak istediğiniz zamanlar oluyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 4. Uzun bir süre memleketinize gitmediğinizde özlem duyuyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 5. Yaşadığınız çevredeki ilişkilerinizi ve genel olarak sosyal deneyimlerinizi düşündüğünüzde, genel olarak yaşadığınız yere dair aidiyet duygunuzu nasıl ifade edersiniz? Bu durum size kendinizi nasıl hissettiriyor? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 6. Duygusal bağlılık geliştirebildiğiniz bir yer/mekan aidiyeti ihtiyacı hissediyor musunuz? Bu durum size kendinizi nasıl hissettiriyor? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Aidiyette Yaşanan Zorluk
1. Bir yere ait hissetme noktasında zorluk yaşıyor musunuz?
KÖKENSİZLİĞİN BİREYSEL DÜZEYDEKİ ETKİLERİ
1. Herhangi bir yere ait hissetmemeniz sizde nasıl bir etki uyandırıyor? 2. Memleketinize dair aidiyet duygusuna sahip olmamanız size nasıl hissettiriyor?
Duygusal Etkiler
1. Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde duygularınızı hangi kelimelerle (mutluluk, yalnızlık, dışlanmışlık, dayanışma vb.) betimlersiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Hangi durumlarda ve ne sıklıkla yalnız hissediyorsunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Kendinizi duygusal açıdan sıkıntılı hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Ne sıklıkla ve hangi durumlarda?
AİDİYET İLİŞKİSİ GELİŞTİRECEK ALTERNATİF KANALLARIN YARATIMI
Modern Kurumlar
1. Herhangi bir topluluğa (sivil toplum kuruluşu, (takım) taraftar grubu, kulüp vb.) üyeliğiniz var mı? Varsa neden bu topluluğa dahil olduğunuzu açıkla mısınız?
Dijital Mecralar-Sanal Mekanlar
1. Dijital ortamlarda (facebook vb.) herhangi bir gruba üyeliğiniz var mı? 2. Yakın ilişki kurduğunuz kişilerle ne sıklıkla iletişim kurma ihtiyacı hissedersiniz ve iletişim kurma biçiminiz (sosyal medya, telefon, görüntülü konuşma, mesaj, yüz yüze vb.) nasıl olur? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Sosyal medya (facebook, instagram vb.) kullanıyor musunuz? Ne sıklıkla kullanırsınız? Sosyal medya kullanımınız size “kabul edilme hissi” yaşıyor mu? Sosyal medyada “başkalarıyla bağ kurabildiğinizi” düşünüyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Arkadaşlık İlişkileri
1. Çevrenizde yakın ilişkiler kurduğunuz insanlar sürekli değişir mi? Dostluklarınız uzun süreli midir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

Kariyerizm
1. Mesleğiniz ve mesleğinize bağlı olarak gerçekleştirdiğiniz çalışmalara ayırdığınız zamanın, ailenize, arkadaşlarınıza vb. ayırdığınız zamandan daha fazla olduğunu düşünüyor musunuz? Bu durum size rahatsızlık veriyor mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. İşiniz ile ilgili zamanınız olmasına rağmen yapmanız gereken bir iş yüzünden kendiniz, aileniz, arkadaşlarınız ile ilgili önemli bir konuda yanlarında olamadığınız bir durum oldu mu? Bu durum size kendinizi nasıl hissettirdi? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Elde edeceğiniz ekonomik sermaye hep daha fazla olmak koşuluyla sık sık iş değiştirmek böylelikle iş arkadaşlarınızın, ortamınızın değişmesi sizi rahatsız eder mi? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
KOLLEKTİVİTEDEN UZAKLAŞMA-KOPUŞ
Bireyselleşme
1. Özgürlüğünüze düşkün müsünüz? Tek başınıza hayatınızı idame ettirebilir/sürdürebilir misiniz? 2. Kendinize özel olarak zaman ayırmayı önemli görür müsünüz? Kendinize zaman ayırıyor musunuz? Genel olarak bu zamanlarda neler yaparsınız? 3. Pandemi süresi boyunca sürekli evde olmak, dışarı çıkamamak size nasıl hissettirdi? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 4. Akrabanız yaşadığınız ile taşındığında yadırganacağınız düşüncesiyle belirli bir düzende görüşme ve ilgilenme zorunluluğu hisseder misiniz? 5. Aileniz hayatınızla ilgili aldığınız kararlara, görüştüğünüz kişilere, giydiğiniz kıyafetlere vb. karışıyorlar mı? Böyle bir durum olsa/olduğunda nasıl hissedersiniz/hissediyorsunuz? Gündelik hayatınızda dikkat etme ihtiyacı hissediyor musunuz? Size söylenenleri ne kadar dikkate alıyorsunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 6. Akrabalarınız hayatınızla ilgili aldığınız kararlara, görüştüğünüz kişilere, giydiğiniz kıyafetlere vb. karışıyorlar mı? Böyle bir durum olsa/olduğunda nasıl hissedersiniz/hissediyorsunuz? Gündelik hayatınızda dikkat etme ihtiyacı hissediyor musunuz? Size söylenenleri ne kadar dikkate alıyorsunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 7. Fırsatınız olsa yurtdışında yaşamak ister miydiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 8. Başka bir ülkenin vatandaşı olmak ister miydiniz? (Evet ise; neresi?) Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Yalnızlaşma
1. Evcil hayvanınız var mı? Var ise hangisi? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Konut ve Ailenin Değişimi
1. Evinizde özel alanınız var mı? Olmasını ister miydiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Yaşadığınız evin fiziksel özellikleri nasıl? Oturacağınız evde oda sayısı sizin için önemli mi? Odaların kullanım ihtiyacını düşündüğünüzde ayrı ayrı nasıl değerlendiriyorsunuz? Kaç oda sizin için yeterli olurdu? Nedenleri ile birlikte açıklayınız. 3. Çocuğunuz var mı? Olmasını istiyor musunuz? (Evet ise) Kaç çocuğunuzun olmasını istersiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

Toplumsal Sorunlara İlişkin Algılar
1. Ne tür (kavga, şiddet, sokakta dilenilmesi, sokakta yaşanması vb.) toplumsal bir sorunla karşılaşmanız canınızı sıkarak ve duruma müdahale etme ihtiyacı hissedersiniz? Nedenleri ile açıklayınız. 2. Herhangi bir toplumsal sorunla karşılaşp “öylece yoluna” devam eden insanlara karşı bakış açınız nedir? Sizin bu şekilde hareket ettiğiniz zamanlar oluyor mu? Örnek verebilir misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Sosyal Sorumluluk Eylemleri
1. Başkalarına yardım eder misiniz? Yardımı nasıl bir beklentiyle gerçekleştirirsiniz? Hangi durumda başkalarına yardım etmekten vazgeçersiniz?
Bir Kentli Tutumu Olarak Kayıtsızlık
1. Kentlerde yoğun bir şekilde gözlemlenen kayıtsızlık haline dikkat çekmek için yapılan bir çalışmada; kalabalık bir caddede baygın bir şekilde yatan adamın varlığını görmezden gelen ya da görüp de başını çeviren ve kendi işlerine bakan insanları içeren bir dizi fotoğraf yayınlanmış. Kentlerdeki bu kayıtsızlık hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
MEKAN TERCİHLERİ
1. Şu anda ikamet ettiğiniz konutu/bölgeyi/semti tercih etmenizdeki etkili olan en önemli faktör ya da faktörler nelerdir? 2. Yaşadığınız çevre/konut sizin için bir anlamı var mı? Fiziksel şartların uygun olması dışında özel olarak bir anlam yükler misiniz? (evet ise) Ne gibi anlamlar yüklersiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Ne kadar süredir burada yaşıyorsunuz? İmkânınız olsa oturduğunuz konut/bölge/semt dışında bir yerde oturmayı düşünür müsünüz? Nasıl bir çevrede/evde yaşamak isterdiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Prestij Sembolü Olarak Mekan Tercihi
1. Yaşanılan çevrenin/evin sosyoekonomik görüngünün bir temsili olduğunu düşünüyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Ev alacağınızda/kiralayacağınızda elit olarak bilinen bir semtten/mahalleden almak/kiralamak size kendinizi daha iyi hissettirir mi?
Mekan Tercihinde Güvenlik
Yabancı Korkusu/Karışma Korkusu
1. Yaşadığınız çevrede kendinizi güvende hissediyor musunuz? Yaşadığınız çevrede/konutta güvende hissetmek adına ekstra önlemler (güvenlikli sitede oturmak, kamera, alarm taktırmak vb.) aldığınız oluyor mu?
YERLEŞİKLİKTEN UZAKLAŞMA
1. Oturduğunuz yer sizin için çok önemli midir? Fiziksel koşulların uygun olması koşuluyla sık sık yer değiştirmek sizi rahatsız eder mi? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 2. Daha avantajlı koşulların söz konusu olduğu bir iş nedeniyle şehir değiştirmeyi düşündüğünüzü varsayalım. Tüm fiziksel koşulların uygun olması halinde bu kararı almanız ne kadar sürer? Nedenleriyle birlikte açıklayınız. 3. Hayatınız boyunca hep aynı yerde yaşamak ister miydiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

SOSYAL DENEYİMLER
1. Yaşadığınız çevredeki sosyal ilişki (ziyaret, yardımlaşma, grup faaliyetleri, sosyal aktiviteler vb.) düzeyiniz nedir? Nedenleriyle açıklayınız
2. Yaşadığınız konutta komşularınızı tanır mısınız? Ne kadarını tanırırsınız?
Yaşanılan Konutta/Semtte İlişki Kurma İsteği
1. Yaşadığınız konutta asansörde, merdivenlerde, giriş kapısında vb. tanımadığınız biri ile karşılaştığınız zaman selam verir misiniz? Selamlama biçiminiz (Baş eğme, gülümseme, sözel iletişim vb.) nasıl olur? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
2. Tanıdığınız bir kişiyle karşılaştığınızda selamlaşmadan sonra iletişime geçme isteği hissediyor musunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Başka Olanı Görme
1. Yaşadığınız konutta tanıdığınız ya da tanımadığınız birini gördüğünüzde görmemiş gibi yapıp iletişimden kaçınmak adına başka bir şeyle (telefon, çanta vb.) uğraşıyormuş gibi yaptığınız oldu mu? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
YALNIZLAŞMA
1. Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlar olur mu? Oluyor ise hangi durumlarda daha çok yalnız hissedersiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Olası Dayanışma Kanallarına Güven
1. Çevrenizdeki kişilere ne kadar güvenirsiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
SUÇ OLGUSUNA YAKLAŞIM
Suçun Meşrulaştırılması
1. Sosyal yaşantıda suça etki eden birçok faktörden söz edilebilir. Ekonomik durum ve yoksulluk, suç üzerinde oldukça etkili olan unsurların başında gelmektedir. Ekonomik yetersizlikler nedeniyle hırsızlık yapan bir insana karşı bakış açınız nedir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
Tanınmama-Anonim Olma
1. Kimsenin sizi tanımadığı bir yerde toplumsal baskıyı/çevre baskısını üzerinizde ne kadar hissedersiniz?
2. Kimsenin sizi tanımadığı bir ülkeye bir süreliğine gitmiş olsanız kendini farklı bir insan olarak (yaş, isim, meslek vb.) tanıtır mısınız? Gündelik hayatınızdakinden farklı davranışlar sergiler misiniz ya da sergilemek ister misiniz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız
3. “Olumsuz olarak nitelendirilen” bir davranış sergilediğinizi düşünelim. Kimsenin sizi tanımadığı bir ortamda mı kendinizi daha rahat hissederdiniz yoksa tanındığınız bir ortamda mı daha rahat hissederdiniz?
Agresiflik/Tahammül Düzeyi
1. Gündelik yaşantımızın akışı içinde karşılaştığımız insanlara dair doğal olarak hepimizin fikirleri ve beklentileri vardır ancak bazı durumlarda bu beklentiler karşılanmayabilir. Market, bankamatik, durak vb. önünde sırada beklerken önlerine geçen insanlarla kavga eden kişiler hakkında ne düşünüyorsunuz? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.
2. Gündelik yaşamınızda herhangi bir tepki vermeseniz bile tahammül sınırınızı aşan ya da gerilmenize neden olan durum/durumlar var mı? Bu durum/durumlar karşısında neden gerildiğinizi düşünüyorsunuz?

3. Kırmızı ışıkta beklerken bir arabanın gelip başka bir arabaya çarpması sonucunda kavga edip, olayın kişilerin birbirine zarar vermesiyle sonuçlanması hakkında ne düşünüyorsunuz? Haklılık payları var mı? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

